

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**РОЛЬ ТА МІСЦЕ ПРАВООХОРОННИХ
ОРГАНІВ У РОЗБУДОВІ ДЕМОКРАТИЧНОЇ
ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ**

Матеріали

**XVI Міжнародної науково-практичної
інтернет-конференції**

29 березня 2024 року

**Одеса
ОДУВС
2024**

УДК 351.74
P68

*Статті друкуються в авторському варіанті.
Оргкомітет дозволив собі лише скорочення статей, які суттєво
перевищували пропоновані обсяги*

P68 **Роль** та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави: матеріали XVI міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Одеса, 29 березня 2024 р. Одеса: ОДУВС, 2024. 538 с.

УДК 351.74

© ОДУВС, 2024

Вступне слово ректора

Доброго дня, шановні учасники конференції!

Радий вітати Вас в Одеському державному університеті внутрішніх справ на нашій XVI Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави»!

Для держави, яка веде визвольну боротьбу проти російської військової агресії, питання ролі та місця правоохоронних органів є ключовим питанням забезпечення законності та правопорядку, захисту прав та інтересів громадян, соціальних груп, суспільства і країни, попередження, припинення правопорушень, застосування заходів громадського впливу до осіб, які порушили закон, консолідації нації, повоєнного відновлення України та посилення партнерської взаємодії на міжнародному рівні. Адже в умовах воєнного стану правоохоронні органи мають бути здатними забезпечити необхідний баланс публічних і приватних інтересів, стабільність системи державного управління, належний судовий захист, права і свободи людини, і тим самим мінімізувати негативні наслідки для самої людини, суспільства і держави.

Російська агресія проти України, тимчасова окупація частини її території, починаючи з 2014 року, та повномасштабне вторгнення у лютому 2022 р. стали, з одного боку, загрозою українській державності та перешкодою подальшого розвитку України як європейської держави, а з іншого боку, актуалізувало процеси забезпечення прав людини в умовах правового режиму воєнного стану. В цьому контексті переконаний, що варто дослідити проблеми дотримання суб'єктами владних повноважень принципу належного врядування в умовах воєнного стану, оскільки на сьогодні правовладдя утверджене як європейська цінність, політичний ідеал та юридична концепція.

В силу того, що в Україні тривають бойові дії, виникає необхідність аналізу ролі та місця діяльності правоохоронних органів в Україні, окресливши коло актуальних питань правового регулювання суспільних відносин та організації і забезпечення правопорядку суб'єктами правовідносин із визначенням пріоритетів і перспектив:

- соціально-правових та економічних проблем розвитку держави;
- правових аспектів протидії та запобігання корупційних правопорушень в Україні;
- актуальних завдань юридичної психології та професійної педагогіки;
- посилення ролі національно-патричного виховання молоді з урахуванням викликів сьогодення;
- назрілих проблем адміністративного права та адміністративного процесу, адміністративної діяльності Національної поліції України;
- актуальних питань криміналістики та кримінології, кримінального та кримінально-виконавчого права;

- своєрідності здійснення кримінального провадження та оперативно-розшукової діяльності;
- урахування специфіки службово-бойової підготовки поліцейських та військовослужбовців до виконання завдань в умовах воєнного стану;
- національно-патріотичного виховання молоді: виклики та загрози;
- захист приватних прав та інтересів в сучасних умовах.

На моє глибоке переконання ми мусимо вести мову в системі відомчої освіти МВС про посилення якості професійної підготовки і виховання, про формування тих цінностей, які дадуть змогу з'явитися керівникам-лідерам нового типу за для нашої Перемоги і подальшої відбудови і розквіту України.

Бажаю плідної праці, гострих і конструктивних дискусій.

Думаю, на конференції будуть усебічно обговорені усі аспекти важливої проблематики «Ролі та місця правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави».

Бажаю успіху!

Разом до Перемоги! Слава Україні!

*Ректор
Одеського державного університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, доцент,
заслужений працівник освіти України
Дмитро Володимирович Швець*

СЕКЦІЯ 1.
СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ
ДЕРЖАВИ: ПРІОРИТЕТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НА МОРІ
ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ

Ірина Ігорівна Григорецька,
доцент кафедри трудового, земельного та господарського права
Інституту права та безпеки, кандидат юридичних наук
Одеський державний університет внутрішніх справ
м. Одеса

Розглянуті питання щодо правового регулювання сучасного стану безпеки морського середовища на морі під час воєнних дій, зокрема порядок здійснення діяльності в морському просторі, включаючи контроль за викидами сміття та забрудненням, використанням природних ресурсів, а також організацію морських заповідників. Розглянуті проблеми юридичної відповідальності за щодо охорони територіальних та внутрішніх морських вод від забруднення і засмічення.

Issues regarding the legal regulation of the current state of safety of the marine environment during hostilities were considered, in particular, the procedure for carrying out activities in the marine space, including the control of waste emissions and pollution, the use of natural resources, as well as the organization of marine reserves. Considered the problems of legal responsibility for the protection of territorial and internal sea waters from pollution and clogging.

Ключові слова: безпека морського середовища, використання природних ресурсів, забруднення та засмічення морських вод.

Keywords: safety of the marine environment during hostilities, use of natural resources, pollution and clogging of sea waters.

Правові проблеми екологічної безпеки на морі під час воєнних дій, залишаються надзвичайно актуальними у світлі сучасних геополітичних конфліктів та екологічних загроз. Серед них, порушення міжнародного права: воєнні дії на морі можуть призвести до систематичного порушення міжнародного права, зокрема конвенцій та угод, призначених для захисту морського середовища. Це може охоплювати заборону на використання хімічної та ядерної зброї, викиди нафти, а також заборону на видалення морських екосистем.

Екологічні катастрофи: Воєнні дії можуть призвести до серйозних екологічних катастроф, таких як руйнування нафтових танкерів, атаки на морські нафтові платформи, або навіть навмисне потоплення суден з великими запасами палива чи небезпечних речовин. Загроза біорізноманіттю: Морські екосистеми є важливими для збереження біорізноманіття. Воєнні дії можуть

призвести до масового знищення морських видів, включаючи рибу, морських ссавців та інші форми життя. Погіршення якості життя: Екологічні катастрофи та забруднення моря можуть суттєво погіршити якість життя населення, яке проживає в прибережних районах, залежить від морських ресурсів або займається рибальством. Потенційна загроза міжнародній безпеці: Забруднення морського середовища та екологічні катастрофи можуть мати широкі наслідки для міжнародної безпеки, включаючи погіршення стану здоров'я населення, соціальні конфлікти та реакцію міжнародних організацій.

Так за даними Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів, російські війська атакують портову інфраструктуру вздовж узбережжя Чорного та Азовського морів і кораблі на якірних стоянках, що призводить до забруднення вод і поширення отруйних речовин у море. Нафтопродукти негативно впливають на морські біоценози, формуючи плівки на поверхні води, що порушує обмін енергією, теплом, вологою та газами між морем і атмосферою. Крім того, вони напряму впливають на фізико-хімічні та гідрологічні умови, викликають загибель риби, морських птахів і мікроорганізмів. Усі компоненти нафти токсичні для морських організмів. У нафти є ще одна побічна властивість. Її вуглеводні здатні розчиняти низку інших забруднюючих речовин, таких як пестициди, важкі метали, які разом із нафтою концентруються в приповерхньому шарі та ще більше отруюють його. Забруднення ґрунтів паливно-мастильними матеріалами та іншими нафтопродуктами відбувається унаслідок руху та пошкоджень сухопутної військової техніки. У ґрунтах, просочених паливно-мастильними матеріалами, знижується водопроникність, витісняється кисень, порушуються біохімічні та мікробіологічні процеси. Внаслідок цього погіршується водний, повітряний режими та колообіг поживних речовин, порушується кореневе живлення рослин, гальмується їх ріст і розвиток, що спричиняє загибель.

У зв'язку з наведеним, розуміння та вирішення правових проблем, пов'язаних з екологічною безпекою на морі під час воєнних дій, залишається критично важливим завданням для міжнародного співтовариства. Відповідні міжнародні угоди, міжнародна співпраця та ефективні механізми моніторингу та врегулювання є ключовими для збереження морського середовища та забезпечення стійкості світового порядку.

Сучасний стан нашого морського середовища є неабиякою проблемою, яка потребує термінового уваги та дієвих заходів щодо його захисту та відновлення. Забруднення морського середовища на теперішній час є однією з найважливіших економічних та соціальних проблем для будь-якої прибережної країни, а викиди з суден визнано одним з основних видів забруднення атмосферного повітря. За визначенням, що надається у Морській доктрині України на період до 2035 року [6], морська діяльність охоплює, зокрема, діяльність у сферах екології і захисту моря [8]. Ми цілком згодні з думкою науковців що актуальність обраної теми, зумовлена відсутністю системного

і комплексного дослідження сучасних проблем міжнародно-правової відповідальності за забруднення моря [9].

Правова основа охорони морського середовища в Україні: Україна має значний потенціал у сфері охорони навколишнього середовища, який відображено в низці законодавчих актів. Зокрема, Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища».[2] «Конвенція про захист Чорного моря від забруднення»[3], «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року»[4] та інші.

Законодавство України визначає порядок здійснення діяльності в морському просторі, включаючи контроль за викидами сміття та забрудненням, використанням природних ресурсів, а також організацію морських заповідників. Охорона внутрішніх морських вод та територіального моря є предметом регулювання низки законодавчих актів. Зокрема, Водний кодекс України, передбачає, що у внутрішні морські води та територіальне море забороняється скидати з суден і плавучих засобів, платформ та інших морських споруд і повітряних суден хімічні, радіоактивні та інші шкідливі речовини, а також радіоактивні або інші відходи, матеріали, предмети та сміття, які можуть спричинити забруднення моря. Крім того в Україні передбачена адміністративна відповідальність за порушення вимог щодо охорони територіальних та внутрішніх морських вод від забруднення і засмічення. Охорона внутрішніх морських вод та територіального моря від забруднення та засмічення здійснюється відповідно до правил, що затверджуються Кабінетом Міністрів України [7] та інших актів законодавства. Зокрема, правилами охорони внутрішніх морських вод і територіального моря України від забруднення та засмічення. Ці Правила встановлюють вимоги щодо запобігання забрудненню та засміченню внутрішніх морських вод і територіального моря України підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності, громадянами України, а також іноземними юридичними і фізичними особами та особами без громадянства, українськими та іноземними суднами, які перебувають у цих водах. Правила передбачають охорону внутрішніх морських вод і територіального моря України від забруднення та засмічення як із суден, так і береговими об'єктами.

Крім того, міжнародні адмініструючі механізми не в змозі забезпечити необхідного швидкого реагування на екологічні проблеми регіону, притягнення держави-агресора до відповідальності за, у т.ч. екологічні, злочини стосовно України, тому актуальною залишається внутрішньодержавна робота з докладного документування спричиненої шкоди, порушення кримінальних та адміністративних проваджень, виділення необхідного для їх роботи фінансування та забезпечення безпеки учасників.

Література:

1. Водний кодекс України: закон України від 06.06.1995 р. № 213/95-В. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 2. Ст. 189.

2. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року / База даних «Законодавство України» / ВР України.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 19.03.2024)

3. Конвенція про захист Чорного моря від забруднення 1992 року. Протоколи до Конвенції. Україна ратифікувала згідно з Законом від 04 лютого 1994 року / База даних «Законодавство України» / ВР України

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_065#Text (дата звернення: 19.03.2024)

4. Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року. Закон України від 03 червня 1999 року / База даних «Законодавство України» / ВР України

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-14#Text> (дата звернення: 19.03.2024)

5. Міжнародна конвенція по запобіганню забрудненню з суден 1973 року. Україна ратифікувала згідно з Законом від 25 січня 1994 року / База даних «Законодавство України» / ВР України

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896_009#Text (дата звернення: 19.03.2024)

6. Про затвердження Морської доктрини України на період до 2035 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 7 жовтня 2009 р. № 1307 / [Електронний ресурс] Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1307-2009-%D0%BF#Text> (дата звернення 19.03.2024)

7. Про затвердження Правил охорони внутрішніх морських вод і територіального моря від забруднення та засмічення: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 лютого 1996 р. № 269 / [Електронний ресурс] Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/269-96-%D0%BF#Text> (дата звернення 19.03.2024)

8. Бабін Б.В. Екологічний імператив у морській діяльності: окремі аспекти публічного адміністрування в Україні / Юридичний науковий електронний журнал. № 5/2023 [Електронний ресурс] Режим доступу http://www.lsej.org.ua/5_2023/134.pdf (дата звернення 19.03.2024)

9. Балобанов О. Пальченко А. Основні заходи та захист морського середовища від забруднення, забезпечені міжнародним та національним законодавством України / Науковий вісник Ужгородського національного університету № 68 / 2021 [Електронний ресурс] Режим доступу <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/254067> (дата звернення 19.03.2024)

ДО ПИТАННЯ ПРО НОВІ ФОРМИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ІНСТИТУТУ ВИКРИВАЧІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Євген Васильович Кобко,

*доктор юридичних наук, професор кафедри
публічного управління та адміністрування
Національної академії внутрішніх справ*

До питання про нові прояви та форми державної підтримки інституту викривачів ми звертали у попередніх дослідженнях [1]. Слід відзначити, що важливість підтримки інституту викривачів можна пояснити наступним обґрунтуванням: по-перше, вона сприяє залученню громадськості до антикорупційної політики; по-друге, завдяки цій інституції стає можливою ефективна співпраця з громадянським суспільством. Наразі актуальність даного питання загострюється, оскільки, саме в умовах воєнного стану, питання боротьби з корупцією сприяє забезпеченню національної безпеки та водночас економічного розвитку нашої країни у визвольній боротьбі проти окупантів. Відповідно одним із ефективних способів вилучення корупції, як вкрай негативного явища, став інститут викривачів корупції. На нашу думку, у сучасних реаліях сьогодні, враховуючи воєнний стан, неможливо вивчати всебічно та ґрунтовно таке явище як «корупція» без дослідження інституту викривачів, як одного із вагомих засобів її запобігання та подолання. У даній науковій роботі зосередимо увагу на новелах розвитку інституту викривачів в Україні, які були реалізовані в умовах воєнного стану.

У зв'язку із повномасштабним вторгненням російської федерації на територію України в лютому 2022 року, введенням в Україні воєнного стану з 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року [2], незаконною окупацією, грубим порушенням всіх норм міжнародного права, були внесені корективи до чинного законодавства, у тому числі й антикорупційного, зокрема стосовно інституту викривачів корупції.

З метою вирішення такого складного завдання як боротьба із корупцією у надзвичайно важких українських реаліях війни, необхідним є вивчення та застосування досвіду розвинених європейських країн та їх напрацювань у даному напрямку. Дійсно світова практика боротьби з корупцією показує, що найбільш ефективним заходом протидії є своєчасна поінформованість правоохоронних органів про факти корупції. Відтак, законодавче закріплення інституту «викривачів корупції», які надають відповідну інформацію уповноваженим суб'єктам з протидії корупції, є доцільним для кожної держави [3, с. 129]. Особливо це актуально для української правової системи в складних умовах воєнного стану, оскільки воєнні конфлікти створюють унікальні умови, де проблема корупції набуває особливої важливості.

У даній науковій роботі вважаємо за необхідне відзначити результати статистичних даних, зібрані протягом останніх двох років та проаналізовані на-

ми. Так, за результатами соціологічного опитування групи «Рейтинг», яке провели за підтримки проєкту USAID «Взаємодія», у листопаді-грудні 2022 року, тобто ще до запуску Єдиного порталу повідомлень викривачів (далі - Портал), 87 % опитаних респондентів декларували готовність заявити про факт корупції через Портал. Водночас 74 % вважали, що отримання фінансової лише компенсації спонукатиме громадян повідомляти про такі правопорушення і лише 23 % були не впевнені в такій ініціативі [4].

Натомість загальнонаціональне опитування, що проводили вже у 2023 році за програмою сприяння громадській активності «Долучайся!» спільно з проєктом USAID «Взаємодія», продемонструвало, що зросло суспільне схвалення громадян, які подають скарги на корупцію до уповноважених органів. Цей відсоток зріс з 71% у 2021 році до 81% у 2023 році. А показник українців, які декларують готовність відстоювати свої права сягає 52% – найвищого рівня з 2007 року [4].

Отже, ставлення до потенційних викривачів корупції серед українців змінилося через повномасштабне вторгнення, відповідно громадяни України почали не тільки спостерігати, але й боротися з корупцією, серед іншого, через Єдиний портал повідомлень викривачів.

Водночас, слід відзначити, що Українська незалежна держава має наразі й інші позитивні тенденції, щодо захисту прав викривачів. Так, у червні 2021 року Верховна Рада ухвалила Закон «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо упорядкування окремих питань захисту викривачів» [5] з пропозиціями Президента України. Цей нормативно-правовий акт передбачає створення Єдиного порталу повідомлень викривачів. З цього приводу слушною є думка експертів проєкту USAID «Взаємодія», які неодноразово звертали увагу на те, що органи державної влади та юридичні особи повільно долучаються до Єдиного порталу повідомлень викривачів. Також більшість українців не знали, як можуть стати викривачами і мати відповідне право на захист, що потребує підтримки та доопрацювання з боку держави. Слід також відзначити, що соціологічні опитування, які були проведені впродовж останніх двох років війни, свідчать про те, що кількість громадян, готових заявити про корупційні випадки, суттєво зросла.

Відповідно, упродовж майже двох років НАЗК неодноразово анонсувало запуск і тільки на початку липня почало тестувати Єдиний портал повідомлень викривачів, який розробили за підтримки USAID «Взаємодія», а у жовтні 2023 року було завершено підключення першої черги організацій, установ. Вважаємо, що Єдиний портал повідомлень викривачів має стати єдиним місцем для тих, хто анонімно чи публічно захоче боротися з корупцією. Наразі відзначимо, що подібні спеціальні інтернет-ресурси для викривачів корупції, у тому числі й анонімних, діють у багатьох розвинених країнах світу. Зокрема, у Великій Британії є державний портал GOV.UK Whistleblowing, що дозволяє анонімно повідомляти про корупцію. У свою чергу, у Канаді функціонує Integrity Regime Whistleblower Hotline, що надає можливість розповіс-

ти про корупційні дії в угодах з державними органами. У Німеччині вказані дії реалізуються через Whistleblower-Portal, де можна анонімно поінформувати про корупцію й інші незаконні дії у сфері публічних закупівель.

У контексті нашого дослідження слід відзначити, що реалізація потужної антикорупційної програми та створення зазначеного Порталу є однією із умов для вступу України до Європейського Союзу (далі - ЄС). Беззаперечним є той факт, що завдяки створенню Порталу було виконано рекомендації ЄС щодо антикорупційної політики. Відповідним чином підключення українських організацій, установ до Порталу відбувається по черзі. Зазначається, що у тому разі, якщо якась організація все ще не підключена до Порталу, про корупцію можна повідомити іншими каналами. Після підключення першої черги організацій, установ до Єдиного порталу повідомлень викривачів доступ до Порталу отримали усі спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції: Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – НАЗК), Національне антикорупційне бюро, Національна поліція України, Офіс Генерального прокурора, Державне бюро розслідувань та Вища рада правосуддя. Наразі триває поступове підключення інших органів державної влади. НАЗК на постійній основі надає консультативну та практичну допомогу та закликає всі органи, інституції та організації подавати документи для доєднання до Порталу. Вважаємо, що Портал, у першу чергу, надасть можливість компетентним органам відслідковувати загальну статистику кількості звернень.

Позитивним досягненням на Порталі є те, що система повідомлень про корупцію захищена від витоку персональних даних і розголошення інформації про викривачів. Це стало можливим завдяки генерації персонального коду та ідентифікатору для кожного викривача. У випадку, якщо третя сторона одержить цей ідентифікатор, то на сайті не побачить персональних даних заявника, а тільки стан розгляду повідомлення. Таким чином, Портал є тим цифровим ресурсом, що крім безпосередніх функцій запобігання корупції, виконує ще одну важливу функцію – сприяє формуванню культури викривання в українському суспільстві, результатом чого має стати суттєве зменшення рівня корупції та посилення відповідальності державного сектору.

Враховуючи те, що Україна не зупиняється на досягнутому і прагне розвитку інституту викривачів як механізму розбудови доброчесності в державі, базуючись на міжнародних стандартах та найкращих світових практиках, потребує удосконалення питання щодо гарантій захисту для викривачів. Відповідно захист викривачів впродовж найближчих років має бути пріоритетом діяльності НАЗК та інших державних органів. Це стає можливим тільки у тісній співпраці державних інституцій та відповідальних громадян.

Література:

1. Кобко Є.В. Проблеми та перспективи розвитку інституту викривачів корупції в Україні. URL: https://new.naiu.kiev.ua/wp-content/uploads/2021/12/anty-korupc2_1.pdf#page=120 (дата звернення: 16.03.2024).
2. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24.02.2022 року № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-IX#Text> (дата звернення 16.03.2024).

3. Татаренко Г.В., Мезеря О.А., Татаренко І.В. Реформа інституту викривачів корупції в Україні: довгоочікувані зміни чи імітація прогресу. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2020. № 1. С. 127–142.

4. Українці готові все частіше повідомляти про корупціонерів. URL: https://lb.ua/news/2023/12/04/587279_vikrivachi_koruptsii_yak_tse_pratsyuie (дата звернення 16.03.2024).

5. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо упорядкування окремих питань захисту викривачів: Закон України від 01.06.2021 року № 1502-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1502-20#Text> (дата звернення 26.02.2024).

ДО ПИТАННЯ ПРО НОВІ ФОРМИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Роман Васильович Кобко,
кандидат економічних наук, доцент
кафедри правового забезпечення
підприємницької діяльності та фінансової безпеки факультету № 6
Харківського Національного університету внутрішніх справ

До питання про новели державної підтримки суб'єктів підприємницької діяльності в умовах воєнного стану ми неодноразово зверталися у своїх попередніх дослідженнях [1; 2]. Слід відзначити, що державна підтримка економіки України в умовах воєнного стану обумовлена наступними фактами: зміцненням функціонуванням в реаліях війни фінансової та промислово-економічної систем держави; належним забезпеченням Збройних сил України необхідними ресурсами для боротьби за незалежність нашої країни; посиленням економічних процесів на територіях, де не ведуться бойові дії; переведенням підприємств у відносно безпечні регіони з метою підтримки виробничих процесів тощо.

У зв'язку із повномасштабним вторгненням російської федерації на територію України в лютому 2022 року виникла необхідність у внесенні коректив до вітчизняного законодавства та відповідної появи новел у ньому. На загальному фоні війни одним із складних і термінових питань, яке постало перед суб'єктами підприємницької діяльності, стало питання про переведення юридичних осіб приватного права з окупованих територій. Цей процес являє собою переміщення або перереєстрацію юридичних осіб, які раніше функціонували на територіях, що перебувають під окупацією або тимчасовим контролем.

Внаслідок повномасштабного вторгнення було зруйновано багато ланцюгів постачання, а значна частина підприємств втратила можливість належно працювати через активні військові дії. Відповідно саме релокація суб'єктів

підприємницької діяльності дозволяє вирішити ряд болючих проблем, які пов'язані із функціонуванням виробничої сфери, а також із зайнятістю населення [1, с. 77]. Разом з тим існують безпекові проблеми, з якими стикається вітчизняний підприємницький сектор в умовах повномасштабної війни: зниження рівня ділової активності вітчизняного підприємницького сектору; фізична руйнація об'єктів інфраструктурного забезпечення реалізації функціональних процесів господарської діяльності; погіршення поточних показників фінансового стану та зростання потреби у залученні додаткових позикових коштів [3].

У даній науковій роботі, опираючись на результати попередніх досліджень, вважаємо за необхідне, відзначити останні ключові напрямки державної підтримки суб'єктів підприємницької діяльності, які допомогли бізнесу вистояти протягом двох років війни. По-перше, у напрямку фінансової підтримки бізнесу шляхом поширення Урядом грантових програм, зокрема таких, як програма «Власна справа» [4]. По-друге, у сфері правовідносин щодо факторингу, а саме програма «Доступний факторинг», яка працюватиме у межах популярної програми «Доступні кредити п'ять, сім, дев'ять відсотків» і має посилити державну підтримку українського бізнесу [5]. Програма «Доступний факторинг» допомагає малому та середньому бізнесу поповнити обіговий капітал та отримати додаткові можливості для розвитку. Так, у вересні 2023 року Уряд затвердив Порядок надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва за договорами факторингу (під відступлення права грошової вимоги за поставлені товари, виконані роботи, надані послуги тощо). Також Порядок обмежує розміри встановлення банками процентної ставки, одноразової комісії та комісії за додаткові послуги, підвищеної (штрафної) винагороди за порушення суб'єктом підприємництва умови договору факторингу тощо, встановлює критерії для підприємців, які претендують на державну допомогу за договорами факторингу, та вимоги до договорів факторингу.

Водночас позитивними новелами у напрямку підтримки підприємництва та підприємців стали Указ Президента України від 26 січня 2024 року № 30/2024 «Про створення Ради з питань підтримки підприємництва в умовах воєнного стану» [6] та Указ Президента України від 26 січня 2024 року № 31/2024 Всеукраїнської економічної платформи «Зроблено в Україні» [7].

Раду з питань підтримки підприємництва в умовах воєнного стану було створено з метою консолідації зусиль держави та бізнесу в умовах воєнного стану, а також збереження та розвитку підприємницького потенціалу, як консультативно-дорадчий орган при Президентові України.

Указом Президента України від 26 січня 2024 року № 30/2024 було визначено основні завдання Ради, а саме: системний аналіз ситуації щодо забезпечення в умовах воєнного стану права на підприємницьку діяльність, практики формування та реалізації державної політики щодо додержання гарантій права на підприємництво, напрацювання за результатами такого аналізу та внесення на розгляд Президентові України пропозицій про можливі шляхи та механізми вирішення проблемних питань; розгляд законопроектів з питань

підприємництва, напрацювання пропозицій з удосконалення законодавства України щодо провадження діяльності суб'єктів господарювання;

сприяння налагодженню ефективної взаємодії держави з суб'єктами господарювання, громадськими об'єднаннями, що представляють їх інтереси, поширенню найкращого міжнародного досвіду [6].

Вважаємо за необхідне звернути увагу на персональний склад Ради з питань підтримки підприємництва в умовах воєнного стану, до якого входять здебільше підприємці – засновники господарських товариств, які своєчасно змоделювали та спланували бізнес-процеси, що стали ключовими елементами успішної діяльності підприємств в умовах воєнного стану. Ретельне вивчення ситуації та використання інноваційних підходів дозволили цим суб'єктам підприємницької діяльності успішно працювати в умовах воєнного стану та досягати своїх бізнес-цілей, забезпечуючи неперервність збереження діяльності та конкурентоспроможності.

У відповідності із вищезазначеним вважаємо відзначити ще один позитивний момент щодо створення Ради з питань підтримки підприємництва в умовах воєнного стану. Мова йде про практичну реалізацію положень, які зазначені в Указі Президента України «Про створення Ради з питань підтримки підприємництва в умовах воєнного стану». Так у деяких обласних центрах, зокрема на Одещині, вже відбулося перше установче засідання Ради з підтримки підприємництва в умовах воєнного стану при Одеській ОВА. Це стало першим кроком на шляху консолідації зусиль держави та бізнесу в умовах воєнного стану, а також збереження та розвиток підприємницького потенціалу у південному регіоні Української держави.

У свою чергу, позитивним моментом є започаткування під патронатом Президента України Всеукраїнської економічної платформи «Зроблено в Україні» необхідне для постійної комунікації та координації взаємодії державних органів, представників релокованих підприємств, вітчизняного бізнесу (великого, середнього, малого), громадських об'єднань підприємців, іноземних інвесторів, політичних діячів, вчених, експертів. Відповідно метою для старту цієї Всеукраїнської економічної платформи є забезпечення ефективного діалогу та об'єднання зусиль влади і бізнесу для подолання викликів та наслідків, спричинених збройною агресією російської федерації проти України, стимулювання ділової активності українських виробників, популяризації та просування українського продукту, покращення інвестиційного клімату, створення економічних умов для відновлення, модернізації і зростання економіки України, заохочення повернення громадян України, які вимушено залишили Батьківщину внаслідок збройної агресії [7]. Вочевидь такі кроки з боку держави щодо підтримки українських підприємців позитивно відображаються на відновленні промислового комплексу та створенні пільгових умов для функціонування підприємств у цілому.

Таким чином, можна зробити висновки про те, що державна підтримка суб'єктів підприємницької діяльності постійно оновлюється та має прояв, зокрема, на рівні прийняття нових державних платформ та програм, спрямованих на сприяння розвитку підприємництва, постійну адаптацію підприємств в умовах

воєнного стану та в порядку створення нових, зокрема, консультативно-дорадчих органів з питань підтримки підприємництва в умовах воєнного стану.

Література:

1. Кобко Р.В. Правові інструменти державної підтримки суб'єктів господарювання в умовах воєнного. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2023. № 64. С. 76-79.
2. Кобко Р.В. Особливості здійснення підприємницької діяльності в умовах воєнного стану. *Юридичний бюлетень*. 2023. Вип. 30. С. 27-34.
3. Тульчинська С.О., Солосіч О.С. Концептуальні засади забезпечення економічної безпеки підприємництва в умовах воєнного стану. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2022. № 3 (79). С. 97-102.
4. Власна справа: понад 2 тисячі українців отримають мікрогранти на старт або розвиток бізнесу від держави на 536 млн. грн. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=e66c0081-208b-4985-988b-f3b6d1387c74&title=VlasnaSprava> (дата звернення 15.03.2024).
5. Державна програма «Доступний факторинг». URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/novi-mozhlyvosti-dlia-ukrainskoho-biznesu-zapushcheno-prohramu-derzhpidtrymky-dostupnyi-faktorynh> (дата звернення 15.03.2024).
6. Про створення Ради з питань підтримки підприємництва в умовах воєнного стану: Указ Президента України від 26 січня 2024 року № 30/2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/30/2024#Text> (дата звернення 16.03.2024).
7. Про Всеукраїнську економічну платформу «Зроблено в Україні»: Указ Президента України від 26 січня 2024 року № 31/2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/31/2024#Text> (дата звернення 16.03.2024).

ДЕЯКІ ШЛЯХИ ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ЩО МАЮТЬ МІСЦЕ У ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

Роксолана Олексівна Колб,

кандидат юридичних наук, менеджер

АТ КБ «Приватбанк»

Леся Миронівна Дучимінська,

начальник управління контролюючо-перевірочної роботи

Головного управління Пенсійного фонду України

у Волинській області

Відкрита військова агресії росії проти України, яка розпочалась 24 лютого 2022 року та триває до нині, як показує практика, детермінувала низку суттєвих проблем, пов'язаних з діяльністю державних органів, а також підвищила рівень потенційних і реальних загроз, які посягають на національну безпеку нашої держави. При цьому особливе місце у їх переліку займають ті із них, що стосуються змістовних аспектів функціонування в умовах воєнного стану органів Пенсійного Фонду України.

Мова, у першу чергу, ведеться про дотримання зазначеними державними органами визначеного у ст. 8 Конституції України принципу верховенства права. Сутність даної проблеми полягає у тому, що при прийнятті відповідних рішень з питань призначення пенсій, а також щодо інших виплат, передбачених законом, органи Пенсійного Фонду України керуються не ієрархічними вимогами підпорядкованості за своєю юридичною силою тих чи інших нормативно-правових актів, а діють на свій розсуд, порушуючи таким чином не тільки і не стільки вказаний вище принцип права, скільки конституційні права пересічних громадян нашої держави на соціальний захист (ст. 46 Конституції України).

Крім цього, у своїй практиці зазначені державні органи ігнорують також рішення відповідних судів, включаючи нормативно-правові акти Конституційного Суду України, створюючи в умовах воєнного стану соціальну напругу в суспільстві та підвищуючи рівень загроз, які посягають на національні інтереси нашої країни. При цьому, як встановлено в ході численних наукових досліджень, однією з детермінант, яка сприяє такому стану речей і ситуації в цілому, є неналежний, а, подекуди, взагалі відсутній контроль судів за виконанням рішень, що вступили у законну силу [1].

Цікавим у зв'язку з цим є й такий факт, а саме: як органи Пенсійного Фонду України, так й інші органи державної влади та керівники підприємств, установ і організацій різних форм власності, замість того, щоб чітко у своїй діяльності діяти згідно закону (а, це у тому числі передбачає зміст принципу верховенства права), направляють (фактично «посилають») заявників туди, куди військові відправили відомий російський корабель.

Якщо буквально тлумачити положення ст. 8 Конституції України, у якій закріплений принцип верховенства права, та співставити їх з іншими аналогічними нормами Основного закону (ст. ст. 3, 19, 92, ін.), то можна констатувати, що в нашій державі права людини, а також їх утвердження і забезпечення мають бути головним обов'язком держави.

На жаль, як свідчить практика, досі в органах Пенсійного Фонду України домінуючим є підхід, відповідно до якого пріоритетними у змісті їх діяльності є інтереси держави, а не людини, що не тільки нівелює (знецінює) положення конституційного принципу верховенства права, але й створює так званий детермінаційний комплекс причин і умов, які сприяють вчиненню різноманітних правопорушень у сфері пенсійного та соціального забезпечення громадян. При цьому найпоширенішими у цьому сенсі поясненням таких дій з боку вказаного державного органу є відсутність бюджетних коштів на ті чи інші витрати і цілі, що суперечить вимогам ст. 14 Конвенції про захист прав людини і громадянина, у якій визначена заборона дискредитації за майновою ознакою.

Саме з цих міркувань діє, зокрема, Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ), задовольняючи звернення громадян з означених вище питань [2].

Проте національні суди України, всупереч рішенням ЄСПЛ та постанови Пленуму Верховного Суду України «Про застосування Конституції України

при здійсненні правосуддя» [3, с. 136-141], а також законодавчим засадам їх діяльності (наприклад, вимогам, які зазначені в ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України (КАСУ), нерідко у судових спорах займають позицію органів Пенсійного Фонду України, порушуючи таким чином принцип верховенства права) [1].

Більш того, і перші, і другі вказані вище органи державної влади ігнорують при прийнятті відповідних рішень позицію Конституційного Суду України з питань, що відносяться до сфери пенсійного та соціального захисту населення [4], що теж можна віднести до однієї із форм діяльності, пов'язаної з недотриманням принципу верховенства права.

Як встановлено в ході даного дослідження, серед детермінант, які сприяють протиправній діяльності органів Пенсійного Фонду України, особливе місце займає неналежний (а, подекуди, відсутній) судовий контроль за виконанням рішень, які набрали законної сили. Такий контроль, зокрема, вказаний у ст. 382 КАСУ. При цьому законодавець не зобов'язав, а надав право суду здійснювати такий контроль, що на практиці зводить нанівець та по суті детермінує випадки порушення органами Пенсійного Фонду України конституційних прав громадян та принципу верховенства права.

Як видається, для того, щоб усунути, нейтралізувати, блокувати тощо вказану детермінанту вчинення правопорушень, слід у ч. 1 ст. 382 КАСУ слово-сполучення «суд має право» замінити на інше – «суд зобов'язаний здійснювати контроль за виконанням рішень, які вступили у законну силу».

За аналогією подібну видозміну з означеної проблематики варто здійснити й в інших галузях судочинства, що не тільки підвищить роль, місце і авторитет судової влади в Україні у сучасних умовах, але й дасть можливість більш ефективно та предметно здійснювати захист конституційних прав громадян.

Література:

1. Рішення Волинського окружного суду від 10.08.2023 у справі № 140/5959/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112751863/>
2. Аналітичний огляд окремих рішень ЄСПЛ щодо заборони дискримінацій. URL: <https://unola.org.ua/publications>.
3. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя: постановою Пленуму Верховного Суду України від 01.11.1996 № 9. *Постанови Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах* / упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ: ПАЛИВОДА А. В., 2011. С. 136-141.
4. Рішення Конституційного Суду України від 25.01.2012 № 3-рп/2012 у справі за конституційним поданням правлінням Пенсійного Фонду України щодо офіційного тлумачення положень ст. 1, ч. 1, 2, 3 ст. 95, ч. 2 ст. 96, пунктів 2, 3, 6 ст. 116, ч. 2 ст. 124, ч. 1 ст. 129 Конституції України, пункту 5 ч. 1 ст. 4 Бюджетного кодексу України, пункту 2 ч. 1 ст. 9 Кодексу адміністративного судочинства України в системному зв'язку з окремими положеннями Конституції України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

ПРАВОВІ ЧИННИКИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ РІШЕНЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ В СИСТЕМУ ДЖЕРЕЛ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

*Аліна Дмитрівна Костенко,
курсантка 213 навчального взводу Херсонського факультету
Одеського державного університету внутрішніх справ*
*Ганна Миколаївна Шерстюк,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри
загальноправових дисциплін Херсонського факультету
Одеського державного університету внутрішніх справ*

У світлі постійних трансформацій в правовому просторі виникає необхідність розглядати ключові аспекти впливу Конституційного суду на формування адміністративного права. В цьому контексті, важливо визначити, як рішення Конституційного суду можуть впливати на становлення та розвиток адміністративно-правових відносин. Підняття питань про природу цього взаємодії та визначення ролі рішень Конституційного суду у системі джерел адміністративного права є важливим завданням для розуміння суті цього взаємодії.

Діяльність Конституційного Суду України виявляється через серію висновків та рішень, які розкривають та тлумачать положення Конституції та законів України, а також визнають або анулюють окремі положення юридичних актів. Згідно з положеннями статті 13 Закону України «Про Конституційний Суд України», ці рішення та висновки є обов'язковими до виконання. Однією з ключових сфер компетенції Конституційного Суду є перевірка конституційності законів та інших актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, а також актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим. Це сприяє забезпеченню відповідності законодавства конституційним стандартам [2, с. 57].

Крім того, Конституційний Суд вирішує питання, пов'язані з відповідністю міжнародних угод України Конституції, а також аспектами процедур розслідування імпідменту Президента. Його роль у наданні офіційного тлумачення Конституції та законів України є важливою, оскільки це має вплив на правовий простір в країні. Прикладами рішень Конституційного Суду, які вплинули на адміністративне право, є рішення щодо офіційного тлумачення положень закону про приватизацію державного житлового фонду та визначення порядку повідомлення органів про проведення зборів та демонстрацій [1, с. 52].

Усі висновки та рішення Конституційного Суду України набувають чинності як юридичні акти, які модифікують національне право. Відповідно, їх можна розглядати як джерела адміністративного права, що визначають основи функціонування публічної адміністрації та регулюють її відносини з громадянами. При вивченні судового контролю нормативно-правових актів слід

враховувати важливий аспект: Конституційний суд відіграє ключову роль у цьому процесі. Рішення, які приймає Конституційний суд, фактично функціонують як фільтр, перевіряючи відповідність законодавчих актів положенням Конституції.

Проводячи судовий контроль, Конституційний суд перевіряє законодавчі акти на їхню відповідність конституційним нормам та визначає, чи не порушують вони основні права і свободи громадян, а також чи відповідають ключовим принципам правової держави. Цей процес спрямований на забезпечення збалансованості та відповідності законодавчих актів основним конституційним стандартам. Важливо зауважити, що Конституційний суд не обмежується лише формальною перевіркою тексту закону, але також аналізує його практичну реалізацію та можливі наслідки для прав та свобод громадян. Такий підхід сприяє глибшому розумінню впливу законодавчих актів на суспільство та його конституційний лад [3, с. 123].

Судовий контроль нормативно-правових актів, здійснюваний Конституційним судом, не лише гарантує відповідність законів Конституції, а й забезпечує захист прав та свобод громадян у контексті реальних життєвих ситуацій. Правова природа рішень Конституційного суду обумовлена їхньою особливою правовою сутністю. Вони не лише інтерпретують та застосовують конституційні норми, але й визначають стандарти, які впливають на адміністративні правові відносини.

З юридичної точки зору, рішення Конституційного суду можна розглядати як обов'язкові для виконання та застосування в справжніх адміністративних справах. Це відбивається у визнанні їхньої авторитетності та важливості для адміністративно-правового простору [4, с. 20].

Крім того, правова природа рішень Конституційного суду визначає їхній вплив на встановлення нових правових стандартів та визначення тлумачень термінів у сфері адміністративного права. Це робить їх не лише джерелом права, але й керівними принципами для розвитку адміністративно-правових норм. Рішення Конституційного суду стають важливим чинником для забезпечення конституційності та правової стабільності в адміністративному законодавстві. Їхня природа обумовлює вагомий вплив на вирішення питань, що стосуються влади, прав і обов'язків суб'єктів адміністративних відносин.

Література:

1. Кантор Н. Ю. Засади формулювання цілей норм адміністративного права. Правова позиція № 4 (37). 2022. С. 51-54.
2. Кулявець О. С. Проблеми виконання рішень Конституційного Суду України у справах за конституційними скаргами. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. 2021. Випуск 31. С. 54-61.
3. Панкратова А.С. Важливість етапу виконання рішень у конституційній юрисдикції. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО. Випуск 78: частина 1. 2023. С. 122 - 125

4. Писарева Е. А., Моніч Б. С. Деякі проблемні питання виконання рішень Конституційного Суду України. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2020. № 46. С. 19-24.

ОСОБЛИВОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ КОМЕРЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ: НОВІТНІ АСПЕКТИ ЗАКОНОДАВСТВА

*Ігор Леонідович Кострицький,
к.ю.н., доцент, професор кафедри трудового,
земельного та господарського права
Одеський державний університет внутрішніх справ*

8 березня 2024 року набули чинності у відповідності із Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення корпоративного управління» [1] зміни до Господарського права України [2] щодо особливостей господарської діяльності державних комерційних підприємств.

Шляхом внесення змін до Господарського кодексу України, які набрали чинності в січні 2022 року частина дев'ята статті 73 Господарського кодексу [2] була викладена в такій редакції: «9. Державні унітарні підприємства діють як державні комерційні підприємства, державні некомерційні підприємства або казенні підприємства».

У відповідності із статтею 62 Господарського кодексу України підприємство – це самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому Господарським кодексом та іншими законами. Зокрема, існує вид підприємства як державне підприємство, що діє на основі державної власності. Щодо державного унітарного підприємства, то воно утворюється компетентним органом державної влади в розпорядчому порядку на базі відокремленої частини державної власності, як правило, без поділу її на частки, і входить до сфери його управління. Орган державної влади, до сфери управління якого входить підприємство, є представником власника і виконує його функції у межах, визначених Господарським кодексом та іншими законодавчими актами. Майно державного унітарного підприємства перебуває у державній власності і закріплюється за таким підприємством на праві господарського відання чи праві оперативного управління.

Державне унітарне підприємство не несе відповідальності за зобов'язаннями власника і органу влади, до сфери управління якого воно входить.

Органами управління державного унітарного підприємства є: керівник підприємства, який призначається (обирається) суб'єктом управління об'єктами державної власності, що здійснює функції з управління підприємством, або наглядовою радою такого підприємства (у разі її утворення) і є підзвітним органу, який його призначив (обрав); наглядова рада підприємства (у разі її утворення), яка в межах компетенції, визначеної статутом підприємства та законом, контролює і регулює діяльність керівника підприємства.

Принципове значення має нова норма, яка викладена у абзаці першому частини восьмої статті 73 Господарського кодексу України такої редакції: «8. Річна фінансова звітність державного унітарного підприємства підлягає обов'язковій перевірці суб'єктом аудиторської діяльності відповідно до законодавства»;

Безпосередньо щодо особливостей господарської діяльності державних комерційних підприємств відображається у новій редакції статті 75 Господарського кодексу України [2]. Так державне комерційне підприємство зобов'язане розробляти та затверджувати стратегічний план розвитку, а також складати і виконувати річний фінансовий план, інвестиційні плани на рік та на середньострокову перспективу (три - п'ять років) відповідно до закону та у строки, встановлені статтею 75 ГКУ .

Фінансовий план державного комерційного підприємства та інвестиційний план на рік підлягають затвердженню до 1 вересня року, що передує плановому та можуть переглядатися протягом усього планового періоду.

Стратегічний план розвитку, інвестиційний план на рік та інвестиційний план на середньострокову перспективу, фінансовий план державного комерційного підприємства затверджуються наглядовою радою. Протягом п'яти робочих днів після затвердження фінансового плану наглядова рада подає фінансовий план та зведені основні фінансові показники державного комерційного підприємства до органу, до сфери управління якого належить таке підприємство, а також до центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері економічного розвитку, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову, бюджетну та боргову політику, та центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, у порядку та строки, передбачені законодавством. Стратегічний план розвитку після його затвердження підлягає оприлюдненню на веб-сайті державного комерційного підприємства та на офіційному веб-сайті центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері економічного розвитку, а також розміщується для ознайомлення із забезпеченням постійного вільного доступу у повному обсязі, крім інформації, віднесеної відповідно до законодавства до інформації з обмеженим доступом.

За несвоєчасне подання на розгляд, погодження або затвердження річного фінансового плану та звіту про його виконання посадові особи державного комерційного підприємства несуть відповідальність, установлену законом.

Органи, до сфери управління яких входять державні комерційні підприємства, подають до центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері економічного розвитку, до 1 вересня року, що передує плановому, зведені показники фінансових планів та фінансові плани у розрізі окремих державних комерційних підприємств, що входять до сфери їх управління.

Державне комерційне підприємство не має права безоплатно передавати належне йому майно іншим юридичним особам чи громадянам, крім випадків, передбачених законом. Відчужувати майно державного комерційного підприємства, що належить до основних фондів, державне комерційне підприємство має право виключно шляхом продажу на електронному аукціоні. Якщо ринкова вартість майна, що належить до основних фондів та підлягає відчуженню, становить від 10 відсотків до 25 відсотків вартості активів державного комерційного підприємства за даними останньої річної фінансової звітності, відчуження здійснюється шляхом продажу на електронному аукціоні за рішенням наглядової ради такого державного комерційного підприємства. Якщо ринкова вартість майна, що належить до основних фондів та підлягає відчуженню, становить менше 10 відсотків вартості активів державного комерційного підприємства за даними останньої річної фінансової звітності, відчуження здійснюється згідно із законом за рішенням виконавчого органу такого державного комерційного підприємства.

Відчуження здійснюється шляхом продажу на електронному аукціоні за рішенням органу, до сфери управління якого належить державне комерційне підприємство, якщо ринкова вартість майна, що підлягає відчуженню, становить 25 і більше відсотків вартості активів державного комерційного підприємства за даними останньої річної фінансової звітності. Розпоряджатися в інший спосіб майном, що належить до основних фондів, державне комерційне підприємство має право лише у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Господарським кодексом та іншими законами. Відчуження нерухомого майна, а також повітряних і морських суден, суден внутрішнього плавання та рухомого складу залізничного транспорту, які є державною власністю, здійснюється за умови додаткового погодження у встановленому порядку з Фондом державного майна України.

Кошти, одержані від продажу майнових об'єктів, що належать до основних фондів державного комерційного підприємства, використовуються відповідно до затвердженого фінансового плану, якщо інше не передбачено законом. Кошти, одержані від продажу нерухомого майна, за вирахуванням балансової (залишкової) вартості такого майна, якщо інше не встановлено законом, зараховуються до загального фонду державного бюджету.

Державні комерційні підприємства можуть утворювати за рахунок прибутку (доходу) спеціальні (цільові) фонди, призначені для покриття витрат, пов'язаних з їх діяльністю. Порядок використання коштів таких фондів визначається відповідно до затвердженого фінансового плану.

Розподіл прибутку (доходу) державних комерційних підприємств здійснюється відповідно до затвердженого фінансового плану з урахуванням вимог Господарського кодексу та інших законів.

У складі фінансового плану затверджується прогнозований фінансовий результат, включаючи прогнозований розрахунок частини чистого прибутку (доходу), а також прогнозовані суми податків і зборів, що підлягають сплаті до державного бюджету, що визначаються на основі прогнозованого рівня прибутку з урахуванням оцінювання ризиків діяльності державного комерційного підприємства та листа очікувань власника.

У разі зміни керівника державного комерційного підприємства наглядова рада має право ініціювати проведення незалежного аудиту або державного фінансового аудиту діяльності підприємства в порядку, передбаченому законом.

Таким чином, внесені зміни та доповнення дозволяють покращити управління державними підприємствами та підвищити прозорість їх діяльності, розширити повноваження наглядових рад, врегулювати проблемні питання управління, модернізувати процеси фінансового планування.

Література:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення корпоративного управління: Закон України від 22 лютого 2024 р. № 3587-IX / Верховна Рада України. *Офіційний вісник України*. 2024. № 26, Ст. 1649.
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. №436-IV / Верховна Рада України. *Офіційний вісник України*. 2003. №11, Ст. 303.

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА СУЧАСНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Ігор Йосифович Магновський,
*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри теорії та історії держави і права
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування,
Одеський державний університет внутрішніх справ*

Виходячи з реалій сучасності, враховуючи стрімке поширення різного виду інформації у межах планетарного масштабу, вплив у тій чи іншій мірі глобалізації як одного із ключових факторів сьогодення на розвиток суспільно-політичних, соціально-економічних, національно-культурних, правових відносин у процесі державотворення як такого, хочимо ми цього чи ні, є неминучим. Наразі нині осмислення ролі, особливостей та значення глобалізації, з урахуванням позитивних та негативних чинників даного процесу, заслуговує на особливу увагу у розбудові власних національних держав, подолання кризових

явищ, вирішення загальнолюдських проблем, належне дотримання прав і свобод людини, участь в утворенні міжнародного безпекового сектору тощо.

Тому важливість і доцільність даного дослідження викликана теперішністю й актуалізує дану проблематику та потребує відповідних напрацювань.

У науковій літературі відзначають, що актуальність проблематики розвитку сучасної держави пов'язана зі змінами, що відбуваються в національній державі в епоху глобалізації та пов'язані, серед іншого, з інформатизацією та індивідуалізацією суспільства. Зокрема, це питання прозорості державних кордонів, фінансових контрактів, розвитку електронної торгівлі, використання мережевих комунікацій в організації та діяльності держави тощо [1, с. 361].

Натомість у сучасній юридичній літературі, поняттю глобалізації відповідає безліч різних, інколи суперечливих явищ, процесів, тенденцій, що різною мірою поширюються у глобальних масштабах. Звідси – різноманіття інтерпретацій та відповідних наукових поглядів на це поняття. Така розмаїтість наукових підходів пояснюється, з одного боку, складністю й специфікою феномена глобалізації, а з іншого боку – усе різноманіття термінології, що використовуються, є проявом не лише наукових цілей, а виражає, по суті, авторське відношення до цього процесу [2, с. 59].

У цьому аспекті С. Г. Стеценко та Л. О. Васечко позначають той факт, що глобалізаційні процеси на сьогодні значно відрізняються від подібних процесів, які відбувалися, скажімо, століття тому – темпи життя пришвидшились, обмін інформацією у різних кутках світу відбувається майже миттєво – відповідно більш інтенсивними стали і процеси глобалізації [3, с. 9]. А також вони зауважують, що глобалізацію неможливо перервати, наприклад, шляхом відігравання менш значної ролі в цьому процесі або навіть повної ізоляції. Участь у глобалізаційних процесах кожного суб'єкта може бути різною – активною (безпосередній вплив на розвиток глобалізації), пасивною (не вживати будь-яких особливих заходів, проте приєднуватися до цих процесів) або активно протидіяти подальшому розвитку глобалізації, зокрема, шляхом мінімальної участі у світових відносинах та процесах або власної міжнародної ізоляції. Однак, як акцентують дослідники, якою б не була участь та ставлення окремих суб'єктів глобалізації, у тому числі держав до цього явища, цей загальносвітовий процес від того не припиниться, а може бути лише призупинений в окремо взятій державі. Припинення ж глобалізації можливе лише у разі створення єдиної світової держави або шляхом знищення всіх можливих зв'язків між суб'єктами глобалізації, що, принаймні, на сьогодні є неможливим [3, с. 19–20].

У зв'язку із цим, глобалізація у найбільш загальному значенні – це сукупність процесів, які призводять до формування єдиного, цілісного та універсального соціуму, в основу якого закладені зміни економічних, географічних та соціально-культурних чинників, що призводять до глобального розширення сучасної світової системи [4, с. 140]. Звісно, у цьому контексті не можливо оминати і сучасні тенденції поглиблення та поширення правових факторів задля унормування даних процесів.

Із цього приводу потребує виокремлення правова глобалізація, котра, за визначенням українських науковців, являє собою безперервний, об'єктивно існуючий, загальносвітовий процес, який поширюється на правовідносини у всіх без винятку сферах суспільного життя, що мають світове значення, обумовлює виникнення взаємозв'язків та взаємозалежності між суб'єктами таких правовідносин, сприяє уніфікації, стандартизації норм права, а також створенню єдиного правового простору, де сутністю правової глобалізації є максимальне наближення законодавства окремих країн у сфері регулювання найважливіших світових суспільних відносин до єдиного стандарту, до уніфікації [3, с. 22–24].

А. І. Балаклицький зазначає, що особлива значущість сучасної правової (юридичної) глобалізації обумовлюється багатьма об'єктивними чинниками, серед яких, насамперед, виділяє універсальний, всезагальний та загальнообов'язковий характер права як особливого соціального регулятора, котрий забезпечує необхідний нормативно-організуючий вплив на суспільство. Ураховуючи вказані чинники, констатує, що правова глобалізація у тій чи іншій мірі охоплює собою практично всі правові галузі та інститути на національному і міжнародному рівнях [5, с. 48].

Зі свого боку П. В. Мироненко зауважує, що глобалізація перевіряє на міцність державні інститути кожної країни, будучи своєрідним «випробовувачем» адаптаційних можливостей конкретної модифікації певної форми державного правління до викликів часу. Глобалізація як мега-тенденція сучасного державно-правового розвитку показує, наскільки кожна конкретна держава з її особливою моделлю форми правління у змозі сформувати й сприяти розвитку якісно нових політичних, соціальних, економічних інститутів [6, с. 30–31].

Оскільки у сучасній науковій літературі відзначається, що в умовах глобалізації надзвичайно популярними стають і набувають значного поширення ідеї демократизації та верховенства права, утім нерідко за демократичними гаслами криються приховані політичні, економічні та інші інтереси певної держави чи групи держав, проте світова і передусім європейська та американська практика їх сучасного розвитку в умовах глобалізації свідчить про розповсюдження демократії у світі [7, с. 82].

З огляду на зазначене, Р. В. Войтович наголошує про формування глобальної демократії, коли окремі міжнародні спільноти чи організації намагаються впроваджувати свою систему цінностей демократичного розвитку, засобом реалізації яких виступає технологія колективного прийняття рішень, яка зорієнтована на реалізацію спільних інтересів у межах всієї спільноти і являє собою політику функціонування глобального відкритого суспільства [8, с. 115].

Як наголошує А. І. Балаклицький, глобалізація лише тоді матиме корисний ефект для людської спільноти, коли вона буде відбуватися у чітко визначеному правовому руслі з урахуванням історично обумовлених закономірностей розвитку певного суспільства, виключаючи при цьому будь-яке суб'єктивне втручання певних найбільш розвинених та могутніх держав або

наднаціональних структур в реалізацію цього процесу [9, с. 9–12]. І чим більший рівень соціально-економічного та політичного розвитку національної держави, зауважує дослідник, тим більше відповідні національні держави можуть певним чином впливати на процеси глобалізації, спрямовуючи їх у певний напрям, що найбільше відповідає їх національним інтересам, а також дієво відстоювати власну автономію у прийнятті конкретних внутрішніх, а також міжнародних або міждержавних рішень [10, с. 84–91].

Отже, глобалізація, включаючи всю складність, багатоаспектність та багаторівневність, є об'єктивно-суб'єктивним процесом даного феномену, що вирізняється за своєю природою універсальним характером, стрімко долає міждержавні кордони й проникає у всі сфери суспільного життя та накладає так чи інакше відбиток на розвиток державотворення. Таким чином, в умовах глобалізації окреслення перспектив та визначення шляхів державно-правового розвитку будь-якого соціуму потребує розуміння і виділення основних чинників указанного процесу задля їх ефективного впровадження у стале піднесення країн, зумовлюючи та спонукаючи, тим самим, необхідність об'єднання спільних зусиль національних держав на подолання негативних явищ світового масштабу, уникаючи при цьому неприйнятних аспектів для власного державотворення.

Література:

1. Креативність загальнотеоретичної юриспруденції: монографія / Ю.М. Оборотов, В. В. Завальнюк, В. В. Дудченко та ін.; за ред. Ю. М. Оборотова. Одеса: Фенікс, 2015. 488 с.
2. Удовика Л. Г. Трансформація правової системи в умовах глобалізації: антропологічний вимір: монографія. Харків: Право, 2011. 552 с.
3. Стеценко С. Г., Васечко Л. О. Глобалізація та право: національний вимір: монографія. Київ: Атіка, 2011. 132 с.
4. Сунегін С. О. Глобалізація. *Великий енциклопедичний юридичний словник* / за ред. Ю. С. Шемшученка. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2012. С. 140.
5. Балаклицький А. І. Еволюція основних ознак держави в умовах глобалізації : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ, 2021. 221 с.
6. Мироненко П. В. Форма правління: політичні трансформації на зламі століть: монографія. Київ: ВЦ «Академія», 2014. 220 с.
7. Кухтик С. В. Трансформація держави під впливом глобалізації (теоретико-правовий аспект): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2015. 199 с.
8. Войтович Р. В. Вплив глобалізації на систему державного управління (теоретико-методологічний аналіз): монографія / за ред. В. М. Князева. Київ: Вид-во НАДУ, 2007. 680 с.
9. Балаклицький А. І. Еволюція державної влади та її апарату в контексті сучасних глобалізаційних процесів: загальнотеоретичний аспект: Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні: мате-

ріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 16–17 жовт. 2015 р.). Харків: Асоціація аспірантів-юристів, 2015. С. 9–12.

10. Балаклицький А. І. Держава в умовах глобалізації: контекст трансформації. *Альманах права*. Роль правової доктрини у забезпеченні прав людини. 2020. Вип. 11. С. 84–91.

ЗАХИСТ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ДЕРЖАВНОЇ – ОДИН ІЗ ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У СЬОГОДЕННІ

Олександр Веніамінович Пирожик,
депутат Волинської обласної ради,

*аспірант кафедри кримінального права та процесу
Волинського національного університету імені Лесі Українки*
<https://orcid.org/0000-0001-5793-7433>

*Науковий керівник: Колб О. Г., доктор юридичних наук,
професор, заслужений юрист України*
<https://orcid.org/0000-0003-1792-4739>

Відкрита військова агресія росії проти України, що триває більше двох років, оголила низку проблем, які потребують невідкладного та системного вирішення, оскільки вони все більше розширюють перелік потенційних і реальних загроз, які посягають на національну безпеку нашої держави та її національні інтереси.

Як видається, особливе місце у зв'язку з цим займає діяльність відповідних державних органів, яка пов'язана із забезпеченням функціонування української мови як державної. Зокрема, як показує практика, неналежна організація роботи та контролю за цим питанням з боку держави, а також непевна позиція громадськості детермінують у сьогоденні такі суспільно небезпечні наслідки, як: вчинення державної зради, випадки колабораціонізму, зниження рівня мобілізації та росту кількості ухилень від військової служби у Збройних Силах України (ЗСУ); т. ін.

Більш того, ігнорування конституційних та інших законодавчих аспектів, що стосуються забезпечення функціонування української мови як державної, знижує рівень авторитету України на міжнародній арені та захисту державної незалежності в умовах, коли основною ціллю відкритого військового нападу росії на Україну є знищення Української нації, як носія мови, культури та історичних здобутків з її ворогами. При цьому однією з детермінант, що сприяє підвищенню рівня загроз, які посягають на національну безпеку, є грубе порушення суб'єктами нормотворчості (ст. 93 Конституції України) принципів діяльності з означених питань [1, с. 212–214].

Зокрема, один із них передбачає дотримання при розробці законопроектів вимог і положень державної (української) мови. Проте, у сьогоденні поширеними стали випадки застосування у законодавчих актах України не тільки

іноземних слів, але й слів, які використовуються у кримінальній субкультурі [2]. Приклади такого правового «безкультур'я» [1, с. 154-157] можна знайти у чинному Кримінальному кодексі (КК) України, а саме – у:

а) ст. 232-1 «Незаконне використання інсайдерської інформації», у якій замість українського слова «особа, яка має доступ до конфіденційної інформації» використано іноземне «інсайдер»;

б) ст. 232-2 «Приховування інформації про діяльність емітента», у якій використано іноземне слово «емітент» (український аналог – «той, хто випускає»;

в) ч. 2 ст. 209-1 «Умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», у якій замість українського слова «контроль» вжито іноземне «моніторинг» [3, с. 383]; ін.

Та, пори це, найбільш вражаючим і цинічним законодавчим підходом щодо своєрідного «забезпечення» функціонування української мови як державної, можна назвати використання у чинному КК словосполучень, запозичених з кримінального лексикону. Так, у ч. 5 ст. 255 «Створення, керівництво злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участь у ній» вжито словосполучення «вора в законі», яке є не тільки невдалим перекладом з російської мови, але й має визначений у чинному законодавстві України аналог (наприклад, у Законах України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про оперативно-розшукову діяльність», ін.), що буквально означає «особа, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу», офіційне тлумачення якого дано у п. 2 примітки до ст. 255 даного Кодексу [1, с. 289].

Ще більш безглуздо, як у назві статті 255-2 КК, так і в її ч. 1 вжито слово з кримінальної субкультури «сходка», яке при цьому одночасно застосоване у даній нормі права поряд з його українським (державним) аналогом – «зібрання» [3, с. 244].

І, що цікаво, досі жодний державний орган, який має забезпечувати функціонування української мови як державної, як, власне, й Регламентний Комітет Верховної Ради України та Президент України (ст. 106 Конституції України), не зреагували на таке свавілля і безвідповідальність суб'єктів законодавчої ініціативи з означених питань, що підвищує у зв'язку з цим рівень потенційних і реальних загроз на національні інтереси нашої держави.

Література:

1. Теорія держави і права: підручник / за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. 368 с.
2. Боровик А. В., Колб О. Г. Тлумачний словник пенітенціарної лексики. Луцьк: СПД Гадяк Ж. В., друкарня «Волиньполіграф», 2018. 140с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. С. 864.

ВИЗНАЧЕННЯ І РОЗУМІННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ВИМІРУ МУНІЦИПАЛІЗМУ

Інна Посторонка,

аспірантка кафедри конституційного та міжнародного права

Одеського державного університету внутрішніх справ

ORCID: 0000-0002-3394-2235

На думку представників доктрини, муніципалізм – це особливий режим функціонування самоврядної влади, який передбачає пріоритет прав і свобод людини і громадянина перед інтересами органів місцевого самоврядування (далі – ОМСВ) та обмеження (державою) і самообмеження цієї влади на користь громадянського суспільства [1, с. 21]. Аналіз наведеної доктринальної позиції дає можливість визначити в її складі: а) публічно-владний елемент; б) самоврядний елемент; в) гуманістично-гуманітарний елемент; г) субординаційний елемент; г') альтернативний елемент; д) елемент правовільного (вільного від дії норм права) простору, тобто простору вільного від державно-правового диктату і втручання.

Отже, можна констатувати, що муніципалізм як багатофакторний та багаторівневий феномен, як полісемічне явище національного життя, – в умовах глобалізації набуває все більшого значення й в системі міжнародних відносин, зокрема в їх міжнародно-правовому вимірюванні та усвідомлюванні. Враховуючи його особливу важливість для повсякденного існування і функціонування людей в умовах локального соціуму, – як єдиного природного колективного суб'єкту людської цивілізації, що сформувався історично, географічно, економічно, соціально, культурологічно, політично, а також у відповідних умовах довкілля (*екологічний вимір* – авт.) – у вигляді міської територіальної людської спільноти (громади), – муніципалізм набуває свого вирішального значення в формуванні, існуванні та функціонуванні системи публічної влади, що визначає управлінську феноменологію конституціоналізму, а тому володіє не тільки національним, а й також суттєвим міжнародно-правовим виміром.

Звідси й муніципалізм володіє такими ж характеристиками (*внутрішній та зовнішній вимір* – авт.), демонструючи суттєве зростання свого міжнародно-правового компоненту, скерованого на визнання і легалізацію цієї важливої категорії.

Необхідно зазначити, що дослідження цієї проблематики стикається з відповідними труднощами. По-перше, це обумовлено мінливістю самої феноменології глобалізації, що є досить багатофакторною, поліпредметною, не дивлячись на те, що вона виступає предметом багаторічних і різнопланових досліджень у науковій доктрині філософії, політології та права. По-друге, з відповідними проблемами об'єктивного та суб'єктивного характеру, що демонструють труднощі в сфері глобалізації, враховуючи її універсальний харак-

тер. По-третє, свій вплив здійснює й застосування концепту «глобальне– локальне» по відношенню до самої ТГ, що: а) з локального рівня починає розглядатися як суб'єкт-об'єкт міжнародно-правових регламентації і регулювання, а також б) саме глобалізаційних процесів, при цьому в) ТГ користується перевагами таких профільних процесів як первинний колективний суб'єкт людської цивілізації. По-четверте, має велике значення відсутність достатньої кількості досліджень, що присвячено саме ролі ТГ в глобалізаційних процесах, що актуалізує проблематику, яка досліджується.

Разом з тим, необхідно зазначити, що загальному розв'язанню вказаної проблеми, особливо в контексті нормативно-правового регулювання і державного управління в умовах глобалізації, присвятили свої роботи такі вітчизняні вчені, як В. Авер'янов, Ю. Бажал, В. Бакуменко, М. Вавринчук, Р. Войтович, Н. Гнидюк, Я. Гонцяж, І. Грицяк, О. Дьомін, С. Дубенко, Н. Нижник, Ю. Кальниш, В. Князєв, В. Копейчиков, С. Коник, О. Кілієвич, В. Лемак, Е. Марчук, В. Мельниченко, І. Надольний, О. Оболенський, В. Олуйко, Н. Плахотнюк, І. Радзієвський, Я. Радиш, І. Розпутенко, В. Ребало, В. Саламатов, Г. Ситник, Ю. Сурмін, С. Сьомін, В. Токовенко, В. Тимцуник, В. Яцуба, Ю. Схануров, В. Цветков та ін. Важливим сегментом досліджуваної проблематики виступають праці вчених, що досліджують питання в системі координат «локальне /глобальне», що досить детально висвітлює роль і значення МСВ та ТГ в зазначених процесах, включаючи і її управлінський аспект (роботи М. Баймуратова, О. Батанова, Є. Васильєва, О. Кравця, В. Могілевського, В. Воронкової, Н. Ващекіна, О. Грецової, І. Лукашука, М. Кастельса, Т. Макогон, А. Тоффлера, Р. Войтович, Ю. Павленко, Е. Кочетова та низки інших авторів). Разом з тим, кількість і якість таких досліджень залишається проблематичними, враховуючи на нові виклики глобалізації, що виникають як перед всім людством, так й перед конкретно людиною, що безпосередньо впливає на існування і функціонування феноменології муніципалізму.

На наш погляд, суттєве зростання міжнародно-правового компоненту муніципалізму, скерованого на визнання і легалізацію цієї важливої категорії, обґрунтовується наступними тенденціями:

- по-перше, тим, що він виступає як органічна частина національного і глобального конституціоналізму;

- по-друге, як функціонально-діяльнісна інституція демократичної правової державності;

- по-третє, як локальна система життєдіяльності людини:

- а) в умовах місцевого самоврядування (далі – МСВ) (*управлінсько-предметний фактор* – авт.),

- б) в межах територіальної громади (далі – ТГ) (*суб'єктний фактор* – авт.),

- в) в умовах повсякденності (*темпорально-проспективний фактор* – авт.),

- г) при здійсненні кожною людиною-членом спільноти свого життєвого циклу (*екзистенційний фактор* – авт.);

- по-четверте, як важлива і оптимальна соціально-нормативна сфера в якій відбуваються:

а) складні процеси соціалізації, в тому числі й правової соціалізації (*соціально-інтегральний* – авт.);

б) процеси виникнення, формування, прояву і реалізації потреб, інтересів людини (*біхевіористичний фактор* – авт.);

в) процеси формування на основі відповідних інтересів і реалізації в соціумі атитюдів (поведінкових настанов) людини, в тому числі й правових (*фактор формування і реалізації поведінкових настанов людини /атитюдів/* – авт.);

г) процеси формування і реалізація на основі таких атитюдів відповідних габітусів (соціальних практик), в тому числі й правових (*фактор формування і реалізації діяльнісних настанов людини /габітусів/* – авт.);

г') процеси формування конституційно-правового статусу людини і громадянина (*статусно-нормативний фактор* – авт.);

- по-п'яте, як важливий предмет-об'єкт міжнародного співробітництва держав в межах міжнародного товариства на його міждержавному, макрорегіональному, універсальному рівнях через використання:

а) механізмів міжнародної нормотворчості (міжнародне нормопроекування + міжнародна нормотворчість = міжнародне нормотворення) (*фактор міжнародного нормотворення* – авт.);

б) механізмів міжнародного договірної права (процес розробки проєктів тексту міжнародного договору і укладення міжнародного договору) (*фактор міжнародно-договірної регулювання* – авт.);

в) механізмів, заснованих на формулюванні міжнародно-правових зобов'язань держав-учасників міжнародного договору з наступною фіксацією і формалізацією в його тексті (*міжнародно-облігаційний фактор* – авт.);

г) феномену міжнародних правових стандартів (процес розробки норм міжнародного права, що в результаті єдності сприйняття державами-підписантами міжнародного договору набувають характеру правових зразків) (*фактор міжнародної правової стандартизації* – авт.);

г') механізму національної імплементації норм міжнародного права в норми національного законодавства (*національно-імплементаційний фактор* – авт.);

д) механізмів конвенційного контролю за виконанням державою-підписантом міжнародної угоди, узятих нею в рамках підписаних міжнародно-правових зобов'язань (*конвенційно-контрольний фактор* – авт.).

Є загальновідомим, що глобалізація, як багатомірна феноменологія, виступає основоположною тенденцією сучасного світового розвитку, розповсюджує свій вплив на всі міжнародні та внутрішньодержавні явища, що виникають, формуються і розвиваються в повсякденному житті, безпосередньо впливаючи на життя та стабільне існування кожної конкретної людини [2]. Отже, тільки розуміючи її як багатоаспектний процес розширення, інтенсифікації та поглиблення світової взаємозалежності та взаємопов'язаності, що виявляється у всіх сферах сучасного життя, – можна усвідомити її роль і зна-

чення в формуванні смислів, конотацій і наративів такого розвитку, а також дослідити її через визначення відповідних концептів, теорій, тенденцій, нормативів, стандартів, що його супроводжують і забезпечують.

Наявність таких вертикально-горизонтальних зв'язків, що спочатку виникають стохастично, а потім оформлюються у відповідному порядку, підкоряючись об'єктивованій відповідній і чіткій логіці глобального, міждержавного, макрорегіонального, субрегіонального, супранаціонального (наднаціонального), національного, і локального управління, сприяють формуванню управлінсько-діяльнісній дихотомії «локальне / глобальне», що формується в таких умовах, та суттєвим чином впливає як на міжнародне життя, включаючи й міжнародно-правові відносини, так й на існування державності, включаючи повсякденну діяльність всіх її публічних інституцій, що існують і функціонують на всіх рівнях управління.

На нашу думку, саме по цим індикаторам, – а) індивідуально-груповому, б) територіального простору та в) темпоральній ознаці (*повсякденність та перспективне існування людини в межах ТГ, принаймні, протягом реалізації нею свого життєвого циклу* – авт.) – можна визначити глибокий органічно-генетичний зв'язок локальної територіальної людської спільноти (ТГ) та глобалізації, – в системі координат соціальних змін в контексті розвитку і вдосконалення «мікросвіту», що створюється на локальному рівні існування громади і людини в її межах, і одночасно – існування ТГ як первинного колективного суб'єкта-елементу в системі людської цивілізації (*в розумінні побудови відносин «знизу – догори»* – авт.)

Отже, суттєве зростання міжнародно-правового компоненту муніципалізму, скерованого на визнання і легалізацію цієї важливої категорії, обґрунтовується наступними тенденціями – насамперед, тим, що він виступає:

А) як органічна частина національного і глобального конституціоналізму;

Б) як функціонально-діялісна інституція демократичної правової державності;

В) як локальна система життєдіяльності людини: а) в умовах місцевого самоврядування (*управлінсько-предметний фактор* – авт.), б) в межах територіальної громади (*суб'єктний фактор* – авт.), в) в умовах повсякденності (*темпорально-перспективний фактор* – авт.), г) при здійсненні кожною людиною членом спільноти свого життєвого циклу (*екзистенційний фактор* – авт.);

Г) як важлива і оптимальна соціально-нормативна сфера в якій відбуваються: а) складні процеси соціалізації, в тому числі й правової соціалізації (*соціально-інтегральний* – авт.); б) процеси виникнення, формування, прояву і реалізації потреб, інтересів людини (*біхевіористичний фактор* – авт.); в) процеси формування на основі відповідних інтересів і реалізації в соціумі атитюдів (поведінкових настанов) людини, в тому числі й правових (*фактор формування і реалізації поведінкових настанов людини* – авт.); г) процеси формування і реалізація на основі таких атитюдів відповідних габітусів (соціальних практик), в тому числі й правових (*фактор формування і реалізації діялісних*

настанов людини – авт.); г') процеси формування конституційно-правового статусу людини і громадянина (*статусно-нормативний фактор* – авт.);

Г') як важливий предмет-об'єкт міжнародного співробітництва держав в межах міжнародного товариства на його міждержавному, макрорегіональному, універсальному рівнях через використання: а) механізмів міжнародної нормотворчості (міжнародне нормопроєктування + міжнародна нормотворчість = міжнародне нормотворення) (*фактор міжнародного нормотворення* – авт.); б) механізмів міжнародного договірної права (процес розробки проєктів тексту міжнародного договору і укладення міжнародного договору) (*фактор міжнародно-договірної проєктування і регулювання* – авт.); в) механізмів, заснованих на формулюванні міжнародно-правових зобов'язань держав-учасників міжнародного договору з наступною фіксацією і формалізацією в його тексті (*міжнародно-облігаційний фактор* – авт.); г) феномену міжнародних правових стандартів (процес розробки норм міжнародного права, що в результаті єдності сприйняття державами-підписантами міжнародного договору набувають характеру правових зразків) (*фактор міжнародної правової стандартизації* – авт.); г') механізму національної імплементації норм міжнародного права в норми національного законодавства (*національно-імплементаційний фактор* – авт.); д) механізмів конвенційного контролю за виконанням державою-підписантом міжнародної угоди, узятих нею в рамках підписаних міжнародно-правових зобов'язань (*конвенційно-контрольний фактор* – авт.);

- міжнародно-правовий вимір муніципалізму у підсумку складають відповідні нормативно-правові блоки, до можна віднести наступні:

А) міжнародно-правовий договірний блок,

Б) блок міжнародних правових стандартів,

В) блок національних законів, що містять в собі трансформаційні норми міжнародного права по результатах дії механізму національної імплементації,

Г) блок норм, що регламентують і регулюють міжнародне співробітництво муніципальних органів,

Г') блок нормативних актів, що приймаються міжнародними міждержавними (в межах ООН), міжурядовими та неурядовими інституціями – в межах їх компетенційно-статутних повноважень, або блок документів, що приймаються ними також в межах своїх статутних повноважень, але таких, що не мають нормативної сили та відносяться до актів т. зв. «м'якого права» (soft law).

Література:

1. Орловський О. С. Муніципалізм як складова конституціоналізму. Актуальні проблеми держави і права. 2014. С. 20–25. URL: <http://apdp.in.ua/v71/02.pdf>

2. Robertson R. Globalization: Time-Space and Homogeneity – Heterogeneity. Global Modernities / ed. by M. Featherstone, S. Lash and R. Robertson. London: Sage, 1995. P. 25–44.

ВАЖЛИВИЙ НАПРЯМОК ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В ПИТАННІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Наталія Василівна Федіна,
*к.ю.н., доцент, доцент кафедри теорії права,
конституційного та приватного права факультету №1 ІПФПНП,
Львівського державного університету внутрішніх справ*
Константин Євгенови Бурнадз,
*рядовий поліції, здобувач 1-го курсу, факультету №1 ІПФПНП,
Львівського державного університету внутрішніх справ*

Від самого початку діяльності Ради Європи принцип поваги прав людини став одним з наріжних каменів цієї організації, що відбулися на Європейському континенті після Другої світової війни. У 1949 році регіональна організація європейських держав, які проголосили своєю метою розширення демократії, зближення усіх народів Європи у питаннях захист прав людини, співробітництво з основних питань права, культури, освіти, інформації, охорони навколишнього середовища.

Рада Європи забезпечує високі стандарти захисту прав людини в державах-членах насамперед завдяки дії Конвенції. Вона була підписана 4 листопада 1950 року десятима європейськими державами в Римі. Ця Хартія прав людини стала фундаментом усього комплексу міжнародно-правового регулювання в галузі прав людини, її законних інтересів та потреб, відправною точкою на шляху цивілізованих європейських держав до втілення в життя загальнолюдських цінностей [1].

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод є міжнародним договором, на підставі якого більшість європейських держав зобов'язалися дотримуватися прав та основоположних свобод людини. Ці права гарантуються як самою Конвенцією, так і протоколами до неї (Протоколи № 1, 4, 6, 7, 12 і 13), згода на обов'язковість яких надана державами – сторонами Конвенції.

Ратифікація Україною 17 липня 1997 року Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод стала важливим етапом на шляху входження нашої держави у європейський політико-правовий простір.

Відповідно до статті 9 Конституції України "чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України". Таким чином, Конвенція та протоколи до неї набули статусу частини національного законодавства [1]. Європейська конвенція з прав людини – фундамент становлення в Україні якісно нової системи захисту прав і свобод людини.

Процес приєднання України до цього ключового на європейському просторі документа у галузі прав і свобод людини був досить непростим. Від часу

проголошення незалежності наша держава стала складовою міжнародної системи захисту прав людини, взявши відповідні міжнародні зобов'язання, зокрема в рамках найбільш розвинутої європейської системи захисту прав людини. Так, 14 липня 1992 р. Україна заявила про своє бажання приєднатися до Ради Європи, що означало прийняття нашою країною її основних статутних умов: визнання принципу верховенства права, зобов'язання забезпечити права та основні свободи всім особам, які перебувають під юрисдикцією держави, та ефективно співпрацювати з іншими державами з метою досягнення цілей РЄ [2].

Ратифікувавши Конвенцію Україна визнала обов'язковою юрисдикцію Європейського суду з прав людини. Європейський суд з прав людини є міжнародним органом, який за умов, визначених Конвенцією, може розглядати заяви, подані особами, які скаржаться на порушення своїх прав, гарантованих Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод.

Юридичний зміст основних принципів міжнародного права закріплює зобов'язання кожної держави виконувати свої міжнародно-правові зобов'язання, а засоби реалізації цих зобов'язань визначаються національним правом, якщо інше не впливає з міжнародно-правової норми. У статті 27 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 року закріплено принцип добросовісного виконання державою своїх міжнародних зобов'язань. Відповідно до цієї норми держава-учасниця не може посилається на положення свого внутрішнього права для виправдання невиконання нею міжнародного договору [3].

Згідно зі статтями 34, 35 Конвенції Європейський суд приймає заяви (скарги) від окремих заявників, груп осіб, неурядових організацій, окремих держав про порушення положень Конвенції країнами, що визнали юрисдикцію Європейського суду.

Варто виділити застереження до Європейської Конвенції:

1. Положення пункту 1 статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод людини 1950 року застосовуються в частині, що не суперечить пункту 13 Розділу XV "Перехідні положення" Конституції України та статтям 106 і 157 Кримінально-процесуального кодексу України щодо затримання особи та надання прокурором санкції на арешт.

2. Положення пункту 3 статті 5 Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 року застосовуються в частині, що не суперечить пунктам 48, 49, 50 та 51 Тимчасового дисциплінарного статуту Збройних Сил України, затвердженого Указом Президента України від 7 жовтня 1993 року № 431 щодо накладення арешту, як дисциплінарного стягнення.

3. Україна повністю визнає на своїй території дію підпункту "d" пункту 3 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року щодо права підсудного на виклик і допит свідків (статті 263 та 303 Кримінально-процесуального кодексу України), а щодо права підозрюваного і обвинуваченого - лише в частині права заявляти клопотання про виклик і

допит свідків та проведення з ними очної ставки відповідно до статей 43, 43 і 14 зазначеного Кодексу.

4. Положення статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року застосовуються в частині, що не суперечить пункту 13 розділу XV "Перехідні положення" Конституції України та статтям 177 і 190 Кримінально-процесуального кодексу України щодо надання прокурором санкції на обшук, а також щодо огляду житла. Застереження під номерами 1, 3 та 4 втратили чинність з 28 червня 2001 року [4].

Щодо Протоколу № 6 від 29 червня 2000 р.

Смертну кару було замінено на довічне позбавлення волі (стаття 25 Кримінального Кодексу України 29 грудня 1999 року Конституційний Суд України визнав неконституційними положення Кримінального кодексу України, що передбачали смертну кару. Згідно з Законом України від 22 лютого 2000 року "Про внесення змін до Кримінального, Кримінально- процесуального та Виправно-трудового кодексів України", Кримінальний кодекс України було приведено у відповідність до вищезазначеного рішення Конституційного Суду України). Закон України "Про ратифікацію Протоколу № 6 до Конвенції про захист прав і основних свобод людини, який стосується скасування смертної кари, 1983 року" передбачає збереження застосування смертної кари за злочини, вчинені під час війни у випадках, передбачених законом.

Згідно зі статтею 2 Протоколу № 6 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Україна повідомить Генерального Секретаря Ради Європи в разі внесення відповідних змін до національного законодавства [4].

Варто зазначити, що Україна вибравши шлях свого розвитку в напрямку Європейського Союзу з кожним роком все більше приводить національне законодавство до вимог норм європейського права, особливо в частині захисту прав і основоположних свобод людини та громадянина.

Література:

1. Європейська Конвенція з прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Імплементація Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського Суду з прав людини в національну правову систему України. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_14104
3. Віденська Конвенція про право міжнародних договорів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та Європейський Суд з прав людини. URL: <https://minjust.gov.ua/m/konventsia-pro-zahist-prav-lyudini-i-osnovopolojnih-svobod-ta-evropeyskiy-sud-z-prav-lyudini#:~:text=%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D1%83%D0%BD%D0%BA%D1%82%D1%83%201%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96%205,%D0%B7%D0%B0%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%BC>

НАПРЯМКИ РЕФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

*Наталія Василівна Федіна,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри теорії права,
конституційного та приватного права факультету №1 ІПФПНП,
Львівського державного університету внутрішніх справ
Денис Едуардович Овдійчук,
рядовий поліції, здобувач І-го курсу, факультету №1 ІПФПНП
Львівського державного університету внутрішніх справ*

Питання реформування органів державної влади та громадянського суспільства залишається актуальним незважаючи, чи це воєнний стан, чи звичайне буденне життя. У зв'язку з непростотою ситуацією, що склалась, є важливо розглянути питання реформування органів державної влади для забезпечення ефективного керівництва та захисту національних інтересів. Війна вимагає не лише відповідного реагування, а й стратегічного підходу до організації державних структур.

Один з основних аспектів, це необхідність посилити роль військових та правоохоронних органів. В цей елемент може входити забезпечення належного фінансування, надання необхідного обладнання, підвищення кваліфікації персоналу. Дієвість таких органів є необхідною для забезпечення безпеки громадян та територіальної цілісності. Наступним аспектом можна виділити ведення особливого режиму керівництва та контролю. Це означає, що в умовах воєнного стану керівництво країною повинно бути централізованим та координаційним, задля того щоб швидко реагувати на загрози та приймати стратегічні рішення. Третім напрямом реформування органів державної влади варто зауважити забезпечення ефективного економічного управління та фінансової стабільності. Саме це передбачає раціональне використання ресурсів, залучення інвестицій для відновлення економіки та забезпечення соціального захисту населення, а також розвиток стратегічних економічних ресурсів. Обов'язковою складовою цієї реформації є підтримка внутрішньої та міжнародної співпраці, тільки через спільні зусилля всіх зацікавлених сторін можна досягти успішного вирішення викликів, що виникають в умовах війни [1].

Внаслідок повномасштабного вторгнення виникає нагальна потреба у реформуванні громадського суспільства для забезпечення його ефективної ролі у збереженні демократичних цінностей та захисту прав людини та громадянських свобод. Варто приділити увагу підтримці та розвитку громадянських організацій та ініціатив, які активно займаються захистом прав та інтересів громадян, це передбачає забезпечення їх фінансової стабільності, доступу до інформації та можливості ефективного впливу на процеси влади.

Наступним напрямом слід виділити зміцнення механізмів громадського контролю за діяльністю влади та військових структур. Громадянське суспіль-

ство повинно мати можливість активно брати участь у прийнятті рішень, контролювати витрати бюджету на оборону та забезпечувати відкритість та прозорість у військових операціях. Важливим напрямом є підтримка громадських ініціатив щодо мирного вирішення конфлікту та підтримки постраждалих. Громадянське суспільство може відігравати ключову роль у сприянні діалогу між сторонами конфлікту, гуманітарній допомозі та відновленні місцевих спільнот. Необхідно виокремити розвиток громадянської освіти та культури. Це передбачає впровадження спеціальних програм та проєктів, спрямованих на підвищення свідомості громадян щодо їх прав та обов'язків, а також на виховання відповідальності перед суспільством [2].

Усі ці напрями реформування спрямовані на підтримку активної участі громадян у житті країни, зміцнення демократичних інститутів та забезпечення стабільності та злагодженості в умовах воєнного стану.

Деякі державні структури вже почали цей важкий та нелегкий шлях реформування, а саме: реформування військової структури включають:

1. Модернізація та оновлення збройних сил: включає в себе покращення технічного забезпечення, оновлення військового обладнання та виправлення недоліків у військовій інфраструктурі. Метою є підвищення бойової готовності та здатності до ведення військових операцій.

2. Реорганізація командно-керівних структур: для оптимізації управління та підвищення ефективності військових операцій проводиться перегляд структури командування та керівництва військами.

3. Підвищення бойової готовності та підготовки військ: реформування передбачає акцент на навчання, тренування та підвищення кваліфікації військових, щоб вони були готові до ефективного дії у воєнний період.

4. Забезпечення безпеки військовослужбовців: включає в себе забезпечення їхнього безпеки на передовій, підвищення рівня медичного обслуговування та соціального захисту в разі потреби.

5. Створення та розвиток резервів: умови воєнного стану можуть вимагати залучення додаткових сил та резервів для підтримки операцій. Тому важливо розвивати систему мобілізації та реєстрації допоміжних військових сил [3].

Також, реформування правоохоронних органів є важливим елементом у реформуванні органів державної влади, воно включає в себе :

1. Підвищення бойової готовності: правоохоронні органи під час воєнного стану повинні бути готові до виконання своїх завдань у військових умовах. Це передбачає підвищення професійної підготовки, надання спеціального обладнання та забезпечення необхідними ресурсами.

2. Забезпечення громадської безпеки: правоохоронні органи забезпечують безпеку громадян у зоні конфлікту, контролюють дотримання законності та запобігають можливим порушенням громадського порядку.

3. Боротьба зі злочинністю та тероризмом: під час воєнного стану правоохоронні органи відіграють ключову роль у протидії злочинності та терорис-

тичним загрозам. Це включає виявлення, розкриття та припинення діяльності злочинних угруповань та терористичних організацій.

4. Забезпечення прав та свобод громадян: правоохоронні органи мають захищати права та свободи громадян, навіть в умовах воєнного стану. Це передбачає виконання їхніх обов'язків з урахуванням принципів правової держави та забезпечення відповідності дій закону.

5. співпраця з іншими військовими та цивільними структурами: правоохоронні органи повинні активно співпрацювати з іншими військовими та цивільними організаціями для забезпечення координації та ефективності дій у воєнний період [4].

Реформування органів управління кризовими ситуаціями в умовах війни є надзвичайно важливим для забезпечення ефективного реагування на небезпеки та загрози, що виникають у зв'язку з воєнним станом. Деякі з основних напрямів реформування органів управління кризовими ситуаціями включають: по-перше, підвищення координації та співпраці між органами управління; по-друге, підвищення кваліфікації та підготовки персоналу; по-третє, підвищення ефективності системи комунікацій; по-четверте, розвиток механізмів попередження кризових ситуацій [5].

Отже, реформування органів державної влади та громадянського суспільства в умовах війни має на меті забезпечити стабільності, безпеку та захист прав громадян у найважливіший період для країни.

Література:

1. Реформа державного управління. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/18%20-%20Department/18%20-%20PDF/2023/12.07.2023%20zvit/parreport2022ukr230712184004-1.pdf>
2. Напрями реформування громадянського суспільства та органів публічної влади в умовах війни в Україні. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/05/34.pdf>
3. Головей В. Реформування збройних сил як пріоритетне завдання для забезпечення національної безпеки України в умовах збройного конфлікту. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/22438/1/%D0%A0%D0%95%D0%A4%D0%9E%D0%A0%D0%9C%D0%A3%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF%20%D0%97%D0%91%D0%A0%D0%9E%D0%99%D0%9D%D0%98%D0%A5%20%D0%A1%D0%98%D0%9B.pdf>
4. Правоохоронним органам необхідно адаптувати та зміцнювати підходи до роботи в умовах воєнного стану, - Сергій Борзов <https://www.vin.gov.ua/news/ostanni-novyny/53058-pravookhoronnym-orhanam-neobkhdno-adaptuvaty-ta-zmitsniuvaty-pidkrody-do-roboty-v-umovakh-voiennoho-stanu-serhii-borzov>
5. Кризові комунікації та як протистояти викликам війни: для публічних службовців створили освітні серіали. URL: <https://decentralization.ua/en/news/16351>

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ЮРИДИЧНИХ ДИСЦИПЛІН В СВІТЛІ РЕФОРМУВАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

Н. Д. Янчук,

*к.ю.н., доцент, професор кафедри теорії
та історії держави і права*

*Одеський державний університет внутрішніх справ
м. Одеса, Україна*

Свого часу, видатний англійський письменник Д. Дефо, розмірковуючи про роль та значення освіти, писав: «Освіта – всього лише драбина для збирання плодів з дерева пізнання, а не самі плоди». Розглядаючи питання таким чином, що освіта – це лише засіб отримання знань та їх закріплення, а не сама ціль, можна зазначити, що цей процес буде значно ефективнішим та діяльнішим, якщо буде базуватися на використанні новітніх методик та підходів у навчальному процесі.

Сучасні вимоги до випускників правничих шкіл, потреба в висококваліфікованих юристах зумовили необхідність модернізації вищої юридичної освіти. Досліджуючи напрями вдосконалення підготовки юристів, А. Колодій наголошує на тому, що «підготовка вищими навчальними закладами майбутніх фахівців в сфері права має особливе суспільне значення, оскільки високі фахові компетентності майбутніх юристів, є важливим фактором успішної результативності демократичних реформ, необхідних для процесу державотворення, а також належного захисту прав і свобод усіх учасників суспільних відносин. Зростання вимог до якості професійних знань і навичок студента-правника спонукають до вдосконалення форм і методів навчання, які дають можливість підготовки висококваліфікованих юристів, здатних орієнтуватися у правовому середовищі та належно забезпечувати юридичний супровід в усіх сферах економіки та державного управління, діяти з повним усвідомленням відповідальності за свої рішення і дії» [3, с. 123]. Втім, «традиційна система вищої освіти не повною мірою здатна забезпечити потребу у підготовці конкурентноспроможних фахівців у галузі юриспруденції. На заваді повноцінній професійній підготовці і освітньому процесу постає ряд суперечностей, серед яких: потреба у провадженні в освітній процес інноваційних підходів з формування готовності до професійної діяльності майбутніх юристів та відсутності відповідних моделей» [1, с. 211].

Над проблематикою застосування інноваційних методик в процесі викладання юридичних дисциплін працювали Н. Артикула, Н. Башурин, С. Беньковський, І. Варав, В. Вовк, В. Грищенко, О. Зозуляк, А. Колодій, А. Лапко, А. Моца, Л. Рябовол, О. Сокуренок, А. Суходольська, В. Тернавська та інші. Проте, незважаючи на значущість проведених ними досліджень, існуючі методики викладання юридичних дисциплін в умовах реформування юридичної освіти, потребують подальшого наукового дослідження.

Мета дослідження полягає у розкритті особливостей методики викладання юридичних дисциплін в аспекті реформи юридичної освіти.

Сучасні методи навчання суттєво відрізняються від тих, які були актуальними ще 20-30 років тому. За збереженням основним форм навчання зміни, що впливають на організацію та забезпечення навчального процесу є масштабними і передбачають відхід від «старих» методик викладання юридичних дисциплін. Зокрема, згідно з проектом Концепції вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії «слід відмовитись від постатейного відтворення нормативно-правових актів, позаяк, це не забезпечує формування у студентів правничих аналітичних навичок. В освітній процес юридичного навчального закладу необхідно впроваджувати новітні методики, мережеві освітні технології, елементи методики навчання для дорослих... Навчальні заняття з професійно зорієнтованих дисциплін освітньої програми підготовки практика повинні включати розв'язання практичних завдань, розгляд судової практики, виконання письмових робіт, зокрема підготовки процесуальних документів» [4, с. 17].

Як слушно з цього приводу зазначає П. Мішра, «вища освіта сьогодні сильно модернізована: ті часи, коли тематичний конвент постачався виключно через лекційно-навчальний режим, залишилися в минулому, оскільки вища освіта в освітньому просторі ХХІ ст. – це складна професійна діяльність, яка вимагає поряд із знаннями предмета, також і технічних та педагогічних знань, які нечасто можна зустріти в одній особі» [6, с. 1023-1024].

Погоджуючись у більшості з такими твердженням, зазначимо, що підхід у викладанні юридичних дисциплін має бути спрямований на поєднання трьох базових компонентів: аналіз юридичної доктрини, вивчення законодавства та ознайомлення з сучасною правозастосовчою практикою. Безперечно, ігнорування в процесі навчання будь-якого зі згаданих компонентів, призведе до того, що здобувач вищої освіти буде отримувати уривчасті знання та не сформує цілісного бачення щодо базових понять в сфері юриспруденції.

Удосконалення системи викладання юридичних дисциплін передбачає необхідність використання викладачем методів, що передбачають поєднання в навчальному процесі практичної, навчальної та дослідницької функцій, що сприяє вирішенню протиріччя між тими знаннями, які дає заклад вищої освіти та вимогами реального життя. При проведенні семінарських занять викладач має приділити увагу формуванню у майбутніх правників навиків юридичної аргументації як базового методу юридичної практики. «Як і лекційні, так і семінарські заняття, повинні носити в своїй основі проблемний характер із системною аналітикою. ... Семінарські заняття й виступають основою розвитку правничого мислення, адже через вирішення різних завдань практичного характеру студент формує здатність зрозуміло та переконливо висловлювати свої аргументи» [2, с. 161-162]. Іншими словами, це передбачає розгляд права і закону в конкретних юридичних дисциплінах в

контексті наукової картини світу, користуючись при цьому загальними принципами наукового пізнання. Загальне концептуальне бачення права та закону дозволяє викладачеві відбирати із різноманіття емпіричного різноманіття матеріалу лише найбільш важливе та необхідне, те що підлягає детального узагальненню, використанню в процесі освоєння тієї чи іншої юридичної дисципліни.

Новітні методики викладання юридичних дисциплін передбачають перехід від авторитарного стилю спілкування в системі «викладач-студенти» до більш демократичних, партнерських форм навчальної комунікації, у яких студент виступає вже не пасивним об'єктом навчально-виховного впливу, а виконує функцію активного суб'єкта, відіграючи таким чином важливу роль у процесі навчання. Дана методика передбачає творчий, змагальний підхід до вирішення проблемної ситуації. Діяльність викладача спрямована на активізацію роботи всіх студентів, які не є «заручниками» конспекту, а мають постійно вирішувати завдання, які вимагають переосмислення набутих знань [5, с. 22]. Низка інтерактивних методів навчання, як-от: дискусії з правових проблем, рольові ігри, ситуаційні методики тощо, мають значний потенціал для формування професійних умінь вирішення проблемних ситуацій майбутніми правниками, їх готовність оперативно приймати оптимальні рішення щодо вирішення професійних проблем, можливості відстоювати свою думку і власну позицію, сприяють розвитку критичного мислення тощо.

Сучасна методика викладання навчальних дисциплін юридичного циклу покликана: по-перше, орієнтувати викладача на використання найбільш ефективної послідовності подачі здобувачам вищої освіти навчального матеріалу, тобто методика виконує роль своєрідного «настроювача», що забезпечує «співпричетність» напряму потоку інформації, що виходить від викладача, з тим потоком затребуваності цієї інформації, що виходить від здобувача вищої освіти. По-друге, надати викладачу найбільш дієві форми та прийоми викладення тем навчальних дисциплін та засвоєння їх здобувачами вищої освіти. Глибина та міцність засвоєння здобувачами вищої освіти юридичних дисциплін в значній мірі залежить від логічної послідовності та систематичності викладення матеріалу. При відсутності логічної послідовності розкриття теоретичного матеріалу всі інші чесноти викладача, такі як глибина знань наукового матеріалу, яскравість викладення, втрачає свою силу. Тому для покращення процесу викладання навчальних дисциплін юридичного циклу варто постійно підвищувати культуру донесення, аналізу та аргументації теоретичного матеріалу, застосування різноманітних інноваційних методик викладання. По-третє, пропонувати викладачу найбільш динамічні способи взаємодії його зі здобувачами вищої освіти, котрі найкращим чином відображають зміст конкретної юридичної науки, її сучасний стан та тенденції розвитку, а також одночасного формують затребуваного фахівця, здатного не лише грамотно демонструвати знання нормативно-правових актів, вміння на високому рівні оцінювати правові ситуації, але й здатність здійснювати справедливе правозастосування.

Отже, сучасні виклики в українському суспільстві, що пов'язані з інтеграцією України до європейської спільноти висувають нові вимоги, щодо підготовки конкурентноспроможних фахівців у галузі юриспруденції і саме модернізована методика освітнього процесу має стати тим «провідником», який запропонує найбільш оптимальні та ефективні способи навчання майбутніх правників. Трансформація стилю викладання освітнього матеріалу, радикальне оновлення методологічної парадигми, створення принципово нових моделей навчання, які спрямовані на отримання не лише теоретичних знань, а й на формування професійних умінь і навичок – ключовий напрям реформування методики викладання юридичних дисциплін. Однак, варто зауважити, що інноваційні методи навчання не замінюють традиційні методи навчання, а лише доповнюють їх.

Література:

1. Варава І.П., Суходольська А.А. Новітні методики викладання історії держави і права зарубіжних країн. *Юридичний вісник*. 2022. № 1 (62). С. 210-217.
2. Зозуляк О., Башурин Н. Викладання блоку приватноправових дисциплін у магістратурі: нові виклики в умовах реформи юридичної освіти та дистанційного навчання. *Актуальні проблеми правознавства*. 2023. № 1 (33). С. 159-166.
3. Колодій А.М., Тернавська В.М., Лапко А.Г. Етико-правові засади дистанційного викладання юридичних дисциплін в аспекті реформи юридичної освіти. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2022. № 2. Том 2. С. 119-137.
4. Рябовол Л., Грищенко В., Сокуренок О. Методична система коучинг-навчання юридичних дисциплін у вищій школі. *Science and Education*. 2018. № 2. С. 16-26.
5. Сидоренко О., Чуба В. Ситуаційна методика навчання: теорія і практика: практичний посібник. Київ: Центр інновацій та розвитку. 2001. 256 с.
6. Mishra P., Koehler M. Technological pedagogical content knowledge: A framework for teacher knowledge. *Teachers College Record*. 2006. 108 (6). P. 1017-1054.

СЕКЦІЯ 2.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ТА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУ, АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

СКАНДИНАВСЬКА МОДЕЛІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПОРЯДКУ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ МАСОВИХ ЗАХОДІВ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ВТІЛЕННЯ ДЕМОКРАТИЧНИХ ПРИНЦИПІВ У ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Анатолій Анатолійович Аносенков

*доцент кафедри тактико-спеціальної та
спеціальної фізичної підготовки
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції,
Одеського державного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент*

Руслан Вікторович Мукоїда

*доцент кафедри тактико-спеціальної та
спеціальної фізичної підготовки
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції,
Одеського державного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент*

Конституцією України у статті 39 проголошено право громадян на проведення мирних масових заходів у законодавчо визначеному порядку. Обмеження щодо реалізації цього права можуть встановлюватися виключно судом в інтересах національної безпеки держави, публічної безпеки і порядку та з метою захисту прав і свобод людини та громадянина. Відповідно до конституційних вимог зазначені положення мають бути деталізовані в спеціальному законодавстві, що регулюватиме порядок проведення масових заходів і забезпечення публічної безпеки під час масових заходів.

Забезпечення конституційних прав і свобод громадян вихідною категорією є публічний порядок, який визначений Верховним Судом у складі колегії суддів Касаційного господарського суду у справі № 910/4932/19[2] як публічно-правові відносини, які мають імперативний характер і визначають основи суспільного ладу держави. Значна частина прав і свобод осіб реалізується в області публічного порядку, що диктує необхідність підтримання його на належному рівні.

Говорячи про внутрішньодержавну сферу, слід зазначити, що основним суб'єктом забезпечення публічного порядку є Національна поліція України, яка наразі знаходиться на шляху удосконалення свого функціонування у якості механізму забезпечення публічної безпеки, охорони прав і свобод людини, протидії злочинності[3]

Для найбільш ефективного виконання свої функцій Національною поліцією України недостатньо лише зміни законодавства. Комплекс певних заходів також повинен бути направлений на імплементацію міжнародного досвіду функціонування подібних органів, підвищення кваліфікації співробітників, покращення якості технічного та матеріального забезпечення органів поліції, підвищення рівня психологічної підготовки працівників.

Для зміни підходів, покладених в основу діяльності співробітників Національної поліції України під час забезпечення прав і свобод осіб у сфері публічного порядку та імплементації міжнародного досвіду у ці нові підходи основою була взята скандинавська модель забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів.

Міністерство Внутрішніх Справ України своїм наказом від 23 серпня 2018 року затвердила Концепцію запровадження в діяльності органів та підрозділів Національної поліції України скандинавської моделі забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів.[4] Суть концепції полягає у впровадженні замість архаїчної реактивної моделі поведінки під час забезпечення публічної безпеки та порядку в разі проведення масових заходів проактивної моделі.

Скандинавською моделлю, зазначеною вище, передбачається, що під час проведення масових заходів первинним повинно бути попередження насильства. Саме попередження відповідно до моделі реалізується шляхом постійного спілкування із натовпом та здійсненням ефективного ризик-менеджментом. Ці особливості (постійне спілкування із натовпом та якісний ризик-менеджмент) забезпечення громадського порядку, відповідно до скандинавської моделі, зазначила фахівець КМЕС Ізабел Торен. Крім цього, вона наголосила, що один із принципів на якому базується скандинавська модель є деескалація. Це поняття включає: володіння правоохоронцями інформацією щодо поточної ситуації; постійна комунікація із тими, хто бере участь у заході та їх диференціація; сприяння проведенню мирних зібрань.[5]

Поняття деескалації було деталізовано радником КМЕС з питань охорони громадського порядку Патріком Йохансенем, який зазначив, деескалація як основний елемент скандинавської моделі містить чотири складові:

- обізнаність стосовно того, хто бере участь у масовому заході;

- здатність диференціювати групи з яких складається натовп та ідентифікувати ризики;

- постійний контакт у формі діалогу із організаторами заходу та безпосередньо учасниками зібрання;

- сприяння;

У цьому випадку сприяння полягає у спрямованості діяльності поліції на забезпечення прав людини та їх захисті. Наприклад, коли має місце допомога у реалізації особами свого конституційного права на мирні зібрання.

Ще однією важливою складовою скандинавської моделі є застосування так званого “диференційованого підходу” , який полягає у збільшенні або зменшенні кількості співробітників поліції, що забезпечують громадський порядок, залежно від поточної ситуації. При цьому досягається підвищення ефективності роботи правоохоронців.[6]

На реалізацію, затвердженої МВС Концепції, яка передбачає впровадження скандинавської моделі забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів, в структурі та діяльності органів Національної поліції України було реалізовано певні зміни.

Перш за все, було створено так звану “Поліцію діалогу”, яка забезпечує один із елементів деескалації, а саме підтримує постійний контакт у формі діалогу із організаторами заходу та безпосередньо учасниками зібрання шляхом постійного спілкування з ними, починаючи ще з моменту повідомлення про намір провести захід та закінчуючи завершенням цього заходу.

Другим аспектом є затвердження Національною поліцією Стандартних операційних процедур щодо забезпечення публічної безпеки та порядку.

Третім аспектом є впровадження нових підходів щодо роботи Національної поліції, а саме: підтримання “Поліцією діалогу” постійної комунікації з учасниками заходів; висока мобільність залучених сил, яка досягається шляхом використання спеціалізованої техніки; мінімізація демонстрації сили, що означає використання захисного спорядження поліцейським лише у виключних випадках.[7]

Таким чином, можна зазначити, що скандинавська модель забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів є втіленням проактивного підходу запровадження якого у діяльність органів Національної поліції буде слугувати ефективним засобом втілення демократичних принципів у діяльності поліції, що в свою чергу підвищить довіру громадян до поліції.

Література:

1. Конституція України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
2. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 02.07.2023 р. у справі № 910/4932/19. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/90154816>.
3. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII : станом на 5 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
4. Про затвердження Концепції запровадження в діяльності органів та підрозділів Національної поліції України скандинавської моделі забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів : Наказ від 23.08.2018 р. № 706. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MVS873>.

5. Українські правоохоронці вивчають скандинавську модель забезпечення публічної безпеки. Єдиний портал органів системи МВС України. Департамент комунікації МВС України. URL: https://mvs.gov.ua/ua/news/10826_Ukrainski_pravoohoronci_vivchayut_skandinavsku_model_zab_ezpechen_nya_publichnoi_bezpeki_FOTO.htm/.

6. Про скандинавський підхід до охорони громадського порядку і налагодження діалогу працівниками поліції, про «Євробачення» та інше – інтерв'ю з Патріком Йохансеном, провідним радником КМЄС з питань охорони громадського порядку. URL: <https://www.euamukraine.eu/ua/news/opinion/the-scandinavian-approach-to-public-order-policing-dialogueeurovision-and-more-interview-with-patrik-johansen-euam-lead-adviser-in-public-order/>.

7. Звіт Голови Національної поліції України про результати роботи відомства у 2019 році. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit_2019/zvit-npu-2019.pdf.

ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

***Олександр Анатолійович Антоненко,**
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри трудового, земельного та
господарського права ІПБ ОДУВС, доцент*

Система соціального захисту для працівників поліції - це комплекс правових положень та гарантій, що регулюють їхню професійну діяльність та забезпечують матеріальну та соціальну підтримку. Ці заходи спрямовані на допомогу працівникам поліції та їхнім родинам у разі втрати працездатності, інвалідності, досягнення пенсійного віку, професійних захворювань та інших ситуацій, передбачених законодавством. Фінансування цих заходів здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету з метою забезпечення належних умов для життя та праці представників правоохоронного органу.

Умови та процедура забезпечення пенсій для поліцейських та інших аналогічних категорій осіб регулюються відповідно до законодавства України, зокрема Закону "Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб" від 9 квітня 1992 року № 2262-XII та його пізніших змін. [1]

Конкретні аспекти цього питання визначені у таких нормативно-правових актах: Кодекс адміністративного судочинства України; Закон України "Про Національну поліцію"; Закон України "Про державну службу"; Закон України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту"; Закон України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування"; Закон України "Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи"; Постанова Кабінету Міністрів України № 393 від 17.07.1992 "Про

порядок обчислення вислуги років, призначення та виплати пенсій і грошової допомоги особам, які мають право на пенсію відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», крім військовослужбовців строкової служби і членів їх сімей та прирівняних до них осіб»; Порядок подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України "Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб", затверджений Постановою Правління Пенсійного фонду України від 30 січня 2007 року № 3-1. [2, с.109]

Система пенсійного забезпечення включає такі види пенсій:

Пенсія за вислугу років - при наявності певного стажу роботи;

Пенсія по інвалідності - незалежно від тривалості роботи (вислуги);

Пенсія в разі втрати годувальника - незалежно від тривалості роботи (вислуги). [3]

Особам, які мають право на пенсію, та членам їхніх сімей, які одночасно мають право на різні державні пенсії, призначається одна пенсія за їх вибором.

Розмір пенсії для осіб, які звільнені зі служби за віком чи за станом здоров'я, складається наступним чином:

Пенсія в розмірі 55% відповідних сум грошового забезпечення, а за кожний рік вислуги понад 20 років додається 3% відповідних сум грошового забезпечення.

Пенсія призначається в разі досягнення особою на день звільнення зі служби 45-річного віку, за наявності страхового стажу не менше 25 років, з яких не менше ніж 12 календарних років і 6 місяців становить служба в органах внутрішніх справ, національній поліції тощо. Особам з інвалідністю внаслідок війни пенсія призначається незалежно від віку.

Розмір пенсій за вислугу років визначається так:

За страховий стаж 25 років - 50% відповідних сум грошового забезпечення.

За кожний повний рік стажу понад 25 років додається 1% відповідних сум грошового забезпечення.

Максимальний та мінімальний розмір пенсії за вислугу років встановлені відповідно до Закону України "Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб". Максимальний розмір пенсії не може перевищувати 70% відповідних сум грошового забезпечення, а для учасників ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС може бути 100%. Мінімальний розмір пенсії за вислугу років встановлюється на рівні прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність.

Також передбачено підвищений розмір пенсій для окремих категорій громадян, наприклад, учасників бойових дій, осіб з інвалідністю внаслідок війни тощо, відповідно до законодавства. [4]

Перелік документів для призначення пенсії:

- заява про призначення пенсії;

- грошовий атестат, або довідка про розмір грошового забезпечення, і довідка про додаткові види грошового забезпечення, які заявник отримував протягом останніх 24 місяців підряд перед місяцем звільнення з військової служби; військово-медичні документи про стан здоров'я звільненої особи (за винятком осіб, які не проходили військово-лікарську комісію);

- документи про страховий стаж (при призначенні пенсії згідно з пунктом "б" статті 12 Закону;

- довідка МСЕК про визнання особою з інвалідністю;

- копія документа про присвоєння реєстраційного номера облікової картки платника податків або серія та номер паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та повідомили про це відповідний орган державної податкової служби і мають відмітку у паспорті);

- довідка ПАТ "Ощадбанк" або інший документ, що підтверджує відкриття рахунку, назву та номер відділення ПАТ "Ощадбанк";

- копія паспорта;

- документи про місце проживання (реєстрації) особи;

- документи, що підтверджують стаж роботи;

- документи, що підтверджують право на встановлення надбавок, підвищень та інших доплат (за наявності);

- документ уповноваженого органу Російської Федерації про те, що особі не призначалась пенсія за місцем реєстрації на території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, та особиста декларація про відсутність громадянства держави - окупанта (для призначення пенсії громадянам України, які зареєстровані на території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя і не отримують пенсії від уповноважених органів Російської Федерації).

Для призначення пенсії в разі втрати годувальника, якщо це діти, брати, сестри та онуки, які не досягли 18 років або старші цього віку, якщо вони стали особами з інвалідністю до досягнення 18 років додатково подаються такі документи:

- копія свідоцтва про народження;

- довідка з навчального закладу про навчання із зазначенням дати його закінчення, а також про перебування на повному державному утриманні;

- довідка Лікарсько-консультативної комісії про визнання дитини інвалідом або довідка МСЕК про визнання особи інвалідом з дитинства;

- копії свідоцтв про смерть батьків або інші документи, які підтверджують відсутність батьків (у разі призначення пенсії братам, сестрам, онукам);

- рішення суду про всиновлення;

- копія рішення про опіку чи піклування (у разі призначення пенсії дітям, які втратили обох батьків).

Таким чином, законодавство України передбачає ретельно регульований механізм пенсійного забезпечення для працівників правоохоронних органів,

зокрема поліцейських. Розмір пенсії визначається залежно від стажу роботи та інших факторів, таких як вік та стан здоров'я. Учасники бойових дій та особи з інвалідністю внаслідок війни мають право на підвищений розмір пенсійних виплат.

Окремо визначено максимальний та мінімальний розмір пенсій за вислугу років, що становить важливий критерій визначення справедливої пенсійної системи. Забезпечення пенсійного забезпечення для цієї категорії осіб вимагає уважного врахування їхніх особливих потреб та внесення відповідних покращень у законодавство для забезпечення достойних умов життя та підтримки.

Література:

1. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 09 квітня 1992 року № 2262-XII. Дата оновлення: 14.03.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12#Text>. (дата звернення: 14.03.2024).

2. Розвиток кадрового потенціалу та соціальний захист працівників Національної поліції України, ветеранів ОВС та НПУ, учасників бойових дій та членів їх сімей: навчальний посібник / Антоненко О.А., Дришлюк В.І., Пишна А.Г. та інші. Одеса : Одеський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 109.

3. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 р. № 1058-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15> (дата звернення: 14.03.2024).

4. Антоненко О. А. Науково-правові аспекти соціального захисту поліцейських в Україні. Круглий стіл на тему: «Соціальний захист сімей загиблих поліцейських під час виконання службових обов'язків: матеріали круглого столу, (Одеса, 03 лютого 2021 р.). Одеса: ОДУВС, 2021. С. 28.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*Крикун В.В., д.ю.н., професор,
професор кафедри адміністративної діяльності поліції
Берендєєва А.І., к.ю.н, доцент,
професор кафедри адміністративної діяльності поліції
(Одеський державний університет внутрішніх справ)*

Особливі умови воєнного стану створюють ризики та виклики для поліцейських, і забезпечення їх безпеки в таких умовах вимагає уважного аналізу та спеціалізованих заходів. Відповідно до інформації, оприлюдненої на офіційному сайті Генерального прокурора України, станом на 24 березня 2024 року за період повномасштабного вторгнення рф зареєстровано 128364 злочинів агресії та воєнних злочинів. Абсолютну більшість серед таких злочинів становлять злочини порушення законів та звичаїв війни, яких зареєстровано 124612 [1], відповідальність за які передбачено статтею 438 Кримінального

кодексу України [2]. Як зазначає І. Гловюк, стаття 438 Кримінального кодексу України є основою для кваліфікації воєнних злочинів при тому, що у Кримінальному кодексу України немає такого терміну, утім, у міжнародному праві воно є визнанням [3].

Ризик потрапляння поліцейських під обстріли значно зростає під час воєнного стану. Цей ризик є надзвичайно серйозним і потребує вжиття комплексу заходів для його мінімізації. Крім того, свідомо і принципово порушуючи правила ведення війни, рф все частіше у своїх атаках використовує тактику «подвійних ударів». У момент, коли екстрені служби працюють на місці влучання – туди завдають ще один удар. Як зазначає перший заступник начальника Департаменту патрульної поліції Олексій Білошицький, рф останнім часом постійно використовує тактику таких ударів, яка націлена на вбивство людей, які прибули на місце першого вибуху для надання допомоги. Цивільні, рятувальники, медики та поліцейські стають першими жертвами другого «прильоту». Це – найцинічніша тактика [4]. Останнім часом такі випадки почастішали, про що свідчать нещодавні трагічні події в Одесі [5], Харкові [6] на Донеччині [7], тощо. Такі дії попадають під ознаки воєнних злочинів.

У Римському Статуті Міжнародного Кримінального Суду термін «воєнні злочини» означає, в першу чергу, грубі порушення Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, а саме будь-яке з таких діянь проти осіб або майна, що охороняються згідно з положеннями відповідної Женевської конвенції, в т.ч. умисне спрямування нападів на цивільне населення як таке або на окремих цивільних осіб, що не беруть безпосередньої участі у воєнних діях [8].

Попри те, що Римський статут Міжнародного кримінального суду досі не ратифікований Україною, він є важливим і корисним документом, до якого можна звертатися, щоб зрозуміти, які елементи злочину в ньому виокремлені, яким чином вони співвідносяться з положеннями, закріпленими в національному законодавстві [9]. Юрисдикція Міжнародного кримінального суду поширюється на територію України відповідно до Заяви Верховної Ради України до Міжнародного кримінального суду про визнання Україною юрисдикції цього суду щодо скоєння злочинів проти людяності вищими посадовими особами держави, які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян під час мирних акцій протестів у період з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року та Заяви Верховної Ради України «Про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій «ДНР» та «ЛНР», які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян». Тобто на сьогодні юрисдикція Міжнародного кримінального суду має обмежений характер і застосовується лише за цими заявами [10].

Таким чином, як зазначають фахівці, при формулюванні обвинувачення за ст. 438 Кримінального кодексу України за фактом вчинення «іншого порушення законів та звичаїв війни» не можна посилається на порушення Римсь-

кого статуту – необхідно віднайти відповідну норму іншого міжнародного договору, ратифікованого Україною [3]. Здійснюючи дослідження міжнародних нормативно-правових актів, В.І. Шакур умовно виділяти три рівні міжнародно-правового регулювання статусу поліцейського в умовах воєнного стану: загальний, особливий та спеціальний. Аналіз нормативної бази свідчить про особливе місце правового статусу поліцейського за умов озброєного конфлікту. Сили правопорядку за нормами міжнародного гуманітарного права, не мають права на статус законного комбатанта [11, с. 122].

Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) ратифікований Україною [12], в статті 15 закріпив принципи захисту цивільного медичного і духовного персоналу [13]. Що стосується поліцейських, то міжнародним гуманітарним правом не передбачено їх особливий статус як осіб, які перебувають під особливим захистом. Поліцейські, як правило, вважаються частиною внутрішніх правоохоронних органів країни та зазвичай не мають спеціального статусу за міжнародним гуманітарним правом, яке стосується війни. Тому, у розумінні статті 50 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року [13], поліцейські є цивільними особами. Це означає, що вони, так само, як і працівники ДСНС, підлягають захисту від небезпек, що виникають у зв'язку з воєнними операціями, як це передбачено у статті 51 вищезазначеного Протоколу I [13].

Втім, РФ цілеспрямовано завдає повторних ударів через невеликий інтервал часу, з метою знищення саме рятувальних служб, які прибули для ліквідації наслідків, що є грубим порушенням міжнародного гуманітарного права. Зрозуміло, що таке нехтування нормами міжнародного права є свідомою зухвалою позицією, тож не варто очікувати, що такі випадки не будуть повторюватися. Навпаки, розуміючи підступність ворога, потрібно розробити заходи, спрямовані на максимальне убезпечення особового складу від таких загроз. Тобто мова йде про розроблення певного алгоритму дій для убезпечення рятувальних служб від повторних ударів, спрямованих на їх знищення. Розроблення такого алгоритму є складним завданням, яке потребує комплексного підходу та наукових досліджень.

Безпека поліцейських – це запорука успішного виконання ними своїх завдань з охорони громадського порядку та захисту населення під час воєнного стану. Вжиття комплексних та спеціалізованих заходів допоможе мінімізувати ризики та забезпечити їм необхідний рівень захисту.

Література:

1. Злочини вчинені в період повномасштабного вторгнення РФ. URL: <https://www.gp.gov.ua/> (дата звернення: 24.03.2024).

2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/234114#Text> (дата звернення: 24.03.2024).

3. Вища школа адвокатури Гловюк І. Дослідження: вироки за ст. 438 КК України: порушення законів та звичаїв війни - з 24 лютого 2022 року. URL: https://drive.google.com/file/d/1BsWp84Q_pB_2oHkTS_A_PN_OPKwBY8kk/ (дата звернення: 24.03.2024).
4. Росія застосовує тактику подвійних ударів, щоб було більше жертв: поліція показала момент влучання «Шахеда». URL: <https://tsn.ua/ato/rosiya-zastosovuye-taktiku-podviynih-udariv-schob-bulo-bilshe-zhertv-policiya-pokazala-moment-vluchannya-shaheda-video-2542057.html> (дата звернення: 24.03.2024).
5. Армія рф завдала ракетні удари по Одесі: є поранені та загиблі, серед них — рятувальники. URL: <https://mvs.gov.ua/news/armiia-rf-zavdala-raketni-udari-po-odesi-je-poraneni-ta-zagibli-sered-nix-riatuvalniki> (дата звернення: 24.03.2024).
6. У Харкові під час повторного ворожого обстрілу постраждали рятувальник та поліцейський. URL: <https://mvs.gov.ua/news/u-xarkovi-pid-cas-povtornogo-vorozogo-obstrilu-postrazdali-riatuvalnik-ta-policeiskii> (дата звернення: 24.03.2024).
7. Черговий воєнний злочин росії забрав життя двох рятувальників на Донеччині. URL: <https://mvs.gov.ua/news/cergovii-vojennii-zlocin-rosiyi-zabrav-zittia-dvox-riatuvalnikiv-na-doneccini> (дата звернення: 24.03.2024).
8. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#n1085 (дата звернення: 24.03.2024).
9. Порушення законів та звичаїв війни: особливості кваліфікації ст. 438 КК України проаналізувала суддя ВС Наталія Марчук. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1345046/> (дата звернення: 24.03.2024).
10. Під час кваліфікації дій особи як порушення законів та звичаїв війни важливим є встановлення контекстуального аспекту. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1291154/> (дата звернення: 24.03.2024).
11. Шакун В. І. Правовий статус поліцейського під час війни або іноземної окупації. Нове українське право. 2023. № 3. С. 120-127.
12. Про ратифікацію Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), і Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II) : Указ Президії Верховної Ради УРСР 18.08.1989 № 7960-XI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/7960-11#Text> (дата звернення: 24.03.2024).
13. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199 (дата звернення: 24.03.2024).

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПЛАТФОРМ СПІЛЬНОГО ДОСТУПУ ДО ІНФОРМАЦІЇ

Бугай М.В., аспірант

Одеський державний університет внутрішніх справ

Під впливом стрімкої цифровізації та зростаючої кількості цифрових платформ сьогодні інформаційні правовідносини перебувають у стані постійної еволюції. Особливого значення набувають платформи спільного доступу до інформації, підвищується нагальність потреби в їх адміністративно-правовому регулюванні з метою забезпечення правової безпеки і захисту прав та інтересів користувачів.

Стаття 32 Конституції України встановлює захист від втручання в приватне життя людини і громадянина; забороняє збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [1].

Відповідно до ч.1 ст.1 Закону України «Про інформацію», інформація – це будь-які дані чи відомості, які можуть зберігатися на різних матеріальних носіях або відображатися у електронному форматі [2].

Варто відзначити, що до 2022 року, національне законодавство не містило чітко визначених правових норм, які б регулювали питання платформ спільного доступу до інформації, їх існування, функціонування та які б передбачали окремі аспекти охорони персональної інформації користувачів. Правове визначення зазначеної понятійної категорії надавалось переважно деякими напрацюваннями теоретиків та науковців, й здебільшого слугувало запозиченням зарубіжного досвіду.

Із прийняттям в грудні 2022 року Закону України «Про медіа», правова ситуація змінилась. В статті 1 Законодавець передбачив 63 пункти – визначення термінів, серед яких навів розмежування двох на перший погляд схожих категорій - платформи спільного доступу до відео та платформи спільного доступу до інформації.

Відповідно до п.38 ч.1 ст.1 ЗУ «Про медіа», платформа спільного доступу до відео (далі – ПСДВ) – це сервіс, спрямований на поширення для широкої аудиторії програм або користувацького відео з метою інформаційного, розважального або навчального характеру. Провайдер такої платформи не несе редакційної відповідальності за зміст відеоматеріалів, якщо їх поширення відбувається через електронні мережі і здійснюється за допомогою автоматичних засобів або алгоритмів, зокрема стосовно відображення, позначення (тегування) та упорядкування послідовності відтворення [3].

Згідно п.39 ч.1 ст.1 відповідного Закону, платформа спільного доступу до інформації (далі – ПСДІ) – це сервіс, який надає своїм користувачам можливість зберігати та поширювати інформацію для широкого кола осіб за їхнім

запитом. При цьому таке зберігання та поширення не є виключною та допоміжною функцією іншого сервісу і обумовлене об'єктивними та технічними умовами, які потребують наявності самої платформи [3].

Аналізуючи наведені вище поняття, можна дійти до висновку, що законодавець розмежував понятійні категорії залежно від низки важливих критеріїв. По-перше, це безпосередньо об'єкт права власності, що підлягає охороні. ПСДВ стосується переважно відеоматеріалів, в той час, як ПСДІ надає можливість зберігати та поширювати різноманітні типи інформації (текстові матеріали, зображення, аудіофайли тощо). По-друге, обмежена функціональність ПСДВ апріорі не може конкурувати з розширеними можливостями ПСДІ, що охоплюють обмін повідомленнями, створення спільнот, роботу з документами. Логіка Законодавця стає цілком зрозумілою, коли правове регулювання застосовується на конкретних практичних прикладах - такі ПСДВ як YouTube, Vimeo та Netflix зовсім в інший спосіб збирають, зберігають, використовують та поширюють інформацію ніж такі ПСДІ як Facebook та Twitter.

Важливу роль в адміністративно-правовому регулюванні діяльності платформ спільного доступу до інформації відіграють Директиви Європейського союзу (далі – Директиви ЄС). Пункт 1 Статті 17 Директиви про авторське право і суміжні права на Єдиному цифровому ринку встановлює зобов'язання держав-членів ЄС забезпечити, щоб провайдери послуг з розповсюдження онлайн-контенту здійснювали акт публічного повідомлення користувачів у такий спосіб, щоб останні могли б мати доступ завантажених на платформу об'єктів авторського та суміжних прав [4].

Враховуючи той факт, що ПСДВ та ПСДІ переважно монетизують свій контент, стаття 18 відповідної Директиви передбачає встановлення обов'язку перед державами-учасницями ЄС щодо надання гарантій, за умови ліцензування або передачі авторами та виконавцями їхніх виключних прав на використання своїх творів чи інших об'єктів, на реалізацію такими авторами та виконавцями право на отримання належної та пропорційної винагороди [4].

Підбиваючи підсумки, адміністративно-правове забезпечення діяльності платформ спільного доступу до інформації має гібридний характер. В сучасному національному законодавстві виявляються прогалини та демонструється неспроможність повного правового регулювання окремих аспектів функціонування ПСДВ та ПСДІ. У зв'язку з цим, вітчизняні правові норми поєднуються з міжнародними з метою охоплення широкого спектру проблематичних аспектів, які виникають під час використання відповідних платформ. В такому поєднанні, правове регулювання помітно покращується, хоча і досі залишається вкрай недосконалим.

Література:

1. Конституція України. Законодавство України від 28.06.1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4234>
2. «Про інформацію». Закон України від 02.10.1992 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>

3. «Про медіа». Закон України від 13.12.2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20/ed20240211#n6>

4. «Про авторське право і суміжні права на Єдиному цифровому ринку та про внесення змін до директив». Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2019/790 від 17 квітня 2019 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_022-19#n229

ПОВНОВАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

*Галуцько В. В., асистент кафедри адміністративного права,
інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія» м. Київ,
доктор філософії*

У 2022 році Україна зазнала військового вторгнення зі сторони держави агресора, російської федерації, що призвело до змін у діяльності всіх державних структур. Згідно зі статтею 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», було введено воєнний стан на території України. Відповідно було внесено зміни і доповнення у діяльності державних органів, у тому числі і Національної поліції, де значно розширено її повноваження. Так, під час дії воєнного стану національна поліція забезпечує правопорядок, забезпечує захист прав і свобод громадян від злочинів, контролює дотримання воєнного стану, здійснює заходи щодо забезпечення безпеки держави та громадян [1]. Статтею 23 Закону України «Про Національну поліцію» внесено додаткові повноваження які раніше не були характерні для органів поліції. А саме: здійснення у взаємодії зі Збройними Силами України, Національною гвардією України, Державною прикордонною службою України, Державною спеціальною службою транспорту, Службою безпеки України боротьби з диверсійно-розвідувальними силами агресора (противника) та не передбаченими законами України воєнізованими або збройними формуваннями; у межах визначеної законодавством компетенції здійснює розмінування, що має оперативний характер, у частині виявлення, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів, щодо яких є підстави вважати, що вони є предметами, знаряддями чи засобами вчинення адміністративних або кримінальних правопорушень; організовує роботу з надання, позбавлення та підтвердження допуску поліцейських до проведення спеціальних вибухотехнічних робіт, а також на поліцейських покладено специфічне повноваження таке як на підставі відповідної постанови Уповноваженого із захисту державної мови вжиття заходів у межах компетенції для забезпечення здійснення Уповноваженим із захисту державної мови своїх повноважень, передбачених [Законом Украї-](#)

ни «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [2]. Окрім того, під час дії воєнного стану національна поліція може залучати громадські формування для забезпечення правопорядку та захисту прав і свобод громадян. Також, національна поліція може здійснювати обшуки, перевірки та інші заходи щодо забезпечення безпеки держави та громадян [3]. Виходячи із вищевказаного, діяльність Національної поліції в умовах воєнного стану є доволі специфічною та значно розширеною, тобто вона виконує не тільки свої основні завдання щодо охорони правопорядку, а і забезпечує захист національної безпеки, що раніше виконували в основному Служба безпеки України. Також, для виконання своїх повноважень Національна поліція може залучати спеціальні підрозділи, такі як спеціальні підрозділи з охорони об'єктів критичної інфраструктури, а також спеціальні підрозділи з боротьби з тероризмом та організованою злочинністю [4]. Поліцейським заборонено застосовувати заходи примусу, не передбачені законом. Втім, під час дії воєнного стану, у разі необхідності відбиття нападу або при затриманні особи, яка вчинила правопорушення та/або чинить опір поліцейському, поліцейський має право використати як заходи примусу, так і підручні засоби. Застосування зброї та спеціальних засобів повинно бути обґрунтоване та відповідати вимогам законодавства [5].

Таким чином, під час дії воєнного стану органи Національної поліції здійснюють основні повноваження щодо забезпечення правопорядку, захисту прав і свобод громадян, а також здійснюють специфічні для них повноваження, забезпечуючи захист національної безпеки держави та громадян, підпорядковуючись особливим вимогам, які встановлені законом.

Література:

1. Про правовий режим воєнного стану. Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст.250). URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення 20.03.2024)
2. Про Національну поліцію. Закон України. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#top> (дата звернення 20.03.2024)
3. Право на захист: які повноваження надано поліціантам на час дії воєнного стану. URL. <https://mind.ua/openmind/20242900-pravo-na-zahist-yaki-povnovazhennya-nadano-policiyantom-na-chas-diyi-voennogo-stanu> (дата звернення 20.03.2024)
4. Адміністративна діяльність поліції в умовах воєнного стану. Харків. 2022. URL. <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ade7c3ca-f959-4b9b-97f6-f88adb1c903f/content> (дата звернення 20.03.2024)
5. Які повноваження надано поліцейським на час дії воєнного стану? URL. <https://golaw.ua/ua/insights/publication/yaki-povnovazhennya-nadano-policejskim-na-chas-diyi-voyennogo-stanu/#:~:text=%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%86%....%0%B0%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8>. (дата звернення 20.03.2024)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ У ВЗАЄМОДІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ

*Желяскова Надія,
курсантка 214 н.в., Херсонського факультету ОДУВС
Галуцько Віра Миколаївна,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри загальноправових дисциплін ХФ ОДУВС*

Держава, яка виступає гарантом успішної реалізації та захисту прав особистості через свої органи влади, активно сприяє зміцненню взаємодії між центральними і місцевими владними структурами та громадськими організаціями. Поліція, що функціонує як ключовий орган публічної влади, керується принципами Конституції України та міжнародними стандартами, і має завдання забезпечити можливість громадянам використовувати свої конституційні права і свободи. В контексті оптимізації та підвищення ефективності правоохоронних органів, розпочато атестацію працівників поліції, а також ліквідацію проміжної управлінської ланки. Основним завданням поліції тепер є активна взаємодія з громадянами, сприяння розв'язанню їх проблем та зниження рівня вуличної злочинності.

Ефективність поліцейської діяльності найбільше проявляється при наявності довіри та підтримки громадськості. У партнерській моделі взаємодії населення та поліції, громадяни не лише беруть активну участь у забезпеченні правопорядку, але і своєчасно інформують поліцію про потенційні загрози, що сприяє підвищенню ефективності поліцейської роботи. Головною метою такої співпраці є підтримка громадського порядку, зменшення ризику вчинення злочинів та залучення широкого кола населення до заходів з забезпечення громадської безпеки. Важливо наголосити, що взаємодія між поліцією та громадськими організаціями ґрунтується на добровільності та рівності, спрямована на досягнення спільних цілей в інтересах як правоохоронних органів, так і громади [3, с.80].

Закон України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» визначає ключові юридичні, організаційні та фінансові аспекти, пов'язані із залученням населення до забезпечення громадського порядку та охорони державного кордону. Цей закон встановлює процедури створення та функціонування громадських формувань, які діють у співпраці з органами виконавчої влади, дотримуючись основних принципів гуманізму, законності, гласності, добровільності та поваги до прав та свобод громадян [1, с.379].

Взаємодія інститутів громадянського суспільства з Національною поліцією охарактеризована рядом спільних дій, включаючи охорону здоров'я, підвищення рівня освіти, розвиток соціально-трудових відносин та морально-етичну підготовку громадян. Глибокий діалог між поліцією та громадськістю

є важливим фактором встановлення довіри та підтримки спільних цілей, таких як боротьба з організованою злочинністю та забезпечення громадської безпеки. Розвиток партнерства між поліцією та громадою виступає потужним кроком у будівництві правової демократії та досягненні сталого розвитку. Удосконалення цього соціально-правового інституту, спрямоване на захист прав громадян та екологічну безпеку, передбачає стимулювання прямого діалогу між поліцією та громадськістю під час особистих зустрічей з керівниками Національної поліції та видатними поліцейськими [2, с 31].

Отже, слід підкреслити, що нинішня взаємодія між Національною поліцією та громадськістю в Україні визначається рядом ключових аспектів, що включають правові, організаційні та соціальні виміри. Законодавча база, зокрема Закон «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону», встановлює фундаментальні принципи цієї взаємодії, такі як гуманізм, законність, гласність та добровільність.

Прогресивні зміни в діяльності поліції, зокрема в аспекті атестації працівників і оптимізації управлінської структури, покликані підвищити ефективність правоохоронної функції та сприяти активній взаємодії з громадою. Зазначено, що однією з важливих функцій поліції тепер є щоденне спілкування з населенням та вирішення проблемних питань, що є кроком до побудови довірчих відносин з громадою [4, с.107].

Отже, можна зробити висновок що, партнерська модель взаємодії передбачає важливу роль громадян у забезпеченні громадського порядку та безпеки, а також у формуванні довіри до поліції. Зокрема, важливо враховувати роль громадських організацій у цьому процесі та сприяти добровільним і рівноправним партнерським відносинам. Постійний діалог, громадське обговорення нормативно-правових актів та залучення громадськості до процесів прийняття рішень є ключовими факторами вдосконалення взаємодії між поліцією та громадськістю. Загалом, в умовах сучасної демократичної держави важливо постійно вдосконалювати інструменти співпраці, щоб забезпечити ефективне та довірливе партнерство між Національною поліцією та громадою, що сприятиме досягненню загальних цілей сталого розвитку.

Література:

1. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 року Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради*. 2018р. № 31. ст. 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 04.12.2023).
2. Голуб М. В. Взаємодія поліції та населення як обов'язкова умова забезпечення належного стану публічного порядку в сучасних умовах. Форум права. 2016. № 2. С. 30-33 (дата звернення 04.12.2023)
3. Галунько В. М., О. М. Соловей. Окремі проблеми при взаємодії громадськості та Національної поліції України. *Modern scientific and technical methods of management information flow and their influence on the development of societ*.Germany 2020р. С. 80-81с. (дата звернення 04.12.2023)

4. Здренник І. В. Взаємодія Національної поліції України під час захисту Національних інтересів в умовах воєнного стану. ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ У СУЧАСНИХ УМОВАХ : збірник тез Міжнародної науковопрактичної конференції (3 листопада 2023 року) / упор. Р. М. Шехавцов. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. С.107-109 (дата звернення 04.12.2023)

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІЦІЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЗА РІЗНИХ УМОВ

*Калянов Д.П., д.ю.н., проф.,
професор кафедри адміністративної діяльності поліції ОДУВС*

У взаємодії поліції з колективними інституціями громадянського суспільства ми обґрунтовано вважаємо статтю 11 Закону України «Про Національну поліцію» базовою. Вона в найзагальнішому вигляді визначила, що поліція виконує свої завдання в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб, урахувуючи специфіку регіону та проблеми територіальних громад.

У ході збройної агресії російської федерації проти України органи поліції зіштовхнулись із безпрецедентними викликами у своїй діяльності, насамперед безпековими, на які довелося оперативно реагувати. Серед них – організаційні та інші проблеми, що вплинули на здатність органів правопорядку ефективно виконувати свої функції із забезпечення національної безпеки України в низці аспектів.

Зокрема в умовах воєнного стану на деякі види співпраці поліції і громадськості накладено певні обмеження. Відповідно до ст. 90-1 Закону України «Про Національну поліцію» під час дії воєнного стану деякі форми громадського контролю за діяльністю поліції, зокрема звіт про поліцейську діяльність, прийняття резолюції недовіри керівникам органів поліції, взаємодія між керівниками територіальних органів поліції та представниками органів місцевого самоврядування, деякі спільні проекти з громадськістю тимчасово не здійснюються. Також до закінчення дії воєнного стану не проводиться оцінка рівня довіри населення до Національної поліції на загальнодержавному рівні, згідно з Порядком проведення оцінки рівня довіри населення до Національної поліції, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 7 лютого 2018 р. № 58.

На нашу думку, такі обмеження – це яскравий приклад не тільки впливу сектора безпеки і оборони на громадянське суспільство, але й запорука його збереження як такого. Найбільш очевидним вираженням зрілості громадянського суспільства є його ефективний контроль над сектором безпеки і обо-

рони у звичайний час, з іншого боку здатність громадянського суспільства підпорядковуватися вимогам надзвичайних правових режимів в особливий період засвідчує його готовність адекватно сприйняти певні обмеження, коли цього вимагають національні інтереси.

Проте чіткий запит громадянського суспільства на рішучі та позитивні зміни в усіх сферах життя, зокрема й правоохоронній, зберігся, оскільки забезпечення захисту прав і свобод людини та громадянина імперативно надано державі (ст. 3 Конституції України), органам і посадовим особам, які її представляють. Серед таких органів – поліція із відповідними законодавчо закріпленими завданнями. Тому зміцнення правозахисного простору та захист сфери суб'єктивних прав особистості ставлять нові завдання перед правоохоронними структурами та перед громадянським суспільством.

Саме такі цілі окреслені в Комплексному стратегічному плані реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки, схваленому указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023, де серед напрямів реформування органів правопорядку вказано посилення системної взаємодії з інститутами громадянського суспільства, посилення механізмів демократичного цивільного контролю, зміцнення суспільної довіри.

Звертаючись до механізму взаємодії держави і громадянського суспільства в цілому, а також стосовно відносин поліції і громадських організацій, можна говорити про три варіанти: співробітництво, його відсутність та конфронтацію. При цьому співпраця може бути як партнерською, так і побудованою на домінуванні, аж до повного підпорядкування однієї зі сторін. В умовах воєнного часу такою домінуючою стороною може бути лише держава.

Щодо сучасної ситуації є абсолютно неприйнятними варіанти ігнорування співробітництва та конфронтації. Це може негативно вплинути на розвиток взаємодії поліції і громадянського суспільства надалі, після перемоги України в умовах мирного часу, коли налагоджуватиметься партнерська взаємодія.

Слід наголосити, що вітчизняні доктринальні позиції, сучасне законодавство, яке регулює діяльність поліції на концептуальному рівні, установлюють партнерську модель взаємовідносин поліції та суспільства, орієнтовану на співпрацю поліції з інститутами громадянського суспільства та громадянами в процесі протидії злочинності, охорони публічного порядку та забезпечення публічної безпеки.

Слід визнати безперечні плюси механізму соціального партнерства поліції і громадянського суспільства у справі захисту прав та свобод. Пов'язано це, на наш погляд, із таким необхідним для поліції чинником, як облік інтересів широких верств населення та інтересів конкретної територіальної громади.

Поліція успішно виконуватиме переважну більшість своїх завдань, якщо співпрацюватиме з місцевими громадами. Слід зауважити, що в демократичній країні їх розвиток і функціонування є складним процесом, зумовленим багатьма факторами, одним із найважливіших є створення можливостей для жителів цих громад.

Реалізація особистісних інтересів здійснюється завдяки законодавчому закріпленню суб'єктивних прав і свобод. Виходячи з конституційної норми, закріпленій у ст. 22 Основного закону, життєво важливі інтереси особистості, які виражаються в можливості здійснювати свої конституційні права та свободи, поставлені на перше місце. Саме така послідовність інтересів – від особистих до державних – визначає значення кожної окремої особи в механізмі правового регулювання.

Людина живе не тільки у фізичному просторі, а й у соціальному та духовному просторі. Із цієї причини важливо, щоб дії органів державної влади щодо членів територіальної громади враховували не лише соціологічні, а й психологічні елементи. Тому особливий акцент слід зробити на почутті безпеки в індивідуальному та груповому масштабі. Життєвий простір людини, яка проживає в місцевій громаді, є частиною більших просторів, у тому числі глобального. Сучасні глобальні процеси містять у собі небезпеку, що виражається в анонімності великих соціальних структур. Із цієї причини місцеве середовище стає спільнотою людей, які знають одне одного і де людина відчувається безпечно психічно та фізично. Адже ніхто не очікує загрози від знайомих людей, з якими спілкується щодня. Тим більше, коли йдеться про дружні, добросусідські зв'язки. Це надзвичайно важлива умова для успішної співпраці поліцейських із територіальними громадами.

Обмін інформацією між громадськістю і поліцією вимагає подолання певного психологічного бар'єру як представниками громадськості, так і самих поліцейських, чия поведінка часто є наслідком попередньої системи. Сьогодні є багато прикладів того, що обидві сторони зрозуміли, що саме партнерство є найкращим способом побудови безпечного суспільства.

Залучення членів місцевої громади до партнерської співпраці з поліцією можливе, коли обидва партнери розуміють свою взаємозалежність. Із цієї причини необхідно озброїти людей знаннями про публічний порядок та безпеку, умови їх забезпечення, можливості їх формування громадянами та поліцією, а також переваги, які є результатом роботи над їх розбудовою.

Пояснювати цілі та завдання поліції слід не лише з нормативно-правової позиції, а також із позицій соціальних, економічних, естетичних та політичних інтересів. Для покращання іміджу поліції потрібно враховувати особливості цієї професії. Вироблення в громадян довгострокової та стійкої лояльності до поліцейських має призвести до розширення співпраці населення з поліцією, збільшення популярності та масового волонтерського руху, що сприяє органам правопорядку за сучасних умов воєнної дійсності.

Співробітництво у формі партнерства дозволяє досягти реального, максимально можливого результату. І на це мають бути спрямовані зусилля представників взаємодіючих сторін, які реально зацікавлені в досягненні позитивних для суспільства змін. Тут необхідно врахувати, що партнерство – це дещо більше, ніж просто об'єднання зусиль у діях, спрямованих на досягнення соціально значимих цілей. При партнерських відносинах важливим є усві-

домлення кожної зі сторін відповідальності за якість цих відносин. Партнерство також неможливе без розроблення функціонуючого механізму пошуку взаємоприйнятних рішень. Партнерські відносини при цьому не виключають, а навпаки передбачають взаємний контроль за реалізацією поставленої мети, досягнення узгоджених позицій за напрямками і методами його здійснення.

Тому основою такого партнерства має стати зацікавленість кожної зі сторін взаємодії в пошуку шляхів вирішення наявних проблем, об'єднуючи для цього зусилля і можливості. Конструктивне співробітництво між сторонами в урегулюванні спірних питань повинне ґрунтуватися на прагненні до пошуку реальних варіантів виходу з проблемних ситуацій, а не імітувати такий пошук. Спільні рішення наявних проблем повинні прийматися «децентралізовано» із запровадженням практики взаємних консультацій за умови відсутності у взаємодії відносин, побудованих між сторонами «вертикально». Зусилля мають об'єднуватися на певному правовому підґрунті, яке надаватиме вигідні кожній стороні та суспільству в цілому умови взаємодії, за наявності об'єктивної зацікавленості кожної зі сторін у становленні й розширенні взаємодії.

Організація взаємодії поліції та громадянського суспільства повинна здійснюватися за різними напрямками, кожен з яких матиме свої завдання та свою специфіку, на різних рівнях і за різних умов, зокрема і в умовах воєнного стану, на особливій важливості чого ми вже наголошували.

Література:

1. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015 № 40-41. Ст. 379.

ПРОФІЛАКТИКА ПРАВОПОРУШЕНЬ У ДИТЯЧОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Капуляк Віталій Петрович, аспірант
Одеського державного університету внутрішніх справ

Суспільство значно більше зацікавлено в недопущенні правопорушень, ніж у подальшому покаранні винних. Правопорушення вчиняються як дорослими особами, так і дітьми. Статистика вражає, так у 2021 р. усього засуджено неповнолітніх осіб віком від 14 до 16 р. складає 548 осіб, 2022 році – 299 осіб. Особи, які вчинили кримінальне правопорушення від 16 до 18 років – 1147 осіб у 2021 році, 698 осіб у 2022 році [1]. Основними причинами вчинення правопорушень дітьми є не усвідомлення наслідків своїх протиправних дій, надмірне вживання алкоголю, психотропних речовин, незнання нормативно-правових актів нашої держави, негативний вплив родини та однолітків, важке матеріальне становище.

В системі органів державної влади є достатня кількість суб'єктів в обов'язки яких входить здійснення повноважень спрямованих на захист та дотримання прав дітей. Провідне місце серед суб'єктів захисту прав дитини займають підрозділи ювенальної превенції Національної поліції України, які працюють не тільки з дітьми у конфлікті з законом, але й захищають права інших категорій дітей, серед яких: діти-сироти, діти позбавлені батьківського піклування, дитина, яка перебуває у складних життєвих обставинах, діти з багатодітних родин, діти, які проживають у прийомних сім'ях тощо.

Особливості організації роботи підрозділів ювенальної превенції полягають у тому, що вони безпосередньо здійснюють профілактичні заходи спрямовані на виявлення та усунення причин і умов, що призводять до вчинення дітьми адміністративних і кримінальних правопорушень.

Законодавче закріплення профілактики правопорушень серед дітей – це діяльність органів і служб у справах дітей, спеціальних установ для дітей, спрямовану на виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню дітьми правопорушень, а також позитивний вплив на поведінку окремих дітей на території України, в її окремому регіоні, в сім'ї, на підприємстві, в установі чи організації незалежно від форм власності, за місцем проживання [2]. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови слово «попереджати» визначається як наперед повідомляти кого-небудь про щось; сповіщати що-небудь комусь передусім, перш за все; вказувати на що-небудь; означати що-небудь; застерігати кого-небудь від чогось; передувати чому-небудь; своєчасними заходами запобігати здійсненню або виникненню чого-небудь, переважно небажаного [3].

До заходів індивідуальної профілактики відносять:

- ознайомлювальні, попереджувальні та виховні *бесіди з дитиною* за місцем проживання, навчання, роботи;
- ознайомлювальні, попереджувальні *бесіди з батьками* дитини, її законними представниками, членами сім'ї з метою усунення причин і умов, які спонукали до вчинення адміністративного чи кримінального правопорушення;
- *складання плану заходів* з індивідуальної профілактики на основі вивчення матеріалів характеристик, індивідуально-психологічних особливостей дитини;
- відповідно до компетенції *організація надання допомоги* дитині у вирішенні питань, що пов'язані з працевлаштуванням, організацією дозвілля, установленням соціально корисних контактів, вибором життєвих цілей, а також залучення дитини до соціально корисних занять трудового, спортивно-го, творчого, самодіяльного характеру;
- *відвідання за місцем проживання дитину* для з'ясування умов проживання, а також чинників, які можуть негативно впливати на неї та спонукати до вчинення адміністративних і кримінальних правопорушень;
- *сприяння у вирішенні соціальних проблем дитини*, у тому числі конфліктних ситуацій у сім'ї, зокрема щодо батьків, законних представників, які не

займаються вихованням дітей чи вчиняють стосовно них домашнє насильство, застосування заходів впливу згідно із законодавством, ініціювання перед службами у справах дітей, відділами охорони здоров'я місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування питання щодо направлення дитини до відповідного закладу для надання необхідної медичної, психологічної допомоги.

Рівень профілактичного втручання, зокрема періодичність заходів профілактики, має бути обґрунтований. Так, чим вищий рівень ризику вчинення повторного правопорушення дитиною, тим більш інтенсивним має бути втручання поліцейських та інших залучених до профілактичної роботи осіб, зокрема громадських організацій.

Основні рекомендації, щодо покращення профілактичної роботи серед неповнолітніх:

- ✓ надання правової допомоги педагогам, щодо проведення профілактичної діяльності у закладах освіти шляхом проведення тренінгів, конференцій, курсів підвищення кваліфікації;
- ✓ зустрічі з представниками ювенальної превенції в межах шкільного закладу або на території відділу поліції;
- ✓ підвищення правової культури та правової свідомості дітей, роз'яснення видів правопорушень, які вчиняються неповнолітніми, відповідальність останніх та правові наслідки такої відповідальності;
- ✓ залучення громадських організацій та волонтерів до проведення дозвілля разом з дітьми, створення та залучення до літніх таборів де неповнолітні особи можуть працювати або корисно відпочивати;
- ✓ поширення інформаційно-рекламного матеріалу щодо шкідливості вживання алкоголю, наркотичних засобів та психотропних речовин;

проведення профілактики правопорушень серед неповнолітніх повинно здійснюватися на систематичній основі, а не фрагментарно «аби як». Зосереджувати особливу увагу на дітях з девіантною поведінкою.

Література:

1. Стан здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення судами загальної юрисдикції у 2022 році. [https://supreme.court.gov.ua/userfiles/ media/new_folder_for_ uploads/supreme/ ogliady/StanyPravosuddya_ Criminal_2022.pdf?fbclid=IwAR0aQ0HZ1sixLo_7evXiBjYF_fEcLXjCzAeFpsN8aqSO2M6LaiC0kF0kQTM](https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogliady/StanyPravosuddya_Criminal_2022.pdf?fbclid=IwAR0aQ0HZ1sixLo_7evXiBjYF_fEcLXjCzAeFpsN8aqSO2M6LaiC0kF0kQTM)
2. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24 січня 1995 року. *Відомості Верховної Ради України*. № 20/95-ВР
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ; Ірпінь: Перун, 2005. – VIII, 1728 с.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

*Купцов М.В., аспірант кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу,
Одеський державний університет внутрішніх справ*

Проблема публічних закупівель постійно привертає до себе увагу не тільки науковців, осіб, які приймають участь в публічних закупівлях, а й все більше громадськості. Це пояснюється тим, що набувають публічного розголосу та резонанс факти очевидного завищення цін на товари, роботи та послуги, які надаються замовникам переможцями тендерів, що тягне за собою збільшення витрат з відповідних бюджетів, незаконне збагачення окремих осіб. Вказані негативні факти періодично встановлюються один за другим, про окремі з них зазначається у медіа, що викликає справедливе обурення в громадян.

В цілому порушення в сфері публічних закупівель викликані наступними причинами та умовами:

- неналежним адміністративно-правовим регулюванням процедури здійснення публічних закупівель в Україні, в тому числі в період військового стану;
- окремими недоліками кримінального процесуального законодавства, які не надають можливості невідкладно отримати належні докази протиправної діяльності;
- неналежний стан роботи як органів досудового розслідування, так й в окремих випадках судової системи, що дозволяє уникнути адміністративної та кримінальної відповідальності особам, що отримали матеріальну вигоду за результатами публічних закупівель, вчинили інші правопорушення у цій сфері;
- іншими причинами та умовами.

В рамках проблематики, що розглядається, торкнемося окремих проблемних питань адміністративно-правового регулювання публічних закупівель. При цьому потрібно зазначити, що на наш погляд окремі можливості для вказаних порушень надає саме неналежне адміністративно-правове регулювання процедури здійснення публічних закупівель в Україні.

При цьому М. Карлін та А. Больчук зазначили, що в умовах вторгнення Росії в Україну в 2022 р. як ніколи гостро постало питання підвищення ефективності використання бюджетних коштів, в тому числі через удосконалення тендерних закупівель щоб мінімізувати корупцію при їх проведенні. У 2023 р. ситуація у використанні бюджетних коштів частково покращилася, що дало можливість ширше використовувати тендерні закупівлі, зокрема, при закупівлях продуктів харчування та речового майна для силових структур. Водночас, рівень корупції при їх здійсненні суттєво не зменшився. Це вимагає значного реформування тендерного законодавства та покращення роботи державних контролюючих структур. Крім того, важливо посилити роль громадськості при проведенні публічних закупівель на всіх рівнях, в тому числі

й для потреб оборони. Практика їх проведення в 2022 р. показала, як тільки публічні закупівлі пішли в обхід системи Prozorro, ціни на багато товарів, робіт і послуг різко зросли у порівнянні з цінами на вільному ринку. Насамперед, це проявилось при проведенні закупівель товарів і послуг з боку відповідних структур Міністерства оборони України, які прикривалися грифом «таємно». Під тиском громадськості та міжнародних спонсорів українська влада була змушена частково розкрити систему публічних закупівель в цьому Міністерстві, але суттєвого підвищення їх ефективності не вдалося досягти. Тому наступним кроком повинен стати суттєвий перегляд тендерного законодавства та максимального відкриття матеріалів публічних закупівель для громадськості. Інакше Україна не зможе отримати значні закордонні інвестиції для відбудови країни після війни [1, с. 54].

В подальшому, враховуючи викладені недоліки, ухвалено Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оборонні закупівлі» щодо запровадження прозорості в оборонних закупівлях (крім відомостей про закупівлі товарів, робіт і послуг оборонного призначення, що становлять державну таємницю) із забезпеченням захищеності державних замовників від воєнних загроз на період дії правового режиму воєнного стану в Україні» [2].

М. Карлін та А. Больчук роблять висновок, що під час війни Росії проти України зміни в законодавстві призвели до спрощення участі в закупівлях та забезпечили оперативність в прийнятті рішень і покупки необхідного, насамперед, для потреб оборони. Водночас, як свідчать публікації у ЗМІ незалежних експертів, широка громадськість стикається з фактом приховання інформації та послаблення контролю з боку державних контролюючих органів за проведенням масштабних закупівель на сотні мільярдів гривень, які могли бути вкраденими з оборонного бюджету. Дана модель проведення закупівель веде до низької ефективності публічних закупівель та породжує ще більше корупційних ризиків, ніж довоєнна. Тому варто попрацювати над вирішенням даної проблеми та розробити ефективну модель управління державними та залученими коштами у вигляді допомоги або позики. Одним із варіантів вирішення даної проблеми могло б стати залучення до контролю за оборонними закупівлями представників незалежних громадських структур [1, с. 58-59].

В цілому підтримуючи позицію вказаних науковців, зазначимо, що представники незалежних громадських структур також можуть бути залучені до корупційних схем. Таким чином необхідно, щоб в цілому відомості про публічні закупівлі були доступні всій громадськості для можливості оцінки інформації про вказану закупівлю товарів, робіт і послуг та наявності можливості реагування на конкретну закупівлю з боку представників громадськості. З розголосом за участю громадськості конкретного факту потребує належного реагування контролюючих та правоохоронних органів, судової системи на вказаний факт.

Н. В. Бігун вірно зауважує, що коли говориться про публічні закупівлі, розмова зазвичай зводиться лише до етапу тендерного процесу. І питання,

яких торкаються на цьому етапі, стосуються зазвичай лише відкритості, конкуренції та рівного доступу до торгів. Але тендерний процес, тобто підготовка технічної документації, оголошення закупівлі, проведення тендеру, визначення переможця, підписання контракту – все це є важливим, але лише одним з етапів циклу публічних закупівель. Цикл починається з аналізу доцільності закупівлі, пошуку оптимального рішення і завершується виконанням контракту. Після чого перехід на новий цикл: аналіз попередньої закупівлі і оцінювання доцільності наступної [3].

На наш погляд для зменшення рівня зловживань при проведенні публічних закупівель на всіх рівнях необхідно подальше вдосконалення нормативного врегулювання процесу вказаних закупівель. Вважаємо, що основою цього вдосконалення вказаного врегулювання є встановлення причин та умов, які викликають та сприяють зловживанням у сфері публічних закупівель. При встановленні вказаних причин та умов потрібно ініціювання внесення відповідних змін та доповнень до Законів України та підзаконних нормативно-правових актів, які регулюють сферу публічних закупівель.

Що стосується саме процедури публічних закупівель, то вона фактично відбувається, здійснюється за допомогою адміністративно-правового регулювання, тобто за допомогою адміністративних норм, що містяться у законах та підзаконних нормативно-правових актах.

Треба відмітити, що вдосконалення цих нормативно-правових актів потрібно здійснювати з урахуванням практики їх застосування, окремих негативних наслідків у сфері публічних закупівель, врахування економічної доцільності рівня поточного регулювання публічних закупівель, негативних наслідків. Також потрібно враховувати юридичну практику щодо можливості доказування певної протиправної діяльності у сфері публічних закупівель, у тому числі стан притягнення до адміністративної та кримінальної відповідальності за порушення при здійсненні публічних закупівель.

Висновки

1. Процедура публічних закупівель регулюється адміністративно-правовими нормами, що містяться у законах та підзаконних нормативно-правових актах.

2. Основою для вдосконалення регламентації публічних закупівель є встановлення причин та умов, які викликають та сприяють зловживанням у сфері публічних закупівель. При встановленні вказаних причин та умов потрібно ініціювання внесення відповідних змін та доповнень до законів та підзаконних нормативно-правових актів, які регламентують всі стадії процесу публічних закупівель.

3. Вдосконалення адміністративно-правових нормам у сфері публічних закупівель потрібно здійснювати з урахуванням практики їх застосування, окремих негативних наслідків у сфері публічних закупівель, економічної доцільності. Потрібно враховувати юридичну практику щодо можливості доказування протиправної діяльності у сфері публічних закупівель, у тому числі

стан притягнення до адміністративної та кримінальної відповідальності за порушення у сфері публічних закупівель.

Література:

1. Карлін М., Больчук А. Необхідність підвищення ефективності використання бюджетних коштів при проведенні тендерів в умовах воєнного стану. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2023. № 3. С. 54–60. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/echcenu_2023_3_8. (дата звернення: 22.03.2024).
2. Про внесення змін до Закону України «Про оборонні закупівлі» щодо запровадження прозорості в оборонних закупівлях (крім відомостей про закупівлі товарів, робіт і послуг оборонного призначення, що становлять державну таємницю) із забезпеченням захищеності державних замовників від воєнних загроз на період дії правового режиму воєнного стану в Україні : Закон України від 24 лют. 2023 р. № 2958-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2958-IX#Text> (дата звернення: 22.03.2024).
3. Бігун Н. Не тільки корупція. Що лишається в тіні тендерів і як з цим боротися? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/09/15/691534/> (дата звернення 05.04.2023) (дата звернення: 23.03.2024).

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Леженцова Анна Сергіївна,

курсантка 211 н.в Херсонського факультету ОДУВС

Галуцько Віра Миколаївна,

*д.ю.н, професор, професор кафедри загальноправових дисциплін
Херсонського факультету ОДУВС*

Війна, що триває в Україні з 2022 року, поставила перед поліцією нові виклики та завдання. У воєнний час поліція має забезпечити правопорядок і безпеку громадян у нових умовах, що характеризуються активними бойовими діями, масовими переселеннями населення, гуманітарною кризою тощо.

Перше основне завдання поліції в умовах воєнного стану - це забезпечення громадського порядку та безпеки. Воєнний час супроводжується активними бойовими діями, масовими переселеннями населення, гуманітарною кризою. Поліція має за завдання запобігати, припиняти та ліквідовувати групові порушення громадського порядку та масові заворушення, а також забезпечувати публічний порядок та безпеку під час природних катастроф та аварій [1, с. 136].

Другим важливим аспектом є забезпечення охорони життя та здоров'я громадян. Умови війни можуть призвести до аварій та надзвичайних ситуацій. Поліція повинна бути готовою до рятування людей та надання їм допомоги. Також важливо забезпечити охорону майна, яке може залишитися без

догляду через переміщення населення та загрозу диверсійно-розвідувальних та терористичних дій [1, с. 136].

Третє завдання – це охорона важливих об'єктів. Воєнний стан призводить до підвищення загрози для стратегічних об'єктів, які мають ключове значення для держави та суспільства. Поліція має забезпечувати їхню посилену охорону та безпеку [1, с. 136].

Крім цього, поліція повинна виконувати інші завдання, визначені законодавством України. Вони можуть включати в себе взаємодію з іншими силовими структурами, надання правової допомоги громадянам та багато інших завдань, які випливають із її функцій та повноважень.

У цих умовах, ключовими факторами для успішного виконання завдань поліції є висока професійна підготовка її працівників, координація роботи всіх підрозділів та гнучкість у реагуванні на можливу зміну ситуації. Поліція має бути готовою до швидкого та ефективного реагування на надзвичайні ситуації та виклики, що виникають у воєнний час.

Для забезпечення громадського порядку та безпеки поліція здійснює такі заходи: підвищення рівня готовності до реагування на будь-які правопорушення та інші події, які можуть призвести до порушення громадського порядку; застосування заходів превентивної діяльності, спрямованих на попередження правопорушень; застосування заходів реагування на правопорушення, у тому числі застосування сили та зброї [2].

Війна в Україні завдала значних збитків країні. Вона призвела до загибелі тисяч людей, вимушених переселень мільйонів українців та руйнування інфраструктури. Військовий стан, який діє в Україні з 24 лютого 2022 року, накладає додаткові обмеження на діяльність органів правопорядку, зокрема поліції. В умовах воєнного стану, поліцейська діяльність стає надзвичайно складною, вимагає різних адаптацій та зусиль для забезпечення громадської безпеки та порядку. Основними викликами для поліції в таких умовах є збільшення обсягу роботи, нестача ресурсів та погроза життю та здоров'ю поліцейських.

Збільшення обсягу роботи стає неодмінною реальністю для поліції в період воєнного стану. Однією з її основних функцій залишається забезпечення громадської безпеки, але вона також змушена виконувати нові завдання, пов'язані з воєнними подіями. Це включає контроль за переміщенням громадян і товарів, виявлення та припинення диверсійних груп та інші заходи, спрямовані на забезпечення державної безпеки. Поліція також може залучатися до вирішення гуманітарних питань, організації гуманітарної допомоги та забезпечення життєвих потреб населення [3, с. 65-70].

Однак, несучи на собі збільшену відповідальність та обсяг роботи, поліція часто стикається з нестачею ресурсів. Воєнні події можуть призвести до пошкоджень інфраструктури, включаючи приміщення, обладнання та транспортні засоби поліції. Це ускладнює виконання їхніх обов'язків і може обмежити їхню ефективність. Нестача необхідних ресурсів може вплинути на здат-

ність поліції реагувати на кризові ситуації та виконувати завдання забезпечення безпеки населення.

Погроза життю та здоров'ю поліцейських є ще однією серйозною проблемою, яку вони стикаються в умовах війни. Поліцейські можуть бути піддані підвищеному ризику, ставши мішенню для обстрілів, диверсійних атак або інших загроз. Вони часто знаходяться в першій лінії конфлікту та повинні бути добре підготовленими до реагування на небезпеку та вживання необхідних заходів для збереження свого життя та здоров'я.

Таким чином, поліцейська діяльність в умовах воєнного стану стикається зі значними викликами, такими як збільшення обсягу роботи, нестача ресурсів та погроза життю та здоров'ю поліцейських. Незважаючи на ці труднощі, поліція залишається важливим ланком в забезпеченні громадської безпеки та державної безпеки в умовах конфлікту.

Література:

1. Алгоритм дій працівників Національної поліції з суб'єктами, які здійснюють заходи щодо захисту дітей, постраждалих від насильства: методичні рекомендації. Дніпро. 2020. 136 с.
2. Брифінг МВС України «Воєнні злочини. Робота національної поліції під час воєнного стану» від 05.07.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubricpresshall/3521738-voenni-zlocini-robota-nacionalnoi-policii-pid-cas-voenno-gostanu.html> (дата звернення: 03.12.2023)
3. Ковалів М. В., Іваха В.О. Діяльність органів внутрішніх справ в умовах воєнного стану. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. 2016. № 837. С. 65-70.

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПОРТАТИВНИЙ ВІДЕОРЕЄСТРАТОР»

*Любчик В.Б., к.ю.н., доцент,
Одеський державний університет внутрішніх справ*

На теперішній час існує проблематика серед працівників поліції щодо визначення пристрою, як портативний відеореєстратор. Зрозуміло, що Національна поліція розглядає відеофіксацію як інструмент доказів.

Відповідно до пункту 9 частини першої статті 31, статті 40 Закону України «Про Національну поліцію», з метою забезпечення організації застосування органами та підрозділами поліції технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапис була затверджено «Інструкцію із застосування органами та підрозділами поліції технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису».

Так у статті 40 Закону України «Про Національну поліцію» поліція для виконання покладених на неї завдань та здійснення повноважень, визначених

законом, може застосовувати такі технічні прилади, технічні засоби та спеціалізоване програмне забезпечення:

- фото- і відеотехніку, у тому числі техніку, що працює в автоматичному режимі, технічні прилади та технічні засоби з виявлення та/або фіксації правопорушень;
- технічні прилади та технічні засоби з виявлення радіаційних, хімічних, біологічних та ядерних загроз;
- безпілотні повітряні судна та спеціальні технічні засоби протидії їх застосуванню;
- спеціальні технічні засоби перевірки на наявність стану алкогольного сп'яніння;
- спеціалізоване програмне забезпечення для здійснення аналітичної обробки фото- і відеоінформації, у тому числі для встановлення осіб та номерних знаків транспортних засобів.

Технічні прилади та технічні засоби, поліція може закріплювати на однострої, у/на безпілотних повітряних суднах, службових транспортних засобах, суднах чи інших плавучих засобах, у тому числі тих, що не мають кольорографічних схем, розпізнавальних знаків та написів, які свідчать про належність до поліції, а також монтувати/розміщувати їх по зовнішньому периметру доріг і будівель.

Поліція може використовувати інформацію, отриману за допомогою фото- і відеотехніки, технічних приладів та технічних засобів, що перебувають у чужому володінні.

Інформація про змонтовані/розміщені технічні прилади, технічні засоби повинна бути розміщена на видному місці.

Строки та порядок зберігання матеріалів фото- і кінозйомки, відеозапису та результатів їх аналізу встановлюються Міністерством внутрішніх справ України[1].

Згідно з Інструкції із застосування органами та підрозділами поліції технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, яка була затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України 18.12.2018 №1026, передбачено, що застосування працівниками поліції технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису здійснюється з метою попередження, виявлення або фіксування правопорушення. У зазначеному наказі надається визначення, що портативний відеореєстратор - пристрій, призначений для запису, зберігання та відтворення відеоінформації, технічні характеристики та особливості конструкції якого дають змогу закріпити його на форменому одязі поліцейського[2].

Під час здійснення повноважень поліцейськими портативний відеореєстратор закріплюється на його форменому одязі на грудях (ближче до плечового суглоба) так, щоб не створювати перешкод діям поліцейського. У випадках, пов'язаних з необхідністю якісної фіксації подій, поліцейські можуть

тримати портативний відеореєстратор у руках. Дозволяється закріплення портативного відеореєстратора на екіпіруванні (шоломі) або зброї, якщо їх конструкцією передбачені відповідні кріплення.

Включення портативного відеореєстратора відбувається з моменту початку виконання службових обов'язків та/або спеціальної поліцейської операції, а відеозйомка ведеться безперервно до її завершення, крім випадків, пов'язаних з виникненням у поліцейського особистого приватного становища (відвідування вбиральні, перерви для приймання їжі тощо). У процесі включення портативного відеореєстратора поліцейський переконується в точності встановлених на пристрої дати та часу.

За необхідності портативний відеореєстратор може застосовуватися під час проведення поліцейськими навчальних занять та навчальних зборів із службової підготовки з метою здійснення аналізу дій поліцейських.

Так Департаментом патрульної поліції НПУ було затверджено «Інструкцію про порядок зберігання, видачі, приймання, використання нагрудних відеокамер (відеореєстраторів) працівниками патрульної поліції та доступ до відеозаписів з них» від 03.02.2016 року Наказ № 100, який на теперішній час втратив чинність[3].

Під час спілкування з громадянами співробітники поліції роблять помилкову назву як «нагрудна відеокамера (відеореєстратор)», замість «портативний відеореєстратор».

Враховуючи все вищевикладене є нагально необхідним:

– провести в рамках службової підготовки інформаційно-роз'яснювальну роботу серед працівників поліції щодо використання портативними реєстраторами гідно з Інструкції із застосування органами та підрозділами поліції технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, яка була затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України 18.12.2018 №1026.

Література:

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
2. Про затвердження Інструкції із застосування органами та підрозділами поліції технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису. Наказ МВС України від 18.12.2018 № 1026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0028-19#Text>.
3. Інструкція про порядок зберігання, видачі, приймання, використання нагрудних відеокамер (відеореєстраторів) працівниками патрульної поліції та доступ до відеозаписів з них. Наказ Департаменту патрульної поліції НПУ від 03.02.2016 року № 100. URL: <https://umdpl.info/police-experts.info/orders/nakaz-departamentu-patrulnoji-politsiji-npu-vid-03-02-2016-roku-100>.

ПРИТЯГНЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УКРАЇНІ ДО ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

*Анастасія Мазур,
курсантка 211 навчального взводу
Херсонського факультету ОДУВС
Галунько В.М., професор кафедри
загально правових дисциплін ХФ
доктор юридичних наук, професор*

На шляху реформування всіх правоохоронних органів України, органи Національної поліції потребують особливої уваги. Національна поліція виконує важливу роль у забезпеченні правопорядку та безпеки громадян, тому важливо, щоб її працівники відповідали стандартам поведінки та етики. Притягнення до юридичної відповідальності працівників національної поліції має на меті забезпечити дотримання закону та прав людини. Це означає, що будь-які порушення правил повинні мати наслідки для працівників поліції, незалежно від їх посади чи рангу. Крім того, актуальність цієї теми посилюється необхідністю покращення стандартів професійної підготовки та етичного кодексу для працівників поліції, що допоможе зменшити випадки порушень та забезпечити високий рівень професіоналізму серед поліцейських.

Поліцейський, як посадова особа, яка наділена державно - владними повноваженнями, під час несення служби, повинен неухильно дотримуватися службової дисципліни, виконувати відповідні вимоги керівників та норми чинного законодавства України. За невиконання та невідповідне несення служби поліцейські притягуються до юридичної відповідальності.

Юридична відповідальність працівників Національної поліції України, як інститут об'єктивного права – це передбачені санкціями норм права, забезпечені можливістю застосування державного примусу несприятливі наслідки особистого, майнового чи організаційного характеру, яких працівник Національної поліції України зазнає за вчинене ним правопорушення в передбаченому законодавством порядку [1].

Види юридичної відповідальності працівників поліції визначаються у статті 19 Закону України «Про Національну поліцію» У разі вчинення протиправних діянь поліцейські несуть кримінальну, адміністративну, цивільно-правову, матеріальну та дисциплінарну відповідальність відповідно до закону, а також з урахуванням бойового імунітету, визначеного Законом України «Про оборону України» [2].

Серед найбільш тяжких наслідків неналежного виконання або невиконання службових обов'язків поліцейськими є притягнення їх до кримінальної відповідальності. Кримінальна відповідальність настає тільки за вчинення правопорушень з високим ступенем суспільної небезпеки, за які поліцейські можуть бути притягнуті, відповідно до норм Кримінального кодексу України.

Адміністративна відповідальність є видом юридичної відповідальності, яка пов'язана із невиконанням або неналежним виконанням своїх посадових обов'язків. Адміністративна відповідальність працівників Національної поліції України є видом адміністративної відповідальності, яка характеризується специфічними заходами застосування адміністративного стягнення до суб'єктів, що мають особливий статус – наділені державновладними повноваженнями.

Якщо працівник поліції не виконує чи неналежно виконує свої посадові обов'язки, але при цьому, у його діях відсутній склад адміністративного правопорушення, то дане діяння може бути підставою для притягнення його до дисциплінарної відповідальності.

Матеріальна відповідальність накладається, якщо є певна підстава – шкода, яка завдана неправомірним рішенням, невиконанням або неналежним виконанням службових повноважень. Матеріальна відповідальність має на меті збереження державного майна, сприяння поважного ставлення до державних коштів та створення умов, що виключають можливість спричинення працівниками поліції шкоди.

Цивільно-правова відповідальність зобов'язує поліцейського відшкодувати шкоду, яка завдана внаслідок порушення ним службових обов'язків, відповідному органу, службі або підрозділу, з якими працівник поліції перебуває у службово-трудових взаєминах. Також певною особливістю цього виду, є способи відшкодування шкоди, яка заподіяна поліцейським. Виділяють три способи: добровільний, тобто за заявою працівника поліції; адміністративний – за розпорядженням начальника; судовий – за вмотивованим рішенням суду [1].

Підсумувавши вищезазначене можемо зробити висновок що, притягнення до юридичної відповідальності працівників національної поліції - це процес, в рамках якого індивідуальні поліцейські або групи поліцейських стають під юридичну відповідальність за можливі порушення закону або внутрішніх правил служби. Ця процедура має на меті забезпечити дотримання стандартів закону і поведінки поліцейськими, а також зберегти довіру громадян до правоохоронних органів. Притягнення до юридичної відповідальності може включати в себе кримінальну, адміністративну, дисциплінарну, матеріальну або цивільно-правову відповідальність в залежності від характеру порушень та законодавства країни.

Література:

1. Особливості юридичної відповідальності працівників поліції. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. № 1. 2023 . Ст. 192-195.
2. Про Національну поліцію. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 24.10.2023).

МІЖНАРОДНА БЕЗПЕКА ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Нікітін А.А.,

кандидат юридичних наук, доцент,

проректор Одеського державного університету внутрішніх справ

Аспекти міжнародної безпеки як фактору забезпечення національної безпеки держави є актуальним, адже в контексті тимчасової окупації частини українських територій у 2014 р. та повномасштабним вторгненням росії у 2022 р. набуло актуальності питання забезпечення національної безпеки саме в міжнародному аспекті. Однак, з точки зору проблематики, питання міжнародної безпеки, як фактору впливу на національну безпеку безпосередньо не пов'язано із російсько-українською війною, хоч вона і спровокувала дану проблематику. Відмітимо, що міжнародна безпека є фактором забезпечення національної безпеки в цілому, як явище правової реальності. Відмітимо, що взаємодія інститутів національної та міжнародної безпеки транслює їх умовленість та взаємовплив, адже кожний із видів безпеки має на меті вирішення ідентичних питань на рівні держави та міжнародної спільноти в цілому, зокрема, питання соціальної, економічної, політичної безпеки та забезпечення миру, подолання міжнародних криз не можливо розглядати у відриві окремо взятої країни від міжнародної спільноти.

Взаємодія України з міжнародним співтовариством у галузі забезпечення національної безпеки виявляється надзвичайно суттєвою. Вона не лише сприяє отриманню підтримки зі світових партнерів та доступу до необхідних ресурсів, але й допомагає у розвитку стратегічних партнерств та інтеграції України у міжнародному співтоваристві. Проте, на сьогоднішній день, криза у системі міжнародної безпеки стає значною перешкодою для досягнення національних цілей безпеки. Недоліки у цій системі відкрили можливість для збройної агресії з боку Росії проти України, не отримавши належної міжнародної реакції на окупацію територій 2014 року. Ураховуючи це, слід підкреслити, що роль міжнародної безпеки у формуванні національної безпеки України є невід'ємною в умовах сучасного світу.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України» під поняттям національна безпека законодавець розуміє «захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз» [1]. Національна безпека включає в себе такі аспекти, як: економічний аспект (економічна стабільність, енергетична безпека), політичний аспект (політична стабільність, зміцнення демократії, уникнення політичних криз та конфліктів), соціальний аспект (безпека громадян, захист прав та свобод людини, подолання соціальної нестабільності та внутрішньодержавних конфліктів), військовий аспект (забезпечення обороноздатності держави, вій-

ськове стратегічне планування та військова доктрина, розвиток і модернізація військової техніки, міжнародне військове співробітництво) [2].

Енциклопедія сучасної України приводить наступне поняття «міжнародна безпека» – це «стан міжнародних відносин, що виключає порушення миру або створення реальних загроз безпеці народів у будь-якій формі; діяльність держав і міжнародних інститутів щодо підтримання такого стану; універсальна система механізмів, заходів і гарантій, сукупність яких виключає застосування сили» [3].

Аналіз взаємозв'язку правових концепцій "національна безпека" та "міжнародна безпека" виявив наступне: поняття національної безпеки зазвичай описує заходи, спрямовані на гарантування безпеки, обороноздатності та внутрішньої стабільності конкретної країни чи нації, тоді як міжнародна безпека відноситься до взаємодії між країнами та регіонами для запобігання конфліктам, забезпечення миру та вирішення міжнародних криз. Глобальні проблеми, такі як поширення ядерної зброї, зміни клімату та пандемії, впливають як на національну, так і на міжнародну безпеку, і їх вирішення потребує співпраці між країнами та координації зусиль на міжнародному рівні. Співпраця у сфері міжнародної безпеки включає дипломатичні зусилля країн, укладання міжнародних договорів, формування альянсів та міжнародних організацій, які спільно працюють для забезпечення стабільності та миру у світі. Боротьба з транснаціональними загрозами, такими як тероризм, кіберзлочинність, торгівля людьми та інші, також потребує співпраці країн та міжнародних організацій для ефективного протидії. Національна економічна безпека є важливою для забезпечення добробуту та стабільності у межах країни, але вона також залежить від стану світової економіки та міжнародної торгівлі. Міжнародні економічні кризи, санкції та торговельні конфлікти можуть впливати на економічну безпеку країн у всьому світі.

В умовах системної кризи міжнародного права відбувається формування багатополярного світу, змінюється архітектура міжнародної безпеки із зменшенням рівня домінування окремих держав та використання їх політичного, економічного і військового потенціалу для вирішення міжнародних безпекових проблем. Воєнна агресія росії проти України підтвердила тезу, що наявні міжнародні безпекові правила та інститути втрачають свою дієвість, а політико-дипломатичні засоби забезпечення безпеки є малоефективними, відбувається девальвація ролі міжнародних колегіальних інститутів безпеки (ООН, ОБСЄ та ін.) та їх витіснення відповідними коаліційними суб'єктами міжнародних відносин (НАТО, ЄС) [4, с. 182].

Водночас, слід відмітити негативний вплив на архітектуру міжнародної безпеки таких факторів, як: міжнародні конфлікти та війни, тероризм; вплив країн-агресорів та агентів їх впливу на інституційну складову системи міжнародної безпеки; поширення зброї масового знищення, зокрема програми ядерної зброї Північної Кореї та Ірану; збільшення населення окремих країн (до країн зі значним приростом населення відносяться Індія, Пакистан, Ефіопія,

Нігерія, Конго); значний розвиток економік окремих держав впливає на геополітичний баланс сил, світове лідерство та регіональний розвиток країн; конкурентна боротьба за ринки збуту, зокрема, між США, Китаєм, Німеччиною, Японією та Індією; фрагментація міжнародно-правового середовища шляхом укладання двосторонніх угод, розвитку регіональних систем, ігнорування міжнародних норм та принципів; суперництво між США, Китаєм та росією у сфері розширення географії впливу; кліматичні зміни і екологічні проблеми та ін.

Звернімо увагу на те, що наведені вище фактори вимагають створення нових всесвітніх механізмів для забезпечення міжнародної безпеки. Ці механізми, у свою чергу, змінюють підходи до національної безпеки окремих країн з урахуванням довгострокового прогнозу міжнародної ситуації на світовому та регіональному рівнях. Одна з основних завдань держави, нарівні зі забезпеченням правопорядку, стійкого соціально-економічного розвитку та реалізацією зовнішньої політики, полягає у забезпеченні національної безпеки. Це включає подолання внутрішніх та зовнішніх загроз, збереження та зміцнення суверенітету та територіальної цілісності. Складовими елементами національної безпеки є військова, політична, економічна, соціальна, інформаційна та екологічна безпека країни.

Література:

1. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 16.02.24)
2. Oleh Shkuta, Maksym Korniienko, Mykola Yankovyi (2022) Foreign experience of preventing military and economic crimes. *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 8 № 4. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», (2022). P. 185-190 <http://baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/1937/1946>
3. Shkuta O. Peculiarities of the Investigator's Interaction with the Operational Subdivisions of law Enforcement Authorities in the Investigation of Illegal Reproduction and Restrictions European Reforms Bulletin №2, 2021. с. 106-110. <https://dspace.oduvs.edu.ua/bitstreams/bb8f5efe-2a29-4440-b3ad-d79b0862bfcc/download>
4. Житник О.М., Гриценко А.А. Вплив трансформації архітектури міжнародної безпеки на формування державної політики національної безпеки в умовах формування нового світового порядку: концепція управління майбутнім. *Право та державне управління*. 2019. №2 (35) том 1. С. 181-190.

ЩОДО РЕФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ ПРАВОПОРЯДКУ ЯК ЧАСТИНИ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Пишна Алла Георгіївна, завідувач кафедри адміністративної діяльності поліції факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент
Вдовиченко Олексій Маратович, начальник управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування ГУНП в Одеській області, доктор філософії

В ході збройної агресії російської федерації проти України органи правопорядку зіштовхнулись із безпрецедентними викликами у своїй діяльності, насамперед безпековими, на які доводиться оперативно реагувати. Серед таких викликів організаційні та інші проблеми, що впливають на здатність органів правопорядку ефективно виконувати свої функції із забезпечення національної безпеки України в низці аспектів. У зв'язку з цим виникла нагальна потреба розроблення комплексного підходу до змін в системі органів правопорядку.

15 березня 2023 року, під час засідання Міжвідомчої робочої групи під головуванням Генерального прокурора Андрія Костіна було схвалено План дій з реалізації Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки. Документ закладає основу для реалізації реформ у секторі цивільної безпеки, які дозволять Україні застосовувати стандарти ЄС щодо прозорості, ефективності, належного врядування та доброчесності у цій сфері. Його імплементація вважається важливим інструментом підтримки поточних переговорів щодо набуття Україною членства в ЄС [1].

Так, відповідно до Указу Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023 було схвалено комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки. Комплексний стратегічний план застосовується, зокрема, до органів прокуратури, Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України, Державної прикордонної служби України, Державного бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки України, Служби безпеки України та Державної митної служби України. Такий план має на меті підвищити пріоритетність реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони, забезпечити його модернізацію й приведення у відповідність із стандартами, яких повинна досягти Україна на шляху до членства у ЄС [2].

Стратегічними пріоритетами Комплексного стратегічного плану визначені: 1) Дієвість і ефективність органів правопорядку та прокуратури як невід'ємної складової сектору безпеки і оборони, в межах якого вони забезпечують національну безпеку України, у тому числі громадські безпеку й порядок,

протидіють злочинності з урахуванням стратегічних цілей та відповідно до стандартів прав людини і основоположних свобод, у тому числі із забезпеченням гендерної рівності. 2) Послідовна кримінальна політика, пріоритетом у якій є запобігання злочинності, невідворотність відповідальності, захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, забезпечення інтересів потерпілого. 3) Оперативність кримінального провадження з дотриманням міжнародних стандартів та принципу верховенства права. 4) Система управління, орієнтована на результат відповідно до встановлених пріоритетів. 5) Комплексна цифрова трансформація. 6) Відкритість, прозорість, підзвітність і незалежність.

Наступним етапом є розробка проекту Плану дій щодо реалізації Комплексного стратегічного плану реформування правоохоронних органів, в якому необхідно врахувати: чіткий розподіл повноважень, функцій і сфер відповідальності між органами правопорядку, створення ефективної системи їхньої взаємодії; удосконалення внутрішньої структури і функцій, забезпечення їх раціональної побудови й спроможності ефективно виконувати свої функції шляхом оптимізації ресурсів відповідно до визначених законом повноважень; удосконалення механізмів внутрішнього контролю та запобігання корупції, застосування єдиних критеріїв і стандартів доброчесності; прозоре управління людськими ресурсами з дотриманням принципів гендерної рівності; впровадження інноваційних технологічних досягнень; впровадження заходів безпеки і захисту персональних даних відповідно до стандартів ЄС; сприяння активній участі громадянського суспільства у взаємодії з органами правопорядку та прокуратури тощо. До розробки такого Плану дій залучаються представники органів державної влади, місцевого самоврядування, громадськості.

Проект Плану дій щодо реалізації Комплексного стратегічного плану реформування правоохоронних органів як частини сектору безпеки й оборони України на 2023-2027 роки був розроблений Міжвідомчою робочою групою, яку координував Офіс Генерального прокурора України. У складі Робочої групи були представники органів прокуратури, правоохоронних органів та міжнародних організацій. Затвердження Плану дій є однією з вимог Європейської комісії до України як до кандидата на вступ [3].

Європейська інтеграція України є важливою складовою процесу глобалізації сучасного світу та продовженням шляху модернізації західної цивілізації. Розвиток процесів консолідації Європи вимагає визначення своїх геополітичних і економічних інтересів на глобальному рівні та практичного формування орієнтованого на Європу економічного простору з відповідним включенням суміжних країн – партнерів у сферу європейських інтересів. Орієнтуючись на європейську модель розвитку, Україна позиціонує себе як європейська держава, яка спроможна зробити вагомий внесок у розбудову економічної та політичної систем. Проблема національного розвитку нашої держави необхідно розглядати з погляду її історичного розвитку та національної ідеї з урахуванням реальних перспектив у глобалізованій геополітичній стру-

ктурі світу. Стратегія посилення позицій України у міжнародній системі повинна спиратися на підтримку міжнародного суспільства, існуючі ресурсні можливості, економічний, соціально-політичний, військовий та інтелектуальний потенціал [4, С.36].

На думку Курінного Є. успіх реалізації Плану у першу чергу залежатиме від спроможності забезпечити його комплексність, яка не обмежується лише сектором безпеки і оборони України, а об'єктивно повинна виходити за його межі та стосуватися усіх правоохоронних органів (перший рівень комплексності) та інших організаційних щаблів функціонування нашої держави, а саме державного апарату у цілому та судової системи (другий рівень комплексності), а також нової моделі української держави, в основу якої має бути закладено ефективний політичний та соціально-економічний проект (третій рівень комплексності) [5, С.25].

Таким чином, реалізація комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки є важливим етапом їх модернізації й приведення у відповідність із стандартами, яких повинна досягти Україна на шляху до членства у ЄС

Література:

1. Україна схвалила стратегічний план реформування правоохоронних органів з урахуванням стандартів ЄС. URL: <https://www.euam-ukraine.eu/ua/news/ukraine-endorses-strategic-law-enforcement-reform-plan-to-align-with-eu-standards/>
2. Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки: Указ Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text/>
3. Рада Європи долучилася до розробки проекту Плану дій щодо реалізації Комплексного стратегічного плану реформування правоохоронних органів. Офіційна сторінка офісу Ради Європи в Україні. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/council-of-europe-has-joined-the-development-of-the-action-plan-for-the-implementation-of-the-overarching-strategic-reform-plan-for-law-enforcement-agencies>.
4. Копилов Е.В. Формування безпекового середовища суспільства й держави в умовах сьогодення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С.34-36.
5. Курінний Є. Про комплексність реформи правоохоронних органів України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 2. С. 21-28.

ВЗАЄМОДІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПОРЯДКУ

Олег Леонтійович Підлубний,

аспірант Одеського державного університету внутрішніх справ

Важливими напрямками взаємодії Національної гвардії України та Національної поліції України є охорона публічної безпеки і порядку, забезпечення захисту та охорони життя, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів громадян; участь у забезпеченні громадської безпеки та охороні громадської безпеки і порядку під час проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій та інших масових заходів, що створюють небезпеку для життя та здоров'я громадян; здійснення боротьби з диверсійно-розвідувальними силами агресора (противника) та не передбаченими законами України воєнізованими або збройними формуваннями, тощо.

У частині 5 статті 18 Закону України «Про національну безпеку України» визначається, що Національна гвардія України є військовим формуванням з правоохоронними функціями, призначеним для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з іншими органами - із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону України, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань, організованих злочинних груп та організацій [1]. Відповідно до положень статті 1 Закону України «Про Національну поліцію», Національна поліція України (поліція) - це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [2].

У мирний час Національна гвардія України входить до складу сил безпеки і виконує правоохоронні функції, а також розвиває спроможності, необхідні для виконання завдань у складі сил оборони. Із введенням воєнного стану Національна гвардія України приводиться в готовність до виконання завдань за призначенням в умовах дії правового режиму воєнного стану, входить до сил оборони, виконує завдання та підпорядковується відповідно до положень Закону України "Про правовий режим воєнного стану"[3] та Закону України "Про Національну гвардію України" [4].

Крім того, Національна гвардія України є основним суб'єктом з припинення масових заворушень. При здійсненні заходів щодо припинення масових заворушень саме Національна гвардія України координує діяльність сил та засобів правоохоронних органів, залучених до припинення зазначених протиправних дій.

З метою врегулювання механізму організації діяльності та взаємодії Національної гвардії з правоохоронними органами, іншими уповноваженими органами державної влади та органами місцевого самоврядування з припинення масових заворушень постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2021 р. № 894 було затверджено Порядок організації діяльності та взаємодії Національної гвардії з уповноваженими органами державної влади та органами місцевого самоврядування з припинення масових заворушень.

Відповідно до цього Порядку під припиненням масових заворушень розуміється комплекс заходів превентивного та примусового характеру, які здійснюються для припинення протиправних дій учасників масових заворушень, а також інших визначених законодавчими актами заходів, спрямованих на усунення загроз громадській безпеці, що виникають унаслідок масових заворушень [5]. За наявності інформації про можливі порушення публічного порядку під час проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій та інших масових заходів, а також у разі вчинення їх учасниками протиправних дій, що загрожують громадській безпеці, за письмовим рішенням керівника територіального органу Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві (або особи, яка виконує його обов'язки) утворюється оперативний штаб у складі керівника, заступника керівника та членів оперативного штабу.

Для забезпечення захисту та охорони життя, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів громадян від злочинних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки у складі Національної гвардії України створені Військові частини і підрозділи з охорони громадського порядку [6].

Основними функціями таких військових частин є участь у: забезпеченні громадської безпеки та охорони громадського порядку під час проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій та інших масових заходів, що створюють небезпеку для життя та здоров'я громадян; припиненні масових заворушень; підтриманні або відновленні правопорядку в районах виникнення особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного чи природного характеру (стихійного лиха, катастроф, особливо великих пожеж, застосування засобів ураження, пандемій, панзоотій тощо), що створюють загрозу життю та здоров'ю населення; відновленні конституційного правопорядку в разі здійснення спроб захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу шляхом насильства, відновленні діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування; здійсненні заходів правового режиму воєнного та надзвичайного стану; виконанні завдань територіальної оборони; припиненні групових протиправних дій осіб, узятих під варту, засуджених, а також ліквідації наслідків таких дій в установах попереднього ув'язнення, виконання покарань; забезпеченні внесення відомостей до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, та підтримання таких відомостей в актуальному стані в межах, визначених законодавством.

Таким чином невід’ємною складовою з виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку є тісна взаємодія підрозділів Національної гвардії України та Національної поліції України.

Література:

1. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.
2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
4. Про Національну гвардію України: Закон України від 13.03.2014 № 876-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text>.
5. Про затвердження Порядку організації діяльності та взаємодії Національної гвардії з уповноваженими органами державної влади та органами місцевого самоврядування з припинення масових заворушень: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2021 р. № 894. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/894-2021-%D0%BF#n8>.
6. Про затвердження Положення про військові частини і підрозділи з охорони громадського порядку Національної гвардії України: наказ МВС від 16.06.2014 № 567. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0729-14#Text>.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ

***Поворознік А.В., аспірант**
Міжнародний гуманітарний університет*

Реалізація ефективної системи протидії торгівлі людьми, серед іншого, актуалізує проблематику формування та подальшої розбудови прогресивної системи нормативно-правового регулювання. Як правило, під правовими засадами національна наукова правова доктрина розуміє сукупність нормативно-правових документів та підзаконних нормативно-правових актів, що визначають правила для управління соціальними відносинами у конкретній області, а також встановлюють основні принципи, які визначають це управління.

На нашу думку, правове регулювання, в контексті правових засад протидії торгівлі людьми доцільно відокремлювати від правового впливу, адже останній включає ті сфери життя суспільства, які відображені з точки зору реалізації ролі права, яке реалізується шляхом забезпечення регуляторного впливу норми права. Водночас правовий вплив, на нашу думку, має характеризуватися безпосереднім впливом на суспільні відносини, які прямо не підпадають під норма-

тивно визначені стандарти. Очевидно, що загалом становлення та вплив правового впливу реалізується через рівень розвитку суспільної правової культури.

Таким чином, правові засади протидії торгівлі людьми в Україні доцільно досліджувати в аспекті вивчення проблематики правового регулювання та правового впливу на порушену проблематику. Разом із тим, основним елементом у даному контексті, який врегулює аспекти досліджуваного питання на теоретичному рівні є нормативно-правовий акт. В загальній науковій доктрині права під нормативно-правовим актом розуміється офіційний письмовий документ уповноважених правотворчих суб'єктів права, що встановлює, змінює або скасовує норми права та забезпечує врегулювання відповідних суспільних відносин [1, с. 156]. Разом із тим, до ознак нормативно-правового акту відносять наступні: містить норми права; встановлює, змінює або скасовує норми права; приймається з дотриманням певної процедури; приймається компетентними суб'єктами правотворчості або народом; має форму письмового акта-документа і точно визначені реквізити; публікується в офіційних друкованих виданнях [1, с. 156]. Підкреслимо, що використання нормативно-правових актів у вирішенні проблематики протидії торгівлі людьми доцільно використовувати в залежності від юридичної сили таких актів, яка реалізується у властивості того чи іншого нормативно-правового акту впливати на рівень регулювання суспільних відносин.

Беручи до уваги наведений вище підхід, відмітимо, що Конституція України, як Основний Закон держави має вищу юридичну силу по відношенню до будь-яких інших нормативно-правових актів. Конституція України в ст. 9 зазначає, що діючі міжнародні договори, на які Верховна Рада України надала згоду на зобов'язання, є частиною національного законодавства України [2], саме тому, міжнародні нормативно-правові акти мають вищу юридичну силу в Україні та вони є важливим елементом зближення міжнародного та національного права. У загальному випадку, під міжнародним договором України законодавець визначає укладений у письмовій формі з іноземною державою або іншим суб'єктом міжнародного права, який регулюється міжнародним правом, незалежно від того, міститься договір в одному чи декількох пов'язаних між собою документах, і незалежно від його конкретного найменування (договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо), крім того, чинні міжнародні договори України підлягають сумлінному дотриманню Україною відповідно до норм міжнародного права [3]. Такими документами є Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами, яка не визначає поняття торгівлі людьми прямо, а робить акцент виключно на торгівлі жінками з метою проституції [4], Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, яка надає державам право законодавчих ініціатив та інших заходів, які можуть знадобитися для того, щоб визнати в якості кримінально караних такі діяння, які держави можуть вважати такими [5].

Разом із наведеним вище, на національному рівня наявні наступні нормативно-правові документи: Кримінальний кодекс України, який в ст. 149 встановлює кримінальну відповідальність за торгівлю людьми [6]. Серед законодавчих актів основне місце в зазначеній проблематиці є Закон України «Про протидію торгівлі людьми», який встановлює організаційно-правові принципи боротьби з торгівлею людьми, що забезпечують рівність статей, ключові напрями державної стратегії та міжнародного співробітництва у цій області, повноваження виконавчих органів, процедури встановлення статусу постраждалих осіб та механізми надання їм допомоги [7].

Крім того, серед інших, важливими є ряд підзаконних нормативно-правових актів, серед яких, доцільно звернути увагу на наступні: Указ Президента України «Про національного координатора у сфері протидії торгівлі людьми» від 05 серпня 2020 р. № 306/2020, Постанова КМУ «Про затвердження Порядку встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми» від 23 травня 2012 р. № 417, Постанова КМУ «Про затвердження Порядку виплати одноразової матеріальної допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми» від 25 липня 2012 р. № 660, Постанова КМУ «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми» від 22 серпня 2012 р. № 783, Постанова КМУ «Про консультативно-дорадчий орган з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству та протидії торгівлі людьми» від 05 вересня 2007 р. № 1087.

Таким чином, проблематика дослідження правових засад протидії торгівлі людьми має включати ієрархічно сталу структуру нормативно-правових актів, що формують собою об'єм таких актів в залежності від їх юридичної сили як наслідку та можливості правового впливу на регулювання суспільних відносин у даній сфері та регулювати дані суспільні відносини у цілому. Водночас таке застосування нормативно-правових актів має реалізовуватися з урахуванням інших нормативно-правових актів, які здійснюють нормативно-правовий вплив на дані суспільні відносини. Крім того, акцентуємо увагу, що національна правова система має враховувати під час протидії торгівлі людьми не лише діючі нормативно-правові акти, а і наявні організаційно-правові механізми й адміністративно-правові інструменти що врегульовують питання протидії торгівлі людьми. Вбачається, що правові засади протидії торгівлею людьми та їх практична реалізація мають ґрунтуватися на ідеях пріоритетності ієрархії дотримання нормативно-правових актів за юридичною силою, гендерної рівності, дотримання прав людини, міжнародного співробітництва та спільності зусиль у боротьбі з цим явищем.

Література:

1. І. Пополецький Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 268 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3293/1/%D0%A2%D0%B5%D0%BE%D1%80%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0-13-07-20.pdf>

2. Конституція України. Верховна Рада України; Конституція України, Конституція, Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Про міжнародні договори України. Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>
4. Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами. ООН; Конвенція, Протокол, Міжнародний документ від 02.12.1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_162#Text
5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності. ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 15.11.2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text
6. Кримінальний кодекс України. Кодекс України; Кодекс, Закон від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n942>
7. Про протидію торгівлі людьми. Закон України від 20.09.2011 р. № 3739-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text>

ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ У СФЕРІ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Романов Олексій Дмитрович, аспірант
кафедри адміністративної діяльності поліції ОДУВС
Науковий керівник: **Нікітін А.А.**, к.ю.н., доц.,
професор кафедри адміністративної діяльності поліції ОДУВС*

В останні роки правоохоронні органи України перебувають у стані реформування. Це викликано необхідністю суттєвого підвищення ефективності всієї правоохоронної діяльності в умовах зовнішньої агресії, раціонального розподілу правоохоронних функцій та виключення їх необґрунтованого дублювання, посилення соціальної спрямованості виконуваних правоохоронними органами завдань.

Реформа правоохоронної системи націлена на формування такої системи гарантування справедливості та правопорядку для нашої країни, яка відповідатиме меті вступу України до ЄС та гарантуватиме ті основи нового суспільного договору, які очевидно окреслюються сьогодні при захисті нашої держави, установлюючи тісну взаємодію правоохоронних органів з інститутами громадянського суспільства, мінімізуючи корупційні та інші ризики, у тому числі шляхом посилення механізмів демократичного цивільного контролю за процесом прийняття рішень.

Загальну мету реформування правоохоронної сфери визначає Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки, схвалений указом Президен-

та України від 11 травня 2023 р. Це вдосконалення ціннісних орієнтирів правоохоронних органів, їх організаційної культури, структури управління, законодавчого регулювання, зокрема з урахуванням потреб правозастосовної практики.

Вирішення цих проблем неможливе без створення ефективної системи зовнішнього контролю за діяльністю правоохоронної системи, також і з боку інститутів громадянського суспільства. Причому мають бути використані як традиційні форми та методи контролю, так і нові, що відповідають сучасним уявленням науки, практики та загальноприйнятим міжнародним нормам.

Про необхідність запровадження контролю з боку інститутів громадянського суспільства над діяльністю правоохоронної системи вперше було заявлено в Законі України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» від 19 червня 2003 р. (утратив чинність), яким було закладено правові засади організації і здійснення демократичного цивільного контролю над правоохоронними органами держави з метою захисту національних інтересів України, утвердження і зміцнення конституційних засад демократичної, правової держави.

У Законі України від 21 червня 2018 р. «Про національну безпеку України» надано таку дефініцію демократичного цивільного контролю: це комплекс здійснюваних відповідно до Конституції і законів України правових, організаційних, інформаційних, кадрових та інших заходів для забезпечення верховенства права, законності, підзвітності, прозорості органів сектору безпеки і оборони та інших органів, діяльність яких пов'язана з обмеженням у визначених законом випадках прав і свобод людини, сприяння їх ефективній діяльності й виконанню покладених на них функцій, зміцненню національної безпеки України.

Контроль – це процес забезпечення досягнення організацією поставлених перед нею цілей. Він полягає в установленні стандартів функціонування організації та дотримання їх у подальшій діяльності. Мета його – зміна динаміки раніше досягнутих результатів та проведення коригувань у разі, якщо досягнуті результати значно відрізняються від вимог раніше встановлених стандартів [1].

Використовуючи як класифікатор суб'єкти контролю, можна встановити такі його види: президентський, парламентський, судовий, фінансовий, громадський, а також прокурорський нагляд.

Президентський контроль за правоохоронною діяльністю здійснюється шляхом здійснення контролю за сектором безпеки і оборони як безпосередньо, так і через очолювану ним Раду національної безпеки і оборони України та створювані ним у разі необхідності консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи і служби.

Принцип поділу влади передбачає контроль за діяльністю органів виконавчої влади (до яких належать і правоохоронні органи) з боку Верховної Ради, яка здійснює парламентський контроль та приймає закони України, які визначають і регулюють діяльність органів сектору безпеки і оборони та їхні

повноваження. Для проведення контролю за правоохоронною діяльністю з боку представницьких органів влади створено комітети Верховної Ради України, до повноважень яких належить, зокрема, забезпечення контролю за діяльністю органів сектору безпеки і оборони. Також для вивчення, підготовки і попереднього розгляду окремих питань у діяльності цього сектору парламент у межах своїх повноважень може створювати тимчасові спеціальні комісії, а для проведення розслідування з питань, що становлять суспільний інтерес, - тимчасові слідчі комісії.

Контроль органів виконавчої влади над правоохоронною діяльністю передбачає, передусім, контроль із боку уряду. Одним з елементів цього контролю є те, що Кабінет Міністрів забезпечує цивільний контроль за діяльністю органів виконавчої влади, які входять до сектору безпеки і оборони України. Центральні органи виконавчої влади, що мають у підпорядкуванні утворені відповідно до законів України правоохоронні органи: 1) забезпечують цивільний контроль у межах своїх повноважень; 2) створюють необхідні умови для здійснення іншими суб'єктами цивільного контролю передбачених законами повноважень; 3) забезпечують об'єктивне і своєчасне інформування Президента, Верховної Ради, Кабінету Міністрів, Ради національної безпеки і оборони про стан справ у підпорядкованих органах сектору безпеки і оборони; 4) інформують із цих питань громадськість у порядку, визначеному законами України.

Місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування в межах повноважень, визначених Конституцією і законами України: заслуховують, за потреби, доповіді посадових осіб правоохоронних органів, що знаходяться на відповідній території, про виконання вимог законодавства щодо забезпечення громадської безпеки та правопорядку; інформують громадськість, зокрема через медіа, про свою діяльність у виконанні правоохоронних завдань. Для здійснення цивільного контролю органи місцевого самоврядування можуть утворювати депутатські комісії, а в місцевих органах виконавчої влади можуть створюватися відповідні підрозділи.

Громадяни України беруть участь у здійсненні цивільного контролю через громадські об'єднання, членами яких вони є, через депутатів місцевих рад, особисто шляхом звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або до державних органів. Сфера громадського нагляду може бути обмежена виключно Законом України «Про державну таємницю». Зареєстрованим у встановленому законом порядку громадським об'єднанням гарантується можливість: отримувати в установленому порядку від державних органів інформацію з питань правоохоронної діяльності, крім інформації з обмеженим доступом; здійснювати дослідження з питань національної безпеки і оборони, публічно презентувати їх результати, створювати для цього громадські фонди, центри, колективи експертів тощо; проводити громадську експертизу проєктів законів, рішень, програм, представляти свої висновки і пропозиції для розгляду відповідним державним органам; брати участь у

громадських дискусіях та відкритих парламентських слуханнях з питань правоохоронної діяльності.

У свою чергу медіа, висвітлюючи питання правоохоронної діяльності, інформують суспільство про стан захисту національних інтересів України.

Нагляд провадиться контролюючими органами за суб'єктами правоохоронної діяльності. Так ст. 2 Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 р. до функцій прокуратури відносить нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, а також нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

Контроль у сфері правоохоронної діяльності проводиться різноманітними методами, під якими розуміють прийоми та способи його здійснення. Подібні методи передбачають комплексну реалізацію ефективних управлінських рішень і процесів на основі використання сучасних прийомів і способів дослідження фактичного стану об'єктів контролю [2]. Основними методами контролю за правоохоронною діяльністю є: перевірки, обстеження, нагляд, аналіз діяльності, ревізії, спостереження (моніторинг).

Відмова від адміністративно-командних методів управління підвищує роль тих видів контролю, які проводяться без безпосередньої участі державних контрольних органів, але відповідно до державних законів та нормативних актів. До недержавних видів належить незалежний громадський контроль, який, на нашу думку, має проводитись у всіх напрямках правоохоронної діяльності. Неоціненну користь у здійсненні контролю за правоохоронною діяльністю з боку інститутів громадянського суспільства надало б застосування соціального аудиту, тобто комплексу заходів, спрямованих на зміну та покращення процесу реалізації конкретної публічної політики у правоохоронній сфері.

Основоположна цінність соціального аудиту – це партисипативність, тобто головним у соціальному аудиті є не саме дослідження, а залучення зацікавлених сторін до активної діяльності. Можна навіть сказати, що дослідження в межах соціального аудиту є приводом ширшого залучення представників територіальної громади до завдань забезпечення публічного порядку, що має стати предметом більш глибокого наукового вивчення.

Література:

1. Братель С.Г. Громадський контроль за діяльністю міліції : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2007.
2. Дерзська В. Контроль як основа забезпечення законності діяльності органів Національної поліції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 10. С. 101–104.

ДИСЦИПЛІНАРНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЯК ІНСТИТУТ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Смірнов Максим Олександрович,
курсант 214 навчального взводу

*Херсонського факультету
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Шерстюк Ганна Миколаївна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри загальноправових дисциплін
*Херсонського факультету
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Належне забезпечення режиму дисципліни та законності в секторі правоохоронних органів є невід'ємною частиною реалізації основоположних конституційних принципів та засад функціонування усіх органів державної влади.

На сьогоднішній день в науці адміністративного права відсутній єдиний погляд на визначення поняття «дисциплінарне провадження». Вчені по-різному трактують його, акцентуючи увагу на тих чи інших аспектах дисциплінарної відповідальності та процедури накладення на працівника, у тому числі поліцейського, дисциплінарного стягнення.

Так, у словнику термінів адміністративного права України дисциплінарне провадження визначається як регламентований адміністративним законодавством розгляд справ стосовно осіб, які вчинили дисциплінарні проступки, спрямований на встановлення об'єктивної істини та притягнення винних до дисциплінарної відповідальності [1, с. 120]

Якщо розглядати дисциплінарне провадження як певний правовий інститут, то варто виокремити визначення О. Бандурка та М. Тищенко, які під дисциплінарним провадженням розуміють сукупність юридичних норм, що регламентують суспільні відносини у зв'язку з правозастосовною діяльністю по вирішенню питання про дисциплінарну відповідальність за допущене правопорушення [2, с.182].

Акцентуючи увагу на кінцевому етапі дисциплінарного провадження – застосуванні дисциплінарних стягнень, не звертаючи увагу на процесуальні питання встановлення обставин вчинення правопорушення, зокрема, вини особи, то С. Гончарук під дисциплінарним провадженням пропонує розуміти правовий порядок застосування компетентними органами або їх посадовими особами дисциплінарних стягнень до порушників службової та трудової дисципліни [3, с. 136].

При розгляді дисциплінарного провадження як власне порядку вирішення дисциплінарної справи, так і застосування відповідних дисциплінарних заходів як певного підсумку такої діяльності, то дисциплінарне провадження варто визначити як різновид адміністративно-юрисдикційної діяльності, яка впроваджується в порядку, встановленому законодавством для вирішення дисциплінарної справи і застосування до винної особи дисциплінарних заходів з метою зміцнення та забезпечення службової дисципліни [4, с. 126].

Досить обґрунтованим є сформульоване К. Коваленком визначення дисциплінарного провадження в органах внутрішніх справ як урегульованої дисциплінарно-процесуальними нормами діяльності посадових осіб з вирішення індивідуально-конкретних справ, пов'язаних з порушенням норм службової дисципліни особами начальницького та рядового складу органів внутрішніх справ, з метою застосування й виконання заходів дисциплінарної відповідальності [5, с. 6].

О.О. Шевченко розуміє дисциплінарне провадження в органах Національної поліції як адміністративно-юрисдикційну діяльність уповноважених суб'єктів щодо вирішення питання про дисциплінарну відповідальність працівників органів Національної поліції за вчинений дисциплінарний проступок, а також застосування заходів заохочення за успішне виконання обов'язків поліцейським, а також за інші заслуги перед державою та суспільством [6, с. 136]. Доречно зазначити, що під заходами дисциплінарного впливу вбачається не лише застосування заходів стягнення, а й заохочення, а також інших заходів виховного впливу (виховна бесіда, осуд, похвала, преміювання тощо).

До основних рис дисциплінарного провадження відносяться: підставою провадження є дисциплінарний проступок, за який передбачено накладання дисциплінарного стягнення; стягнення накладається уповноваженим на те органом (посадовою особою) в порядку підлеглості; межі «дисциплінарної» влади цього органу або посадової особи чітко встановлюються правовими нормами; особа, щодо якої застосовано дисциплінарне стягнення, може оскаржити його в судовому або адміністративному порядку; за один дисциплінарний проступок накладається лише одне дисциплінарне стягнення [3].

Щодо поділу дисциплінарного провадження на стадії, то більшість науковців виокремлюють чотири стадії: 1) порушення справи (дисциплінарне розслідування); 2) розгляд справи та прийняття по ній рішення; 3) оскарження рішення по справі про дисциплінарний проступок; 4) виконання рішення про накладення дисциплінарного стягнення.

До числа нормативно-правових актів, що визначають порядок та підстави реалізації механізму дисциплінарного провадження в органах Національної поліції, зокрема, відносяться: Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015р., Закон України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції» 15.03.2018р., наказ МВС України № 920 «Про заходи щодо укріплення службової дисципліни в органах та підрозділах Національної поліції України» від 23.09.2016р., наказ МВС України № 893 «Про реалізацію окремих положень Дисциплінарного статуту Національної поліції України» від 07.11.2018 р. та інші нормативно-правові акти [7, с. 251].

Таким чином, на основі аналізу наведених визначень дисциплінарного провадження, можна дійти висновку, що, як правило, його розуміють як діяльність компетентного суб'єкта, що здійснюється з метою розгляду й вирішення питання про притягнення винної особи до дисциплінарної відповідальності за вчинений дисциплінарний проступок (правопорушення). Завданням такого провадження є, насамперед, своєчасне, повне та всебічне з'ясування всіх обставин скоєння дисциплінарного проступку, виявлення причин та умов, що призводять до порушень службової дисципліни та неза-

безпечення належного виконання працівниками правоохоронних органів покладених на них повноважень.

Література:

1. Адміністративне право України : словник термінів / за заг. ред. Т.О. Коломоець, В.К. Колпакова. К.: Ін Юре, 2014. 520 с.
2. Бандурка О. М., Тищенко М. М. Адміністративний процес : підручник для вищих навч. закл. Київ : Літера ЛТД, 2002. 288 с.
3. Гончарук С. Т. Адміністративне право України : навч. посіб. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2000. 240 с.
4. Крижановський А. С., Крижановська В. А. Правові засади дисциплінарного провадження в органах Національної поліції України. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. Серія : Юридичні науки. 2016. № 845. С. 99–106.
5. Коваленко К. В. Правове регулювання дисциплінарної відповідальності працівників органів внутрішніх справ : автореф. дис. а канд. юрид. наук : 12.00.05. Луганськ, 2009. 21 с.
6. Шевченко О.О. Поняття дисциплінарного провадження в органах Національної поліції та види дисциплінарних проваджень. *Наукові записки*. Серія : Право. 2019. Випуск 7. Спецвипуск. С. 133–137.
7. Сахно А. П. Деякі особливості дисциплінарного провадження в Національній поліції в умовах дії воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 5. С. 250–254. Електронне наукове видання. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/05/44.pdf>

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ

***А.О. Сухарєва**, кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри адміністративної діяльності поліції
Одеського державного університету внутрішніх справ*

***В.Є. Барба**, доктор філософії
старший викладач кафедри адміністративної діяльності поліції*

У ст. 31 ЗУ Про Національну поліцію закріплені превентивні поліцейські заходи, які може застосовувати співробітник поліції під час виконання покладених на нього обов'язків [1]. Новелою вищезазначеного закону є абсолютно новий для нашої держави окремий превентивний поліцейський захід – поліцейське піклування. Враховуючи те, що даний поліцейський захід є новелою національного законодавства, отже правова природа, поняття, сутність, ознаки, практичне значення потребують додаткового дослідження, як з боку науковців-правознавців так і з боку практичних співробітників, які уповноважені застосовувати поліцейське піклування, як необхідний превентивний захід.

Серед вчених, які в тій чи іншій мірі здійснювали дослідження питання особливостей поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб, необхідно

визначити таких як: О.М. Бандурка, А.Т. Комзюк, В.К. Колпаков, Н.В. Лесько, А.І. Берендєєва, О.Л. Чернецький, Ю.І. Ковальчук, Р.М. Опацький, Н.М. Кретовська, Є.С. Зеленський та ін. Однак, наведені дослідження або частково розкривають особливості поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб або не враховують положення оновленого законодавства у цій сфері.

За Академічним тлумачним словником української мови «піклування» – це дія за значенням піклуватися. Саме слово «піклуватися» розглядається у декількох значеннях: виявляти увагу, турботу, про потреби кого-, чого-небудь; виявляти неспокій з приводу влаштування кого-, чого-небудь, клопотатися про когось, щось; дбати про кого, що-небудь, робити послуги, допомагати, створювати необхідні умови; бути в стані тривоги, тривожитися, хвилюватися через кого-, що-небудь [2]. Юридична енциклопедія визначає «піклування», як одну з форм правового захисту правових і майнових прав та інтересів громадян [3, с. 559].

Законодавство України деталізує коло суб'єктів, щодо яких може здійснюватися такий поліцейський захід, а саме, щодо неповнолітньої особи віком до 16 років, яка залишилася без догляду; особи, яка підозрюється у втечі з психіатричного закладу чи спеціалізованого лікувального закладу, де вона утримувалася на підставі судового рішення; особи, яка має ознаки вираженого психічного розладу і створює реальну небезпеку оточуючим або собі; особи, яка перебуває у публічному місці і внаслідок сп'яніння втратила здатність самостійно пересуватися чи створює реальну небезпеку оточуючим або собі [1].

Закон України «Про національну поліцію України» закріплює, що поліцейське піклування щодо неповнолітніх осіб є превентивним поліцейським заходом. Це пояснюється тим, що відповідний захід направлений на попередження та недопущення вчинення адміністративних та кримінальних правопорушень з боку неповнолітніх, а також відносно них. Суб'єктом відносно кого застосовується поліцейське піклування є діти. Суб'єктом який застосовує поліцейське піклування є виключно співробітники поліції.

Документального оформлення такий превентивний захід має у вигляді складання протоколу поліцейським в якому зазначаються: місце застосування поліцейського піклування, час взяття дитини під піклування поліцейським, чітко зазначити дату застосування цього заходу. Якщо вилучалась зброя чи інші підозрілі предмети це теж зазначається у протоколі. Застосовуючи поліцейське піклування працівник поліції повинен зазначити підстави такого застосування, прийняти заяви, скарги чи клопотання особи, якщо вона має бажання їх викласти в письмовому вигляді. Також працівник поліції повинен звернути увагу на наявність або відсутність тілесних ушкоджень котрі видимі на тілі дитини.

Застосування такого превентивного заходу до неповнолітньої особи має певні особливості. Головною відмінністю є те, що поліцейський негайно повинен довести до відома батьків або усиновителів, опікунів, піклувальників, орган опіки чи піклування про місце де перебуває дитина. Застосовуючи поліцейське піклування щодо неповнолітньої особи, поліцейський повинен так само як і до повнолітньої особи пояснити їй її права. Звичайно ж якщо особа малолітня (наприклад віком до 10 років), їй важко зрозуміти прописані зако-

нодавством її права. Тому головним завданням працівника поліції є здійснити усе, щоб права людини не були порушені, забезпечити дотримання прав і свобод неповнолітньої особи. Важливо щоб працівник поліції володів психологічними прийомами у спілкуванні з неповнолітньою особою, зміг зрозуміти її потреби, мав бажання та змогу допомогти у їх задоволенні.

Окрім забезпечення захисту прав та свобод неповнолітньої, надання їй необхідної допомоги працівник поліції повинен вжити заходів щодо з'ясування обставин, за яких дитина залишилася у скрутному становищі, без догляду з боку дорослих осіб. Ці обставини звичайно можливо встановити під час бесіди з дитиною, коли дитина вже заспокоїлась. У цьому процесі налагодження контакту важливо, щоб працівник поліції володів психологічними, комунікативними прийомами у спілкуванні з дітьми. Якщо встановлені винні у цьому особи обов'язково необхідно застосувати відповідні передбачені законодавством заходи до винних осіб.

Захист прав дитини також проявляється у наданні їй необхідної медичної допомоги (викликати швидку, завезти до лікарні); проконсультувати з питань правового поля (повідомити працівників сектору ювенальної превенції про ситуацію що сталася, які у свою чергу повідомляють батьків, заклади освіти, органи опіки чи піклування; з'ясувати причини з яких неповнолітній опинився у такій ситуації); застосовувати психологічні прийоми у спілкуванні з дитиною (заспокоїти дитину, підтримати її емоційний стан, розмовляти з нею дружельно, спокійно врівноважено, переконати її, що ви саме та людина, яка намагається допомогти їй); надати матеріальну допомогу (забезпечити харчуванням, одягом згідно з погодними умовами, знайти належне місце для відпочинку дитини).

Отже, наявність у переліку превентивних заходів такого заходу як поліцейське піклування є безумовним свідченням соціальної спрямованості нашої держави та орієнтації Національної поліції на надання сервісних послуг, створення належних умов для забезпечення прав і свобод людини. Важливою передумовою ефективного здійснення поліцейського піклування є наявність у працівників поліції комунікативних здібностей, знань щодо специфіки спілкування з неповнолітніми. Наслідком застосування поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб є передання їх батькам або усиновителям, опікунам, піклувальникам, органам опіки та піклування.

Література:

1. Про Національну поліцію України: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 10 листопада 2021 року)
2. Академічний тлумачний словник української мови / за заг. ред. Білодід І.К. К.: Наукова думка., 1976 р., 1980 р. Т.7., Т.11 <http://sum.in.ua/s/pikluvatysja>
3. Юридична енциклопедія. Укр. Енциклопедія. / за заг. ред. Ю.С. Шемшученко К.: Н-П.. В 6 т., 1998. Т. 4: 2002. 720 с.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ БЕЗПЕКИ ТА ОХОРОНИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*В.В. Дробишевська, студентка 3 курсу, факультету №1
Інституту права і безпеки Одеського
державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: А.О. Сухарєва,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
адміністративної діяльності поліції
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Актуальність теми безпеки та охорони навчальних закладів в умовах воєнного стану в Україні є надзвичайно високою з урахуванням складної ситуації у зв'язку із повномасштабним вторгненням РФ на територію України. Навчальні заклади завжди є потенційними об'єктами для атак у період воєнного стану, отже безпека учнів та шкільного персоналу стає найважливішим пріоритетом нашої держави в умовах сьогодення. Найнебезпечнішими територіями та територіями з підвищеним ризиком є ті, які розташовані у прикордонних областях, які межують із Росією та Білоруссю, й ті, які наближені до лінії бойових дій. Зокрема, в цих регіонах є велика кількість вибухонебезпечних предметів, які становлять загрозу для дітей, систематичні обстріли з боку країни агресора.

Воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [1].

Зважаючи на введення в країні воєнного стану, розглянемо небезпеки і загрози, які можуть виникнути в освітньому середовищі: обстріли та бомбардування є найнебезпечнішими ризиками та можуть призвести до жертв та пошкодження інфраструктури навчальних закладів; нерозірвані артилерійські снаряди, міни та інші вибухові речовини можуть становити небезпеку для персоналу навчальних закладів; ворог може використовувати інформаційно-психологічні операції для дестабілізації навчальних закладів (наприклад, інформація про можливе мінування навчальних закладів; відключення електроенергії та води може створити додаткові труднощі в забезпеченні безпеки навчальних закладів та ін.

Отже, враховуючи певні особливості безпеки та охорони навчальних закладів в умовах воєнного стану, питання безпечного середовища у школах України вийшло на новий рівень. В Україні стартувало навчання для чинних правоохоронців, які заступатимуть на службу у закладах освіти. Так, основна мета проекту «Офіцери служби освітньої безпеки» є захист дітей у школах в умовах повномасштабної війни та створити безпечове середовище після війни. Даний проект реалізується за ініціативи керівництва держави, за участі Міністерства освіти і науки, Міністерства внутрішніх справ та Національної поліції України.

Безпечне освітнє середовище - сукупність умов у закладі освіти, що унеможливають заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди, зокрема внаслідок недотримання вимог санітарних, протипожежних та/або будівельних норм і правил, законодавства щодо кібербезпеки, захисту персональних даних, безпечності та якості харчових продуктів та/або надання неякісних послуг з харчування, шляхом фізичного та/або психологічного насильства, експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності, ділової репутації (зокрема шляхом булінгу (цькування), поширення неправдивих відомостей тощо), пропаганди та/або агітації, у тому числі з використанням кіберпростору, а також унеможливають вживання на території та в приміщеннях закладу освіти алкогольних напоїв, тютюнових виробів, наркотичних засобів, психотропних речовин [2].

"Офіцер Служби освітньої безпеки - це не охоронець, а фаховий посадовець, який разом з адміністрацією навчального закладу відповідатиме за весь комплекс безпечових заходів, починаючи з допуску дітей до приміщення школи. Громадяни України мають чітко розуміти, що безпека наших дітей - це безпека нашої держави", - наголошує Міністр внутрішніх справ України Ігор Клименко [3].

До основних повноважень офіцерів служби освітньої безпеки належить: забезпечення правопорядку у школі та на території (перевірка документів, на територію закладу допуск лише працівників, учнів та батьків); пропускна система (в школі встановлені спеціальні рамки та металодетектори); комунікація з екстреними службами, виклики поліції та реагування на правопорушення особисто; антитерористичні заходи; забезпечення порядку під час повітряної тривоги або іншої загрози, що потребує евакуації (також допомога вчителю в організації евакуації учнів в укриття).

Однією з ключових навичок офіцера безпеки залишається вміння ефективно спілкуватися з дітьми в навчальному закладі, особливо щодо потенційних загроз вибухів та небезпечних предметів. Це включає такі обов'язки: проведення пояснювальної роботи про те, як реагувати у разі виявлення на території закладу невідомих пристроїв чи предметів, та навчання техніки безпеки в таких ситуаціях; ведення діалогу з дітьми щодо правильної поведінки у випадку зустрічі з незнайомими особами на території навчального закладу та викладення правил безпечної поведінки; проведення детальної роботи з ви-

вчення основних аспектів техніки безпеки та правил дій у небезпечних ситуаціях для надання дітям необхідних знань та навичок тощо.

Отже, залучення офіцера служби освітньої безпеки до охорони та забезпечення порядку в навчальних закладах може сприяти вирішенню таких проблем, як: підвищення рівня безпеки (присутність озброєних та навчених офіцерів у школах може знизити ризик виникнення надзвичайних ситуацій, таких як збройні напади, терористичні акти або викрадення дітей); швидке реагування на надзвичайні ситуації (офіцери, які знаходяться на території школи, зможуть швидко реагувати на надзвичайні ситуації та мінімізувати їх наслідки); профілактична робота (офіцери можуть проводити профілактичну роботу з учнями та персоналом школи з питань безпечної поведінки та попередження надзвичайних ситуацій); створення атмосфери безпеки (присутність офіцерів може створити атмосферу безпеки та знизити рівень тривожності серед учнів та персоналу школи).

Хочемо звернути свою увагу на деякі проблемні аспекти, які можуть виникати в діяльності офіцера служби освітньої процесу, серед них: ризик зловживань (існує ризик того, що офіцери можуть зловживати своїми повноваженнями, наприклад, застосовувати силу без нагальної потреби, порушувати права дітей або використовувати свою посаду для особистої вигоди); відсутність чіткого контролю та механізмів відповідальності може призвести до безкарності офіцерів; негативний вплив на педагогічний процес (присутність озброєних офіцерів може похитнути авторитет вчителів та адміністрації школи, офіцери, не маючи педагогічної освіти та досвіду, не можуть втручатися в освітній процес, це може призвести до конфліктів та непорозумінь між педагогами та офіцерами); недоцільність (існує думка, що для забезпечення безпеки в школах достатньо наявності кваліфікованої охорони та співпраці з поліцією, залучення озброєних офіцерів до шкіл може бути надмірною мірою, яка не виправдовує себе); можливі психологічні проблеми (діти, які пережили травми, пов'язані з війною, можуть негативно реагувати на присутність озброєних людей у школі, це може призвести до посилення тривожності, страхів, а також до посттравматичного стресового розладу).

Важливо зазначити, що вище перелічені аспекти є лише потенційними ризиками, і їх можна мінімізувати за умови ретельної підготовки та чіткої організації роботи офіцерів служби освітньої безпеки.

Отже, безпека та охорона навчальних закладів в умовах воєнного стану є пріоритетним завданням. Залучення офіцерів служби освітньої безпеки до охорони та безпеки має як переваги, так і недоліки. Переваги включають підвищення рівня безпеки, швидке реагування на надзвичайні ситуації та профілактичну роботу. Недоліки включають витратність, кадрові проблеми, ризик зловживань та негативний вплив на педагогічний процес. Рішення про залучення офіцерів має прийматися з урахуванням всіх факторів та потреб кожної школи.

Література:

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 28, ст.250. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення 21.03.2024).
2. Про освіту: Закон України від 5.09.2017 року № 2145-VIII *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 21.03.2024).
3. Офіційна сторінка Портал МВС України URL: <https://mvs.gov.ua/>

СТАНДАРТИЗАЦІЯ ЯК СПОСІБ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ПОВОДЖЕННЯ З КОРМАМИ

*Анастасія Боксгорн, доцент кафедри
адміністративного права та адміністративного процесу
Одеського державного університету внутрішніх справ
Віталій Терлецький, аспірант кафедри
годовлі тварин і технології кормів Львівського національного
університету ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького*

Питання безпечності харчових продуктів тваринного походження завжди було актуальним чи не в усіх розвинених країнах світу. Істотне місце у вирішенні цього питання займає створений державою правовий механізм, направлений на регулювання виробництва, зберігання, транспортування, збуту кормів, їхнього маркування та контролю за цим процесом, як безпосередньо харчових продуктів, так і сировини, півфабрикатів, компонентів технологічного процесу, а також кормів, як однієї з первинних ланок ланцюга виробництва продукції тваринного походження. Ще більше актуалізує вирішення проблемних питань у цій сфері такі фактори як стрімкі темпи зростання практики використання у якості кормів генномодифікованих організмів, а також поступ України у світове співтовариство, зокрема до Європейського Союзу, що вимагає відповідної адаптації національних правових регуляторів у сфері поводження з кормами, з їхніми інгредієнтами та добавками (преміксами). Особливе місце в системі правових актів, направлених на регулювання діяльності поводження з кормами, займають національні та міжнародні стандарти.

Національні стандарти (Державні стандарти України – ДСТУ), які відповідно до Закону України «Про стандартизацію», приймаються уповноваженими органами стандартизації. Національні стандарти встановлюються для загального і неодноразового використання у діяльності чи у результаті діяльності суб'єктами поводження з кормами, та спрямовані на досягнення оптимального ступеня впорядкованості у сфері виготовлення чи іншого поводження кормів [1]. Національні стандарти (Державні стандарти України) містять обо-

в'язкові та рекомендовані вимоги. До обов'язкових належать: вимоги, що забезпечують безпеку продукції для життя, здоров'я громадян, її сумісність і взаємозамінність, охорону навколишнього природного середовища, і вимоги до методів випробувань цих показників; вимоги техніки безпеки й гігієни праці з посиланням на відповідні санітарні норми та правила; метрологічні норми, правила, вимоги та положення, що забезпечують певність і єдність вимірювань; положення, що забезпечують технічну єдність під час розроблення, виготовлення та застосування продукції; поняття і терміни, що використовуються у сфері поводження з кормами, вимоги до класифікації кормів та їх паспортизації; способи визначення складу відходів при виготовленні кормів та їх небезпечності, методи контролю за станом об'єктів поводження з кормами та відходами, вимоги щодо безпечного для довкілля та здоров'я людини поводження з кормами, а також вимоги щодо відходів при виготовленні кормів як вторинної сировини [2]. Обов'язкові вимоги державних стандартів підлягають безумовному виконанню органами державної виконавчої влади, всіма підприємствами, їх об'єднаннями, установами, організаціями та громадянами – суб'єктами підприємницької діяльності, на діяльність яких поширюється дія стандартів [3, с.6].

Так ДСТУ 4684:2006 «Сінаж. Технічні умови», затверджений Наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 09.06.2006 №162 «Про затвердження національних стандартів, змін до національних та міждержавних стандартів та скасування чинності нормативних документів» (останнім, крім цього, затверджено ще 9 державних стандартів у сфері поводження з кормами) визначає, поряд з іншим, класифікацію сінажів, технічні вимоги до них як до кормів, вимоги безпеки, вимоги охорони довкілля у виробничих процесах, а також технічні умови усього циклу поводження з сінажами, у тому числі маркування, пакуванням, методи контролю, правила приймання, правила зберігання та транспортування, а також гарантії виробника [4].

До державних стандартів України, у сфері поводження з кормами також відносяться: ДСТУ 8123:2015 «Корми для тварин, сировина для виготовлення повнораціональних сумішей, виділення тварин. Визначання вмісту кальцію, магнію, заліза, марганцю, цинку, міді, кобальту методом атомно-абсорбційної спектроскопії», ДСТУ 8482:2015 «Корм для тварин. Брикети та гранули кормові. Технічні умови», ДСТУ 7961:2015 «Корми для тварин. Соргові культури для заготівлі сіна. Технічні умови», ДСТУ 7962:2015 «Кормовиробництво. Використання культурних сінокосів. Загальні вимоги», ДСТУ 7964:2015 «Корми для тварин. Метод визначення розщеплення *in vitro*», ДСТУ 7975:2015 «Корми для тварин. Екстракт соєвий на основі післяказеїнової сироватки. Технічні умови», ДСТУ 7979:2015 «Угіддя природні кормові. Метод визначення ступеня покриття купинами», ДСТУ 7980:2015 «Комбікорми-концентрати гранульовані для коней на відгодовіллі. Технічні умови», ДСТУ 7985:2015 «Кормовиробництво. Технологічний процес створення культурних

пасовищ. Загальні вимоги». Ці та інші державні стандарти прийняті Наказом Державного підприємств «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» від 21.08.2015 №101 «Про прийняття нормативних документів України, гармонізованих з міжнародними та європейськими нормативними документами, національних стандартів України, скасування нормативних документів України та міждержавних стандартів в Україні» [5].

За предметом регулювального впливу ми бачимо, що стандартизації у сфері поводження підлягають усі ланки (об'єкти) процесу поводження з кормами, а також властивості кормів, методи та засоби виробництва, транспортування та зберігання тощо.

До складу системи актів нормативно-правового регулювання поводження з кормами слід включати і ратифіковані Верховною Радою України міжнародні нормативно-правові акти, які згідно з ст.9 Конституції України, є частиною національного законодавства України, ставлення України до яких визначено ще у Декларації про державний суверенітет України 1990 р., через пріоритет загальноновизнаних норм міжнародного права перед нормами внутрішньодержавного права [6]. На сьогодні ратифіковані Україною міжнародні договори як невід'ємна частина національного законодавства України обумовлюється також і Законом України «Про міжнародні договори України» [7]. Вимоги цих, та інших нормативно-правових актів ураховано під час розроблення Програми стандартного й розширеного ветеринарно-санітарного контролю кормів, кормових добавок і преміксів в Україні, яка встановлює необхідні вимоги до безпечності всієї кормової продукції (кормова сировина, готові корми, кормові добавки і премікси), призначеної для годівлі продуктивних і непродуктивних тварин, що виробляється суб'єктами господарювання та завозиться (імпортується) для обігу на території України [8, с.19]. Зазначене дає підстави вважати, що реалізація повноважень держави у сфері адміністрування поводження з кормами, здійснюється шляхом узгодження правових норм національного законодавства з нормами міжнародного права, перш за все права ЄС. Усе це виразно спостерігається, наприклад, із прийнятих національних стандартів поводження з кормами, які не лише повністю відповідають вимогам міжнародних стандартів, у тому числі Європейських, але й мають відповідне міжнародне позначення: ДСТУ ISO 6492:2003 «Корми для тварин. Визначення вмісту жиру (ISO 6492:1999, IDT). З поправкою», ДСТУ ISO 6496:2005 «Корми для тварин. Визначення вмісту вологи та інших летких речовин (ISO 6496:1999, IDT)», ДСТУ ISO 15914:2008 «Корми для тварин. Метод ферментативного визначення загального вмісту крохмалю (ISO 15914:2004, IDT)» та інші.

Міжнародний стандарт ISO 22000: 2018 «Системи менеджменту харчової безпеки. Вимоги до організацій, які беруть участь в ланцюзі створення харчової продукції» встановлює вимоги до системи менеджменту харчової безпеки (СМПБ). Всі вимоги стандарту є основними і призначені для застосу-

вання усіма організаціями, які беруть участь в ланцюзі створення харчової продукції, незалежно від їх масштабу і специфіки. Організаціями, прямо або побічно втягнутими в цю діяльність, є (не обмежуючись) виробники кормів для тварин, призначених для харчової продукції (п.3.16 Стандарту), виробники кормів для тварин, що не призначені для харчової продукції (п.3.19 Стандарту), заготівельники диких тварин і рослин, фермери, виробники інгредієнтів, оператори ринку харчових продуктів, ритейлери (підприємства роздрібної торгівлі) і організації, які надають послуги в харчовій сфері, кейтерингу (громадського харчування), послуг з очищення і санітарної обробки, транспортування, зберігання і розподілу, постачальники обладнання, засобів для чищення та санітарних засобів, пакувальних та інших матеріалів, що контактують з харчовою продукцією [9, с.12]. Поряд з цим цінність стандарту ISO 22000: 2018, як міжнародного правового акту регульовального впливу на процеси поводження з кормами, є нормативне закріплення дефініцій «корм» та «корм для тварин» як юридичних категорій:

Корм (feed) – будь-який однокомпонентний або багатокомпонентний продукт(и), перероблений, в повному обсязі перероблений або сирий, який призначений для безпосереднього згодовування тварин, з яких буде проведена харчова продукція [9, с.14-15].

Корм для тварин (animal food) – будь-які однокомпонентні або багатокомпонентні продукти або продукт, будь-то перероблені, в повному обсязі перероблені або сирі, які призначені для безпосереднього згодовування тваринам, що не призначені для виробництва харчової продукції [9 с.15].

Крім цього Стандарт вносить управлінські аспекти поводження з кормами як ефективного чинника запобігання загроз для безпеки харчової продукції в ході споживання харчової продукції (включаючи кінцевого споживача).

Адаптація національного законодавства до законодавства ЄС у сфері стандартизації забезпечує дотримання вимог європейського правового консенсусу щодо забезпечення екологічної безпеки в цілому та права на безпеку харчових продуктів та продуктів для кормових потреб зокрема.

Література:

1. Про стандартизацію : Закон України від 05.06.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18#Text> (дата звернення 20.01.2024)
2. Про метрологію та метрологічну діяльність : Закон України від 05.06.2014. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1314-18#Text> (дата звернення 20.01.2024)
3. Козакова Н.В. Конспект лекцій з дисципліни «Стандартизація продукції та послуг». Харків: Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут». 2016. 118 с.
4. Про затвердження національних стандартів, змін до національних та міждержавних стандартів та скасування чинності нормативних документів. Наказ Державного комітету України з питань технічного регулювання та

споживчої політики від 09.06.2006 №162. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0162609-06#Text> (дата звернення 28.01.2024).

5. Про прийняття нормативних документів України, гармонізованих з міжнародними та європейськими нормативними документами, національних стандартів України, скасування нормативних документів України та міждержавних стандартів в Україні. Наказ ДП «УкрНДНЦ» 21.08.2015 №101. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0101774-15#Text> (дата звернення 28.01.2024).

6. Декларація про державний суверенітет України : Декларація від 16.07.1990 № 55-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text> (дата звернення 28.01.2024).

7. Про міжнародні договори України. Закон України від 29.06.2004. №1906-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (дата звернення 28.01.2024).

8. Меженська Н.А. Щодо гармонізації системи контролю безпечності та якості кормів, кормових добавок і преміксів в Україні згідно з міжнародними та європейськими вимогами. *Ветеринарна медицина України*. 2015. №1. С.19-22.

9. Міжнародний стандарт ISO 22000:2018 «Системи менеджменту харчової безпеки. Вимоги до організацій, які беруть участь в ланцюзі створення харчової продукції». URL: https://sfero.org.ua/wp-content/uploads/2020/04/ISO-22000-2018-2_sfero.pdf (дата звернення 28.01.2024).

ПРОФІЛАКТИКА ПРАВОПОРУШЕНЬ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ

*Цвігун Аліна Вадимівна, курсантка 401 навчального взводу
Херсонського факультету ОДУВС
Галуцько В.М., д.ю.н, професор, професор кафедри
загальноправових дисциплін ХФ,*

Проблема зростання правопорушень серед молоді на сьогодні є вкрай актуальною. Профілактика правопорушень неповнолітніх є не тільки проблемою педагогічною, бо вона пов'язана з вирішенням певного кола виховних завдань, а і правоохороною. Особливе місце у правоохоронній профілактиці відведено органам Національної поліції. Говорячи за профілактику серед неповнолітніх слід особливу увагу звернути на так звану ранню профілактику, яка має розпочинатися вже з дитячого садка й початкових класів школи, коли закладаються основи характеру, ставлення до оточуючих, поведінки тощо. На сьогодні цьому питанню майже не приділяється уваги. Зрозуміло, що правоохоронці виконують першочергові задачі пов'язані з наслідками окупаційного режиму російської федерації. Не все можливе робить і школа.

Правопорушення неповнолітніх завжди була і залишається однією з найбільш актуальних соціально-правових проблем нашого суспільства [1, с. 142].

Адже, проблема протидії підлітковим павопоушенням є пріоритетним завданням не тільки поліції, а й суспільства загалом, тому, що молоде покоління є прикладом виховання та подальшого розвитку нашої держави. Всі ми пам'ятаємо, що неповнолітнього вважається особа у віці від 14-ти до 18-ти років (стаття 6 Сімейного кодексу України) [7]. Під особистістю дитини-правопорушника ми розуміємо суспільно-небезпечного підлітка із соціально-психологічними та морально-правовими дефектами свідомості, який в умовах конкретної життєвої ситуації вчинив правопорушення [3, с. 42].

На відміну від правопорушень дорослих, правопорушення неповнолітніх вирізняється груповим характером. На нашу думку, майже половину таких правопорушень неповнолітні вчиняють у складі групи. Розглянемо що ж таке правопорушення. Правопорушення - суспільно небезпечне, неправомірне (протиправне) або шкідливе діяння (дія чи бездіяльність) суб'єкта суспільних стосунків, за вчинення якого особа може бути притягнута до юридичної відповідальності [6]. Неповнолітні до адміністративної відповідальності можуть бути притягнуті, яким до вчинення злочину виповнилося шістнадцять. Однак, за вчинення окремих видів правопорушень до відповідальності притягуються неповнолітні особи у віці від 16 років (стаття 12 КУАП) [6]. Діти стають на шлях вчинення правопорушень з таких причин: – по-перше, неналежний контроль та вплив батьків через постійну зайнятість на роботі, мало приділення уваги своїй дитині; по-друге, через заборонену (протиправну) поведінку діти в ігровій чи протестній формі самостверджуються, чим спотворено реалізують права на самостійність (дорослість); по-третє, вчинення правопорушень – це захисна реакція на соціальну безпорадність, відчуття покинутості, невизначеність і страх перед майбутнім; по-четверте, негативна поведінка виступає засобом адаптації до складних умов життя, боротьби за виживання у будь-який спосіб [5, с. 205].

Щоб запобігти такій проблемі необхідно здійснювати комплекс заходів, спрямованих на недопущення правопорушень та їх запобігання, ліквідацію причин та умов, що їх викликають.

На нашу думку, у першу чергу підрозділам ювенальної превенції необхідно здійснювати профілактику правопорушень серед неповнолітніх, починаючи із дитячого садочка старших груп, коли дитина вже сприймає і розуміє навколишній світ. Зрозуміло що це має відбуватися у формі ігор, але у подальшому воно дасть позитивний результат. По друге, при здійсненні патрулювання, особливу увагу звертати на райони, зазвичай знаходяться діти щоб забезпечити їхню безпеку. По третє, систематично проводити профілактичні заходи в школах серед неповнолітніх, пропаягандуючи правові знання. По четверте, постійно моніторити Інтернет ресурси та своєчасно реагувати на онлайн-загрози, що стосуються дітей.

Література:

1. Юридична енциклопедія: У 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ, 2003. Т. 5.

2. Корольчук В. В. Актуальні проблеми запобігання злочинам неповнолітніх. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. 2013. № 1. С. 176–182
3. Головкін Б. М. Злочинність неповнолітніх як суспільна проблема. Проблеми законності. 2016. Вип. 133. С. 204–217.
4. Мозгова В. А. Поняття та особливості злочинності неповнолітніх. Юридичний вісник. 2014. № 2 (31). С. 142–147.
5. Якімова С.В. Особливості кримінологічної характеристики злочинів неповнолітніх. URL: http://science2016.lp.edu.ua/sites/default/files/Full_text_of_%20papers/vnulpurn_2015_827_50.pdf (дата звернення 17.03.2024р.)
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення 17.03.2024р.)
7. Сімейний кодекс України. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення 17.03.2024р.)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ВІЙСЬКОВИХ АДМІНІСТРАЦІЙ В УКРАЇНІ

*Шаповалов І.І., здобувач наукового ступеня
доктора філософії кафедри адміністративної діяльності поліції
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Військове вторгнення з боку росії породило нову політичну дійсність у нашій державі. Державний апарат та вся система державного управління особливо на територіальному рівні зіткнулася з проблемою, яка не мала аналогів в історії незалежності нашої країни. Неприкрита агресія проти України, бажання агресора ліквідувати українську державність загалом, бойові дії, окупація та деокупація окремих регіонів породили соціально-економічні та політичні проблеми, все це зумовило нову реальність існування держави на період війни. Останнє, у свою чергу, обумовлює необхідність мінімізувати негативні наслідки, які мали місце під час масштабних бойових дій та за умов постійної військової загрози, високий рівень якої зберігається на всій території України. Державі, за таких умов, необхідно взяти на себе відповідальність та гарантії за створення належних умов розвитку територій та подолання тієї кризи, яка була викликана агресією. Але оскільки сучасна система влади в Україні не мала історичних прикладів існування військових адміністрацій на рівні області, району, населеного пункту, то механізми управління територіями в умовах війни формувалися в умовах реального часу. Це зумовлює необхідність належного теоретико-методологічного забезпечення співіснування органів державного управління територіального рівня, органів місцевого самоврядування та органів військової адміністрації. Військові адміністрації є

органами державної влади, адміністративно-правовий статус яких є складною організаційно-правовою конструкцією. Її унікальність полягає в тому, що один державний орган поєднує у собі управлінські та військові функції. Виходячи з цього, для повного та всебічного розкриття його змісту доцільно виділити головні ознаки органу державної влади як суб'єкта управління та, на цій основі, розкрити зміст та особливості адміністративно-правового статусу військових адміністрацій. З цією метою слід звернутися до положень, розроблених правовою доктриною, що відзеркалена в національному законодавстві. Так, пп.1 статті 4 Закону України «Про правовий режим військового стану» визначає військові адміністрації як «тимчасові державні органи на території де введено військовий стан та призначені для забезпечення дії Конституції та законів України, забезпечення спільно з військовим командуванням запровадження та здійснення заходів правового режиму військового стану, оборони, громадської безпеки та порядку, захисту критичної інфраструктури, охорони прав, свобод та законних інтересів громадян». Виходячи із змісту коментованого законодавчого акту, можна зробити висновок, що військові адміністрації діляться на дві категорії, одна з яких передбачає функціонування військових адміністрацій населених пунктів, які є тимчасовими державними органами, що здійснюють на відповідній території повноваження сільських, селищних, міських рад, районних у містах, виконавчих органів сільських, селищних, міських, районних у містах рад та голів, а інша - військові адміністрації областей та районів, визначених як тимчасові державні органи, які здійснюють на території повноваження районних, обласних рад та державних адміністрацій. Аналіз нормативно-правових актів дозволяє виділити такі особливості організаційно-правового статусу військових адміністрацій:

1. Специфіка повноважень військових адміністрацій дозволяє здійснити їх умовний поділ на дві категорії: а) загальні, тобто ті, що притаманні діяльності місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування (наприклад, підготовка та затвердження відповідних програм соціально-економічного та культурного розвитку) адміністративно-територіальних одиниць, цільових програм та інших питань місцевого самоврядування, забезпечення збалансованого економічного та соціального розвитку відповідної території, ефективного використання природних, трудових та фінансових ресурсів тощо) та б) спеціальні, властиві діяльності сил оборони та правопорядку (наприклад, встановлення охорони важливих об'єктів критичної інфраструктури). Тобто можна зробити висновок про дуалістичний характер компетенції військових адміністрацій. Цей висновок також підтверджується і порядком укомплектування вакантних посад військових адміністрацій: якщо в районних та обласних військових адміністраціях посади державних службовців можуть заміщуватися представниками воєнізованих формувань та правоохоронних органів, то військових адміністраціях населених пунктів формуються виключно з військовослужбовців України. рядового та начальницького складу правоохоронних органів, які вирушають до них у встановленому законо-

давством порядку для виконання завдань на користь оборони держави та її безпеки з залишенням на військовій службі, службі у правоохоронних органах без виключення зі списків особового складу.

2. Законодавче закріплення розмежування управлінських функцій залежно від категорії повноважень (загальні чи спеціальні). Спрямування, координацію та контроль за діяльністю районних військових адміністрацій з питань забезпечення оборони, громадської безпеки та порядку, захисту критичної інфраструктури, здійснення заходів правового режиму воєнного стану здійснює Генеральний штаб Збройних Сил України, обласні військові адміністрації (у разі їх утворення), а з інших питань - Кабінет Міністрів України, обласні державні адміністрації в межах своїх повноважень.

Для коректнішого визначення правового статусу військових адміністрацій доцільним вважається внесення зміни до деяких законодавчих актів щодо вдосконалення організаційно-правового забезпечення діяльності таких адміністрацій. Зокрема, пропонується:

а) доповнити повноваження Президента України, а саме частину 1 статті 106 Конституції України п. 28-1 такого змісту: «утворювати тимчасові державні органи для виконання повноважень місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування»;

б) прийняття окремого Закону України «Про військові адміністрації», за аналогією із Законом України «Про військово-цивільні адміністрації», даний правовий інститут потребує розширення понятійного апарату, деталізації статусу військових адміністрацій, порядку їх створення та ліквідації.

Таким чином, адміністративно-правовий статус військових адміністрацій є нормативно врегульованим порядком освіти та функціонування тимчасових державних органів, закріплення основних напрямів їх діяльності та взаємодії з іншими органами державної влади, правоохоронними органами та військовими формуваннями щодо забезпечення заходів правового режиму воєнного стану, оборони, суспільної безпеки та порядку, а також сукупність чітко визначених прав та обов'язків адміністрацій, головним завданням яких є сприяння силам оборони та безпеки, нормалізації життєдіяльності населення в районі бойових дій.

ОСОБЛИВОСТІ ДИСЦИПЛІНАРНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Шерстюк Ганна Миколаївна,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри загальноправових дисциплін

Херсонського факультету

Одеського державного університету внутрішніх справ

Пипенко Олег Юрійович,

курсант 301 навчального взводу

Херсонського факультету

Одеського державного університету внутрішніх справ

Дисциплінарне провадження в органах поліції можна визначити як врегульовану законодавством діяльність їх уповноважених посадових осіб з розгляду та вирішення індивідуально-конкретних справ про вчинення підлеглим їм працівником дисциплінарного проступку та притягнення його до дисциплінарної відповідальності, а також встановлення й усунення причин і умов, що сприяли вчиненню такого правопорушення. [3]

Дисциплінарна відповідальність поліцейських є мірою обов'язку зазнавати відповідних негативних наслідків примусового та обмежувального характеру за вчинення дисциплінарного проступку, що визначено у встановленому законом порядку. Таким чином, фактичною підставою притягнення до дисциплінарної відповідальності працівників органів поліції виступатиме дисциплінарний проступок. Процесуальною підставою притягнення до дисциплінарної відповідальності працівників органів поліції виступатиме наказ про накладення дисциплінарного стягнення. Для прийняття конкретного рішення на підставі якого здійснюватиметься притягнення до дисциплінарної відповідальності працівників органів поліції, має бути дотримано відповідний порядок. [2]

Загальне дисциплінарне провадження щодо поліцейських включає сукупність дій, спрямованих на:

- прийняття рішення про порушення дисциплінарного провадження;
- формування дисциплінарної комісії та її склад;
- визначення повноважень дисциплінарної комісії;
- визначення основних засад роботи дисциплінарної комісії;
- проведення службового розслідування;
- формування дисциплінарної справи;
- прийняття рішення за результатами розгляду дисциплінарної справи.[2]

Також деякі науковці виділяють ще одну факультативну стадію таку як оскарження рішення про застосування дисциплінарної відповідальності. Вона застосовується лише тоді, коли поліцейський, щодо якого застосовується стягнення подає скаргу на рішення про застосування до нього дисциплінарної відповідальності.

Дисциплінарне провадження розпочинається з моменту, коли посадова особа, приймає рішення про порушення провадження. Вона видаватиме письмовий наказ керівнику, який має повноваження накладати дисциплінарні стягнення на поліцейського. Дисциплінарне провадження завершується прийняттям рішення про накладення дисциплінарного стягнення на особу, щодо якої проводиться розслідування, або закриття провадження. [4] На цьому етапі дисциплінарного провадження здійснюється збір та аналіз доказів, свідчень та інших матеріалів, що підтверджують вчинення дисциплінарного проступку.

Наступною не менш важливою стадією є проведення службового розслідування. Службове розслідування є процедурою, яка має на меті забезпечити об'єктивне і законне вирішення справи щодо дисциплінарного проступку поліцейського. Під час розслідування встановлюються всі обставини вчиненого проступку, включаючи місце, час, обставини та мету його вчинення, а також наявність вини у поліцейського. Розслідування має бути завершено протягом одного місяця з дня його призначення, а результати представляються у вигляді висновку службового розслідування. На основі цього висновку, керівник, який призначив розслідування, приймає рішення щодо накладення дисциплінарного стягнення на поліцейського. [4, 1]

Наступним етапом дисциплінарного провадження є розгляд справи про дисциплінарний проступок і прийняття рішення. Під час розгляду дисциплінарних справ вивчаються й аналізуються підстави для порушення дисциплінарного провадження та матеріали, зібрані під час дисциплінарного розслідування. Основною метою цього етапу дисциплінарного провадження є встановлення факту винуватості особи, яка притягається до дисциплінарної відповідальності, у вчиненні дисциплінарного проступку. Вона полягає в ухваленні законного та обґрунтованого рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності та виборі заходу дисциплінарного впливу.

Стадія виконання рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності настає, коли компетентний орган приймає рішення про накладення дисциплінарного стягнення. На етапі виконання дисциплінарного стягнення до порушника застосовуються відповідні моральні та матеріальні обмеження. За кожен вчинений проступок накладається тільки одне стягнення. Основною метою виконавчої стадії рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності є вжиття заходів щодо безпосереднього виконання покарання та забезпечення своєчасного його зняття.

Отже, з огляду на вище сказане можна дійти висновку, що дисциплінарне провадження щодо поліцейських є необхідним інструментом для контролю за їхньою діяльністю та забезпечення дотримання встановлених норм. Крім того, цей інститут сприяє попередженню порушень правил поведінки та відповідно забезпеченню високих стандартів професійності й етики у роботі правоохоронних органів, чим в свою чергу забезпечують довіру громадян до поліції, що є важливим критерієм розвитку демократичного суспільства.

Література:

1. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України: Закон України від 15.03.2018 р. № 2337. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text>
2. Калаянов Д.П., Білоус-Осінь Т.І. Особливості дисциплінарного провадження щодо працівників органів поліції. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/165>
3. Шоптенко С.С. Дисциплінарні провадження в Національній поліції України: зміст та особливості реалізації. Форум права. 2017. № 5. С. 454–459
4. Порядок проведення службових розслідувань у Національній поліції України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07.11.2018 р. № 893. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1355-18#n17>

ВЗАЄМОДІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ПО ОХОРОНІ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПОРЯДКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

***Ширишкова Руслана Миколаївна,**
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри конституційного,
адміністративного та міжнародного права
Волинського національного університету імені Лесі Українки
Круть Андрій Володимирович,
Начальник управління патрульної поліції
У Львівській області Департаменту патрульної поліції
майор поліції*

Актуальність теми визначена тим, що відповідно до положень ч. 1 ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію України» завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку [1] та положення ч. 1 ст. 2 Закону України «Про Національну гвардію України» визначають, що основними функціями Національної гвардії України є: охорона громадської безпеки і порядку, забезпечення захисту та охорони життя, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів громадян; участь у забезпеченні громадської безпеки та охороні громадської безпеки і порядку під час проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій та інших масових заходів, що створюють небезпеку для життя та здоров'я громадян [2].

Проводячи аналіз нормативно правового забезпечення взаємодії Національної поліції України з підрозділами Національної гвардії України ПО охороні публічної безпеки та порядку в умовах воєнного стану доцільно виокремити п. 4 Наказу МВС України від 10.08.2016 року № 773, основними формами взаємодії

Національної поліції України та Національної гвардії України під час забезпечення (охорони) публічної (громадської) безпеки і порядку є:

- спільне патрулювання нарядами вулиць, площ, парків, скверів, вокзалів, аеропортів, морських та річкових портів, інших публічних (громадських) місць;
- забезпечення (охорони) публічної (громадської) безпеки і порядку під час проведення зборів, мітингів, вуличних походів, демонстрацій, інших масових та спортивних заходів, а також під час заходів у публічних (громадських) місцях за участю осіб, щодо яких здійснюється державна охорона;
- проведення спільних заходів із метою стабілізації оперативної обстановки в разі її загострення в межах території однієї чи декількох адміністративно-територіальних одиниць [3]

Незважаючи на те що ці форми взаємодії визначено у звичайних умовах існування держави, можна констатувати, що вони будуть діяти і під час введення правового режиму воєнного стану.

Відповідно до Положення про функціональну підсистему забезпечення публічної (громадської) безпеки і порядку, безпеки дорожнього руху єдиної державної системи цивільного захисту (Наказ МВС України від 04.10.2019 року № 835), основні форми взаємодії, що стосуються саме забезпечення публічної (громадської) безпеки і порядку та які утворюють особливості такого забезпечення саме поліцією:

- здійснення регулювання дорожнього руху та контролю за додержанням Правил дорожнього руху, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 р. № 130644, його учасниками та за правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично-дорожній мережі, зокрема в особливий період та в умовах правового режиму воєнного стану відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану»;
- організація контролю за дотриманням спеціальних режимів перевезень автомобільними дорогами та режимів допуску до зон надзвичайних ситуацій і районів проведення антитерористичних заходів (у разі їх установлення), а також організація регулювання дорожнього руху на маршрутах евакуації;
- проведення аеромедичної евакуації постраждалих, зокрема важкохворих, поранених поліцейських та військовослужбовців Національної гвардії України;
- організація і здійснення якісної комунікації та взаємодії з органами управління цивільного захисту, органами виконавчої влади й населенням щодо загроз виникнення та/або перебігу проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, створення пересувних (мобільних) пунктів управління й оперативних груп, організацію їх роботи;
- посилення охорони та за потреби введення в дію планів оборони органів (підрозділів) функціональної підсистеми забезпечення публічної безпеки тощо [4].

Проаналізувавши викладене вище приходимо до висновку, що законодавцю доцільно внести зміни які дозволять привести у відповідність нормативно-правові акти які регулюють питання забезпечення взаємодії Національної

поліції України з підрозділами Національної гвардії України по охороні публічної безпеки та порядку, а саме, пропонуємо:

ч.1. ст. 1 Закону України «Про Національну гвардію України» викласти в такій редакції: «Національна гвардія України є військовим формуванням з правоохоронними функціями, що входить до системи Міністерства внутрішніх справ України і призначено для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від кримінальних та інших протиправних посягань, охорони публічної безпеки і порядку та забезпечення публічної безпеки, а також у взаємодії з правоохоронними органами - із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій»;

п. 2 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про Національну гвардію України» викласти в такій редакції: «Основними функціями Національної гвардії України є: охорона публічної безпеки і порядку, забезпечення захисту та охорони життя, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів громадян»;

п. 3 ч. 1 ст. 2 викласти в такій редакції: «участь у забезпеченні публічної безпеки та охороні громадської безпеки і порядку під час проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій та інших масових заходів, що створюють небезпеку для життя та здоров'я громадян».

Саме зазначені вище пропозиції, на наш погляд, усунуть термінологічні прогалини у чинному законодавстві України та не ускладнять діяльність правоохоронців із правильного застосування правових норм, а навпаки, допоможуть створенню зрозумілої, несуперечливої, упорядкованої та зручної в застосуванні системи термінів у повсякденній діяльності.

Література:

1. «Про Національну поліцію України» Закону України від 2 липня 2015 року № 580-VIII База даних Законодавство України ВР України. URL:
2. «Про Національну гвардію України» Закону України від 13 березня 2014 року № 876-VII. База даних Законодавство України ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text> (дата звернення 11.03.2024)
3. Про затвердження Порядку організації взаємодії Національної гвардії України та Національної поліції України під час забезпечення (охорони) публічної (громадської) безпеки і порядку: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 10 серп. 2016 р. № 773. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1223-16>.
4. Організація діяльності підрозділів Національної поліції України щодо забезпечення публічної безпеки і порядку в умовах воєнного стану: метод. рек. / В. Л. Костюк, В. В. Литвин, В. В. Мозоль, А. О. Шаповалова, Р. А. Сербин. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2023. 52 с.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ПРИВАТНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

*Доскевич Валерій Геннадійович,
аспірант Одеського державного
університету внутрішніх справ*

Комплексний, багатоелементний характер економіки як явища вимагає для її вдосконалення не лише окреслення загальної, концептуальної моделі економічного розвитку та визначення основних напрямків його здійснення, але й визначення напрямків, форм і методів поліпшення окремих складових елементів системи економіки. Саме тому кожна з ухвалених протягом років незалежності програм соціально-економічного розвитку містить цілу низку концептуальних положень і стратегічних напрямків розвитку як національної економіки у цілому, так і її окремих компонентів. Зокрема, суттєва увага в них приділяється питанням захисту і сприяння розвитку приватного сектора підприємництва, особливо середнього та малого, в тому числі шляхом зменшення бюрократичного тиску на нього. Отже, важливе значення мають дослідження, присвячені вдосконаленню адміністративно-правового механізму забезпечення прав суб'єктів підприємницької діяльності [1, с. 76].

Окремі аспекти цієї проблематики досліджували в своїх працях такі науковці, як О.М. Бандурка, З.С. Варналій, О.В. Волкович, В.В. Галушко, Я.В. Грєца, М.В. Ковальова, Т.М. Кравцова, А.В. Кужель, В.І. Курило, В.К. Мамотова, В.Л. Мусіяка, Є.В. Петров, І.М. Риженко, О.П. Рябенко та ін. Однак зазвичай такі дослідження стосуються конкретних прав окремих видів суб'єктів приватного підприємства або ж лише окремих способів адміністративно-правового захисту та не мають цілісного бачення адміністративно-правового механізму забезпечення прав суб'єктів приватного підприємництва в Україні.

Підприємництво визначається як самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку (ст. 42 Господарського кодексу України) [2].

Одним із багатьох важливих факторів, що впливають на розвиток підприємництва як сегменту ринкової економіки в Україні - є взаємовідносини органів публічної влади з підприємцями. На даний момент зміст цих взаємовідносин не завжди відповідає стандартам демократичної правової держави. Основними функціями органів публічної влади, органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, на сучасному етапі розвитку держави, повинні бути правореалізаційна та правозахисна, а, отже, їх завданнями в процесі діяльності - забезпечення реалізації прав та інтересів особи, в тому числі конституційного права на підприємницьку діяльність та їх забезпечення [3, с. 824]

Під забезпеченням прав суб'єктів господарювання І.В. Головань розуміє введення в дію системи правових і організаційних заходів, спрямованих на забезпечення реалізації прав цих суб'єктів і недопущення їх порушень [4, с. 27].

Однак деякі вчені вважають таке визначення доволі спірним, оскільки за межами захисту в цьому разі залишається сукупність взаємозалежних правових засобів, способів і форм, за допомогою яких при необхідності забезпечується захист. Коли ж зазначені способи й засоби вводяться в дію, мова йде про механізм забезпечення [5, с. 158].

Слід погодитися з О.В. Аушевою в тому, що захист прав суб'єктів господарювання в конкретних відносинах – це не стільки наявність сукупності правових засобів, способів і форм, передбачених законодавством, скільки результат їх застосування, який і стає фактично забезпеченням цих прав для суб'єктів господарювання з боку органів публічної влади [6, с. 12].

Аналізуючи у своєму дисертаційному дослідженні адміністративно-правове забезпечення діяльності фізичних осіб-підприємців в Україні, Ямкова І.М. визначає адміністративно-правове забезпечення як адміністративну діяльність публічної адміністрації щодо забезпечення закріплених у Конституції та інших законах України прав і законних інтересів відповідних суб'єктів господарювання, публічного інтересу держави та суспільства в цілому. Науковець розкриває зміст поняття адміністративно-правового забезпечення через механізм адміністративно-правового забезпечення: це сукупність адміністративно-правових засобів функціонування єдиної системи адміністративно-правового регулювання з метою створення для суб'єктів господарювання сприятливих умов для реалізації ними права на підприємницьку діяльність, забезпечення публічного інтересу держави та суспільства в цілому [7, с. 8].

Механізм забезпечення прав в окремо взятій сфері суспільного життя включає наступні елементи: а) правові засоби, на основі яких створюються умови задля реалізації та захисту прав суб'єктів відповідних правовідносин і які, в свою чергу, можна розглядати як підсистеми такого механізму; б) норми права, які встановлюють правила поведінки в межах відповідних правовідносин; в) уповноважені суб'єкти, які покликані реалізовувати приписи норм права, використовувати всі необхідні правові засоби задля забезпечення нормального функціонування відповідної інституції [8, с. 17].

Елементи адміністративно-правового механізму забезпечення прав суб'єктів підприємницької діяльності утворюють сукупність правових засобів, що створюють надійні умови для захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності [8, с. 17].

З погляду приватного права М.В. Шилько зазначає, що суб'єкти публічної адміністрації не можуть втручатися у господарську діяльність суб'єктів господарювання, а в адміністративно-правовому аспекті необхідно здійснювати захист суб'єктів господарювання від незаконного перешкоджання їхньої діяльності суб'єктами публічної адміністрації [9, с. 1192].

Говорячи про адміністративно-правове забезпечення прав суб'єктів приватного підприємництва, не можемо оминати також питання загроз, які можуть виникати у процесі здійснення приватного підприємництва в Україні.

Класифікацію видів загроз, які можуть виникати у процесі здійснення приватного підприємництва в Україні, представлено в науковій праці Л.Г. Чистоклетова, який виділяє окремі види загроз за такими критеріями: 1) за джерелом виникнення – зовнішні (розкрадання матеріальних засобів і цінностей особами, котрі не працюють на цьому підприємстві, промислове шпигунство, незаконні дії конкурентів, рейдерство тощо) і внутрішні; 2) за ступенем тяжкості наслідків – загрози з високою, значною, середньою та невеликою тяжкістю наслідків; 3) за ступенем вірогідності виникнення – малоймовірні та реальні загрози; 4) за об’єктом посягань. Об’єктом посягань є передусім ресурси: трудові (персонал), матеріальні, фінансові, інформаційні. Загрози персоналу – шантаж з метою отримання конфіденційної чи таємної інформації тощо. Загрози матеріальним ресурсам – ушкодження будівель, помешкань, систем зв’язку, викрадення устаткування. Загрози фінансовим ресурсам – шахрайство, фальсифікація фінансових документів, валюти, крадіжка грошових коштів. Загрози інформаційних ресурсів – несанкціоноване підключення до інформаційної мережі фірми, вилучення конфіденційних чи таємних документів, негативні інформаційні впливи, дезінформація тощо; 5) за суб’єктами загроз – загрози з боку кримінальних структур; загрози з боку недобросовісних конкурентів; загрози з боку контрагентів; загрози з боку власних співробітників. На наш погляд, тут варто би було додати також і державу в особі органів публічної влади та їхніх представників, які можуть становити як загрозу, так і суттєву перешкоду до нормального функціонування підприємства чи підприємця; 6) за видами збитків – загрози, реалізація яких несе прямий збиток і загрози, реалізація яких призведе до упущеної вигоди; 7) за характером відповідальності особи, що несе (чи реалізовує) загрозу безпеці суб’єкта господарювання, можна виділити загрози, у результаті реалізації яких до осіб, котрі здійснюють їх, можуть бути застосовані норми: – цивільно-правової відповідальності; – кримінально-правової відповідальності; – адміністративно-правової відповідальності [5, с. 159]. Таким чином, можливо вказати, що спектр загроз, з якими стикаються вітчизняним суб’єкти приватного підприємства, досить великий.

Адміністративно-господарська діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування пов’язана з публічно-владними повноваженнями й полягає у виконанні ними управлінських функцій щодо суб’єктів приватного підприємства (регулювання господарської діяльності та контролю за нею) та наданні суб’єктам приватного підприємства адміністративних послуг.

Під час аналізу видів правових методів регуляторної діяльності Т.М. Кравцова зазначає, що поряд із загальними методами державного управління (переконанням і примусом) у регуляторній діяльності держави застосовуються спеціальні методи, притаманні лише функції державного регулювання підприємницької діяльності.

Спеціальні методи залежно від мети регуляторної діяльності науковець поділила на: 1) методи забезпечення соціальної спрямованості економіки

(державне замовлення та державне завдання; застосування нормативів і лімітів); 2) методи забезпечення економічної безпеки суспільства та держави (ліцензування, патентування, квотування господарської діяльності); 3) методи стимулювання суспільно важливих видів господарської діяльності (метод пільг; метод фінансової підтримки). При цьому вона вказує, що зміст і застосування органами виконавчої влади методів державного регулювання регламентуються лише правовими нормами, а вибір їх визначається залежно від завдань, що стоять перед державою у певний проміжок часу, та обсягу повноважень регуляторного органу [5, с.158].

Аналізуючи вказані аспекти можливо дійти наступних висновків:

1.Адміністративно-правовий механізм забезпечення прав суб'єктів приватного підприємництва в Україні містить сукупність усіх передбачених національним та міжнародним законодавством способів, засобів та важелів впливу, якими наділені органи публічної влади з метою створення максимально зручних та ефективних умов для заснування суб'єктів приватного підприємництва, провадження ним своєї господарської діяльності аж до моменту її припинення.

2. За умови ігнорування необхідності постійного приведення нормативно-правових актів у відповідність до вимог, котрі диктує розвиток українського суспільства та інтеграційні процеси, у яких бере участь Україна, важко говорити про якість забезпечення прав суб'єктів приватного підприємництва.

3. Глибока та конструктивна взаємодія органів державної влади, органів місцевого самоврядування і громадськістю, без сумніву, є важливою запорукою високої якості й ефективності забезпечення прав суб'єктів підприємницької діяльності.

Література:

1. Чорна А.М. Шляхи вдосконалення адміністративно-правового механізму забезпечення прав суб'єктів підприємницької діяльності у сфері оподаткування *Право і безпека – Law and Safety*. 2020. № 2 (77). С.76-80.
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
3. Яворська Н.І. Аспекти адміністративно- правового забезпечення підприємництва в Україні. Форум права. 2012. №2. С. 824-828.
4. Головань І.В. Правова робота у механізмі захисту прав суб'єктів господарювання : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.04; Інститут економіко-правових досліджень. Донецьк, 2003. 216 с.
5. Дячук Н.Д., Адміністративно-правовий механізм забезпечення прав суб'єктів приватного підприємництва в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету «Право»*. Ужгород., 2016. Вип. 41. Т. 1 С. 157-160.
6. Аушева О.В. Захист прав суб'єктів господарювання від порушень органами державної влади : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.04 НАН України. Ін-т екон.-прав. дослідж. Донецьк, 2007. 18 с.

7. Ямкова І.М. Адміністративно-правове забезпечення діяльності фізичних осіб-підприємців в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Відкр. міжнар. ун-т розв. людини «Україна». К., 2013. 20с

8. Чорна А.М. Адміністративно-правовий механізм забезпечення прав суб'єктів підприємницької діяльності у сфері оподаткування. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юрид. наук. Спеціальність 12.00.07. Харків. 2018. 44с.

9. Шиленко М.В. Поняття адміністративно-правової охорони суб'єктів малого підприємництва. Форум права. 2013. № 1. С. 1188–1193. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ СЛУЖБИ СУДОВОЇ ОХОРОНИ

*Талпа Петро Валентинович, аспірант
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Процес судочинства в Україні характеризується наявністю принципу незалежності суддів, реалізація і дотримання якого підкреслює важливу роль судової системи в процедурі захисту прав, свобод і законних інтересів громадян. Незалежність суддів, при здійсненні правосуддя, є обов'язковою складовою їхнього статусу. Законодавчо визначеними засобами забезпечення такої незалежності суддів є заборона будь-якого впливу на суддів; забезпечення державою особистої безпеки суддів та їхніх сімей, притягнення до юридичної відповідальності осіб винних за неповагу до суддів і суду. Реалізовувати зазначені засоби в Україні покликана Служба судової охорони [1, с.49].

Відповідно до норм статті 160 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» підтримання громадського порядку в суді, припинення проявів неповаги до суду, а також охорону приміщень суду, органів та установ системи правосуддя, виконання функцій щодо державного забезпечення особистої безпеки суддів та членів їхніх сімей, працівників суду, забезпечення у суді безпеки учасників судового процесу здійснює Служба судової охорони [2].

З метою забезпечення її ефективного функціонування рішенням Вищої ради правосуддя від 21 березня 2019 року [3] призначено Бондаря В.І. Головою Служби судової охорони. 04 квітня 2019 року Вища рада правосуддя своїми рішеннями затвердила Положення про Службу судової охорони [4] та Положення про проходження служби співробітниками Служби судової охорони [5].

Норми зазначених нормативно-правових актів визначають процедуру формування Служби судової охорони, основні завдання та функції, повноваження посадових осіб, порядок призначення на службу, зайняття посад та умови несення служби з охорони та підтримання публічного порядку в судах [1, с.50].

Питання адміністративно-правового статусу відповідних державних служб та підрозділів аналізували в своїх працях науковці-правники:

Авер'янов В., Безпалова О., Голосніченко І., Горбач Д., Додін Є, Журавльова З., Коломоєць Т., Курило С., Музичук О. та ін.

Категорія «правовий статус» визначається як система визнаних і гарантованих державою в законодавчому порядку прав, свобод і обов'язків, а також заохочуваних інтересів людини як суб'єкта права [1, с. 50].

На думку Т.О. Коломоєць, адміністративно-правовий статус – це сукупність суб'єктивних прав і обов'язків закріплених нормами адміністративного права за певним органом. Водночас обов'язковою ознакою набуття суб'єктом адміністративно-правового статусу є наявність у нього конкретних суб'єктивних прав і обов'язків, що реалізуються у рамках як адміністративних правовідносин, так і поза ними [6, с. 64].

С.Л. Курило під адміністративно-правовим статусом органів внутрішніх справ пропонує розуміти їхнє положення (становище) в системі суспільних відносин і механізмі державного управління, що визначається державою шляхом закріплення в нормах адміністративного законодавства їхніх завдань, функцій, повноважень і відповідальності, які реалізуються зазначеними суб'єктами через відповідні адміністративно-правові (управлінські) відносини, зокрема, ті, що складаються безпосередньо під час їхньої взаємодії з питань забезпечення громадської безпеки та громадського порядку [7, с. 526].

З наведених дефініцій адміністративно-правового статусу стає зрозумілим, для того щоб Служба судової охорони наділялась нормами адміністративного законодавства таким статусом, вона повинна бути учасником адміністративно-правових (управлінських) відносин.

Зміст норм ст.ст. 160, 161, 162 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», визначають мету, статус та повноваження Служби судової охорони, які реалізуються через особливий вид адміністративно-правових відносин, а саме правоохоронних. Ми підтримуємо думку Журавльової З, відносно того, що Служба судової охорони є суб'єктом адміністративно-правових відносин та наділяється адміністративно-правовим статусом [1, с.51].

З приводу складових елементів правового статусу В.Б. Авер'янов зазначає, що поняття «адміністративно-правовий статус» охоплює комплекс конкретно визначених суб'єктивних прав і обов'язків, які закріплені за відповідним суб'єктом нормами адміністративного права. Тобто необхідною ознакою набуття особою адміністративно-правового статусу є наявність у неї конкретних суб'єктивних прав і обов'язків, які реалізуються даною особою як в адміністративних правовідносинах, так і поза ними [8, с.194].

Враховуючи тематику нашої доповіді можливо узагальнити, що Служба судової охорони є суб'єктом адміністративно-правових відносин, у зв'язку з чим має адміністративно-правовий статус, складові елементи якого вирізняють її з поміж інших державних органів, покликаних реалізовувати правоохоронну функцію.

Аналіз нормативно-правових актів, на яких базується діяльність Служби судової охорони: Конституції України, Законів України: «Про Національну

поліцію», «Про судоустрій та статус суддів», «Про державний бюджет» та ін. дає можливість запропонувати звернути увагу на елементи адміністративно-правового статусу служби.

Повноваження Служби судової охорони потребують деяких доповнень та змін у зв'язку з різними правовими, політичними, економічними обставинами та реаліями сьогодення.

Висновки.

Аналіз адміністративно-правового статусу Служби судової охорони надав можливість запропонувати наступне:

1. Внести зміни до п.7 статті 161 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» щодо можливості фінансування Служби судової охорони не тільки за рахунок коштів Державного бюджету, але і з інших не заборонених джерел фінансування. Викласти п.7 ст.161 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» в наступній редакції: «Фінансування Служби судової охорони здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України та інших не заборонених джерел фінансування.

2. Враховуючи потреби сьогодення- дію на території України режиму воєнного стану та відповідно з нормами Закону України «Про основи національного спротиву» викласти підпункт 9, пункту 2 статті 162 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» в наступній редакції: «9) залучати за погодженням з керівниками правоохоронних та інших державних та не державних органів їх працівників, співробітників, військовослужбовців, членів громадських формувань з охорони громадського порядку та добровольчих формувань територіальної громади, технічні та інші засоби;

3. У відповідності до норм статті 160 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» Служба судової охорони відповідає за безпеку у суді та забезпечує охорону прав і інтересів учасників судового процесу, однак на практиці не має доступу до конвойних приміщень та підконвойних осіб які доставляються до суду. Враховуючи ці факти, пропонуємо в статті 162 вказаного закону зафіксувати в повноваженнях співробітників Служби судової охорони право на доступ до конвойних приміщень та підконвойних осіб.

4. Внести зміни до статті 163 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» відносно положень Закону України Про внесення змін до законів України "Про Національну поліцію" та "Про Дисциплінарний статут Національної поліції України" [9] з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану щодо порядку проведення службового розслідування.

Література:

1. Журавльова З. Адміністративно-правовий статус Служби судової охорони Вісник АПСВТ, 2020. №3-4. С.48-53.

2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1402-19#Text> (дата звернення 27.01.2024).

3. Про призначення Бондаря В.І.: Рішення Вищої ради правосуддя від 21 березня 2019 року № 886/0/15-19. URL: <http://www.vru.gov.ua/act/17841> (дата звернення 27.01.2024).

4. Про затвердження Положення про Службу судової охорони: Рішення Вищої рада правосуддя від 04.04.2019 № 1051/0/15-19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1051910-19#n11> (дата звернення 27.01.2024).
5. Про затвердження Положення про проходження служби співробітниками Служби судової охорони: Рішення Вищої рада правосуддя від 04.04.2019 № 1052/0/15-19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1052910-19#Text> (дата звернення 27.01.2024).
6. Коломоєць Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс: [підруч.]. К: Юрінком Інтер, 2011. 576 с.
7. Курило С.Л. Адміністративно-правовий статус органів внутрішніх справ як суб'єкта взаємодії з органами місцевої влади з питань забезпечення громадської безпеки та громадського порядку. Форум права. 2012. № 1. С. 523-526. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index (дата звернення 11.02.2024).
8. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. Т. 1. Загальна частина / Ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). К.: Видавництво «Юридична думка», 2004. 584 с.
9. Про внесення змін до законів України "Про Національну поліцію" та "Про Дисциплінарний статут Національної поліції України" з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану : Закон України від 15 березня 2022 р. № 2123-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#Text> (дата звернення: 20.02.2024).

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМУ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

***Щітинська Вікторія Максимівна,**
слухач магістратури*

Одеського державного університету внутрішніх справ

Проголошення України правовою та демократичною державою покладає на владні правоохоронні структури високі вимоги до якості та ефективності правового регулювання, а також до його виконання. Зростаюча активність у сфері нормотворчості та правозастосування в правоохоронній сфері, характерна для сучасної України, актуалізує питання удосконалення реалізації правових механізмів захисту прав і свобод людини і громадянина органами Національної поліції. Це особливо актуально у контексті реалізації правової політики країни, що ставить перед вітчизняною юридичною наукою завдання щодо розроблення сучасних підходів до визначення загальних принципів, обсягу, методів дослідження правових понять та їх тлумачення. Успішність цих зусиль визначатиме ефективність застосування правових актів України,

оскільки правова база країни сформована як на власних правових актах, так і на законах та інших нормативних актах, що прийняті до проголошення незалежності. Завдяки вступу до ряду міжнародних організацій Україна повинна узгоджувати своє законодавство з міжнародним правом, зокрема з правом Європейського Союзу.

Органи Національної поліції відіграють важливу роль у захисті прав людини, адже вони забезпечують дотримання закону, виконують свої повноваження з урахуванням принципів прав людини та міжнародних стандартів. Наведене дає підстави вважати, що представники Національної поліції повинні та мають діяти відповідно до закону, уникати будь-якої форми насильства, забезпечувати справедливе та безперешкодне розслідування злочинів, захищати права людини під час виконання своїх обов'язків, а також надавати допомогу та підтримку громадянам в складних ситуаціях. Таким чином, робота органів Національної поліції є важливим елементом системи захисту прав людини в суспільстві.

Національне законодавство щодо прав і свобод людини та громадянина загалом відповідає міжнародним стандартам, воно ґрунтується на демократичній концепції взаємовідносин між людиною та державою, де людина визнається найвищою соціальною цінністю. У цьому контексті змінюється роль та значення структурних елементів правового статусу громадянина: пріоритет надається не обов'язкам, а правам та свободам. Разом із тим, у сучасному правовому статусу громадян України притаманна недостатня соціально-правова захищеність, існує ризик недостатньої гарантії прав та свобод, а також відсутність необхідних механізмів для їх забезпечення.

На органи Національної поліції України, серед іншого, покладається завдання надання поліцейських послуг у сфері охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави [1]. Саме тому, Національна поліція України є складовою системи механізму захисту прав і свобод людини і громадянина. Так, в основі даного явища є поняття «механізму», що визначається як інститут, що охоплює весь процес практичної реалізації певних завдань, використання людиною та громадянином її прав, що надає цьому процесу системно-динамічного спрямування [2, с. 15-16]. Разом із тим, важливо акцентувати увагу і на те, що в контексті механізму захисту прав і свобод людини і громадянина доцільно виокремлювати механізм реалізації функції захисту прав людини та громадянина покладений на органи поліції, що складає зміст правоохоронної діяльності поліції завдяки механізму охорони або механізму захисту, які виокремлює О. Ф. Скакун, так механізм охорони прав людини охоплює заходи, спрямовані на профілактику правопорушень, для утвердження правомірної поведінки», а механізм захисту прав людини – заходи, що «призводять до відновлення порушених прав неправомірними діями та відповідальності осіб, які здійснили ці правопорушення. Саме тому без можливості захисту прав охорона прав буде неповною, адже захист є найдієвішою охороною [3, с. 206].

Як зазначає О.В. Негодченко, механізм, який забезпечує права та свободи людини в діяльності Національної поліції України, включає такі складові: законодавчі норми та правові акти, що визначають їх уявлення; особисті правові документи; юридичні події; правові стосунки; особисті права та юридичні обов'язки; форми та методи організації виконання особистих прав та юридичних обов'язків [4, с. 211].

Процес та механізм захисту прав людини є ширшим а ніж межі простого правового регулювання і включає в себе організаційні та дійові аспекти, втілюючись у правовій охороні та захисті, що потрібно враховувати поліції як правоохоронному органу. У механізмі забезпечення прав людини і громадянина концептуально поєднуються різноманітні механізми, такі як: законодавчі регуляції, правоохоронні механізми, конфліктологічні засоби, інформаційні та організаційні елементи, що спрямовані на регулювання поведінки та правову освіту з метою захисту законних прав і інтересів осіб. Цей процес виявляється у різних формах громадської активності, таких як участь у громадських об'єднаннях, правозахисних організаціях, а також у виборчих процесах, спрямованих на вплив на державні та місцеві органи влади. Ключовим аспектом цього механізму є гарантування захисту прав і свобод, що включає створення умов для оперативного, ефективного та надійного надання правової допомоги та захисту. Нині особливо важливим стає подальше дослідження та удосконалення гарантій забезпечення прав і свобод, спрямованих на підвищення їхньої ефективності.

Одним із ключових завдань, що стоїть перед Національною поліцією України, є забезпечення прав і свобод людей, перш за все, їх безпеки. Поліція, нарівні з іншими правоохоронними установами, відповідальна за здійснення механізму правової охорони та захисту прав та свобод людини. Її функції різноманітні: від створення безпечних умов для вільного вираження прав і свобод людини у громадських місцях до захисту від злочинних порушень та посягань на права й свободи людини, при цьому вживаючи легальних примусових заходів. Механізм захисту прав і свобод людини та громадянина базується на правових принципах, нормах (юридичних гарантіях), а також на умовах і вимогах діяльності Національної поліції України, її посадових осіб та громадян, які у комплексі гарантують дотримання, реалізацію та захист прав і свобод громадян. Ефективність та специфіка реалізації захисту прав людини та громадянина через діяльність представників Національної поліції України залежить від їхнього виконання функцій, завдань та відповідності принципам дії правоохоронної системи. Здійснення правоохоронних та правозахисних функцій є невід'ємною частиною багатогранної роботи Національної поліції. Як орган виконавчої влади, Національна поліція України має повноваження, необхідні для виконання своїх обов'язків та реалізації свого гуманістичного призначення - захисту прав людини та громадянина відповідно до чинного законодавства та своєї компетенції.

Література:

1. Про Національну поліцію. Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
2. Оніщенко Н.М. Дія права: інтегративний аспект : монографія. Київ : Основа, 2010. 411 с.
3. Скакун О. Ф. Теорія держави і права (енциклопедичний курс): підручник. Харків: Еспада, 2006. 776 с.
4. Негодченко О. В. Організаційно-правові засади діяльності органів внутрішніх справ щодо забезпечення прав і свобод людини : монографія. Дніпропетровськ : ДДУВС, 2003. 444 с

СЕКЦІЯ 3. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

КОРУПЦІЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

*Вакаренкова Марія,
курсантка 212 н.в Херсонського Факультету
Галуцько Віра Миколаївна,
доктор юридичних наук, професор, професор кафедри
загальноправових дисциплін Херсонського Факультету*

Україна, яка переживає воєнний стан з 24 лютого 2022 року через безпідставну агресію Росії, стикається з численними викликами, які впливають на функціонування своїх державних і місцевих органів. Для забезпечення чесності та ефективності владних структур в умовах воєнного конфлікту визначено спеціальні обмеження відповідно до антикорупційного законодавства, зокрема Закону України «Про запобігання корупції».

Одним із ключових аспектів є обмеження використання службових повноважень чи свого становища з метою отримання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб. Заборонено використовувати державне чи комунальне майно в приватних інтересах, що надає додатковий рівень захисту від корупційних проявів у владних структурах під час воєнного стану [1].

Інші обмеження, такі як заборона отримання подарунків від юридичних та фізичних осіб, сумісництво з іншими видами діяльності та обмеження після припинення діяльності, допомагають підтримувати високі стандарти етики серед осіб, уповноважених на виконання функцій держави та місцевого самоврядування.

Проте, в контексті воєнного стану, виникають питання, пов'язані з можливістю осіб, уповноважених на виконання функцій, отримання соціальної допомоги та зайняття іншою оплачуваною роботою, особливо при виїзді за кордон. Ситуація, коли багато громадян змушені залишити свої домівки через військові дії, ставить під сумнів ефективність та реальність обмежень щодо сумісництва.

Важливо враховувати, що обмеження повинні бути справедливими та адаптованими до умов воєнного стану, де деякі правила можуть потребувати гнучкості. Наприклад, обмеження щодо сумісництва може бути переглянуто в контексті виїзду громадян за кордон та необхідності забезпечення їхньої соціальної безпеки. У цій надзвичайній ситуації важливо зберігати баланс між запобіганням корупції та захистом прав та інтересів громадян. Ефективне управління вимагає розуміння та урахування усіх відтінків, адаптуючи законодавство до реальних викликів, що виникають в умовах воєнного стану [2].

Базовим законодавчим актом, який регулює питання запобігання корупції в Україні, є Закон України «Про запобігання корупції» [1] ухвалений у 2014 році. Протягом періоду його дії з 2014 по 2022 рік, до нього внесено 65 змін і доповнень, що свідчить про нестабільність та потребу у вдосконаленні правового регулювання антикорупційних заходів.

Зазначений Закон визначає правові та організаційні принципи формування системи запобігання корупції в Україні, а також визначає порядок превентивних антикорупційних механізмів та правила усунення наслідків корупційних правопорушень. Корупція, за цим Законом, розглядається як використання владних повноважень особою, яка надає публічні послуги, для одержання неправомірної вигоди чи спроби схилення інших осіб до протиправного використання їхніх службових повноважень.

Антикорупційне законодавство також включає інші нормативно-правові акти, такі як «Про державну службу» [7], «Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки» [8], «Про Національне антикорупційне бюро» [9], і «Про доступ до публічної інформації» [10], спрямовані на забезпечення ефективної боротьби з корупцією.

У контексті воєнного стану, введеного через військову агресію Росії, з'являється необхідність адаптації законодавства до нових реалій. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» визначає правовий статус та дії органів влади, військового командування та інших структур у період воєнного стану [6]. Цей закон дозволяє вводити обмеження стосовно пересування, трудової зайнятості та виконання службових обов'язків для забезпечення ефективного управління умовами воєнного конфлікту.

Нові виклики, які виникли через війну, також відобразилися у змінах антикорупційного законодавства. Зокрема, прийнятий Закон України «Про внесення змін до Закону «Про запобігання корупції» враховує особливості введення воєнного стану. Цей закон розширює поняття «подарунки», «грошові кошти», та вводить новий порядок декларування доходів, майна та цінностей в умовах воєнного стану [3;5].

У свою чергу, Закон «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» [4] визначає особливості здійснення державної служби та трудових відносин на підприємствах під час воєнного стану.

Україна вносячи зміни в антикорупційне законодавство адаптує свої правові норми до вимог Європейського Союзу, що свідчить про розвиток країни та бажання вступити до ЄС. Збалансованість між захистом національної безпеки та прав громадян, зокрема у військовий період дозволить вийти із кризових питань.

Література:

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення 17.03.2024)
2. Протидія корупції під час війни. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3748959-p-rotidia-korupcii-pid-cas-vijni-stavlenna-gromadan-visvitlenna-v-media-ta-prioriteti-dla-kraini.html> (дата звернення 17.03. 2024)

3. Війна і корупція. 2022. URL: https://zaxid.net/viyna_i_korupsiya_n1557726 (дата звернення 17.03. 2024)
4. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення 17.03. 2024)
5. Про внесення змін до Закону «Про запобігання корупції» враховує особливості введення воєнного стану. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2381-20#Text> (дата звернення 17.03. 2024)
6. Про правовий режим воєнного стану. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення 17.03. 2024)
7. Про державну службу. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення 17.03. 2024)
8. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text> (дата звернення 17.03. 2024)
9. Про Національне антикорупційне бюро. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text> (дата звернення 17.03. 2024)
10. Про доступ до публічної інформації. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення 17.03. 2024)

КОРУПЦІЙНІ ПРОЯВИ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ

*Галунько О.В.,
асистент кафедри кримінального права,
процесу і криміналістики
Київського університету інтелектуальної
власності та права Національного університету
«Одеська юридична академія», м. Київ*

Питанням боротьби корупційним проявам в Україні останнім часом звернуто особливу увагу, але на жаль, ще не має достатнього позитивного результату. Не дивлячись на те, що держава перебуває у стані війни, все більше виявляється фактів корупції, особливо у сфері оборони. Так, тільки за 2023 рік було заявлено, що детективами НАБУ здійснюється розслідування у більш ніж 60 провадженнях, які стосуються зловживань у сфері оборони. Найбільш пріоритетні з них стосуються закупівлі озброєння, бронетехніки, харчування, одягу [1]. Як наслідок, це формування негативної думки не тільки в українського народу, а і всієї європейської спільноти, що дуже впливає на стан міжнародної допомоги у такий скрутний час. Так, проведені соціологічні дослідження свідчать про те, що громадяни України вважають що корупція при закупівлях для потреб армії становить 61.7%, а корупція й некомпетентність у військоматах — 53.8% [2]. Відповідно статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», пункту г) до суб'єктів на які поширюється дія цього зако-

ну, є військові посадові особи Збройних Сил України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та інших утворених відповідно до законів військових формувань, крім військовослужбовців строкової військової служби, курсантів вищих військових навчальних закладів, курсантів вищих навчальних закладів, які мають у своєму складі військові інститути, курсантів факультетів, кафедр та відділень військової підготовки, особовий склад штатних військово-лікарських комісій [3]. Тобто, виходячи із вищевикладеного, можливо зробити висновок, що у своїй більшості це зловживання службовими особами сфери оборони з метою одержання неправомірної вигоди, тим самим, порушуючи права та свободи і військовослужбовців, що закріплені Конституцію України. Повністю погоджуємось із думкою, що такі прояви характерні, внаслідок відсутності системи виявлення та аналізу ризиків корупційних процедур, а також те, що підрозділи (особи), відповідальні за розроблення та реалізацію заходів з виявлення і запобігання корупції, не мають необхідної кваліфікації та рівня незалежності; часто ці функції покладаються на кадрові структури [4]. Саме тому, боротьба з корупцією у військових формуваннях під час воєнного стану є вкрай важливою. Так, корупційні прояви впливають на стан поведінки та підпорядкування серед військових. Недовіра до командування порушує внутрішню стабільність та згуртованість, що значною мірою у подальшому відображається на виконанні покладених завдань у боротьбі з ворогом, а військова дисципліна та єдність - ключові чинники у воєнному стані, і корупційні практики можуть підірвати ці принципи, порушуючи внутрішню стабільність та згуртованість військового колективу [5]. З іншого боку, успішна боротьба з корупцією може покращити ефективність військових операцій, забезпечуючи оптимальне використання ресурсів та збереження високого бойового духу. Крім того, у разі якщо ресурси, призначені для обладнання та навчання військовослужбовців, використовуються некоректно через корупційні схеми, це може призвести до погіршення їхнього високотехнологічного забезпечення та навчання, що в свою чергу може загрожувати їхній безпеці та успішному виконанню завдань. І особлива роль, належить саме суспільству, від довіри до військових, залежать питання підтримки під час військового стану. Саме формування громадської свідомості щодо неприйнятності корупції та виховання правової культури, підтримує високі стандарти чесності та доброчесності.

Таким чином, боротьба з корупційними проявами у Збройних Силах України є вкрай важливою задачею всього українського суспільства і це має бути системна злагоджена робота всіх інституцій. Необхідно підвищити стандарти прозорості та етичності у протидії корупції

Література:

1. Розкрадання в оборонці: антикорупційні органи ведуть понад 60 проваджень. URL: <https://www.unian.ua/society/korupciya-v-ukrajini-vidkrito-ponad-60-sprav-pro-rozkradannya-v-armiji-12550443.html> (дата звернення 20.03.2024)
2. Корупція та брак боєприпасів: головні проблеми української армії — соціологічне дослідження. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/korupciya-ta-brak->

boyepripasiv-golovni-problemi-ukrayinskoyi-armiyi-sociologichne-doslidzhennya-2384842.html дата звернення 20.03.2024)

3. Про запобігання корупції. Закон України. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення 20.03.2024)

4. Шамрай Б. М. Теоретичні дослідження гарантій конституційних прав і свобод військовослужбовців в Україні. Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2013. № 3 (28). С. 37–42 (дата звернення 20.03.2024)

5. Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України. Закон України. URL. <https://ips.ligazakon.net/document/T990551?an=20> (дата звернення 20.03.2024)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

*Дідик Вікторія Володимирівна, здобувач вищої освіти
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Антоненко Олександр Анатолійович,
доцент кафедри трудового, земельного та господарського права
інституту права та безпеки, к.ю.н., доцент
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Повномасштабна війна, яка почалася 24 лютого 2022 року, вплинула на всі сфери життя українців, у тому числі, звісно, й на ефективну боротьбу з корупцією, адже дане питання є досить актуальним і, водночас, проблемним. Для подальшої розбудови нашої держави як демократичної та правової кожен громадянин, державний урядовець, публічний службовець повинні бути рішучими щодо протидії корупційним ризикам. Особливо важливим є питання корупції під час війни, коли загострюється боротьба за ресурси та владу, а ризики порушення принципу доброчесності значно зростають. Корупція, як явище, може виступати каталізатором ескалації конфліктів, поглиблюючи соціальні та економічні нерівності, а також підриваючи легітимність влади. Ефективна боротьба з корупцією вимагає наукового підходу для її запобігання.

В рамках цього дослідження хочемо зупинитись на нових умовах виникнення корупційних правопорушень в умовах воєнного стану в Україні, адже саме вони допоможуть скоординувати зусилля та виробити стратегічні напрями для подолання корупційним проявам. До них належать:

- 1) окупація окремих територій України;
- 2) події, які, зокрема, пов'язані з уникненням призову та мобілізації;
- 3) незаконний перетин кордону України;
- 4) надання гуманітарної допомоги, що надходить на територію держави та залучення до даного процесу (надходження, перевезення, доставка) великої кількості суб'єктів, однак деякі з них наділені статусом посадових осіб, а інші особи, які займаються волонтерської діяльністю разом з вищезазначеною категорією їх правовий статус не визначено[3].

Варто наголосити, що одним із результативніших методів боротьби з корупцією – є усунення причин, що їх породжує. Однак, усунути відповідні недоліки неможливо швидко зробити, зважаючи, що потрібно прийняти серйозні реформи у економічній та соціальній сферах. Проте якщо взяти до уваги думки провідних науковців, то можна зазначити адміністративні способи, які не потребують значних витрат та часу. Одними із таких способів є прийняття відповідних нормативних актів, а також використовувати правозастосовну діяльність.

Законодавство є основним провідником для будь – якої державної програми. Особливо в умовах воєнного стану є необхідним в, першу чергу, доповнити та внести зміни до чинного законодавства. Але слід удосконалювати вітчизняне антикорупційне законодавство на основі відповідного законодавства розвинених країн світу. Такі доповнення мають ґрунтуватися на міжнародних стандартах, зокрема Конвенціям ООН та Ради Європи проти корупції, а також рекомендаціям ГРЕКО[4].

В умовах воєнного стану потребують перегляду окремі положення антикорупційного законодавства, зокрема: по перше, це стосується обмежень, пов'язаних з суміщенням з іншими видами діяльності певної категорії осіб, яка пов'язана з мобілізацією; роз'яснень певних оціночних понять, які містяться у Законі України «Про запобігання корупції», а саме «гостинність», «подарунки, які відповідають загальноновизнаним уявленням про гостинність», «суддівська практика зі спорту та інструкторська практика зі спорту» [2].

По друге, удосконалення правового регулювання потребує відповідальності за незаконні дії щодо гуманітарної допомоги. Для ефективного результату потрібно здійснити комплекс дій: встановити прозору систему стосовно отримання гуманітарної допомоги та їх використання. А також має містити відкриту систему щодо здійснення контролю за використання гуманітарної допомоги та витрачених коштів. Виникає необхідність вдосконалити, а саме створити антикорупційну електронну платформу, у зв'язку з цим порушуються питання діджиталізації, а отже і врегулювання на законодавчому рівні даної процедури.

Наступне на що слід звернути увагу – це необхідність відновлення процедури декларування осіб, уповноважених на виконання функцій державного управління. З приводу особливостей декларування у період воєнного стану є роз'яснення Національного агентства з питань запобігання корупції щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції».

Також потрібно додати, що відбулися доповнення до Кримінального кодексу України, а саме було доповнено статтю 111, яка прямо стосувалася державної зради[1]. В ній було додано те, що посадовця – корупціонера можуть позбавити волі на строк до 15 років або засудити до довічного позбавлення волі з конфіскацією майна, а також позбавити права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Зазначимо щодо доповнення до чинного кримінального законодавства, посилює відповідальність за коруп-

ційні правопорушення, що стосується злочинів проти основ національної безпеки. На нашу думку, внесені доповнення є цілком доцільними та спрямованими на превенцію корупційним проявам під час дії воєнного стану, привівши корупції під час війни до співпраці з ворогом.

Отже, відповідна боротьба з корупцією в умовах воєнного стану повинна бути законодавчо забезпечена, незалежно від наявності нормативно – правової бази, яка існувала до війни. Основні стратегічні напрями удосконалення чинного законодавства повинні ґрунтуватися на умовах, що спричиняють корупційні прояви, а саме: зменшення впливу факторів, пов'язаних з конфліктом інтересів, зміцнення системи декларування як запобіжника вчинення корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних із корупцією, а також формування у посадовців та громадян нульової толерантності до корупції.

Література:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квіт. 2001 р. No 2341-III. Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/> (дата звернення: 18.03.2024).
2. Про запобігання корупції: Закон від 14 жовт. 2014 р. No 1700-VII. Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 18.03.2024).
3. Щодо діяльності з питань запобігання корупції. Державна податкова служба України. 2022. URL: <https://tr.tax.gov.ua/diialnist/zapobigannya-proyavam-koruptsii/-informatsiyni-materiali/581003.html> (дата звернення: 18.03.2024).
4. Боголепова А., Ковтун О. Актуальні проблеми подолання корупції в умовах війни у поствоєнний період. Літопис Волині. Все-український науковий часопис. Чис. 27. 2022
URL: <http://litopys.volyn.ua/index.php/litopys/article/view/395/334> (дата звернення: 18.03.2024).

ЗАХИСТ ПРАВ ЗАМОВНИКІВ ШЛЯХОМ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПЕРЕВІРКИ ДІЛОВИХ ПАРТНЕРІВ ПРИ УКЛАДАННІ ДОГОВОРІВ ЗАКУПІВЛІ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ

***Зайцев Олексій Леонідович,**
кандидат юридичних наук, професор
Завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін факультету № 4
Харківського національного університету внутрішніх справ*

Прийнятий 19 вересня 2019 р. ЗУ «Про внесення змін до Закону України "Про публічні закупівлі" та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення публічних закупівель» № 114-IX містить в собі квінтесенцію 24 років роботи законодавця над постійним удосконаленням та ускладненням процедури

закупівлі, яка з моменту появи в праві України державних закупівель законодавцем не одноразово змінювалась щодо форми, наповнення та процесів.

Розпочата війна довела неспроможність проведення більшості процедур закупівель в Україні. КМ України 28.02.2022 було прийнято постанову № 169 “Деякі питання здійснення оборонних та публічних закупівель товарів, робіт і послуг в умовах воєнного стану”, зі змінами (далі – Постанова № 169), відповідно до якої в умовах воєнного стану оборонні та публічні закупівлі товарів, робіт і послуг здійснюються без застосування процедур закупівель та спрощених закупівель, визначених Законом та Законом України “Про оборонні закупі.”

Таким чином в умовах воєнного стану були започатковані інші умови, а саме:

1) державні замовники у сфері оборони та служби державного замовника (далі - державні замовники у сфері оборони) здійснюють закупівлі товарів, робіт і послуг оборонного призначення без застосування видів (процедур) закупівель, визначених Законом України “Про оборонні закупівлі”;

2) переліки та обсяги закупівель товарів, робіт і послуг оборонного призначення визначаються рішеннями державних замовників у сфері оборони, що здійснюють такі закупівлі;

3) під час здійснення оборонних закупівель державні замовники у сфері оборони повинні відповідно до Закону України “Про оборонні закупівлі” дотримуватися таких принципів здійснення оборонних закупівель:

свочасність та відповідність прийнятим рішенням щодо захисту національних інтересів України, забезпечення потреб безпеки і оборони;

ефективність використання коштів, результативність.

Такі закупівлі не включаються до річного плану закупівель. За результатами здійснення таких закупівель в електронній системі закупівель за умови, що вартість закупівлі становить або перевищує 50 тис. гривень, державний замовник у сфері оборони оприлюднює звіт про договір про закупівлю, укладений без використання електронної системи закупівель, договір про закупівлю, а також всі додатки та зміни до нього після його укладення, але не пізніше ніж через 70 днів з дня припинення чи скасування воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях. Вимога щодо оприлюднення не застосовується до договорів, які містять інформацію з обмеженим доступом;

Ці положення були скасовані шляхом розділення закупівель на оборонні та інші. 11.11.22 р. постановою КМУ № 1275 «Про затвердження особливостей здійснення оборонних закупівель на період дії правового режиму воєнного стану», яка встановила особливий порядок та умови здійснення оборонних закупівель для державних замовників у сфері оборони, служб державного замовника, а також військових частин, організацій (установ, закладів), що уповноважуються рішенням державного замовника у сфері оборони на здійснення закупівель та укладення державних контрактів (договорів), із забезпеченням захищеності державних замовників від воєнних загроз на період дії правового режиму воєнного стану.

На відміну від Постанови № 169 Постановою № 1178 «Про затвердження особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України “Про публічні закупівлі”, на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування», яка не скасувавши Закон України “Про публічні закупівлі” істотно збільшила кількість процедур.

За логікою законодавця сторони договору про закупівлю досягають згоди через проведення процедури закупівлі, обтяженою антикорупційною перевіркою. Перевірка повинна здійснюватися шляхом пошукових електронних запитів до відкритих єдиних державних реєстрів: Електронна система публічних закупівель Prozorro <https://prozorro.gov.ua/> ; Система YouControl — онлайн-сервіс перевірки компаній <https://youcontrol.com.ua> ; Clarity Project система аналітики відкритих даних <https://clarity-project.info/about> ; реєстрів Міністерства юстиції України <https://minjust.gov.ua/m/edini-ta-derjavni-reestri> ; електронного податкового сервісу «Дізнайся більше про свого бізнес-партнера», розміщеного на головній сторінці офіційного порталу Державної фіскальної служби України <https://tax.gov.ua/businesspartner> ; Антимонопольного комітету України <https://amcu.gov.ua/> ; веб-ресурсу Міністерства внутрішніх справ України <https://mvs.gov.ua/uk> ; Єдиного державного реєстру судових рішень, держателем якого є Державна судова адміністрація України <https://court.gov.ua/> та інших.

Обов’язковій перевірці підлягає інформація щодо:

- 1) кінцевого бенефіціарного власника (контролера) контрагента, у тому числі кінцевого бенефіціарного власника (контролера) його засновника;
- 2) наявності родинних зв’язків учасників процедури закупівлі з працівниками Юридичної особи (близькими особами, що працюють в Юридичній особі);
- 3) наявності судових справ стосовно контрагента (у разі наявності підлягають з’ясуванню обставини справи);
- 4) наявності антикорупційної програми юридичної особи та уповноваженого з її реалізації.

За результатами антикорупційної перевірки Уповноважений складає письмову рекомендацію Замовнику або особі, якій в установленому порядку надано право підписувати договір, щодо прийняття обґрунтованого рішення стосовно подальших правовідносин із діловим партнером.

Тому Замовник приймає рішення про відмову учаснику процедури закупівлі в участі у відкритих торгах та зобов’язаний відхилити тендерну пропозицію учасника процедури закупівлі в разі, коли:

- 1) замовник має незаперечні докази того, що учасник процедури закупівлі пропонує, дає або погоджується дати прямо чи опосередковано будь-якій службовій (посадовій) особі замовника, іншого державного органу винагорода в будь-якій формі (пропозиція щодо наймання на роботу, цінна річ, послуга тощо) з метою вплинути на прийняття рішення щодо визначення переможця процедури закупівлі;

2) відомості про юридичну особу, яка є учасником процедури закупівлі, внесено до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення;

3) керівника учасника процедури закупівлі, фізичну особу, яка є учасником процедури закупівлі, було притягнуто згідно із законом до відповідальності за вчинення корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією;

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Зенченко Володимир Вячеславович,

курсант 212 навчального взводу

Херсонського факультету

Одеського державного університету внутрішніх справ

Галунько Віра Миколаївна,

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри загальноправових дисциплін

Херсонського факультету

Корупція в органах поліції є серйозною загрозою для правопорядку та безпеки в суспільстві, яка підриває довіру громадян до правоохоронних органів, сприяє поширенню злочинності та порушує справедливість. Особливої уваги у цьому питанні потребують органи Національної поліції.

Так, корупційні ризики діяльності поліцейських регулюються наступними нормативно-правовими актами, а саме: Конституція України, визначає, що державна влада в Україні здійснюється на принципах верховенства права, законності, гласності, обов'язковості рішень, поваги до прав і свобод людини і громадянина [1]; Закон України «Про запобігання корупції», встановлює загальні правові та організаційні засади запобігання корупції в Україні; Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України», визначає правові та організаційні засади діяльності Національного антикорупційного бюро України та інші нормативно-правові акти, які визначають повноваження та порядок діяльності органів поліції, зокрема, Закон України «Про Національну поліцію».

Конституція України встановлює загальні принципи, на яких повинна базуватися діяльність органів поліції, зокрема, принципи верховенства права, законності, гласності та поваги до прав і свобод людини і громадянина. Це означає, що діяльність поліцейських повинна здійснюватися в рамках закону та не повинна порушувати права і свободи громадян [1].

Закон України «Про запобігання корупції» визначає правові та організаційні засади запобігання корупції в Україні, закон встановлює загальні правила, які повинні дотримуватися всі посадові особи, у тому числі і поліцейські [2].

Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» визначає правові та організаційні засади діяльності Національного антикорупційного бюро України, який є спеціальним органом з питань запобігання корупції, здійснює розслідування корупційних правопорушень, пов'язаних з діяльністю поліцейських [3].

Інші нормативно-правові акти, які визначають повноваження та порядок діяльності органів поліції, зокрема, Закон України «Про Національну поліцію», також містять положення, спрямовані на запобігання корупції в діяльності поліцейських[4]. Наприклад, ним встановлюються обмеження щодо правопорушення поліцейських у підприємницькій діяльності, обмеження їхніх доходів тощо

Таким чином, запобігання корупції в діяльності поліцейських є комплексним завданням, яке вимагає прийняття заходів на законодавчому, організаційному рівні.

Корупційні ризики в діяльності поліцейських можуть бути пов'язані з різними факторами, такими як: недоброчесність; наявність конфлікту інтересів; безконтрольність з боку керівництва; наявність дискретних повноважень. Розглянемо кожен із них.

Недоброчесність самих поліцейських, є найважливішим фактором, оскільки саме від особистої чесності та відповідальності поліцейського залежить, чи він буде використовувати свої повноваження в особистих інтересах [5, с. 128].

Наявність конфлікту інтересів, виникає, коли поліцейський має особистий інтерес у результаті своєї діяльності. Це може призвести до того, що поліцейський буде приймати необ'єктивні рішення або використовувати свої повноваження для отримання особистої вигоди або певної вигоди для своїх близьких чи рідних тощо.

Безконтрольність з боку керівництва створює умови для корупції, оскільки поліцейський може бути впевнений, що його дії не будуть виявлені та покарані, що у свою чергу призводить до дискреційних повноважень. Які поліцейський також може реалізувати на власний розсуд. Вони створюють додаткові можливості для корупції, оскільки поліцейський може використовувати їх для отримання особистої вигоди.

Проаналізувавши наукові роботи вчених з даної тематики, приходимо до висновку, що у своїй більшості вони виокремлюють такі основні корупційні ризики діяльності поліцейських як: хабарництво; зловживання службовим становищем; незаконна участь у підприємницькій діяльності; продаж конфіденційної інформації; використання службового становища для тиску на громадян.

Хабарництво на сьогодні залишається найпоширенішою формою корупції в органах поліції та проявляється в різних формах, наприклад, у вигляді отримання грошей, подарунків, послуг тощо. Що як правило, тягне за собою зловживання службовим становищем. Яке може проявлятися в різних формах, наприклад, у вигляді незаконного звільнення з роботи, притягнення до адміністративної або кримінальної відповідальності, незаконного затримання тощо [6, с. 94].

Що стосується незаконної участі у підприємницькій діяльності то як правило вона відбувається у різних формах, але мета такої участі значне збагачення. Усунення конфлікту інтересів може бути досягнуто за допомогою впровадження механізмів врегулювання конфлікту інтересів, таких як обмеження правопорушення поліцейських у підприємницькій діяльності, обмеження їхніх доходів тощо [7, с. 13].

Останнім часу багато розголосу набуло таке зловживання як продаж конфіденційної інформації поліцейським, яка стала йому відомою у зв'язку з виконанням службових обов'язків. Продаж конфіденційної інформації може завдати шкоди інтересам держави, суспільства або окремих осіб [4]. Як приклад, дуже багато інформації було віддано стороні агресору або іншим особам на осіб які працюють в правоохоронній системі тощо, що потягло дуже тяжкі наслідки, що стосуються не тільки просто використання інформації а і на жаль загибелі людей.

Наступним корупційним ризиком є використання службового становища для тиску на громадян, з метою вплинути на їх рішення або їхню поведінку ти самим порушуючи їх права та свободи.

Для запобігання корупції в органах поліції необхідно вжити комплексу заходів, таких як: підвищення рівня доброчесності поліцейських; усунення конфлікту інтересів; посилення контролю за діяльністю поліцейських; обмеження дискреційних повноважень поліцейських.

Отже, корупція в органах поліції є серйозною проблемою, яка вимагає особливої уваги та негайного вирішення як з боку держави, так і з боку самих поліцейських.

Література:

1. Конституція України.URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 17.03.2024)
2. Закон України «Про запобігання корупції». URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення 17.03.2024)
3. Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України». URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text> (дата звернення 01.12.2023)
4. Закон України «Про Національну поліцію». URL. [akon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text) (дата звернення 17.03.2024)
5. Гавриленко О. В. Корупційні ризики діяльності органів внутрішніх справ: теоретико-правовий аналіз. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Право». 2018. Випуск 21. С. 127-132.
6. Дробот О. М., Ковальчук В. В. Корупційні ризики в діяльності органів поліції та шляхи їх уникнення. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2017. Випуск 42. С. 93-96.
7. Мельник О. В. Корупційні ризики в діяльності органів поліції та шляхи їх мінімізації. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Право». 2018. Випуск 1(4). С. 12-16.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Катеринчук Іван Петрович,

*доктор юридичних наук, професор, професор кафедри
вогневої підготовки Одеського державного
університету внутрішніх справ*

Протидія корупції в Україні є одним із важливіших завдань нашої держави. З моменту проголошення незалежності України корупція розглядається як пряма загроза національній безпеці, стабільності, економічному розвитку та зростанню держави. Негативні наслідки корупції розмивають такі важливі конституційні засади як принципи соціальної справедливості та рівності всіх перед законом. Корупція зневірює людей до владних структур держави, дискредитує механізми розвитку здорової конкуренції, сприяє лобіюванню законів та підзаконних актів з метою лобіювання інтересів окремих олігархічних кланів та політичних груп.[1]

Однак, здійснювані заходи поки не привели до відчутних позитивних результатів у справі протидії корупції. Це зумовлено низкою політичних, економічних, організаційно-управлінських, правових, ідеологічних, морально-психологічних факторів. Чинники успішної протидії корупції вже давно відомі та апробовані міжнародною спільнотою. Це, насамперед, відкритість влади, прозорість та зрозумілість процедур прийняття державних рішень, дієві механізми контролю за діяльністю державних органів з боку громадянського суспільства, свобода слова, свобода та незалежність засобів масової інформації. Отже, питання протидії корупції в Україні в контексті міжнародно-правових стандартів і досвіду іноземних країн, вивчення кримінально-правових та кримінологічних аспектів антикорупційної політики держави є актуальним для вітчизняної науки і практики.[2]

Незважаючи на активізацію роботи правоохоронних органів України щодо протидії корупційній експансії, темпів її зростання зупинити досі не вдалося, що призводить до сприйняття України у світі, як корумпованої держави з несприятливим соціально-економічним кліматом. В умовах інтеграційного курсу нашої держави до ЄС та НАТО головним завданням, яке визначено суб'єктам державотворення України – це подолання корупції.

Ефективна протидія корупції в українському суспільстві потребує реалізації системної і дієвої антикорупційної політики. Вона передбачає створення спеціальної системи державних органів, забезпечення належної і скоординованої їх роботи, впровадження низки превентивних й репресивних заходів запобігання корупції. Очевидно, що розбудова цього механізму має ґрунтуватися на досвіді інших країн у цій сфері й відповідати міжнародним стандартам і передовій світовій правничій практиці.

Приєднавшись в останні десятиліття до антикорупційного руху, Україна ратифікувала низку міжнародно-правових документів. Серед перших ратифікованих документів – Кримінальна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією, Цивільна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією. Вар-

то зазначити, що це документи локального характеру, а тому їх правові норми застосовуються лише у деяких країнах. Документом, який є універсальним у міжнародному антикорупційному законодавстві, є Конвенція ООН проти корупції. Вона була ухвалена Асамблеєю ООН 31 жовтня 2003 року. Офіційно Україна взяла на себе зобов'язання виконувати положення Конвенції у 2010 році.[3]

Найбільш масовою є корупція державних службовців нижчого та середнього рівня, які працюють у контролюючих органах. У зв'язку з цим слід спростити процедури видачі різних ліцензій, реєстрації підприємств. Взагалі, найефективнішим засобом боротьби з корупційними правопорушеннями державних службовців нижніх і середніх рівнів є скорочення їхніх дозвоільно розпорядчих функцій. Важливим кроком могло б стати скорочення переліку видів підприємницької діяльності, що підлягають ліцензуванню. Необхідно зробити прозорими і спрощеними механізми митного, прикордонного, екологічного, санітарного, протипожежного та інших видів контролю. Економічна криза і її наслідок – зубожіння державного бюджету - підштовхнули до створення різноманітних недержавних служб, фірм, агентств, які за плату, але в коротші терміни, надають окремим громадянам та юридичним особам послуги, що виконуються і державними органами. Це часто породжує корупційні правопорушення державних службовців, призводить до змови представників цих недержавних фірм і державних службовців, гальмує й дезорганізує роботу державних органів. Тому потрібно вдосконалити законодавство, яке регулює створення подібних фірм та агентств, чітко визначити їхні функції, створити належні бар'єри для розвитку корупції.

На основі аналізу сучасного стану запобігання корупції в Україні можна стверджувати, що певні кроки у цьому напрямі вже здійснені, а саме:

по-перше, певною мірою забезпечена прозорість діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування через введення публічних, загальнодоступних електронних закупівель, відкритого бюджету розпорядників бюджетних коштів, через доступ до публічної інформації, обов'язкове оприлюднення декларацій, публічне звітування органів влади й комунальних підприємств. Водночас діяльність владних структур щодо забезпечення доступу до публічної інформації потребує більшої структуризації і системності;

по-друге, ведуться роботи щодо інвентаризації й обліку державного і комунального майна, у тому числі земельних та інших ресурсів. Так, на основі висновку Фонду державного майна України відомо, що станом на вересень 2020 р. державні установи зареєстрували лише 49% власності, якою вони володіють. Це означає, що решта майна має серйозну загрозу експропріації, продажу чи неофіційного використання. В Україні немає кадастру нерухомості, який містив би інформацію про параметри існуючих будівель, їх оціночну вартість та точне просторове розташування (на місцевості) та був би інтегрований у реєстр прав власності. Інвентаризація пам'яток культури часто свіdomo не проводиться, а їх заповідні території не позначаються там, де заборонено будівництво. Органи місцевого самоврядування не визначають меж охоронних зон, які будуть застосовуватися пізніше вздовж водних об'єктів,

взявши до уваги будівлі. Тому замість очікуваного порядку, виникає низка неузгодженос-тей в інформаційному полі;

по-третє, державні структури переходять на комп'ютеризацію й автоматизацію державних послуг, дозволів, ліцензій. Тому відкритим все ще є питання щодо повного переведення у комп'ютерний формат видачі усіх довідок, дозволів та ліцензій, результатів перевірок, соціальних виплат за державні кошти тощо;

по-четверте, усуваються прогалини чинного законодавства. Оскільки корупція часто «вбудовується» в законодавство, що робить її законною, недосконале законодавство призводить до неефективного управління та примножує його помилки. Правки до поправок означають, що такі правові стандарти більше можуть не виконуватися і більше не контролювані. Представники малого та середнього бізнесу, діючи у напівзаконний спосіб, стають порушниками. Тому підкуп для них – це найшвидший спосіб вирішити проблеми;

по-п'яте, із формуванням системи якісної державної служби частково забезпечується належна оплата праці на посадах із високими корупційними ризиками, адже інакше виникатиме загроза спрямування прагнень державних службовців на діяльність, яка «компенсує» низьку заробітну плату. Однак оклади державних службовців переважно доволі низькі, а проблема у цьому напрямі – невирішена.

Корупція – це явище, яке походить від рівня економічного, політичного та соціокультурного розвитку держави. Ніхто не створює корупцію – вона, як і культура, виникає сама собою внаслідок того, що люди бачать в ній легкий шлях вирішення свого питання в будь-якій сфері суспільного життя, адже хабарництво часто стає спрощеним варіантом вирішення проблеми.

Серед напрямів подолання корупції в Україні на сьогодні найбільш важливими є такі: усунення прогалин в законодавстві; системне забезпечення прозорості державної діяльності та її результатів; інвентаризація та облік державного і комунального майна й земель; комп'ютеризація та автоматизація державних послуг, надання довідок, дозволів, ліцензій тощо; формування якісної високооплачуваної системи державної служби.

Враховуючи актуальність проблеми подолання корупції, масштаби цього явища та реальну загрозу суспільству, доцільно продовжувати дослідження у цьому напрямі, щоби створити ефективну систему запобігання та протидії корупції.[4]

Література:

1. Мовчан А.В. Актуальні проблеми протидії корупції в Україні. Вісник кримінального судочинства №1/2017, ст. 116-121. https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/1_2017_Movchan.pdf
2. Борисов В.І. Актуальні проблеми протидії корупції. Монографія. Національна академія правових наук України, Харків – 2012. https://ivpz.kh.ua/wp-content/uploads/2019/02/monograf_korupcia_17_10_18.pdf
3. Актуальні проблеми запобігання та протидії корупції. Тези І Всеукраїнської науково-практичної конференції (28 жовтня 2021 року). Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельни-

цького. https://nadpsu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/12/konferencziya_korupcziya_28_10_21_.pdf

4. Микола Кравчук, Ілона Лаврів. Сутність корупції та основні шляхи її подолання в Україні. Видання: Актуальні проблеми правознавства. №3 (2021) ст. 31-36. <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/1255>

АНТИКОРУПЦІЙНЕ ЗАКОНОДАВСТВО: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Чернов Микола Миколайович,

*доцент кафедри адміністративної діяльності поліції
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук*

Україна на шляху до вступу Європейського Союзу приділяє особливу увагу боротьбі з корупційними проявами. Удосконалюючи антикорупційне законодавство, приближуючи його до міжнародних стандартів, держава посилює заходи для ефективного запобігання та боротьби з корупцією.

Закон України «Про запобігання корупції», є основним юридичним актом у сфері протидії корупції та визначає правові та організаційні засади системи протидії корупції в Україні, включаючи превентивні антикорупційні механізми та політику [2]. У 2021 році законодавчі ініціативи, прийняті Верховною Радою України, спрямовані на підвищення ефективності державної антикорупційної політики. Були ухвалені стратегічні документи та внесені зміни до ключових кодексів та законів. Наприклад, Антикорупційна стратегія на 2021-2025 роки та Державна програма, у яких конкретизовано принципи та заходи їх реалізації. Крім того, значно розширено коло суб'єктів, що займаються запобіганням та протидією корупції. Основні повноваження надано новим спеціалізованим органам, таким як Спеціалізована антикорупційна прокуратура та Національне агентство з питань запобігання корупції [1].

Здавалося б, в Україні створено достатню організаційно-правову базу для подолання корупції, що супроводжується перерозподілом владних повноважень між суб'єктами державної влади та визначенням головних пріоритетів у сфері протидії корупції. Однак, незважаючи на останні реформи в антикорупційному законодавстві, Україна все ще не приділяє достатньо уваги виконанню рекомендацій світової спільноти у сфері запобігання та протидії корупції [3]. Для ефективності державної антикорупційної політики необхідно вирішити наступні проблеми. Так, до сьогодні питання підпорядкування та виконання своїх повноважень Спеціалізованої антикорупційної прокуратури на законодавчому рівні не вирішено, як і не вирішено питання щодо легітимності її створення. Іншим проблемним питанням залишається ратифікація ряду міжнародних законодавчих актів. Так, Конвенцію Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) щодо боротьби з хабарництвом іноземних посадових осіб у ділових операціях досі не ратифіковано. Важливо визначити зобов'язання щодо заборони підкупу посадових осіб іноземних держав та встановлення відповідальності юридичних осіб за хабарництво [5].

Наступним проблемним питанням є неудосягнений перелік корупційних злочинів та звужений перелік повноважень відповідних органів для їх розслідування. Так, наприклад, для забезпечення додаткових гарантій проведення незалежної зовнішньої експертизи нормативно-правових актів стосовно корупційних ризиків, Національне агентство з питань запобігання корупції повинно мати повноваження здійснювати антикорупційну експертизу проектів законодавства. Ефективні механізми зовнішнього та внутрішнього державного фінансового контролю та аудиту є важливими для виявлення та запобігання зловживань та корупції при управлінні бюджетними коштами. Контролюючим структурам слід використовувати ризикоорієнтований підхід та акцентувати увагу на виявленні фактів корупції [4]. Крім того, одним із ключових напрямків антикорупційної політики держави має бути створення умов для негативних наслідків сторонам, які є учасниками корупції, впровадження суспільного несприйняття та осуду корупції у всіх її проявах, а також невідворотність покарання за корупційні діяння незалежно від їх наслідків та суб'єктів корупційних діянь [6].

Отже, вище проблемні питання в антикорупційному законодавстві України підкреслюють необхідність подальших реформ та удосконалення системи протидії корупції. Незважаючи на значний прогрес у створенні правових механізмів та інститутів для боротьби з цим негативним явищем, існують вагомі пробіли, які потребують негайного уваги та вирішення. Важливо акцентувати увагу на ратифікації Конвенції ОЕСР щодо боротьби з хабарництвом, вдосконаленні кримінального законодавства відповідно до міжнародних стандартів та створенні ефективних антикорупційних органів. Також, вирішення проблеми недостатньої підготовленості та несформованості інституцій, що здійснюють розслідування корупційних злочинів, виявляється ключовим фактором для успішної роботи системи.

Література:

1. Брайченко С. М. Проблемні питання визначення поняття корупція в антикорупційному законодавстві. Новітні кримінально-правові дослідження: зб. наук. пр. / відп. ред. О. В. Козаченко. Миколаїв : Іліон, 2016. С. 64-67.
2. Про запобігання корупції. Закон України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua> (дата звернення 17.03.2024).
3. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія). Закон України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua>. (дата звернення 17.03.2024).
4. Про Національне антикорупційне бюро України. Закон України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua>. (дата звернення 17.03.2024).
5. Левченко, А. О. Антикорупційне законодавство України: проблеми та перспективи. Юридичний науковий електронний журнал № 2 2016р. 65-68с.
6. Галуцько В.М. Державна політика в сфері боротьби з корупцією. Науковий вісник Ужгородського національного університету, Випуск 35. Частина II. Том 2. 2015. С.86-88

СЕКЦІЯ 4. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПРАВOPУШЕНЬ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН ТА ЇХ АНАЛОГІВ

*Джумак Андрій Вікторович, заступник начальника
3-го управління (протидії правопорушенням на об'єктах
легального обігу наркотиків) – начальник 1-го відділу
(організаційно-методичного супроводження) Департаменту
боротьби з наркозлочинністю Національної поліції України*

Останніми роками саме рестриктивну антинаркотичну політику почали застосовувати в більшості країн світу, зокрема в більшості країн Західної Європи і в США. Це пов'язано з тим, що практично всі країни приєдналися до Єдиної конвенції про наркотичні засоби (Нью-Йорк, 30 березня 1961 р.), яка регулює обіг опіатів, кокаїну та канабіноїдів. Багато країн світу приєдналися також до Конвенції про психотропні речовини (Відень, 21 лютого 1971 р.), яка стосується обігу психостимуляторів і деяких видів психотропних речовин.

Ухвалені міжнародні конвенції з обігу наркотиків відображають тривалий досвід багатьох країн світу в їхніх більш-менш успішних спробах контролю за наркоситуацією.

Як же ухвалення цих міжнародних Конвенцій позначилося на світовій практиці боротьби зі сформованою наркоситуацією, і чи варто звернути увагу на досвід роботи різних країн з контролем за обігом наркотиків?

Найрозвиненішими комплексами заходів боротьби з наркоманією володіє низка Скандинавських країн, США та ін. Оскільки Скандинавські країни, за оцінками ООН, визнані найбільш здоровими, їхня соціальна політика, зокрема й шляхи розв'язання проблеми наркотиків, заслуговує на докладніший розгляд.

Наприклад, відома Шведська модель. Звичайно, через Швецію не проходять основні шляхи наркоторгівлі, різниця доходів населення невелика, що знижує рівень соціальної диференціації, рівень безробіття, включно з безробіттям серед молоді, нижчий за середньоєвропейський рівень. Ці соціальні чинники знижують ризик вживання наркотиків.

На відміну від більшості Європейських країн, найпроблемніші наркотики у Швеції не героїн, а амфетаміни. Незважаючи на прогрес у скороченні вживання амфетамінів, рівень їхнього використання, що залишається високим, викликає найбільше занепокоєння в цій країні.

Координатори стали агентами, що сприяють мобілізації суспільства на всіх рівнях у досягненні однієї мети: зниження вживання наркотиків і максимальне наближення до бачення суспільства, вільного від наркотиків. Крім

того. Призначенням Координаторів, шведський уряд досяг ще одного дуже важливого результату: абстрактні одного дуже важливого результату: абстрактні політичні заходи стали "персоніфіковані". Цього не вистачало у шведській політиці до ухвалення проєкту.

Взагалі хочеться зазначити, що для реалізації заходів, передбачених планом, шведський уряд щорічно виділяє на запобігання незаконному обігу наркотиків і скорочення попиту грошові кошти в розмірі близько 260 млн. шведських крон (майже 40 млн. доларів США), це втричі рази більше коштів, ніж у середньому в країнах Європейського союзу. Цей показник підтверджує цілеспрямованість і серйозність намірів уряду в боротьбі з суспільно небезпечним "ворогом".

У Швеції велике значення приділяється саме профілактиці наркоманії. Весь комплекс заходів розбитий на три види:

Первинна профілактика - попереджувальна, її мета - запобігти споживанню наркотиків взагалі.

У первинній профілактиці головним методом боротьби є інформація - детальна і конструктивна.

Необхідно донести до суспільства знання і тим самим зруйнувати всі міфи про безпечність наркоманії.

Крім того, необхідно подавати позитивний приклад молодому поколінню, створювати орієнтир правильної поведінки.

Найбільше значення відводиться вторинній профілактиці. Вона полягає у виявленні початківців наркоманів і у втручанні, здатному зупинити подальше споживання наркотиків. У цій стадії профілактики якраз і розвивається основна боротьба з проблемою.

Третинна профілактика - це вже безпосереднє лікування хворих на наркоманію.

Як максимальний прояв покарання при незначних відхиленнях від лінії закону, відпочивальника може зустріти тюремне ув'язнення протягом 6 місяців. Під незначним відхиленням розуміють ситуацію, коли людину спіямили в стані розслаблення або просто вона мала при собі препарати, що сприяють цьому розслабленню. Якщо ж відпочивальник завинив серйозніше перед суворим ликом закону, то на нього неминуче чекає позбавлення волі від 2-х до 10 років. Але тут уже йдеться про поширення наркотичних засобів. Ось такий суворий шведський закон!!!

Ще однією потужною зброєю в боротьбі з наркоманією є саме суспільство. Так, у Швеції дуже сильними є громадські організації, які ставлять собі за мету проведення послідовної обмежувальної антинаркотичної та антиалкогольної політики. Більшість організацій нині концентрується на боротьбі з наркотиками. Так, наприклад, з 1969 р. у Швеції діє Союз громадських організацій "За суспільство без наркотиків".

"Товариство без наркотиків" вважає, що вирішальна сила - це не тільки поліцейські чи лікарі, а й суспільство. Їхній багаторічний досвід свідчить, що щойно замовкає голос народу, всі структури влади починають бездіяти. У боротьбі з наркоманією для отримання відчутних результатів важлива єдність усіх методів - загальне знання плюс реальні законні запобіжні заходи. І ці

заходи, часом жорсткі, продиктовані любов'ю. У цьому і полягає справжній гуманізм" - упевнені громадські працівники.

Діяльність самої організації "Товариство без наркотиків" зберігає виняткову важливість у посиленні шведської антинаркотичної політики.

Аналіз кримінального права США (як федерального, так і за окремими штатами) показує, що, традиційно позиціонуючи себе як найгуманнішу та найправозахиснішу країну, США мають набагато жорсткіше, порівняно з українським законодавством.

Американська Національна стратегія контролю над наркотиками розглядає проблему їхнього вживання як комплексну і довгострокову, визнаючи величезний вплив наркоспоживання на національну охорону здоров'я і безпеку громадян.

Заходи протидії розвитку наркоманії в США включають:

- Тестування учнів на вживання наркотиків. Тестування учнів, що має некаральний характер, використовується як профілактична програма. Якщо тестування дало позитивні результати, інформація про це доводиться тільки до батьків учня і спеціального консультанта.

Дитині пропонується пройти консультацію або, в разі необхідності, лікування. Результати тестів не використовуються для покарання учнів і ніколи не повідомляються в правоохоронні органи.- Загальнонаціональна антинаркотична медіакампанія.

Кампанія проводиться шляхом платного розміщення рекламної інформації. За допомогою своєї ідеї "Будь вищою за вплив", вона звертається до почуття індивідуальності кожного підлітка, щоб протидіяти негативним силам масової культури та "розвінчати" ідею вживання наркотиків. Ключовим партнером у цій роботі є засоби масової інформації. Пропаговані під час медіакампанії за допомогою телебачення, журналів і газет, радіо, Інтернету посили підтримують ширші соціальні ідеї, спрямовані на протидію незаконному обігу наркотиків.

- Наркосуди. У Сполучених Штатах наркосуди стали альтернативним способом винесення покарань, і призначені спеціально для роботи з особами, які допустили незначні правопорушення, пов'язані з наркотиками. Наркосуди забезпечують найбільш всебічний і ефективний контроль над злочинцями, які вживають наркотики. Як альтернативу тюремному ув'язненню вони пропонують особам, які вчинили правопорушення, пов'язані з наркотиками, можливість ефективного лікування, тестування на вживання наркотиків, громадського спостереження за ними, а також структурованого моніторингу.

На слуханнях у справах, пов'язаних із ненасильницькими злочинами, імовірно на ґрунті наркоманії, крім традиційних учасників суду, присутній так званий "консультант" (assessor), який не є лікарем, але має ліцензію на право оцінювати готовність підсудного до участі в програмі лікування і подальшої інтеграції в суспільство.

- Програма "Місцева спільнота, вільна від наркотиків".

Програма "Місцева спільнота, вільна від наркотиків" об'єднує різних членів з метою боротьби з наркопроблемами на місцевому рівні. Подібні об'єднання, що фінансуються за рахунок невеликих федеральних грантів, спону-

кають місцевих лідерів, професіоналів у галузі охорони здоров'я, працівників правоохоронних органів, педагогів, представників церкви та інших пропонувати рішення з протидії наркоманії на місцевому рівні. Ці об'єднання спочатку формують наркопроблематику, характерну для їхніх мешканців, а потім пропонують рішення з протидії цим проблемам. - Скринінг, короткочасна інтервенція та відсилання до лікування

Це програма профілактики та лікування, що застосовується в установах охорони здоров'я для виявлення та надання допомоги особам, які мають проблеми з наркотиками. Реалізується в госпіталях, лікарнях та університетських кампусах по всій країні.

Велика частина осіб, проблема залежності у яких вже вийшла на рівень, що піддається діагностиці, залишається невідомою для медиків. Ці люди часто не усвідомлюють ступінь розвитку своєї проблеми залежності і не звертаються за лікуванням. Медична спільнота, спільно з урядом США розробила цю програму. Якщо проблема виявляється, кваліфікований медик негайно проводить короткочасну інтервенцію.

- Доступ до відновлення. Після проходження лікувальної програми особи, які звернулися по допомогу, можуть скористатися програмою "Доступ до відновлення", яка призначена для того, щоб забезпечити конкретній людині доступ до найбільш підходящої для неї лікувальної програми за допомогою так званих "лікувальних ваучерів". Багато людей, які відчують залежність, зустрічають на своєму шляху до лікування такі перепони, як забезпечення догляду за дітьми в той час, поки вони беруть участь у реабілітаційній програмі, проблеми з транспортом, які не дають їм змоги дістатися до тих місць, де проводиться професійна перепідготовка. Ваучер "Доступ до відновлення", зокрема, підтримує такі послуги як догляд за дітьми, забезпечення транспортом, допомога реабілітованим з боку осіб, які вже успішно пройшли реабілітацію. АТР концентрує свою увагу на особистості реабілітованого, спеціалізуючи реабілітаційні програми відповідно до основних потреб клієнта.

- Анонімні пункти довіри та реабілітаційні центри.

У великих американських містах діють мережі анонімних пунктів довіри, що надають долікарську консультативну допомогу хворим та їхнім родичам.

Крім анонімних пунктів довіри, антинаркотичну профілактику здійснюють різні реабілітаційні центри - спеціалізовані клініки, в яких хворі на наркоманію живуть від одного до трьох років, здобувають нову професію, відновлюють втрачені трудові навички. При реабілітаційних центрах створюються підприємства, підсобні господарства, художні промисли. Усе це дає змогу хворому раціонально змінити раніше сформовані категорії цінностей, порвати з колишнім кримінальним оточенням, сформувані установку на здоровий спосіб життя в майбутньому. До моменту завершення перебування хворого в центрі реабілітації йому підшукують місце роботи і житло.

Програми із запобігання наркоманії серед молоді вирізняються широким діапазоном напрямів роботи, що забезпечують розв'язання проблеми девіантної (характеристика поведінки, що не збігається із соціальними нормами та цінностями, прийнятими в суспільстві) у молодіжному середовищі загалом.

Велику роль відіграють програми, орієнтовані на ровесників, батьків, громади, в яких живуть молоді люди. Оскільки думка молодіжного оточення має великий вплив на поведінку неповнолітніх, розроблено програми, орієнтовані на "особисту молодь". Зазвичай до такої програми включається дорослий координатор, який організовує обговорення різних питань і проблем, що виникають у підлітків, наприклад, під час вибору альтернатив одурманювальним речовинам, створенні здорового клімату в групі, розвитку навичок спілкування тощо.

США мають досить жорстке законодавство щодо споживачів наркотиків, так відповідно до Drug Possession Penalty Act of 1986, ст. 21 Title 21 USC передбачено, що особа, яка свідомо та незаконно володіє наркотиком, несе цивільну відповідальність у вигляді штрафу до 10 000 доларів за кожне порушення. Крім того, якщо порушення скоєно повторно, то винний може бути засуджений до тюремного ув'язнення на строк від 15 днів до двох років і штрафу (2,5 - 10 тис. дол.), за обтяжуючих обставин - до позбавлення волі від 90 днів до 3 років і штрафу (5 - 25 тис. дол.). Покарання можуть накладатися одночасно - і штраф, і тюремне ув'язнення

Порівняльний аналіз кримінального законодавства показує, що в США передбачено більш жорсткі вимоги до визнання правопорушника неосудним, порівняно з КК України, передбачено серйозніші покарання за аналогічні кримінальні та адміністративні правопорушення. У законодавстві більшості штатів збережено як кримінальне покарання смертну кару. За американським законодавством, у разі вчинення особою кількох правопорушень передбачене за кожним із них кримінальне покарання підсумовується. В Україні в аналогічній ситуації використовується принцип поглинання меншого строку покарання більшим.

- репресивна або заборонна політика;
- ліберальна або заохочувальна політика;
- реструктивна або заборонно-обмежувальна політика.

Метою репресивної стратегії антинаркотичної політики є формування активної громадянської позиції неприйняття наркотиків і наркобізнесу для максимального повного викорінення цього негативного соціального явища. Відповідно до цього ідеологія репресивної стратегії полягає в такому наступному:

- наркозалежний становить соціальну небезпеку;
- наркоманія невиліковна і застосування медичних заходів недостатньо;
- необхідні жорсткі заходи соціального контролю за обігом наркотиків (і легальним, і нелегальним).

Література:

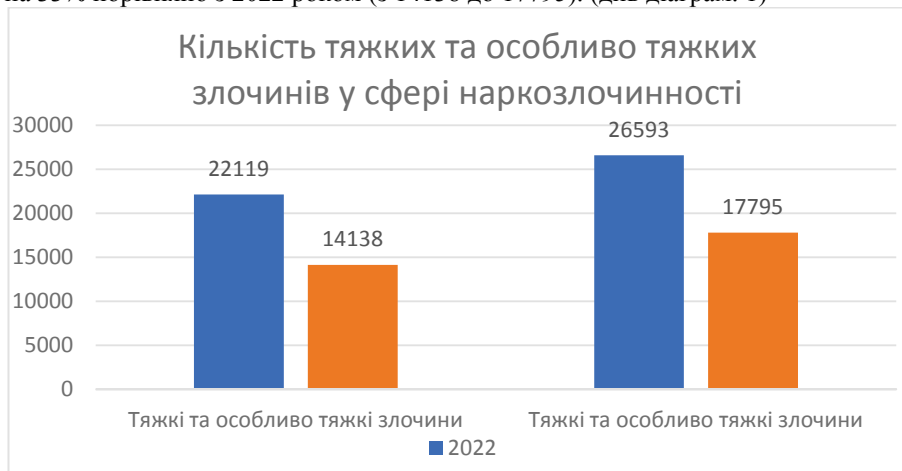
1. Drug Possession Penalty Act of 1986, ст. 21 Title 21 USC URL: <http://www.unodc.org/doc/enl/1986-30-E.pdf>
2. The Convention on Psychotropic Substances (concluded in Vienna on 21.02.1971) // Collection of existing treaties, agreements and conventions signed by the USSR and foreign countries. MY. XXXV. Moscow, 1981. P. 416–434

РЕАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ ПОВ'ЯЗАНІ З ОБРАННЯМ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ

*Ганна Собко, д.ю.н., начальник 2-го відділу
(оперативної та негласної роботи) 1-го управління
(оперативних розробок та оперативної роботи) Департаменту
боротьби з наркозлочинністю Національної поліції України, професор*

На території України документується значна кількість тяжких злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, однак законодавством України передбачена можливість застосування стосовно таких осіб запобіжного заходу, альтернативного тримання під вартою, у вигляді застави, що дає змогу вказаним особам продовжити протиправну діяльність та уникнути відповідальності.

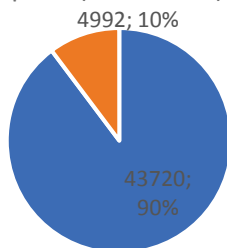
З моменту початку повномасштабної військової агресії російської федерації проти України на території держави згідно зі статистикою Національної поліції України кількість учинених тяжких та особливо тяжких злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів за 2023 рік зросла на 28,6% порівняно з 2022 роком (з 22119 до 26593), у 2023 році зростання щодо зареєстрованих у звітному періоді зросло на 33% порівняно з 2022 роком (з 14138 до 17795). (див діаграм. 1)



Якщо диференційовано розглянути тяжкі злочини та особливо тяжкі злочини, то вбачається, що тяжких кримінальних правопорушень вчиняється набагато більше ніж особливо тяжких кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, за 2022 рік 10,46% (2101) є особливо тяжкими злочинами, тоді як майже 90% (20018) є тяжкими злочинами, за 2023 рік

9,89% (2891) є особливо тяжкими злочинами і більш ніж 90% (23702) є тяжкими злочинами (Див. діаграм 2).

Кількість вчинених тяжких та особливо тяжких злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин їх аналогів та прекурсорів за 2 роки (2022-2023)



У 2023 році в провадженні знаходилось тяжких злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин їх аналогів та прекурсорів на 18% більше ніж у 2022 році (з 20018 у 2022 до 23702 у 2023), при цьому кількість зареєстрованих в звітному періоді тяжких кримінальних правопорушень за рік зросла на 8,2 % (з 12938 у 2022 до 15777 у 2023).

Кількість випадків повідомлення про підозру за вчинення тяжких злочинів у зазначених кримінальних правопорушеннях збільшилась на 38,2 % (з 3000 у 2022 році до 4179 у 2023 році) (Див. табл 1)

Таблиця 1. Кількість випадків повідомлення про підозру за вчинення тяжких злочинів у сфері обігу наркотичних засобів психотропних речовин їх аналогів та прекурсорів.

Тяжкі злочини	2022	2023
ст. 305	12	30
ст. 306	13	75
ч.1 ст. 307	356	501
ч.2 ст.307	1869	2435
ст.308	35	97
ч. 3 ст. 309	255	298
ч.3 ст. 311	165	246
ст. 313	72	118
ч.2 ст. 317	192	328
ч.4 ст. 321	30	38
ч.1 и ч. 2 ст. 321-1	1	13
	3000	4179

При цьому відсоток осіб яким після повідомлення про підозру обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою склав 41 % у 2022 році та 48% у 2023 році, однак у всіх інших випадках застосовувався альтернативний запобіжний захід: домашній арешт 19,7% у 2022 році та 19,3% у 2023 році; застава становить 39% у 2022 році та 39,3% у 2023 році (Див. діаграм. 2).



Згідно частини першої статті 183 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) тримання під вартою є винятковим запобіжним заходом, який застосовується виключно у разі, якщо прокурор доведе, що жодний із більш м'яких запобіжних заходів *не може запобігти ризикам*, передбаченим статтею 177 КПК України, однак у відповідності прямої дії частини 3 статті 183 КПК України слідчий суддя чи суд зобов'язаний визначити розмір застави у будь-якому разі (імперативна дія).

Щодо висновків, то з наведеної статистики у 41% у 2022 році та 48% у 2023 році, за які суд ухвалив запобіжний захід у вигляді тримання під вартою за вчинення тяжких кримінальних правопорушень у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, реальне його застосування є нікчемне малим, тому що таких осіб, які не можуть внести визначений розмір застави серед злочинців, які вчиняють тяжкі кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин їх аналогів та прекурсорів практично немає (і навіть якщо немає зазначеної суми в момент ухвали запобіжного заходу, поручитель із числа накррозлочинців може це зробити у будь-який час).

Таким чином, виникає необхідність у запровадженні юридичного механізму реальної ізоляції від суспільства (право слідчого судді, суду при постановленні ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вар-

тою не визначати розмір застави) стосовно правопорушників (підозрюваний, обвинувачений), які підозрюються в учиненні тяжких злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.

Література:

1. Абламський С. Є. Оціночні поняття у Кримінальному процесуальному кодексі України 2012 року: теоретичні та прикладні проблеми застосування. Юридична наука та практика: виклики сучасних євроінтеграційних процесів: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Братислава, Словацька Республіка, 27-28 листоп. 2015 р.). Панєвропейська висока школа, Братислава, 2015. С. 19-22.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науковопрактичний коментар : у 2-х т. Т. 1 / О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський та ін. ; за заг. ред. В. Я. Тація та ін. Х. : Право, 2012. С. 695-696.
3. Даль А. Л. Тримання під вартою як запобіжний захід у кримінальному провадженні : монографія /за загальною редакцією доктора юридичних наук, професора О. О. Юхна. Харків : ХНУВС ; Панов, 2017. 238 с. (Серія «Бібліотечка слідчого і детектива : учасники кримінального провадження»)
4. Яновська О. Аналітичний звіт щодо окремих проблемних аспектів практичного застосування положень кримінального процесуального кодексу України. К., 2016. С. 9.

ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ АБО УТРИМАННЮ МІСЦЬ ДЛЯ НЕЗАКОННОГО ВЖИВАННЯ, ВИРОБНИЦТВА ЧИ ВИГОТОВЛЕННЯ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ

***Щирська Вікторія Сергіївна**, доцента кафедри
кримінального права та кримінології факультету
підготовки фахівців для органів досудового розслідування ОДУВС,
кандидат юридичних наук, доцент*

У кримінології спеціально-кримінологічний рівень запобігання злочинності визначають як цілеспрямований вплив спеціальних державних органів, спеціальних установ, громадських формувань, які спеціалізуються на боротьбі зі злочинністю, на криміногенні фактори, що обумовлюють окремі види і групи злочинної поведінки (наприклад, злочинність неповнолітніх, жіночу злочинність, економічну злочинність) з метою усунення причин і умов злочинності, а також недопущення вчинення злочинів на різних стадіях противоправної поведінки. У суб'єктів цього рівня функція запобігання злочинам входить до кола їх професійних обов'язків. [1, с. 243]

Підтримуючи в цілому цю позицію вчених, вважаємо, що вказаний рівень характерний не лише для окремих видів чи груп злочинної поведінки, але й

для окремих видів злочинів, зокрема й суспільно небезпечного діяння, передбаченого ст. 317 КК України.

Вчені вважають, що спеціально-кримінологічне запобігання здійснюється у формі відомчих і міжвідомчих планів або програм підсилення боротьби зі злочинністю. З такою пропозицією слід погодитись частково, оскільки, наприклад, працівники ДПН НПУ здійснюють запобігання злочинам як в межах таких планів і програм, так і поза ними. Навіть якщо немає жодної програми, обов'язок кожного працівника поліції – вжити заходів щодо запобігання злочину. [2, с. 23-24]

Запобігання має здійснюватись на рівні малих груп осіб, які причетні до обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, а також осіб, які з ними контактують через родинні, дружні чи інші зв'язки. [3, с. 583]

Об'єктами запобігання у цьому випадку є: 1) спосіб життя організаторів, утримувачів та відвідувачів місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів; 2) умови несприятливої життєдіяльності вказаних осіб в побутовому оточенні (насамперед у сім'ї), у сфері дозвілля, в інших мікросоціальних групах, у першу чергу антисуспільної спрямованості, а також несприятливі умови індивідуального буття; 3) соціальні елементи їх особистості, що відображають антисуспільну спрямованість; 4) соціально значущі психофізичні особливості таких осіб; несприятливі умови середовища, що оточує такого індивіда; 5) інші обставини, котрі визначають криміногенну ситуацію у цій сфері.

Відтак, це запобігання має бути спрямоване на осіб, які вчиняють злочини, передбачені ст. 317 КК України, а також осіб, які використовують вказані місця для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

Метою запобігання є позитивна корекція особистості, що призводить до відмови її від організації або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, надання приміщень з цією метою, відвідування цих місць або не вчинення таких дій взагалі чи повторно.

Виходячи з цього, а також враховуючи особливості досліджуваної категорії злочинів, доцільно виділити дві групи осіб, які можуть бути об'єктами запобігання у цьому разі:

1) особи, які можуть вчинити такі злочини чи схильні до їх вчинення: які вживають наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги; які вчиняли адміністративні правопорушення чи інші злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів; які систематично вживають алкогольні напої;

2) особи, які вже вчиняли такі злочини.

Запобігання охоплює як припинення розпочатого злочину, так і недопущення вчинення нового злочину взагалі, а недопущенням є профілактика злочинності.

Кримінологи стверджують, що профілактика проводиться шляхом використання різних профілактичних моделей. Використання цих моделей у будь-якій країні можливо з урахуванням специфіки освітніх, соціальних, психологічних і медичних факторів того середовища, на яке вони розраховані. З урахуванням цього у науковій літературі виділяють медичну, освітню й психосоціальну моделі профілактики.

Запобігання організації або утриманню місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів має включати, в першу чергу, такі найбільш важливі та ефективні заходи:

1. Виявлення осіб, які вчинили ці злочини чи схильні до їх вчинення, та вивчення їх особистостей. Об'єктом виявлення мають бути: відвідувачі, організатори, утримувачі вказаних місць, а також особи, які надають приміщення для виробництва, виготовлення чи вживання наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів.

2. Спостереження та контроль за поведінкою і способом життя осіб, які потребують застосування щодо них заходів запобігання. Він повинен включати насамперед виявлення та поставлення на облік таких суб'єктів: осіб, які вживають наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги; осіб, що вчинили злочини чи адміністративні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів; осіб, які вчинили злочини, передбачені ст. 317 КК України; осіб, які схильні до вчинення злочинів, передбачених ст. 317 КК України тощо.

Органи Національної поліції ведуть облік усіх осіб, відносно яких встановлено, що вони незаконно вживають наркотичні засоби або психотропні речовини, крім осіб, які добровільно звернулися по медичну допомогу та виконують рекомендації лікаря [4].

Таким чином, на сьогодні в Україні існує механізм виявлення та постановки на облік осіб, які незаконно вживають наркотичні засоби або психотропні речовини. В одних випадках особа може добровільно пройти лікування хворого на наркоманію або токсикоманію, а за певних умов це здійснюється примусово.

На профілактичний облік в органах Національної поліції у нашому випадку доцільно брати таких осіб: відносно яких є інформація, що вони можуть вчинити злочин, передбачений ст. 317 КК України або пов'язані з ним протиправні діяння; які вчинили злочин, передбачений ст. 317 КК України, або пов'язані з ним протиправні діяння, злочинна діяльність яких була припинена і які не були засуджені до кримінального покарання; які вчинили злочин, передбачений ст. 317 КК України, або пов'язані з ними протиправні діяння і звільнені з місць позбавлення волі, а також ті, що відбули покарання і з яких судимість не знято або не погашено у встановленому законом порядку; засуджені за вчинення злочину, передбаченого ст. 317 КК України, або пов'язаних з ним протиправних діянь умовно або до міри покарання, не

пов'язаної з позбавленням волі, а також звільнені від покарання та його відбування; які знаходилися на лікуванні від алкоголізму і наркоманії в спеціальних наркологічних закладах; які були визнані в установленому порядку наркоманами, токсикоманами або вживають наркотичні речовини без призначення лікаря; відносно яких здійснюється адміністративний нагляд.

На профілактичний облік варто ставити й неповнолітніх, які зловживають спиртними напоями, вживають наркотичні засоби, психотропні речовини, одурманюючі засоби.

Профілактичний облік передбачає створення та ведення відповідних комп'ютерних інформаційних систем правоохоронних органів України.

4. Застосування заходів виховного, медичного, правового та іншого характеру з метою усунення ймовірності вчинення ними злочину (в тому числі нового злочину). У першу чергу слід використовувати різного роду виховні заходи, переконання, примус, бесіди, заходи адміністративної та кримінальної відповідальності.

Особливу увагу необхідно звернути на запобігання повторному вчиненню вказаними суб'єктами злочинів. Адже можливість їх виправлення після засудження мінімальна.

Вплив на рецидивістів у цій категорії злочинів має здійснюватись з урахуванням: віку, стану здоров'я, хвороб, наркотизації та алкоголізації; надання особливих видів роботи, забезпечення дозвілля та організації побуту; характеру раніше вчинених злочинів; перспектив життя після відбування покарання тощо.

До закінчення строку відбування покарання необхідно розпочинати процес ресоціалізації таких осіб. Їм необхідно надавати допомогу в пошуках роботи, налагодженні соціальних зв'язків з особами, що не вживають наркотики чи пройшли відповідні курси лікування, сприяти розв'язанню соціально-побутових проблем. Водночас їхня поведінка потребує систематичного контролю з метою попередження повернення на злочинний шлях.

Література:

1. Андрушко А. В. Геронтологічна злочинність: кримінологічна характеристика та запобігання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Андрушко Андрій Васильович. – Ужгород, 2010. – 243 с.;
2. Кальченко Т. Л. Запобігання злочинності неповнолітніх в Україні спеціальними органами та установами : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Кальченко Тетяна Леонідівна. – Київ, 2003. – С. 23–24;
3. Профілактика злочинів: Підручник / О. М. Джужа, В. В. Василевич, О. Ф. Гіда та ін.; За заг. ред. докт. юрид. наук, проф. О. М. Джужи. – К. : Атіка, 2011. – С. 583.
4. Про затвердження Інструкції про порядок виявлення та постановки на облік осіб, які незаконно вживають наркотичні засоби або психотропні речовини : Наказ МОЗ України, МВС України, ГПУ України, МЮУ № 306/680/21/66/5 від 10 жовтня 1997 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0534-97>.
5. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 року // Відомості Верховної Ради. – 2015. – № 40–41. – Ст. 379.

ОЦІНКА НАЯВНИХ СТРАТЕГІЙ, ПРАКТИК ТА ВИКЛИКІВ ЗАСТОСУВАННЯ КОНТРОЛЬОВАНОЇ ПОСТАВКИ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ РЕЧОВИН У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Янкова Людмила Юрійвна,

*викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності
факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук*

В умовах воєнного стану, коли звичайні механізми соціального контролю та правопорядку часто зазнають значних випробувань, проблема незаконного обігу наркотичних речовин набуває особливої гостроти. Це викликає необхідність адаптації існуючих стратегій та практик оперативно-розшукової діяльності до нових викликів, а також розробку новітніх підходів, серед яких одним з потенційно ефективних інструментів є контрольована поставка.

Контрольована поставка як метод оперативно-розшукової діяльності дозволяє правоохоронним органам «пропустити» через свої руки певні партії наркотиків під строгим наглядом, з метою виявлення та затримання осіб, які займаються їх незаконним розповсюдженням. Воєнний стан, який характеризується посиленням контролю на кордонах, обмеженням руху, а також зміною соціально-економічних умов, суттєво впливає на методики та стратегії протидії незаконній наркоторгівлі.

Оцінка наявних стратегій, практик та викликів включає в себе:

- зміни в оперативно-розшуковій діяльності: у період воєнного стану, зусилля Національної поліції були значною мірою переорієнтовано на забезпечення національної безпеки та громадського порядку. Однак, це не зменшує важливості боротьби з наркоторгівлею. Контрольовані поставки у цей час мають бути більш гнучкими та адаптованими до змінених умов, з особливим акцентом на безпеку та конфіденційність;

- логістичні та правові виклики: воєнний стан вносить певні правові та логістичні виклики. Це включає обмеження в переміщенні, що може ускладнювати реалізацію контрольованих поставок, а також потребує чіткого правового регулювання та координації між різними відомствами;

- технічні засоби та методи: технічне оснащення та методи виявлення наркотиків мають адаптуватися до воєнних умов. Наприклад, використання сучасних технологій досудового розслідування та нагляду, які можуть допомогти в ідентифікації та відстеженні наркотичних речовин;

- співпраця з міжнародними партнерами: враховуючи, що наркоторгівля часто має міжнародний характер, важливим аспектом є співпраця з міжнародними правоохоронними організаціями. Це може включати обмін інформацією, досвідом, тощо.

Аналіз практики застосування контрольованої поставки у Національній поліції України дозволяє зробити висновок, що її проведення включає такі етапи:

- отримання оперативної інформації, планування та підготовка;
- безпосереднє здійснення закупки;
- документування;
- затримання та притягнення до відповідальності.

Незважаючи на ефективність даного заходу, як методу боротьби із наркобізнесом, правоохоронці стикаються з численними викликами, такими як ризик для життя і здоров'я співробітників, можливість витоку інформації, юридичні та етичні питання.

Сучасні виклики, з якими стикається Україна, особливо у контексті повномасштабної війни, потребують ефективної відповіді на анти суспільні прояви та забезпечення національної безпеки.

Одним із ключових інструментів у цьому напрямку є оперативно-розшукова діяльність (ОРД), що включає застосування контрольованої поставки. Нинішні умови воєнного конфлікту вимагають від правоохоронних органів не лише реагування на протиправні прояви з боку ворожих диверсійних груп, але й з боку громадян, які можуть бути залучені до підривної діяльності. Однак, ефективність оперативно-розшукових заходів часто залишається недостатньою через юридичні складнощі та формалізм.

Сучасна процедура отримання дозволу на проведення ОРД, включаючи контрольовану поставку, характеризується значною складністю, ризиками витоку інформації, втратою оперативності та ефективності. Ця проблема ускладнюється обмеженням здійснення оперативно-розшукових заходів рамками кримінального провадження та серйозністю правопорушення.

Згідно з чинним законодавством, використання можливостей ОРД за межами кримінального процесу є обмеженим. Водночас, Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» дозволяє проводити певні заходи, але виникають складнощі з визнанням отриманих даних як доказів у подальшому кримінальному процесі.

У світлі цього аналізу важливо відзначити необхідність перегляду та оптимізації правової бази, яка регулює ОРД, з метою підвищення її ефективності у воєнний період. Це дозволить поліції оперативно та ефективно реагувати на злочинні дії, зокрема, пов'язані з незаконним обігом наркотичних речовин, та забезпечить відповідність правової процедури реальним потребам суспільства і держави в умовах воєнного стану. Це стосується і оперативної ефективності та законодавчого регулювання контрольованої поставки. Існуючі процедури, пов'язані з отриманням дозволу на проведення оперативно-розшукових заходів, часто виявляються недостатньо гнучкими для швидкого реагування на злочинні дії, особливо в умовах, коли сучасні інформаційні технології дозволяють миттєвий обмін інформацією.

Незаконний обіг наркотиків, як один із найбільш латентних та шкідливих для національної безпеки видів злочинності, також вимагає ефективного за-

стосування контрольованої поставки та інших методів оперативно-розшукової діяльності. Проте, процедура документування таких проявів часто є складною та бюрократичною, що може призвести до уникнення відповідальності винних осіб. Наприклад, численні випадки пересилання наркотичних речовин військовим для особистого вживання, підкреслює складнощі, з якими стикаються правоохоронні органи при спробі документувати ці дії.

Враховуючи зазначені аспекти, стає очевидною потреба у реформуванні та оптимізації процедур дозволу на проведення оперативно-розшукових заходів. Сучасна ситуація вимагає від правоохоронних органів більшої гнучкості, оперативності та ефективності у боротьбі з різними формами протиправної діяльності, включаючи незаконний обіг наркотичних речовин.

Це підкреслює важливість реалізації комплексного підходу у сфері ОРД, який би включав не лише поліпшення нормативної бази, але й розширення можливостей її застосування для ефективної протидії різним видам злочинності в умовах воєнного стану.

Література:

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24. 02. 2022 р. № 64 в редакції від 10. 11. 2023 р. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення 14.03.2024).
2. Актуальні проблеми протидії злочинності та корупції: збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції (Харків, 17 лютого 2023 р.). Харків: Юрайт, 2023. С 265-269, 277-282.
3. Басалик С. Вплив сучасного нормативно-правового забезпечення оперативно-розшукової діяльності на ефективність здійснюваних заходів. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 2. С. 261.
4. Ерьоменко В. Особливості здійснення оперативно-розшукової діяльності в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 2. С. 344-346.
5. Албул С.В. Специфіка об'єктів оперативного пошуку під час виявлення та документування фактів колабораційної діяльності на деокупованих територіях України. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Одеса, ОДУВС, 21 липня 2023 р.). Одеса: Вид-во «Юридика», 2023. С. 5–10.
6. Поляков Є.В., Щурат Т.Г. Особливості розслідування злочинів, пов'язаних з обігом наркотичних засобів на залізничному транспорті. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1-2. С. 140–144.
7. Щурат Т.Г. Актуальні питання протидії організованій етнічній наркозлочинності в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 3. С. 244-247.
8. Оперативно-розшукова діяльність: навчальний посібник / С. В. Албул, С. О. Єгоров, Є. В. Поляков, Т. Г. Щурат; за заг. ред. проф. С. В. Албула. Одеса: ОДУВС, 2023. – 304 с.

ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН

*Ярмакі В.Х., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри конституційного
та міжнародного права інституту права*

Побудова правової, демократичної, соціальної держави, що закріплено Конституцією України, вимагає неухильного дотримання державними органами та їх посадовими особами прав і свобод людини й громадянина, забезпечення законності у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. Однак поширення наркоманії, як у світі, так і в Україні, є однією з найгостріших суспільних проблем, не вирішення якої призводить до заподіяння шкоди людині, державі, світовій спільноті в цілому.

Традиційне міжнародне право визнавало особливу небезпеку для світової спільноти та суспільства певних кримінальних правопорушень і необхідність застосування спільних заходів для їх попередження та знешкодження. Незаконне розповсюдження наркотичних засобів, психотропних речовин поряд з певними іншими правопорушеннями кваліфікувалось як злочин міжнародного характеру, і держави брали на себе зобов'язання або покарати, або видати осіб, що скоїли ці злочини, незалежно від того, на території якої держави було скоєно злочин, проти кого він був спрямований і громадянином якої держави був злочинець.

В сучасних умовах основні заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин відносяться до внутрішньої компетенції кожної окремої держави. Однак використання одних внутрішньодержавних заходів протидії цьому злочину міжнародного характеру не завжди є достатнім. Все більшого значення у цій боротьбі набуває міжнародне співробітництво держав. Необхідність такого співробітництва була визнана на початку XX століття і тільки після другої світової війни було сформовані певні напрямки та форми міжнародного співробітництва з протидії незаконному обігу наркотичних засобів та психотропних речовин.

Міжнародне співробітництво в протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин – достатньо специфічна діяльність держав та інших учасників міжнародних відносин у сфері попередження цього злочину міжнародного характеру, боротьби з ним і поводження з правопорушниками.

Обсяг, основні напрями та форми зазначеного співробітництва визначаються особливостями цього злочину міжнародного характеру, а також національної політикою держави в протидії цьому ганебному явищу.

Міжнародне співробітництво в протидії незаконному обігу наркотичних засобів здійснюється на універсальному, регіональному та двосторонньому рівнях.

Міжнародне співробітництво в згаданій сфері – це важлива складова міжнародного співробітництва в протидії злочинності в цілому і значна частина широкого міжнародного співробітництва світової спільноти. В Статуті ООН (п.3 ст.1) була проголошена одна із цілей цієї організації – здійснювати міжнародне співробітництво у вирішенні проблем економічного, соціального, культурного і гуманітарного характеру. Ця мета згодом була конкретно сформульована в Декларації про принципи міжнародного права, що була схвалена на XXV сесії Генеральної Асамблеї ООН у жовтні 1970 р., як один із десяти фундаментальних принципів сучасного міжнародного права.

Необхідність співробітництва держав у цій сфері обумовлена тим, що цей злочин несе в собі загрозу не тільки для певної країни, але й для світової спільноти в цілому. Форми та методи наркозлочинності нажаль перманентно вдосконалюються, в протиправних цілях використовуються різні системи міжнародних комунікацій, досягнення науково-технічного прогресу тощо.

Кожна держава обирає власний шлях протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин з урахуванням історичних, соціально-культурних, економічних факторів, а також вимог ратифікованих міжнародних нормативно-правових актів. Відповідно до норм міжнародного права держави зобов'язані вживати заходів для скорочення пропозиції та попиту на контрольовані речовини. При цьому вони повинні забезпечити, щоб ці зусилля гармонійно поєднувалися із зобов'язаннями щодо забезпечення наявності достатньої кількості контрольованих речовин для медичних цілей, і щоб такі заходи поєднувалися із зобов'язаннями держав у галузі прав людини.

Проблема протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів нажаль вельми актуальна і для України. На сучасному етапі розвитку української державності негативно позначається вплив таких негативних факторів суспільства, як зловживання наркотичними засобами і психотропними речовинами та поширення наркозлочинності. Україна приєдналася до всіх основних багатосторонніх міжнародних договорів щодо наркотичних засобів та психотропних речовин, боротьби з ними [1; 2; 3]. В цілому нашою державою ведеться послідовна робота у зазначеній сфері, вживаються відповідні заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів.

Але назвати цю роботу вкрай ефективною нажаль не представляється можливим, що викликає серйозне занепокоєння як органів державної влади, так і пересічних громадян України. Проблема «омолодження» наркоманії (рік першої спроби вживання наркотичних засобів і психотропних речовин серед підлітків від 13 до 15 років, а в деяких регіонах він ще молодший – від 9 до 12 років) викликає велику стурбованість і обумовлює необхідність плідної співпраці з іншими державами, міжнародними організаціями.

Отже підсумовуючи можна сказати, що внесок міжнародної інституційної системи в загальну справу протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин з розвитком сучасного суспільства буде перманентно

зростати, і це обумовлено низкою факторів об'єктивного і суб'єктивного характеру. По-перше це негативні сторони науково-технічного прогресу, результатом яких є виникнення нових видів наркотичних засобів і особливо психотропних речовин. По-друге, це постійне налагодження зв'язків між злочинними угруповуваннями для виготовлення, транспортування, перевезення і збуту наркотичних засобів та психотропних речовин. По-третє, вживання наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів населенням, (особливо підлітками), суттєво погіршує генофонд людства, значно погіршує криміногенну ситуацію на цих територіях. По-четверте, жодній державі не під силу самостійно ефективно протидіяти викликам транснаціональної злочинності.

Література:

1. Відомості Верховної Ради УРСР. 1964. № 3. Ст.53.
2. Відомості Верховної Ради УРСР. 1978. № 45. Ст.685.
3. Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. № 24. Ст.633.

СЕКЦІЯ 5.
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ
ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ:
ДО ПИТАННЯ НОВЕЛІЗАЦІЇ ПРАВОВОЇ ДЕФІНІЦІЇ

Албул Сергій Володимирович,
професор кафедри ОРД ФПФПКП ОДУВС
кандидат юридичних наук, професор

У вітчизняній правовій доктрині поняття «оперативно-розшукової діяльності» на сьогодні базується виключно на її законодавчому визначенні. З моменту прийняття (18 лютого 1992 року) та набрання чинності до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» 44 рази вносилися зміни та доповнення.

Нагальна потреба розроблення та прийняття сучасного Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» (далі – Закон) назріла вже давно [1; 2; 3]. Проект відповідного нового закону було зареєстровано у Верховній Раді України ще 02.09.2019 році, але 07.09.2021 року знято з розгляду. Примітно, що у Розділі 1 «Загальні положення» проекту містилося поняття оперативно-розшукової діяльності. Нею визначено систему гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів [6]. Як бачимо, автори проекту залишили поняття без змін, фактично закріпивши положення чинного закону.

На сьогодні стаття 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» закріплює, що оперативно-розшукова діяльність – це система гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів [5]. У 2020 році, з прийняттям та набранням чинності Законом України «Про розвідку», з поняття оперативно-розшукової діяльності було виключено розвідувальну складову [7]. Відбулося виокремлення механізму проведення розвідувальних заходів із системи оперативно-розшукової діяльності. Разом із тим, само поняття «оперативно-розшукової діяльності» не зазнавало сутнісного, концептуального переосмислення як правова дефініція.

Правова дефініція – це нормативно-правовий припис, що розкриває зміст правового поняття шляхом указівки його основних юридично значущих ознак або елементів із метою забезпечення єдності правового регулювання [12]. Отже, саме правова дефініція має розкривати сутність того чи іншого поняття. З огляду на це, за нашим переконанням, на сьогодні правова дефіні-

ція «оперативно-розшукова діяльність», що міститься у ст. 2 Закону, не розкриває таких сутнісних ознак.

Проаналізуємо складові чинного законодавчого визначення «оперативно-розшукової діяльності». Вказана правова дефініція розкриває, що це система гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів [5]. Система – це множина взаємопов'язаних елементів, що утворюють єдине ціле, взаємодіють із середовищем та між собою, і мають мету [11, с. 621]. Як бачимо, складовими поняття є, по суті, система інструментів (заходів), за допомогою яких вирішуються певні завдання. Такими завданнями, відповідно до ст. 1 Закону, є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підбивну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави [5]. Тобто, законодавець фактично лише вказує на наявні інструменти для реалізації завдань оперативно-розшукової діяльності.

З огляду на вищевказане, слід констатувати, що сучасне законодавче визначення «оперативно-розшукової діяльності» взагалі не розкриває її праксеологічну сутність, а містить виключно посилання на сукупність інструментарію, що, на нашу думку, є суттєвим недоліком.

Сучасна філософія розглядає праксеологію як галузь досліджень, що вивчає людську діяльність, зокрема в аспекті її ефективності [11, с. 512]. У свою чергу, діяльність – це процес активної взаємодії суб'єкта з об'єктом, під час якого суб'єкт досягає певної мети [11, с. 163]. За нашим переконанням, правова дефініція «оперативно-розшукової діяльності» повинна розкривати сутнісні ознаки саме у площині праксеології.

У ст. 5 Закону міститься *виключний* (курсив наш – С.А.) перелік підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність в Україні [5]. Законодавець чітко окреслив, яким органам та підрозділам надано право здійснювати таку діяльність. Проведення оперативно-розшукової діяльності іншими підрозділами зазначених органів, підрозділами інших міністерств, відомств, громадськими, приватними організаціями та особами забороняється [5]. Аналіз вказаних положень свідчить, що це виключно державні органи і їх підрозділи. Тобто, оперативно-розшукова діяльність має владний, державний характер з обмеженим колом суб'єктів. Разом із тим, сучасне визначення «оперативно-розшукової діяльності» також не містить вказівки про це.

Правові джерела містять різноманітні визначення, що розкривають сутнісні ознаки певної державної діяльності. Наприклад, автори підручника «Судова, правоохоронна та правозахисна системи України» вказують, що правоохоронна діяльність – вид державної діяльності, яка здійснюється з метою охорони права спеціально уповноваженими органами шляхом застосування юридичних заходів

впливу в суворій відповідності з законом і при неухильному дотриманні встановленого ним порядку [9, с. 17]. Інші науковці зазначають, що правоохоронна діяльність – це діяльність спеціально уповноважених органів (державних та недержавних) з метою охорони прав і свобод громадян, правопорядку та забезпечення законності, що реалізується в установленій законом формі та в межах повноважень, наданих цим органам [10, с. 224].

Чинний Закон України «Про контррозвідальну діяльність» закріплює, що такою є спеціальний вид діяльності у сфері забезпечення державної безпеки, яка здійснюється з використанням системи контррозвідальних, пошукових, режимних, адміністративно-правових заходів, спрямованих на попередження, своєчасне виявлення і запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам безпеці України, розвідальним, терористичним та іншим протиправним посяганням спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб на інтереси України [4]. У свою чергу, розвідальна діяльність розглядається як діяльність, що здійснюється спеціальними засобами і методами з метою забезпечення визначених законом органів державної влади розвідальною інформацією, сприяння реалізації та захисту національних інтересів, протидії за межами України, у тому числі у кіберпросторі, зовнішнім загрозам національній безпеці України [8]. Як бачимо, у всіх цих визначеннях міститься праксеологічна складова, що вбачається нам виправданим і таким, що має бути обов'язково враховано у правовій дефініції «оперативно-розшукова діяльність».

Враховуючи вищевикладене, на наш погляд, оперативно-розшукову діяльність можна визначити як діяльність спеціально уповноважених державних органів щодо організації та проведення гласних і негласних пошукових та контррозвідальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів, з метою пошуку і фіксації фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій, припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави.

Література:

1. Албул С.В. Нова парадигма оперативно-розшукової діяльності: проблемні питання правового забезпечення. *Актуальні питання правового забезпечення у сучасних умовах*: збірник тез доповідей Всеукраїнського науково-практичного семінару (Харків, 26 листопада 2021 р., Національна академія Національної гвардії України). Харків: НА НГУ, 2021. С. 4–5.
2. Албул С.В. Новели оперативно-розшукового законодавства України: проблемні аспекти та вади. *Tasks and problems of science and practice: Abstracts of XIII International Scientific and Practical Conference*. Berlin, Germany, 2021. Pp. 94-97.
3. Албул С.В. Перспективи розвитку оперативно-розшукового законодавства в Україні. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демок-*

ратичної правової держави: матеріали XIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. (м. Одеса, 31 березня 2021 р.) Одеса: ОДУВС, 2021. С. 156–158.

4. Про контророзвідувальну діяльність : закон України від 26.12.2002 № 374-IV [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-15/print> (дата звернення 18.03.2024).

5. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-XII із змін. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 18.03.2024).

6. Про оперативно-розшукову діяльність: проект закону України від 02.09.2019 № 1229 [Електронний ресурс]. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66597 (дата звернення 16.03.2024).

7. Про розвідку: закон України від 17.09.2020 № 912-IX [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20/print> (дата звернення 16.03.2024).

8. Розвідувальна діяльність. *Вікіпедія* [Електронний ресурс]. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Розвідувальна_діяльність (дата звернення 18.03.2024).

9. Судова, правоохоронна та правозахисна системи України: підручник / С.В. Албул, М.О. Баймуратов, А.І. Берлач та ін.; за заг. ред. д.ю.н., проф. С.О. Кузніченка. Одеса: ОДУВС, 2012. 402 с.

10. Тихонова Д.С. Поняття «правоохоронна діяльність» і функції правоохоронної діяльності. *Проблеми сучасної поліцейстики*: матеріали науково-практичної конференції (Харків, 20.04.2022). Харків: ХНУВС, 2022. С. 224–225.

11. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди; за ред. В.І. Шинкарук. Київ: Абрис, 2002. 742 с.

12. Хворостянкіна А.В. Дефініції в законодавчих текстах: питання теорії. Офіційний сайт Міністерства юстиції України [Електронний ресурс]. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_6669 (дата звернення 15.03.2024).

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ЗАХИСТ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Андрєєв І.П., аспірант

Одеський державний університет внутрішніх справ

Право на захист є невід'ємною складовою гарантій прав людини, що набуває особливого універсального характеру. В ході здійснення кримінального провадження завжди постає питання щодо пропорційності обвинувачення та реальної можливості підозрюваного/обвинуваченого захистити себе від нього. В умовах європейської інтеграції таке актуальне з науково-правової точки зору питання ускладнюється необхідністю приведення вітчизняного законодавства до стандартів та правових позицій ЄС.

Варто зазначити, що право на захист в розумінні Європейської конвенції з прав людини 1950 року (далі – Конвенція)[1] є складовою права на справедливий суд. В п. с ч. 3 ст. 6 Конвенції встановлено, що кожному обвинуваченому в кримінальному провадженні гарантується право захищати себе особисто та/або за допомогою захисника. Наведене право може бути реалізованим виключно за наявності ефективного механізму такої реалізації із відповідним функціонуванням всіх необхідних компонентів. Так, право на захист передбачає право вільно обирати захисника; своєчасне забезпечення правової допомоги; результативність захисту; інформування про право на доступ до правової допомоги; обмеження правових випадків відмови від правового захисту; забезпечення адвокатської таємниці та приватного спілкування обвинуваченого й захисника тощо [2, с. 9-10].

З аналізу практики Європейського суду з прав людини (далі – Суд) вбачається, що право на захист обмежується виключно тими засобами, які є необхідними для підготовки належного захисту від обвинувачення та/або сприяють здійсненню такого захисту. В зазначеному контексті, акцентується увага на двох правових категоріях – «можливостей» і «часу». Обвинуваченому повинно бути дозволено організувати свій захист повністю та без будь-яких обмежень стосовно використання всіх доступних засобів захисту під час судового процесу, а також надано можливість впливати на його результат [3, с. 78].

У справі «Шабельник проти України» 2009 року, Суд вперше сформував правову позицію щодо моменту виникнення права на захист, зазначивши, що право на правову допомогу має місце в момент суттєвої вразливості особи, навіть якщо вона ще не має офіційного статусу підозрюваного/обвинуваченого. Такий стан «уразливості» може з'явитися під час або безпосередньо після проведення слідчих розшукових дій, а тому потребує індивідуальної конкретизації [4].

У справі «Ушаков та Ушакова проти України» 2015 року, Суд притримувався своєї правової практики, наголошуючи на тому, що обмеження права на захист повинні бути пропорційні, чітко визначені національним законодавством, а також обумовлені наявністю легітимної мети. В кримінальних провадженнях щодо тяжких та особливо тяжких злочинів держава повинна максимально гарантувати підозрюваному/обвинуваченому реалізацію його процесуальних прав, в тому числі, але не виключно права на захист. Суд зазначає, що фактично особа повинна набувати статусу підозрюваного не тоді, коли їй офіційно вручене таке повідомлення, а з моменту наявності у правоохоронних органах достатніх підстав вважати її причетною до скоєння кримінального правопорушення. Відтак, саме з такого моменту, їй повинні гарантуватися всі необхідні права та обов'язки, а також надаватися спеціальні гарантії [5].

Цікавою з науково-правової точки зору є справа «Огороднік проти України» 2015 року, розглянувши яку, Суд зазначив, що право на захист є не тільки основоположною гарантією прав людини та складовою справедливого судового розгляду, а й виступає фундаментальною ланкою та важливим ме-

ханізмом недопущення жорстокого поводження з підозрюваним/обвинуваченим, попереджає порушення його права не свідчити проти себе та своїх близьких, а також унеможливорює свавілля з боку державних та правоохоронних органів під час здійснення кримінального провадження. Відтак, наявність належного та ефективного захисту є запорукою правомірності та дотримання принципу верховенства права [6].

У справі «Меттік проти Німеччини» 2005 року, Суд наголосив на тому, що право на захист повинно забезпечувати об'єктивну можливість офіційному захиснику підозрюваного/обвинуваченого вивчити матеріали справи, ознайомитися зі змістом та характером підозри/обвинувачення та підготувати ефективну правову стратегію. Така можливість реалізується шляхом надання достатнього часу для здійснення процесуальних та інших правових дій із врахуванням звичайного навантаження юриста. Неправомірно вимагати від адвоката тимчасово призупинити будь-яку з інших його діяльностей через складність та/або актуальність конкретної справи. Також, частина 3 статті 6 Конвенції, як зазначає Суд, не вимагає встановлення у якості кінцевого строку для вивчення матеріалів справи – початок першого судового засідання. Будь-які обмеження по часу повинні враховувати обставини конкретного кейсу та ймовірність появи додаткових доказів під час судового розгляду, з якими зобов'язаний ознайомитися захисник [7].

Підбиваючи підсумки, європейські стандарти реалізації права на захист в кримінальному провадженні сформовані в матеріально та процесуально-правовій площині. Право на захист є складовою статті 6 Європейської конвенції з прав людини, що гарантує кожному право на справедливий судовий розгляд, та передбачає ефективну реалізацію за умови наявності відповідних механізмів та функціонуючих всіх їх складових. Зазначена гарантія балансує між категоріями «можливостей» та «часу» і складається не тільки з доступу до правової допомоги та її ефективності, а й з достатності ресурсів для формування належної правової стратегії захисту.

Література:

1. Європейська конвенція з прав людини. Міжнародний договір від 04.11.1950 року. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Балацька О.Р. Окремі проблеми забезпечення адвокатом права на захист в контексті практики Європейського суду з прав людини. Проблеми кримінального процесу. Вісник кримінального судочинства № 1/2018. С. 8-15. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/1_2018_Balatska.pdf
3. Посібник із статті 6 Європейської конвенції з прав людини. Право на справедливий суд (кримінально-процесуальний аспект). Рада Європи. Європейський суд з прав людини. 133 с. 2019. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Guide_Art_6_criminal_UKR
4. Справа «Шабельник проти України» (Заява № 16404/03) URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_457

5. Справа «Ушаков та Ушакова проти України» (Заява № 10705/12) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a89#Text

6. Справа «Огороднік проти України» (Заява № 29644/10) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a68#n150

7. Mattick v. Germany (62116/00) URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22languageisocode%22:\[%22ENG%22\],%22appno%22:\[%2262116/00%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22ADMISSIBILITY%22\],%22itemid%22:\[%22001-68817%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22languageisocode%22:[%22ENG%22],%22appno%22:[%2262116/00%22],%22documentcollectionid%22:[%22ADMISSIBILITY%22],%22itemid%22:[%22001-68817%22]})

I-FAMILIA, ЯК ГЛОБАЛЬНА БАЗА ДАНИХ ДЛЯ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ В ДІЯЛЬНОСТІ ІНТЕРПОЛУ

Вільська Є.Р., слухач магістратури

Одеський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник: Собко Г.М.,

*професор кафедри кримінального права та кримінології
доктор юридичних наук, доцент*

Одеський державний університет внутрішніх справ

Інтерпол, як найбільша в світі міжнародна поліцейська організація, створена для взаємодії в розслідуваннях транснаціональних злочинів, у тому числі щодо розшуку зниклих безвісти, створили перша у своєму роді глобальну базу даних для ідентифікації зниклих безвісти на основі ДНК- спорідненості — I-Familia.

Ідентифікація останків людей є складним процесом у розслідуванні злочинів. Ряд країн створили національні бази даних ДНК зниклих безвісти, які є дуже ефективними, коли зникнення людей і виявлення невідомих людських останків відбуваються в одній країні. Однак у багатьох країнах є нерозкриті злочини щодо зниклих безвісти осіб і невідомих людських останків, які неможливо ідентифікувати лише за допомогою національних баз даних. Тому з огляду на зростання глобальної міграції, зростання транснаціональної злочинності та торгівлі людьми, з 2021 року функціонує міжнародна база даних ДНК I-Familia[1].

I-Familia розшифровується як «INTERPOL Family Associated Matching to Identify Lost Individuals Abroad», що дослівно перекладається як «Інтерпол використовує родинні зв'язки, щоб ідентифікувати загублених за кордоном». У разі виявлення людських останків, які, як вважають, належать зниклому безвісти особі, порівняння між присмертним профілем ДНК (зазвичай отриманим з особистих речей, як зубна щітка, гребінець тощо) і посмертний профіль ДНК (отриманий з останків людини) є найбільш надійним методом ідентифікації, який використовується Інтерполом з 2004 року [2].

Спираючись на багаторічний успіх INTERPOL у прямому зіставленні ДНК, I-Familia є новаторською системою, яка може виконувати складні обчислення спорідненості ДНК на профілях, що зберігаються в системі. Ці профілі подаються країнами-членами.

I-Familia складається з трьох компонентів:
спеціальна глобальна база даних для зберігання профілів ДНК, наданих родичами;

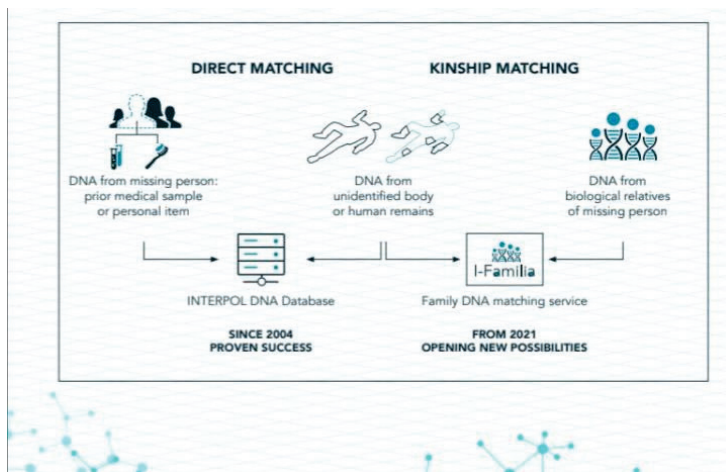
програмне забезпечення для зіставлення ДНК під назвою Bonaparte, розроблене Smart Research;

інструкції з роз'яснення, створені Інтерполом, для ефективного виявлення потенційних збігів і звітування про них. Технологія Bonaparte використовує розширені статистичні алгоритми для обчислення ймовірності збігу порівняно з таблицею інтерпретації. Це потужне програмне забезпечення може виконувати мільйони обчислень за короткий проміжок часу. Результати потім інтерпретують судово-медичні експерти з ДНК у Генеральному секретаріаті Інтерполу. У разі збігу сповіщення надсилаються в країни, які надали профіль ДНК невпізаного тіла та сім'ї відповідно. Подальші перевірки можуть бути проведені для підтвердження потенційного збігу.

Обробка даних ДНК через Інтерпол здійснюється через захищені канали зв'язку та відповідно до правил захисту даних Організації, а також політики Інтерполу щодо використання профілів ДНК родин зниклих безвісти осіб для встановлення спорідненості.

Члени родини повинні дати згоду на використання їхніх даних для міжнародного пошуку. До анкети, яка подається у вигляді буквено-цифрового коду, не додаються іменні дані [3,4].

Процес порівняння ДНК для розслідування зниклих осіб за допомогою бази даних ДНК INTERPOL та I-Familia.



Зіставлення спорідненості ДНК на основі аутосомних профілів STR вимагає використання частот алелів у відповідній референтній популяції. Оскільки

ки інформація про походження профілів ДНК дуже часто відсутня або повідомляється неправильно, I-Familia дає змогу обчислювати LR з використанням частот алелів у всьому світі та поправкового коефіцієнта тета для врахування ступеня спорідненості алелів із близьким походженням. Для спрощення процесу прийняття рішень та перегляду потенційних біологічних зв'язків було проведено масштабне моделювання родоходу для точного визначення оптимальних порогів LR. Базуючись на 10 сценаріях, які найчастіше зустрічаються під час розшуку зниклих безвісти (залежно від наявності профілів ДНК від біологічних родичів, таких як батьки, діти або брати і сестри), а також кількості локусів STR, що перекриваються (від 6 до 24 локусів), порогові значення LR допомагають запобігти повідомленням про хибно позитивні збіги, мінімізуючи відхилення хибно позитивних збігів. Таблиці інтерпретації, спеціально розроблені для відображення очікуваної кількості випадкових збігів для кожного типу збігів, є надзвичайно корисними для визначення найкращого результату [5].

Отже, I-Familia — це гуманітарний інструмент, який завдяки глобальному охопленню Інтерполу відкриває нові можливості для ідентифікації зниклих безвісти та надання сім'ям відповідей зниклих безвісти інформації.

Література:

1. Recommendations on the Use of DNA for the Identification of Missing Persons and Unidentified Human Remains by the INTERPOL DNA Monitoring Expert Group, (2017). <<http://www.interpol.int>>
2. Declaration from Agnès Coutou, ICRC's Protection Adviser, at the 2018 U.N, General Assembly's Human Rights Committee (2018).
3. Identifying Missing Persons using Bonaparte. <https://www.bonaparte-dvi.com/>
4. I-Familia <https://www.interpol.int/How-we-work/Forensics/I-Familia>
5. J. Buckleton, J. Curran, J. Goudet, D. Taylor, A. Thiery, BS Weir, Population-specific F values for forensic STR markers: A worldwide survey, Forensic Sci. Міжн. Жене. 23 (2016) 91–100. <https://doi.org/10.1016/j.fsigen.2016.03.004>.

СИСТЕМА ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ФРАНЦІЇ

Волошанівська Тетяна Володимирівна,

кандидат юридичних наук, доцент.

доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики

Одеського державного університету внутрішніх справ

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1060-5412>

Забезпечення нормального функціонування органів досудового розслідування та здійснення ними процесуальної діяльності в частині доказування є основним завданням, яке має бути поставлене на вирішення законодавця. Водночас, аналіз сучасної правоохоронної практики свідчить про те, що не дивлячись на часткове реформування системи судових та правоохоронних

органів, низка процесуальних функцій залишається однаковою для низки різних підрозділів, що певним чином негативно впливає на алгоритм розслідування та отримання відповідних вичерпних його результатів. В цьому контексті актуальним видається розгляд процесуальної практики зарубіжних країн, зокрема – Франції, яка має сталу та відпрацьовану систему налагодження кримінальної процесуальної діяльності.

Так, одним із підрозділів досудового розслідування є судова поліція, яка не є установою, а складається з посадових осіб різних відомств і підрозділів: офіцерів судової поліції, агентів судової поліції (національна поліція, жандармерія), службовців, прирівняних до них. У статті 14 КПК Франції містяться завдання та обов'язки судової поліції, до компетенції якої входить у формі проведення дізнання встановлювати факти порушень кримінального закону, збирати про них докази, розшукувати осіб, які вчинили злочин як за ініціативою самих співробітників судової поліції, так й за дорученням судового слідчого. Кримінальний процес Франції виокремлює 5 основних видів дізнання: 1) очевидного кримінально-караного діяння; 2) початкове; 3) розслідування смерті при підозрілих обставинах; 4) розшуку безвісно відсутніх осіб; 5) розшуку осіб, що переховуються. Офіцери судової поліції під час проведення дізнання наділені широким колом повноважень з метою збирання доказів і розшуку правопорушників. Французький законодавець виходить з того, що щойно вчинений злочин вимагає швидко реагування з боку судової поліції, маючи на меті проведення невідкладних процесуальних дій для фіксації кримінального правопорушення, збирання доказів, виключаючи можливості для їх знищення [1]. Отже, французьке кримінальне процесуальне законодавство має більш широкий перелік стадій та видів кримінального провадження. Цікавим є те, що законодавство виокремлює та утворює чітку структуру і процедури дізнання, диференціюючи його види в залежності від ступеню суспільної небезпечності діяння, а також окремих його наслідків. Законодавство країни також передбачає попереднє слідство.

Сутність попереднього слідства у Франції проявляється в наступних рисах: 1) має судовий характер; 2) не належить до органів кримінального переслідування; 3) збирання доказів з метою встановлення істини в кримінальному процесі; 4) наявність двох інстанцій, яка забезпечує не тільки струнку його структуру, а й за аналогією з системою правосуддя забезпечує оскарження рішень слідчих суддів у другій інстанції; 5) за своєю процесуальною формою охоплює процесуальну діяльність з моменту порушення кримінального переслідування, прийняттям слідчим суддею справи до свого провадження до моменту розгляду судом справи по суті; 6) має розшуковий (інквізиційний), писемний, таємний та не змагальний характер. Але починаючи з 1897 р. попереднє слідство почало модернізуватися, набуваючи ознак змагальності. У 1897 р. захисник був допущений в дану стадію процесу. З прийняттям КПК в 1958 р. риси розшукового характеру були властиві тільки першій інстанції. Слідчого суддю, члена трибуналу великої інстанції, за поданням міністра юстиції призначає Президент Франції. При цьому обов'язково враховується

думка Вищої ради магістратури. Слідчий суддя звільняється з посади судді у разі його підвищення або вчинення дисциплінарного проступку. Процесуальна функція попереднього слідства має двоякий характер: 1) адміністративна. Вона спрямована на реалізацію розшукової функції, спрямованої на збір доказів, шляхом здійснення слідчих дій (постанова про виїзд на місце події, постанова про привод свідка т.д.); – виконує розшукову функцію. Така діяльність вважається адміністративною; 2) юрисдикційна (судова) функція слідчого судді проявляється у правозастосуванні, шляхом постановлення відповідних процесуальних актів: наприклад, рішення про закриття справи, відмова у визнанні цивільним позивачем. Формально тільки слідчий суддя належить до органів попереднього слідства першої інстанції. Відповідно до Закону від 15 червня 2000 р. частина його повноважень перейшла до судді по свободам та ув'язненню, який став ще одним судовим органом, що здійснює судовий контроль за слідчим суддею. Такий контроль він не може виконувати самостійно. Це можливо лише за ініціативою органів, що здійснюють провадження у справі, або сторін. Базовий принцип розмежування функцій кримінального переслідування та попереднього слідства передбачає, що прийняття кримінальної справи до свого провадження та відкриття попереднього слідства може розпочинатися лише за вимогою прокурора. Існує правило, згідно з яким слідчий суддя може делегувати тільки слідчі, а не юрисдикційні повноваження (ч. 4 ст. 81, ч. 1 ст. 151 КПК) [2]. Отже, такий підхід надає можливість уникнути дублювання функцій, а також окремих корупційних ризиків та загроз протидії нормальному перебігу досудового розслідування.

Застосування двох форм попереднього розслідування (попереднє судове слідство, що проводять слідчі судді, і дізнання, тобто поліцейське розслідування, яке належить до повноважень прокуратури та судової (кримінальної) поліції) регламентується Кримінально-процесуальним кодексом Франції 1958 року. Попереднє слідство у цій країні здійснюється тільки у справах про злочини. Проте йому передують поліцейське розслідування. Як виявляється, більшість злочинів у Франції розслідують посадовці судової поліції. Це офіцери, які наділені правом здійснювати самостійно попереднє дізнання, а крім того, посадові особи та агенти, що мають право виконувати окремі функції судової поліції (проводити деякі процесуальні дії тощо). Їхні повноваження закріплені у законі Франції щодо посилення безпеки та захисту свободи особи від 2 лютого 1981 р. Цей документ суттєво розширив підслідність кримінальних справ органам поліції за рахунок скорочення їхньої підзвітності слідчим суддям. Варто підкреслити, що на сьогодні у Франції спостерігається поступова відмова від функціонування слідчих суддів. Проте водночас розширені повноваження офіцерів судової поліції під час розслідування явних злочинів зразу після їхнього скоєння [2]. Отже, актуальними для запозичення способами побудови кримінального процесуального законодавства можна вважати: 1) деталізацію стадій та видів кримінального провадження; 2) розгалужену систему органів, які здійснюють досудове розслідування та дізнання; 3) налагоджену взаємодію між правоохоронними та судовими органами.

Таким чином, проведене дослідження надало можливість підсумувати, що кримінальне процесуальне законодавство Франції є комплексним, унормованим та деталізованим законодавчим актом, в якому передбачено чітку систему органів дізнання та досудового розслідування, а також диференційовано повноваження відповідно до напрямку кримінально протиправної діяльності. Жоден із органів та підрозділів не дублює функцій іншого, що дозволяє не тільки удосконалювати алгоритм розслідування, а і своєчасно протидіяти кримінальним правопорушенням.

Література:

1. Михайлюк А.М. Функціональна структура досудового розслідування у кпк Франції та України (порівняльно-правове дослідження). URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/1_2018_Muhayluk.pdf
2. Кубрак П.М. Попереднє слідство в кримінальному процесі Республіки Франції. Часопис Київського університету права. 2018. № 1. С. 175-178

ЗАЛУЧЕННЯ ФАХІВЦІВ НА ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ

*Григорашенко Олександр Вікторович,
аспірант Одеського державного
університету внутрішніх справ
ORCID <https://orcid.org/0009-0006-8934-5401>*

Проблемні, актуальні питання з ухилення від сплати податків займають провідне місце майже у всіх країнах світу де існує розвинута ринкова економіка. Наша країна не виключення, масштаби цієї проблеми особливо гостро відчувається в умовах сьогодення, коли частина територій окупована, в яких взагалі не працює податкове законодавство.

Стійкість і потужність держави прямо залежить від належного, добросовісного функціонування її податкової системи. Чим більшими є прояви ухилення від сплати податків, тим економічно слабшою є держава. Якщо кошти не надходять у державний бюджет, як наслідок прояв недофінансування соціальної сфери держави, що призводить до низького рівня соціального захисту населення.

Важливу роль з цієї категорії кримінальних проваджень відіграють органи досудового розслідування, оскільки саме на них покладається обов'язок якісно, об'єктивно та всебічно досліджувати матеріали кримінального провадження, здійснювати досудове розслідування та притягати осіб до кримінальної відповідальності тим самим забезпечувати громадян виконувати їх конституційний обов'язок своєчасно та достовірно сплачувати податки, а також попередження вчинення правопорушень у майбутньому. Враховуючи те, що

склад правопорушення передбаченого ст. 212 КК України має особливості та часті випадки неоднозначності судової практики з цієї категорії кримінальних проваджень, суб'єктам досудового розслідування є сенс запрошувати осіб, які володіють спеціальними знаннями у сфері податкових правовідносин й можуть надавати роз'яснення, висновки, консультації під час досудового розслідування та судового розгляду, серед них – спеціалісти Державної аудиторської служби України; спеціалісти Головного управління Державної податкової служби.

Вважаємо за потрібне, деталізувати роль та місце Державної аудиторської служби України під час розслідування кримінального провадження за ст. 212 КК України. Нормативно-правовим забезпеченням діяльності Державної аудиторської служби України є Бюджетний кодекс України [1], Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» [2], постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України» [3] тощо.

Державна аудиторська служби України здійснює свою діяльність у сфері державного фінансового контролю. Саме вищезазначена служба виявляє недоліки та порушення норм законодавства у фінансовій сфері та передає у визначеному законом порядку представникам правоохоронної системи зібрані за результатами фінансової перевірки матеріали, за якими передбачена юридична відповідальність. В ході фінансових перевірок та контролю вони уповноважені перевіряти та вилучати бухгалтерські документи, звіти, кошториси та інші важливі документи, які можуть свідчити про порушення законодавства, вчинення кримінального правопорушення та можуть бути підставою у майбутньому для порушення кримінального провадження та істотно вплинути на діяльність юридичної особи.

В свою чергу, Державна податкова служба України, як контролюючий орган виконавчої влади відіграє не менш важливу роль у сфері дотримання податкового законодавства. Саме на Державну податкову службу покладається обов'язок проводити перевірки правильності та повноти здійснення діяльності суб'єктів оподаткування згідно чинного податкового законодавства, своєчасне, достовірне подання особами платниками податків декларацій, розрахунків та інших документів, які пов'язані з сплатою податків. Одним з основних джерел, з поміж інших, встановлення обставин, які можуть свідчити про ухилення від сплати податків, є акт перевірки складений за результатами податкової перевірки, при цьому акт перевірки є способом установлення об'єктивної сторони кримінального правопорушення, оскільки саме акт встановлює факт податкового порушення.

У разі виявлення порушень, представники податкової служби зобов'язані порушувати питання перед компетентними правоохоронними органами щодо притягнення до відповідальності винних осіб, в діях яких вбачались порушення податкового, бюджетного та законодавства з інших питань [4].

Співпраця з працівниками податкової є вкрай важлива та необхідна, для того щоб пройти спеціальну уповноважену процедуру для законного порушення кримінального провадження, щоб потім не виникало забагато питань

щодо підстав та законності порушення кримінального провадження за ст. 212 КК України.

На практиці існують певні проблемні питання у цьому напрямку:

- непоодинокі випадки, коли слідчий суддя закриває очі на такий «доказовий» матеріал, що надається слідством з метою встановлення обмежувальних заходів щодо суб'єктів господарської діяльності, тим самим надає «зелене світло» на подальший розвиток справи;

- негативна практика – коли співробітники податкової «допомагаючи» органам досудового розслідування складають незаконні довідки, не дотримують спеціальний процедурний характер встановлений законодавством з метою накладення арешту на майно суб'єкта господарювання на етапі досудового розслідування справ;

- перш ніж органи досудового розслідування починають працювати з податковою інформацією та здійснювати слідчі дії, відомості про кримінальне провадження вже повинні бути внесені до ЄРДР. Однак, на практиці все частіше навпаки, слідчий аналізує й працює з податковою інформацією, а потім реєструє кримінальне провадження, тим самим підганяючи отриману інформацію під уже наявну у нього концепцію скоєння правопорушення [5].

Враховуючи вищезазначене пропонуємо науковій спільноті наступні **висновки**:

- ✓ стійкість і потужність держави прямо залежить від належного, добросовісного функціонування її податкової системи. Чим більшими є прояви ухилення від сплати податків, тим економічно слабшою є держава. Якщо кошти не надходять у державний бюджет, як наслідок прояв недофінансування соціальної сфери держави, що призводить до низького рівня соціального захисту населення;

- ✓ дотримання податкової дисципліни є запорукою ефективного економічного розвитку будь-якої розвинутої держави світу;

- ✓ залучення фахівців у сфері податкових правовідносин на етапі досудового розгляду кримінального провадження є необхідним, оскільки правопорушення за ст. 212 КК України характеризуються складністю, латентністю, різноманітними формами прояву;

- ✓ розподіл повноважень між органами податкового контролю та органами досудового розслідування повинні бути чітко дотримані останніми, щоб одні структури не дублювали завдання інших і навпаки;

- ✓ ефективність податкових відносин у державі залежить від наявних ефективних правових механізмів та справедливих підходів до кожного з суб'єктів. Відповідальність за порушення податкових норм повинна рівнозначно застосовуватись як до суб'єктів платників податків так і до держави та її посадових осіб.

Література:

1. Бюджетний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 8 липня 2010 року № 2456-VI <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>

2. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні: Закон України від 26 січня 1993 року № 2939-ХІІ. *Верховна Рада України. Законодавство України*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text>

3. Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України: постанова КМУ від 3 лютого 2016 р. № 43. *Відомості Верховної Ради України*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43-2016-%D0%BF#Text>

4. Про затвердження положень про Державну податкову службу України та Державну митну службу України: постанова КМУ від 6 березня 2019 р. № 227 Київ. *Відомості Верховної Ради України*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2019-%D0%BF>

5. В.Зарубицька. Махнемося? Чи мають право фіскали виконувати функції податкової служби і навпаки. *Юридична газета online. Всеукраїнське професійне юридичне видання*. №18 (724) <https://jur-gazeta.com/publications/practice/podatкова-praktika/mahnemosya-chi-mayut-pravo-fiskali-vikonuvati-funkciyi-podatkovoyi-sluzhbi-i-navpaki.html>

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

*Долженков Олександр Федорович, доктор юрид. наук,
професор, професор кафедри політичних наук і права
Південноукраїнського національного педагогічного
університету імені К. Д. Ушинського
ORCID 0000-0002-2843-9627*

*Єліферов Олександр Борисович, канд. юрид. наук,
викладач кафедри політичних наук і права
Південноукраїнського національного педагогічного університету
імені К. Д. Ушинського, атестований судовий експерт
у сфері інтелектуальної власності. ORCID 0000-0001-7947-6973*

Судова експертиза об'єктів інтелектуальної власності (СЕОІВ) є важливим інструментом в виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних з порушеннями прав інтелектуальної власності.

Саме завдяки СЕОІВ встановлюються ознаки об'єкта інтелектуальної власності, факти і способи їх використання, розмір завданої шкоди, тощо.

Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затверджені Наказом Міністерства юстиції України 08.10.1998 № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України 26.12.2012 № 1950/5) [1] передбачають перелік досліджень, об'єкти дослідження та орієнтовні питання, що виносяться на дослідження.

Так, в пункті 5.1. [1] зазначається, що основним завданням експертизи об'єктів інтелектуальної власності є визначення властивостей цих об'єктів, до яких належать об'єкти промислової власності, об'єкти авторського права і суміжних прав.

Положення про Центральну експертно-кваліфікаційну комісію при Міністерстві юстиції України та атестацію судових експертів, затверджене Наказом Міністерства юстиції України 03.03.2015 № 301/5 та зареєстровано в Міністерстві юстиції України 04 березня 2015 р. за № 249/26694 [2] у Додатках 5 і 6 містить перелік видів судових експертиз та експертних спеціальностей, за якими присвоюється кваліфікація судового експерта фахівцям науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України та фахівцям, які не є працівниками державних спеціалізованих установ. Зокрема, стосовно СЕОІВ, а саме об'єктів авторського права та суміжних прав введені наступні індекси та види експертних спеціальностей: 13.1.1 Дослідження, пов'язані з літературними, художніми творами, тощо 13.2 Дослідження, пов'язані з виконаннями, фонограмами, відеограмами, програмами (передачами) організацій мовлення.

Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, яка затверджена Наказом Міністерства юстиції України 08.10.1998 № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 26.12.2012 № 1950/5) [3], передбачає, що комплексною є експертиза, що проводиться із застосуванням спеціальних знань різних галузей науки, техніки або інших спеціальних знань (різних напрямів у межах однієї галузі знань) для вирішення одного спільного (інтеграційного) завдання (питання).

Таким чином, експертиза, яка потребує одночасне залучення експертів за експертними спеціальностями 13.1.1 та 13.2 є комплексною.

Закон України «Про авторське право і суміжні права» [4] містить наступні визначення окремих об'єктів інтелектуальної власності:

аудіовізуальний твір - твір у вигляді послідовності епізодів або кадрів зі звуком або без нього, поєднаних між собою цілісним творчим задумом, доступний для сприйняття за допомогою відповідних технічних засобів на певному виді екрана (кіно-, телеекрана тощо), на якому така послідовність кадрів утворює рухоме зображення;

відеограма - вироблений (кінцевий) відеозапис виконання або інших зображень (із звуковим супроводом або без нього), крім відеозапису, що використовується у складі аудіовізуального твору.

Аналізуючи ці два визначення можна зробити висновок, що різниця між ними полягає, перед усім, в тому, що аудіовізуальний твір є, в першу чергу твором, тобто оригінальним інтелектуальним творінням автора (співавторів) у сфері науки, літератури, мистецтва тощо, вираженим в об'єктивній формі. Тобто, якщо відеограма – це відеозапис чогось без внесення змін до того, що записується, то аудіовізуальний твір передбачає сценарій, послідовність подій, монтаж, тощо. Всі інші ознаки у аудіовізуального твору і відеограми тотожні.

Можна навести у якості прикладу відеокліп з виконанням якоїсь пісні та запис тієї ж пісні з концерту. В першому випадку це буде аудіовізуальний твір, у другому – відеограма. Як зазначалося раніше, дослідження аудіовізуальних творів відносяться до експертної спеціальності 13.1.1, а дослідження відеограм – до експертної спеціальності 13.2.

В таких випадках на дослідження експерта направляються записи, які містять об'єкти інтелектуальної власності, тобто запис якихось рухомих зображень зі звуком або без нього, наприклад, виконання пісні.

Постає питання: яку повинен мати експертну спеціальність експерт, щоб мати право провести таке дослідження? Адже, в разі наявності експертної спеціальності 13.1.1 він не має права досліджувати об'єкт на наявність ознак відеограми, та навпаки, маючи експертну спеціальність 13.2 він не має права встановлювати ознаки аудіовізуального твору. При порушенні хоча б однієї з цих вимог Висновок експертизи буде визнано неналежним доказом, а експерта можуть притягнути до відповідальності.

В теперішній час ця проблема вирішується шляхом призначення і проведення комплексної експертизи.

Такий підхід, на наш погляд, є не зовсім виправданим, в першу чергу економічно. Адже, для проведення комплексної експертизи необхідно залучати або кілька експертів, або ж експерта, який має відповідні експертні спеціальності. Статистика вказує, що експертів, які б мали одночасно експертні спеціальності 13.1.1 та 13.2 вкрай мало, а залучення кількох експертів значно підвищує вартість експертизи, хоча на дослідження надається один об'єкт.

Крім того, як показує практика, особи, які призначають проведення таких експертиз, досить часто самі не знаються на різниці між аудіовізуальним твором та відеограмою. Нажаль, в більшості випадків це стосується слідчих органів внутрішніх справ. Це інколи призводить до того, що проведення експертизи доручається експерту, який не має відповідної експертної спеціальності, або експертній установі, яка не має в своєму штаті відповідних експертів.

На наш погляд, було б доцільно внести зміни до Положення про Центральну експертно-кваліфікаційну комісію при Міністерстві юстиції України та атестацію судових експертів, затверджене Наказом Міністерства юстиції України 03.03.2015 № 301/5 та зареєстровано в Міністерстві юстиції України 04 березня 2015 р. за № 249/26694 [2] вилучивши дослідження відеограм з експертної спеціальності 13.2, об'єднати їх з дослідженнями аудіовізуальних творів та віднести їх до однієї експертної спеціальності, наприклад, 13.1.1.

Такі зміни покращили б положення справ з експертизами аудіовізуальних творів і відеограм, зняли б питання комплексності при проведенні таких експертиз, знизили б їх вартість та полегшили б роботу суб'єктів, які призначають такі експертизи.

Література:

1. Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затверджені Наказом Міністерства юстиції України 08.10.1998 № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юс-

тиції України 26.12.2012 № 1950/5). URL: Про затвердження Інструкції про... | від 08.10.1998 № 53/5 (rada.gov.ua) (дата звернення: 18.03.2024).

2. Положення про Центральну експертно-кваліфікаційну комісію при Міністерстві юстиції України та атестацію судових експертів, затверджене Наказом Міністерства юстиції України 03.03.2015 № 301/5 та зареєстровано в Міністерстві юстиції України 04 березня 2015 р. за № 249/26694. URL: Про затвердження Положення про... | від 03.03.2015 № 301/5 (Текст для друку) (rada.gov.ua) (дата звернення: 18.03.2024).

3. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затверджена Наказом Міністерства юстиції України 08.10.1998 № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 26.12.2012 № 1950/5). URL: Про затвердження Інструкції про... | від 08.10.1998 № 53/5 (rada.gov.ua) (дата звернення: 18.03.2024).

4. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 1 грудня 2022 року № 2811-IX. URL: Про авторське право і суміжн... | від 01.12.2022 № 2811-IX (rada.gov.ua) (дата звернення: 18.03.2024).

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ДОКУМЕНТУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ ЗБРОЇ, ВЧИНЕНИХ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ

***Донець Андрій Ігорович,**
аспірант кафедри оперативно-розшукової діяльності
факультету підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції Одеського державного
університету внутрішніх справ
Єгоров Сергій Олександрович,
завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності
факультету підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції Одеського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент*

Теоретичні аспекти оперативно-розшукового документування злочинів, пов'язаних з незаконним обігом зброї, вчинених на деокупованих територіях України, на сьогодні потребують ґрунтовного наукового опрацювання. Широкого вжитку термін «документування» та похідні від нього знайшли і в наукових дослідженнях з оперативно-розшукової діяльності. Вчені активно послуговуються ним для позначення процесу фіксації фактичних даних про різні види кримінальних правопорушень [1; 2; 3; 4; 5; 9].

Зазначені терміни в минулому здебільшого застосовувалися саме в теорії та практиці оперативно-розшукової діяльності. Серед вчених-криміналістів і

представників науки кримінального процесу було більш прийнятним вести мову про «фіксацію фактичних даних», «збирання доказів» тощо. Лише окремі відомі криміналісти (Р.С. Белкін, В.К. Лисиченко, М.В. Салтевський, В.Г. Гончаренко та інші) цілком виправдано послуговувалися терміном «документування» та похідними від нього. Спостерігався і зворотній зв'язок. Так, М.А. Погорєцький розглядав теорію доказів як методологічну основу оперативно-розшукового документування організованої злочинної діяльності [7, с. 190].

У зв'язку з тенденцією зближення та взаємного проникнення ОРД та кримінального процесу, що була започаткована у 2012 році з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України, спостерігається активне використання цього терміну у кримінальному процесі [1, с. 26].

Окремі науковці, досліджуючи питання проведення негласних слідчих (розшукових) дій, пропонують доповнити цей інститут нормами, назви яких містять термін «документування». Наприклад, В.Г. Уваров пропонує внести зміни до гл. 21 КПК України та запровадити статтю «Безпосереднє спостереження та технічне документування юридично значущих фактів», до змісту якої зараховувати всі НСРД, передбачені ст. 260, 269 та 279 КПК України [10, с. 193]. Якщо змістовне наповнення запропонованої норми є дискусійним, то її назва відбиває процеси, що мають місце при проведенні НСРД, передбачені вказаними статтями [10].

Водночас термін «документування» та похідні від нього не знайшли належного використання законодавцем у правотворчому процесі. Так, поза межами ст. 5 термін «документування» зустрічається в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» лише один раз – у п. 2 ч. 1 ст. 8, де передбачено право оперативних підрозділів проводити контрольовану поставку та контрольовану і оперативну закупку товарів, предметів і речовин, у тому числі заборонених для обігу, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форми власності з метою виявлення та документування фактів протиправних діянь. При цьому законодавець зазначає, що проведення контрольованої поставки, контрольованої та оперативної закупки здійснюються згідно з положеннями ст. 271 Кримінального процесуального кодексу України [8].

Зазначена стаття не містить терміну «документування» та похідних від нього. Немає його ні у гл. 20 «Слідчі (розшукові) дії», ні у гл. 21 «Негласні слідчі (розшукові) дії». Він зустрічається лише у гл. 42 КПК України «Загальні засади міжнародного співробітництва». Так, ст. 569 «Контрольована поставка» передбачає, що слідчий органу досудового розслідування України в разі виявлення ним контрабандної поставки при проведенні процесуальних дій, у тому числі за запитом або міжнародну правову допомогу, має право не вилучати її з місця закладки або транспортування, а за домовленістю з компетентними органами держави, куди її адресовано, безперешкодно пропустити її через митний кордон України з метою виявлення, викриття та документування злочинної діяльності міжнародних злочинних організацій [6]. Таким

чином, спостерігаються неоднакові підходи до використання терміну «документування»: науковці та розробники відомчих нормативно-правових актів цілком обґрунтовано ним послуговуються, а застосування його законодавцем є досить обмеженим та, цілком імовірно, випадковим.

У науці відсутні єдині погляди на сутність ключових понять, пов'язаних із документуванням, а вчені та представники відомчої правотворчості, часто без надання відповідних дефініцій, вживають різні похідні від нього («документування», «документування злочинів», «оперативне документування», «оперативно-розшукове документування», «документування оперативними підрозділами» тощо) [1; 3; 4; 5]. Викладене зумовлює необхідність сформувати категоріально-понятійний апарат документування оперативними підрозділами. На мою думку, цілком логічно розглядати поняття «документування» як похідне від поняття «документ». Саме так до цього питання здебільшого підходять представники не лише юридичних наук, а й інших галузей знань.

У теорії та практиці кримінального процесу та ОРД існує необхідність чітко сформулювати дефініції та визначити співвідношення понять «документування», «документування злочинів», «оперативне документування», «оперативно-розшукове документування», «оперативно-технічне документування» із запровадженням відповідних формулювань у законодавство. В межах ОРД та кримінального процесу документування потрібно розуміти як діяльність зі створення оперативно-розшукових і кримінальних процесуальних документів, а також діяльність з одержання вже створених документів, які можуть бути використані для виконання завдань ОРД і кримінального провадження.

Документування злочинів полягає у створенні та (або) одержанні документів, які містять фактичні дані про кримінально-карані діяння окремих осіб та груп. Суб'єктами документування злочинів можуть бути оперативні підрозділи, слідчий, прокурор. Воно здійснюється як в межах ОРД, так і в межах кримінального процесу. Документування злочинів є основним засобом одержання доказів-документів у кримінальному провадженні. Оперативне документування (документування, що здійснюється оперативними підрозділами) – діяльність оперативних підрозділів зі створення та (або) одержання документів, які містять інформацію, що може бути використана для прийняття рішень в ОРД, прийняття процесуальних, організаційних і тактичних рішень та доказування у кримінальному провадженні.

Оперативно-розшукове документування – різновид оперативного документування, що здійснюється винятково в межах ОРД. Оперативно-технічне документування – різновид оперативного документування, заснований на застосуванні технічних засобів одержання інформації, та який не може бути проведений без їх використання [1, с. 116].

На нашу думку, оперативно-розшукового документування злочинів, пов'язаних з незаконним обігом зброї, вчинених на деокупованих територіях України, доцільно розмежовувати на окремі стадії, до яких належить оперативний пошук фактичних даних про підготовку та вчинення кримінальних

правопорушень, а також осіб, які їх готують і вчиняють; провадження в оперативно-розшукових справах; досудове розслідування.

Література:

1. Албул С.В. Оперативно-розшукова діяльність: навчальний посібник / С. В. Албул, С. О. Єгоров, Є. В. Поляков, Т. Г. Щурат; за заг. ред. проф. С. В. Албула. – Одеса : ОДУВС, 2023. – 304 с.
2. Албул С.В. Правові та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України: звіт про науково-дослідну роботу. Одеса: Одеський державний університет внутрішніх справ, 2024. – 382 с.
3. Албул С.В. Практичні аспекти опитування громадян під час документування злочинів, пов'язаних зі збройною агресією проти України. *Правові та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України*: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 13 жовтня 2023 р.). Одеса: ОДУВС, 2023. С. 126–131.
4. Біляєв В.О. Актуальні питання тактики документування злочинної діяльності підрозділами карного розшуку при проведенні опитування під час оперативного пошуку. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 462–469.
5. Грібов М.Л. Правове регулювання документування вчинення злочину в кримінальному процесі й оперативно-розшуковій діяльності. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 1 (15). С. 129–140.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 13. 30.2024).
7. Погорецький М.А. Теорія доказів – методологічна основа оперативно-розшукового документування організованої злочинної діяльності. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2010. Вип. 22. С. 185–195.
8. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-XII із змін. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення 16.03.2024).
9. Саковський А.А. Особливості документування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів та їх аналогів. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 2 (18). С. 49–59.
10. Уваров В.Г. Інститут втручання у приватне життя шляхом аудіо-, відеоконтролю. *Право і Безпека*. 2012. № 5. С. 190–194.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРИНЦИПІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Єрмоленко Данило Олександрович,

*курсант 301 взводу
факультету підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції Одеського державного
університету внутрішніх справ*

Щурат Тарас Григорович,

*доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
факультету підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції Одеського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент*

Дослідження принципів оперативно-розшукової діяльності є актуальним і важливим в сучасному світі, особливо в контексті забезпечення національної безпеки та боротьби зі злочинністю та тероризмом. Також дослідження принципів оперативно-розшукової діяльності сприяє покращенню методів та стратегій боротьби зі злочинністю, забезпечуючи більшу безпеку та справедливість у суспільстві.

Злочинність і корупція залишаються серйозною загрозою для суспільства, і важливо мати ефективні методи їх виявлення та припинення. Збільшення терористичних актів та екстремізму вимагає детального вивчення принципів розшукової діяльності для виявлення та запобігання таким загрозам. В добу цифрових технологій інтернету та комп'ютерних кримінальних правопорушень, дослідження принципів оперативно-розшукової діяльності в цьому контексті стає особливо актуальним.

Принципи (від лат. *principium* – початок, основа) є в ролі об'єктивної дійсності як керівні положення, в яких виражаються ідеї, вимоги і правила, якими регламентуються люди в тій чи іншій сфері діяльності [4, с. 5]. Крім того, під терміном «принцип» також розуміють внутрішнє переконання, погляд на речі, що визначають норму поведінки. Принципи проведення оперативно-розшукових заходів під час здійснення ОРД прямо вказані в ст. 4 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», а саме: законність, дотримання прав і свобод людини і громадянина, принцип взаємодії з органами управління та населенням. Однак існують й інші принципи, які напрацьовані практикою оперативно-розшукової діяльності і випливають із змісту норм Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», відомих нормативних актів органів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність [1, с. 164].

Науковці у дослідженнях ОРД виділяють три групи принципів: 1) конституційні (недоторканість житла, таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, невтручання в особисте життя), прин-

ципи дотримання прав громадян, які можуть бути обмежені в умовах воєнного часу (особисте життя, свобода думки та слова, світогляду і віросповідання), принципи дотримання прав громадян, які не можуть бути обмежені (право на життя, право на здоров'я) 2) загальні (загально правові), що мають значення для всіх галузей права (принцип законності, взаємодії з органами управління і населенням, науковості, прогнозування, планування, професійної етики) 3) спеціальні (галузеві), що характерні тільки для ОРД, тобто такі, що відображають її специфіку (принцип конспірації, поєднання гласних і негласних методів та засобів ОРД, наступальності) [5, с. 23]. Таким чином, бачимо стислість законодавчого регулювання принципів оперативно-розшукової діяльності, що не завжди є перевагою. Саме безперервність виконання завдань оперативно-розшукової діяльності дозволяє швидко та продуктивно забезпечувати розслідування кримінальних правопорушень та попереджувати вчинення нових, що набуває крайньої актуальності в умовах війни. Безперервність слід розглядати як один з принципів, на яких повинна ґрунтуватися оперативно-розшукова діяльність. Тому пропонується на законодавчому рівні внести безперервність як одну з керівних засад оперативно-розшукової діяльності [2, с. 51].

Вся оперативно-розшукова діяльність має здійснюватись наступально, використовуючи поєднання гласних і негласних заходів, добровільність, конфіденційність, конспірацію. При цьому Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» та інші закони, що регламентують цей вид правоохоронної діяльності, крім принципів, вказаних у ст. 4 Закону про ОРД, вказують і на інші принципи, тобто на ті керівні основні положення, які розроблені теорією та прийняті практикою і закріплені в оперативно-розшуковому законодавстві та відомчих нормативних актах. Такі принципи притаманні саме такій галузі правоохоронної діяльності, як оперативно-розшукова, і тому їх називають ще галузевими. Такими принципами є поєднання гласних і негласних заходів, добровільність, конфіденційність, конспірація, наступальність, цілеспрямованість, об'єктивність і повнота, доцільність, соціальна захищеність конфідентів. До того ж, оперативно-розшукові заходи мають здійснюватись не тільки наступально, але й цілеспрямовано до повного виконання завдань із пошуку і фіксації даних про протиправну діяльність окремих осіб, організацій, спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах громадян, суспільства і держави [1, с. 165].

Аналізуючи твердження багатьох науковців та практичних працівників у сфері ОРД, можна зробити наступні висновки, які стосуються принципів ОРД: 1) теорія ОРД визначає принципи ОРД певними основоположними, керівними ідеями певного виду діяльності оперативних підрозділів; 2) в більшості випадків принципи ОРД не можуть існувати окремо від принципів, які встановлені Основним Законом України (Конституцією України) та ін-

шими нормативними актами; 3) принципи ОРД мають обов'язково дотримуватися під час проведення будь-яких заходів, дій та використання сил під час здійснення ОРД; 4) принципи ОРД – це не видозмінна категорія залежно від загальної спрямованості процесів ОРД; 5) принципи ОРД мають чіткі межі свого впливу (початок і кінець певної діяльності); 6) додержання і виконання даних принципів оперативними підрозділами контролюється відповідними суб'єктами контролю; 7) недопущення дотримання принципів ОРД в одному напрямку діяльності оперативних підрозділів та залишення їх поза увагою в інших. Отже, якщо врахувати вищенаведене, то можна зробити висновок, що під принципами ОРД слід розуміти офіційно закріплені діючим законодавством фундаментальні та керуючі положення й ідеї, які ні в якому разі не можуть бути піддані порушенню та в загальному вигляді становлять єдиний комплекс основ, меж та границь для проведення ОРД, залучення оперативно-розшукових працівників та використання засобів під час повсякденної діяльності з протидії та запобіганню злочинності [3, с. 1231].

Дослідження принципів оперативно-розшукової діяльності є вкрай актуальним завданням, оскільки злочинність, тероризм, технологічні загрози та інші виклики вимагають ефективних методів їх виявлення та припинення. Ефективна оперативно-розшукова діяльність вимагає від оперативників високого рівня професійної підготовки, компетентності та дотримання етичних стандартів. Принципи оперативно-розшукової діяльності є критично важливими для забезпечення національної та міжнародної безпеки, а також для захисту прав та свобод громадян. Дослідження цієї теми допомагає розвивати стратегії та методи для боротьби зі злочинністю та тероризмом, забезпечуючи більшу безпеку та справедливість у суспільстві.

Література:

1. Стацак А.Ю. Наукова інтерпретація концепту «принципи оперативно-розшукової діяльності підрозділів кримінальної поліції». *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. № 1. С. 163-168.
2. Біловол І.С. Принципи здійснення оперативно-розшукової діяльності в умовах воєнного стану. *Забезпечення Національною поліцією України публічної безпеки і порядку в умовах воєнного стану*. 2022. С. 51-52.
3. Герасимов А.Є. Принципи оперативно-розшукової діяльності як фундаментальні положення функціонування оперативних підрозділів. *Тези доповідей III Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції*. 2021. С. 1229-1231.
4. Албул С.В. Принципи оперативно-розшукової діяльності: посібник. Одеса: Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2020. 60 с.
5. Оперативно-розшукова діяльність: навчальний посібник / С.В. Албул, С.О. Єгоров, Є.В. Поляков, Т.Г. Щурат; за заг. ред. проф. С.В. Албула. Одеса : ОДУВС, 2023. 304 с.

НАПРЯМИ ВЗАЄМОДІЇ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ З ОРГАНАМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ У ПРОТИДІЇ РОЗБОЯМ, ЩО ВЧИНЮЮТЬСЯ ОРГАНІЗОВАНИМИ ЗЛОЧИННИМИ ГРУПАМИ

Жук Іван Васильович,

*Аспірант кафедри оперативно-розшукової діяльності
факультету підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції Одеського державного
університету внутрішніх справ*

Єгоров Сергій Олександрович,

*Завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності
факультету підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції Одеського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент*

Під взаємодією в оперативно-розшуковій діяльності розуміється комплекс спільних, або узгоджених за часом, місцем і діями дій кількох оперативних підрозділів по вирішенню певних завдань в боротьбі зі злочинністю спільними зусиллями. Для взаємодії потрібні: узгодженість цілей, місця і часу, відповідність вимогам закону і нормативних відомчих актів, поєднання найбільш важливих взаємодіючих суб'єктів, сил, засобів і методів [2, с. 113].

Оперативні підрозділи діють не самі по собі, а в системі органів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність. Вони здатні виконувати свої завдання не ізольовано, а у взаємодії з іншими підрозділами правоохоронних органів, використовуючи їх можливості. Питання координації діяльності оперативних підрозділів стоїть особливо актуально, коли злочинність носить різноманітний характер, глибоко законспірована, а їй протистоїть діяльність розгалуженої мережі підрозділів, правоохоронних органів, що потребує упорядкування, взаємозв'язку, узгодженості їх спільних дій, відповідної підпорядкованості і маневру силами і засобами.

Згідно п. 5 статті 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», до обов'язків оперативних підрозділів входить здійснювати взаємодію між собою та іншими правоохоронними органами, в тому числі відповідними органами іноземних держав та міжнародних антитерористичних організацій, з метою швидкого і повного попередження, виявлення та припинення кримінальних правопорушень [6]. На теперішній час правоохоронні органи України знаходяться у стані реформування, у зв'язку з чим як до чинного кримінального процесуального та іншого законодавства України, так і відомчих нормативно-правових актів постійно вносяться зміни, що пов'язано з прийняттям і вступом у дію низки нових норм [4, с. 281].

Загалом робота слідчих і оперативних підрозділів спрямована на розслідування кримінальних правопорушень, а також попередження та виявлення причин і умов, що сприяли їх вчиненню. При цьому розслідування всіх тяж-

ких та особливо тяжких злочинів, зокрема розбоїв, що вчинюються організованими злочинними групами, є можливим саме завдяки постійній та злагодженій взаємодії слідчого із працівниками оперативних підрозділів, а також своєчасному вжиттю низки спільних заходів, спрямованих на обставини, які мають значення для кримінального провадження (ст. 91 КПК України). Слід зазначити, що на відміну від слідчого, оперативні підрозділи не відносяться ані до сторін, ані до учасників кримінального провадження.

Проте, відповідно до положень ч. 2 ст. 41 КПК України, під час виконання доручень слідчого і прокурора працівник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого. Працівники оперативних підрозділів не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися із клопотаннями до слідчого судді чи прокурора. Взаємодія слідчого та оперативних підрозділів у процесі розкриття та розслідування розбоїв, що вчинюються організованими злочинними групами, є найбільш поширеним і важливим видом взаємодії, необхідною умовою успіху досягнення повного, швидкого та неупередженого досудового розслідування. Чинний КПК України досить суттєво трансформував кримінальну процесуальну діяльність під час досудового розслідування, зокрема і щодо співвідношення слідчої та оперативно-розшукової діяльності. Тому форми взаємодії слідчих і працівників оперативних підрозділів мають бути пристосовані до нових вимог. У більшій мірі правові та організаційні засади взаємодії слідчого з оперативними підрозділами закріплені у відповідних відомчих наказах, прийнятих на реалізацію положень кримінального процесуального законодавства України.

Деякі науковці констатують, що взаємодія оперативних підрозділів поліції з іншими суб'єктами попередження злочинів – це завчасно погоджена за часом, місцем, необхідними ресурсами (матеріальними і технічними), виконавцями та об'єктами попереджувального впливу спільна діяльність означених суб'єктів з метою профілактики, запобігання та припинення злочинів, які готуються, і замаху на них та класифікації суб'єктів її здійснення [1, с. 24].

Взаємодія оперативних підрозділів поліції України з органами досудового розслідування, на думку В.Є. Тарасенка, – це заснована на нормативних актах спільна діяльність суб'єктів взаємодії у вигляді надання допомоги фізично-матеріального чи нематеріального (інтелектуального) характеру з метою виконання загальних та конкретних завдань (доручень), які виникають у процесі кримінального провадження [7, с. 29; 8, с. 272].

Так взаємодія між слідчим і працівником оперативного підрозділу має теоретичні та правові підстави. Зокрема, теоретичними підставами такої взаємодії виступають положення, що роз'яснюють її сутність, роль, значення тощо. Теоретичними підставами взаємодії між слідчим і працівником оперативного підрозділу є: – спільність мети і завдань, тобто лише об'єднуючи свої зусилля, які вони зможуть ефективно їх вирішити, а саме: швидко розкрити кримінальне правопорушення, своєчасно; швидко, повно та неупереджено здійснити досудове розслідування, а також встановити та притягнути до кри-

мінальної відповідальності винну особу; однакова юридична сила процесуальних документів слідчого та працівника оперативного підрозділу, складених на підставі доручення слідчого. Так, протоколи слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій, які складені слідчим, мають таке ж доказове значення, як і протоколи, складені працівниками оперативного підрозділу.

Правовими підставами взаємодії слідчого з працівниками оперативних підрозділів є положення чинного КПК України, норми законів України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про Національну поліцію», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» та ін., а також підзаконних нормативно-правових актів, у тому числі відомчих наказів, інструкцій, вказівок, розпоряджень та ін. [2, с. 293; 3, с. 44; 5; 6].

Таким чином, взаємодія слідчого та оперативних підрозділів у кримінальному провадженні за фактами розбоїв, що вчинюються організованими злочинними групами, – це заснована на законі та відомчих нормативно-правових актах, а також спільності завдань діяльність, яка передбачає ефективне використання правових заходів, сил, форм, методів і засобів, спрямованих на розкриття, розслідування та попередження кримінальних правопорушень.

Література:

1. Абламський С.Є., Юхно О.О., Лук'яненко Ю.В. Взаємодія слідчого з іншими органами і підрозділами при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень: навчальний посібник / за заг. ред. д.ю.н., проф. О.О. Юхна. Харків: «Золота міля », 2017. 156 с.
2. Албул С.В. Оперативно-розшукова діяльність: навчальний посібник / С. В. Албул, С. О. Єгоров, Є. В. Поляков, Т. Г. Щурат; за заг. ред. проф. С. В. Албула. – Одеса : ОДУВС, 2023. – 304 с.
3. Албул С.В. Організаційно-тактичні аспекти нейтралізації кримінальної активності злочинних угруповань, що вчиняють злочини проти власності внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного стану. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. Спеціальний випуск № 3. С. 22–32.
4. Албул С.В. Правові та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України: звіт про науково-дослідну роботу. Одеса: Одеський державний університет внутрішніх справ, 2024. – 382 с.
5. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ МВС України від 07.07.2017№ 575. К.: МВС України, 2012. 42 с.
6. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-XII із змін. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 13.03.2024).
7. Тарасенко В. Є. Взаємодія органів досудового розслідування з іншими органами і підрозділами Національної поліції України в запобіганні, вияв-

ленні та розслідуванні злочинів : навчальний посібник / Д. В. Головін, О. В. Поліщук, В. Є. Тарасенко. Одеса : ОДУВС, 2017. 104 с.

8. Телійчук В.Г., Приступа Д.В. Щодо питання протидії підрозділами кримінальної поліції розбоям. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 4. С. 271–276.

ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЛЯ ПОЧАТКУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЗА ФАКТАМИ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

*Колодій Денис Володимирович,
аспірант кафедри оперативно-розшукової діяльності
та розкриття злочинів Харківського національного
університету внутрішніх справ*

Злочини проти власності як в Україні так і в світі є поширеним кримінальним правопорушенням. Низка факторів, а саме: повномасштабне вторгнення росії в Україну, підвищення рівня мобільності населення, поява внутрішньо переміщених осіб та пов'язані з цим трудова міграція населення, економічна нестабільність, зростання рівня безробіття, сприяють, на жаль, поширенню випадків учинення цих кримінальних правопорушень. У багатьох випадках це протиправне діяння має транснаціональний характер і вчиняється міжнародними злочинними угрупованнями. Тому розкриття та розслідування таких злочинів можливе лише із застосуванням комплексу кримінально-процесуальних та оперативно-розшукових заходів [1, с. 8].

Реалії сьогодення доводять, що період протидії злочинам проти власності шляхом застосування давно відомих методів минає. Їх мають замінити нові методики розкриття злочинів із використанням інформаційних технологій, спеціалізованого програмного забезпечення із залученням вузькопрофільних фахівців-аналітиків [1, с. 7].

Ефективна протидія, зокрема запобігання, злочинам проти власності внутрішньо переміщених осіб, потребує належної взаємодії підрозділів Національної поліції України з іншими суб'єктами протидії таким злочинам і неможлива без вивчення та врахування правових, організаційних і тактичних чинників функціонування оперативних підрозділів. Комплексного підходу потребують і наукові дослідження, що здійснюються за означеним напрямом [4, с. 20].

Виходячи з результатів аналізу статистичних даних, практики виявлення, розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень по злочинах проти власності внутрішньо переміщених осіб, боротьба з цим суспільно небезпечним явищем є недостатньо ефективною. Основними причинами цьому є: неналежне документування оперативно-розшуковими підрозділами; нена-

лежне оформлення матеріалів оперативно-розшукової діяльності (далі – ОРД) в ході оперативно-розшукового документування цього виду злочинів, що ускладнює, або унеможлиблює їх використання як приводів і підстав для початку кримінального провадження; неналежна взаємодія оперативно-розшукових підрозділів і слідчих при реалізації матеріалів ОРД на стадії початку кримінального провадження; неналежне використання можливостей ОРД при перевірці заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення; неналежне правове регулювання використання матеріалів ОРД у справах про злочини проти власності внутрішньо переміщених осіб; неналежна оцінка слідчими матеріалів ОРД щодо зазначеного виду злочинів тощо [2, с. 234].

Діяльність щодо профілактики злочинності, зокрема злочинів проти власності внутрішньо переміщених осіб, передбачає як загальнодержавні заходи економічного, ідеологічного, правового й виховного характеру, так і спеціальні заходи, які здійснюють підрозділи Національної поліції України [2, с. 242].

Діяльність щодо виявлення ознак вказаних кримінальних правопорушень вирізняється прийомами свого здійснення, тобто найбільш раціональною та ефективною сукупністю заснованих на законі дій, спрямованих на виявлення (розпізнавання) фактів. Однак, не всі прийоми виявлення дозволяють отримати повні відомості про ознаки цього злочину, що й обумовлює необхідність проведення оперативної розробки відповідної злочинної групи за допомогою оперативного спостереження та особистого пошуку. Оперативна розробка являє собою комплекс оперативно-розшукових заходів і прийомів, об'єднаних єдиною метою – не лише виявити ознаки злочину, але й встановити в усіх деталях механізм його вчинення, учасників злочинної групи як в Україні, так і за її межами, з'ясувати організаторів, характер стосунків, шляхи легалізації її прибутків тощо [4, с. 17].

Успішне розслідування і запобігання злочинів проти власності внутрішньо переміщених осіб значною мірою залежить від постійного вдосконалення професійної майстерності працівників оперативних підрозділів, від оволодіння ними науковими методами виявлення та розкриття злочинів. Зростання організованої злочинності вимагає приведення законодавства до відповідності з тими суспільними змінами, які відбулися за останні роки. Адже злочинці використовують науково-технічні досягнення, нові методи й способи вчинення злочинів, тому їх виявлення і розкриття вимагає застосування адекватних заходів. З цього приводу актуальним стає питання про необхідність більш ефективного використання у протидії злочинам проти власності внутрішньо переміщених осіб разом з гласними, офіційними методами, прихованих оперативно-розшукових заходів. У такій ситуації особливо важливого значення набуває ОРД.

При виявленні та розкритті злочинів проти власності внутрішньо переміщених осіб, уповноважені на це органи здійснюють діяльність щодо визначення та вирішення питання про наявність чи відсутність у наданих матеріалах ОРД приводів і підстав для початку кримінального провадження, тобто дії

суб'єктів кримінальної процесуальної діяльності, засновані на нормах кримінального процесуального законодавства, відомчих нормативно-правових актів, є початком певного процесу, що складається з наступних етапів: прийняття, реєстрації та перевірки заяви або повідомлення про злочин; оскарження та перевірки законності й обґрунтованості процесуального рішення.

Діяльність із перевірки заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення реалізується засобами процесуальних дій та оперативно-розшукових заходів, регламентованих: Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» (далі Закон про ОРД) та відповідними відомчими нормативно-правовими актами. Вони поділяються на гласні та негласні й направлені на встановлення таких обставин:

- чи є заява або повідомлення про злочин, що готується або вже вчинений, приводом для початку кримінального провадження;
- чи містять факти, про які одержана інформація, ознаки кримінального правопорушення;
- чи є в діях, про які повідомлено, який-небудь конкретний склад кримінального правопорушення;
- за якою статтею КК України може бути кваліфіковано кримінальне правопорушення;
- якими фактичними даними підтверджуються названі обставини;
- чи є необхідність у проведенні додаткових перевірочних дій, спрямованих на з'ясування тих чи інших обставин;
- чи не підлягає передачі заява або повідомлення за підслідністю в інший орган;
- під чиєю юрисдикцією розгляд по суті заяви або повідомлення про злочин;
- чи дотримані права заявника та інших зацікавлених осіб і які додаткові заходи потрібно вжити для їх захисту;
- чи є сукупність відомостей достатньою для прийняття рішення, передбаченого законом [4, с. 18].

Безпосереднє виявлення ознак злочину в матеріалах ОРД породжує відповідні кримінально-процесуальні правовідносини. Такі правовідносини виникають як між уповноваженою особою та державою в особі її відповідних органів, що здійснюють контроль і нагляд за процесуальною діяльністю, між цією особою та тими особами, щодо яких розпочато кримінальне провадження.

Безпосереднє виявлення в матеріалах ОРД даних про ознаки злочину як приводу для початку кримінального провадження неодмінно припускає наявність у цих матеріалах і достатніх підстав [3]. В матеріалах ОРД дані про ознаки кримінального правопорушення можуть мати й імовірний характер, оскільки кримінально-процесуальний закон не встановлює вимог, щоб такі дані були вірогідними.

Література:

1. Албул С.В. Оперативно-розшукова нейтралізація кримінальної активності: теоретичні аспекти організації і тактики. *Правові та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України*:

Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 29 жовтня 2021 р.). Одеса: ОДУВС, 2021. С. 5–8.

2. Оперативно-розшукова діяльність: навчальний посібник / С. В. Албул, С. О. Єгоров, Є. В. Поляков, Т. Г. Щурат; за заг. ред. проф. С. В. Албула. – Одеса : ОДУВС, 2023. – 304 с.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 18.03.2024).

4. Шендрик В.В., Албул С.В. Теоретичні аспекти оперативно-розшукової протидії злочинам, вчиненим на об'єктах критичної інфраструктури. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. Спеціальний випуск № 3. С. 13–21.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРАДІЖОК З КВАРТИР

Костенко Юлія Олександрівна,
*ад'юнкт кафедри оперативно-розшукової діяльності
та розкриття злочинів Харківського національного
університету внутрішніх справ*

Ефективність реалізації повноважень слідчого щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій визначається не тільки правовими нормами, які регулюють слідчу діяльність, але і послідовністю та якістю тих дій, які він повинен поводити.

Алгоритм дій слідчого з метою проведення НСРД є достатньо тривалим, адже вони можуть проводитися тільки у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб, а більшість із проводяться виключно у кримінальних провадженнях щодо тяжких або особливо тяжких злочинів. Такі положення зобов'язують слідчого спочатку провести всі слідчі (розшукові) дії та інші процесуальні дії, які можливі у даній ситуації і впевнившись, що можливості вичерпані і що тільки за допомогою конкретної НСРД можливо отримати фактичні дані про злочин, слідчий приступає до реалізації своїх повноважень у даній частині. Весь алгоритм дій слідчого є досить тривалим та включає такі заходи: вивчення матеріалів кримінального провадження; визначення фактичних даних, які необхідно отримати, та конкретної НСРД, за допомогою якої можливо це здійснити; складання плану проведення такої дії, підготовка слідчим відповідного клопотання; реєстрація його у режимно-секретному підрозділі; узгодження у прокурора та доставка до відповідного апеляційного суду; передачу до режимно-секретного підрозділу суду для вхідної реєстрації; визначення головою апеляційного суду відповідного судді, який буде розглядати клопотання; роз-

гляд та прийняття рішення визначеним слідчим суддею апеляційного суду; реєстрацію ухвали та передача її до органу досудового розслідування; підготовку письмового доручення оперативному підрозділу про проведення НСРД та разом з ухвалою слідчого судді передачу через відповідні режимно-секретні підрозділи уповноваженому оперативному підрозділу; здійснення та фіксація НСРД; використання в процесі доказування [2, с. 112].

На сьогодні, для ефективного розслідування крадіжок з квартир доцільно невідкладно проводити комплекс негласних слідчих (розшукових) дій (НСРД), використовуючи сучасні можливості установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж та з електронних інформаційних систем, можливості візуального спостереження [3, с. 37].

Вищезазначене дає підстави стверджувати, що процес реалізації повноважень слідчого проходить поетапно. Підготовчий етап (підготовка та прийняття рішення слідчим про проведення НСРД; узгодження з прокурором рішення, клопотання); етап розгляду слідчим суддею клопотання про дозвіл на проведення НСРД; етап проведення та фіксації НСРД; етап використання результатів проведення НСРД в доказуванні на досудовому розслідуванні [10, с. 206].

Підготовка до реалізації слідчим повноважень щодо проведення НСРД може початися після внесення до Єдиного реєстру досудових розслідувань відомостей про вчинене кримінальне правопорушення та, як правило, після проведення комплексу слідчих (розшукових) дій, коли слідчий впевнився в тому, що відомості про злочин та особу, яка його вчинила, не можливо отримати в інший спосіб [7, с. 23]. Слідчий аналізує матеріали досудового розслідування; з'ясовує коло обставин, які підлягають доказуванню, та визначає, чи можливо отримати відповідні дані без проведення НСРД. Якщо немає можливості отримати відомості про злочин в інших спосіб, слідчий визначає яку (які) негласну слідчу (розшукову) дію для отримання нових доказів необхідно провести [3, с. 37]. Визначившись, що необхідно робити, слідчий складає план проведення НСРД, в якому передбачає: час, місце, осіб, стосовно яких буде проводитися негласна дія, засоби, методи, технології, учасників, порядок її проведення та фіксації, заходи забезпечення безпеки осіб, які прийматимуть участь у її проведенні. За необхідності обмірковує та готує легенду, складає план її реалізації тощо [1, с. 416].

Важливою підготовчою дією являється прийняття рішення про проведення НСРД. Згідно п. 3 ст. 246 КПК України рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій приймає слідчий, прокурор, а у випадках, передбачених КПК, – слідчий суддя за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором. Виключно прокурор має право прийняти рішення про проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії, як контроль за вчиненням злочину [4; 5]. Крім цього, сторона захисту відповідно до ч. 3 ст. 93 КПК України має право ініціювати проведення негласної слідчої (розшуко-

вої) дії та звернутися з відповідним клопотанням до слідчого, прокурора, а у випадку відмови – постанова може бути оскаржена слідчому судді [6].

Окремі автори у зв'язку з тим, що сторона захисту має право оскаржувати слідчому судді постанову слідчого чи прокурора про відмову у задоволенні клопотання про проведення негласної слідчої (розшукової) дії відносять її до суб'єктів прийняття рішення про проведення такої дії [8, с. 138]. Така точка зору є помилковою, адже «ініціювання», «оскарження» не являється рішенням про проведення НСРД. Таке рішення можуть ухвалити тільки повноважні суб'єкти кримінального провадження.

Визначившись з необхідністю проведення певної НСРД, слідчий, реалізуючи свої повноваження, на даному етапі повинен, в першу чергу, вирішити, хто буде проводити негласну дію – він особисто або за його письмовим дорученням оперативний підрозділ. Рішення про проведення НСРД може прийматися у вигляді постанови або клопотання про проведення такої дії, а за – необхідності і постанови про доручення оперативному підрозділу про її проведення [9].

Рішення про проведення негласної слідчої (розшукової) дії слідчий, прокурор викладає в постанові, яка має відповідати вимогам ст.ст. 246, 251 КПК України, якщо ця дія проводиться без дозволу слідчого судді; або в невідкладних випадках, передбачених ст. 250 КПК України. Так, відповідно до ст. 250 КПК України у виняткових невідкладних випадках, зокрема у нашому випадку, запобіганням вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, НСРД може бути розпочата до винесення ухвали слідчого судді за рішенням слідчого, узгодженого з прокурором, або прокурора. У такому випадку прокурор зобов'язаний невідкладно після початку такої НСРД звернутися з відповідним клопотанням до слідчого судді. Слідчий суддя розглядає таке клопотання згідно з вимогами статті 248 КПК [2, с. 193].

Нажаль, в ст. 250 КПК України не визначено можливості проведення НСРД за рішенням слідчого до винесення ухвали слідчим суддею на підставах безпосереднього переслідування особи, на яку вказали потерпілі, свідки як на особу, котра вчинила тяжке або особливо тяжке кримінальне правопорушення [6].

Виконання будь-яких дій з проведення НСРД повинно бути негайно припинено, якщо слідчий суддя винесе ухвалу про відмову в наданні дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії. Отримана внаслідок такої негласної слідчої (розшукової) дії інформація повинна бути знищена в порядку, передбаченому ст. 255 КПК України [10, с. 293].

Таке правило може призвести до втрати цінної інформації, яку можна було б використати для висування та перевірки версій з метою встановлення особи, яка готує, вчинила чи здійснила крадіжку з квартири. Тому, на наш погляд, здобута інформація під час проведення слідчих дій може бути знищена тільки після завершення кримінального провадження.

Клопотання слідчого, погодженого з прокурором, клопотання прокурора про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії повинно відпові-

дати вимогам, зазначеним у ст. 248 КПК України, та матеріалам кримінального провадження, які надаються лише на вимогу слідчого судді для підтвердження необхідності проведення негласної слідчої (розшукової) дії. У клопотанні слідчого, прокурора, ухвалі слідчого судді не зазначається уповноважений оперативний підрозділ, який має виконувати негласну слідчу (розшукову) дію. У клопотанні зазначаються: 1) найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; 2) короткий виклад обставин злочину, у зв'язку з розслідуванням якого подається клопотання; 3) правова кваліфікація злочину із зазначенням статті (частини статті) КК України; 4) відомості про особу (осіб), місце або річ щодо яких необхідно провести негласну слідчу (розшукову) дію; 5) обставини, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні злочину; 6) вид НСРД та обґрунтування строку її проведення; 7) обґрунтування неможливості отримання відомостей про злочин та особу, яка його вчинила, в інший спосіб; 8) відомості залежно від виду негласної слідчої дії про ідентифікаційні ознаки, які дозволять унікально ідентифікувати абонента спостереження, телекомунікаційну мережу, кінцеве обладнання тощо; 9) обґрунтування можливості отримання під час проведення негласної слідчої (розшукової) дії доказів, які самостійно або у сукупності з іншими доказами можуть мати суттєве значення для з'ясування обставин злочину або встановлення осіб, які його вчинили.

Література:

1. Албул С.В. Поняття, елементи та види оперативно-розшукових ситуацій. *Scientific progress: innovations, achievements and prospects: Proceedings of the 8-th International scientific and practical conference (1-3 May, Munich)*. MDPC Publishing. Munich, Germany. 2023. Pp. 415-419.
2. Албул С.В. Негласні слідчі (розшукові) дії: навчальний посібник / С.В. Албул, С.А. Дроботов, Г.І. Масяйкін, Д.М. Павлов; за заг. ред. С.А. Дроботова. К.: Інститут УДО України Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, 2022. 472 с.
3. Грібов М.Л. Зміст криміналістичного забезпечення негласних слідчих (розшукових) дій. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 1. С. 35–41.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред.: В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. К.: Юстініан, 2012. 1328 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 17.03.2024).
6. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Зразки процесуальних документів у кримінальному провадженні / за загальною редакцією д.ю.н., професора, заслуженого діяча науки і техніки України Чернявського С. С. Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2021. 1292 с.

7. Погорецький М.А. Негласні слідчі (розшукові) дії: проблеми провадження та використання результатів у доказуванні. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 21–24.

8. Погорецький М.А., Сергєєва Д.Б. Негласні слідчі (розшукові) дії та оперативно-розшукові заходи: поняття, сутність і співвідношення. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2014. № 2. С. 137–141.

9. Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Генеральної Прокуратури України, МВС України, СБ України, Міністерства фінансів України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5. К., 2012. 84 с.

10. Тагієв С.Р. Негласні слідчі (розшукові) дії у кримінальному судочинстві України: монографія. Київ: ВД «Дакор», 2015. 440 с.

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ АНАЛІЗУ ЗНАЧНИХ ОБ'ЄМІВ ДАНИХ В ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Поляков Євген Валентинович,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент, полковник поліції
Туренко Наталія Сергіївна,
курсантка 301 взводу факультету підготовки
фахівців для підрозділів кримінальної поліції, рядова поліції

Використання методів аналізу великих даних в інформаційно-аналітичному забезпеченні оперативно-розшукової діяльності (далі - ОРД) представляє собою актуальний та важливий напрямок у сучасній науці та практиці правоохоронних органів. В контексті постійно зростаючого обсягу і різноманітності цифрової інформації, що генерується в сучасному світі, необхідність високоефективних інструментів для аналізу цих даних стає надзвичайно важливою. Це особливо відноситься до ОРД, де швидкість та точність реакції на потенційні загрози визначаються здатністю правоохоронних органів вчасно та ефективно аналізувати великі обсяги інформації.

Актуальність застосування методів аналізу великих даних в даній сфері випливає з ряду факторів. По-перше, зростаюча складність злочинної діяльності в сучасному світі. Злочинці використовують цифрові технології для планування та реалізації протиправних дій, що робить важливим застосування передових методів аналізу даних для виявлення та запобігання їх діям. По-друге, зростання обсягів доступної інформації. Соціальні мережі, цифрові транзакції, відеоспостереження та інші джерела надають велику кількість даних, які можна використовувати для розкриття кримінальних правопору-

шень та виявлення злочинців. Однак, без використання передових методів аналізу, ця інформація залишається недосяжною для правоохоронних органів. Також, варто враховувати зміну вимог до захисту персональних даних та забезпечення конфіденційності, що ставить перед правоохоронними органами завдання розробки ефективних методів аналізу, які б забезпечували не лише ефективність, але й повагу до приватності громадян.

У контексті ОРД застосування методів аналізу великих даних може мати різноманітні перспективи. Зокрема, використання алгоритмів машинного навчання для аналізу великих обсягів даних може допомогти в прогнозуванні майбутніх кримінальних правопорушень та ідентифікації потенційних злочинців. Технології аналізу великих даних також можуть бути використані для автоматизації процесу виявлення злочинців за допомогою аналізу цифрових слідів, включаючи аналіз текстової інформації, відеоматеріалів, аудіозаписів тощо. Крім того, варто розглянути можливості використання великих даних для виявлення аномалій та несподіваних зв'язків, що може вказувати на потенційну злочинну діяльність.

Застосування методів аналізу великих даних у сфері ОРД є важливим та актуальним напрямком розвитку. Високий рівень складності та динамічність протиправної діяльності вимагають від правоохоронних органів постійного вдосконалення методів та інструментів, які використовуються для аналізу даних. Впровадження передових технологій аналізу великих даних може забезпечити необхідну ефективність та точність в оперативному розкритті злочинів, а також зробити значний внесок у підвищення рівня безпеки суспільства.

Основна проблема інформаційно-аналітичного забезпечення ОРД полягає у відсутності ефективних механізмів пошуку інформації зі соціальних мереж і мережі Інтернет, біометричних даних, а також у відсутності аналітичної системи, адаптованої до аналізу інформації та вирішення завдань на внутрішніх базах даних оперативних підрозділів правоохоронних органів, зокрема Національної поліції України.

Заслугує на увагу позиція А. Кубаєнка, який зазначає, що аналітичний процес може включати різні методи аналізу даних, такі як статистичний аналіз, аналіз тексту, мережевий аналіз, машинне навчання тощо. Аналітичний процес допомагає знайти зв'язки, тенденції та закономірності в даних, які можуть бути корисні для виявлення проблем в діяльності правоохоронних органів та розроблення ефективних стратегій управління цією діяльністю [1, с.207].

На думку А. Мовчана, інформаційно-аналітична діяльність в органах правопорядку – це система заходів, яка передбачена законодавством України та регулюється відомчими нормативними актами. Вона спрямована на збір, обробку, узагальнення, аналіз, зберігання та використання інформації, включаючи обмежений доступ, яка є важливою для вирішення завдань органів правопорядку, кримінального судочинства, безпеки громадян, суспільства і держави. Ця діяльність поділяється на три рівні:

- перший рівень передбачає використання основ інформаційно-аналітичної роботи всіма працівниками оперативних та інформаційно-

аналітичних підрозділів, а також деякими працівниками правоохоронних органів та негласними агентами. Вони займаються пошуком і фіксацією фактів протиправної діяльності окремих осіб та груп, за які передбачена відповідальність згідно з Кримінальним кодексом України;

- другий рівень включає проведення інформаційно-аналітичної роботи під час ведення оперативно-розшукових справ та справ контрольного провадження. Це виконують оперативні працівники, які ведуть такі справи, а також спеціальні інформаційно-аналітичні підрозділи органів, уповноважених на здійснення оперативно-розшукової діяльності;

- третій рівень – це аналіз і прогнозування, які допомагають ухвалювати раціональні управлінські рішення у сфері оперативно-розшукової діяльності та забезпечують контроль за їх виконанням. Ці завдання виконуються організаційно-аналітичними структурами оперативних підрозділів правоохоронних органів та їх керівниками [2, с.38].

У науковій літературі зазначається, що сьогодні для ефективної протидії та запобігання незаконному обігу наркотиків використовується програмне забезпечення інтелектуального аналізу даних. Програми, такі як Інтелектуальна система кримінального аналізу у реальному часі (R.I.C.A.S.) та Security i2 Analyst's Notebook візуально аналізують та перетворюють масиви даних у зрозумілу форму. Наукові дослідження дозволяють визначити їхні можливості у різних сферах аналітичної діяльності, зокрема виявлення осіб, що займаються незаконним обігом наркотиків, та організованих злочинних груп. Ці програми забезпечують пошук та аналіз інформації у базах даних, встановлення зв'язків між особами, визначення маршрутів постачання наркотиків та інші функції. Однак, як слушно зазначає Ю. Буковський, програмний продукт Security i2 Analyst's Notebook має обмеження у роботі з обсягом інформації та складності автоматизації отримання даних з Інтернету. Розвиток мережі Інтернет стимулює впровадження інших програмних засобів, таких як goAML, goCASE, goTRACE, розроблених Управлінням з наркотиків і злочинності Організації Об'єднаних Націй. Також важливим є використання програмних продуктів, розроблених на мові програмування Python, для вирішення специфічних завдань в оперативно-розшуковій діяльності, таких як аналіз великих обсягів даних та веб-скрапінг [3, с.370].

У сучасній технічній термінології визначення «великі дані» не має єдиного стандарту. Експерти не узгодилися на цьому питанні, проте більшість визначень посилаються на аналітичний процес, де великий обсяг даних обробляється для отримання достовірної інформації.

Великі дані не обмежуються лише обсягом. Вони відображають здатність до агрегації та спільного використання для аналітичних чи прогностичних цілей. Такі дані використовуються для аналізу та прогнозування різних явищ і потребують процесу очищення і перевірки. Розмір та формат даних часто ускладнюють їхній аналіз, що вимагає застосування автоматизованих програмних засобів.

При виборі інструментів для ОРД слід урахувати, що розслідування – це аналітичний процес, який включає збір, оцінку, систематизацію та аналіз даних. Якісні результати потребують відповідного аналітичного інструментарію, що підтримує відповідні методики аналізу даних.

Перспективні напрямки застосування методів аналізу великих даних в інформаційно-аналітичному забезпеченні ОРД відображають значне розширення можливостей правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю та забезпеченні публічної безпеки. Першим і важливим напрямком є виявлення та прогнозування кримінальних правопорушень, що базується на аналізі різноманітних даних про комунікації, таких як телефонні дзвінки, текстові повідомлення та онлайн-активність. Це дозволяє виявляти підозрілі зв'язки та прогнозувати можливість скоєння кримінальних правопорушень у конкретних місцях або часі. Розслідування злочинів стає більш ефективним завдяки аналізу фінансових транзакцій, текстів і електронних пристроїв, що дозволяє ідентифікувати злочинців та встановлювати зв'язки між ними.

Боротьба з організованою злочинністю стає більш успішною завдяки аналізу мереж зв'язків та відстеженню незаконних потоків. Забезпечення публічної безпеки вимагає аналізу даних про дорожньо-транспортні пригоди, прогнозування та запобігання надзвичайним ситуаціям та моніторингу публічних місць. Підвищення ефективності ОРД забезпечується автоматизацією рутинних завдань та прийняттям обґрунтованих рішень на основі аналізу даних, що сприяє покращенню співпраці між правоохоронними органами.

Проте, існує низка етичних та правових проблем, які потребують уваги, включаючи захист персональних даних, прозорість алгоритмів машинного навчання та упередженість при використанні аналітичних методів. Рішення цих проблем вимагає чіткого законодавства, системи етичного контролю та обізнаності громадськості щодо можливостей та ризиків використання методів аналізу даних.

Застосування методів аналізу великих даних має значний потенціал для покращення ефективності ОРД, проте вимагає відповідального та обізнаного використання, а також належної уваги до етичних та правових аспектів.

Література:

1. Про Національну поліцію [Електронний ресурс]: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
2. Про оперативно-розшукову діяльність [Електронний ресурс]: закон України від 18. 02. 1992 р. № 2135-XII із змін., внес. згідно із Законами України: – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
3. Кубасенко А.В. Інформаційно-аналітичне забезпечення оцінки ефективності діяльності правоохоронних органів: погляд на проблему. *Київський часопис права*. 2023. № 1. С. 202-208.

4. Мовчан А. В. Інформаційно-аналітична робота в оперативно-розшуковій діяльності Національної поліції: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 244 с.

5. Буковський Ю.Д. Інформаційно-аналітична діяльність підрозділів боротьби з наркозлочинністю Національної поліції України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №3. С.369-372.

РЕЗУЛЬТАТИ ВИКОРИСТАННЯ НЕГЛАСНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ СТРАТЕГІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ В ЯКОСТІ ДОКАЗІВ

Саркісян Ваган Гагікович,

*аспірант докторантури та аспірантури
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Основою формування результатів використання негласного співробітництва оперативними підрозділами стратегічних розслідувань є негласно отримана та зафіксована інформація, у т.ч. та що отримана від та (або) за участю негласних працівників, яка згідно законодавства повинна використовуватися у кримінальному процесі.

Використання негласно отриманої інформації з позиції ОРД має здійснюватися відповідно до ст. 10 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [2].

Відповідно до ч. 2 ст. 99 КПК України [1, ст. 91] матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», за умови відповідності вимогам КПК, є документами та можуть використовуватися в кримінальному провадженні як докази.

Результати використання негласного співробітництва оперативними підрозділами стратегічних розслідувань у проведенні різноманітних оперативно-розшукових заходів, оперативно-розшукових операцій та інші матеріали ОРС заведених стосовно осіб, які причетні до готування злочинну підлягають реалізації і традиційно використовуються як приводи та підстави для початку досудового розслідування, а також для отримання фактичних даних, які можуть бути доказами. Матеріали ОРС також використовуються для попередження, виявлення, припинення і розслідування злочинів, розвідувально-підривних посягань проти України, розшуку злочинців та осіб, які безвісти зникли тощо.

Доказова цінність результатів використання негласного співробітництва оперативними підрозділами стратегічних розслідувань беззаперечна. Будучи документальним та, у випадках аудіо- та відеофіксації, наглядним відображенням подій за участю фігурантів в їх динаміці, зафіксована на технічних носіях інформація вказує на фактичні дані, що повинні стати доказами, і, поза

сумнівом, вона сприяє здійсненню правосуддя. Взагалі мета оперативного документування в цілому зумовлена відповідним переліком обставин, що підлягають доказуванню по кримінальному провадженню, і які, в свою чергу, впливають з положень ст. 91 КПК України [1, ст. 91].

Однак, для окремого документування характерним є орієнтованість на завчасно визначений слідчим чи оперативним підрозділом стратегічних розслідувань предмет документування, як то факт зустрічі, передачі-отримання фігурантом певних предметів або речей, учинення ним протиправних, підготовчих чи інших дій тощо. В залежності від виду злочину має свою специфіку і коло обставин, що підлягають негласному документуванню.

Результати залучення негласного співробітництва оперативними підрозділами стратегічних розслідувань для проведення оперативно-розшукових заходів та оперативно-розшукових операцій, можуть бути використані і з метою організації та проведення самих слідчих (розшукових) дій на етапі досудового розслідування.

Матеріальним відображенням використання негласного співробітництва оперативними підрозділами стратегічних розслідувань у проведенні оперативно-розшукових заходів та оперативно-розшукових операцій є протоколи з відповідними додатками, що складаються у відповідності до ст. 252 КПК [1, ст. 252]. Додатками до цих протоколів слід уважати матеріали аудіо- та відеозапису, магнітні та інші носії інформації, яка зафіксована на них за допомогою відповідних технічних засобів.

Ці додатки утворюються процесуальним шляхом і їх не можна відокреmlювати від відповідних протоколів, а ймовірність сумнівів у їх достовірності є мінімальною. Проте, виходячи зі змісту КПК [1, ст. 223] існує можливість призначення експертизи цих додатків до протоколів. У такому разі використання вказаних додатків у якості доказів взагалі стає можливим тільки після проведення відповідної експертизи.

Матеріали аудіо-, відеозапису особи можуть виконувати ще функцію об'єктивізації доказів, наочно захищаючи доказову базу від перекручень та фальсифікацій.

У аспекті підтвердження показань потерпілих, свідків та інших учасників процесу використання результатів оперативно-технічного документування дозволяє запобігти, протистояти й нейтралізувати протизаконний вплив розроблюваного або інших зацікавлених осіб, оскільки при реалізації матеріалів документування забезпечується комплекс заходів, спрямованих на захист носіїв інформації з тим, щоб не допустити використання неякісних чи викривлених фактичних даних, фальсифікацій під час їх перевірки й оцінки, неналежного їх використання тощо.

Використання в якості доказів інформації, отриманої від негласних працівників, які залучаються до проведення оперативно-розшукових операцій та НСРД. Як правило негласні працівники надають свідчення в ході досудового розслідування та судового розгляду на умовах анонімності, тобто під «псевдонімом» або вигаданими анкетними даними [4].

Ч. 2 ст. 256 КПК [1, ст. 256] вимагає проводити допит осіб, які були залучені до проведення НСРД, із збереженням у таємниці відомостей про них та із застосуванням щодо них відповідних заходів безпеки, передбачених законом. Маються на увазі заходи безпеки, передбачені п. ж) ч. 1 ст. 7 та ст. 15 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [3]. Тобто заходи безпеки, спрямовані на забезпечення конфіденційності відомостей про особу (анонімності).

Якщо у кримінальному процесі допускається повна або абсолютна анонімність, то вся персональна інформація про особистість свідка залишається в таємниці.

У світлі того впливу, який показання анонімних свідків чинять на права підозрюваного (обвинуваченого), їх використання має встановлюватися Законом з чітким визначенням умов, які забезпечать баланс між необхідністю забезпечення анонімності негласного працівника і правом підозрюваного (обвинуваченого) на справедливий судовий розгляд [5; 6, с. 645].

Для визнання доказового значення результатів використання негласного співробітництва оперативними підрозділами стратегічних розслідувань у проведенні оперативно-розшукових операцій і НСРД теоретичний і практичний інтерес має їх діагностика з позиції вивчених критеріїв – належності, достовірності і допустимості.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 14.03.2024).
2. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-XII із змін. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 14.03.2024).
3. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві : закон України від 23.12.1993 № 3782-XII із змін. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 14.03.2024).
4. Щурат Т.Г. Ефективність використання інформації, отриманої під час проведення оперативно-розшукової операції та негласних слідчих (розшукових) дій із залученням негласних працівників. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. Т.ХІХ. Одеса: Юридична література, 2017. С. 466-472).
5. Янкова Л.Ю. Відмінності оперативно-розшукових заходів та негласних (слідчих) розшукових дій. *Правові та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України*: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 13 жовтня 2023 р.). Одеса: ОДУВС, 2023. С. 123–125.
6. Албул С.В. Розвідувальна функція оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України. *Science and society: modern trends in a changing*

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ДЕПАРТАМЕНТУ СТРАТЕГІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ З ОРГАНАМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ПІД ЧАС ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З НАДАННЯМ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ

***І. Ю. Семенченко**, аспірант кафедри
оперативно-розшукової діяльності ОДУВС, підполковник поліції*

Одержання неправомірної вигоди службовою особою є одним з найбільш розповсюджених проявів корупції, яка сьогодні пронизує усі сфери життєдіяльності українського суспільства і становить безпосередню загрозу національній безпеці, зумовлює низьку інвестиційну привабливість країни, гальмує розвиток економіки. Саме корупція та її наслідки є головними чинниками формування суспільної думки про декларативність проголошення України соціальною, правовою державою та викликає ланцюгову реакцію правового нігілізму серед різних верств населення, який тягне за собою вкрай шкідливі наслідки. З цих причин дослідження питань боротьби з корупцією, а зокрема з одержанням неправомірної вигоди службовою особою, мають стати одним із стратегічних напрямів наукового забезпечення стабілізації політичної, економічної та соціальної обстановки в Україні.

Висока технічна оснащеність злочинних угруповань, наявність у них власної розвідки та контррозвідки, володіння ними сучасними формами й методами протидії правоохоронним і судовим органам ускладнює, а іноді робить неможливим виявлення ознак вчинюваних ними зло чинів лише кримінально-процесуальними та криміналістичними засобами. У зв'язку з цим особливого значення набуває взаємодія оперативних підрозділів Департаменту стратегічних розслідувань (далі – ДСР) з органами досудового розслідування під час протидії кримінальним правопорушенням у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

Аналіз фахової та спеціальної літератури свідчить про те, що на теоретичному рівні питання щодо змісту, форм та напрямків взаємодії оперативних підрозділів Національної поліції України (далі – НПУ) з органами досудового розслідування під час протидії кримінальним правопо-рушенням розглядали у різних видах наукових публікаціях вчені у сфері оперативно-розшукової діяльності. Серед них слід виділити О.М. Бандурку, О. Ф. Долженкова, В. П. Захарова, І. П. Козаченка, В. Л. Регульського, М.Б. Саакяна, В.С. Тарасенка, В. В. Шендрика та інших. Однак в їхніх працях не були детально досліджені питання щодо взаємодії оперативних підрозділів ДСР з органами досудового розслідування під час протидії кримінальним правопо-

рушенням у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

Вважаємо за необхідне з'ясувати дефініцію поняття «взаємодія» та навести похідне від нього визначення – взаємодія оперативних підрозділів ДСР з органами досудового розслідування під час протидії кримінальним правопорушенням у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

Сучасна філософія визначає взаємодію як філософську категорію, що відображає різновид взаємозв'язку – обопільний вплив різних об'єктів одне на одного та наслідки і зміни, спричинені таким впливом. Взаємодія визначає існування і структурне формування будь-якої системи, її поєднання з іншими тілами в систему більшого порядку. У зв'язку з цим є очевидним те значення, якого набуває взаємодія підрозділів НПУ. Їхня взаємозалежна діяльність дозволяє уникнути ускладнення криміногенної ситуації на найвищому загальнодержавному рівні.

Далі слід навести судження окремих вітчизняних вчених у сфері ОРД з приводу визначення поняття «взаємодія». О. М. Бандурки зазначив, що взаємодія це комплекс спільних або узгоджених за часом і місцем дій кількох оперативних підрозділів щодо вирішення певних завдань у боротьбі зі злочинністю спільними зусиллями.

І. П. Козаченко та В. Л. Регульський вважають, що взаємодія – це своєрідна модель комплексного здійснення оперативно-розшукових та інших правоохоронних заходів, які здійснюються з урахуванням відповідних умов оперативної ситуації.

В.П.Захаров вважає, що під взаємодією слід розуміти засновану на законах, узгоджену за метою, місцем і часом сумісну діяльність, що спрямована на інтеграцію зусиль, ефективне та комплексне використання сил, засобів і методів оперативних підрозділів.

В процесі дослідження проблем запобігання злочинів оперативними підрозділами НПУ В. В. Шендрик констатує, що превентивна взаємодія оперативних підрозділів з іншими суб'єктами запобігання (попередження) злочинів – це завчасно погоджена за часом, місцем, необхідними ресурсами (матеріальними і технічними), виконавцями та об'єктами попереджувального впливу спільна діяльність означених суб'єктів з метою профілактики, запобігання та припинення злочинів, які готуються, і замаху на них та класифікацію суб'єктів її здійснення.

Вважаємо за доцільне запропонувати власне формулювання поняття «взаємодія оперативних підрозділів ДСР з органами досудового розслідування під час протидії кримінальним правопорушенням у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг». З нашої точки зору, це заснована на законних та підзаконних актах спільна діяльність суб'єктів взаємодії у вигляді надання допомоги фізичного, матеріального чи нематеріального (інтелектуального) характеру з метою виконання загальних та конкретних завдань (доручень), що виникають в ході розслідування кримінального провадження.

Визначивши зміст термінів, якими ми будемо оперувати надалі, слід приділити увагу особливостям та порядку взаємодії оперативних підрозділів ДСР з органами досудового розслідування відповідно до наказу МВС України від 07.07.2017 р. № 575 «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні».

Відповідно до п.1 розділу III зазначеного наказу при веденні оперативним підрозділом оперативно-розшукової справи (далі - ОРС) щодо осіб, стосовно яких є дані про участь у підготовці до вчинення злочину, підслідного слідчим органів досудового розслідування Національної поліції України, керівник оперативного підрозділу письмово звертається до керівника органу досудового розслідування про закріплення за цією ОРС слідчого для забезпечення методичного супроводження її реалізації та надання практичної допомоги оперативному підрозділу.

Керівник оперативного підрозділу з дотриманням режиму секретності надає слідчому необхідні матеріали ОРС для вивчення та надання у разі потреби рекомендацій щодо фіксації додаткових фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, які засвідчують наявність в їх діях ознак злочину. Надалі Матеріали ОРС можуть розглядатися під час оперативної наради за участю керівників оперативного підрозділу, органу досудового розслідування та працівників, які брали участь у їх підготовці, для визначення повноти зібраних матеріалів та наявності підстав для реєстрації в ЄРДР. Одночасно розробляється план заходів з реалізації матеріалів ОРС, який затверджується керівниками органу досудового розслідування та оперативного підрозділу.

У разі виявлення під час проведення оперативно-розшукових заходів ознак кримінального правопорушення керівник оперативного підрозділу невідкладно направляє зібрані матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена КК України, до відповідного органу досудового розслідування для початку та здійснення досудового розслідування в порядку, передбаченому КПК України (пункти 2–4 розділу III наказу МВС України від 07.07.2017 р. № 575).

Відповідно до п. 1 розділу XII вищезазначеного наказу досудове розслідування злочинів у сфері господарської та службової діяльності здійснюється спеціалізованими підрозділами слідчих управлінь ГУНП та слідчими територіальних органів, підрозділів поліції, які спеціалізуються на розслідуванні злочинів зазначеної категорії, після визначення прокурорами відповідного рівня за слідчим управлінням ГУНП юрисдикції місця вчинення таких злочинів.

Матеріали оперативного підрозділу, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння у сфері господарської та службової діяльності окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена КК України, що направляються до органу досудового розслідування для початку та здійснення досудового розслідування, повинні містити відомості про проведену роботу із

забезпечення відшкодування завданої шкоди, у тому числі вжиті заходи з розшуку майна і коштів, на які може бути накладено арешт, та про їх місцезнаходження.

Водночас відповідно до п.3 розділу XII Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні начальник слідчого управління ГУНП:

1) вивчає кримінальні провадження про кримінальні правопорушення у сфері господарської чи службової діяльності, в яких не встановлено осіб, що їх учинили, забезпечує виконання слідчим всіх необхідних слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, спрямованих на їх встановлення;

2) щомісяця під час здачі звітів про роботу органу досудового розслідування надає до слідчого управління ГУНП для вивчення кримінальні провадження про кримінальні правопорушення вказаної категорії, відомості про які внесено до ЄРДР у звітному періоді та за якими не повідомлено про підозру, за результатами вивчення зазначених кримінальних проваджень начальником слідчого управління ГУНП надаються письмові вказівки та забезпечується контроль за їх виконанням.

Аналіз сучасних форм взаємодії оперативних підрозділів ДСР з органами досудового розслідування під час протидії злочинам у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг у рамках кримінального процесуального законодавства свідчить, що особливістю теперішньої взаємодії є домінуюча роль слідчого та незалежність і самостійність оперативних працівників під час протидії злочинам.

Але незважаючи на це необхідно і в подальшому удосконалювати існуючі форми взаємодії, а саме: процесуальні: 1) сприяння слідчому при проведенні окремих слідчих (розшукових) дій (далі – СРД); 2) виконання доручень слідчого про проведення СРД та негласних слідчих (розшукових) дій; 3) взаємодія під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження; 4) взаємодія по зупиненому кримінальному провадженню;

організаційні (не процесуальні): 1) взаємний обмін інформацією; 2) інформування про отримані відомості в односторонньому порядку; 3) спільний аналіз отриманої інформації; 4) планування СРД та оперативно-розшукових заходів; 5) взаємодія під час реалізації матеріалів ОРД; 6) спільна робота в складі слідчо-оперативної групи; 7) проведення спільних службових нарад з актуальних проблем взаємодії; 8) обговорення результатів спільних дій; 9) підведення підсумків з метою усунення недоліків та підвищення ефективності здійснення взаємодії у майбутньому, тощо.

Таким чином, однією з умов успішного розкриття й розслідування кримінальних правопорушень є тісна взаємодія між слідчим і працівниками оперативних підрозділів. Від ступеня ефективності такої взаємодії, узгодженості дій зазначених суб'єктів залежить успішне вирішення спільних завдань правоохоронних органів із виявлення, розкриття й розслідування злочинів та

кримінальних проступків у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI: за станом на 22.12.2017 р. – К.: Алерта, 2017. – 304 с.
2. Негласні слідчі (розшукові) дії: курс лекцій / Д.Й. Никифорчук, С.І. Ніколаюк, О.І. Козаченко та ін. / За заг. ред. Никифорчука Д.Й. – К.: НА-ВС, 2012. – 138 с.
3. Оперативно-розшукова діяльність: [підручник] / О.М. Бандурка. – Х.: Вид-во Національного ун-ту внутр. справ, 2002. – 336 с.
4. Основи оперативно-розшукової діяльності в Україні: навчальний посібник / В.В. Аброськін, С.В. Албул, С.О. Єгоров, Є.В. Поляков, І.Л. Формальчук, Т.Г. Щурат; За заг. ред. В.В. Аброськіна. – Одеса: ОДУВС, 2020. – 290 с. (Серія: Теорія і практика ОРД).
5. Про Національну поліцію [Електронний ресурс]: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
6. Про оперативно-розшукову діяльність [Електронний ресурс]: закон України від 18. 02. 1992 р. № 2135-XII із змін., внес. згідно із Законами України: – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
7. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: наказ МВС України від 07.07.2017 р. № 575.
8. Про затвердження Інструкції з організації діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України: наказ МВС України від 06.07.2017 р. № 570.

ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ

***Владислав Єгорович Тарасенко,**
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального процесу та криміналістики
Одеського державного університету внутрішніх справ*

В сучасних умовах в Україні однією з найважливіших завдань є протидія екологічній злочинності, оскільки забруднення довкілля відбивається на здоров'ї людей, зростає кількість генетичних захворювань, при цьому тривалість життя скорочується. Згідно статті 13 Конституції України земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, що знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського наро-

ду. А відповідно до статті 50 Конституції України кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди [1, ст.ст.13,50]. Відповідно, головним завданням кримінального процесу України є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, у тому числі, забезпечення відшкодування шкоди, завданої кримінальними діями [2, ст. 3].

Кримінальні правопорушення проти довкілля передбачені ст. 241 КК України «Забруднення атмосферного повітря», ст. 242 КК України «Порушення правил охорони вод», ст. 243 КК України «Забруднення моря», ст. 239 КК України «Забруднення або псування земель», ст. 240 КК України «Порушення правил охорони надр» та ін. [3, розд. VIII]. Успішна протидія злочинам проти довкілля можлива лише за умови тактично і методично правильно налагодженого співробітництва та організації взаємодії слідчих та іншими органами та підрозділами Національної поліції, а також з відповідними службами екологічного контролю. Це дає можливість повно та об'єктивно встановити всі обставини кримінального правопорушення. Важлива роль при цьому відводиться оперативним підрозділам, які згідно закону «Про оперативно-розшукову діяльність» мають право проводити весь комплекс гласних та негласних заходів, передбачених цим нормативним актом [4, ст. 8].

Забруднення довкілля може проявлятися у різних формах, як забруднення атмосферного повітря так і забруднення окремих ділянок місцевості, водосховищ, виробничих споруд тощо. Повідомлення про порушення правил охорони навколишнього середовища в правоохоронні органи, як правило, надходять від відповідних служб екологічного контролю; громадян; установ, а також від оперативних підрозділів.

Органи досудового розслідування уповноважені в межах їхньої компетенції, передбаченої Кримінальним процесуальним законодавством України, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень. Слідчий несе відповідальність за законність та своєчасність здійснення процесуальних дій, він уповноважений починати досудове розслідування за наявності відповідних підстав, проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії, доручати їх проведення відповідним оперативним підрозділам, повідомляти за погодженням із прокурором особі про підозру, застосовувати заходи забезпечення кримінального провадження, за результатами розслідування складати обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та подавати їх прокурору на затвердження, приймати інші процесуальні рішення, у тому числі щодо закриття кримінального [2, ст. 40]. Разом з тим, слідчий не спроможний самостійно здійснювати зазначені повноваження на достатньому рівні, оскільки їхня реалізація передбачає також застосування негласних форм та методів роботи, характерних для оперативних підрозділів. Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» [4, ст. 8, 11] надає оперативним підрозділам права опитувати осіб за їх згодою, використовувати їх добровільну допомогу (п. 1 ч. 1 ст. 8), мати гласних і негласних штатних та позаштатних працівників

(п. 13 ч. 1 ст. 8), використовувати конфіденційне співробітництво згідно з положеннями статті 275 КПК України (п. 14 ч. 1 ст. 8). Ст. 11 зазначеного Закону зобов'язує органи державної влади, підприємства, установи, організації незалежно від форми власності сприяти оперативним підрозділам у вирішенні завдань оперативно-розшукової діяльності, у тому числі, для встановлення усіх обставин вчиненого кримінального діяння проти довкілля.

Особливо важлива допомога оперативних підрозділів під час виїзду у складі слідчо-оперативної групи на місце події. Місце події злочинів проти довкілля, як правило, включає в себе місце поширення забруднення і місце виявлення наслідків у вигляді загибелі тварин, захворювання людей тощо, тобто визначається за розмірами тієї території, де зосереджені сліди події.

Одним з питань, що з'ясовуються в процесі огляду місця події, є встановлення джерела забруднення, яке може бути пов'язане зі скиданням шкідливих речовин у воду або їх викидом у повітря. Воно безпосередньо пов'язано з частиною території або повітряного простору, котрий, як правило, до нього прилягає [6, с. 347]. На місці події оперативні підрозділи за дорученням слідчого приймають участь в обстеженні зазначеної території, виявляють свідків/очевидців, які спостерігали розвиток та настання наслідків кримінального правопорушення проти довкілля, опитують осіб, які проживають або працюють поблизу місця, у т.ч. на підприємствах, що можуть бути джерелом забруднення, збирають додаткову інформацію про подію та осіб, які причетні до вчинення екологічного злочину, орієнтують особовий складу органів та підрозділів поліції на території обслуговування та суміжних територіях, а також (за необхідності) представників громадськості про характер, час, місце і спосіб учинення кримінального правопорушення,

У юридичній літературі зазначається, що під час розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля необхідно з'ясувати низку обставин, зокрема: 1) який об'єкт було забруднено; 2) у чому саме виявилось забруднення; 3) які наслідки сталися в результаті порушення правил скидання у водоймища шкідливих відходів виробництва або шкідливих викидів в атмосферу; 4) які матеріальні збитки заподіяні в результаті цих дій; 5) чи містить це порушення ознаки складу злочину; 6) місцезнаходження безпосереднього джерела забруднення, характер його діяльності й технології виробництва; 7) час викиду відходів і виявлення його наслідків; 8) які спеціальні правила порушені; 9) хто винуватий в їхньому порушенні; 10) які обставини сприяли цьому порушенню [7, с. 76].

Ефективність діяльності щодо встановлення зазначених обставин можлива за умови оперативного супроводження кримінальних проваджень, коли слідча діяльність об'єднується із діяльністю оперативних підрозділів, методи слідчої роботи доповнюються оперативними, а саме оперативне супроводження протікає одночасно із досудовим розслідуванням. В Інструкції [5] передбачено здійснення оперативного супроводження кримінального провадження у випадку створення слідчо-оперативної групи (СОГ) для усебічного,

повного і неупередженого досудового розслідування у складних та великих за обсягом кримінальних провадженнях, а також щодо тяжких та особливо тяжких злочинів, учинених в умовах неочевидності [5, п. 5.1]. Інші положення зазначеної Інструкції прямо скеровують оперативні підрозділи, працівники якого виконували письмові доручення слідчого під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, здійснювати оперативний супровід кримінального провадження з метою забезпечення безпеки його учасників та організації протидії незаконним проявам [5, пп. 8.1, 8.6]. У складі СОГ здійснюється взаємний обмін інформацією між слідчим і оперативними підрозділами Національної поліції. Передача такої інформації може здійснюватися як в усній, так і в письмовій формі. Це дозволяє погоджувати, координувати сумісні дії згідно з отриманою інформацією, та спрямовувати зусилля на з'ясування тих обставин, що підлягають доказуванню в межах кримінального провадження [5, п. 4, 5].

Окрім цього під час оперативного супроводження кримінального провадження здійснюється аналітична діяльність, пов'язана із обробкою, узагальненням одержаних відомостей за результатами проведення процесуальних дій, пошукових та інших заходів; складаються плани узгоджених дій слідчих та оперативних працівників, висовуються та відпрацьовуються версії, плануються та проводяться оперативно пошукові та слідчі дії, тактичні комбінації, що спрямовані на розкриття злочинів проти довкілля, розшук підозрюваних, нейтралізацію протидії досудовому розслідуванню, забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, забезпеченню відшкодування заподіяної злочинном матеріальної шкоди і можливої конфіскації майна тощо.

На підставі зазначеного можна дійти висновку, що ефективна протидія злочинам проти довкілля можлива за умови використання у досудовому розслідуванні можливостей оперативних підрозділів та належного оперативного супроводження кримінальних проваджень. Але у чинному КПК України спостерігаються явні недоліки правового забезпечення зазначеної діяльності. Звідси, ст. 41 КПК України має передбачати здійснення оперативними підрозділами оперативного супроводження кримінального провадження з метою встановлення осіб, які причетні до вчинення тяжких чи особливо тяжких злочинів, розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, виконання доручень слідчого, прокурора про проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, вирішення завдань із подолання протидії розслідуванню та забезпечення безпеки учасників кримінального провадження, встановлення причин та умов вчинення та вирішення інших завдань кримінального провадження.

Література:

1. Конституція України : закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення: 13.03.2024).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення: 05.03.2024).

3. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main> (дата звернення: 04.03.2024).

4. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 р. № 2135-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення: 05.03.2024).

5. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: наказ МВС України від 07 липня 2017 року № 575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text> (дата звернення: 10.03.2024).

6. Одерій О.В. Теорія та практика розслідування злочинів проти довкілля: монографія. Харків : Діса плюс, 2015. 527 с.

7. Книженко С.О. Використання спеціальних знань в розслідуванні екологічних злочинів. Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія: Право. Харків, 2006. № 735. Вип. 1. С. 75 - 80.

8. Тарасенко В.Є., Тарасенко Р.В. Правові засади діяльності кримінальної поліції в інтересах кримінального судочинства : монографія. Одеса: ПВВ ОДУВС, 2018. 240 с.

СУЧАСНІ НАПРЯМИ ВІДОМЧОГО КОНТРОЛЮ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

***Щурат Тарас Григорович,**
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
факультету підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції Одеського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент*

В умовах сучасних викликів, з якими стикається Україна, ефективність оперативно-розшукової діяльності набуває особливої актуальності. Центральне місце в системі забезпечення законності та ефективності такої діяльності займає відомчий контроль. Він представляє собою комплекс заходів, спрямованих на забезпечення дотримання законодавства, внутрішніх норм і правил при проведенні оперативно-розшукових заходів. Особлива увага при цьому приділяється не тільки ефективності оперативних дій, але й захисту прав і свобод громадян, що є ключовим аспектом демократичного суспільства. Зростання загрози тероризму, кіберзлочинності та інших форм організованої злочинності вимагає від правоохоронних органів використовувати все більше спеціальних методів і технологій для ефективного розкриття та запобігання кримінальним правопорушенням. В той же час, ця зростаюча потреба в оперативних заходах вимагає суворого контролю та нагляду, щоб запобігти можливим зловживанням та порушенням прав людини.

Забезпечення ефективності і легітимності оперативної діяльності стає особливо важливим у світлі сучасних технологічних здобутків, які дозволяють збирати та аналізувати великі обсяги інформації. Відомчий контроль гарантує, що ці засоби використовуються з врахуванням законодавчих обмежень та захисту прав громадян.

За допомогою відомчого контролю забезпечується важливий баланс між боротьбою зі злочинністю та збереженням основних цінностей суспільства, таких як приватність і свобода. Такий контроль сприяє довірі громадян до правоохоронних органів і спецслужб, що є важливою передумовою успішної роботи цих структур.

В умовах постійних змін в світі, системі відомчого контролю доводиться адаптуватися до нових викликів. Законодавство та механізми нагляду мають бути постійно модернізовані, щоб відповідати сучасним технологічним змінам та зростаючим загрозам. Саме це є важливим у збереженні актуальності та ефективності відомчого контролю в оперативно-розшуковій сфері в сучасному світі.

Поняття «відомчий контроль» стає дедалі більш актуальним, особливо в контексті діяльності правоохоронних органів. Цей вид контролю здійснюється вищестоящими державними органами - відомствами, має на меті перевірку ефективності державного управління в конкретних галузях. Важливою характеристикою відомчого контролю є його різноманітність, включаючи внутрішній, надвідомчий та міжвідомчий контроль, які можуть бути як постійними, так і проводитися за потребою. Як зазначає вчений, відомчий контроль стає надзвичайно важливим інструментом для забезпечення законності та дисципліни в сучасному державному управлінні. Цей вид контролю допомагає забезпечити ефективну роботу та виправити відхилення в управлінні, забезпечуючи тим самим більшу ефективність та дотримання норм і вимог управління в сучасному світі [1, с. 86].

Внутрішній контроль на рівні відомства перетворюється в організаційний або адміністративний контроль керівника щодо підлеглих осіб. З практики правозастосування видно, що найбільш поширеними формами адміністративного контролю є перевірка виконання різних нормативних і облікових документів, проведення оперативних нарад для аналізу розслідування проваджень або організації розшукових дій, здійснення різноманітних перевірок, надання практичної допомоги і рекомендацій для виконання завдань, а також впровадження нагляду та контролю в окремих справах і перевірка законності та обґрунтованості рішень слідчого та оперативного працівника, прийнятих у ході кримінальних розслідувань [2, с. 108].

У науковій літературі зазначається, що організація внутрішнього та міжвідомчого контролю включає в себе набір методів та процедур, які призначені для ефективного проведення контрольних операцій. Методологія цього контролю включає в себе різні методи обліку і контролю, технічні засоби для моніторингу, програмне забезпечення для обробки інформації, а також науково обґрунтовані методики та правила контролю. Основними принципами цього контролю є об'єктивність, комплексність, компетентність, неупередженість і обґрунтованість.

Відомчий контроль вимагає спеціалізованих знань, які специфічні для конкретної діяльності об'єкта контролю. Зазвичай цей вид контролю спрямований на оцінку результатів, але іноді може не враховуватися процес виконання та фактори, які впливають на нього. Щоб зробити контроль більш ефективним, важливо забезпечити його постійний та регулярний характер. За результатами внутрішнього та міжвідомчого контролю може бути прийнято рішення щодо дисциплінарних заходів проти осіб, які порушили правила, оскільки ці перевірки проводяться вищими посадовими особами, мають повноваження приймати рішення щодо звільнення. Результатом міжвідомчого контролю може бути також притягнення осіб до адміністративної або кримінальної відповідальності [3, с. 215].

На сьогодні Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» не містить детальних положень щодо здійснення відомчого контролю в оперативно-розшуковій діяльності. Так, частина 2 ст. 9 Закону лише вказує, що «контроль за оперативно-розшуковою діяльністю здійснюється Національною поліцією, Бюро економічної безпеки України, Службою безпеки України, Державним бюро розслідувань, Службою зовнішньої розвідки України, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, Управлінням державної охорони України, центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань та пробачії, розвідувальним органом Міністерства оборони України, Національним антикорупційним бюро України» [4].

У наукових дослідженнях вже давно звертали увагу до законодавчого регулювання контролю в області оперативно-розшукової діяльності. Наприклад, О.О. Юхно вказував на важливість питань, пов'язаних із контролем оперативно-розшукової діяльності, та пропонував включити в законопроект окремі положення, які б регулювали цю проблему. Він також підкреслював, що державний контроль над цією сферою є правовим механізмом, який реалізовується вповноваженими органами та їх працівниками з метою забезпечення дотримання законів, прав та інтересів всіх сторін цієї сфери суспільних відносин. Державний контроль над оперативно-розшуковою діяльністю може здійснюватися у формі позавідомчого і відомчого контролю. Також вчений зазначав необхідність передбачити можливість та форми парламентського, судового та громадського контролю над цією сферою. Особливу увагу варто приділити прокурорському нагляду щодо дотримання законності під час проведення оперативно-розшукових заходів. Окрім цього, необхідно чітко визначити суб'єктів прокурорського нагляду, його об'єкт та компетенцію прокурорів у цьому питанні [5, с. 194].

Таким чином, відомчий контроль в оперативно-розшуковій діяльності є важливим інструментом забезпечення законності та ефективності цієї діяльності. Він спрямований на виявлення і усунення недоліків у діяльності правоохоронних органів і спецслужб, а також на захист прав громадян. Проте в Україні законодавче регулювання відомчого контролю в оперативно-розшуковій діяльності є недостатнім. Закон України «Про оперативно-

розшукову діяльність» не містить детальних положень щодо здійснення цього контролю [6].

Для підвищення ефективності відомчого контролю в оперативно-розшуковій діяльності необхідно законодавчо врегулювати питання здійснення контролю, створити ефективну систему контролю, постійно вдосконалювати методи та процедури контролю, а також вжити інших заходів, таких як регулярні планові перевірки та створення єдиної інформаційної системи для обміну інформацією між контролюючими органами [7, с. 114].

Висновки підкреслюють необхідність подальшого аналізу, вдосконалення та адаптації механізмів відомчого контролю в оперативно-розшуковій діяльності, що має стати запорукою ефективної боротьби зі злочинністю та захисту прав громадян в Україні.

Література:

1. Зозуля І.В. Поняття відомчого контролю в адміністративному праві. функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми : тези доп. учасників міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17 трав. 2019 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Консультат. місія Європейського Союзу. Харків : ХНУВС, 2019. С. 85-87.
2. Соломенцев В.В. Деякі питання взаємодії стану процесуальної самостійності слідчого та внутрішнього адміністративного контролю. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 1. С. 105-108.
3. Янкова Л.Ю., Жеребко В.Л. Контроль керівника підрозділу поліції за оперативно-розшуковою діяльністю підлеглих підрозділів під час розкриття злочинів, пов'язаних із незаконним поводженням з вогнепальною зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. *Правові та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України*: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 13 жовтня 2023 р.). Одеса: ОДУВС, 2023. С. 159–162.
4. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-XII із змін. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 14.03.2024).
5. Юхно О.О. Проблемні питання удосконалення законодавства та правозастосовної практики оперативно-розшукової діяльності. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави* : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 27 листоп. 2020 р.). Харків, 2020. С. 192-195.
6. Албул С.В. Реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України: сучасні виклики та шляхи їх вирішення. *Одеський державний університет внутрішніх справ: офіційний сайт* [Електронний ресурс]. URL: <https://oduvs.edu.ua/news/реформування-органів-правопорядку-я/> (дата звернення 14.03.2024).
7. Оперативно-розшукова діяльність: навчальний посібник / С. В. Албул, С. О. Єгоров, Є. В. Поляков, Т. Г. Щурат; за заг. ред. проф. С.В. Албула. – Одеса : ОДУВС, 2023. – 304 с.

СЕКЦІЯ 6.
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА,
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА ТА КРИМІНОЛОГІЇ

АНАЛІЗ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ НОРМ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ
СТ. 162 КК УКРАЇНИ ТА Ч. 3 СТ.185 КК УКРАЇНИ, Ч. 3 СТ. 186 КК
УКРАЇНИ, Ч. 3 СТ.187 КК УКРАЇНИ:
ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ВІДМЕЖУВАННЯ

***Бобчинський П.М.,**
аспірант кафедри кримінального права та кримінології
Одеський державний університет внутрішніх справ
м. Одеса*

*Науковий керівник: **Конопельський В.Я.,**
д.ю.н., професор,
завідувач кафедри кримінального права та кримінології
Одеський державний університет внутрішніх справ
м. Одеса*

Недоторканність житла є одним із основних прав людини та громадянина. Зазначене право захищається та гарантується ст. 30 Конституції України [2] та ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що ратифікована Законом України № 475/97-ВР від 17.07.1997 р. [4]. Так, зокрема Конституція України зазначається, що кожному гарантується недоторканність житла. Не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду. Крім Конституції України, право на недоторканність житла охороняється багатьма законодавчими актами. Зокрема, стаття 162 Кримінального кодексу України (далі- КК України) кваліфікує порушення недоторканності житла як кримінальне правопорушення. Проте в Особливій частині КК України міститься ціла низка складів кримінальних правопорушень, які мають близьку подібність за ознаками складу порушення недоторканності житла. Як відомо, відмежування кримінальних правопорушень є самостійним та дуже важливим компонентом кваліфікації кримінальних правопорушень. Правильна кваліфікація суміжних складів обумовлена чіткістю встановлення відмежувальних ознак, які присутні або відсутні у відповідному діянні. Перед правозастосовними органами стоїть завдання підвищення ефективності боротьби зі злочинністю, в тому числі з посяганнями на відносини, що забезпечують умови з охорони недоторканності житла. Узагальнення практики правозастосовних органів свідчить про те, що вони мають певні труднощі в застосуванні норм про кримінальну відповідальність за кримінальні правопо-

рушення, передбачені ст. 162 КК України. Це зумовлено низкою факторів, до яких належить зокрема відмежування цього складу кримінального правопорушення від інших складів кримінальних правопорушень, кваліфікуючими ознаками яких є вчинення кримінального правопорушення поєданого із проникненням у житло.

Отже, однією із проблем, що виникає при кваліфікації порушення недоторканності житла є його відмежування від деяких форм викрадення, поєднаним із проникненням у житло. За КК України деякі форми викрадення чужого майна можуть бути вчинені шляхом незаконного проникнення у житло, а саме три склади кримінальних правопорушень, кваліфіковані види яких передбачають відповідальність за викрадення шляхом незаконного проникнення у житло. Це таємне викрадення чужого майна, поєднана з проникненням у житло (ч. 3 ст.185 КК України); відкрите викрадення чужого майна, поєднане з проникненням у житло (ч. 3 ст.186 КК України); напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства, а також поєднаний з проникненням у житло (ч. 3 ст.187 КК України).

Серед особливостей, які мають враховуватися при відмежуванні ст. 162 КК України від ч. 3 ст.185 КК України, ч. 3 ст.186 КК України, ч. 3 ст.187 КК України, слід зазначити те, що вказані статті співвідносяться між собою як частина та ціле. Під даним видом конкуренції розуміється випадок, коли є дві або кілька норм, одна з яких охоплює досконале діяння загалом, а інші норми – лише окремі його частини. Загальне правило для кваліфікації кримінальних правопорушень при конкуренції частини та цілого полягає в тому, що завжди повинна застосовуватися та норма, яка охоплює із найбільшою повнотою всі фактичні ознаки вчиненого діяння. Усі вчені одноголосні в тому, що за наявності такого виду конкуренції повинна застосовуватися стаття Особливої частини КК України, яка найбільш повно охоплює усі ознаки вчиненого посягання [3]. Вона має перевагу перед нормою, що передбачає лише частину того, що вчинив злочинець. У разі якщо спосіб скоєння викрадення, передбаченого ч. 3 ст.185 КК України, ч. 3 ст.186 КК України, ч. 3 ст.187 КК України шляхом незаконного проникнення в житло, відповідне діяння повністю охоплюється зазначеними нормами та додатковою кваліфікацією за ст. 162 КК України не вимагає.

З'ясування та визначення безпосереднього об'єкту кримінальних правопорушень, передбачених ст. 162 КК України від ч. 3 ст.185 КК України, ч. 3 ст.186 КК України, ч. 3 ст.187 КК України також впливає на відмежування зазначених кримінально-правових норм. Основним безпосереднім об'єктом у кримінальних правопорушеннях, передбачених ч. 3 ст.185 КК України, ч. 3 ст.186 КК України, ч. 3 ст.187 КК України виступають суспільні відносини, що охороняють право власності, тобто відносини з приводу володіння, користування та розпорядження майном. Щодо права людини на особисте життя, в частині забезпечення недоторканності житла та іншого володіння у цих

кримінальних правопорушеннях розглядається на рівні додаткового безпосереднього об'єкта. Це є важливим моментом при здійсненні розмежування їх складів. Ми згодні із позицією Жмур Ю. М., яка зазначає, що житло чи інше володіння особи у складі порушення недоторканності житла є предметом кримінального правопорушення, натомість, як у кримінальних правопорушеннях проти власності предметом є чуже майно. Таким чином житло, інше приміщення чи сховище у цих складах кримінальних правопорушень виступає не предметом, як ознакою об'єкта, а місцем вчинення кримінального правопорушення, тобто ознакою їх об'єктивної сторони. Проте на практиці описані відмінності у предметі не можуть бути використані як ознаки, за якими можна провести відмежування цих кримінальних правопорушень. Таке твердження ґрунтується на тому, що у випадку проникнення сторонньої особи до житла чи іншого володіння, без достеменно встановлених ознак суб'єктивної сторони, неможливо визначити, якій саме ознаці складу кримінального правопорушення відповідає житло: предмету чи місцю його вчинення [1, С 175-176].

Окремої уваги привертають встановлення суб'єктивних ознак вказаних кримінальних правопорушень для подальшого їх відмежування, зокрема умислу. У порушенні недоторканності житла (ст. 162 КК України) прямим умислом особи охоплюється усвідомлення суспільно небезпечного характеру того, що вона на порушення існуючого порядку, проникає до житла чи іншого володіння особи (інтелектуальна ознака) та бажання вчинити такі дії (вольова ознака). На відміну від цього, суб'єктивна сторона кримінальних правопорушень проти власності, поєднаних з проникненням до житла, іншого приміщення чи сховища (ч. 3 ст. ст. 185-187 КК України), характеризується прямим умислом, інтелектуальною ознакою якого охоплюється усвідомлення того, що суб'єкт незаконно проникає до житла, іншого приміщення чи сховища саме для вчинення там крадіжки, грабежу чи розбою. Тобто порушення недоторканності житла у цих випадках не є самоціллю діяльності. Вольова ознака характеризується бажанням незаконно проникнути до вказаних приміщень з метою вчинення у них крадіжки, грабежу чи розбою.

Отже, нами було встановлено, що врахування правил кваліфікації при конкуренції кримінальних правопорушень, визначення безпосереднього об'єкту кримінальних правопорушень, встановлення предмету кримінального правопорушення та окремих суб'єктивних ознак кримінально-правових норм, передбачених ст. 162 КК України та ч. 3 ст. 185 КК України, ч. 3 ст. 186 КК України, ч. 3 ст. 187 КК України надають можливості у подальшому уникнути проблем щодо відмежування зазначених кримінальних правопорушень.

Література:

1. Жмур Ю. М. Відмежування ст. 162 від злочинів із суміжним складом, які утворюють конкуренцію з положеннями ст. 162 КК України (ст. 182, 163, ч. 3 ст. ст. 185, 186 та 187 КК України). *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 18 : Економіка і право*. 2013. Вип. 23. С. 171-177.

2. Конституція України від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 14.03.2024)

3. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації: Навч. посібник. К.: Юрінком Інтер, 2006. 704 с.

4. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: Закон України від 17 липня 1997 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 14.03.2024)

КВАЛІФІКАЦІЯ СТВОРЕННЯ НЕЗАКОННИХ ВОЄНІЗОВАНИХ АБО ЗБРОЙНИХ ФОРМУВАНЬ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДЛЯ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

*Аліна Віталіївна Гуменюк,
курсантка 3-го курсу факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції 301 взвод
Науковий керівник: **Чекмарьова Ірина Миколаївна,**
професор кафедри кримінального права та кримінології
кандидат юридичних наук, доцент*

Сучасне суспільство стикається зі складними викликами та загрозами, що вимагають системного підходу до забезпечення громадської безпеки, порядку і моральності. Насильство, тероризм, кіберзлочинність та інші форми правопорушень стають дедалі більш актуальними у контексті глобалізації та швидкого технологічного розвитку. Завдання визначення та кваліфікації таких правопорушень виявляється критичним для забезпечення стабільності та захисту громадськості.

В контексті невідворотних змін у суспільстві та технологічному прогресі, розуміння та аналіз кваліфікації кримінальних правопорушень проти громадської безпеки, порядку і моральності стають ключовими завданнями для правоохоронних органів та законодавців. Зростання кількості кримінальних правопорушень, спрямованих на підірив нормального функціонування суспільства, потребує глибокого розуміння їхнього характеру та ефективних методів їх протидії.

Сучасні реалії також вимагають удосконалення юридичного підходу до кримінальних правопорушень, які порушують громадський порядок та моральні стандарти. Зміна соціокультурного середовища та поява нових форм викликів, таких як воєнний стан та збройна агресія, висувають нові вимоги до кваліфікаційної бази для ефективного реагування на ці загрози.

Дослідження кваліфікації правопорушень важливо не лише для реакції на вже вчинені дії, але й для запобігання майбутнім кримінальним правопорушенням.

В сучасних умовах збройної агресії проти України проблема створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань виступає як актуальне й нагальне питання, яке вимагає невідкладного вивчення та вирішення. Зростання числа таких формувань та їхній вплив на стабільність суспільства викликають серйозні турбулентності в різних регіонах, а введення в Україні воєнного стану лише підсилює необхідність вивчення та регулювання даної проблеми.

З огляду на сучасні конфлікти та кризові ситуації, що мають вплив на безпеку країни, важливим стає розгляд питань кваліфікації створення нестатутних збройних груп і формувань. Заборонені чи нелегітимні структури можуть виникнути як наслідок внутрішніх соціальних та політичних конфліктів, порушення прав людини та розладів у правопорядку, і це стає частою реакцією на непередбачені обставини, які викликали загострення ситуації.

Зокрема, введення в Україні воєнного стану підкреслює важливість ретельного аналізу та регулювання цього питання для забезпечення безпеки громадян і уникнення збройних конфліктів, які можуть виникнути в умовах загострення ситуації. Вивчення проблеми нестатутних формувань набуває нового значення в контексті змін в соціально-політичному середовищі, і його результати можуть стати основою для подальших реформ у сфері безпеки та правопорядку.

Загальноприйнятий підхід до вирішення проблеми кваліфікації створення незаконних воєнізованих формувань стає ключовим завданням для формування ефективної системи протидії подібним явищам. Це необхідно для забезпечення стійкості суспільства, захисту прав та свобод громадян і вирішення конфліктів шляхом легітимних та правових засобів.

Під час розслідування кримінальних проваджень, пов'язаних із створенням незаконних воєнізованих або збройних формувань, виникає проблема кваліфікації, особливо в зв'язку з груповим організованим характером дій. Зокрема, відмежування від кримінальних правопорушень, таких як створення злочинної організації, організація озброєної банди, та створення терористичної групи чи терористичної організації стає проблематичним.

Створення незаконного збройного формування (НЗЗФ) та створення терористичної організації (ТО) є тяжкими злочинами проти громадської безпеки, які караються позбавленням волі на строк від 5 до 15 років [1]. Однак на практиці суб'єкти правозастосування часто стикаються зі складнощами щодо їх розмежування.

Одним із ключових критеріїв розмежування є наявність злочинної мети. Суб'єктивна сторона створення НЗЗФ не передбачає наявності злочинної мети, а тому винні особи здебільшого переслідують незлочинну мету, наприклад захист і підтримання громадського порядку, охорону установ, організацій і громадян, боротьбу зі злочинністю тощо. Натомість суб'єктивна сторона створення ТО характеризується наявністю злочинної мети, наприклад захоплення влади чи повалення конституційного ладу.

Іншим важливим критерієм розмежування є вид об'єкта кримінального правопорушення. Створення НЗЗФ зазіхає на громадську безпеку та встановлений національним законодавством порядок створення і функціонування таких формувань у державі. Створення ТО зазіхає на особу і права громадян, а також спрямоване проти здоров'я населення і забезпечення дотримання ухвалених норм права і суспільної моралі.

Заслугує на увагу позиція Р. Осуховського, який зазначає, що мотив та мета у цих кримінальних правопорушеннях грають ключову роль і можуть відрізнятися залежно від особи, що вчиняє кримінальне правопорушення. Аналізуючи чинники, що підштовхують осіб до злочинної діяльності, можна розуміти їх мотивацію. Розуміння мотивації є важливим для профілактики, розслідування та покарання правопорушників. Деякі кримінальні правопорушення полімотивовані, і їх вчинення може спричинитися декількома мотивами, які різняться морально-психологічним змістом. Крім корисливої та агресивно-насиленої мотивації, вчений виділяє політичну, анархо-індивідуалістичну та легковажно-безвідповідальну мотивацію у деяких кримінальних правопорушеннях [2, с.297].

Нарешті, слід враховувати і кількісний склад таких формувань. Кримінальна відповідальність за створення НЗЗФ і участь в їх складі повинна враховувати, що такі формування мають бути створені незаконно, тобто без дозволу уповноважених органів. Натомість для створення ТО не вимагається обов'язкової наявності незаконності, оскільки така організація може бути створена і легально.

Науковці вказують на необхідність визначення моменту створення незаконних воєнізованих або збройних формувань, зокрема, коли законне формування стає незаконним. Зазначається, що відсутність чітких повноважень для законного створення таких формувань може викликати колізії в розумінні їхньої незаконності [3, с.152].

Крім того, вказується на важливість уточнення критеріїв визначення моменту створення незаконних воєнізованих або збройних формувань, а також врахування видів зброї та їхнього впливу на кваліфікацію кримінального правопорушення за ч. 1 чи ч. 2 ст. 260 КК України [1].

Щодо суб'єктного складу кримінального правопорушення, основним суб'єктом є фізична особа, яка досягла 16 років. Але враховуючи можливу участь юридичних осіб у створенні незаконних збройних формувань, сьогодні вказується на можливості притягнення юридичних осіб до відповідальності за ст. 96-3 Кримінального кодексу України. Є рекомендації від Європейського комітету та ООН щодо розгляду юридичних осіб як суб'єктів кримінальної відповідальності [4, с.40].

В той же час М. Віворовський пропонує знизити вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність за вчинення злочину, передбаченого ст. 260 КК України до 14-ти років. Це зумовлено здатністю особи такого віку усвідомлювати суспільну небезпечність і кримінальну протиправність ство-

рення не передбаченого законом воєнізованого або збройного формування та участі в ньому, умисним його характером, значним ступенем суспільної небезпеки, активізацією цих злочинів протягом останніх років, досвідом окремих зарубіжних країн, а також результатами досліджень українських і зарубіжних учених [5, с.76].

Правильна кваліфікація цього кримінального правопорушення та його відмежування від інших залежать від об'єктивної оцінки доказів та ретельного розслідування. Створення НЗЗФ розглядається як форма екстремізму, і кримінальне переслідування має сприяти боротьбі з найнебезпечнішими формами злочинної діяльності.

На основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що для більш ефективного розмежування цих кримінальних правопорушень необхідно внести зміни до законодавства. Зокрема, слід уточнити суб'єктивну сторону створення НЗЗФ шляхом вказівки на відсутність мети здійснення іншого кримінального правопорушення. Крім того, доцільно виробити більш обґрунтовані критерії розмежування подібних формувань від злочинних об'єднань відповідно до їхньої чисельності.

Література:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 13.03.2024).
2. Осуховський Р.В. Характеристика не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань, створених в умовах збройної агресії. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. №2. С. 293-301
3. Гаврилішин А. П. Відповідальність за створення не передбачених законом воєнізованих та збройних формувань: сучасні проблеми практики. *Ірпінський юридичний часопис*. 2019. Вип. 1. С. 150-156.
4. Вознюк А. А. Актуальні проблеми кримінально-правового впливу на учасників не передбачених законами України воєнізованих або збройних формувань. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 2. С. 40-49.
5. Віворовський М., Чекмарьова І. Кримінальна відповідальність за участь у складі не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань у період воєнного часу. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму*: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 21 липня 2023 р.). Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. С.74-76.

ПЕРІОДИЗАЦІЯ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ У ПЕРІОД ВСТАНОВЛЕННЯ РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

*Вікторія Володимирівна Дідик,
здобувачка вищої освіти 3 курсу 1 групи
відділення підготовки студентів денної
форми навчання інституту права та безпеки
Людмила Миколаївна Кулик,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінального права та кримінології,
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Аналіз криміногенної ситуації в державі в теперішній час є досить актуальною, адже пов'язана з повномасштабним вторгненням на територію суверенної України російських загарбників. Варто зазначити, що з початком введення на території нашої держави режиму воєнного стану, життя українського народу змінилося, а, зокрема, і злочинний світ.

Одним із провідних напрямів протидії злочинності є прогнозування криміногенної ситуації. Адже, у свою чергу, являє собою одну із головних функцій в правоохоронній діяльності держави. Завдяки оцінці рівня злочинної активності, дослідженням науковців у сфері впливу воєнних конфліктів на стан збільшення кримінальних правопорушень – органи державної влади можуть запобігти їх проявам та вплинути на їх зменшення, враховуючи соціальні, економічні, психологічні та політичні умови. Питання протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки та порядку має стати справою не лише держави, а й суспільства.

На підставі отриманих результатів дослідження можна зазначити, що в період лютого-червня 2022 рівень злочинної активності за всіма видами кримінальних правопорушень значно зменшився. Це, насамперед, було пов'язано з внесенням змін до Кримінального кодексу України 03.03.2022, в якому посилилась кримінальна відповідальність, яка стосувалася майнових злочинів, а також злочинів проти основ національної безпеки держави, доповнено ст. 111-1 «Колабораційна діяльність» [1]. Чинником зменшення кількості кримінальних правопорушень є комендантська година, патрулювання поліцейських, блокпости. Науковці стверджують, що причинами зменшення кількості злочинів проти власності є відмова від злочинних намірів привласнення чужого майна через ментальну єдність українців перед ворогом.

Однак ситуація змінилася в липні 2022 року, коли почалося раптове фіксування кількості кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним поводженням зброї. Причинами виникнення такої кількості злочинів є відкриття шляхів та способів отримання зброї, зокрема збільшенням на території України самої кількості, у зв'язку із поставками зброї з-за кордону стратегіч-

ними партнерами. Варто підкреслити, що на чисельність такої злочинної активності впливає і особиста безпека самих громадян, задоволенням якої є реалізація отримання зброї незаконним шляхом, розширився негативний соціально – психологічний клімат. Вищезазначені умови породжують виникнення і кримінальних правопорушень у сфері незаконного обігу зброї, які є загрозою не лише для суверенітету держави, її територіальної цілісності, а й для суспільства в цілому, викликаючи загострення конфліктів, терористичних актів [2]. За офіційними відомостями за 2022 рік Національна поліція вилучила 5 168 одиниць вогнепальної зброї. Також вилучено 17 815 гранат, 16 798 мін, запалів, вибухових пристроїв, понад 1,8 млн набоїв і 2935 кг вибухових речовин. Правоохоронці задокументували 695 фактів збуту зброї. До кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, боєприпасами та вибухівкою притягнуто 3 406 осіб. Якщо врахувати ці показники, без урахування АР Крим, Луганської області та частин територій, які знаходилися під окупацією, то такий приріст свідчить про напружену криміногенну ситуацію в нашій країні [3].

Період 2023 характеризується зменшенням кількості особливо тяжких злочинів національної безпеки в Миколаївській, Київській, Дніпропетровській областях, як зазначає у відомостях Генеральна Прокуратура України [4]. Варто зауважити, що зменшився рівень кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту. Фактор війни зіграв, як не парадоксально, в цьому випадку певну позитивну роль, відкоригувавши всі елементи трикутника «особа – механізм – дорога». Головним заходом убезпечення дорожнього руху є використання додаткових загороджувальних конструкцій на окремих ділянках дороги та проведення просвітницько – інформаційної роботи працівниками патрульної поліції з урахуванням вимог воєнного стану.

Однак, збільшилася тенденція кримінальних правопорушень від незаконної торгівлі гуманітарної допомоги. Не зважаючи на те, що криміналізація незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги відбулася ще в кінці 2022 року, це негативне явище і надалі набуватиме поширення доти, доки існуватиме необхідність надання населенню гуманітарної підтримки.

Отже, можна дійти висновку, що аналіз криміногенної ситуації в Україні в період дії режиму воєнного стану є корисним для правоохоронних органів, в першу чергу, для формулювання стратегій протидії злочинності, розробки ефективних заходів контролю та виявленню причин та особливостей виникнення кримінальних правопорушень. Для успішного після зменшення рівня злочинності важливо, щоб уряд, місцеві органи влади, громадські організації та інші зацікавлені сторони співпрацювали разом та враховували всі аспекти розвитку суспільства.

Література:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 111-1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 19.03.2024).

2. Kolb O. H. '«Fenomen» zlochynnosti Ukrainy ta osloblyvosti yii determinatsii v umovakh rosiiskoi ahresii' [The «phenomenon» of criminality in Ukraine and the weakening of its determination in the conditions of Russian aggression] (2022) 1 (18). *Visnyk Penitentsiarnoi asotsiatsii Ukrainy* 22-28 (in Ukrainian).

3. Загальна характеристика діяльності Національної поліції станом на 01.03.2023. URL: <https://www.npu.gov.ua> (дата звернення: 19.03.2024).

4. Офіс генерального прокурора України URL: <https://www.gp.gov.ua/> (дата звернення 19.03.2024).

РОЛЬ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ЗАПОБІГАННІ ПРОТИПРАВНІЙ ПОВЕДІНЦІ ЗЛОЧИННИХ АВТОРИТЕТІВ У МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

*Юлія Сергіївна Дмитрієнко,
аспірант кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Конопельський В. Я.,
доктор юридичних наук, професор*

Одним із системних елементів як мети покарання (ч. ч. 2, 3 Кримінального кодексу (КК) України), так і кримінально-виконавчого законодавства (ч. 1 ст. Кримінально-виконавчого кодексу (КВК)) є запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень з боку засуджених та інших осіб, а також запобігання тортурам тощо у процесі виконання – відбування покарань.

Поряд з цим, як свідчить офіційна статистика, практично щорічно, розпочинаючи з 1991 року і до сьогодні [1, с. 1-12], у сфері виконання покарань України реєструються вчиненні з участю засуджених кримінальні правопорушення. При цьому однією з детермінант, які сприяли вчиненню, зокрема, пенітенціарних злочинів, є неналежне правове забезпечення кримінологічно значущою інформацією щодо осіб, які відбувають кримінальне покарання.

У першу чергу, мова ведеться про так званих злочинних «авторитетів», протиправна діяльність яких не тільки детермінує зазначений вид злочинності, але й негативно впливає на ефективність реалізації у процесі виконання – відбування покарань визначених у законі (ст. 6 КВК) основних засобів виховання та ресоціалізації засуджених. При цьому в структурі пенітенціарної злочинності пріоритетне місце займають кримінальні правопорушення, що пов'язані зі злісною непокорюю адміністрації установ виконання покарань (УВП) (ст. 391 КК України) [2, с. 207-212] та дій, що дезорганізують роботу УВП, тобто ті суспільно-небезпечні діяння, які відображають змістовну спрямованість кримінальної субкультури у цілому.

Виходячи з цього, можна констатувати, що в наявності складна прикладна проблема, яка стала наслідком формального та неналежного використання можливостей кримінологічної інформації у ході застосування до зазначеної вище категорії засуджених індивідуальних засобів виправлення та ресоціалізації (ч. 4 ст. 6 КВК).

Саме тому, доповнення КК України новими статтями та особливо кваліфікуючими ознаками («особою, яка перебуває у статусі суб'єкта злочинного впливу», та особою, яка перебуває у статусі «вора в законі») (ст. ст. 255 – 255-3) на підставі Закону України від 04.06.2020 № 671-XI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою», актуалізує необхідність активізації правоохоронних органів у всіх напрямках її діяльності, а саме - у:

- а) кримінальному праві – для розробки більш точних і професійно виважених ознак складу кримінальних правопорушень, що дасть можливість правильно здійснювати їх кваліфікацію;

- б) кримінальному процесі – для забезпечення реалізації у кримінальному провадженні як завдань (ст. 2 Кримінального процесуального кодексу (КПК)), так і загальних засад даної діяльності (ст. 7 зазначеного Кодексу);

- в) кримінально-виконавчому праві – для більш ефективного і цілеспрямованого індивідуального застосування до вказаної категорії засуджених основних засобів виправлення та ресоціалізації (ч. 4 ст. 6 КВК).

При цьому об'єднуючим для зазначених та інших напрямів функціонування суб'єктів правоохоронної діяльності є кримінологічна інформація про особу злочинця та про явища і процеси, які детермінують формування і розвиток її протиправної мотивації, а також у подальшому – кримінальної поведінки.

Зокрема, як з цього приводу зазначено у п. 1 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями» у вироку суду в обов'язковому порядку слід наводити дані про те, коли саме і протягом якого часу було утворене злочинне об'єднання, як довго воно функціонувало, відомості про організатора та його інших членів, а також про характер стосунків, які склались поміж ними [3, с. 342], що можна віднести до кримінологічно значущої інформації.

У такому ж контексті сформульовані положення й постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику призначення судами кримінального покарання», у п. 1 якої зазначено, що у кожному конкретному випадку суди при призначенні покарання зобов'язані враховувати дані про особу винного [4, с. 231].

Таким чином, варто визнати, що кримінологічна інформація є необхідною змістовною складовою для всіх напрямів кримінально-правової діяльності, пов'язаної із запобіганням і протидією відповідним кримінальним «авторитетам», а тому важливо у зв'язку з цим з'ясувати її сутність і зміст, а також роль і місце у системі зазначених суспільно-правових відносин.

Література:

1. Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: *Інформ. бюл.* Київ: Департамент Державної кримінально-виконавчої служби Міністерства юстиції України, 2017. 34 с.
2. Колб О. Г. Кримінально-правові засади боротьби зі злісною непокорю засуджених законним вимогам адміністрації виправної колонії. *Право України*. 2010. № 9. С. 207-212.
3. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями: постанова Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 № 13. *Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах* / упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ: ПАЛИВОДА А. В., 2011. С. 342-348.
4. Про практику призначення судами кримінального покарання: постанова Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2003 № 7. *Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах* / упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ: ПАЛИВОДА А. В., 2011. С. 231-245.

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ГАЛУЗІ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Жеребко Валерія Леонідівна,
курсант 307 взводу
факультету підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Янкова Людмила Юрійвна,**
викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності
факультету підготовки фахівців для
підрозділів кримінальної поліції
Одеського державного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук

Сучасний розвиток технологій, зокрема в галузі штучного інтелекту, відкриває безліч нових можливостей для удосконалення та оптимізації різних сфер суспільства, включаючи кримінальне судочинство. Використання штучного інтелекту у цій галузі стає передумовою для вдосконалення різних аспектів правосуддя, від розслідування злочинів до прийняття судових рішень. Застосування штучного інтелекту у кримінальному судочинстві відкриває можливості для автоматизації та аналізу великого обсягу даних, що сприяє більш ефективним розслідуванням та швидкому прийняттю обґрунтованих

рішень. Проте, важливо ретельно враховувати етичні та правові аспекти впровадження штучного інтелекту в сферу кримінального правосуддя.

На даний час, штучний інтелект перестав бути лише технологічним трендом, модним словом або тимчасовим захопленням. Це стало третьою, комп'ютерною ерою, яка базується на інноваціях та передових технологіях [1, с. 13]. ChatGPT (Generative Pre-trained Transformer) розроблений компанією OpenAI, є одним з потужних та складних штучних інтелектів на сучасному етапі. Цей інструмент може виконувати різноманітні завдання: розпізнавання мови, розуміння запитань, формування відповідей на запитання, генерація тексту, а також створення музики. Завдяки цим функціям ChatGPT може бути ефективно використаний для боротьби зі злочинністю на різних рівнях та у різних контекстах. Використання ChatGPT для протидії злочинності може включати такі методи:

- аналіз соціальних медіа та веб-сторінок злочинців;
- перевірка текстових повідомлень на ознаки злочинної діяльності ;
- аналіз відео та зображень з камер спостереження;
- аналіз даних щодо злочинності та видача рекомендацій стосовно

превентивних заходів [2, с. 150].

Значним кроком для України стало прийняття Єврокомісією Етичної хартії з використання штучного інтелекту в судовій системі та її середовищі. Цей документ розглядається як система єдиних принципів і правил для використання штучного інтелекту в судовій сфері. В хартії визначено основні категорії застосування штучного інтелекту, такі як розширені пошукові системи судової практики, онлайн-вирішення спорів, допомога у складанні позовних заяв, прогностичний аналіз, категоризація норм закону за різними критеріями та виявлення розбіжностей або несумісних положень, а також використання чат-ботів для інформування сторін або підтримки їх у судовому розгляді. Ухвалення цієї хартії сприяло регулюванню питань впровадження штучного інтелекту в судову систему та сприяло перетворенню інформаційних технологій у правосудді України [1, с. 21].

Існують так звані алгоритми штучного інтелекту в сфері кримінального судочинства, які розподіляють на такі напрямки: 1) попередження кримінальних правопорушень; 2) використання на стадії досудового розслідування; 3) використання на стадії судового розгляду.

Перше реалізується шляхом використання численних інформаційних засобів та включає інструменти «попереджувального поліцейського контролю», які використовуються для попередження певних видів правопорушень з елементами регулярності їх здійснення, таких як крадіжки зі зломом, вуличне насильство, викрадення транспортних засобів.

Друге застосовується і під час досудового розслідування, коли у правоохоронних органів вже наявна інформація про вчинення кримінального правопорушення і потребується аналіз великої кількості даних. Наприклад, німецькі прокурори використовують штучний інтелект для розпізнавання зображень

та цифрової криміналістичної експертизи з метою прискорення та підвищення точності обробки кримінальних справ [8, с. 6].

Третій напрям має за мету те, що при визначенні покарання судді можуть використовувати інструменти штучного інтелекту для «прогнозування» рецидиву вчинення злочину. Це включає в себе застосування програм для оцінки ймовірності повторного вчинення підозрюваним злочину, тобто передбачення поведінки обвинуваченого та наслідків призначення різних видів покарань (наприклад, визначення, чи буде не позбавлення волі достатньою мірою для того, щоб запобігти новому злочину) [3, с. 555-556].

Штучний інтелект може служити консультантом, надаючи корисні поради як особам, які шукають вирішення юридичних питань, так і юристам. Підтримка у розробці судового рішення або його складових може полегшити процес прийняття рішення, роблячи його менш монотонним. Прикладом є Solution Explorer (Оглядач рішень) у цивільному суді в Британській Колумбії, Канада, який використовує штучний інтелект для надання індивідуалізованої юридичної інформації через питання-відповідь та безкоштовні інструменти самопомоги, сприяючи вирішенню спорів онлайн. Штучний інтелект привертає значний інтерес завдяки своїй здатності до передбачення результатів судових розглядів. Непередбачуваний вихід судової справи становить ризик, який зокрема зростає у випадку більш складних справ. Таким чином, особливо цікавим є той вид штучного інтелекту, який, прогнозуючи результати, допомагає зменшити цей ризик [4, с. 34].

Важливо звернути увагу на те, що використання штучного інтелекту в судочинстві породжує ряд етичних питань. Одним з найважливіших аспектів є прозорість та відповідність алгоритмів штучного інтелекту. Ефективність систем штучного інтелекту в судових рішеннях залежить від якості та достовірності вихідних даних. Помилки чи неточності в цих даних можуть спричинити неправильні або несправедливі рішення. Окрім того, важливо мати можливість контролю та перевірки роботи систем штучного інтелекту, а також право на оскарження рішень, прийнятих за їхньою участю. Для забезпечення ефективного та етичного використання штучного інтелекту в судовій системі необхідно розробити чітке нормативно-правове регулювання. Це включає в себе створення законів та політик, які встановлюють принципи, обмеження та відповідальність використання штучного інтелекту в судових процедурах. Нормативне регулювання повинно враховувати етичні, соціальні та правові аспекти. Зокрема, судді повинні мати доступ до належної експертної оцінки щодо використання штучного інтелекту в судочинстві. Навчання та підготовка суддів до роботи з системами штучного інтелекту допоможуть забезпечити відповідну експертизу та розуміння можливостей, обмежень та ризиків цих технологій. Оскільки використання штучного інтелекту в судочинстві супроводжується певними ризиками, важливо розробити механізми запобігання та управління цими ризиками. Це охоплює розробку систем забезпечення кібербезпеки, захисту персональних даних та конфіденційності, а

також проведення аудитів та контролю за роботою систем штучного інтелекту. Крім того, варто розглянути можливість встановлення механізмів відповідальності та компенсації у випадку помилкових чи несправедливих рішень, прийнятих цими системами [5, с. 319].

Таким чином, використання штучного інтелекту у галузі кримінального судочинства представляє значний потенціал для оптимізації судових процесів та підвищення ефективності правосуддя [6]. Штучний інтелект може слугувати інструментом для передбачення та аналізу кримінальних правопорушень, сприяючи попередженню злочинів та забезпеченню глибокого розуміння динаміки злочинності. Проте важливо підкреслити, що успішне використання штучного інтелекту вимагає чіткого нормативно-правового регулювання. Необхідно визначити принципи, обмеження та відповідальність використання штучного інтелекту в судових процедурах. Нормативне регулювання повинно враховувати етичні, соціальні та правові аспекти, а також забезпечувати прозорість, відповідальність та права громадян [7]. Впровадження штучного інтелекту в кримінальне судочинство може допомогти удосконалити судові рішення, прискорити розслідування та сприяти більш ефективній боротьбі зі злочинністю. Однак цей процес повинен ґрунтуватися на чітких принципах етики, правових нормах та заходах безпеки для забезпечення справедливості та недопущення можливих ризиків та помилок.

Література:

1. Сніголя Матуєлене, Віктор Шевчук, Юргіта Балтрунене. Штучний інтелект в діяльності органів правопорядку та юстиції: вітчизняний та європейський досвід. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2022. Вип. 4 (29). С.12-46.
2. Зачек О.І, Дмитрик Ю.І, Сеник В.В. Роль штучного інтелекту в підвищенні ефективності правоохоронної діяльності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2023. С. 148-156.
3. Демура М.І. Перспективи застосування штучного інтелекту у галузі кримінального судочинства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 555-558.
4. Репіна Ю.С. Світові стандарти та практики використання штучного інтелекту у судочинстві. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2021. Випуск 41. С. 29-37.
5. Бєлов Д.М. Штучний інтелект в судочинстві та судових рішеннях, потенціал та ризики. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, серія ПРАВО*. Випуск 78: частина 2, 2023. С. 315-320 URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/286487/280342> (дата звернення 14.03.2024)
6. Янкова Л.Ю. Перспективи впровадження сильного штучного інтелекту (ШІ) у протидію злочинності в Україні, використовуючи світові практики. *Правова компетентність в еру цифрової трансформації*: матеріали все-

українського науково-педагогічного підвищення кваліфікації (1 січня – 11 лютого 2024 року). Львів – Торунь: Liha-Pres, 2024. С. 121.

7. Янкова Л.Ю. Збір та збереження цифрової інформації при розслідуванні воєнних злочинів в Україні. Процесуальні та криміналістичні аспекти розслідування воєнних злочинів: матеріали круглого столу (Одеса, 21.02.2024 р., ОДУВС). Одеса: ОДУВС, 2024. С. 12-15.

8. Албул С.В. Аналітична розвідка та оперативно-розшукова діяльність: зарубіжний досвід та вітчизняні перспективи. *Правові та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України*: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 13 жовтня 2023 р.). Одеса: ОДУВС, 2023. С. 5–8.

ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ЯК ОСНОВНА СКЛАДОВА КРИМІНОЛОГІЇ

*Валерія Леонідівна Жербо,
курсант 307 взводу факультету
підготовки фахівці для органів досудового розслідування
Науковий керівник: Людмила Миколаївна Кулик,
доцент кафедри кримінального права та кримінології,
кандидат юридичних наук, доцент*

У світлі постійного зростання злочинності і її впливу на суспільство, протидія злочинності стає однією з найважливіших складових кримінології. Ця наука спрямована на вивчення причин, умов і наслідків злочинної діяльності, а також розробку ефективних стратегій та методів боротьби з нею. Протидія злочинності включає в себе широкий спектр заходів, від запобігання злочинам та виявлення порушників до їх переслідування та покарання. Кримінологія, як важлива наукова дисципліна, вивчає закономірності злочинності, сприяючи розробці ефективних кримінально-правових і кримінально-політичних стратегій, що спрямовані на підвищення безпеки суспільства та захист прав людини.

У кримінологічній науці та практиці термін "злочинність" означає загальну тенденцію до здійснення злочинів, яка виражається у сукупності правопорушень певного типу чи кількох типів, що масово відбуваються в певній країні або регіоні протягом певного часового періоду. Злочинність є неодмінною складовою людського суспільства. Неможливо уявити собі суспільство, де розвиток не супроводжувався би протиправними діями, оскільки конфлікти та правопорушення є необхідною частиною взаємодії між особами та соціальними групами [1, с. 157].

Швидке та повне розслідування та розкриття кримінальних правопорушень досягається завдяки спільним зусиллям усіх учасників боротьби з зло-

чинністю. Це вимагає належного рівня взаємодії між ними відповідно до законодавства, що стосується отримання, обробки, накопичення та використання інформації про осіб, які скоїли кримінальні правопорушення, а також про події та факти, що можуть сприяти їх розслідуванню та розкриттю. Взаємодія у протидії злочинності розподіляється на внутрішню та зовнішню. Внутрішня взаємодія передбачає тісне співробітництво з іншими підрозділами Національної поліції, тоді як зовнішня охоплює співпрацю з державними органами, підприємствами, установами, іншими правоохоронними органами, населенням та іншими структурами. Оперативні підрозділи Національної поліції відіграють ключову роль у внутрішній взаємодії, оскільки саме вони обмінюються значною кількістю первинної оперативно-розшукової інформації про злочинні події. Питання взаємодії та координації діяльності оперативних підрозділів має вирішальне значення, особливо у випадках, коли злочинність має складний характер, є глибоко законспірованою, і проти неї ведуть боротьбу широка мережа правоохоронних органів. Це вимагає відповідної організації, узгодженості дій, взаємопідтримки, відповідної підпорядкованості та вміння гнучко маневрувати силами і засобами [2, с. 164].

Актуальність пошуку нових шляхів системного вдосконалення кримінологічної основи правоохоронної діяльності як засади боротьби зі злочинністю не підлягає сумніву. Історичний досвід підтверджує, що ця діяльність повинна мати системний, комплексний та масштабний характер, ґрунтуватися на результативному аналізі соціальних законів розвитку суспільства. Особливо важливим є наукове осмислення і всебічне вивчення цих фундаментальних процесів. Кримінологічна освіта відіграє визначальну роль у формуванні ефективної діяльності учасників протидії злочинності. У зв'язку з цим виникає необхідність переглянути значення та місце кримінології у системі професійної підготовки юристів. У контексті воєнного стану в Україні, коли слідчі Національної поліції активно виявляють та документують воєнні злочини, особливо важливим стає питання їх професійної підготовки. Значення системного підвищення якості освіти, зміцнення практичної спрямованості та наступне кримінологічне забезпечення поліцейської діяльності в Україні полягає в забезпеченні ефективного протидії злочинності [3, с. 254].

Злочинність є серйозною проблемою, яка існує на всіх рівнях суспільства і неможливо її повністю усунути. Проте, застосування кримінологічного і криміналістичного аналізу дозволяє ефективно попереджувати злочинність і розкривати окремі випадки правопорушень. А чи можемо ми передбачити кримінальне правопорушення наперед? [4, с. 77]. На мою думку, таке явище передбачити неможливо. Людина навіть не може мати уяви, що буде з нею через лічені хвилини або наступного дня. Для мене явище злочинності є вже запланованим та добре сформульованим чи тим, що сталося випадково.

Якщо взяти до уваги розвиток злочинності, то можна зробити певний аналіз статистичних даних: 1) рівень злочинності зріс на 11%; 2) показник розкриття кримінальних правопорушень погіршився на 26%; 3) на 25% зменши-

лась кількість виявлених осіб, які вчинили кримінальне правопорушення; 4) на 76% зросла кількість спеціальних досудових розслідувань; 5) найбільше, зростання фіксується за показниками кримінальних правопорушення проти основ національної безпеки (з 520 до 17 422), а також миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (з 253 до 62 128); 6) у сім разів зріс рівень умисних вбивств з 3 230 до 22 083 [5, с. 210].

Основні заходи стабілізації системи протидії злочинності:

- розробка та прийняття стратегії протидії злочинності в умовах воєнного стану;

- збільшення заходів протидії корупції в Міністерстві оборони України, оборонно-промисловому комплексі та в місцевих військових адміністраціях на територіях, що були окуповані, уключає у себе уточнення структури та завдань неофіційного апарату та спрямованість його дій;

- розробка стратегії перехідного правосуддя в Україні та наукові основи кримінологічного підґрунтя для його впровадження;

- оптимізація та узгодження заходів з протидії злочинності шляхом внесення змін і доповнень до процедур координації діяльності правоохоронних органів у цій сфері. Ці зміни передбачають залучення представників громадськості, включаючи муніципалітети та волонтерські організації, з урахуванням їхнього потенціалу для співпраці з вразливими групами населення та надання їм додаткових можливостей для участі в запобіганні злочинності серед внутрішньо переміщених осіб;

- ініціативна підготовка кадрів правоохоронних органів, включаючи розгляд викликів та теоретичні основи впровадження концепції перехідного правосуддя;

- розширення мережі реабілітаційних центрів, які використовують програми холотропної терапії для людей, які страждають від посттравматичного стресового розладу;

- проведення інформаційних компаній серед населення та інших учасників соціальної реінтеграції стосовно ветеранів бойових дій ;

- впровадження кримінологічної експертизи нормативно-правових актів та їх проєктів, науково-методичне забезпечення якої в українській кримінологічній практиці вже має високий рівень [5, с. 215-216].

Умови воєнного стану створюють сприятливе середовище для збільшення рівня злочинності, що вимагає невідкладних заходів протидії. Проте, ефективна боротьба з кримінальною активністю в цих умовах потребує системного підходу, включаючи спільні зусилля всіх суб'єктів правоохоронної системи та активну участь громадськості та волонтерських організацій. Розробка комплексних заходів протидії злочинності, системна підготовка кадрів правоохоронних органів та підтримка громадськості є ключовими факторами успіху в цій боротьбі. Таким чином, протидія злочинності в умовах воєнного стану є однією з основних складових кримінології, що вимагає об'єднаних зусиль та комплексного підходу для досягнення успішних результатів.

Література:

1. Шакун В.І. Аналіз злочинності: проблеми термінології. Нове українське право, Вип 2, 2023 С 154-162
URL:<http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/470/421>
(дата звернення: 17.03.2024)
2. Львівський державний університет внутрішніх справ. Збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції. Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах. Львів: 2023 224 с.
URL:file:///C:/Users/Lera%20Zherebko/Downloads/03_11_2023.pdf
(дата звернення: 17.03.2024)
3. Шевчук Т.А. Злочинність і протидія їй в умовах війни: глобальний, регіональний виміри. Кримінологічна складова у підготовці майбутніх правоохоронців в умовах воєнного стану. Вінниця: 2023 С 254-256
URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/04b79918-b360-4d01-8d1e-454ecd4fadc0/content> (дата звернення: 17.03.2024)
4. Шакун В.І. Аналіз злочинності: проблеми термінології. Філософські та методологічні проблеми права. 2023. № 2 (26). С. 73–81
URL: <file:///C:/Users/Lera%20Zherebko/Downloads/1607-Текст%20статті-3216-1-10-20240129.pdf> (дата звернення: 17.03.2024)
5. Орлов Ю.В. Монографія. Злочинність і протидія їй в умовах війни: кримінально - правовий та кримінологічний виміри. Харків: 2023 252 с.
URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0574ad96-4bdd-4d82-a006-5684cc4b0442/content> (дата звернення: 17.03.2024)

ВИПРАВЛЕННЯ ТА РЕСОЦІАЛІЗАЦІЯ ЗАСУДЖЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІХ: ДОСВІД ДЕЯКИХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

*Коваль І.І., курсант 410 взводу, Факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Науковий керівник: Конопельський Віктор Ярославович,
завідувач кафедри кримінального права та кримінології,
доктор юридичних наук, професор*

Провідною метою кримінально-виконавчої системи України, як і більшості інших країн світу, є виправлення засуджених і попередження вчинення ними нових кримінальних правопорушень. У період зростання злочинності перед державою та її структурами гостро постають питання профілактики правопорушень, виправлення поведінки злочинців, їх ресоціалізації. Нині виправлення та ресоціалізація засуджених неповнолітніх є пріоритетним питанням, яке хвилює ряд вітчизняних і закордонних вчених. До цього питання потрібно підходити ретельно та виважено, тому що неповнолітні складають особливу категорію засуджених. Обумовлено це тим, що молодь є майбутнім держави, і від того, як держава ставиться до молоді, залежить її майбутнє.

Вагомий внесок у розвиток вчення про злочинність неповнолітніх та роботи з ними під час відбування покарання у вигляді позбавлення волі зробили вітчизняні та зарубіжні науковці такі як: Б.М. Головкін, В.В. Голіна, А.П. Гусак, І.М. Даньшин, С.Ф. Денисов, О.М. Джужа, А.Ф. Зелінський, І.І. Карпець, Г.М. Міньковський, М.С. Рибак, Ф.М. Решетніков, та інші.

Злочинність неповнолітніх в усі часи існування незалежної України є актуальною проблемою, якій приділяється значна увага. У кримінології злочинність неповнолітніх розглядається як негативне явище, яке проявляється у сукупності кримінальних правопорушень, вчинених особами у віці від 14 до 18 років. Неповнолітні особи, які відбули покарання і повернулися з місць позбавлення волі, потрапляють у складну життєву ситуацію, оскільки після тривалої ізоляції від суспільства їм складно адаптуватися до соціального середовища, інтегруватися в соціальні групи. Закон України від 17.03.2011 «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» визначає, що соціальна адаптація – це процес засвоєння звільненими особами соціального досвіду з метою повернення їх до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві [1].

Нині важливим напрямом діяльності установ виконання покарань для неповнолітніх є підвищення якості й рівня соціально-педагогічної та корекційно-виховної роботи із засудженими. В умовах виховної колонії перевиховання особистості неповнолітнього перш за все спрямоване на зміну стилю поведінки, антисуспільних поглядів і переконань, приведення їх у відповідність до загальноприйнятих суспільних норм. Для досягнення цієї мети в установах виконання покарань створюються певні умови: засуджені неповнолітні беруть участь у виховній, культурно-масовій роботі, залучаються до навчання і праці. Однак це все є зовнішніми впливами на особистість засудженого неповнолітнього. Без усвідомлення такою особою можливості свого виправлення, можливості змінити своє життя на краще цей вплив може приносити мінімальний результат.

Особливо складно організовувати виховання неповнолітніх зі спотвореними поняттями та звичками, з моральними вадами. Проте це не означає, що не існує виходу з таких ситуацій. У таких випадках працівники виховних колоній повинні володіти знаннями про суть самовиховання, методикою спонукання засуджених до занять самовихованням, уміннями здійснювати цілеспрямоване педагогічне керівництво цим процесом у своїй практичній діяльності.

З метою удосконалення системи виправлення та ресоціалізації засуджених неповнолітніх слід звернути увагу на зарубіжний досвід з цього питання. Як приклад можна розглянути Болгарію, в якій у місцях позбавлення волі строки перебування неповнолітніх за ґратами складаються в межах 160 днів. Цей процес мусить бути вкрай стислим, мати інтенсивний характер, бути ефективним. У Болгарії є проблема досить високого рівня рецидивної злочинності неповнолітніх, тому провідною ціллю та завданням персоналу пені-

тенціарного закладу, а також педагогів-наставників є необхідність надання неповнолітнім засудженим хоча б основ професійної діяльності. Безперечно, наявність професії могла б стати першим кроком для працевлаштування та подальшої освіти.

Вивчення пенітенціарних закладів для неповнолітніх у Нідерландах дозволяє відмітити, що в Україні відбуваються перші позитивні зрушення щодо гуманізації процесу відбування покарань неповнолітніми засудженими. Поряд з тим, формальне перекладання деяких форм і методів виправлення і ресоціалізації засуджених у зарубіжних країнах на українські виховні колонії не відбуваються на свідомості самих засуджених.

Наприклад, засуджені у Нідерландах не уявляють собі життя в колективі, їм притаманне бажання жити ізольовано один від одного, у той час як у виховних колоніях України, навпаки, ізоляція в окрему кімнату вважається покаранням.

Процес виправлення і ресоціалізації засуджених не може бути ефективним, якщо до засуджених неповнолітніх не застосовувати заходи заохочення і стягнення. Відповідно до норм Кримінально-виконавчого кодексу України загальний порядок заохочення засуджених передбачений у ст. 130, а стягнення - у ст. 132 КВК України. Що стосується неповнолітніх, то порядок заохочення і стягнення регламентовано ст. 144, 145 КВК України.

У Великобританії неповнолітні, які мають конфлікт із законом, перебувають в установах, де розміщуються по 50–80 осіб зі значною кількістю персоналу. При розміщенні засуджених неповнолітніх враховують також вік: окремо поміщають хлопчиків і дівчаток 12–14, 15–17 та 18–21 років. Такий поділ дозволяє якісно застосовувати заходи соціального впливу і зменшувати ризик насильства всередині установи. Також у Великобританії обов'язково створюються умови для отримання загальної освіти для неповнолітніх злочинців. У будь-якому разі заняття тривають не менше 15 годин на тиждень [2]. Кінцевим результатом виправлення засудженого в Англії є його ресоціалізація, що й визначає основні напрями реформ у країні.

Особливе місце в ресоціалізації неповнолітніх правопорушників у США займають виправно-трудові табори “US Boot Camps. Цікавим є режим у зазначених таборах: підлітки після сніданку займаються фізичною працею 6–8 годин, після цього – стройовою підготовкою та фізичними вправами, а після вечері – навчаються або отримують консультації та лікування від алкоголізму, токсикоманії і наркоманії [3].

У Китаї особлива увага приділяється культурно-масовій роботі: неповнолітні залучаються до роботи гуртків, у цих закладах проводяться огляди художньої самодіяльності. Тут існує мікрорайонна реабілітація, яка працює в експериментальному порядку у великих містах і провінціях. Зміст мікрорайонної реабілітації полягає в тому, що для спостереження за особою, яка звільняється з місць позбавлення волі, у мікрорайоні призначається спеціальний державний орган, який за допомогою зацікавлених громадських рухів та ор-

ганізацій, соціальних добровольців займається виправленням злочинної психології і сприяє її ресоціалізації [4; 5].

Досить цікавим є досвід Чехії. В чеських тюрмах для дорослих існують відділення для неповнолітніх. Режим утримання засуджених у них відрізняється від режиму для дорослих. Камери, як правило, розраховані на двох осіб. Неповнолітні засуджені мають можливість читати, відвідувати гуртки за їх нахилами та бажаннями. Весь час вихованці перебувають під наглядом досвідчених педагогів і вихователів. Один раз у квартал для неповнолітніх засуджених організують різноманітні спортивні змагання. Головною функцією позбавлення волі й ресоціалізації неповнолітніх правопорушників у Чехії є підготовка підлітка до життя після закінчення строку його ув'язнення, повернення його в соціум із твердим переконанням поводити себе відповідно до нових ціннісних орієнтирів, опираючись на отримані знання та досвід.

Підсумовуючи все вищезазначене, слід сказати, що кримінально-виконавча система України повинна переймати провідний досвід у регулюванні цього питання, запроваджувати нові методи та способи задля успішного здійснення основної мети – виправлення та ресоціалізації засуджених неповнолітніх.

Література:

1. Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк: Закон України від 17.03.2011 № 3160-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-17#Text>
2. Prison conditions in the United Kingdom. Arianna Silvestri, Antigone Edizioni. Rome. September, 2013. 60 с.
3. Можайкіна О.С. Профілактика протиправної поведінки неповнолітніх: аналіз досвіду США та Великобританії. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право. 2011.С. 170–177.
4. Стаднік В.В. Виконання покарання у вигляді позбавлення волі щодо неповнолітніх, Дис. канд. юрид. наук. Львів. 2017. 262 с.
5. Михайлова І. Пробація щодо неповнолітніх як механізм запобігання злочинам неповнолітніх. Національний юридичний журнал: теорія і практика, 2014. URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2014/6/51.pdf>

СУТНІСТЬ І ЗМІСТ СУЧАСНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Олександр Григорович Колб,

*доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
професор кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету
<https://orcid.org/0000-0003-1792-4739>*

Оксана Василівна Топчій,

*доктор юридичних наук, доцент, заслужений діяч науки і техніки України,
доцент, професор кафедри англійської філології та методики викладання
іноземної мови факультету іноземних мов
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*

Як показують результати вивчення законодавчих актів України, що регулюють зміст кримінальної процесуальної діяльності (ст. 1 Кримінального процесуального кодексу (КПК)), з часу прийняття у 2012 році зазначеного Кодексу, навіть не дивлячись на внесені у нього численні зміни і доповнення, сучасна державна політика у вказаній суспільній сфері має одну досить суттєву ваду, а саме – у ньому досі не закріплений такий правовий інститут, як «причини і умови, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення». При цьому, ні ріст рівня потенційних і реальних загроз на об'єкти національної безпеки, які стали наслідком відкритої воєнної агресії росії проти України, ні поява у зв'язку з цим нових видів злочинів (колабораціонізм; пособництво державі-агресору; перешкоджання законній діяльності Збройним Силам України та іншим військовим формуванням; ін.) не видозмінили сутності законодавчих підходів, які б зобов'язували учасників сторони обвинувачення у кримінальному провадженні (ст. ст. 36-41 КПК) виявляти причини і умови вчинення конкретного злочину та реагувати на них відповідними процесуальними рішеннями.

Знову ж таки, як свідчить практика, зазначена державна політика у сфері кримінального процесу знижує рівень запобігання і протидії рецидивній злочинності, що є одним із завдань, закріплених у нормах кримінального права (ст. ст. 2, 34, 50 Кримінального кодексу (КК) України).

Загальновідомо, що без застосування на практичному рівні науково обґрунтованих положень, щодо детермінації будь-якого процесу, явища, вчинку тощо у суспільному житті та, зокрема, злочинної діяльності [1, с. 183-211], об'єктивно неможливо не тільки досягти мети покарання (ч. 2 ст. 50 КК, ч. 1 ст. КВК), але й ефективно реалізувати мету кримінального провадження (ст. ст. 2, 7, 370, 374, ін. КПК).

Саме тому, у сьогоденні все частіше про необхідність повернення у чинний КПК інституту виявлення причин і умов, які сприяли вчиненню конкретного кримінального правопорушення, та реагування на них відповідними

законними заходами, ведуть мову науковці, що можна також віднести до особливостей кримінально-процесуального запобігання.

У цьому контексті звертають на себе увагу ті наукові розробки, у яких створено відповідне доктринально-методологічне підґрунтя для внесення відповідних змін у чинний КПК України.

Зокрема, В. С. Батиргарєєва та А. М. Бабенко у змісті стратегії зменшення можливостей вчинення кримінальних правопорушень пріоритетне місце відводять інформаційній моделі (кримінологічній характеристиці, по суті) аналізу криміногенної ситуації в Україні, який, у свою чергу, має охоплювати всі галузі кримінально-правового циклу, включаючи й кримінальний процес [2, с. 39-54].

Крім того, А. М. Бабенко обґрунтовує у своїх працях об'єктивно обумовлену потребу включення у систему запобігання кримінальним правопорушенням не тільки тактико-психологічних, адміністративно-правових та оперативно-розшукових заходів, але й кримінально-процесуальних можливостей учасників кримінального провадження, що, без сумніву, є важливим і в контексті організації та реалізації відповідних заходів і у кримінальному провадженні [3, с. 14-22].

Важливими, як видається, є й ті наукові підходи, що мають пряме відношення до кримінально-процесуальних засад запобігання кримінальним правопорушенням, а також до розв'язання кримінологічних аспектів такої діяльності, які пов'язані з питаннями визначення у механізмі вчинення суспільно небезпечних і караних діянь ролі і місця жертв злочинних посягань (зокрема, у формі віктимологічного моделювання).

У сенсі предмета даної наукової статті, звертають на себе увагу й ті наукові розробки, автори яких у системі заходів запобігання злочинам відводять роль і місце відводять оперативно-розшуковій діяльності (ОРД) та негласним слідчим (розшуковим) діям (ст. 246 КПК), які мають здійснюватись у зв'язку з цим та носити кримінологічний характер.

Як показали результати вивчення наукової літератури, досить аргументовано доводять у своїх працях необхідність встановлення для учасників сторони обвинувачення у кримінальному провадженні правового обов'язку щодо встановлення у ході його розгляду причин і умов, які сприяли вчиненню кримінальних правопорушень, й низка інших вітчизняних учених, а саме:

а) окремі із них пропонують до змістовних елементів запобіжної діяльності в Україні в обов'язковому порядку включати й кримінально-процесуальні аспекти у силу необхідності реалізації у зв'язку з цим визначених у законі завдань кримінального провадження (ст. 2 КПК);

б) деякі дослідники у своїх працях звертають увагу на необхідність удосконалення чинного законодавства у частині створення належних правових умов і засобів для реалізації органами прокуратури визначених у законі завдань щодо запобігання вчиненню кримінальних правопорушень як засудженими, так й іншими особами;

в) ряд науковців обґрунтовано акцентують погляди інших дослідників на необхідність вирішення проблем службового насильства, яке, у свою чергу, детермінує адекватну реакцію з боку жертв;

г) численна кількість учених серед детермінаційного комплексу, який сприяє вчиненню кримінальних правопорушень, називає низький та малоефективний громадський контроль та доводять у зв'язку з цим необхідність якісної видозміни чинного кримінально-виконавчого законодавства України з означеної проблематики;

г) інші доктринальні розробки, що здійснюються у контексті забезпечення правової визначеності причинно-наслідкового механізму у кримінально-процесуальній діяльності [4, с. 400-410].

Як видається, саме зазначені та інші наукові розробки сьогодення й мають скласти методологічне підґрунтя для з'ясування змісту кримінального процесуального запобігання злочинам та доведення у зв'язку з цим необхідності суттєвої видозміни змістовної спрямованості сучасних державних програм у галузі запобіжної діяльності в Україні, включаючи їх кримінально-процесуальну складову.

Література:

1. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології : теорія і практика : У 3-х кн. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1 : Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с.

2. Батиргареева В. С., Бабенко А. М. Аналіз сучасної криміногенної ситуації в Україні як інформаційна модель для розробки стратегії зменшення можливостей вчинення злочинів. *Архів кримінології та судових наук*. 2020. № 1. С. 39-54.

3. Бабенко А. М. Тактико-психологічні, кримінально-процесуальні, адміністративно-правові та оперативно-розшукові заходи профілактики і запобігання кримінальним правопорушенням. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021. № 1. С. 14-22.

4. Oksana I. Kvosha, Yulia A. Dzhepa, Vitaliy B. Boyko, Mykola M. Yasynok, and Alyona M. Klochko, Group Claim :Hhe Reality and Possibilities of Adaptation to the Procedurallegilation on the Example Ukraine. *International journal of Advanced Research in Engineering and Technology*. 2020/ № 11(6). P400-410.

УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ У ВИПРАВЛЕННІ ТА РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

*Конопельський В. Я., д.ю.н., професор
завідувач кафедри кримінального права та кримінології
Одеський державний університет внутрішніх справ,*

Актуальність даної теми випливає з того, що згідно з Конституцією України, життя та здоров'я людини, її честь і гідність, недоторканість і безпека є найвищими соціальними цінностями в Україні. Держава, через співпрацю з органами місцевого самоврядування, правоохоронними структурами та громадськими організаціями, має обов'язок гарантувати захист цих прав для кожного громадянина з метою запобігання їх порушенню. При зміні політичної та соціально-економічної обстановки в країні є важливим гарантувати збереження принципу законності у процесі виправлення та ресоціалізації засуджених. Забезпечення надійного захисту їхніх прав, свобод і законних інтересів, що визначені Конституцією України та чинним законодавством, стає невід'ємною умовою. Вплив громадськості, з одного боку, сприяє покращенню ефективності діяльності персоналу установ виконання покарань, а з іншого боку, сприяє створенню відкритого та прозорого механізму використання засобів виправлення та ресоціалізації для засуджених.

Питання громадського впливу на засуджених до позбавлення волі досліджували такі вчені, як: І. Г. Богатирьов, О.А. Гритенко, Т. А. Денисова, О.Г. Колб, В.Я. Конопельський, В.О. Меркулова, К.Ф. Погребна, О.О. Шкута та інші.

Відповідно до чинного законодавства, громадський вплив застосовується до осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі в установах виконання покарань або тих, хто був умовно-достроково звільнений. Згідно зі статтею 25 Кримінально-виконавчого кодексу (КВК), участь громадськості у виправленні та ресоціалізації засуджених, а також громадський контроль за дотриманням їхніх прав під час виконання кримінальних покарань реалізується через різні механізми, такі як спостережні комісії, піклувальні ради, об'єднання громадян, засоби масової інформації, релігійні та благодійні організації [1].

Активна участь об'єднань громадян, засобів масової інформації, релігійних та благодійних організацій у виправленні та ресоціалізації засуджених визначається як важливий елемент громадянського суспільства. Саме через ці інститути суспільство може активно брати участь у виправленні осіб, які після відбування покарання повертаються до соціуму. Це залучення виявляється невід'ємною частиною процесу гуманізації та демократизації кримінально-виконавчої системи, забезпечуючи її відкритість та прозорість

Представники спостережних комісій, служб у справах неповнолітніх, центрів соціальних служб для молоді, а також члени громадських організацій і трудових колективів можуть делегувати своїх представників та доручати їм

за їхньою згодою систематично проводити виховну роботу та здійснювати контроль за поведінкою осіб, які були умовно-достроково звільнені від відбування покарання [2, С.121-124].

Саме громадські організації завдяки залученню вихователів, психологів та інших осіб, на яких покладається обов'язок здійснення виховної роботи з умовно-достроково звільненими неповнолітніми, контролюють їхнє ставлення до праці, навчання і поведінку в побуті, з метою належним чином реабілітуватися в суспільстві надають необхідну допомогу.

Проте, трапляються і ситуації, коли особа всіяко уникає громадського контролю та була умовно-достроково звільнена з місць позбавлення волі. Як наслідок, громадська організація вживає заходів у формі громадського попередження. Але, коли особа вже не одноразово порушує громадський порядок після позбавлення волі за тяжкі або особливо тяжкі злочини, або ж була двічі засуджена за умисні злочини і умовно-достроково звільнена від відбування покарання, трудовий колектив або громадська організація можуть подати клопотання до правоохоронного органу про застосування адміністративного нагляду за нею[3].

Отже, громадськість відіграє ключову роль у процесі виправлення та ресоціалізації засуджених, сприяючи створенню належних умов в місцях позбавлення волі, дотриманню прав та свобод засуджених, а також їхній соціальній адаптації після звільнення. Через активну участь громадських організацій, служб у справах неповнолітніх, спостережних комісій та інших громадських ініціатив засуджені отримують додаткову підтримку та можливість зберегти та розвинути свої навички та знання.

Спільна робота громадськості та державних структур у виправленні осіб, що перебувають під впливом кримінальної системи, сприяє гуманізації та демократизації виконавчого процесу. Важливим елементом цього партнерства є надання громадськості можливості виявляти недоліки в системі, сприяти їх виправленню та надавати допомогу в процесі ресоціалізації.

Забезпечення взаємодії між державою та громадськістю в реалізації програм виправлення та ресоціалізації є необхідним кроком у створенні справедливого та ефективного судового виконавства. Успішна реалізація цієї взаємодії сприяє побудові суспільства, яке активно включається в процес виправлення та ресоціалізації засуджених та допомагає їм успішно інтегруватися в життя громади після відбуття покарання.

Література:

1. Кримінально-виконавчий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text>
2. Шкута О.О. Громадський контроль, як складова громадського впливу в системі основних засобів виправлення і ресоціалізації засуджених Юридичний бюллетень. 2022. № 27. С. 121–126.
3. Громадський вплив. URL: <https://studfile.net/preview/7080591/page:14/>

4. Погребна К. Ф., Конопельський В. Я. Про деякі сучасні проблеми здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань України. Юридичний бюлетень. Вип. № 23. 2021. С. 225-231.

5. Колб О. Г., Махніцький О. І. Зміст громадського контролю у сфері виконання покарань України. Вісник Пенітенціарної асоціації України. 2019. № 3(9). С. 223-230.

6. Гритенко О.А. Громадський вплив, як засіб громадського контролю за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань: окремі законодавчі проблеми. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки». № 1(59), 2023. С. 60-65.

РОЗШИРЕННЯ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ – РЕАЛЬНА ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Ігор Миколайович Копотун,

*доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
проректор Академії ГУСПОЛ (Чеська Республіка)*

Андрій Олегович Бусел,

*студент III-го курсу Національного університету
«Одеська юридична академія»*

Як показали результати вивчення законодавчих актів України, які встановлюють права засуджених до довічного позбавлення волі, досі на нормативному рівні не закріплені положення щодо надання короткострокових відпусток для зазначеної категорії осіб, навіть, враховуючи при цьому відповідне рішення Конституційного Суду України [1].

Такий висновок витікає, зокрема, з таких положень Кримінально-виконавчого кодексу (КВК):

1. Відповідно до змісту ч. 2 ст. 151 вказаного Кодексу, на осіб, які відбувають покарання у виді довічного позбавлення волі, поширюються права засуджених до позбавлення волі, передбачені ст. 107 цього законодавчого акту [2, с. 20-30].

Поряд з цим, остання ні для перших, ні для других суб'єктів кримінально-виконавчих правовідносин не передбачає їх право на короткочасні виїзди за межі колоній, тобто право засуджених до довічного позбавлення волі на сьогодні не гарантовано на нормативно-правовому рівні.

2. Згідно положень ч. 1 ст. 111 даного Кодексу, зазначене право визначено лише для засуджених, які тримаються у:

а) виправних колоніях мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання (ч. 2 ст. 18 КВК);

б) дільницях соціальної реабілітації виправних колоній мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання (ст. 98 КВК);

в) дільницях соціальної реабілітації виправних колоній середнього рівня безпеки та виховних колоніях (ст. 98 КВК) [3, с. 101-108].

Таким чином, не дивлячись на вимоги принципу рівності засуджених перед законом (ст. 24 Конституції України та ст. 5 КВК), не всі категорії цих осіб мають право на короткочасні виїзди за межі колоній, позаяк їх правовий статус визначається тими правообмеженнями (карою та режимом виконання – відбування покарання), які встановлені для інших рівнів безпеки, що передбачено для них у вказаних кримінально-виконавчих установах закритого типу (ч. 3 ст. 11, ст. 17, 19, 94, 96-98 КВК), що, знову ж таки, не суперечить ні нормам Конституції України, ні тим міжнародно-правовим актам, які є частиною національного законодавства (ст. 9 Основного Закону України).

Отже, враховуючи, що в основу правообмежень для засуджених покладено рівень їх суспільної небезпеки, а в основу процесу виконання – відбування – режим забезпечення та реалізації тих чи інших правообмежень, слід констатувати, що надання права для засуджених до довічного позбавлення волі на підставі рішення Конституційного Суду України є надзвичайно небезпечним кроком держави в умовах воєнного стану, позаяк такий законодавчий підхід не тільки підвищить рівень реальних посягань на національну безпеку, але й знівелює завдання чинного законодавства (ч. ч. 1, 50 Кримінального кодексу (КК)) щодо запобігання вчинення кримінальних правопорушень з боку пересічних громадян (у виді так званої загальної превенції злочинів).

Література:

1. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою Лужинецького Анатолія Олександровича щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих приписів частини першої статті 111 Кримінально-виконавчого кодексу України (щодо особистого і сімейного життя особи, засудженої до довічного позбавлення волі) від 20 грудня 2023 року № 11-р (II)/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-23#Text>.

2. O. Kolb, V. Vasylevych, Yu. Levchenko (2023). The problem of expanding the rights of those sentenced to life imprisonment. *Law journal of the national academy of internal affairs*. Volume 13, № 4: 22-30. DOI: <https://doi.org/10.56215/naia-chasopis/4.2023.22>.

3. Колб О. Г., Топчій В. В., Бусел А. О. Розширення прав засуджених до довічного позбавлення волі – одне із джерел посягань на національну безпеку України. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2023. №2 (24), С. 101-108. DOI: <https://doi.org/10.34015/2523-4552.2023.2.12>.

СТАН ЗАКОНОДАВЧОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ НАСИЛЬНИЦЬКИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА НЕДОТОРКАНОСТІ

*Крохмаль Наталя Володимирівна, здобувач наукового ступеня
доктора філософії кафедри кримінального права
та кримінології спеціальність 262 «Правоохоронна діяльність»
Одеського державного університету внутрішніх справ
Ганна Собко, д.ю.н., професор начальник 2-го відділу
(оперативної та негласної роботи) 1-го управління
(оперативних розробок та оперативної роботи)
Департаменту боротьби з наркозлочинністю
Національної поліції України*

В Україні існують і прогалини та неузгодженості у законі України про кримінальну відповідальність, щодо кваліфікації кримінальних правопорушень проти статевої свободи та недоторканності, так на підставі закону № 2229-VIII «Про запобігання та протидію домашньому насильству», змінилися і редакції статей 152 та 153 КК України. Якщо назва ст. 152 КК «Зґвалтування» залишилась без змін, то ст. 153 КК України, яка в попередній редакції мала назву «Задоволення статевої пристрасті неприродним способом» змінила її на «Сексуальне насильство», у зв'язку з чим змінились і ознаки даного кримінального правопорушення, якщо раніше відмінністю від «зґвалтування» було вказано спосіб вчинення, а саме: неприродний спосіб, який не міг привести до запліднення, то у новій редакції ознаками відмінності є проникнення у тіло потерпілої особи, але при цьому ступінь тяжкості «зґвалтування» та «сексуального насильства» однаковий, що на наш погляд викликає сумніви. Не може обмацування та приставання ставитись в один ряд з насильницьким проникненням у тіло іншої людини. Вважаємо, що повинна бути диференціація відповідальності за ці кримінальні правопорушення.

Рівень облікованих статевих кримінальних правопорушень зростає кожного року, проте на стадії досудового розслідування тільки 40 % закінчуються обвинувальним актом. З таких даних виходить, що або кримінальне законодавство має певні проблеми завдяки яким не можливо довести ознаки вчиненого діяння або процесуальні дії вчинені з порушенням та остання, що жертви навмисно спотворюють докази та факти, які не підтверджуються під час досудового розслідування, проте цей довід виглядає вкрай суперечливим, тому що статеві кримінальні правопорушення відносяться до латентних у зв'язку з тим, що доказова база є дуже принизливою для жертви і більшість не бажає проходити цей шлях обираючи шлях відмови від можливості притягнення винного до обвинувачення аби уникнути суспільну дискусію цього факту.

В середньому 5000 кримінальних правопорушень обчислюються кожного року, які стосуються кримінальних правопорушень проти статевої свободи та недоторканності, з яких 40 % передаються в суд з обвинувальним актом та 50% закриваються, та приблизно 10 % відсотків закриваються у зв'язку із закінченням строків давності або притягнення до обвинувачення, смерті злочинці тощо.

Статистичні дані Офісу прокуратури України показують що 40 % від загальної кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень проти статевої свободи та недоторканності становить зґвалтування (ст. 152). Наступним злочином є розбещення неповнолітніх (ст. 156) з 30 %, 18% у статті статеві зносини з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку. 8 % - сексуальне насильство (ст. 153) і на останньому місті 2 % примушення до вступу в статевий зв'язок. Ще 2 % належать до нової статті 156¹, яка була прийнята згідно із Законом № 1256-IX від 18.02.2021, проте статистика по неї поки відсутня. Відсутність статистики пов'язане не з кількістю вчинюваних діянь, а поки ще з недостатньою ознайомленням населення із цією статтею та з відсутністю рекомендації до її застосування. Така сама картина спостерігалась із ст. 126¹ «Домашнє насильство» у 2018-2019 роках, а зараз одна з найбільш обговорюваних проблем.

За статистичними показниками вбачається, що як вже раніше згадувалось менш ніж 1 % належить до кримінальних проступків тоді як за класифікацією суспільної небезпечності 30 % є особливо тяжкими, 30 % нетяжкими і 29 % тяжкими. Що свідчить, що за кількісними показниками всі частини кожної статті задіяні з майже однаковою кількістю разів. Що ще раз наголошуємо на рівні суспільної небезпечності цих кримінальних правопорушень.

Проаналізувавши дані Офісу генеральної прокуратури переходимо до аналізу реєстру судових рішень та співставленню показників. Як приклад проаналізуємо показники за 2022 рік. З 789 кримінальних справ по ст. 152 КК України «зґвалтування» переданих до суду з обвинувальним актом тільки у 50 випадках був обвинувальний вирок, що становить 6,33%, на наш погляд ці показники можуть обурити будь-якого фахівця як працівника практичних підрозділів (поліції, прокуратури, слідчого департаменту), так і фахівців науки. Це свідчить про проблеми у процесуальній сфері кримінального законодавства. Ст. 153 КК України «Сексуальне насильство» - 14% обвинувальних вироків від кількості переданих матеріалів до суду; ст. 155 КК України «Вчинення дій сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку» - 5 %; ст. 156 КК України – 6 %.

Таблиця

Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканності	2019	2020	2021	2022	Всього
Стаття 152. Згвалтування	50	102	144	64	360
Стаття 153. Сексуальне наси́льство	11	27	25	14	77
Стаття 154. Примушування до вступу в статевий зв'язок	0	1	0	0	1
Стаття 155. Вчинення дій сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку	11	19	23	18	71
Стаття 156. Розбещення неповнолітніх	28	34	49	28	139
Стаття 156¹. Домагання дитини для сексуальних цілей	0	0	0	1	1
Всього	100	184	241	122	648

За даними за останні чотири роки щодо співвідношення кількості переда-
ний справ до суду з обвинувальними актами на % винесених обвинувальних
вироків.

Позиції ВС про зміст і обсяг тих способів, які можуть бути застосовані
для подолання опору, і свідчать про відсутність добровільної згоди. В кон-
тексті взаємозв'язку норми ст.152 ККУ з іншими складами кримінальних
правопорушень передбачених розділом IV ККУ, сформовано позицію та уяв-
лення що добровільність виключається у тих випадках коли особа відповідно
до якої здійснюється діяння підвергається фізичному, психічному насильств,
використання безпорадного стану та інші, зокрема, ставить особу до стану
який є подібним до стану крайньої необхідності. Тобто не будь-якій спосіб

впливу та вторгнення в психічний стан особа, а той якій примушує її припинити опір або свідчить що особа погоджується на сексуальне насильство для того, щоб уникнути іншої шкоди рівноцінної вчинюваної шкоди, а саме життя і здоров'я, відносини власності, законом правам, свободам та інтересам, за наявності відповідного порівняння тих благ яким заподіюються шкода (статеві інтереси) і тих благ яким заподіюється шкода конкретним кримінальним правопорушенням.

Актуальність полягає в тому, що якщо поширювати безмежно в цьому аспекті способи вчинення статевих кримінальних правопорушень, то ми прийдемо к тому, що обман, наприклад, який виявляється в повідомленні інформації про те що я на тобі одружуся в майбутньому (завтра) після статевих відносин або може бути інший обман який використовується для такого впливу і при такому впливі повинен бути визнаним зґвалтуванням. Так як і обман, який при кваліфікації шахрайстві неодноразово відтворювався у практиці ВСУ як спосіб психічного впливу (перекручування уявлення особи про дійсні обставини з метою досягти відповідної мети) [1, С. 432].

Постанови Пленуму Верховного Суду з кримінальних справ у кримінальних правопорушеннях проти статевої свободи та недоторканності [2] чинна з 2008 року, проте достатньо велика кількість змін відбувається в законі України про кримінальну відповідальність та ВСУ не встигає давати коментарі, що ускладнює процес кваліфікації. Є нові роз'яснення на сайті lpd.court.gov.ua від ВСУ проте вони не достатні, вони дають коментар тільки відносно поведінки жертви та зворотної сили закону, залишаючи поза увагою зміни, які відбулися у зв'язку із ратифікацією конвенцій.

З огляду на неодноразові зміни КК стосовно відповідальності за кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканності особи (Закони від 01.06.2010 № 2295-VI та від 06.12.2017 № 2227-VIII), вчинення обвинуваченням злочину, передбаченого ч. 2 ст. 15 – ч. 3 ст. 153 КК (в редакції Закону від 01.06.2010 № 2295-VI), після набрання чинності Законом від 06.12.2017 № 2227-VIII підлягає кваліфікації за ч. 2 ст. 15 – ч. 4 ст. 152 КК. Ураховуючи те, що на момент судового розгляду кримінального провадження санкція ч. 4 ст. 152 КК (у редакції Закону від 19.12.2019 № 409-IX) є більш суворою порівняно з санкцією вказаної норми у редакції Закону від 06.12.2017 № 2227-VIII та водночас вміщує таку ж міру покарання, як і санкція ч. 3 ст. 153 КК, що інкримінувалася обвинуваченому, у цьому кримінальному провадженні повинен застосовуватися проміжний закон від 06.12.2017 № 2227-VIII з огляду на положення ч. 4 ст. 5 КК.

Розбещення неповнолітніх (ст. 156 КК), на відміну від зґвалтування (ст. 152 КК) або сексуального насильства (ст. 153 КК), має місце у випадку, коли обвинувачений не намагається вступити у статевий акт з потерпілою особою будь-яким способом. Якщо особа, маючи намір зґвалтувати неповнолітню особу або вчинити щодо неї сексуальне насильство, здійснила щодо неї розпусні дії, а закінчене зґвалтування або сексуальне насильство не довела до кінця з причин, що не залежали від її волі, то скоєне потрібно кваліфікувати за відповідними частинами ст. 15, ст. 152 (ст. 153) КК.

Кримінальна відповідальність за вчинення зґвалтування неповнолітньої чи малолітньої особи або насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом щодо такої особи настає лише за умови, якщо винна особа усвідомлювала (достовірно знала чи припускала), що вчиняє такі дії щодо неповнолітньої або малолітньої особи, а так само, коли вона повинна була і могла це усвідомлювати. Якщо винна особа сумлінно помилялася щодо фактичного віку потерпілої особи, то неповнолітній або малолітній вік потерпілої особи не може бути підставою для кваліфікації вказаних дій за частиною третьою чи четвертою ст. 152 КК [3].

В Україні достатньо великою проблемою стала охорона статевої свободи та недоторканності у зв'язку із початком «спеціальної військової операції» та оголошенням військового стану на території України. Кримінальні правопорушення, які є одними з найнебезпечніших в Україні почали вчинятися не тільки особами, які постійно або тимчасово перебувають на території України, а й військовослужбовцями країни-агресора. Поряд з новими проблемами, які постали в нашій країні існують і законодавчі прогалини та неузгодженості, які треба подолати.

Література:

1. Sobko G. M. (2020) Criminal-legal and criminological bases of countering mental violence. dissertation of Dr. of Legal Sciences: 12.00.08. Kyiv, 791 p.
2. Пленум Верховного Суду України Постанова від 30.05.2008 N 5 Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи/ Документ v0005700-08, поточна редакція Прийняття від 30.05.2008 / <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-08#Text>
3. Сумлінна помилка щодо фактичного віку потерпілої при кваліфікації дій за ст. 152 КК <https://lpd.court.gov.ua/home/search/5579>

ПРИТЯГНЕННЯ ДО ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АГРЕСОРА РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 2014-? РОКІВ

*Аліна Олександрівна Огородник,
курсант 209 взводу факультету*

підготовки фахівців для органів досудового розслідування

*Людмила Миколаївна Кулик,
доцент кафедри кримінального права та кримінології
кандидат юридичних наук, доцент*

Згідно з циклічним ходом історії, події, які траплялися в минулому мають властивість повторюватися. Це лише один з підходів до історичних процесів і він може не претендувати на істинність. Втім, діяльність російських окупаційних військ в Україні після повномасштабного вторгнення підштовхує до проведення паралелей між трагічними подіями сьогодення з тяжким досвідом українського народу минулих років. Надзвичайно важливо сьогодні усвідомлювати, що війна між Україною та РФ розпочалася не у 2022 році та навіть не у 2014.

Опрацювавши статистичну інформацію можна стверджувати, що найбільших втрат Україна зазнала у березні 2023 року, майже 4 тисячі загиблих та 3 тисячі поранених осіб. Варто також зважати, що у жодні статистичні дані не врахована кількість загиблих, які перебували на окупованих територіях та в практично зруйнованих містах. Дитячий фонд ООН ЮНІСЕФ від початку повномасштабного вторгнення налічує понад 500 підтверджених випадків вбивств дітей та вдвічі більше поранених [1].

Враховуючи ведення війни агресором, Україна повинна притягнути до відповідальності винуватців. Вагому роль у майбутньому для держави відіграють звернення потерпілих громадян до Європейського суду з прав людини чи інших міжнародних організацій. Такі заяви є офіційними документами, що мають значення при притягненні до юридичної відповідальності. Варто зважати на індивідуальні покарання винуватців, але неправильно буде зробити це з полоненими воїнами, адже юридичну відповідальність повинні понести організатори війни.

Європейський Суд з прав людини не може притягнути до юридичної відповідальності рф, проте він захищає Україну. Так було відмовлено у задоволенні позовних вимог рф у повному обсязі. рф намагалася звинуватити Україну у вбивствах, викраденнях, примусовому переселенні, втручанні у виборче право, обмеженнях на використання російської мови та напади на російські посольства. Рішення у справі «росія проти України» (№ 36958/21) стало проявом підтримки України [2].

За період повномасштабного вторгнення рф здійснила злочини, про які неможливо мовчати. Наприклад, зґвалтування дівчат та жінок, викрадення й примусове переселення українських дітей, мордування, масові вбивства та розстріли, тортури, мародерство та ін. Особливу увагу хотілося б приділити примусовому переселенню малолітніх та неповнолітніх осіб. Ці дії відкрито показують нам намір денаціоналізації українців тому, що після викрадення дітям змінюють громадянство та нав'язують російську ідеологію [3, с. 286].

Провівши паралелі з минулими подіями можна стверджувати, що дії рф характерні для такого злочину як геноцид. Неабиякі наслідки для України має підриг Каховської гідроелектростанції. Було затоплено не тільки громадян, а й цілі населені пункти, будинки, транспортні засоби, тваринний та рослинний світ, що є явними ознаками екоциду нації, який однозначно буде мати негативні наслідки у майбутньому. Кримінальним Кодексом України передбачено відповідальність за такі злочини (ст. 441 Екоцид та ст. 442 Геноцид), однак практики їх застосування [4].

До можливих варіантів притягнення до відповідальності росії можемо розглядати звернення в Міжнародний суд Організації Об'єднаних Націй.

Після початку повномасштабного вторгнення армії рф наша держава подала позов. Тоді судді Міжнародного суду в процесі розгляду справи зобов'язали рф припинити вторгнення. Держава-агресор проігнорувала це рішення. Наскільки повільно вступають в силу рішення та розгортаються реа-

льні дії, коли понад два роки йде страшна широкомасштабна війна. Заступник у цьому Суді — росіянин, що вже є перешкодою на шляху до неупередженості у прийнятті рішень.

Інший варіант передбачає передання справ до Міжнародного кримінального суду за Римським статутом. Цей Суд видав ордер на арешт путіна. Але в цьому випадку труднощі полягають у тому, що Україна не може бути в цьому Суді, бо в нас не ратифікований Римський статут. Відносно рф не може бути здійснено розслідування щодо четвертої категорії злочинів — злочину агресії. Адже розслідування може бути здійснено тільки стосовно країни, яка ратифікувала цей міжнародний договір.

Наступний варіант полягає у створенні спецтрибуналу, такого як Нюрнберзький трибунал у 1945 році. Необхідність створення спеціального трибуналу викликана тим, що ні Міжнародний суд ООН, ні Міжнародний кримінальний суд, ані Європейський суд з прав людини не мають юридичної можливості притягти до відповідальності найвище керівництво держави-агресора. Як спеціально створений орган трибунал матиме характерні ознаки.

По-перше, він буде відповідати правилам і підходам Міжнародного кримінального суду.

По-друге, спецтрибунал охоплюватиме всі події з лютого 2014 року.

По-третє, спеціальний трибунал матиме юрисдикцію щодо фізичних осіб, які керують чи контролюють політичними чи військовими діями держави. Офіційний статус підсудного, такий як статус глави держави чи іншої посадової особи, не звільнятиме від цієї індивідуальної кримінальної відповідальності, не пом'якшуватиме покарання [5].

З всього вищезазначеного можна сформулювати висновок, що одним з кроків, які зараз може зробити наша держава, щоб притягти до юридичної відповідальності рф — активно звертатися до міжнародних організацій. Необхідно інформувати Всесвіт про порушення прав людини, принизливе поводження з жінками, позбавлення життя та здоров'я дітей, руйнування житлових будівель, цивільної інфраструктури. Проте, для реалізації відповідальності рф необхідно надати перевагу створенню спеціального трибуналу. Це утворення розслідуватиме злочини агресії проти України. На сьогодні відомо про понад десять країн, які підтримують ідею створення спецтрибуналу. Відповідно, коло партнерів, готових реалізувати покарання, значно збільшуватиметься, якщо українці продовжать боротьбу за свої права.

Література:

1. Слово і Діло. Аналітичний портал. Скільки цивільних українців загинуло за час повномасштабної війни. URL : <https://www.slovoidilo.ua/2023/03/09/infografika/suspilstvo/skilky-cyvilnyx-ukrayincziv-zahynulo-chas-povnomasshtabnoyi-vijny> (дата звернення 06.11.2023)
2. Позовні вимоги — відхилити: ЄСПЛ виніс рішення у справі «росія v. Україна». Міністерство юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/pozovni-vimogi-vidhiliti-espl-vinis-rishennya-u-spravi-rosiya-v-ukraina> (дата звернення 15.12.2023)

3. Дуфенюк О.М. Розслідування воєнних злочинів: логістичні, криміналістичні та судово медичні питання. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 4. 2022. С. 369-374. (дата звернення 06.11.2023)

4. Кримінальний Кодекс України. Чинне законодавство із змінами та допов. на 22 серпня 2023 року. Офіційний текст. Київ: Алерта, 2023. 242 с. (дата звернення 06.11.2023)

5. Юридична практика. Мамка Г.М. Притягнення росії до відповідальності за злочини проти України: можливі варіанти. URL: <https://pravo.ua/pry-tiahnennia-rosii-do-vidpovidalnosti-za-zlochyny-protu-ukrainy-mozhlyvi-varianty/> (дата звернення 06.11.2023)

ОБСТАВИНИ, ЯКІ МАЮТЬ ВПЛИВАТИ НА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ДОРОЖНЬОГО РУХУ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Меркулова В.О.,

*професор кафедри кримінального права
та кримінології ОДУВС, доктор юридичних наук, професор*

В Україні подовжується активне обговорення подальших шляхів удосконалення кримінального законодавства, приведення його у відповідність до міжнародно-правових стандартів, позитивного досвіду інших країн світу. На тлі інтенсифікації євроінтеграційних процесів посилюється актуальність вивчення та комплексного аналізу особливостей саме європейських країн. До того ж, додатковим чинником, який обумовлює особливе значення цього процесу, є обговорення науковою спільнотою Проекту Кримінального кодексу України (контрольний текст станом на 10.01. 2024 р.).

Предметом нашого аналізу є співвідношення чинного кримінального законодавства України та запропонованих у проекті положень із окремими Кримінальними кодексами держав Європи а частині визначення кримінально-правового значення додаткових обставини, які мають впливати на відповідальність за порушення правил дорожнього руху та експлуатації транспорту. Зокрема, пропонується розглянути вплив на кримінальну відповідальність стану алкогольного (наркотичного) сп'яніння, факту залишення водієм місця дорожньо-транспортної пригоди.

Невід'ємною складовою напрямку попереднього реформування вітчизняного інституту караності за діяння, вчинені у сфері безпеки руху та експлуатації транспорту, є суттєві зміни у підходах законодавця щодо оцінки ступеня небезпечності відповідних діянь, вчинених в стані сп'яніння. Це стало результатом сталого доволі тривалого характеру наукової дискусії та обгово-

рення питання доцільних меж та суворості покарання за порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які свідомо доводять себе до такого стану. Відповідно до Закону № 1231 – IX від 16.02.2021 Кримінальний кодекс було доповнено статтею 286-1 КК, що визначала підстави відповідальності за порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції. Проте слід підкресли, що відповідальність настає лише за умови спричинення потерпілому середньої тяжкості тілесного ушкодження.

Щодо факту залишення водієм місця дорожньо-транспортної події (ДТП): безпосередньо ця обставина в чинному кримінальному законодавстві України взагалі не згадується. Якщо розглядати дану поведінку як різновид постзлочинної дії винної особи, можна лише опосередковано оцінити її вплив на обсяг кримінальної відповідальності, зважаючи на зміст та сутність такої пом'якшуючої обставини як «надання медичної або іншої допомоги потерпілому безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення» (п.2-1 ч. 1 ст. 66 КК).

Дещо інший підхід до оцінки зазначених обставин в інших країнах Європи. Так новелою кримінального законодавства *Республіки Молдова* є ст. 264-1 «Керування транспортним засобом у стані сильного алкогольного сп'яніння або у стані сп'яніння, викликаного іншими речовинами» (наркотичними, психотропними, іншими речовинами). Кримінально караними є: сам факт керування транспортом у стані сильного алкогольного сп'яніння; свідома передача керування транспортом такій особі; відмова, або ухилення водія транспортного засобу від проведення тесту на алкоголь тощо. В санкції різних частин даної норми визначено різні обсяги таких видів покарання як штраф, громадські роботи, позбавлення права керувати транспортом.

Глава XXXIX КК *Литовської Республіки* містить порівняно незначну кількість кримінально-правових норм, що стосуються транспортних злочинів – ст. ст. 278 – 282 КК (без визначення назви глави). Більш конкретний аналіз ст. 281 КК «Порушення правил дорожнього руху або експлуатації транспортних засобів» свідчить про певні особливості її структури та змісту. В ч. 1 ст. 281 визначаються підстави для відповідальності особи, яка керувала транспортним засобом у стані алкогольного, наркотичного сп'яніння, під впливом психотропних або інших діючих на психіку речовин, за умови спричинення шкоди здоров'ю невеликої тяжкості (максимальне покарання – до 3 років позбавлення волі). В ч. з 2 по 5 визначається відповідальність за спричинення тяжкої шкоди, за загибель людини як такі, та за умови спричинення цих наслідків особою, що перебувала у стані сп'яніння (до 5 та, відповідно, до 6 років позбавлення волі, у першому випадку; до 8 та, відповідно, до 10 років позбавлення волі, у другому). В ч. 6 визначається обсяг відповідальності за сам факт керування транспортним засобом у стані сп'яніння (штраф або

арешт за діяння, яке є проступком). В ч. 7 підкреслюється форма вини – необережність. В ч. 8 визначається допустимий обсяг алкоголю у крові (до 0,4 проміле). В ч. 9 надається перелік предметів діяння (всі види автомобілів, трактори, інші самохідні машини, тролейбуси, мотоцикли, інші механічні транспортні засоби).

В Главі XXI «Злочини проти безпеки дорожнього руху» в ст. ст. 173 – 180 *КК Республіки Польща* (статті не мають назви) містяться ознаки відповідних діянь. Конкретний аналіз та співставлення положень цих норм, дозволяє визначити певні особливості кримінального законодавства Польщі в даному питанні. Ця Глава містить межі посилення обсягу покарання за наявності обтяжуючих провину обставин: вчинення діянь, передбачених ст. ст. 173, 174, 177 щодо спричинення різних видів наслідків, у нетверезому стані, втеча з місця події (збільшення розміру покарання наполовину). Особливістю є те, що кримінально-караним є сам факт керування у нетверезому стані або під впливом наркотичних речовин наземним, водним чи повітряним транспортним засобом (максимальне покарання – до 2 років позбавлення волі). Рецидив даної поведінки збільшує термін покарання більше ніж у двічі (максимально до 5 років позбавлення волі). Кримінально – караним є виконання особою обов'язків безпосередньо пов'язаних із забезпеченням безпеки руху транспортних засобів у стані сп'яніння (санкція передбачає покарання у вигляді позбавлення волі від 3 місяців до 5 років).

В кримінальному законі Іспанії використовується поняття «*керування автомобілем або мотоциклом з явним безглуздям*», що тлумачиться як створення під час дорожнього руху небезпеки для життя та здоров'я людей або ж керування під впливом токсичних, наркотичних, психотропних речовин, в стані алкогольного сп'яніння (зміст алкоголю має складати більше 0,60 міліграмів на літр). Передбачено максимальну санкцію у вигляді позбавлення волі *від трьох до шести місяців* з позбавленням права керувати автомобілем чи мотоциклом на строк від одного до трьох років (ст. 379).

КК Естонії у спеціальній главі 23 «Винні діяння проти безпеки руху» передбачено відповідальність за керування механічним транспортним засобом у стані сп'яніння особою, яка раніше була покарана за вчинення такого самого діяння, а так само за передачу керування особі, яка перебуває у стані сп'яніння (ст. 424). Тож виходить, що кримінально-караною є лише рецидив даної поведінки.

Посилення відповідальності водіїв, які перебували у стані *сп'яніння* (під впливом алкоголю, наркотичних та психотропних засобів) передбачено також у кримінальному законодавстві Албанії, Болгарії, Латвії, ФРН.

І декілька законодавчих прикладів щодо співвідношення факту залишення водієм місця дорожньо-транспортної пригоди та підстав для настання кримінальної відповідальності. Так в ст. 266 КК Молдови «Залишення місця транспортної пригоди», визначаються підстави для кримінальної відповідальності та покарання (штраф від 200 до 500 умовних одиниць, неоплачувана праця на

користь суспільства на строк від 200 до 240 годин, позбавлення волі до 2 років) за залишення місця транспортної пригоди особою, яка керує транспортним засобом.

У КК Албанії з одного боку транспортні злочини не відособлено. Проте, з іншого, передбачена відповідальність у главі III «Злочинні діяння проти громадського порядку і безпеки» за залишення місця події водієм транспортного засобу з метою уникнення кримінальної, цивільної або адміністративної відповідальності. (ст. 273).

В Особливій частині КК ФРН у розділі сьомому «Злочинні діяння проти громадського порядку» в параграфі 142 визначаються підстави відповідальності за незаконне залишення місця дорожньо-транспортної події. Особливістю змісту цієї норми є те, що суб'єктом цього діяння є кожен учасник дорожньо-транспортної події, чия поведінка за обставинами справи могла потягнути за собою створення ситуації, пов'язаною із зазначеною подією. В той же час кримінальна відповідальність виключається, якщо учасник дорожньо-транспортної події у найкоротший час передав усі необхідні відомості про себе до поліцейської ділянки.

Посилення відповідальності водіїв, які зникли з місця вчинення ДТП передбачено також у кримінальному законодавстві, Болгарії, Латвії.

Підсумовуючи зазначене вище, слід підкреслити наступне. Практично у всіх досліджених країнах надається кримінально-правове значення стану сп'яніння особи, яка перебуває за кермом механічного транспорту. В окремих країнах оцінюється і стан сп'яніння осіб, які мають інше відношення до транспортного руху (виконують організаційні та управлінські функції). Проте визначення підстав для покарання є різним: кримінально караними є сам факт керування транспортом у стані сп'яніння; рецидив даної поведінки; спричинення у такому стані шкоди здоров'ю невеликої тяжкості тощо.

Аналіз відповідних кримінально-правових положень, що містяться в Книзі сьомій «Кримінальні правопорушення проти суспільства», Розділі 7.4. «Кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту» *Проекту Кримінального кодексу України* (контрольний текст станом на 10.01. 2024 р.) доводить те, що зазначений вище зарубіжний законодавчий досвід кримінально-правової оцінки керування транспортом у стані сп'яніння *вплинув суттєво на формування подальших напрямків реформування* вітчизняного кримінального законодавства.

В ст. 7.4.12. визначені підстави кримінальної відповідальності особи, яка управляє рухом транспорту або керує транспортним засобом у стані сп'яніння, відмовилася від проходження в установленому порядку огляду на стан сп'яніння. В ст.7.4.13. - підстави для відповідальності власника, законного володільця транспортного засобу (уповноваженої особи), що допустили до керування особою, яка не мала права керувати, перебувала у стані сп'яніння, не могла керувати за станом здоров'я. Тож справедливо пропонується надати кримінально-правове значення самому факту перебування за-

значених вище осіб у стані сп'яніння. Дані діяння розглядаються як проступки - кримінальні правопорушення, якими умисно спричинено неістотну шкоду (майнова шкода, яка перевищує розмір розрахункової одиниці не більше ніж у 100 разів) або з необережності спричинено значну шкоду (майнова шкода, яка більше ніж у 1000, але не більше ніж у 10 000 разів перевищує розмір розрахункової одиниці). Видами значної шкоди є також значна шкода здоров'ю: їй не властиві ознаки тяжкої шкоди здоров'ю; полягає у розладі здоров'я тривалістю 22 дні чи більше; стійкій втраті загальної працездатності у розмірі від 10 до 33 відсотків; стійкій втраті професійної працездатності у розмірі понад 50 відсотків.

До того ж, перебування особи у стані сп'яніння під час керування транспортним засобом пропонується розглядати як ознаку, що підвищує тяжкість злочинів, спрямованих проти життя та здоров'я особи - на один ступінь (4.1.4. 4.2.5). Відповідно такий підхід має застосовуватися у разі, якщо така шкода буде спричинена у наслідок ДТП. А отже стосується діянь, ознаки яких визначені у кримінально-правових нормах Розділу 7.4. «Кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту».

Протилежна ситуація спостерігається щодо потенційного впливу на подальше реформування вітчизняного кримінального законодавства такої обставини як втеча водія з місця дорожньо-транспортної події. Як вже йшлося, законодавець інших країн світу розглядає цю обставину або ж як підставу для притягнення до кримінальної відповідальності, або ж як обтяжуючу провину, що може вплинути на збільшення розміру покарання. На увагу заслуговує законодавча практика кримінально-правової оцінки даного виду поведінки з боку кожного учасника дорожньо-транспортної події (якщо ця поведінка сприяла створенню ДТП). На жаль, в цій частині ніяких змін до кримінального законодавства України не пропонується.

Співставлення цих протилежних за наслідками вивчення та узагальнення відповідного зарубіжного кримінального законодавства доводить необхідність подальшого більш поглибленого вивчення окремих обставин, які об'єктивно мають впливати на стан та обсяг кримінальної відповідальності за спричинення тяжкої та особливо тяжкої шкоди під час вчинення дорожньо-транспортної події.

Література:

1.Кримінальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповн. Станом на 8 листопада 2022 р.: К.: ПАЛИВОДА А.В., 2022. 312 с., С. 37, 184.

2.Кримінальний кодекс Республіки Білорусь, Кримінальний кодекс Республіки Молдова / під ред.. В.Л. Менчинського. Переклад на українську мову – Т.В. Руденко К.: ОВК, 2016. 462 с., С.399-405.

3.Кримінальний кодекс Литовської Республіки / переклад – К.В. Менченя; під ред.. О.В. Коротюк, 2021. – 158 с., С.138-141.

4.Кримінальний кодекс Республіки Польща / під ред.. В.Л. Менчинського. Переклад на українську мову В.С. Станіч. К.: ОВК, 2016. 138 с., С.70-72.

5.Кримінальний кодекс Королівства Іспанія / під ред.. В.Л. Менчинського. Переклад на українську мову О.В. Лішевської. К.: ОВК, 2017. 284 с., С. 181-183.

6.Мисливий В.А. Злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту (кримінально-правове та кримінологічне дослідження): автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08. Київ: КНУВС, 2005. 36 с., С. 8-9.

7.Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації. Монографія. К.: Юрисконсульт, 2006. 1048 с., С.801-806.

ОСНОВА КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ : ЗВ'ЯЗОК МІЖ СКЛАДОМ ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА КРИМІНАЛЬНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ

*Огородник А.О., курсантка 2-го курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
(Одеський державний університет внутрішніх справ)
Науковий керівник: Щирська Вікторія Сергіївна*

Склад правопорушення визначається законом і включає об'єктивні та суб'єктивні елементи, які характеризують злочинну діяльність. Кримінальна відповідальність передбачає покарання за скоєння злочину згідно з встановленими нормами права. Такий зв'язок гарантує відповідність покарання вчиненим правопорушенням і сприяє забезпеченню правопорядку в суспільстві. [1; с.217].

У теорії кримінального права існує значна кількість концепцій щодо визначення поняття кримінальної відповідальності. Однією з перших, яка виникла ще на початку створення перших кримінальних законів, сформувалася теорія, що ототожнювала кримінальну відповідальність і покарання. Із розвитком кримінального законодавства ця теорія втратила своє значення, і на сьогодні безпосередньо в самому законі законодавець відрізняє поняття кримінальної відповідальності та покарання, зокрема під час формування інститутів звільнення від кримінальної відповідальності та кримінального покарання (розділи IX та XII Загальної частини Кримінального Кодексу України).[2; с.118].

Кримінальна відповідальність є різновидом юридичної відповідальності як складової соціальної відповідальності. Її особливістю порівняно з іншими видами соціальної відповідальності є те, що вона будується на нормативних вимогах, які забезпечуються у необхідних випадках державним примусом. [3; с.173].

По-перше, аналіз поняття кримінального правопорушення як категорії науки кримінального права передбачає об'єктивний, постійно плинний суспільно-історичний процес (Babanina, 2019). Зміна політичних, економічних,

моральних засад життя людей спричиняє зміну того діяння, яке суспільство визнає як кримінальне правопорушення. Дискусія в науці розгортається до-вокола того, чи є поняття кримінального правопорушення суто формально-логічною дефініцією із самостійними тенденціями розвитку, чи воно безпосередньо пов'язане з процесами, наявними в суспільній практиці. Тобто йдеться про взаємозв'язок матеріальної та формальної ознак кримінального правопорушення (Yurikov, 2021). Деякі автори відкидають певні ознаки у визначенні поняття кримінального правопорушення, інші ж – об'єднують їх як його складові. По-друге, поняття кримінального правопорушення по-різному тлумачать відповідно до особливостей юридично-правової системи, у якій воно відіграє якщо не ключову, то принаймні провідну роль. З одного боку, воно є видовим, порівняно з іншими загальноюридичними поняттями, такими як «правопорушення», «неправомірні поведінка», «проступок», «делікт», «норма» тощо, а з другого – це поняття відокремлює решту діянь як не суспільно небезпечні, з чим і пов'язаний вид відповідальності особи за вчи-нене: адміністративна, цивільна, дисциплінарна, на відміну від кримінально-го правопорушення, за вчинення якого передбачено кримінальну відпові-дальність. По-третє, у межах однієї юридично-правової системи через специфі-ку юридичної науки загалом завжди зберігаються розбіжності між чітким, однозначним визначенням кримінального правопорушення законодавцем, закріпленням у Кримінальному кодексі, і науково-пошуковим поясненням його як предмета кримінального права. Чимало авторів небезпідставно роз-межовують поняття Кримінального кодексу, кримінального закону й закону про кримінальну відповідальність, а це ускладнює розуміння предмета дослі-дження кримінального права. [4; с.80].

Для суспільства важливим є з'ясування ефективності реалізації криміна-льної відповідальності, яка визначається шляхом співвідношення цілей та тими фактичними результатами, які досягаються при її реалізації. За слова Бауліна Ю. наявні такі фундаментальні проблеми кримінальної відповідаль-ності: 1) кримінально-правова політика як частина державної політики про-тидії злочинності і кримінальна відповідальність як захід кримінально-правового реагування на злочинність; 2) кримінальна відповідальність як вид юридичної відповідальності в системі заходів кримінальноправового харак-теру; 3) кримінально-правові відносини, у рамках яких вона реалізується ; 4) її сутність, зміст та форми; 5) поняття та види кримінальної відповідальності; 6) підстави та обставини, що її виключають; 7) цілі кримінальної відпові-дальності та ефективність її реалізації; 8) звільнення від кримінальної відпові-дальності. [5; с.11].

З наведених вище тез , можна зробити наступні висновки щодо поняття кримінальної відповідальності таскладу кримінального правопорушення:

Кримінальна відповідальність є різновидом юридичної відповідальності, яка базується на нормативних вимогах з можливістю державного примусу.[6; с.131]

Концепція кримінального правопорушення визначається як складний суспільно-історичний процес, що змінюється залежно від політичних, економічних та моральних засад суспільства.

Глумачення поняття кримінального правопорушення може відрізнятися залежно від юридичної системи та контексту, в якому воно використовується.

Література:

1. Литвинова О.М. Кримінальне право : підручник. Харків : ХНУВС, 2020. 428с.
2. Дзюба Ю.П. Суспільна небезпечність злочинів та соціальна обумовленість кримінально-правової заборони. Київ, 2014. 403с.
3. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Кримінальне право: навч. Посіб. За заг. ред. М.І. Хавронюка. Київ, 2014. 944 с.
4. Микитчик О. Поняття кримінального правопорушення в системі визначень антисуспільної поведінки : філософські та методологічні проблеми права. Київ, 2023. С. 78–85.
5. Фундаментальні проблеми кримінальної відповідальності : матеріали наук. полілогу. Харків : Право, 2018. 208 с. URL : https://pravo-izdat.com.ua/image/data/Files/470/3_Fundamentalni_problemi_kriminalnoi_vidpovidalnosti_vnutri.pdf (дата звернення 18.03.2024).
6. Гринь Д.О., Донченко О.І. Кримінальна відповідальність як різновид юридичної відповідальності. Одеса : Правова держава, 2015. С.129-135. URL : <http://pd.onu.edu.ua/article/view/44448/40593> (дата звернення 18.03.2024).

ПРОБЛЕМИ ПРОГРЕСИВНОЇ СИСТЕМИ ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ СТОСОВНО ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ЖІНОК

Резніченко Г.С.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінального права та кримінології

Одеського державного університету внутрішніх справ, м. Одеса

Прогресивна система відбування покарання передбачає можливість впливу засудженого на строк призначеного йому покарання шляхом позитивної поведінки у місцях позбавлення волі, доброго відношення до праці, доведеності свого виправлення. Під прогресивною системою виконання кримінальних покарань розуміють встановлений законом порядок змін умов виконання кримінальних покарань, що поліпшує або погіршує правовий статус засудженого залежно від його поведінки, ставлення до відбуття покарання [2, с. 377].

Так ч. 2 ст. 81 КК визначає порядок застосування умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, якщо засуджений сумлінною поведінкою і ставленням до праці доведе своє виправлення (відбувши певний строк

покарання - 1/2, 2/3, 3/4). Частина 3 ст. 82 КК визначає порядок заміни невідбутої частини основного покарання більш м'яким, якщо засуджений став на шлях виправлення (відбувши певний строк покарання: 1/3, 1/2, 2/3) [4]. Стаття 101 КВК, яка визначає умови та підстави переведення засуджених до дільниці соціальної реабілітації осіб, які відбули певний строк покарання (1/4, 1/3, 1/2), використовує ті ж поняття «засуджені, які стали на шлях виправлення» [1].

Частина 2 ст. 138 КВК, яка визначає спеціальні права засуджених, які відбувають позбавлення волі в установах мінімального рівня із загальними умовами утримання, визначає таке: при сумлінній поведінці і ставленні до праці після відбуття не менше однієї третини строку покарання засуджені, які тримаються в дільниці ресоціалізації виправної колонії, мають право на поліпшення умов тримання [1]. Таким чином, аналізуючи зміст розглянутих статей маємо підстави стверджувати, що будь-яка зміна в правовому статусі засудженої потребує від неї сумлінного ставлення до праці та сумлінної поведінки. З одного боку, закон, встановлюючи певні критерії поведінки засуджених: сумлінне ставлення до праці, сумлінна поведінка, - надає певні підстави для визначення оцінки ступня виправлення засудженого, і навіть в окремих випадках визначає цей ступінь (ст.ст. 81, 82 КК; 101 КВК), проте з іншого, не надає визначення цих понять. Тож досить «важко виділити серед усієї маси засуджених, які ведуть себе зразково, сумлінно ставляться до праці, тих, які дійсно виправилися» [3, с. 206].

Не визначається сутність понять «сумлінне ставлення до праці», «сумлінна поведінка», «став на шлях виправлення», «довів своє виправлення». Оскільки за чинним законодавством будь-який ступінь виправлення потребує сумлінної поведінки і ставлення до праці, маємо дійти висновку, що всі визначені заходи щодо зміни правового статусу засудженого під час відбування покарання різняться лише строком покарання, який необхідно відбутися засудженій. А це неправильно, не відповідає принципу справедливості, диференціації та індивідуалізації покарання. Вивчення дисциплінарної практики в жіночих установах доводить, що дуже часто жінки вчиняють ситуативні порушення режиму відбування покарання, які не є проявом антисуспільної настанови, а лише результат негативного впливу позбавлення волі. У таких випадках постає питання, чи охоплюється наявність поодиноких порушень порядку відбування покарання засудженими жінками поняттям сумлінності в поведінці, і чи може жінка сподіватися на можливість дострокового звільнення, поліпшення умов утримання під час перебування у місцях позбавлення волі? Закон не визначає ні якісних, ні кількісних показників сумлінного ставлення засудженої до праці, сумлінної поведінки. Уважається правильною позиція професора В. О. Меркулової стосовно того, що до засуджених жінок, які «сумлінно ставляться до праці», «сумлінно поводяться» можна відносити навіть тих, які протягом року мали два і більше стягнення за порушення вимог щодо організації праці, режиму відбування призначеного покарання, за умови, що це незначні правопорушення, які не визначені законом як злісні [4, с. 197].

Частина 3 ст. 101 КВК України визначає також категорію осіб, які є злісними порушниками режиму відбування покарання, і які не можуть бути переведені до дільниці соціальної реабілітації, або ж навпаки позбавляються права там перебувати. Проте на відміну від попередньо зазначеного, чинним кримінально-виконавчим законодавством чітко надається визначення поняття злісного порушення встановленого порядку відбування покарання (ст. 133 КВК).

Тож тільки законодавче визначення якісних та кількісних характеристик усіх визначених у кримінальних, кримінально-виконавчих нормах понять (сумлінна поведінка, порушення встановленого порядку відбування покарання, злісне порушення встановленого порядку відбування покарання) надасть можливість чітко визначати в правозастосуванні ті юридичні наслідки, які пов'язані з певним ступенем виправлення. Вони мають відрізнитися не лише строком відбутого покарання, але й конкретними показниками життєдіяльності засудженої особи під час відбування позбавлення волі. Такий підхід має стимулювати сумлінну поведінку засудженої особи, оскільки з перших днів перебування в місцях позбавлення волі вона матиме взірць тої поведінки, яка є необхідною для кожного окремого випадку змін в умовах відбування позбавлення волі. Засуджений має для себе вирішити доцільність та можливість досягнення такої перспективи, яка за законами педагогіки має бути найближчою, середньою та далекою, проте реальною, як такою, що надає суттєве покращання правового стану особи, залежно від відбутого покарання та поведінки.

Література:

1. Кримінально-виконавчий кодекс України : Закон України від 11.07.2003 № 1129-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text> (дата звернення: 09.03.2024)
2. Кримінально-виконавче право : навчальний посібник / В.А. Бадира, С.Ф. Денисов, Т.А. Денисова та ін. ; за ред. Т.А. Денисової. К.: Істина, 2008. 400 с.
3. Середницький В. М. Класифікація засуджених до позбавлення волі за ступенем виправлення. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики: Щорічний бюлетень Київського інституту внутрішніх справ*. 2001. № 6. С. 204-208.
4. Меркулова В. О. Жінка як суб'єкт кримінальної відповідальності : монографія. Вид. 2-е. Одеса, НДРВВ ОЮІ НУВС, 2003. 281 с. -

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ДОКУМЕНТООБІГ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

*С.О. Сاینчин, адвокат, к.ю.н.,
Докторант кафедри криміналістики
Одеський державний Університет внутрішніх справ*

Чіткого визначення переліку документів, які складають учасники кримінального провадження, на нашу думку кримінально-процесуальним кодексом не визначено.

Вимогами ст. 109 КПК України визначено реєстр матеріалів кримінального провадження. На підставі чого можливо зробити висновок, про те, що матеріали кримінального провадження мають містити: процесуальні рішення та процесуальні дії слідчого, прокурора, якими є: протоколи, постанови, які разом з обвинувальним актом направляються до суду. Відповідно до ст.291 КПК України надання до суду інших документів забороняється.

Поняття «документ» означає діловий папір, який підтверджує право на що-небудь, або підтверджує певний юридичний факт, або слугує доказом будь-чого.

Латинське слово «*documentum*» означає «пояснює», «викладає справу», «зразок», «взірець».

Документ – це засіб закріплення людиною з допомогою письмової мови, або яких-небудь знаків чи символів або іншими засобами на спеціальному матеріальному носії інформації про факти, події, явища об'єктивної дійсності, зовнішньо-предметної чи розумової діяльності людини, її плани, наміри, рішення та дії.

Юридичний документ – це письмовий акт, який встановлює, розвиває або припиняє певні правовідносини чи фіксує юридично значимі факти та дії, або виступає актом правотворчості чи виконує функцію тлумачення права.

Кримінально-процесуальним документом можна вважати письмовий документ, складений на основі кримінально-процесуального закону правомочним на це суб'єктом у зв'язку із здійсненням будь-яких процесуальних актів (виконанням процесуальних дій або прийняттям рішень), в якому засобами письмової мови зафіксовано інформацію про хід та результати діяльності учасників кримінального процесу.

Необхідно зазначити, що «процесуальний акт» являє собою нерозривну єдність процесуальної дії або рішення та його засвідчувальної частини – процесуального документа.

Процесуальний документ – важливий атрибут процесуальної дії або рішення, органічна частина процесуального акту. Неприпустиме здійснення будь-якої процесуальної дії без складання передбаченого законом процесуального документа і навпаки.

Процесуальний документ незмінно є найважливішим елементом процесуальної форми, яка покликана, по-перше, доводити до відома юридично значимі факти, закріплювати та засвідчувати отримані фактичні дані – докази, а тим самим сприяти встановленню об'єктивної істини, в силу чого у самій процесуальній формі законодавчо втілюється накопичений людством досвід пізнання істини; по-друге, слугувати засобом реалізації учасниками процесу своїх прав та обов'язків; по-третє, бути гарантією законності.

Процесуальні документи поділяються на окремі види: протоколи, процесуальні рішення (постанови, подання, обвинувальні висновки, ухвали, вирoki) та інші акти.

У кримінальному провадженні складаються такі документи: протоколи, постанови, повідомлення, обвинувальні акти, подання, клопотання, зобов'язання, повістки, заяви, окремі доручення, вказівки, декларації, пам'ятки, ордери, скарги, угоди, висновки, ухвали, вирoki.

Процесуальне рішення – це складений на основі кримінально-процесуального закону уповноваженим на це суб'єктом за наявності передбачених законом фактичних та юридичних підстав письмовий документ, який встановлює, розвиває або припиняє певні правовідносини. Рішення слідчого *приймається у формі постанови*.

Постанова – це процесуальний документ, в якому викладається, мотивується та формулюється рішення або розпорядження слідчого прокурора, прийняте в процесі провадження у справі.

Про рішення, прийняті слідчим або прокурором під час провадження досудового слідства у випадках, зазначених в законі, а також у випадках, коли це визнає за необхідне слідчий або прокурор, складається мотивована постановова відповідно до вимог ст. 110 КПК України та додаткових приписів, що містяться в окремих нормах, які визначають підстави, умови, зміст і форму окремих процесуальних рішень

Окрім постанов, певні рішення слідчого та прокурора можуть викладатись в таких документах як подання, вказівки, доручення. З прийняттям КПК України в 2012 р. набирають широкого застосування такі процесуальні документи як клопотання про провадження негласних слідчих (розшукових) дій, повідомлення та пам'ятка.

У клопотанні слідчого перед слідчим суддею про провадження негласної слідчої (розшукової) дії обґрунтовується можливість отримання під час її проведення доказів, та відповідно необхідність проведення такої дії.

Повідомлення у кримінальному провадженні є процесуальною дією, за допомогою якої слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд повідомляє певного учасника кримінального провадження про дату, час та місце проведення відповідної процесуальної дії або про прийняте процесуальне рішення чи здійснену процесуальну дію.

Законність складання документа. Будь-який процесуальний документ має відповідати вимогам закону: складатися уповноваженою на те особою, за

наявності передбачених законом підстав, виконуватися та засвідчуватися відповідно до вимог закону. Якщо в процесуальних нормах права закріплені обов'язкові реквізити документа, вони мають бути до нього включені. Документ має відповідати вимогам закону як за формою, так і за змістом. Сам кримінально-процесуальний закон при цьому повинен містити оптимальні вимоги, які забезпечують як швидкість дій посадових осіб правоохоронних органів, так і результативність складених документів.

З врахуванням викладеного нами вважається що законодавцем не досконально визначено перелік документів в кримінальному провадженні разом з тим це є науково-практичною проблематикою а також не з'ясовано обґрунтування приналежності до якого документообігу відноситься документи слідчого (процесуальні рішення або дії), а саме: клопотання, повідомлення, доручення та інші документи, що є необхідним в науковому дослідженні.

Література:

1. Конституція України: Прийнята Верховною Радою України 28 ервня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
2. Кримінально-процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2013. – № 9–10, № 11–12, № 13. – Ст. 88, із змінами, внесеними згідно із Законами № 5076- VI від 05.07.2012 // ВВР. – 2013. – № 27. – Ст. 282; № 5288-VI від 18.09.2012 // ВВР. – 2013. – № 37. – Ст. 490; № 222-VII від 18.04.2013; № 406-VII від 04.07.2013.
3. Практикум зі складання кримінально-процесуальних документів (досудове провадження): навч. – практ. посібник / В. В. Рожнова, О. Ф. Шанько, Ю. І. Азаров. – К.: Вид. Паливода А. В., 2005.
4. *Тертишник В. М.* Зразки юридичних документів: Настільна книга слідчого: навчальний посібник [для студ. вищ. авч. закл.] / В. М. Тертишник. – К.: Правова єдність, 2009. – 344 с.

КВАЛІФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ОСОБИ

Серпіонова Валерія Андріївна,
курсантка 3-го курсу факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції 301 взвод
Науковий керівник: Ірина Миколаївна Чекартьова,
професор кафедри кримінального права та кримінології
кандидат юридичних наук, доцент

Статева свобода та статева недоторканість визнані ключовими компонентами прав та свобод особи, виступаючи не лише як важливі стовпи цивілізаційного розвитку, але й як мірило гуманістичності суспільства. Проте, на жаль, сучасний світ стикається із серйозною проблемою – кримінальними правопорушеннями проти статевої свободи та статевої недоторканості. Ця проблема не лише становить загрозу для фізичного та психічного здоров'я постражда-

лих, але й порушує основи гідності та моралі. Актуальність дослідження цієї теми підкреслюється зростаючими тенденціями цих правопорушень та необхідністю вдосконалення правового механізму, спрямованого на їх запобігання та покарання.

Свобода особи та її недоторканість є невід'ємними атрибутами гідності та індивідуальності. Проте, останні події та статистика свідчать про те, що кримінальні порушення в цій сфері залишаються актуальними та значно впливають на стабільність суспільства. За січень-травень 2023 року обліковано 377 випадків кримінальних правопорушень проти статевої свободи, у порівнянні із 260 випадками за аналогічний період 2022 року [1]. Це не тільки свідчить про зростання кількості подібних кримінальних правопорушень, але й вказує на необхідність глибокого аналізу та системного підходу до розв'язання цієї проблеми.

Спроби здійснити кваліфіковану оцінку реального рівня злочинності у цій сфері стикаються з певними труднощами через високий рівень латентності таких кримінальних правопорушень. Іншими словами, багато випадків не реєструються офіційно, а це ускладнює визначення реальних масштабів проблеми та впровадження ефективних превентивних заходів.

Україна, яка активно впроваджує європейські стандарти, не залишається осторонь цієї проблеми. Зміни та доповнення до Кримінального кодексу України, хоча і були внесені для вдосконалення системи правового регулювання, викликають нові питання та суперечності. Науковий аналіз цих норм є необхідним для розуміння їхнього впливу на судову практику та можливості їхньої оптимізації відповідно до сучасних викликів.

Сьогодні дослідження кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості та особливості їх кваліфікації набувають особливої актуальності. Його результати можуть служити фундаментом для подальших правових реформ та впровадження ефективних механізмів протидії цьому соціально-правовому явищу.

Українське законодавство визнає найвищою соціальною цінністю життя, здоров'я, честі та гідності людини, які є недоторканими згідно з Конституцією України. Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості розглядаються як серйозні посягання на особистість, пов'язані з порушенням моральних норм. Право особи на свободу та особливу недоторканість, включаючи статеву свободу, гарантоване законом.

Особливо небезпечними є статеві кримінальні правопорушення проти неповнолітніх, оскільки вони можуть посягати на їхню статеву недоторканість та розвиток, призводячи до серйозних психологічних травм та аморального способу життя. У Кримінальному кодексі України передбачено різні види цих правопорушень, включаючи насильницькі та ненасильницькі.

Заслугує на увагу думка І. Легана, який визначає статеву свободу як право повнолітньої та психічно здорової особи самостійно обирати партнера для статевих стосунків, уникнувши будь-якого примусу. На зазначає вчений, статева недоторканість – це абсолютна заборона вступати у статеві відносини

з особою, яка з різних причин не наділена статевою свободою (психічна хвороба, малолітня особа) [2, с.105].

Кримінальна відповідальність за кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи встановлена в розділі IV Особливої частини КК України та охоплює такі статті, як зґвалтування, сексуальне насильство, примушування до вступу в статевий зв'язок, вчинення дій сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку, розбещення неповнолітніх та домагання дитини для сексуальних цілей.

Прийняття Закону України від 6 грудня 2017 року було спрямовано на виконання Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству, який вніс суттєві зміни до Кримінального кодексу України, особливо до розділу IV [3]. Ці зміни викликали різні точки зору серед науковців.

Деякі вчені, зокрема І.І. Чугунніков, вважає, що на той момент не було потреби у реформуванні системи злочинів проти статевої свободи [4, с.117]. З іншого боку, О.О. Дудоров вважає, що ініціювати нові законодавчі зміни рано, і слід спочатку вивчати правозастосовну практику [5, с.107].

Зміни до статей 152 та 153 Кримінального кодексу розширили суспільно-небезпечні дії зґвалтування та визначили сексуальне насильство. Проте, ці зміни стали причиною складнощів у визначенні кваліфікації кримінальних правопорушень, оскільки не було чітких визначень дій сексуального характеру та відсутності добровільної згоди.

Однак, на думку О.О. Дудорова, зміни у понятті «статева свобода» призвели до розширення терміну «недобровільність», охоплюючи ширший спектр неправомірної поведінки в сексуальній сфері [5, с.107].

Досліджуючи судову практику, варто звернути увагу на висновок Верховного суду про відсутність добровільної згоди, який викладений у справі № 684/289/20. Суд визначив, що сексуальне проникнення в тіло потерпілої не може вважатися добровільним, якщо його здійснено застосуванням фізичного насильства чи погрози. Відсутність добровільної згоди розглядається як факт, що повинен вирішуватися у кожному кримінальному провадженні з урахуванням супутніх обставин, таких як стан сп'яніння, поведінка потерпілої, та інші аспекти [6].

Вказівка про відсутність добровільної згоди також міститься в статтях 153 та 154 Кримінального кодексу України, але може вважатися зайвою, оскільки це поняття повністю охоплюється термінами «сексуальне насильство» та «примушування». Наприклад, Закон про запобігання домашньому насильству визначає сексуальне насильство як будь-які незгодні дії стосовно повнолітніх чи дітей, або в присутності дитини, включаючи примушування до акту сексуального характеру з третьою особою та інші порушення статевої свободи.

Проводячи аналіз проблем кримінальних порушень у сфері статевої свободи та недоторканості особи, С. Репецьким було виявлено розбіжності, що стосуються відповідальності за такі дії. Так, вчений зазначає, що термін «ста-

тевий зв'язок» використовується в назві ст. 154 КК України, хоча сама стаття у частинах 1 та 2 говорить про примушування особи до «акту сексуального характеру». У статтях 152, 153, 155 та 156-1 КК України зазначено вчинення «дій сексуального характеру». Також виникає плутанина у термінах, де в одних частинах говориться про «особу, яка не досягла шістнадцятирічного віку», а в інших - «неповнолітніх», «малолітню особу» чи «дитину». Це призводить до протиріччя та неузгодженості в застосуванні норм [7, с.303].

Рекомендується виправити ці невідповідності: в назві ст. 154 КК України замінити «статевий зв'язок» на «дії сексуального характеру», а в частинах 1 та 2 - «акт сексуального характеру»; в ст. 156 КК України замінити «неповнолітніх» на «особа, яка не досягла шістнадцятирічного віку», а в ст. 156-1 КК України - «дитина» на «неповнолітніх» [7, с.303].

Подібні невідповідності виявлені і в ст. 152 та 155 КК України, зокрема щодо предметів, якими здійснюється проникнення в тіло. Так, у ст. 152 зазначено геніталії або інший предмет, а в ст. 155 - геніталії та інші органи чи частини тіла. Рекомендується внести зміни для усунення цих невідповідностей.

Також, в контексті визначення зґвалтування, яке включає вагінальне проникнення пальцями чи руками, слід розглянути можливість приведення ст. 152 КК України у відповідність, оскільки зараз вона не охоплює такі дії, які не можна віднести до геніталій чи предметів [7, с.304].

Таким чином, аналіз кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості українським законодавством вказує на потребу уточнень та уніфікації понять. Запропоновані зміни, спрямовані на вдосконалення термінології та визначення критеріїв «добровільної згоди» та «недобровільності», мають на меті уникнення невідповідностей та забезпечення чіткості норм закону. Рекомендації стосовно уточнення визначень та віку постраждалих, а також усунення протиріччя, сприятимуть консистентності та точності правових норм. Ці зміни слід розглядати як необхідний крок для покращення ефективності боротьби з порушеннями статевої свободи та статевої недоторканості в сучасному суспільстві, забезпечуючи відповідність принципам справедливості та правової точності.

Література:

1. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Офіс Генерального прокуратура. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення 11.03.2024).
2. Леган І. М. Особливості кваліфікації кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2023. Випуск 2 (49). С.105-108.
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 11.03.2024).
4. Чугуніков І.І. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи на порозі змін. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 2. Т. 2. С. 117-126.

5. Дудоров О.О. Кримінально-правові проблеми сучасної України (вибрані праці). Київ: Ваїге, 2022. 632 с.

6. Висновок Верховного Суду у справі №684/289/20 від 20.10.2022. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106940531> (дата звернення: 11.03.2024).

7. Репецький С. П. Актуальні проблеми кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Серія Право*. 2023. Випуск 15(27). Том 2. С. 299-306.

КВАЛІФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ

Суліма Катерина Віталіївна,

курсантка 3-го курсу

Одеського державного університету

внутрішніх справ ФПФПКП

Науковий керівник: Чекмарьова Ірина Миколаївна,

к.ю.н., доцент, професор кафедри

кримінального права та кримінології

ФПФОДР

При аналізі кримінальних правопорушень, у тому числі вчинених проти життя та здоров'я людини, необхідна ретельна перевірка як об'єктивних, так і суб'єктивних ознак. Цей аналіз допомагає нам зрозуміти справжню природу та сутність даних правопорушень і служить основою для їх класифікації. Важливо наголосити на важливості кваліфікації кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я, оскільки вона дає змогу виявити будь-які прогалини чи неузгодженості в законодавстві України про кримінальну відповідальність через класифікацію цих злочинів за певними критеріями.

Дослідження, проведені авторитетними вітчизняними вченими, в тому числі А.Ю. Бабій, В. І. Борисовим, О. О. Дудоровим, П. П. Латковським, О.В. Попович, В. В. Сташис, О. С. Стеблінською, В. Я. Тацієм, Л. В. Томаш, В. І. Тютюгіним, зробили значний внесок у розгляд питання кваліфікації кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи.

Важливо відзначити, що життя та фізичне благополуччя людини високо цінуються та охороняються як у глобальному, так і в місцевому масштабі. Зокрема, відповідно до керівних принципів, викладених у Загальній декларації про права людини від 10 грудня 1948 року (№ 995_015), зазначено, що «кожна людина має право на життя, свободу та захист особистої гідності» (ст.3). [2].

Конституція України містить положення, які підкреслюють непорушну цінність життя, здоров'я, честі, гідності, недоторканності та безпеки особи в

українському суспільстві (ст. 3). Крім того, Закон чітко гарантує кожній людині невід'ємне право на життя (ст. 27), забороняє застосування до будь-якої особи тортур, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження. Конституція захищає від піддавання осіб медичним, науковим чи іншим експериментам без їхньої добровільної згоди (ст. 28) [3].

Україна зобов'язана виконати певні вимоги у сфері прав людини, які зумовлюють реальну реалізацію прав і свобод, визначених Конституцією країни. Вирішальну роль у досягненні цих цілей відіграє Кримінальний кодекс України, який надає пріоритет правовому забезпеченню прав і свобод особи шляхом протидії кримінальним правопорушенням.

У межах існуючої законодавчої бази України існує комплексний набір положень Кримінального кодексу (далі – КК), які стосуються різних дій, які становлять значну загрозу благополуччю та фізичній недоторканості осіб. Ці конкретні діяння віднесені до окремого розділу в Особливій частині Кримінального кодексу: «Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи» [4].

При побудові системи кримінальних правопорушень, пов'язаних із життям і здоров'ям, враховуються їх конкретні цілі та місце у відповідних нормах КК. В результаті система організована наступним чином:

- 1) Кримінальні правопорушення проти життя особи (ст.115-120, 129 КК).
- 2) Кримінальні правопорушення проти здоров'я особи (ст.121-128, 130,133 КК).
- 3) Кримінальні правопорушення що становлять небезпеку для життя і здоров'я особи, що вчинені у сфері медичного обслуговування (ст.131-132,138-145 КК).
- 4) Інші кримінальні правопорушення, що становлять небезпеку для життя і здоров'я особи (ст.134-137 КК) [2].

Під час протидії протиправній діяльності, зокрема правопорушенням, що становлять значну загрозу життю та благополуччю осіб, обов'язково дотримуватись чинного кримінального законодавства України. Вирішальним аспектом цієї роботи є точна кваліфікація кримінальних злочинів, оскільки це є життєво важливим кроком у застосуванні норм кримінального права. Належна кваліфікація забезпечує дотримання конституційного принципу верховенства права в Україні, забезпечення прав і свобод людини. Це є передумовою для вирішення питань щодо встановлення підстав притягнення осіб до відповідальності за суспільно шкідливі дії, призначення справедливих покарань, розгляду питань про звільнення від кримінальної відповідальності чи покарання [2].

Під поняттям «кваліфікація кримінальних правопорушень» розуміють процес юридичного встановлення та закріплення точної відповідності між ознаками кримінального правопорушення та суспільно небезпечного діяння, визначеними у відповідному законі. Цей процес, окреслений у законі про кримінальну відповідальність, також передбачає відмежування кримінальних правопорушень від діянь, які не кваліфікуються як такі [2].

На кваліфікацію кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи можуть упливати такі об'єктивні чинники:

а) у справах про умисне вбивство, вчинене матір'ю щодо своєї новонародженої дитини, час вчинення часто пов'язують з моментом пологів або найближчим часом після них.

б) акт (спосіб) вчинення (наприклад, використання обману або примусу до донорства);

в) умови вчинення злочину, такі як використання необхідної оборони у випадках умисного вбивства [4].

Суб'єктивна сторона цих кримінальних правопорушень передбачає як умисне вбивство, тяжке тілесне ушкодження та погрозу вбивством, так і необережне вбивство та необережне тілесне ушкодження різного ступеня.

Враховуючи зазначені вище фактори, можна стверджувати, що злочини, вчинені проти життя та здоров'я людини, можна класифікувати на відповідні види за такими критеріями:

1. До складу кримінальних правопорушень входять дії, які безпосередньо завдають шкоди життю та здоров'ю особи або створюють небезпеку для неї.

2. Об'єктивна сторона стосується конкретного виду кримінальних правопорушень, що створюють загрозу життю та здоров'ю особи.

3. Через встановлення об'єктивної сторони (за моментом завершення протиправної дії) злочинних діянь проти життя та здоров'я особи.

4. За суб'єктом вчинення кримінального правопорушення.

5. За формою вини, пов'язаної проти життя та здоров'я особи [2].

Література:

1. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М.І. Хавронюка. К.: Ваіте, 2019. 288 с.

2. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навч. посіб. / ра заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваіте, 2014. 944 с.

3. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96/ВР. Голос України. 1996. № 128. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

4. Кримінальне право України. Особлива частина : навч. посіб. / О.В. Попович, Л. В. Томаш, П. П. Латковський, А. Ю. Бабій. Чернівці, 2022. 319 с.

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ЗАКРІПЛЕННЯ У ЧИННОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ ІНСТИТУТУ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ

Василь Васильович Топчій

*доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
директор навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
<https://orcid.org/0000-0002-1726-9028>*

Володимир Степанович Ковальчук

*начальник відділу ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань
та інформаційно-аналітичної роботи Волинської обласної прокуратури
<https://orcid.org/0000-0002-6025-1608>*

Сучасний стан і рівень злочинності, особливо в умовах появи у її структурі нових кримінальних правопорушень, які є наслідком військової агресії росії щодо України, обумовлюють необхідність на всіх рівнях (політичному, законодавчому, правозастосовному, науковому, т. ін.) оцінити їх суспільну небезпеку для нашої держави з огляду соціально-правових процесів детермінації протиправної поведінки в окремих членів суспільства та, зокрема, джерел формування так званої рецидивної злочинності (ст. 34 КК) [1, с. 183-184].

Більш того, серед критеріїв визначення готовності України до вступу як у Європейський Союз (ЄС), так і у НАТО одним із пріоритетних є рівень захищеності прав і законних інтересів та свобод громадян нашої держави та інших осіб, які на законних підставах перебувають у ній, що виступає додатковим аргументом щодо актуальності, теоретичної та практичної значущості теми даної наукової статті.

У цьому контексті вкрай важливим кроком держави має стати повне, раціональне та ефективне використання існуючих у неї правових можливостей, спрямованих на своєчасне запобігання вчиненню кримінальних правопорушень. При цьому особливе місце та роль у системі суб'єктів кримінального запобігання мають займати і відігравати учасники сторони обвинувачення у кримінальному провадженні (ст. ст. 36-41 Кримінального процесуального кодексу (КПК)), які у ході кримінального процесу в обов'язковому порядку вимушені реалізовувати завдання так званої слідчої профілактики [2, с. 21-22].

Саме тому у чинному законодавстві необхідно створити належні правові умови і гарантії для ефективного заняття даним видом суспільної діяльності у ході кримінального провадження.

У той самий час, відсутність у КПК кримінально-процесуальних засад запобігання злочинності не тільки знижує рівень реалізації на практиці завдань кримінального провадження (ст. 2 зазначеного Кодексу), але й протидії суспільно небезпечним, особливо рецидивного характеру, проявам у нашому суспільстві [3, с. 39-43].

Якщо у цілому узагальнити існуючі наукові, нормативно-правові та правозастосовні підходи то під кримінально-процесуальними засадами запобі-

гання правопорушенням варто розуміти закріплену у правових джерелах суспільну діяльність, яка реалізується на основі науково обґрунтованих і практично обумовлених підходах та спрямована на вирішення таких кримінологічно значущих завдань, які мають пряме і безпосереднє відношення до реалізації завдань кримінального провадження, а також до нейтралізації, блокування, усунення тощо детермінант, які спричинили, обумовили та скорелювали вчинення конкретно взятого кримінального правопорушення.

Зазначений підхід, як видається, дозволить на всіх рівнях (законодавчому, доктринальному, правозастосовному, т. ін.) створити належні методологічні умови для з'ясування сутності та змісту кримінально-процесуальних засад запобігання правопорушенням дозволяє констатувати, що вони є невід'ємною та об'єктивно обумовленою частиною більш об'ємної суспільної діяльності, яка об'єднана нормами кримінального права, процесу і кримінально-виконавчим права, та на науковому та нормативно-правовому рівнях називається «запобігання кримінальним правопорушенням», що варто усім суб'єктами наукового та правозастосовного спрямування враховувати при розробці та обґрунтуванні підходів, позицій і положень, висновків тощо.

Література:

1. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології : теорія і практика : У 3-х кн. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1 : Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с.
2. Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. посіб. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2011. 120 с.
3. Батиргарєєва В. С., Бабенко А. М. Аналіз сучасної криміногенної ситуації в Україні як інформаційна модель для розробки стратегії зменшення можливостей вчинення злочинів. *Архів кримінології та судових наук*. 2020. № 1. С. 39-43.

ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД ДО АНАЛІЗУ КРИМІНАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ: ПОЄДНАННЯ ГЕОПРОСТОРОВОГО АНАЛІЗУ, СОЦІАЛЬНОЇ МЕРЕЖЕВОЇ АНАЛІТИКИ ТА КІБЕРІНТЕЛЕКТУ

Форос Ганна,

*кандидат юридичних наук, доцент
завідувачка кафедри кібербезпеки та інформаційного забезпечення
Одеський державний університет внутрішніх справ,*

Цюпка Дар'я,

*здобувачка вищої освіти 3-го курсу ФПФODP
Одеський державний університет внутрішніх справ*

Сучасний світ переживає швидкий технологічний розвиток, що відображається не лише у покращенні життя людей, але й у виникненні нових викликів у сфері безпеки. Інформаційні технології надають можливість швидкої та анонімної взаємодії, що стимулює не лише розвиток суспільства, але й кримінальної активності. Однак із зростанням обсягів інформації, яку ство-

рює та обробляє сучасне суспільство, зростає і потреба у нових методах та підходах до її аналізу з метою запобігання кримінальним правопорушенням та забезпечення безпеки громадян.

Актуальність теми виокремлюється з ряду факторів. По-перше, відзначається збільшення кількості кримінальних випадків, що викликані використанням сучасних технологій. Кіберзлочинність, шахрайство в інтернеті та кібертероризм стають серйозними загрозами для безпеки громадян та стабільності суспільства.

По-друге, геопросторовий аналіз набуває все більшої важливості в умовах зростаючого міського населення та трансформації географічного середовища. Розуміння географічних закономірностей кримінальної активності дозволяє розробляти ефективніші стратегії протидії злочинності та оптимізувати розподіл ресурсів правоохоронних органів.

По-третє, соціальна мережева аналітика набуває значення у зв'язку зі зростанням використання соціальних мереж як засобу комунікації та взаємодії. Аналіз мережевих зв'язків дозволяє виявляти та аналізувати структуру кримінальних груп, ідентифікувати ключових учасників та виявляти шаблони їхньої взаємодії.

Таким чином, інтегрований підхід до аналізу кримінальної активності, що поєднує геопросторовий аналіз, соціальну мережеву аналітику та кіберінтелект, є невід'ємною частиною стратегії протидії сучасній кримінальній активності та забезпеченню безпеки суспільства. Детальне дослідження цього підходу дозволить розробити ефективні інструменти та методики для протидії різноманітним формам злочинності у відповідь на виклики сучасного світу.

Інтегрований підхід до аналізу кримінальної активності є важливим компонентом для ефективної протидії сучасним формам злочинності, особливо в умовах воєнного стану в Україні.

Ситуація в Україні в умовах збройної агресії створює складні завдання для правоохоронних органів та аналітичних структур. Воєнні кримінальні правопорушення, а також злочини, вчинені проти національної безпеки, є серйозними загрозами для громадського порядку та стабільності держави. Напади, які спрямовані на мирне населення та інфраструктуру, призводять до серйозних людських трагедій та матеріальних збитків. Зокрема, статистика свідчить про те, що під час воєнного стану постраждали тисячі невинних дітей, а безжалісні цілеспрямовані атаки призвели до руйнування та пошкодження тисяч цивільних об'єктів.

У таких умовах важливо використовувати передові методи аналізу кримінальної активності, щоб ефективно реагувати на виклики та забезпечувати безпеку громадян. Інтегрований підхід, що об'єднує геопросторовий аналіз, соціальну мережеву аналітику та кіберінтелект, надає можливість не лише збирати, але й систематизувати та аналізувати великі обсяги інформації з різних джерел, включаючи відкриті джерела в Інтернеті, соціальні мережі та ЗМІ.

В цьому контексті заслуговує на увагу думка В.Ю. Калугіна, який вказує, що використання методів OSINT в кримінальному аналізі дозволяє забезпе-

чити оперативність та об'єктивність збору інформації про злочини та їх виконавців. Пошук інформації в Інтернеті, аналіз соціальних мереж та моніторинг ЗМІ надають можливість отримати додаткові дані, які доповнюють офіційну статистику та дозволяють уникнути пропусків у розслідуванні [1, с.151]. Однак важливо пам'ятати про можливі обмеження та ризики використання цих методів, зокрема, необхідність перевірки достовірності інформації та дотримання законодавства щодо захисту персональних даних.

Особливу увагу слід приділити розвитку навичок та компетенцій аналітиків у галузі OSINT. Враховуючи важливість інформаційної безпеки та захисту персональних даних, аналітики повинні мати не лише технічні знання, але й розуміння психологічних та соціокультурних аспектів злочинності, а також навички з аналізу та інтерпретації великих обсягів інформації.

Забезпечення ефективного аналізу інформації про фізичну особу через інформаційні системи в підрозділах кримінального аналізу є невід'ємною складовою діяльності правоохоронних органів. Сучасні технології дозволяють здійснювати комплексний аналіз даних, що сприяє більш ефективному виявленню та розслідуванню кримінальних правопорушень.

Серед найважливіших інформаційних систем варто відзначити систему автоматизованого аналізу інформації кримінального характеру (САІКХ), яка забезпечує цілеспрямований збір та аналіз даних про злочини та їх учасників. Ця система допомагає виявити зв'язки між різними подіями та особами, сприяючи розкриттю злочинів та притягненню винних до відповідальності. Крім того, використання систем інтерактивного аналізу даних (ІАД) дозволяє швидко виявляти закономірності та тренди в злочинності, що є важливим для прийняття стратегічних рішень у сфері забезпечення правопорядку [2, с.15].

Невід'ємною частиною аналізу є забезпечення конфіденційності та захисту персональних даних. Важливо враховувати вимоги законодавства щодо захисту приватності осіб, чия інформація обробляється, та вживати заходів для запобігання несанкціонованому доступу до даних.

У контексті розшуку інформації про іноземних громадян у рамках кримінального аналізу, наявність і використання спеціалізованих інформаційних систем відображається як ключовий аспект виявлення та розслідування злочинів.

Одним із таких інструментів є «Єдина база даних Міністерства внутрішніх справ України», яка увійшла в арсенал правоохоронних органів та надає змогу доступу до інформації про громадян, включаючи іноземців, що перебувають на території України.

Система «ГАРТ-5» визначається як інструмент для автоматизованого обліку кримінальних правопорушень, який забезпечує швидку та ефективну роботу правоохоронних органів, включаючи аналітичні завдання та оперативне отримання інформації про злочинні події [3, с.125].

Система «ГАРТ-10» розроблена для збору, аналізу та візуалізації інформації в галузі кримінального аналізу, дозволяючи здійснювати широкий спектр аналітичних завдань та прогнозування можливих ризиків [4, с.24].

Використання цих інформаційних систем сприяє ефективному аналізу даних про іноземних громадян, сприяючи виявленню та розкриттю злочинів. Запобігаючи злочинам та забезпечуючи безпеку громадян, ці системи є необхідними інструментами для правоохоронних органів в сучасному світі.

Незважаючи на досягнення в цій сфері, існують певні виклики та обмеження. Наприклад, необхідно постійно вдосконалювати інформаційні системи, щоб вони відповідали сучасним вимогам та технологічним стандартам. Також важливо розвивати методи аналізу та інструменти для більш точного та об'єктивного оцінювання інформації.

У подальшому, для підвищення ефективності аналізу інформації про фізичних осіб, можливо варто розглянути використання штучного інтелекту та аналітики Big Data. Ці технології дозволять автоматизувати процес аналізу великих обсягів даних та виявляти складні зв'язки між ними, що значно полегшить роботу правоохоронних органів у сфері розкриття злочинів та захисту громадської безпеки.

Таким чином, інтегрований підхід до аналізу кримінальної активності, що поєднує геопросторовий аналіз, соціальну мережеву аналітику та кіберінтелект, відкриває нові можливості для забезпечення безпеки суспільства в умовах військового конфлікту. Однак успішна реалізація цього підходу вимагає відповідних знань, навичок та співпраці між різними секторами, що займаються боротьбою зі злочинністю.

Література:

1. Калугін В.Ю. Основні методи OSINT, що використовуються в кримінальному аналізі. *Кібербезпека в Україні: правові та організаційні питання*: матеріали міжн. наук. практ. конф., м. Одеса, 17 листопада 2023 р. Одеса : ОДУВС, 2023. С.150-152.
2. Користін О.Є. Стратегічний аналіз. Кримінальна юстиція та правоохоронні органи: загрози, ризики, вразливості. Київ (РНБО), 2021. 29 с.
3. Федчак І. А. Основи кримінального аналізу: навчальний посібник. Львів :Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 288 с.
4. Настанова користувача ІТС «Гарт-10. «Підсистема «Кримінальний аналіз. АРМ «Аналітик». Київ.: 2019. 53с.

ОКРЕМІ НАПРЯМИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ ТА ЗАХИСТУ ЖЕРТВ ЗЛОЧИНІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*Церкуник Ліліана Василівна,
кандидат юридичних наук,
викладач кафедри кримінального права
та правоохоронної діяльності
ДВНЗ Ужгородського національного університету*

В умовах воєнного стану, в якому перебуває наша Українська держава, особливої актуальності набувають питання забезпечення ефективного впливу на злочинність, шляхом розроблення державної стратегії, яка дозволила б з максимально результативно розподіляти ресурси суспільства у протистоянні соціальному злу, яким є злочинність, та запобігати її проявам. А це неможливо без володіння знанням про причинний комплекс на загальному, спеціальному та індивідуальному рівнях. При цьому робота із запобігання злочинам є комплексом дуже різноманітних за характером і цілями, але органічно пов'язаних між собою соціальних заходів, враховуючи, що Конституцією України перед державою поставлено завдання щодо забезпечення безпеки суспільства, належного правопорядку, гарантованого захисту правовими засобами конституційних прав та інтересів громадян, державних організацій та установ, громадських формувань, усіх приватних структур [1].

Варто констатувати, що проблема запобігання злочинності в умовах воєнного стану посідає особливе місце у становленні Української держави, створення якої неможливе без забезпечення активної наступальної діяльності у цьому напрямі та досягнення уповільнення темпів зростання рівня злочинності на основі чітко визначених пріоритетів, поступового нарощування зусиль держави і громадськості, удосконалення законодавства, організації засобів і методів запобігання й розкриття злочинів, що підтверджується офіційними даними про стан злочинності Національної поліції України.

З початку збройної агресії рф, станом на 01.01.2023, слідчими Національної поліції розпочато понад 56,1 тис. кримінальних проваджень за фактами вчинення на території країни злочинів військовослужбовцями збройних сил рф, рб і їх пособниками.



Серед таких злочинів: порушення законів та звичаїв війни (стаття 438 КК України) – 44,5 тис.; посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (стаття 110 КК України) – 9,2 тис.; колабораційна діяльність (стаття 111-1 КК України) – 2,2 тис.; державна зрада (стаття 111 КК України) – 106; диверсія (стаття 113 КК України) – 37; терористичний акт (стаття 258 КК України) – 18. За підслідністю до СБУ всього передано 44,8 тис. кримінальних проваджень, направлено до суду – 285. На сьогодні досудове розслідування триває в 9,5 тис. кримінальних провадженнях цієї категорії. У рамках документування воєнних злочинів на деокупованих територіях виявлено 3 тис. тіл загиблих, допитано 16,6 тис. місцевих жителів щодо обставин учинення в умовах воєнного стану злочинів та оглянуто 31,5 тис. пошкоджених або зруйнованих цивільних об'єктів [2].

Упродовж 2023 року на території України поліцейські зареєстрували 369 929 кримінальних правопорушень. «Підрозділами Нацполіції розкрито 99% умисних вбивств, майже 99% від всіх тяжких тілесних ушкоджень зі смертельними наслідками, понад 96% зґвалтувань. Позитивна динаміка спостерігається і щодо протидії майновим злочинам. Спрямовано до суду 87 обвинувальних актів щодо організованих злочинних груп і організацій», - повідомив заступник Голови Нацполіції. Поліція посилила заходи з протидії шахрайствам, у тому числі і в кіберпросторі. За рік Національна поліція вилучила 5 168 одиниць вогнепальної зброї. Також вилучено 17 815 гранат, 16 798 мін, запалів, вибухових пристроїв, понад 1,8 млн набоїв і 2935 кг вибухових речовин. Правоохоронці задокументували 695 фактів збуту зброї. До кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, боєприпасами та вибухівкою притягнуто 3 406 осіб. Серед резонансних спецоперацій – викриття диверсанта-підричника та знешкодження схованок з озброєнням для криміналітету [3].

Так за січень та лютий 2024 року було зареєстровано 95 337 кримінальних правопорушень з них загальні відомості про кількість зареєстрованих злочинів та результати їх досудового розслідування 74 764 за офіційними даними Офісу Генерального прокурора України [4].

Саме зазначені вище статистичні данні свідчать, про особливу доцільність загально-соціального (державного) запобігання злочинам під яким варто розуміти сукупність ефективних заходів соціально-економічного, правового, ідеологічного, організаційно-управлінського, культурно-виховного змісту, спрямованих на подальший розвиток та вдосконалення суспільних відносин й усунення чи нейтралізацію детермінант злочинності.

Можна констатувати, що структура соціально-правового механізму захисту жертви злочину, особливо в умовах воєнного стану є єдиною системою функціонування, складається із правових засад, які закріплюють права і свободи (юридичний статус особи), юридичні засоби (правові гарантії) та соціальні умови, які сукупно створюють реальні можливості для повноцінного захисту своїх прав та свобод від протиправних посягань. При цьому механізм

соціально-правового захисту жертви злочину повинен діяти постійно, адже пасивність і бездіяльність можуть призвести до суспільно небезпечних наслідків, які виявляються в масових порушеннях прав і свобод, у занепаді загальнолюдських цінностей, у зростанні правового нігілізму, що призводить до порушення принципів рівності, гуманізму, соціальної справедливості, законності та панування права. Крім цього, призначення механізму захисту жертв злочину полягає у створенні умов для вільного і всебічного розвитку особи та її самовизначення, зростання поваги до людської гідності, безперечного і невідкладного вживання відповідних заходів у випадках порушення гідності особи, її прав і свобод. Саме тому механізм захисту жертви злочину повинен розглядатися в діяльнісному, функціональному аспекті.

Доцільного погодитися із професором Орловим Ю.В., який у своїй монографії на тему: «Злочинність і протидія їй в умовах війни: кримінально-правовий та кримінологічний виміри» зазначає, що війна у всі часи становила виклик екзистенціального характеру як для ініціатора (агресора), так і для дефендора (жертви). Для першого завжди є прямий, безпосередній чи опосередкований ризик «розвороту багнетів», головно через брак благородної мотивації та більшу кількість жертв серед військовослужбовців (за логікою наступальних дій) зі всіма соціально-політичними наслідками аж до зміни режиму.

Для другого – гранична ситуація виживання, збереження ідентичності як у прив'язці до просторової, зокрема й урбаністичної кон'юнктури, інфраструктури, так і до ментальних складників колективної ідентичності, що формує ідею нації. Винятково гострою для дефендора ситуація постає в умовах кризи ідентичності, несформованості (принаймні, стратегічної і публічної не артикульованості) підстав, засад спільної соціальності, причин та проявів фронтирів, наслідків їх збереження, змін у перспективі, візій майбутнього, заснованих на неутилітарних (а тому й цивілізаційних) мотиваціях і на складніший за проєктний рівень методології конструювання нації, народу, цивілізації. Так, зокрема, стається і у триваючій агресивній війні росії проти України [5, с.181].

Зауважимо, що Наказ Міністерства оборони України 23.03.2017 № 164 затверджена «Інструкція про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України» визначено, у п. 19. Жертви збройного конфлікту: поранені та хворі; особи, які потерпіли корабельну аварію (аварію літального апарата); особи, зниклі безвісти; загиблі (померлі); військовополонені або інші особи, свобода яких обмежена у зв'язку зі збройним конфліктом; цивільні особи, які знаходяться в районі воєнних дій та на окупованій території [6].

Як висновок зазначимо, що на сьогодні в Україні відсутній нормативно-правовий акт який доцільно розробити та прийняти, а саме: Закон України «Про жертв збройного конфлікту в Україні» в якому визначити загальний підхід, методологію визнання осіб жертвами конфлікту, відповідно до положень Міжнародного гуманітарного права.

Література:

1. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної ради України від 28 черв. 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. (станом на 30 вер. 2016 р.). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2022 році. URL: <http://surl.li/fqvvk> (дата звернення 20.03.2024)
3. У 2023 році зросла ефективність розкриття поліцейськими тяжких та особливо тяжких злочинів – Андрій Небитов. URL: <http://surl.li/ruhgg> (дата звернення 20.03.2024)
4. Офісу Генерального прокурора України. Статистика. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/statistika> (дата звернення 20.03.2024)
5. Орловим Ю.В., Злочинність і протидія їй в умовах війни: кримінально-правовий та кримінологічний виміри. и : монографія / Ю. В. Орлов ; Кримінол. асоц. України. – Харків : Право, 2023. – 252 с.
6. Інструкція про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України. Затвержена Наказом Міністра оборони України 23.03.2017 № 164 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17#Text> (дата звернення 20.03.2024)

КВАЛІФІКАЦІЇ ТА ВІДМЕЖУВАННЯ КОНТРАБАНДИ ВІД СУМІЖНИХ ЗЛОЧИНІВ

Юлія Шелегон,
*курсантка 3-го курсу факультету ПФППД
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Ірина Чекмарьова,
к.ю.н., доцент, професор кафедри
кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Під час кваліфікації злочинів іноді виникає потреба відокремлення конкретного правопорушення від схожих злочинів чи інших порушень закону. Процес кримінально-правової кваліфікації включає визначення конкретних ознак вчиненого діяння, які відповідають певному злочину, передбаченому в певній статті Кримінального кодексу України.

В. О. Навроцький правильно вказує на те, що кримінально-правова кваліфікація тісно пов'язана з розмежуванням фактів злочинів, правових норм та визначень статей закону, в яких висловлені ці норми, а також з компонентами злочинів, які представляють собою теоретичні моделі конкретних порушень [1, с. 475].

Контрабанда має багато спільних ознак із злочином, за який передбачена відповідальність згідно зі статтею 305 Кримінального кодексу України. Згід-

но з пунктом 1 статті 305 КК України, контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів означає їх переміщення через митний кордон України поза митними контролем або з приховуванням від митного контролю.

Це правопорушення включене до розділу XII Кримінального кодексу України, що стосується "Злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інших злочинів проти здоров'я населення". Структура кримінального законодавства повинна базуватися на науковій класифікації об'єктів так, щоб конкретні злочини були віднесені до глав та розділів строго за родовим об'єктом посягання, при цьому безпосередній об'єкт має знаходитися у площині родового об'єкту.

При порівнянні формулювань обох правових норм видно, що їх об'єктивні частини є практично ідентичними. Виділення контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів у самостійний склад злочину (згідно зі ст. 70-1 Кримінального кодексу 1960 року) відбулося разом із прийняттям Закону України від 15.02.1995 року "Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів". Концепція наявності у законі двох статей щодо контрабанди була збережена у 2001 році при прийнятті чинного Кримінального кодексу України.

Аналіз та порівняння суспільних відносин, що стають об'єктом ушкодження внаслідок контрабанди, дозволяє зробити висновок, що першочергово піддаються злочинному впливу ті відносини, які існують у сфері державного регулювання порядку переміщення предметів через митний кордон. Цей порядок включає процедури митного контролю, митного оформлення, сплату податків та зборів. За нашою думкою, ці відносини слід вважати основними. Лише під час переміщення на митну територію України предметів, які були вилучені з обігу або обмежені у ньому, відбувається подальше порушення суспільних відносин у сфері охорони здоров'я, громадської безпеки, екологічної безпеки та інших.

Отже, ці порушення та відносини слід розглядати як вторинні, похідні від перших.

Таким чином, можна визначити, що єдиним відмітковим елементом, за яким різняться загальна контрабанда (згідно зі ст. 201 КК) та контрабанда наркотичних засобів (згідно зі ст. 305 КК), є предмет цих злочинів. Проте, якщо припустити належність двох статей про контрабанду до КК, можна припускати, що і склади злочинів, пов'язаних з контрабандою культурних цінностей, контрабандою зброї та інших предметів, зазначених у ч. 1 ст. 201 КК України, також мають право на окреме існування.

Співвідношення між нормами ст. 201 та 305 КК України слід розглядати як відносини загальної та спеціальної норм, де ст. 305 виявляє більший ступінь конкретності у описі дій та вимагає пріоритетного застосування.

Останнім часом в юридичній літературі висловлюються думки щодо необхідності встановлення кримінальної відповідальності за контрабанду лю-

дей. Прихильники цієї позиції аргументують свою точку зору переважно тим, що на території України за останні роки стало активно використовуватися переправниками нелегальних мігрантів для транспортування громадян з азійських та африканських країн до Західної Європи. Зокрема, це відзначається у спеціальних дослідженнях, де зазначається, що цей процес втратив стихійний характер і тепер підпадає під контроль організованих злочинних угруповань, перетворившись на один з найприбутковіших видів злочинного бізнесу. Багато дослідників розглядають це явище як різновид контрабанди. Наприклад, В. Д. Басай та П. Л. Фріс вбачають, що незаконне переміщення людей через кордон в Європу стало "порівняно новим напрямком докладання зусиль організованої злочинності у сфері контрабанди" [2, с. 317].

Деякі вчені наводять конкретні аспекти контрабанди людей в контексті сучасної України. Наприклад, Л. В. Кормич зазначає, що "об'єктом контрабанди в сучасній Україні стають жінки" [3, с. 324], в той час як О. В. Кузьменко визнає наявність контрабанди "живим товаром" та пропонує свою дефініцію: "контрабанда «живим товаром» – це незаконне, конспіративне перетинання державного кордону третіми особами нелегальних мігрантів за їх добровільною згодою" [4, с. 319].

Позиція, що контрабанда людей є власне контрабандою, на мою думку, не є переконливою. Навіть у зв'язку з існуючими реаліями та масштабами явища нелегальної міграції в Україні, необхідність спеціальних правових розробок та досліджень, воно не може бути визнане контрабандою. Злочинне переміщення людей через кордон і порушення державного кордону не означає автоматично визнання їх як "предмету злочину". Згідно з розумінням самого терміну "предмет злочину", людей не можна вважати предметами контрабанди.

Поняття "контрабанда живим товаром" може бути визнане більше публіцистичним, ніж юридичним терміном, оскільки людина не може бути предметом злочину, навіть якщо відбуваються торговельні операції щодо неї. У випадку укладання незаконної угоди з людьми, пов'язаної з їх законним або незаконним переміщенням через кордон за їхньою згодою для подальшого продажу чи передачі з певною метою, це слід кваліфікувати не за ст. 201 КК (контрабанда), а за ст. 149 КК, яка стосується торгівлі людьми.

Варто також взяти до уваги, що у Кримінальному кодексі України передбачена відповідальність за ввезення та розповсюдження творів, що пропагують насильство, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію, а також за ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів, які є забороненими для ввезення та не підлягають пропуску через митний кордон. Такі дії можуть кваліфікуватися як контрабанда, оскільки вони порушують встановлений порядок переміщення предметів через митний кордон.

У викладеному тексті автор вказує на те, що первинними суспільними відносинами, які піддаються злочинному посяганням, є ті, які існують у сфері державного регулювання порядку переміщення предметів через митний кор-

дон. Після переміщення цих предметів на митну територію України відбувається посягання на суспільні відносини у сфері громадського порядку та моральності. Зазначається, що посягання на ці відносини є вторинними та похідними від першого. Автор також висловлює думку про те, що кримінальні елементи використовують правову неврегульованість щодо визначення предмету контрабанди, що дозволяє їм уникати відповідальності.

Далі автор робить зауваження щодо суперечності санкцій кримінально-правових норм, які стосуються злочинів, передбачених частинами 1 та 2 статті 300 і частинами 1 та 2 статті 301 Кримінального кодексу України. Зазначається, що контрабанда, яка є тяжким злочином, розглядається інакше, ніж злочини, пов'язані з ввезенням та розповсюдженням творів, що пропагують насильство, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію.

Автор висловлює думку, що становище, коли особа, перемістивши предмети через митний кордон, не несе відповідальності за вчинення тяжкого злочину, суперечить логіці, особливо враховуючи, що статтею 201 Кримінального кодексу України передбачено відповідальність за предмети, які обмежені у цивільному обігу та вилучені з цивільного обігу.

З метою усунення прогалин у законодавстві, коли нові форми злочинних контрабандних проявів не охоплені правовою регламентацією, пропонується розширити коло предметів контрабанди. Зазначається, що до диспозиції частини 1 статті 201 Кримінального кодексу України слід додати формулювання, яке включає "інші предмети, вилучені з цивільного обігу або обмежені у ньому".

З урахуванням цього положення, автори вважають, що кваліфікація дій особи, яка ввозить на митну територію України предмети, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість, та дискримінацію, а також порнографічні предмети, повинна бути проведена за сукупністю частини 1 статті 201 КК та відповідною частиною статей 300 або 301 КК. Якщо останні дії не вчинювалися, то відповідальність має наставати лише за частину 1 статті 201 КК України.

Література:

1. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 704 с.
2. Басай В. Д. Організована злочинність і контрабанда. Проблеми боротьби з корупцією, організованою злочинністю та контрабандою. 1999. Т. 18. С. 315–318.
3. Кормич Л. В. Соціальні наслідки контрабанди «живого товару» (міжнародно-правові аспекти). Боротьба з контрабандою: проблеми та шляхи їх вирішення. 1998. Т. 10. С. 324–325.
4. Кузьменко О. В. Поняття контрабанди людьми та її місце в структурі нелегальної міграції. Боротьба з контрабандою: проблеми та шляхи їх вирішення. 1998. Т. 10. С. 318–324.
6. Дудоров О. О. Злочини у сфері господарської діяльності: кримінально-правова характеристика: монографія. Київ: Юрид. практика, 2003. 924 с.

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ВСТАНОВЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО НАГЛЯДУ ЗА ЧЛЕНАМИ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ УГРУПУВАНЬ В УКРАЇНІ

*Андрій Михайлович Явтушенко,
аспірант кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник : Конопельський В. Я.,
доктор юридичних наук, професор*

Як показали результати застосування статистичного методу дослідження кримінально-правових явищ і процесів, розпочинаючи з 1993 року (часу введення в дію Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю») та впродовж 2001-2022 р. р. (часу прийняття нового КК України), однією з потенційних загроз встановленому правопорядку та в цілому національній безпеці для нашої держави виступають організовані злочинні угруповання, види яких визначені у вказаному вище Кодексі (ст. ст. 26-28, ст. 255). При цьому звертає на себе увагу такий юридичний факт, а саме: обґрунтувавши у відповідних проектах закону і додатках до нього у виді порівняльної таблиці та пояснювальної записки до неї (ст. ст. 89-91 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України») необхідність прийняття законодавчого акту з питань запобігання та протидії організованій злочинності шляхом доведення великої суспільної небезпеки даного виду кримінальних правопорушень, його автори та в цілому інші суб'єкти законодавчої ініціативи (ст. 92 Конституції України) ні у 1993, ні в подальші роки (до 2024 року включно) жодним чином не вчинили інших системних дій, які б, зокрема, привели до нейтралізації, усунення, блокування тощо причин і умов, що сприяли виникненню та розвитку організованих злочинних угруповань в Україні. Серед таких заходів, без сумніву, чільне місце займає і адміністративний нагляд, об'єктами якого члени даного виду кримінальних об'єднань досі не визнані на законодавчому рівні.

Більш того, немає на сьогодні й комплексних та системних досліджень з означеної проблематики на науковому рівні, включаючи й період прийняття та дії Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», що можна також віднести до особливих корелянтів, які детермінують зазначений вид кримінальних правопорушень, а також знижують рівень ефективності державного контролю, мова про який ведеться у Законі України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі».

Зокрема, закріпивши в КК України кримінально-правові ознаки такої співучасті у вчиненні кримінального правопорушення, як організована група та злочинна організація (ст. ст. 26-28, ст. 255), законодавець таким чином створив формальні умови для реалізації системних заходів щодо запобігання і протидії даному виду злочинності на рівні інших галузей права.

Проте, на жаль, досі відповідних ефективних шляхів у цьому напрямі не здійснено, хоча і судова статистика, і узагальнені у рішеннях Пленумів Верховного Суду України матеріали свідчать про об'єктивну необхідність вчинення адекватних у цьому сенсі дій. Так, у відповідній постанові Верховного Суду України акцентована увага суддів на тому, що організатори злочинної діяльності стійких об'єднань є найбільш небезпечними суб'єктами такого виду кримінальних правопорушень (пункт 2), визнавши таким чином суспільну небезпеку як одну із ключових оціночних критеріїв при кваліфікації діянь, пов'язаних з організованою злочинністю [1, с. 342-348].

Додатковим аргументом у цьому контексті виступають деякі кримінологічно значущі показники, що стосуються характеристики організованої злочинності в Україні. Так, тільки у 2002 році (першому звітному періоді після прийняття у 2001 р. нового КК) правоохоронними органами було виявлено 722 організовані групи та злочинні організації, учасники яких вчинили 6467 кримінальних правопорушень (-3,5% порівняно з попереднім роком), а саме: 77 бандитських нападів, 96 умисних вбивств, 1996 крадіжок чужого майна; ін. [2, с. 44].

У свою чергу, у 2011 році (останньому звітному періоді прийняття нового Кримінального процесуального Кодексу (КПК) та затвердженні інших правил реєстрації та обліку кримінальних правопорушень) кількість кримінальних справ про злочини, вчинені організованими групами та злочинними організаціями становила 1,1 тис. (+7,9% відносно 2010 року). При цьому суди визнали винними у вчиненні злочинів 1,2 тис. осіб, або 84,6% (81,23%) від кількості засуджених за вироками, що набрали і не набрали законної сили [3, с. 29]. І, хоча по зрівнянню з 2001 у 2011 році рівень загальної злочинності у розрахунку на 100 тис. осіб зменшився, але щодо організованої її частини залишився практично незмінним [4, с. 67-70].

Аналогічні тенденції мали місце й на протязі 2012-2022 р. р. При цьому варто зазначити, що в офіційних статистичних джерелах відображаються відомості лише про вчинення кримінальних правопорушень групою осіб. Так, у 2013 році було зареєстровано 13 тис. 160 таких суспільно небезпечних діянь, які у структурі загальної злочинності склали 6,1%.

Натомість, у 2022 році мало місце 8 тис. 389 кримінальних правопорушень, вчинених групою осіб, або 6,2% у структурі загальної злочинності [5].

Отже, варто констатувати, що через прогалини у законодавстві та низький рівень запобіжної діяльності щодо організованих злочинних угруповань, цей вид кримінальних правопорушень не тільки збільшує реальні загрози посягань на об'єкти правової охорони, що визначені у КК (ст. 1), але й виступає одним з потенційних джерел, що загрожують національній безпеці України, особливо в умовах воєнного стану, а тому обумовлює необхідність по новому підійти до переліку об'єктів адміністративного нагляду, які визначені на законодавчому рівні.

Література:

1. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями: постанова Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 № 13. *Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах* / упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. Київ: ПАЛИВОДА А. В., 2011. С. 342-348.
2. Аналіз роботи судів загальної юрисдикції в 2002 р. за даними судової статистики. *Вісник Верховного Суду України*. 2003. № 3(37). С. 40-49.
3. Аналіз стану здійснення судочинства судами загальної юрисдикції у 2011 р. (за даними судової статистики). *Вісник Верховного Суду України*. 2012. № 6(142). С. 28-42.
4. Кулик О. Г. Злочинність в Україні на початку XXI століття: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2013. 272 с.
5. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2022 року. *Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування*. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?m=fslib&t=fsfile&c=download&file_id=225262.

СЕКЦІЯ 7.
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛІСТИКИ
ТА ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

КРИЗА ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ ЯК ЧИННИК РИЗИКУ ФОРМУВАННЯ
ПСИХОЛОГІЧНОЇ СХИЛЬНОСТІ ДО ПРОТИПРАВНОЇ ПОВЕДІНКИ

О.М. Будяченко,
*к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінального права
та кримінології факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Аналіз наукових першоджерел переконливо доводить, що ставлення вчених до розуміння сутності кризи підліткового віку не завжди є однозначним. Зокрема, ретельно проаналізувавши дослідження в цьому напрямку, Ю.А. Клейберг констатував, що категорія підліткової кризи в науці слабо обґрунтовано. У той же час, багато науковців та практиків традиційно дотримуються розуміння пубертату як періоду психологічних метаморфоз та глобальної кризи. Так, згідно з психоаналітичними, в тому числі і постфрейдистськими, теоріями парадоксальність та неоднозначність підліткового періоду полягає в тому, що не завжди при поверхневому дослідженні вдається виділити ознаки кризи, але правильно застосовані методи та прийоми глибинної психології завжди дозволяють констатувати важкі переживання підлітка.

Одним з особливо виражених протиріч підліткового віку У. Машенко та Л. Терлецька вважають гостре переживання протиріччя між ставленням підлітка до себе та ставленням до нього оточуючих, особливо референтних однокласників.

На думку І.В. Жданової, причиною гострого протікання пубертатної кризи необхідно вважати конфлікт підлітка і дорослого, який може розвиватися у трьох напрямках: хронічному, епізодичному або конфліктному. Конкретний характер розвитку відносин завжди обумовлюється бажанням та готовністю дорослого формувати паритетні стосунки з підлітком. Таким чином, у підлітка виникає бажання позбутися минулих дитячих ідентифікацій, що активізує його рефлексію.

На думку Т. Титаренко, пубертатна криза буде болісною, якщо буде відбуватися не вчасно, якщо у підлітка не сформовані релевантні їй особистісні ресурси. При природній трансформації криза буде виконувати функцію закономірного етапу онтогенезу, який стимулює розвиток, підвищує адаптивні можливості організму.

Отже, визнаючи існування пубертатної кризи, можна констатувати два її види:

1) Нормативна чи прогресивна криза, яка супроводжується напруженістю, тривогою, депресивними ознаками, які, як закономірні чинники онтогенетичного кризового стану, створюють підґрунтя для переходу на новий етап розвитку особистості.

2) Анормальна чи регресивна криза пубертату, яка обумовлюється не логічним для процесу розвитку особистості завершенням чергового етапу її психічного розвитку, а соціальними, життєвими труднощами, здатними посилити існуючу незадоволеність якістю життя.

Тому проблема кризи є, в першу чергу, проблемою зростання, що включає завдання обов'язкового подолання закономірних новоутворень і адаптації до реальних змін.

Психологічні проблеми підлітка щодо тілесного та сексуального дозрівання пов'язані з необхідністю зміни основних положень його Я-концепції та перебудови всієї системи міжособистісних відносин з оточуючими та зі світом взагалі.

Можна припустити, що це культурно-історична ознака нового часу, оскільки, наприклад, у середньовіччі раннє включення дитини до практичної діяльності суттєво скорочувало терміни проживання дитинства та пришвидшувало перехід до дорослості, зводячи до мінімуму переживання, супутні цього переходу. Таким чином, певна маргінальність (від лат. *marginalis* - підлітка, що знаходиться на краю) пубертату може бути пов'язана, по-перше, з відсутністю чіткого уявлення про зміст дитячого статусу та статусу дорослого, а по-друге, з існуванням суттєвих розбіжностей в розумінні батьками, педагогами та взагалі дорослими нормативності або відхиленні від неї тих чи інших форм поведінки підлітка.

Варіативність соціокультурних зразків та суперечливість вимог різних дорослих або соціуму взагалі створюють підстави для формування у підлітків відчуття невизначеності та тривожності. У класичному розумінні криза завжди пов'язана або зі втратою, або з неприйнятною зміною, або з неможливістю реалізації звичної поведінки. Причому, відповідні переживання з точки зору дорослих можуть не мати об'єктивних або значних підстав. Поведінкові реакції, які екстеріоризують психологічний зміст пубертатної кризи, можуть бути різними, а інколи і взагалі протилежними: агресивність та імпульсивність, замкнутість та впертість, негативізм та непослідовність, висока сензитивність тощо.

За своєю ж психологічною сутністю пубертатна криза характеризується своєрідністю само суб'єктного ставлення (самопізнання, самооцінка, самовираження, самоствердження) та міжособистісних взаємин, які визначаються ситуативним або стабільно хворобливим сприйняттям підлітками складного періоду між тим, якими вони були в минулому та прийняттям себе нового. В одних дітей це затяжна ситуація, в інших – адаптаційний період невеликий.

Продуктивною для розуміння сутності підліткової кризи є підхід І.Л. Пономаренко, яка вважає, що поведінка підлітків, яка відхиляється, обумовлена не тільки нормативною емоційною напругою, але й не релевантною рефлексивною стратегією поведінки.

В результаті аналізу наукової літератури, присвяченої різним аспектам протиправної поведінки підлітків, вчена запропонувала типологію особистості підлітків, в основі якого лежать категорії рефлексивності та соціалізованості підлітка. Терміном «рефлексивний підліток» вчена описує дітей, здатних до змістовної рефлексії, а терміном «нерефлексивний підліток» - дітей, не здатних до змістовної рефлексії.

Соціалізованістю підлітка І.Л. Пономаренко вважає результат соціалізації, який проявляється у певних, соціально прийнятних чи неприйнятних, патернах поведінки.

Відповідно, вчена пропонує наступну типологізацію:

- Нерефлексивний соціалізований – слухняний;
- Нерефлексивний несоціалізований – важкий;
- Рефлексивний соціалізований – розсудливий;
- Рефлексивний несоціалізований – небезпечний;
- Надрефлексивний соціалізований – невротичний;
- Надрефлексивний несоціалізований – винний.

Розсудливі підлітки орієнтовані на засвоєння конвенційних норм, комунікативні, постійно експериментують з соціальними ролями, розвивають емпатію, сензитивність. Вони здатні подумки оцінювати різні можливості розвитку ситуації, обираючи та реалізуючи найбільш конструктивні.

Слухняні підлітки також мають непогані зразки для поведінки, вони найлегше переживають підліткову кризу, оскільки вони погоджуються зі змінним статусом, приймаючи його як даність. Але будь-яка несподівана зміна ситуації чи привнесений новими референтними особами сумнів можуть зруйнувати впорядковану, але ригідну систему світосприйняття.

Небезпечні підлітки асимілюють асоціальні зразки поведінки, але усвідомлюють, що за певних умов їх не можна явно демонструвати. Найчастіше така поведінка є результатом наслідування дорослим, батькам, які практикують тактику подвійного стандарту тощо. Асиміляція батьківського стилю і визначає відповідну маніпулятивну рефлексивну стратегію – дуже гнучку, але, зрештою, завжди спрямовану на досягнення цілей за будь-яку ціну. Покарання з боку дорослих та обурення з боку однолітків вони сприймають як «збій» системи маніпулювання та прагнуть удосконалити останню.

Важкі підлітки мають негативістську стратегію оцінки всього, що відбувається з ними, у кожному зверненні до себе бачать зазіхання на почуття дорослості.

Невротичні підлітки незважаючи на внутрішній дискомфорт демонструють зверхність і рівність, віру і критичність, приналежність та унікальність, що проявляється як потурання своїй бездіяльності. За формою така стратегія є емпіричною, але досвід тут не асимільований, і тому не є опорою для діяльності.

Винні підлітки здійснюють асоціальні дії, провокуючи покарання і тим самим підтверджуючи свою модель світу. Залишаючись вірним своєї моделі

світу, «винний» підліток починає провокувати і звинувачення, регресуючи в спонтанних реакціях – втеча з дому, істерика, дрібна крадіжка, блазнева поведінка в школі, принципова та демонстративна дружба з аутсайдерами, висміювання авторитетних однолітків у формі тонкої іронії. Поведінка носить як би нонконформістський характер, але при цьому відрізняється від нонконформістської рефлексивної стратегії та поведінки важких.

Таким чином, узагальнення різних підходів до сутності пубертатної кризи доводить її складність та неоднозначність, оскільки криза підліткового періоду може виконувати нормативні функції підготовки до переходу особистості на новий етап розвитку особистості при збереженні проявів напруженості, тривожності, депресивності, та, при несприятливих життєвих та соціальних умовах може виконувати функцію каталізатора проблем, посилювати існуючу незадоволеність життям.

Література:

1. Клейберг Ю.А. Психологія девіантної поведінки К.: Наукова думка, 2018.160 с.
2. Землянська О. В. Психологічні особливості злочинної поведінки неповнолітніх. *Зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка* АПН України [за ред. С. Д. Максименка]. К., 2021 Т. III. Ч. 1. С. 163-168.
3. Михайлишина У.Б. Особливості емоційних станів неповнолітніх з делінквентними формами поведінки: дис. ...канд. психол. наук: спец. 19.00.06 «Юридична психологія» / Михайлишина Уляна Богданівна. Харків. 2012. 219 с.
4. Жданова І.В. Особливості особистості підлітків із девіантною поведінкою при граничних нервово-психічних розладах: автореф. дис. На здоб.наук. ступ. канд. психол. наук: спец. 19.00.01 «загальна психологія, історія психології». Х., 1997. 24 с.
5. Тітова Т.Є. Формування ціннісних орієнтацій майбутніх психологів у процесі професійної підготовки: Дис....канд. психол. наук 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». К., 2012. 200 с.
6. Пономаренко І.Л. Тренінг розвитку рефлексивності у підлітків. *Практична психологія і соціальна робота*. Київ. 2022. № 3. С. 8-17.

ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТЮ СУДДІ ТА МЕДІАЦІЯ: ЗМІСТ ТА ПРИРОДА

Іванов Олександр Олександрович,
*аспірант 2-го курсу Факультету №1 ННІПК
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Альтернативні способи вирішення спорів мають успішну практику застосування в багатьох країнах світу. На шляху до Європейського Союзу, Україна залучає такі процедури до своєї правової системи з метою зменшення навантаження на судову систему та спрощення вирішення деяких категорій спорів.

15 грудня 2021 року набув чинності Закон України «Про медіацію». Закон визначає правові засади та порядок проведення медіації як позасудової про-

цедури врегулювання конфлікту, принципи медіації, статус медіатора, вимоги до його підготовки та інші питання, пов'язані з цією процедурою.

Медіація проводиться за взаємною згодою сторін з урахуванням принципів добровільності, конфіденційності, нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора, самовизначення та рівності прав сторін медіації.

Також медіація має бути запропонована для вирішення спору, що виникає при соціальній роботі з сім'ями, дітьми та молоддю [1].

Процедура медіації є досить відомою процедурою вирішення конфліктів, що стосовно процедури врегулювання спору за участі судді, існують хибні думки щодо тотожності такої процедури з медіацією.

За визначенням Прушак В. Є. врегулювання спору за участю судді - переговорний, структурований та конфіденційний процес, в якому сторони спору намагаються самостійно, на добровільній основі вступити у перемовини за підтримки нейтрального неупередженого посередника – судді, що за допомогою власних професійних навичок та знань спрямовує сторони до мирного врегулювання спору [2].

Як зазначає Маковій В.П. що характеризуючи судову медіацію, необхідно вказати на наступні характеристики. Вона не є альтернативою судовій формі вирішення спору по суті, оскільки розглядається як складова процесуальної форми спору по суті, оскільки розглядається як складова процесуальної форми розгляду справи в суді. Суддя бере на себе повноваження медіатора, що не забезпечує реалізацію принципу диспозитивності процедури медіації процедури медіації при виборі медіатора, хоча в літературі існують думки про можливість залучення літературі є думки про можливість залучення третьої особи замість судді, що Сперечатися з процесуальною формою марно [3].

Формально такі процедури мають спільні характерні риси, якщо дослідити директиву Європейського парламенту та Ради ЄС 2008/52/ЄС про окремі аспекти медіації у цивільних та комерційних справах від 21.05.2008 р. подає таке визначення посередництва (медіації) - організований процес, як би він не називався, в якому дві або більше сторін намагаються добровільно досягнути вирішення свого спору за допомогою посередника. При цьому директивою не накладаються обмеження на ініціативу проведення медіації: вона може бути розпочата сторонами самостійно, бути призначена судом або бути передбаченою у законодавстві держави. Таке визначення охоплює також і проведення посередництва суддею [4].

Яковлев В. В. вивчаючи зв'язок інституту медіації із системою судочинства, враховуючи різні формати медіації щодо складу її учасників, підстав та порядку її проведення, наслідків її проведення, виділяє моделі медіації. Залежно від інтегрованості медіації у судову систему моделями медіації є позасудова та присудова. Такі види медіації мають спільні риси: порядок проведення, характер взаємодії сторін спору та медіатора. Основними відмінностями цих двох моделей медіації є їх співвідношення із судовим процесом, коло учасників такої процедури, її процесуальні наслідки [5].

З вище наведених думок можна визначити наступне. Процедура врегулювання спору за участю судді не є «судовою медіацією» та має прямі відмінності від процедури медіації, основними відмінностями є те що процедура врегулювання спору за участю судді є різновидом переговорів, що відбуваються за участю судді, який спрямовує проведення процедури для досягнення сторонами примирення.

Що стосується відмінності процедур то необхідно зауважити що процедура врегулювання спору за участю судді:

- Може проводитись виключно в рамках відкритого судового провадження;
- Процедура проводиться до початку розгляду справи по суті;
- Тривалість процедури обмежена 30 днями;
- Повторне звернення до процедури неможливо.

Медіація може проводитись як до звернення до суду, так і за наявності відкритого судового провадження.

Стосовно стадій проведення, медіація може бути проведена на будь-якій стадії судового процесу (в тому числі навіть на стадії виконання судового рішення);

Тривалість процедури визначається сторонами та залежить від їх готовності шукати взаємоприйнятне рішення;

Важливим є те, що можливість повторного звернення в рамках процедури медіації не обмежується.

Проблемним питанням виступає характеристика та спільні риси цих процедур вказують на те, що ці процедури мають, як коло схожих рис, так і відмінностей. Наразі в суспільстві існує думка, чи є необхідність запроваджувати дві схожих зовні процедури учасником якої є суддя, як регулятор таких суспільних відносин, тим самим породжувати питання про актуальність процедури медіації в цивільних спорах, як альтернативно способу вирішення конфліктів, метою якого є саме зменшення навантаження на судову систему. Чи варто застосовувати механізм обов'язкової медіації, який успішно працює в європейських країнах, який надає змогу оцінити доцільність застосування саме судової форми вирішення конфлікту?!

Існує багато систем, де медіація, а точніше **інформаційно-оціночна зустріч з медіатором (ІОЗМ) виступає обов'язковою передумовою (conditio sine qua non)** для ініціювання судового провадження чи розгляду справи по суті.

ІОЗМ – це перша зустріч з спеціально підготовленим сімейним медіатором, яка покликана прояснити, чи можуть поставлені питання бути вирішені без звернення до суду (тому медіація є не єдиним засобом АВС, яке обговорюється під час ІОЗМ) [6].

Фактично така процедура не є формою вирішення конфлікту по суті. Її метою є процес встановлення меж доцільності застосування судового формату вирішення спору та інформування осіб про можливість застосування альтернативних способів вирішення спору, безпосередньо медіації.

Отже, враховуючи існуючу практику, стає зрозумілим, що процедура ВСС наразі знаходиться за рамками активного суспільного визнання. Стосовно медіації існують також складнощі в активному застосуванні для вирішення

спорів, які могли б вирішуватись альтернативним шляхом, але розвиток медіації має значно прогресивніший темп ніж процедура врегулювання спору за участю судді.

Висновки. Порівнюючи медіацію та врегулювання спору за участю судді, можна зробити такі висновки. Попри на наявність спільних рис, врегулювання спору за участю судді не можна вважати різновидом медіації, ця процедура є самостійним видом примирних процедур, що суттєво відрізняється від медіації.

До основних відмінностей таких процедур слід віднести:

процедура врегулювання спору за участю судді

- Може проводитись виключно в рамках відкритого судового провадження;

- Процедура проводиться до початку розгляду справи по суті;
- Тривалість процедури обмежена 30 днями;
- Повторне звернення до процедури неможливо.

Медіація може проводитись як до звернення до суду, так і за наявності відкритого судового провадження.

Стосовно стадій проведення, медіація може бути проведена на будь-якій стадії судового процесу (в тому числі навіть на стадії виконання судового рішення);

Тривалість процедури визначається сторонами та залежить від їх готовності шукати взаємоприйнятне рішення;

Важливим є те що можливість повторного звернення в рамках процедури медіації не обмежується.

Також варто зазначити, що дієвим способом впровадження альтернативних способів вирішення спорів є практика застосування обов'язкової медіації, яка може визначити доцільність застосування вирішення спору в рамках судового процесу, чи навпаки зорієнтує позивачів, щодо застосування альтернативних варіантів вирішення виниклих конфліктів.

Теоретично такі процедурні зміни щодо звернення до суду, зможуть дійсно надати змогу запрацювати інституту медіації та підвищити ефективність застосування інших альтернативних способів вирішення конфліктів, в межах визначених законодавством України.

Що безумовно зможе реалізувати політику щодо зменшення навантаження на судову систему допоможе економити часу та витрат громадян на такі тяжби, і фактично розкриє й інші позитивні сторони які закладались в поза-судову форму вирішення спорів.

Література:

1. Закон про медіацію відкриває нові можливості клієнтам системи БПД. *Міністерство Юстиції*. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/zakon-pro-mediatsiyu-vidkrivae-novi-mojlivosti-klientam-sistemi-bpd> (дата звернення: 17.03.2024).

2. Прушак В. Є. Врегулювання спору за участю судді у цивільному судочинстві України: дис. докт. філос.: 81. Одеса, 2020. 192 с. (дата звернення: 17.03.2024).

3. Makovii V. Judgment mediation: essence and types. *Polski Interdyscyplinarny Przegląd Naukowy*. 2021. № 1. Warszawa, 2021. S. 77-83.
4. Директива № 2008/52/ЄС Європейського парламенту і Ради про деякі аспекти посередництва (медіації) в цивільних та комерційних справах. 2008. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a95#Text. (дата звернення: 18.03.2024).
5. Яковлев В. В. Присудова та позасудова медіація: основні ознаки. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. «Право». 2017. Вип. 26. С. 139-151. (дата звернення: 19.03.2024).
6. Медіація у цивільних та господарських справах / Берт Маан та ін. www.pravojustice.eu. URL: <https://www.pravojustice.eu/storage/app/uploads/public/615/5ac/7a6/6155ac7a6e5a3765926585.pdf> (дата звернення: 19.03.2024).

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛІСТИКИ ТА ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

*Ком'яга Анатолій Васильович,
старший викладач кафедри тактико-спеціальної
та спеціальної фізичної підготовки
Одеського державного університету внутрішніх справ*

На сьогоднішній день перед усіма українцями майорить жахлива постать війни, під час якої кожен з нас зіткнувся з найтяжчими жахами у своєму житті.

Вміння і навички з розпізнавання слідів на місці злочину, а також по отриманню достовірної інформації є необхідними якостями для здійснення професійної діяльності працівників правоохоронних органів.

Досить актуальною залишається тема сучасного стану розвитку криміналістичної науки, яка дозволяє ставити питання про необхідність розробки та застосування типових тактичних операцій, як ефективних засобів вирішення тактичних завдань кримінального провадження та перспективного напряму удосконалення слідчої та судової діяльності в складних умовах змагального процесу. Ці тактико-криміналістичні засоби комплексної спрямованості мають, як суто теоретичне, так і виключно практичне значення.

Теоретичний аспект передбачає створення систем типових тактичних операцій у структурі окремих криміналістичних методик розслідування злочинів, а практичне використання цих моделей в якості орієнтирів для побудови і реалізації конкретної тактичної операції певної цілеспрямованості в реальних умовах розслідування та судового провадження. Відомості про мету, завдання, учасників і засобів тактичної операції мають стати невід'ємним складником і знаходити своє відбиття у структурі моделі типової тактичної операції. Головне, що їх застосування у кримінальному провадженні спрямо-

вані на оптимізацію слідчої та судової практики, підвищення ефективності такої діяльності.[1. с.10]

На сьогоднішній день вторгнення на територію України надало нам нових, більш актуальних викликів та завдань. Правоохоронці з усієї України працюють на території проведення бойових операцій та деокупованих територіях, виконуючи завдання національної поліції, а саме відновлюючи правопорядок, та фіксуючи військові злочини на території України.

Фіксування військових злочинів стало новою, досі небаченою стежею в українській криміналістиці, що викликало необхідність розробки нових методів, тактичних прийомів та методик праці у настільки специфічних умовах, де окрім виконання роботи, необхідно кожен день захищати себе.

Для планування розслідування воєнних злочинів, висунення версій, оцінки слідчих ситуацій та відповідного прийняття рішень щодо методики розслідування, застосування сил, засобів, ресурсів, забезпечення залучення фахівців певних галузей, забезпечення діяльності слідчих груп;

- для ефективного проведення окремих слідчих (розшукових) дій (оглядів, ексгумації трупів, пред'явлення для впізнання, допитів свідків та потерпілих);

- для ефективного застосування техніко-криміналістичних засобів збирання доказової інформації, слідів злочину (вогнепальних ушкоджень, дії вибухових пристроїв, трас, нашарувань, речовин тощо), речових доказів;
- отримання порівняльних зразків;

- підготовки додатків до протоколів слідчих (розшукових) дій, проведення фото, відеофіксації, упакування вилучених об'єктів тощо;

- для отримання «наукових доказів» в ході проведення судових експертиз (балістичних, матеріалознавчих, трасологічних, біологічних, хімічних, вибухотехнічних, пожежотехнічних, експертиз відеозаписів, комплексних та ін.);

- для аналітичної роботи з формування, узагальнення, дослідження та використання великих баз даних, у тому числі з відкритих джерел цифрової інформації. Знання судової медицини та криміналістики можуть бути використані у наступних напрямках: для надання допомоги слідчому, прокурору під час проведення оглядів трупів на місці події, опису у протоках слідчих дій тілесних ушкоджень, вогнепальних ушкоджень, опіків, інших патологій і травмувань у відповідності з анатомічними даними будови тіла людини та спеціальною медичною термінологією; для надання допомоги під час ексгумації трупів, зокрема з місць масових поховань («братських могил»), проведення їх огляду; для проведення судово-медичних експертиз трупів (автопсії), визначення причин смерті, тривалості помертвого періоду, характеру, механізму утворення та локалізації тілесних ушкоджень, їх розмір, форму, кількість, напрям та інших питань; експертиз при зґвалтуваннях, ідентифікації осіб за їх останками, досліджень об'єктів зі слідами біологічного пошкодження, токсикологічних, комплексних медико-криміналістичних та інших досліджень; для участі під час проведення обслідування з метою отримання біологічних зразків у справах про зґвалтування, підозри застосування хімічної зброї, отруєнь, спровокованих забрудненням довкілля через активні бо-

йові дії тощо; Ці спеціальні знання входять до сфери досліджень комплексної галузі – медичної криміналістики. [2. с.215–216].

Для вирішення питань, щодо проведення усіх вище зазначених дій, великих зусиль доклали саме університети внутрішніх справ, юридичні вузи та судово медичні інститути з усієї України, розроблюючи тактики і методики за для праці криміналістів.

Щодо актуальності проблем юридичної психології, то знову неможна не звернути увагу, щодо вище зазначених подій в країні. Психологія на сьогоднішній день допомагає загалом в двох напрямках, а саме лікування захисників України, та розслідування військових злочинів, питання стоїть в розумінні вчинків обвинувачених з подальшим притягненням їх до відповідальності. Формування у системи знань про психологічні закономірності діяльності правоохоронних органів при виникненні надзвичайних обставин і ситуацій, пов'язаних з підвищеним професійним ризиком, небезпекою для життя та здоров'я; заходи психологічного забезпечення професійної та функціональної надійності персоналу при виконанні задач в умовах, що потребують граничної мобілізації фізичних, психологічних і моральних якостей особистості. Цією метою обумовлені наступні завдання для вирішення поставлених завдань:

- 1) усвідомлення оцінки напруженості праці та психофізіологічної "вартості" основних видів правоохоронної діяльності, впливу різноманітних стрес-факторів оперативно-службової та службово-бойової діяльності на правоохоронців;

- 2) опанування знаннями про фактори професійної незадоволеності серед працівників правоохоронних органів України та основні функціональні порушення психічної сфери особистості, що виникають у правоохоронців в процесі оперативно-службової та службово-бойової діяльності;

- 3) вивчення психологічних особливостей забезпечення правопорядку в умовах надзвичайних обставин і ситуацій;

- 4) вивчення особливостей та основних напрямків роботи психолога під час психологічного супроводження оперативно-службової діяльності;

- 5) вивчення сучасних методів пост екстремальної роботи з правоохоронцями, надання їм психологічної допомоги після застосування табельної зброї та спеціальних засобів для припинення правопорушень чи відбиття ворожого нападу.[3. с.1].

На даний момент поліція має працювати набагато більше, адже наразі важливими завданнями є задоволення гуманітарних потреб населення, проведення виховної і психологічної роботи з громадянами різного віку, особливо дітьми. Поліція під час воєнного часу має нести службу стриманіше та уважніше, адже коли громадянин йде по вулиці, побачивши офіцера поліції, він має почувати себе у безпеці. Поліція має проводити більше часу з мирним населенням та проводити виховні бесіди задля недопущення паніки, масової психологічної атаки та провокацій. Багато дітей залишилося без домівок, а деякі без сімей. Такі діти потребують особливої уваги, моральної та психологічної підтримки. Поряд із проведенням необхідних бесід з дітьми, які пережили емоцій-

нальний шок, потрібно також забезпечувати національно-патріотичне виховання. Під час воєнного стану освітні заклади перейшли на дистанційну форму навчання, що є великою перевагою, адже в умовах воєнного стану важливо підтримувати інтелектуальний розвиток дітей. На жаль, складно проводити навчання в умовах повної ізоляції, на окупованих територіях, бомбосховищах чи метро, але важливим завданням поліцейського є вмотивувати дитину до навчання та змістовного проведення дозвілля, попри всі труднощі, дати надію на мирне майбутнє та побудову кар'єри в Україні у мирний час.[4. с.1].

Узагальнюючи викладене вище, слід зазначити, що емоції чинять визначальний вплив на всі сфери життєдіяльності людини, а також нерозривно пов'язані з основними формами її активності. Наслідком негативних емоційних станів можуть стати деструктивні форми поведінки, зокрема й делінквентна поведінка особистості. Найпоширенішими юридично релевантними емоційними станами слід вважати стрес, афект і фрустрацію.

Теоретичний аналіз літератури засвідчує, що серед перерахованих найбільшу увагу дослідників привертає стан афекту. Особливої актуальності такі емоційні стани набувають під час проведення судово-експертних досліджень, оскільки доведення їх наявності в під експертного в момент учинення злочину може суттєво позначитися на призначенні міри покарання. Крім проаналізованих, є й інші юридично релевантні емоційні стани: кризові стани, конфліктні стани, пристрасть. У контексті юридичної психології вони досліджені недостатньо, що становить перспективу подальших досліджень.

Література:

1. Актуальні аспекти криміналістичного та психологічного забезпечення правоохоронної діяльності. *Матеріали науково-практичної інтернет-конференції Одеського державного університету внутрішніх справ*. 2021. С.10
URL:<http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/1644/1/23.04.2021.pdf>
2. Яремчук В. О. Криміналістичні та медичні знання: межі використання при розслідуванні злочинів. *Проблеми законності*. 2018. Вип. 142. С. 211–219.
3. Комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни «Актуальні проблеми юридичної психології»
URL: <https://library.krok.edu.ua/ua/kategoriji/kompleks-navchalno-metodichnogo-zabezpechennya-distiplini/156-kompleks-navchalno-metodychnoho-zabezpechennia-dystsypliny-aktualni-problemy-iurydychnoi-psykholohii>
4. Проблеми сучасної поліціїстики. *Матеріали науково-практичної інтернет-конференції Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2022. С.297-298.
URL:<https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/12363/>
5. Соціально-психолочні проблеми правопорушень. *Робота психолога з девіантними підлітками* // 2004. Психолог, С. 23-24.
6. Актуальні проблеми забезпечення прав людини та напрями їх вирішення у професійній діяльності працівників Національної поліції України. *Теорія і методика виховання: науково-педагогічний вісник*. 2019. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, С. 17.

ПРАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ БАЛІСТИЧНИХ ОБЛІКІВ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

*Анастасія Сергіївна Лук'яненко,
судовий експерт сектору балістичного обліку
відділу криміналістичних видів досліджень
Запорізького НДЕКЦ МВС*

Останнім часом в Україні спостерігається значне збільшення обігу вогнепальної зброї, що обумовлено наростаючою озброєністю злочинності і тенденціями вчинення злочинів із застосуванням зброї, а також веденням війни, безумовно. Вогнепальна зброя є необхідністю сьогодення задля забезпечення власної безпеки, безпеки нашого народу і суверенітету територій, проте нерідко вона виявляється і знаряддям вчинення кримінальних правопорушень.

Згідно щорічного звіту Національної поліції України про результати роботи у 2022 та 2023 р.р., за 2022 рік кількість виявлених кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним поводженням зі зброєю, боєприпасами та вибуховими речовинами зросла на 13% (з майже 4 тис. до 4,5 тис.), а упродовж 2023 року кількість виявлених фактів незаконного поводження зі зброєю збільшилася на 18% (з 4,5 тис. до 5,3 тис.), що нерозривно пов'язано зі зростанням кількості зброї та боєприпасів у цивільного населення країни, зокрема трофейної, унаслідок продовження збройної агресії РФ проти України. За 2023 рік було розкрито на 29% (з 3,4 тис. до 4,4 тис.) більше таких злочинів, вилучено 5,2 тис. одиниць вогнепальної зброї, у тому числі 1,6 тис. – автоматичної, 995 – нарізної, 1,7 тис. – переробленої на вогнепальну та іншої вогнепальної зброї та 1,8 млн набоїв [1, с. 10; 2, с. 8].

Успішна боротьба зі злочинністю видавалася б неможливою без своєчасного отримання різних відомостей щодо об'єктів, які мають викривне значення для правоохоронних органів. Такі дані накопичуються в спеціально створюваних в правоохоронних відомствах інформаційних системах, що мають на меті надання допомоги в розшуку злочинців та слідів скоєних ними злочинів. Виходячи з вищезазначеного, процес досудового розслідування щодо правопорушень з використанням вогнепальної зброї невідривно пов'язаний з функціонуванням балістичних обліків.

Кулі, гільзи, патрони зі слідами зброї, вилучені під час огляду місця події, інших слідчих дій, оперативно-пошукових заходів, надаються до науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС органами досудового розслідування в 3-денний термін незалежно від того, розкрито злочин чи ні. Після проведення перевірки за обласними колекціями, але не пізніше 3-денного терміну, усі кулі, гільзи та патрони надсилаються до центральної колекції для розміщення та проведення загальної перевірки. Центральна колекція вміщує дані, отримані від обласних колекцій.

Вилучена з незаконного обігу зброя підлягає відстрілу відповідно до правил техніки безпеки та в умовах, що забезпечують отримання якісного експериментального матеріалу. Після проведення експериментального відстрілу

зброї слідує перевірка отриманих об'єктів за обласною балістичною колекцією, після чого в 5-денний строк об'єкти направляють до Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України для перевірки за центральною колекцією куль та гільз.

Кулі, гільзи та патрони зі слідами зброї, вилучені під час огляду місця події, інших слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів, експериментальні відстріли вилученої з незаконного обігу зброї підлягають реєстрації і зберігаються в спеціально обладнаних шафах або ящиках, які в неробочий час зачиняються та опечатуються. Слід зазначити, що, згідно Інструкції, направлення об'єктів (їх копій, зображень) для поставлення (перевірки) на облік здійснюється тільки після проведення їх експертних досліджень.

Перевірка за колекціями куль та гільз не підлягає навчальна нарізна вогнепальна зброя всіх видів, якщо її не пристосовано для стрільби, мисливська гладкоствольна зброя (крім тієї, що була вилучена в осіб, які згідно з кримінальним-процесуальним законодавством України звинувачуються або підозрюються в учиненні злочинів із застосуванням зброї, а також обрізи гладкоствольної вогнепальної зброї), зброя із значно кородованими слідоутворюючими деталями, непридатна для отримання експериментальних куль та гільз, пневматична зброя.

У разі встановлення застосування вогнепальної зброї при вчиненні злочинів, застосування одного екземпляра зброї при вчиненні декількох злочинів, виготовлення саморобної або переробленої вогнепальної зброї за допомогою одного обладнання під час виконання перевірок за обласним балістичним обліком, а також при проведенні балістичних досліджень інформація про вказане терміново надається до відділу експертизи зброї та трасологічної експертизи або до чергової частини Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України [3]. Після чого орган-ініціатор перевірки інформується про встановлення збігу.

Перевірка за балістичними колекціями має відбуватися своєчасно, з метою якнайшвидшого встановлення обставин або осіб, в рамках визначеного кримінального правопорушення, проте певна процедура, а саме «направлення об'єктів (їх копій, зображень) для поставлення (перевірки) на облік здійснюється тільки після проведення їх експертних досліджень» може завадити оперативній перевірці, на перший погляд. Доцільність даного пункту алгоритму аргументована необхідністю встановлення наявності слідів, придатних до ідентифікації, яка, в свою чергу, є необхідною умовою для здійснення перевірки за балістичними обліками.

У зв'язку з інформатизацією Міністерства внутрішніх справ, з 2023 року було запроваджено Єдиний реєстр зброї, що являє собою інформаційно-телекомунікаційну систему, яка є функціональною підсистемою єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ, і призначена для автоматизації обліку процесів обігу зброї до рівня стандартів операційних процедур та автоматизованого робочого місця користувача, забезпечує формування, зберігання, спільне використання і верифікацію інформації про права в сфері обігу зброї, боеприпасів до неї, основних частин зброї, які мають ідентифікаційні номери [4]. В

найближчому майбутньому така інформаційна система, що забезпечує взаємодію органів Національної поліції з Експертною службою МВС України, а також фізичними/юридичними особами-суб'єктами господарювання посилить контроль з боку держави щодо обігу зброї, оптимізує та пришвидшить процес розкриття правопорушень, пов'язаних із вогнепальною зброєю.

Таким чином, інформованість в діяльності з розкриття й розслідування злочинів відіграє значну роль, оскільки саме з пошуку інформації, що має значення для запобігання, викриття злочинів і розшуку різних категорій осіб, розпочинаються подальші етапи оперативно-розшукової роботи. Метою балістичних обліків залишається реєстрація, систематизація та зосередження балістичних об'єктів або відомостей про них за їхніми ідентифікаційними ознаками протягом тривалого терміну з метою використання в подальшому накопичених облікових даних для розкриття та запобігання злочинності.

Література:

1. Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2022 році URL:https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2022/Zvit_polic_2022.pdf (дата звернення: 13.03.2024).
2. Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2023 році URL:https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2023/zvit_NPU_2023.pdf (дата звернення: 13.03.2024).
3. Про затвердження Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС: Наказ Міністерства внутрішніх справ України № 390 від 10. 09. 2009 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/re16979> (дата звернення: 13.03.2024).
4. Незаконний обіг зброї як загроза національній безпеці. Цілі державної політики в сфері контролю за обігом зброї, повноваження державних органів в цій сфері// Центр безпекових досліджень “СЕНСС”. Київ, 2023. URL: <https://censs.org/nezakonny-obih-zbroyi-yak-zahroza-natsionalniy-bezpetsi> (дата звернення: 13.03.2024).

ВПЛИВ СТРЕСУ НА ПСИХІЧНИЙ ТА ФІЗИЧНИЙ СТАН УКРАЇНЦІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сашиуріна О.Ю.,

*Начальник відділу соціально-гуманітарної роботи
Харківського національного університету внутрішніх справ,
доктор філософії, капітан поліції*

Сучасний етап становлення та розвитку українців відбувається в умовах військової агресії з боку росії, що суттєво впливає не тільки на фізичний стан населення, а також й на ментальне здоров'я. Важливість звертати увагу на ментальне здоров'я обумовлюється знаходженням людини у постійному стані невизначеності та неясності, які обумовлюють стресові фактори.

Актуальність дослідження стресу обумовлюється необхідністю українців бути стресостійкими до тих умов, в яких ми опинились. Вивчення дефініції стресу допоможе визначити сутність та важливість розуміння етапів стресу, впливу фізичного стану на психічний стан і відповідно забезпечить надання форм та методів опанування своїм психічним станом в умовах стресової ситуації. Тому дослідження стресового стану є пріоритетним і важливим в умовах сьогодення.

Так, на думку колективу авторів Н.М. Бардина, Ю.Ц. Жидецького та Ю.І. Кіржецького серед психофізіологічних та біологічних процесів у житті людини стрес займає перше місце. Це механізм збереження життя, що функціонує мільйони років протягом усієї еволюції людства, а також відповідь організму на зовнішні обставини навколишнього середовища, яка мобілізує захисні сили для здолання або уникнення загроз [1].

Також колектив авторів О.М. Пасько та Р.П. Нікітенко вважають, що важливість врахування впливу гормонів на фізіологічний та психічний стан людини повинен бути пріоритетним при наданні допомоги, як медичної, так і психологічної. Оскільки у більшості випадків лікарі враховують про зростання рівня адреналіну під час хвилювання чи травмуючої події особи, проте, не зважають на потребу його зниження. Це пов'язано із тим, що під час тривалого негативного емоційного виснаження гормон зникає до продукування у великій кількості, що сприяє виснаженню організму. Тому на думку авторів, важливість контролю виплеску та рівнів гормонів, які відповідають за стресу та радощі, є важливим етапом у боротьбі із хворобами, як фізичними, так і психічними. Оскільки проблеми в житті людини виникають і зникають, а ті біохімічні реакції, які запустила психіка у взаємозв'язку із фізіологією залишаються відбитком на тілі і нервовій системі, які потребують відновлення та реабілітації [2].

На підтвердження цього колектив авторів В.Д. Фучеджі та О.М. Плетенець також зазначають, що психологічний і психоемоційний стрес призводить до фізіологічних проблем у людей. Таким чином, говорячи про фізіологію, можна зробити висновок про те, що організм виконує функцію мобілізації, тобто в ньому відбувається низка фізіологічних змін. Зростає кількість доказів, що на протидію шкідливим факторам впливає психологічний стан людини; наприклад, надмірний стрес або відчуття вираженої тривоги можуть збільшити вразливість до хвороб [3].

Як зазначає І. Ківва психічна напруга викликає реакцію практично у всіх системах організму: м'язи напружуються, серцебиття і дихання прискорюються, виробляються адреналін та кортизол. Якщо цей стан хронічний, тіло поступово виснажується, що може призвести до постійних болів, проблем з серцем та порушень імунітету [4].

Усі показники мобілізаційних сил організму, гормональний сплеск та інші фізіологічні реакції поступово, хоча і доволі повільно, повернуться до своїх початкових позицій, а тіло залишиться протягом тривалого часу в стані без-

підставної тривоги, що повільно згасає. Це само собою не так й погано, але якщо стимули тривоги виникають надто часто, організм не має можливості повернутися у нормальний стан. Тобто ми насправді постійно знаходимось у стані тривоги, фізичної мобілізаційної готовності, що є руйнівним для нас! Якщо це відбувається надто часто та довго, ми отримаємо всілякі фізичні та психологічні симптоми, такі як перенапруження, хронічна втома, депресія, різні функціональні розлади, розлади травлення, гіпертонічні кризи, серцеві приступи тощо [1].

Стресостійкість особистості, на думку О. Макарової, являє собою сукупність особистісних якостей, які дають змогу людині переносити значні навантаження, будь то емоційні, інтелектуальні чи вольові, які обумовлені особливостями професійної діяльності [5].

Тому важливо звертати увагу на психічний стан в умовах стресу з метою самопомогти ментальному, а відповідно й психічному здоров'ю. Саме завдяки цьому можна розпізнати етапи протікання стресу та відповідно застосувати певні прийоми або форми, які допоможуть опанувати себе під час негативного стресового стану.

Отже, стрес пов'язаний із внутрішньою реакцією організму на зовнішній негативний (дистрес) подразник. Зв'язок психічного та фізіологічного стану є беззаперечним і взаємопов'язаним фактором дії на організм. Тому кожен українець повинен розуміти всі стадії протікання стресу та бути стресостійкими з метою збереження фізичного та ментального здоров'я.

Потребує подальшого дослідження питання щодо стресостійкості та механізмів саморегуляції негативного психічного стану, які допоможуть розуміти власні психо-фізіологічні можливості організму та вміти нейтралізувати імпульси хвилювання, які викликають стресові фактори.

Література:

1. Бардин Н. М., Жидецький Ю. Ц., Кіржецький Ю. І. та ін. Стресостійкість: навчальний посібник / за ред. Я. М. Когута. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 204 с
2. Пасько О. М., Нікітенко Р. П. Психологічне дослідження фізіологічного стану стресу українців в умовах воєнного часу. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 4. С. 115-125. DOI: <https://doi.org/10.32850/sulj.2023.3.47>
3. Фучеджі В.Д., Плетенець О.М. Стрес як психофізіологічний аспект, що впливає на водіїв транспортних засобів. *Теорія і практика сучасної психології*. 2018. № 5. С. 118-122.
4. Ківва І. Стрес може впливати на фізичне здоров'я: які можуть бути наслідки та як з ним боротися. <https://zaborona.com/stres-mozhe-vplyvaty-na-fizychne-zdorovya-yaki-mozhut-but-yak-z-nym-borotysya/>
5. Макарова О. Стресостійкість працівників поліції в залежності від типу темпераменту. *Norwegian Journal of development of the International Science*. No 55/2021. С. 65-69.

СЕКЦІЯ 8.
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ:
ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В ОСВІТНЬОМУ
ПРОСТОРІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ СИСТЕМИ МВС
В УМОВАХ ВІЙНИ

Лідія Борисівна Тарасенко,
кандидат історичних наук, доцент,
професор кафедри теорії та історії держави і права
Одеського державного університету внутрішніх справ

Виховна робота, особливо її національно-патріотичний напрямок, завжди була невід'ємною складовою освітнього процесу навчальних закладів, а зараз, в умовах військової агресії РФ проти України, її важливість складно переоцінити.

Останнім часом про необхідність активізації національно-патріотичного виховання заявляють у своїх наукових доробках багато дослідників: Журба К., Кравець Н., Романюк С. та Мафтин Л., Стеценко Н., Шоробура І. та інші науковці. Питання національно-патріотичного виховання як базової якості особистості обговорюється на різних рівнях освіти, проводяться з даного напрямку науково-практичні конференції, круглі столи тощо.

Постановою Кабінету Міністрів України від 15 грудня 2023 року схвалено Стратегію утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року. Метою Стратегії є формування та утвердження української національної та громадянської ідентичності у громадян та закордонних українців шляхом національно-патріотичного, військово-патріотичного виховання, громадянської освіти на основі суспільно-державних (національних) цінностей України [1].

У документі зазначається, що існування та процвітання України неможливе без загального усвідомлення громадянами своєї національної та громадянської ідентичності, а одним із пріоритетів діяльності держави та суспільства є відповідь на виклики і загрози, які в сьогоdnішніх умовах здійснюють реальний вплив на формування національної свідомості.

Утвердження української національної та громадянської ідентичності громадян є одним із основних елементів формування здатності держави протистояти внутрішнім і зовнішнім безпековим загрозам, а отже, набуває особливого значення для сфери національної безпеки і оборони [1].

Основними складовими державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності є національно-патріотичне виховання, військово-патріотичне виховання, громадянська освіта [1].

Уже класикою став вислів німецького політика Отто фон Бісмарка про те, що успіх у війні вирішують два фактори: рушниця нового зразка і шкільний учитель [2]. Останнє можемо сказати не тільки про вчителя, а й про науково-педагогічного працівника взагалі. Враховуючи те, що сплеск національно-патріотичного виховання, який розпочався у 90-ті рр. XX ст. у зв'язку зі здобуттям Україною незалежності, останніми роками пішов на спад, а частина молоді є, м'яко кажучи, досить інфантильною та зацикленою на матеріально-гедоністичних цінностях, національно-патріотичне виховання молоді обов'язково повинно мати місце у вищих навчальних закладах. Особливо це стосується вищих навчальних закладів системи МВС України, і особливо зараз, в умовах війни.

У преамбулі Указу Президента України «Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки» від 11.05.2023 як одна з загальних цілей реформування органів правопорядку називається серед іншого удосконалення їхніх ціннісних орієнтирів [3].

Від початку повномасштабного вторгнення росіян на територію суверенної та незалежної України працівники правоохоронних органів, зокрема, Національної поліції щоденно ризикуючи власними життями, служать українському народу, виконуючи величезний спектр надскладних завдань: відкривають кримінальні провадження за фактами військових злочинів російських військовослужбовців, відпрацьовують осіб, які допомагали й допомагають російським окупантам, підозрюються в диверсіях, терористичній діяльності, фіксують масовані ракетні удари та артобстріли, безпосередньо задіяні в евакуації цивільного населення, розвезенні гуманітарної допомоги тощо.

Проте слід визнати, що на тимчасово непідконтрольних Україні територіях залишилася частина колишніх правоохоронців, яка перейшла на бік окупаційної влади та добровільно зайняла посади в незаконних правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території. Отже, в умовах складних соціально-політичних змін в Україні в цілому та війни зокрема актуально постає проблема національно-патріотичної свідомості та гідності.

Національно-патріотичне виховання дітей та молоді – це комплексна система і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, освітніх закладів, інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави [4].

Як зазначає дослідниця Л. Матвєєва, «пріоритетна роль в умовах розбудови української держави належить саме патріотичному вихованню» [5, с. 72]. І продовжує: «Останнє десятиліття існування української вищої школи, на жаль, виявило тенденцію її дегуманітаризації, що означає рух у зворотному напрямку від духовної сфери» [5, с. 71].

Значні можливості для національно-патріотичного виховання мають, передусім «Теорія держави та права», «Історія держави та права України», «Історія держави та права», «Конституційне право», «Поліцейська деонтологія», «Юридична деонтологія», «Українська мова професійного спрямування» та інші (на жаль, вилучені з навчальних планів такі дисципліни, як «Історія України», «Історія української культури»). Але при вмілій постановці проблеми, що досліджується, такий потенціал можуть мати й інші дисципліни навчальних планів. До загальних, фахових та предметних компетентностей і програмних результатів навчання освітньо-професійних програм першого (бакалаврського) рівня освіти спеціальностей Право та Правоохоронна діяльність очевидно вартує додати чи більш конкретизувати наявні компетентності щодо національно-патріотичної спрямованості змісту програм.

Необхідно зазначити, що для здійснення національно-патріотичного виховання в освітньому просторі вищого навчального закладу також необхідним є патріотично налаштоване освітнє середовище закладу освіти, його спроможність, готовність, природне бажання та покликання до такої діяльності.

Безумовно, що національно-патріотичне виховання здобувачів вищої освіти, яке здійснюється під час аудиторної роботи, повинно мати продовження у позанавчальний час.

Ще однією складовою національно-патріотичного змісту освіти є нові, а також виправдані традиційні, форми та методи національно-патріотичного виховання здобувачів вищої освіти, у тому числі з елементами катарсису, впливу на почуття та свідомість, захоплення діями та подвигами таких же за віком, а інколи й молодших, героїв минулого та сучасності, культивування ставлення до захисників України та її народу як до справжніх героїв нашого часу. Тут необхідно називати й імена тих випускників ВНЗ, які боронять нашу державу, а є вже й такі, які загинули.

Необхідно також акцентувати увагу й на інших проявах патріотизму під час війни та залучення до неї здобувачів вищої освіти: важливість волонтерської діяльності, донорство крові, донати для ЗСУ та постраждалих від війни громадян тощо.

Війна багатьох здобувачів вищої освіти змусила швидко подорослішати, особливо тих, хто родом з окупованих або прифронтових територій, хто постраждав, має близьких, які на фронті, або навіть і загинули. Важливо їх залучати до спілкування з одногрупниками, виховувати у майбутніх працівників поліції активну протидію українофобству, аморальності, колабораціонізму, сепаратизму, шовінізму, фашизму, адже війна ведеться не тільки на полі битви, а й у інформаційному просторі.

Таким чином, виклики сьогодення чітко засвідчують життєву необхідність активізації національно-патріотичного виховання, яке під час війни є важливим елементом формування національної свідомості та громадянської позиції.

Озвучена проблема обумовлює необхідність перебудови національно-патріотичного виховання майбутніх працівників Національної поліції, що є

частиною національної безпеки й обороноздатності держави, інструментом утвердження громадянської єдності на основі національно-патріотичних і демократичних цінностей. Національно-патріотичне виховання, й не тільки під час війни, повинно стати наскрізним виховним процесом, спрямованим на утвердження української національної та громадянської ідентичності. Цінності та переконання, засвоєні здобувачами вищої освіти вищих навчальних закладів системи МВС України під час навчання, будуть визначальною мірою впливати на якість виконання професійних обов'язків майбутніми працівниками Національної поліції.

Література:

1. Стратегія утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року. Схвалено постановою Кабінету Міністрів України від 15 грудня 2023 р. № 1322. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1322-2023-п#Text> (дата звернення: 20.03.2024).
2. Правила життя Отто фон Бісмарка. URL: <https://www.jnsm.com.ua/h/PZ13/> (дата звернення: 20.03.2024).
3. Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки. Указ Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text> (дата звернення: 20.03.2024).
4. Національно-патріотичне виховання дітей та молоді. URL: <https://imzo.gov.ua/osvita/pozashkilna-osvita-ta-vihovna-robot/natsionalno-patriotichne-vihovannya-ditey-ta-molodi/> (дата звернення: 20.03.2024).
5. Матвєєва Л.Г. Правова еліта в Україні: проблема формування. <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/17a821ae-05d9-46f5-a6fa-1a8ed6b7aab1/content> (дата звернення: 20.03.2024).

СЕКЦІЯ 9.
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ПІДГОТОВКИ
ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ТА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО ВИКОНАННЯ
ЗАВДАНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

**ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ
ПРАЦІВНИКАМИ ПОЛІЦІЇ В США**

*Бакулін Д.О., аспірант
Одеський державний університет внутрішніх справ*

Застосування вогнепальної зброї становить неухильну складову стратегічної реакції правоохоронних органів у сучасному суспільстві. Працівники поліції виконують надважливу функцію зі сфери охорони правопорядку, відтак питання щодо адміністративно-правового забезпечення застосування сили, зокрема вогнепальної зброї, гостро обговорюється в науково-правовому полі з огляду на одночасне протистояння двох вагомих факторів: необхідність відвернення загрози та дотримання принципу пропорційності. Зазначене питання набуває особливої складності в США, враховуючи існування дворівневої системи федеративного устрою: балансування норм національного характеру та особливостей правових систем окремих штатів.

Відповідно до сталої американської практики, офіцер поліції є спеціальним суб'єктом держави, наділеним особливими повноваженнями, в тому числі правом застосування сили за надзвичайних обставин. Зазначена сила може бути незначною або смертельною – в будь-якому випадку, її застосування повинно мати певне обґрунтування із поважністю обрання саме такого ступеню сили, яке є необхідним для відвернення небезпеки [1, с. 2-9].

Вогнепальна зброя як один із різновидів допустимої сили балансує між двома категоріями «мінімального» та «максимального» характеру, набуваючи ступеню «значної сили» із розрахунку на наявність «безпечних зон» - кінцівок, але допускаючи імовірність похибки, або цілеспрямованого влучання в життєво важливі органи.

Відповідно до інструкції Поліцейської Академії Нью-Йорку, офіцерам поліції дозволено застосовувати силу виключно в тих випадках, коли є реальна необхідність в припиненні незаконних та/або таких дій, що загрожують громадському порядку, життю та здоров'ю окремих людей. Працівники поліції не можуть довільно обирати ступінь та форму застосування сили. Характер такого примусу має бути відповідний самій ситуації. Важливо зазначити, що застосування вогнепальної зброї має бути останнім засобом відвернення небезпеки та повинен використовуватися лише в тому випадку, коли інші форми та види сили є безрезультатними та/або коли є необхідність захистити себе чи іншу особу від смертельної загрози [2, с. 4].

Нормативно-правове регулювання питання застосування вогнепальної зброї працівниками поліції до 2020 року повністю покладалося на штати та особливості їх правових систем. Конкретизація ситуації та випадків, коли застосування такого виду сили є допустимим відбувалась в статутах та інструкціях окремих поліцейських дільниць, що призводило до відсутності уніфікованої системи правил та за наявності правових прогалин зумовлювало появу випадків перевищення службових повноважень та меж необхідної самооборони.

Гучним правовим кейсом за таких обставин стало вбивство Джорджа Флойда, що покликало за собою хвилю масованих протестів активістського руху Black Lives Matter, представники якого вимагали припинити поліцейське свавілля та врегулювати правоохоронну діяльність з метою недопущення застосування смертельних прийомів [3, с. 389]. Як акт реагування на обурення громадськості, американський уряд за ініціативою президента Дональда Трампа, видав Указ № 13929 «Безпечна діяльність поліції для безпечних громад» (Executive Order on Safe Policing for Safe Communities), головна мета якого полягала в уніфікації питання застосування сили, в тому числі, але не виключно вогнепальної зброї [4].

Так, уряд запровадив таке правове регулювання, відповідно до якого державному фінансуванню підлягають ті департаменти поліції, які пройшли процес «стандартизування» - приведення своїх статутів, інструкції та правил до відповідності національній політиці «safe policing».

Згідно «safe policing» працівники поліції зобов'язані припиняти застосування сили у випадку досягнення мети такого застосування; втручатися у випадку неправомірних дій та/або перевищення службових повноважень своїх колег; проводити та приймати участь у заходах підвищення кваліфікації поліцейських щодо надання домедичної допомоги; дотримуватися порядку застосування вогнепальної зброї, попереджати про такий намір та ідентифікувати себе як працівника правоохоронного органу; обов'язково робити попереджувальні постріли в повітря тощо [5].

Підбиваючи підсумки, з 2020 року питання застосування вогнепальної зброї працівниками поліції в США набуло характеру уніфікованості. Враховуючи статистичні дані та прислуховуючись до громадської думки, американський уряд розробив таку систему нормативно-правового регулювання, яка є найбільш ефективною для особливої дворівневої правової системи, зумовленої федеративним устроєм. Спираючись на зарубіжний досвід та власні напрацювання, Законодавець США вдало впровадив принципи пропорційності, законності, верховенства права, ефективності та безпеки в правоохоронну діяльність, зокрема врегулювавши питання застосування сили працівниками поліції. Вказаний досвід може бути корисним взірцем для подальшого реформування вітчизняної системи органів Національної Поліції України.

Література:

1. E. Bittner. Functions of the police in modern society. Crime and delinquency issues. National Clearinghouse for Mental Health Information. 1970.

122 p. URL: <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/functions-police-modern-society-0#0-0>

2. Bernard D. Rostker, Lawrence M. Hanser, William M. Hix, Carl Jensen, Andrew R. Morral, Greg Ridgeway, Terry L. Schell. Evaluation of the New York City Police Department Firearm Training and Firearm-Discharge Review Process. Firearm-Discharge Policy and Experience in New York City. 2008. P. 7-8. URL: https://www.nyc.gov/html/nypd/downloads/pdf/public_information/RAND_FirearmEvaluation.pdf

3. Волков Ю.М., Байрак К.С. Правове регулювання щодо застосування вогнепальної зброї в Україні та США: порівняльна характеристика. Recent advances in scientific world. Scientific Collection «InterConf» № 92. 2021. С. 388-395. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/issue/view/18-19.12.2021/706>

4. The White House. Executive Order on Safe Policing for Safe Communities. Executive Order 13929. June 16 2020. URL: <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/executiveorder-safe-policing-safe-communities/>

5. Крапивін Євген. Use of Force Standards: як у США удосконалюють порядок застосування примусу правоохоронцями? Реформа Органів Правопорядку. Реанімаційний пакет реформ. 2021. URL: <https://rpr.org.ua/news/use-of-force-standards-ia-k-u-ssha-udосkonaliuiut-poriadok-zastosuvannia-prymusu-pravookhorontsiamy/>

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОПОРЯДКУ НА ДЕРЖАВНОМУ КОРДОНІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДІЇ РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Баранов Сергій Олексійович,
*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу Одеського
державного університету внутрішніх справ*

З початком збройного вторгнення росії в нашу державу перед Державною прикордонною службою України (далі по тексті - Держприкордонслужба) постало питання забезпечення публічної безпеки і порядку на державному кордоні в умовах дії режиму воєнного стану [1].

Основу правоохоронної діяльності Держприкордонслужби на державному кордоні складає прикордонна служба, що є формою оперативно-службової діяльності (далі-ОСД), яка полягає у погоджених оперативно-пошукових, контрольних та режимних діях, що проводяться за єдиним задумом з метою недопущення порушень законодавства про державний кордон. Сутність при-

кордонної служби складають оперативно-пошукові, патрульні, контрольні, режимні та превентивні дії прикордонних підрозділів.

Для висвітлення особливостей охорони та оборони державного кордону в умовах «мирного часу» та «правового режиму воєнного стану» слід розглянути порядок виконання завдань підрозділами Держприкордонслужби в загальній системі відсічі збройній агресії росії у складі Сил оборони України, зокрема у виконанні бойових наказів та бойових розпоряджень, отриманих від вищих органів військового управління, шляхом: 1) цілодобового радіолокаційного та візуального контролю за надводною обстановкою та повітряним простором, у взаємодії із підрозділами Збройних сил України (далі - ЗСУ) та Нацгвардії України - (далі НГУ), з метою виявлення та недопущення висадки десанту та диверсійно-розвідувальних груп (далі - ДРГ) з використанням десантних кораблів на десантнодоступних ділянках узбережжя, при підтримці авіації та корабельної артилерії, для захоплення стратегічних об'єктів інфраструктури і оборони, блокування дій прикордонних підрозділів та підрозділів ЗСУ; 2) несення служби спільно із поліцією та НГУ на блокпостах та опорних пунктах, із завданням перевірки громадян України та іноземців по базах даних «Ризик», дотримання прикордонного режиму в контрольованих прикордонних районах, виявлення диверсійно-розвідувальних сил противника, дезертирів та ухилянтів від військової служби; 3) роботи дільничних інспекторів прикордонної служби та висилки прикордонних нарядів «розвідувально-пошукова група» у визначені наказом начальника прикордонного загону райони пошукових дій, із завданням збору та добування випереджувальної інформації про знаходження ДРГ противника, ймовірних посібників, колаборантів та проросійсько налаштованих місцевих жителів; 4) проведення спільно з взаємодіючими правоохоронними органами контрдиверсійних заходів в межах прикордонних областей з метою виявлення ДРГ противника та ймовірних посібників, схронів зі зброєю, амуніцією, засобами зв'язку та іншого обладнання, здійснення фільтраційних заходів направлених на встановлення колабораціоністів; 5) охорони та оборони аеродромів, аеропортів, морських портів та основних транспортних вузлів в межах ділянки відповідальності прикордонного загону з метою недопущення висадки повітряного та морського десанту противника; 6) участі прикордонного загону та окремих відділів прикордонної служби в обороні міст Маріуполь, Херсон, Миколаїв та Очаків; 7) відновлення процедур прикордонного контролю в пунктах пропуску (далі – ППР) через державний кордон для морського сполучення; 8) створення протидесантних та загальновійськових резервів, зведених загонів.

Отже, можна зробити висновок, що ті заходи, які виконуються в рамках прикордонної служби в умовах воєнного стану, суттєво відрізняються від тих, які покладалися на підрозділи охорони державного кордону у повсякденному варіанті несення прикордонної служби та забезпечення заходів з превентивної діяльності.

З огляду на те, що для виконання завдань у зоні ведення бойових дій активно застосовуються підрозділи Держприкордонслужби, стає необхідним їх залучення до виконання завдань з локалізації кризових ситуацій на західних та південних ділянках кордону України окремих складових сектору безпеки та оборони.

Тому питання організації, підтримання та постійного уточнення взаємодії з цими складовими сектору безпеки та оборони є досить актуальними. Існує потреба у якісній координації спільних дій, необхідній відповідній підготовці керівників і структурних підрозділів органів управління з питань організації заходів, їх планування, організації взаємодії, усебічного забезпечення та управління підрозділами під час захисту національних інтересів [2, с. 33-35].

Належної уваги з боку Адміністрації Держприкордонслужби в процесі здійснення ОСД підрозділами на державному кордоні під час дії режиму воєнного стану потребує чіткої регламентації дій та реагування на нестандартні ситуації.

Нестандартні ситуації це обставини об'єктивного характеру, які виникають в процесі здійснення прикордонних контрольних процедур. Їх, за характером проявів умовно можливо поділити на три види: нормативні, організаційні, практичні. У зв'язку з цим виникає необхідність у розробці проєктів нормативних документів на міждержавному, державному та відомчому рівнях, які регламентують діяльність посадових осіб Держприкордонслужби при виникненні ускладнень, та їх попереднє погодження з відповідними структурами та органами суміжної держави.

Ускладнення оперативного стану у ППР на державному кордоні вимагає від керівництва Адміністрації Держприкордонслужби швидкого та ефективного реагування. У разі виникнення критичних ситуацій у ППР, виникає необхідність впровадження спрощення контрольних процедур, управлінське рішення про їх введення готується завчасно у вигляді проєктів погоджених нормативних документів, які підписуються негайно та оперативно набувають чинності.

Процедура введення спрощених процедур контролю передбачає, перш за все, визначення мінімального переліку документів на право перетинання державного кордону, митного оформлення та його погодження із суміжними державами.

Завчасна підготовка до вирішення ситуацій організаційного характеру передбачає розробку штабом підрозділу Держприкордонслужби варіантів потенційних змін до технологічного процесу оформлення осіб та транспортних засобів. Заходи можуть, для прикладу, передбачати відмову від внесення персональних даних окремих категорій громадян у бази Держприкордонслужби, визначення особливостей перевірки паспортних та інших дозвільних документів, які не передбачені для перетинання кордону, тощо.

Підготовка до вирішення ситуацій практичного характеру, які виникають у ППР за різкого збільшення пасажирського та транспортного потоків, полягає у підготовці окремих шаблонних рішень та дій за типовими ситуаціями, визначеними з аналізу діяльності ППР під час воєнного стану.

Проведення в повному обсязі заходів завчасної підготовки за нормативним, організаційним та практичним напрямом надасть можливість виключити невідповідність органів і підрозділів до виконання завдань прикордонного контролю у разі різкого збільшення пасажирського та транспортного потоків у ППР під час воєнного стану.

Ще однією актуальною проблемою на державному кордоні під час дії режиму воєнного стану є збільшення кількості фактів незаконного перетинання кордону особами чоловічої статі у віці від 18 до 60 років.

Слід зазначити, що перетинання державного кордону на виїзд (вихід) з України чоловіками-ухильцями призовного віку є наразі однією з загроз на ділянці державного кордону з країнами ЄС та Республікою Молдова, і вже за кількістю правопорушень обійшла такі адміністративні проступки, як незаконна міграція, незаконне переміщення тютюнових виробів тощо.

Широкомасштабна військова агресія викликала потребу у невідкладній повній мобілізації оборонних ресурсів для забезпечення відсічі окупанту. Тому, постало питання доцільності обмеження можливості залишати територію України громадянами України, які підлягають призову на військову службу під час мобілізації або можуть бути залучені в умовах воєнного стану до суспільно корисних робіт.

Проблема чоловіків-ухильців, що підлягають військовому призову, з'явилась після підписання указів Президента України від 24 лютого 2022 року «Про введення воєнного стану в Україні» [3], «Про загальну мобілізацію» [4].

Реагуючи на ситуацію, Кабінет Міністрів України вніс зміни до власної постанови від 27 січня 1995 № 57 «Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України», згідно з якими було обмежено у праві перетинання державного кордону громадянам України чоловічої статі віком від 18 до 60 років.

Статистичні дані аналітичного зведення Адміністрації ДПСУ засвідчують той факт, що кожне третє затримання цієї категорії осіб має місце в ППР через державний кордон, решта поза ними. Крім того, як підрозділи Держприкордонслужби, так і прикордонні відомства суміжних країн затримують чоловіків-ухильців, що прямують з України.

Від початку введення воєнного стану прикордонники затримали за спробу незаконного перетинання кордону близько 14600 осіб, які намагалися незаконно залишити межі України поза пунктами пропуску.

Також фіксуються спроби незаконного перетину кордону і в пунктах пропуску, коли намагаються скористатися підробленими документами. З лютого 2022 року загалом було викрито близько 6200 осіб, які використовуючи підробки, намагалися незаконно залишити межі нашої країни. Держприкордонслужбою у співпраці з правоохоронними органами було викрито за час дії воєнного стану близько 220 організованих злочинних груп, які займалися незаконним переправленням осіб через кордон [5].

Не поодинокими були і банальні спроби підкупу прикордонників. Від початку повномасштабної війни зафіксовано понад 200 спроб надання пропозицій неправомірної вигоди, під час яких прикордонники відмовилися від хабарів на загальну суму понад 3,5 млн гривень. Нагадаємо, що підкуп посадової особи – це кримінальне правопорушення, відповідальність за яке передбачена статтею 369 КК України. За матеріалами співробітників оперативно-розшукових підрозділів Держприкордонслужби розпочато понад 170 кримінальних впроваджень за незаконне переправлення осіб через державний кордон України (ст. 332 ККУ), майже 470 проваджень за підроблення документів та використання підроблених документів (ст. 358 ККУ), 10 проваджень за ухилення від призову (ст. 336 ККУ). Правоохоронні органи вже оголосили підозри у вчиненні цих злочинів понад 400 особам [6].

Для мінімізації корупційних ризиків НАЗК та Держприкордонслужба рекомендує: 1) Оцінити потребу у продовженні дії заборони чоловікам на виїзд за кордон, у разі прийняття рішення про необхідність такої заборони – привести правове регулювання обмеження права чоловіків у віці від 18 до 60 років на виїзд за межі України у відповідність до вимог Конституції України: внести зміни до Указу Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [3] з їхнім наступним затвердженням Верховною Радою України. Нормативно систематизувати та регламентувати усі процедури дозвільного характеру для виїзду за кордон у Правилах № 57 [7].

2) Забезпечити зміни в організації діяльності Держприкордонслужби та привести роз'яснення щодо виїзду за кордон на період воєнного стану, видані Держприкордонслужбою, у відповідність до законодавства.

3) Удосконалити механізми внутрішнього контролю у діяльності Мінінфраструктури, обласних, Київської міської військових адміністрацій.

4) Покращити комунікацію Укртрансбезпеки з питань функціонування системи «Шлях».

5) Оцінити можливість цифровізації процедур оформлення документів для виїзду за кордон територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки, зокрема через державний Портал «Дія».

6) Забезпечити збільшення кількості годин прийому громадян в територіальних центрах комплектування та соціальної підтримки.

7) Впровадити раніше розроблені Національним агентством рекомендації щодо мінімізації корупційних ризиків у діяльності МСЕК та ВЛК.

Література:

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015. № 1647-III. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 28. Ст. 250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення 18.03.2024).

2. Баратюк В. І., Лемешко В. В., Грінченко В. В. Про забезпечення публічної безпеки і порядку органами та підрозділами охорони державного кордону в умовах воєнного стану. Забезпечення публічної безпеки і порядку в умовах воєнного стану: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конферен-

ції (м. Кропивницький, 1 липня 2022 року). Донецький державний університет внутрішніх справ. Кропивницький, 2022. 398 с. С.33-35.

3. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 року № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 18.03.2024).

4. Про загальну мобілізацію: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 65/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/69/2022#Text>. (дата звернення: 18.03.2024).

5. Прикордонники розповіли про кількість затриманих «ухилиянтів» і найбільш одіозні випадки. URL: <https://www.unian.ua/society/prikordonniki-rozpovili-pro-kilkist-zatrimanih-uhilyantiv-i-naybilsh-odiozni-vipadki-12383> (дата звернення: 18.03.2024).

6. Під час воєнного стану найчастіше порушники на кордоні – ухилиянти. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/news/pid-chas-vonnogo-stanu-naychastishi-porush-ni-ki-na-kordoni-uhilyanti/> (дата звернення: 18.03.2024).

7. Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 січня 1995 року № 57. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/57-95-%D0%BF#Text> (дата звернення: 18.03.2024).

ДОЦІЛЬНІСТЬ СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ПІДГОТОВКА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ЗА СТАНДАРТАМИ КРАЇН НАТО

Батюк Олег Володимирович,
*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри державної безпеки
Волинського національного університету імені Лесі Українки*

Актуальність теми обумовлена тим, що у лютому 2019-го Україна закріпила в Конституції стратегічний курс держави на набуття повноправного членства в North Atlantic Treaty Organisation – Організація Північноатлантичного договору, на далі НАТО. Головна роль НАТО полягає у забезпеченні свободи і безпеки країн-членів з використанням політичних і військових засобів. НАТО дотримується спільних для Альянсу цінностей демократії, індивідуальної свободи, верховенства права та мирного розв'язання суперечок і підтримує ці цінності в усьому євроатлантичному регіоні. Альянс стоїть на захисті своїх членів від загрози агресії: головним військово-політичним принципом організації є система колективної безпеки, тобто спільних організованих дій всіх її членів у відповідь на напад ззовні.

З моменту анексії Автономної Республіки Криму та Донецької і Луганських областей України НАТО у 2014 році призупинило всю співпрацю з Росі-

єю, а союзники наголосили, що закликають Росію вивести війська з України та припинити дискримінацію кримських татар. І саме з 2014 року НАТО активно допомагає Україні в її боротьбі з агресором. Наприклад, з 2014 року Альянс започаткував декілька тренувальних місій, які були спрямовані на підготовку українських військових за стандартами НАТО. Чотири тренувальні іноземні місії:

JMTG-U – «Об'єднана багатонаціональна група з підготовки — Україна»;

UNIFIER – тренувальна місія збройних сил Канади;

ORBITAL – Операція збройних сил Великої Британії та Королівства Данії;

LMTG-U – тренувальна місія збройних сил Литовської Республіки

Саме ці місії внесли величезний вклад у підготовку Збройних Сил України та згодом дозволили українським захисникам протистояти повномасштабному вторгненню російської армії у лютому 2022 року [1].

Важливим етапом процесу запровадження стандартів НАТО є вивчення та порівняльний аналіз стандарту НАТО з національною нормативно-правовою та нормативною базою. Під час аналізу визначають спільні галузі та значні відмінності, можливість запровадження, часові параметри, фінансові витрати, порядок проведення заходів тощо. Саме на підставі цього аналізу ухвалюють рішення щодо доцільності та обсягів запровадження стандарту НАТО.

Національна гвардія України як військове формування з правоохоронними функціями що входить до системи Міністерства внутрішніх справ України (МВС) і призначено для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян України, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з правоохоронними органами — із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій.

Проведення аналізу ряду нормативно-правових та керівних документів з підготовки військовослужбовців НГУ, а саме: Наказ командувача Національної гвардії України від 06.03.2017 № 138 «Про затвердження Програми з бойової та спеціальної підготовки підрозділів Національної гвардії України», Директиву командувача Національної гвардії України від 07.12.2021 № Д-25 «Про організацію підготовки Національної гвардії України у 2022, 2023 роках», Наказ командувача Національної гвардії України від 15.03.2019 № 144 «Про затвердження Інструкції з організації і проведення зборів з особовим складом Національної гвардії України», Доктрину з військового лідерства в Національній гвардії України, затверджена наказом командувача Національної гвардії України від 06.12.2022 № 450, Настанова з бойової підготовки у Збройних Силах України, затверджена начальником Генерального штабу Збройних Сил України 07 жовтня 2020 року, Програма індивідуальної підготовки сержантського (старшинського) складу Збройних Сил України, затвер-

джена начальником Генерального штабу Збройних Сил України 17 серпня 2020 року,

Варто констатувати, що проаналізувавши зазначені вище нормативно-правові та керівні документи МВС та НГУ, не знаходимо жодного положення про підготовку військовослужбовців Національної гвардії України за стандартами країн НАТО. Саме тому пропонуємо, внести зміни та доповнення до ряду нормативно-правових документів, а саме:

Закон України «Про Національну гвардію України» доповнити статтю 10 частиною 6 такого змісту: «Підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації особового складу Національної гвардії України, здійснюється за Стандартами вищої освіти за кожною військовою спеціальністю, за якою здійснюється підготовка фахівців для Національної гвардії України, з врахуванням положень та стандартів визначених НАТО для підготовки військовослужбовців сил безпеки та оборони, відповідно до положень Закону України «Про національну безпеку України», Стратегією національної безпеки України, Стратегічним оборонним бюлетенем, Воєнною доктриною України тощо».

Як висновок зазначимо, що запровадження стандартів і керівних документів НАТО забезпечує планомірне нарощування боєздатності військ (сил) та досягнення взаємосумісності з силами та засобами провідних країн світу, сприяє підвищенню ефективності використання державних ресурсів у сфері оборони. Проте необхідно розуміти, що не варто механічно запроваджувати стандарти НАТО у сфері оборони України загалом та підрозділах НГУ зокрема. Окрім того, необхідно розуміти, що стандарти й керівні документи НАТО постійно переглядають, розробляють нові стандарти відповідно до сучасних викликів, скасовують застарілі тощо. Тобто говорити про якісь часові рамки буде дещо неправильно. Це процес, який триває постійно як у державах-членах НАТО, так і в державах-партнерах. Загалом запровадження стандартів НАТО — це не виключне зобов'язання НГУ, а конкретна цілеспрямована робота всіх складових сектору безпеки та оборони України.

Література:

1. Бойова підготовка за стандартами НАТО. Центр інформації і документації НАТО в Україні. URL: <https://ukrainetonato.com.ua/osvita-ta-boyova-pidhotovka-za-standartamy-nato/boyova-pidhotovka-za-standartamy-nato/> (дата звернення 19.03.2024)

2. Закону України «Про національну гвардію» від 13 березня 2014 року № 876-VII із змінами та доповненнями в редакції від 16.12.2023, підстава - 3310-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text> (дата звернення 19.03.2024)

ЗАСТОСУВАННЯ РЯТУВАЛЬНИКОМ НАДГОРТАННОГО ПОВІТРОВОДУ ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРОХІДНОСТІ ДИХАЛЬНИХ ШЛЯХІВ У ПОРАНЕНОЇ ОСОБИ (НА ПРИКЛАДІ ТАКТИЧНОЇ МЕДИЦИНИ)

*Вайда Т.С., кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри спеціальної фізичної та
вогневої підготовки Херсонського факультету,
Одеський державний університет внутрішніх справ*

Актуальність проблеми. Обструкція дихальних шляхів¹ (далі – ОДШ) під час здійснення службово-бойової діяльності (при припиненні правопорушення чи злочину) може настати: 1) внаслідок щелепнолицевої травми у пораненої особи; 2) непритомні травмовані можуть мати порушення прохідності верхніх дихальних шляхів, коли: а) м'язи їх язика розслаблюються, що призводить до блокування язиком дихальних шляхів, який опускається до задньої стінки глотки та перекриває вхід до трахеї; б) у випадку блокування трахеї, гортані або горла речовинами/матеріалами, котрі роблять дихання людини важким чи неможливим.

У медицині під ОДШ *розуміють* небезпечний стан, при якому виникає синдром гострої непрохідності респіраторного тракту. Обструкція верхніх дихальних шляхів у травмованої особи завжди потребує надання їй негайної домедичної допомоги, оскільки становить явну загрозу для життя людини. Цей стан важливо оперативно виявити, встановити його причини і усунути їх, щоб людина знову могла дихати [1, с. 97]. ОДШ на полі бою (при проведенні поліцейської операції, під час охорони громадського порядку (далі – ОГП), припинення правопорушення/злочину тощо) зазвичай легко усунути рятувальником (бойовим медиком, підготовленим правоохоронцем, працівником ДСНС тощо) за допомогою простих дій (прийомів).

Основними ознаками та симптоми можливої ОДШ у травмованої особи можуть бути наступні: 1) поранений перебуває у стані крайнього збудження та показує, що не може дихати належним чином, має відчуття нестачі повітря (задишка); 2) травмована особа видає хриплячі або булькаючі звуки, має ускладнений вдих; характерна захриплість або відсутність голосу; 3) у дихальних шляхах пораненої особи помітна кров або сторонні тіла; 4) спостерігається судомний кашель; 5) у постраждалого щелепнолицева травма (важка травма обличчя); 6) ціаноз шкірних покривів; 7) при тривалій ОДШ людина втрачає свідомість, її пульс сповільнюється, пропадають рефлекси [2].

¹ *Часткова ОДШ* характеризується тим, що людина може кашляти, говорити та дихати, а *повна* – тим, що вона не дихає, не говорить та не кашляє (при повній обструкції час до втрати свідомості триває приблизно 40 секунд). Це необхідно знати рятувальникам для того, щоб розуміти яким чином надавати особі домедичну допомогу.

Цей стан людини класифікують за локалізацією та ступенем тяжкості. Так, за локалізацією ОДШ буває таких видів: 1) обструкція верхніх дихальних шляхів (ОВДШ) – стан, який пов'язаний з блокуванням носових ходів, глотки і гортані; 2) нижніх (ОНДШ) – виникає при перекритті просвіту трахеї і бронхів. За стадіями (ступенем тяжкості) розрізняють наступні види ОДШ: 1) *компенсація* – початковий етап, коли організм намагається своїми силами виправити ситуацію; 2) *субкомпенсація* – клінічні ознаки видів ОДШ стають більш вираженими; 3) *декомпенсація* – більш важка стадія, коли починаються зміни в роботі організму; 4) *термінальна* – стадія, що загрожує життю людини, на якій починаються незворотні зміни в роботі організму. При перевірці прохідності дихальних шляхів (*далі* – ПДШ) рятувальникові потрібно видаляти у травмованої особи будь-які видимі об'єкти, але не шукати сторонні тіла в його ротовій порожнині пальцем наосліп.

Перед проведенням заходів щодо забезпечення ПДШ шляхів рятувальникові необхідно врахувати деякі особливості іммобілізації хребта в польових умовах [3]: 1) зважати на механізм травми, коли проводиться визначення ризику пошкодження хребта; 2) при підозрі на пошкодження хребта для відновлення ПДШ слід надати перевагу такому прийому, як виведення нижньої щелепи; 3) якщо показана іммобілізація, то може знадобитися для підтримки ПДШ другий рятівник; 4) іммобілізація шийного відділу хребта не є необхідною, якщо потерпілий отримав лише проникаючу травму в ділянці обличчя або шиї.

Застосовуючи надгортанний повітровід (на прикладі I-Gel) при порушенні ПДШ в особи, зазначимо його наступні переваги: 1) немає потреби рятувальникові надувати манжетку; 2) стабільність розміщення медзасобу в тілі травмованої особи після його встановлення – немає зміни його положення, як після роздування манжети; не потрібно медичному працівникові (бойовому медикові, правоохоронцю) стежити за тиском у манжетці під час евакуації травмованої особи через відсутність у ньому (в медзасобі – *уточнено нами*) повітря або зменшення в ньому тиску [3]; 4) не містить латексу, стерильний і призначений для одноразового використання; 5) легкість введення травмованій особі в лежачому положенні в позиції на спині чи на боку; 6) мінімальний ризик здавлювання тканин ротоглотки; 7) містить окремий шлунковий канал; 8) доступний в усіх розмірах (від новонароджених до дорослих) [3; 4]. Разом з тим, надгортанні повітроводи не слід застосовувати для забезпечення ПДШ у травмованих осіб, які не перебувають у стані глибокого пригнічення свідомості.

Надгортанний повітровід I-Gel (вимовляється «ай-джел») створений на основі інноваційних технологій – виготовлений з медичного термопластичного еластомеру, що є м'яким, желеподібним і прозорим матеріалом. I-Gel, який не має надувної манжети, анатомічно відповідає структурам гортаноглотки людини і забезпечує з ними герметичний контакт, не спричинюючи надлишкового тиску і не викликаючи ушкоджень. Цей медзасіб одноразового використання для забезпечення ПДШ у травмованих осіб, може використовуватися парамедиками (бойовими медиками ЗСУ, підготовленими правоохоронцями, працівниками

ДСНС чи ЕМД), які пройшли відповідне навчання та знають показання, протипоказання і техніку застосування цього повітроводу.

Надгортанний повітровід являє собою вигнуту трубку з вентиляційним каналом та окремим шлунковим каналом, який дає можливість встановити назогастральний зонд для відсмоктування вмісту шлунка і видалення надлишку повітря. Дистальний кінець повітровода з м'якою, ненадувною манжею забезпечує герметичний контакт з структурами гортаноглотки. На проксимальному кінці повітровода знаходиться 15-мм конектор (з'єднувач – *уточнено нами*), що дає можливість використовувати стандартні дихальні контури чи апарати типу маска-мішок [4]. Розмір повітровода I-Gel залежить від ваги пацієнта і позначається такими кольорами: 1) жовтий – 30-60 кг; 2) зелений – 50-90 кг; 3) помаранчевий – > 90 кг.

До основних показань щодо застосування рятувальником надгортанного повітровода є забезпечення ПДШ у травмованих осіб: 1) без свідомості; 2) з зупинкою у них дихання.

Протипоказання, які необхідно враховувати рятувальникам при застосуванні надгортанного повітровода, є наступні обставини – потерпіла особа: 1) реагує на подразники; 2) в людини збережений блювотний рефлекс. При застосуванні цього медзасобу рятувальникам необхідно враховувати такі застереження: 1) наявність у травмованої особи блювоти чи існує проникнення чужорідного тіла в дихальні шляхи; 2) спостерігається підвищений внутрішньошлунковий тиск.

Підготовка надгортанного повітровода до введення включає такі дії: 1) захист рятувальника від забруднення біологічними матеріалами травмованої особи; 2) завчасно підготувати необхідне обладнання: а) упаковку I-Gel; б) оро- та назофарингіальні повітроводи, а також в) обладнання для складної роботи з дихальними шляхами у випадку невідального введення повітроводу I-Gel через непрхідність дихальних шляхів – відсмоктувача; апарату типу маска-мішок; стетоскоп; кисень; шийний комір; 3) пластр чи бинт для фіксації трубки [4].

Рятувальникові необхідно у першу чергу перед безпосереднім застосуванням надгортанного повітровода вжити наступні підготовчі та терапевтичні заходи: 1) прослухати звуки дихання травмованої особи (отримати орієнтир для порівняння із звуками дихання після введення повітроводу); 2) вибрати розмір повітроводу відповідно до приблизної ваги тіла травмованої людини; 3) відкрити упаковку медзасобу і покласти її на рівну поверхню; виїняти здвоєний лоток з I-Gel: а) підготувати пластр, трубку для відсмоктування та пакетик з лубрикантом і розмістити їх в межах легкого доступу; б) розкрити лоток і помістити повітропровід I-Gel на його внутрішню половину; 4) відкрити пакет з лубрикантом та видавити його невелику краплю на внутрішню гладку поверхню лотка; 5) взяти I-Gel і нанести тонкий шар лубриканта на передню, задню і бокові поверхні манжети; переконатися, що в чаші манжети чи на поверхні повітроводу не залишилося згустків лубриканту; в ході

маніпуляцій не слід торкатися манжети руками; 6) щільно захопити зволожений I-Gel в районі захисного блоку; помістити травмовану особу в позицію, коли шия трохи зігнута, голова максимально розігнута в атлантичній суглобі; тримати повітровід домінуючою рукою, іншою рукою – підняти підборіддя, щоб запобігти западанню кореня язика до задньої стінки глотки; 7) дистальний кінець повітроводу з манжетою вводять в рот пораненої особи у напрямку до твердого піднебіння; 8) безперервно, не застосовуючи надмірної сили, проштовхувати повітровід вниз і назад вздовж твердого піднебіння, поки не виникне відчуття значного опору; 9) кінцеве положення повітроводу має відповідати таким показникам: а) кінчик повітроводу впирається у вхідний отвір стравоходу; б) манжета знаходиться в контакті зі структурами гортаноглотки; в) зуби-різці пацієнта знаходяться на рівні захисного блоку; 10) обмотавши петлю на повітроводі, закріпити I-Gel травмованої особи за допомогою бинта навколо шиї; необхідно переконатися, що бинт зафіксовано не надто туго; також можна зафіксувати повітровід лейкопластирем до верхньої щелепи; 11) після правильного введення і фіксації повітроводу рятувальникові можна розпочинати штучну вентиляцію легень з позитивним тиском відповідно до діючих норм і правил реанімації; 12) оцінити звуки дихання та адекватний підйом грудної клітки; 13) одягнути шийний комір для запобігання зміщення медзасобу [3; 4].

Наведемо деякі рекомендації щодо порядку введення I-Gel, які будуть корисними рятувальникові: 1) введення медзасобу здійснювати менш, ніж за 5 секунд; 2) можна вводити й при знаходженні особи в латеральній позиції (на боку); 3) іноді відчуття опору введенню виникає занадто рано (обумовлено проходженням часті I-Gel між піднебінними дужками); продовжувати введення, поки не виникне відчуття значного опору; 4) у випадку, коли з'явилося відчуття опору руху і зуби травмованого знаходяться на рівні захисного блоку I-Gel, рятувальникові не потрібно намагатися проштовхнути повітровід глибше чи прикладати надмірну силу для його введення; 5) для фіксації повітроводу доцільно використовувати спеціальні фіксуючі смужки чи інші засоби, які є у розпорядженні рятувальника; 6) зазначити глибину введення повітроводу; 7) виміряти діоксид вуглецю (CO_2) в кінці видиху; 8) розглядувати можливість одягання шийного коміра для запобігання зміщення повітровода [3; 4].

Порядок видалення рятувальником надгортанного повітровода наступний: 1) витягнути повітровід після відновлення захисних рефлексів; 2) при потребі провести аспірацію ротової порожнини. Рятувальникові варто пам'ятати: 1) вводячи повітровід I-Gel під час проведення серцево-легеневої реанімації (далі – СЛР), необхідно намагатися мінімізувати переривання СЛР для введення повітроводу; 2) при наявності у травмованої особи ушкодження хребта чи підозрі на нього необхідно зберігати нейтральне пряме положення голови і розпочинати заходи по стабілізації шийного відділу хребта пораненого одночасно з роботою по забезпеченню прохідності дихальних шляхів [5, с. 26].

Висновки. Провівши аналіз спеціальної літератури з піднятої проблеми, можемо зробити наступні узагальнення.

1. Надгортанний повітровід є одним із важливих медичних засобів, які використовуються підготовленими рятувальниками (правоохоронцями, медиками тощо) для забезпечення ПДШ у потерпілих з порушенням/відсутнім у них диханням. Цей медзасіб входить в обов'язкову комплектацію медичних аптек бойових медиків, ними забезпечуються особи та медичні транспортні засоби при наданні домедичної допомоги травмованим особам в екстремальних умовах (під час проведення службово-бойових дій/поліцейських операцій).

2. Правоохоронці повинні добре знати та вміти правильно користуватися цим медичним засобом у зазначених вище обставинах; вправно і оперативно поміщувати в ротоглоткову порожнину травмованої особи.

3. Після введення надгортанного повітроводу потерпіла особа потребує подальшого догляду та контролю з боку рятувальника за своєчасним усуненням перешкод, які можуть виникнути для належної вентиляції легень та забезпечення ефективної оксигенації крові.

4. Наведені нами деякі рекомендації щодо методики введення I-Gel, а також порядок видалення рятувальником надгортанного повітровода будуть корисними для надання ефективної допомоги особам з вадами дихання.

Література:

1. Вайда Т.С. Довідник поліцейського з домедичної допомоги : довідкове видання для курсантів, студентів та слухачів ЗВО МВС України / Т. С. Вайда. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. 424 с.

2. Вайда Т.С. Долікарська допомога : навч. посібник. Херсон: Олді-Плюс, 2018. 864 с.

3. Курс допомоги пораненим в умовах бойових дій. Модуль 7: Забезпечення прохідності дихальних шляхів під час надання допомоги в польових умовах. URL: <https://tccc.org.ua/files/downloads/module-7-airway-management-in-tfc-ua.pdf> (дата звернення: 05.03.2024).

4. Надгортанний повітровід I-Gel (Ай-Джел). URL: <https://www.medsanbat.info/download/air/%D0%9D%D0%B4%D0%B3%D0%BE%D1%80%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4.pdf> (дата звернення: 06.03.2024).

5. Вайда Т.С. Пам'ятка працівникові Національної поліції з надання домедичної допомоги : практ. посіб. для курсантів, студентів, слухачів ЗВО МВС України та працівників підрозділів Нац. поліції / Т.С. Вайда. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 56 с.

ВЗАЄМОДІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ДЕРЖАВНОЮ ПРИКОРДОННОЮ СЛУЖБОЮ

Бабенко Олексій Сергійович,

*здобувач вищої освіти 3 курсу Навчально-наукового інституту
права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник: Тимофєєв Володимир Павлович,

*старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

Національна поліція України (далі – НПУ) та Державна прикордонна служба України (далі - ДПСУ) відіграють ключову роль у забезпеченні безпеки країни під час воєнного стану. Національна поліція відповідає за збереження публічної безпеки та порядку, охорону прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії різних типів злочинності. Державна прикордонна служба відповідає за контроль за державним кордоном, запобігання незаконному перетину кордону, незаконній торгівлі зброєю та контрабандою. Під час воєнного стану прикордонники мають забезпечити недопущення ворожих втручань на територію країни, забезпечити безпеку та захист громадян від ворожих дій.

Поліцейські повинні бути готові реагувати на будь-які випадки порушення громадського порядку, терористичних актів, злочинів проти життя та здоров'я людей, злочинів проти державної безпеки, а також на військові дії, такі як обстріли, бомбардування та інші події військової активності. Крім того, вони мають контролювати переміщення людей та транспорту, збирати та обробляти інформацію про можливі загрози, брати участь у розслідуванні злочинів, співпрацювати з військовими та забезпечувати безпеку військового персоналу, захищати своє життя та життя інших під час виконання службових обов'язків [1, с. 176].

Згідно зі Законом України «Про Державну прикордонну службу України», основними завданнями Державної прикордонної служби є забезпечення охорони державного кордону України на суші, морі, річках, озерах та інших водоймах, забезпечення дотримання режиму державного кордону і прикордонного режиму. Крім того, служба контролює та регулює пропуск через кордон осіб, транспортних засобів та вантажів, а також запобігає незаконному переміщенню цих об'єктів [2].

Сучасний контекст забезпечення безпеки в Україні вимагає посилення співпраці та взаємодії між різними відомствами правоохоронної системи. Національна поліція та Державна прикордонна служба є ключовими органами, які відповідають за забезпечення громадського порядку та контроль за державним кордоном, роль та значення їх взаємодії в цих процесах неоціненно важливі.

Поліція у процесі своєї діяльності взаємодіє з органами правопорядку та іншими органами державної влади, а також органами місцевого самоврядування відповідно до закону та інших нормативно-правових актів [3].

Важливість співпраці між Національною поліцією та Державною прикордонною службою полягає у груповій співпраці, який вони можуть досягти, об'єднавши свої зусилля. НПУ відповідає за забезпечення громадського порядку та боротьбу зі злочинністю в межах країни, тоді як ДПСУ відповідає за захист державного кордону та запобігання незаконному перетину його. Взаємодія цих двох відомств дозволяє ефективніше реагувати на загрози та виклики, з якими стикається наша держава. Взаємодія Національної поліції та Державної прикордонної служби сприяє покращенню координації та обміну інформацією між правоохоронними органами. Інформаційний обмін є важливим для ефективної протидії злочинності, сучасні технології та засоби зв'язку дозволяють покращити співпрацю між органами і забезпечити швидку реакцію на ситуації, що потребують спільної дії.

На нашу думку, метод переконання не є необхідним у взаємодії ДПСУ з іншими правоохоронними органами. Об'єктивна необхідність співпраці між суб'єктами полягає у тому, що тільки об'єднання їх зусиль дозволяє виконати спільні завдання, а не в переконанні їх у доцільності такої взаємодії. Крім цього, існують законодавчі норми, які зобов'язують суб'єктів взаємодіяти один з одним [4, с. 125].

Порядок організації взаємодії Державної прикордонної служби України та Національної поліції України під час забезпечення дотримання режиму державного кордону та прикордонного режиму в умовах виникнення порушень публічної безпеки і порядку, прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави з метою запобігання протиправній діяльності в прикордонній смузі та контрольованих прикордонних районах та припинення такої діяльності затверджується Наказом МВС від 15 листопада 2022 року № 740 [5].

В період воєнного стану співпраця між Національною поліцією та Державною прикордонною службою стає надзвичайно важливою для забезпечення безпеки України. Огляд та аналіз сфер їх співпраці може включати такі напрямки:

1. Координація дій: НПУ та ДПСУ повинні спільно встановлювати стратегічні цілі та завдання, які ставляться перед ними під час воєнного стану. Крім того, важливо забезпечити ефективну комунікацію та обмін інформацією між цими органами.

2. Мобілізація ресурсів: воєнний стан може вимагати збільшення кількості працівників та технічних засобів, які задіяні для забезпечення безпеки суспільства та державного кордону. Співпраця між поліцією та прикордонною службою для мобілізації ресурсів та координації їх дій стане ключовою у таких умовах.

3. Захист кордонів: співпраця з Національною поліцією може допомогти у відстороненні нелегальних злочинців та терористів від в'їзду в країну.

4. Переслідування злочинців: спільні операції з переслідування злочинців можуть бути вкрай важливими в період війни. Національна поліція та прикордонна служба повинні співпрацювати для ідентифікації та нейтралізації можливих загроз для Національної безпеки.

Отже, роль та значення взаємодії Національної поліції України та Державної прикордонної служби України в забезпеченні безпеки країни не може бути переоцінене. Спільна робота цих правоохоронних органів дозволяє ефективніше вирішувати проблеми та виклики, з якими стикається Україна та вимагає взаємопідтримки, координації дій та обміну інформацією. Тільки такі заходи можуть гарантувати ефективне забезпечення безпеки країни в умовах воєнного стану. Важливо постійно підтримувати та розвивати цю співпрацю для успішного вирішення важливих завдань в області Національної безпеки.

Література:

1. Процик, Любов Сергіївна. "Стани тривоги у службовій діяльності поліцейського в умовах воєнного стану." *Рекомендовано Вченою радою ДНДІ МВС України (протокол № 4 від 27.06. 2023 року)* (2023): 176.
2. Закон України «Про Державну прикордонну службу України» від 3 квітня 2003 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T030661?an=244> (Дата звернення 17.03.2024).
3. Закон України «Про Національну поліцію України» від 2 липня 2015 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (Дата звернення 20.03.2024).
4. Байдюк, І. І. "Методи взаємодії державної прикордонної служби України з іншими правоохоронними органами." *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право* 66 (2021): 123-128.
5. Наказ МВС «Про затвердження Порядку організації взаємодії Державної прикордонної служби України та Національної поліції України під час забезпечення дотримання режиму державного кордону та прикордонного режиму» від 15 листопада 2022 № 740. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1502-22#Text> (Дата звернення 20.03.2024).

НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ СИСТЕМИ МВС УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

*Головко Віктор Михайлович, викладач кафедри
тактико-спеціальної та спеціальної фізичної підготовки
Одеський державний університет внутрішніх справ
Трішин Костянтин Олексійович, викладач кафедри
тактико-спеціальної, та спеціальної фізичної підготовки
Одеський державний університет внутрішніх справ*

Рівень фізичної підготовленості поліцейських завжди має важливе значення для будь-якої служби в системі органів та підрозділів поліції. Підготовка поліцейських у закладах вищої освіти МВС України спрямована на прищеплення не тільки навичок, вмінь та знань, а й систематичного бажання підвищувати свій професійний рівень, в тому числі і рівень фізичних здібностей. Але існує ряд проблемних питань, які дещо перешкоджають ефективному розвитку фізичних здібностей у майбутніх поліцейських, тому слід на даному

етапі розвитку освіти в системі МВС України приділити значну увагу розробці напрямів підвищення фізичної підготовки курсантів.

Питанням удосконалення рівня фізичної підготовленості курсантів системи МВС України присвячені роботи учених: Баштової А.Г., Гаркавого О.А., Закорка І.П., Коломійця Ю.М., Селюкова В.С., Трішина К.О., Уварової О.Ю., Хацаюка О.В., Чуха А.М. та інші.

Служба в поліції вимагає від поліцейських постійної готовності до виконання завдань різної складності та спрямованості. Працівники поліції повинні вміти правильно реагувати на реальні ситуації та виконувати покладені на них функції в межах службової діяльності. Як показує практика, недооцінка значущості фізичної готовності особового складу часто призводить до невиправданих втрат та грубих професійних помилок [1,11].

Найчастіше причини такого стану справ криються не тільки в недостатній правовій підготовленості та захищеності співробітників, а й у відсутності у них твердих навичок застосування бойових прийомів боротьби, вогнепальної зброї та спеціальних засобів, а також через безтурботність, зневагу до встановлених правил та недотримання безпечної тактики дій.

Саме тому фахівці наголошують на реальній потребі у створенні та впровадженні активних технологій навчання, спрямованих на інтенсифікацію підготовки кадрів для органів внутрішніх справ, максимальне наближення навчання до практичних потреб. На це неодноразово звертало увагу керівництво Міністерства, відповідні вимоги отримали своє відображення у рішеннях колегій МВС України, у Концепції вдосконалення професійної підготовки кадрів в органах внутрішніх справ України, де чітко визначено пріоритетний напрям системи професійної освіти – посилення практичної спрямованості дисциплін, що викладаються, з максимальним наближенням освітнього процесу до специфіки завдань, які виконують органи внутрішніх справ [2,338].

Відповідно до вимог програм навчання та роботи зі спеціальної фізичної підготовки у ЗВО МВС України, працівники поліції мають освоювати навчальний матеріал не лише на практиці, а й за самостійного та індивідуального навчання. Метою цих курсів є поглиблення теоретичних знань та вдосконалення методичної підготовки з фізичної культури. Вони забезпечують самостійне вивчення документів та навчальних посібників з фізичної культури та спорту, уточнюють завдання та зміст практичних занять, виконують вправи та досліджують методи їх організації.

Без набуття теоретичних знань з фізичної підготовки неможливо ефективно виконувати завдання, поставлені перед співробітниками поліції [3,286].

Для підвищення фізичної підготовки курсантів потрібно:

1. Удосконалити зміст та форми фізичної підготовки з урахуванням специфіки майбутньої службової діяльності випускників ЗВО МВС України. Цей напрям сьогодні актуалізовано проведенням у країні реформ, спрямованих на успішне здійснення правоохоронної діяльності. Коригування структури та функцій органів внутрішніх справ, модернізація їх матеріально-

технічного забезпечення обумовлюють зміну змісту, характеру та умов службової діяльності працівників.

2. Моделювання під час занять із фізичної підготовки реальних умов та ситуацій служби. Виділяють два взаємопов'язані підходи до подібного роду моделювання:

- перший – відтворення зовнішньої картини за допомогою наближення умов занять до реальної обстановки оперативно - службової діяльності;
- другий – максимальне наближення внутрішніх умов занять до тих, що бувають на практиці, для цього використовують елементи ризику, раптовості, швидкої зміни обстановки, протидії та боротьби, вправи виконують з високою швидкістю та темпом, використовують масований вплив інших збиваючих факторів [4,19]

Також варто зауважити, що на сучасному етапі розробляються програми, зміст та форми викладання інтегративних спецкурсів та дисципліни спеціальна фізична підготовка. Значного поширення набула практика моделювання під час занять умов та ситуацій служби, проведення професійних тренінгів, навчань та ситуативно-рольових ігор [5,34].

Найбільш ефективними в цьому плані є комплексні практичні заняття на навчальних полігонах, що включають подолання смуги перешкод, виконання бойових прийомів боротьби, стрільбу, рукопашний поєдинок, вирішення тактичних завдань із забезпечення особистої безпеки, а також використання інших засобів посилення емоційної напруженості. Подібні заняття нині проводять у багатьох ЗВО системи МВС України [6,390]. Комплексні заняття у рамках цього етапу проводять із запрошенням фахівців з фізичної, вогневої, тактико- спеціальної підготовки та інших дисциплін.

Підсумовуючи, треба зазначити, що жодна методика не матиме позитивного результату, якщо немає зацікавленого професійного ставлення викладацького складу до науково-педагогічної діяльності, спрямованої на використання у навчальному процесі інноваційних освітніх технологій, останніх досягнень науки та практики; відсутня сучасна матеріальна база, оснащена необхідною апаратурою, обладнанням та інвентарем; немає необхідного фінансового, матеріально- технічного, інформаційного та іншого забезпечення.

Для вдосконалення фізичної підготовки курсантів системи МВС України потрібно розвинути навчально-матеріальну базу, адже є необхідність у її використанні під час занять, а також можливості природних і штучних полігонів, що забезпечують наближення зовнішніх умов до реальної службової діяльності.

Література:

1. Бондаренко В.В. Особливості фізичної підготовки працівників підрозділів патрульної поліції. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. 2017.С.11–15.
2. Селюков В.С., Кушніренко Р.О., Константинов Д.В. Фізичне виховання як напрям підготовки поліцейських. 2018.С.338–340.

3. Ольховий О. М. Теоретико-методичні основи професійно- спрямованої фізичної підготовки курсантів ВНЗ України : монографія. Харків .2012.С. 286
4. Сергієнко Ю.П. Спеціальна фізична підготовка у системі професійного навчання фахівців податкової поліції. Харків; 2005.С.19.
5. Запорожанов О.В., Дідковський В.А. Прийоми затримання правопорушників: навчально-методичний посібник. Національна академія внутрішніх справ України; 2013.С. 34.
6. Круцевич Т.Ю. Теорія і методика фізичного виховання. Київ. 2008. Том 1. С.390.

ОКРЕМІ ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОБІЗНАНОСТІ НАСЕЛЕННЯ ПРИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНИХ ПРЕДМЕТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*Ірина Залєвська,
викладач кафедри ТССФП, кандидат політичних наук
Одеський державний університет внутрішніх справ*

У лютому 2014 року росія розв'язала війну проти України, а 24 лютого 2022 року розпочала повномасштабне вторгнення, прагнучи знищити українську державу та її національну ідентичність, але Збройні Сили України дали ворогу відсіч і продовжують захищати Україну. У зв'язку з цим на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до пункту 20 частини першої статті 106 Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану» в Україні було введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року [1].

Війна принесла в Україну багато проблем у всіх сферах життєдіяльності нашої держави. У даній науковій роботі вважаємо за необхідне зупинитися на вкрай важливому напрямку, а саме на діяльності у напрямку обізнаності та навчання населення України щодо поведінки із вибухонебезпечними предметами сучасності. На нашу думку, основною проблемою цивільного населення в питаннях поводження з вибухонебезпечними предметами різного типу є досить низький рівень знань, як про основні види вибухонебезпечних предметів так і про їх властивості.

У містах, де проводились бойові дії, сапери щодня вилучають тисячі вибухонебезпечних предметів, які бувають різних видів, форм та розмірів, але всі в однаковій мірі є небезпечними. Тож населенню варто знати, як себе поводити поруч з ними, щоб не постраждати, а також уміти розрізняти такі предмети в кущах, траві на землі тощо [2].

Під визначенням поняття вибухового пристрою слід розуміти спеціально виготовлений промисловим або саморобним способом пристрій одноразового застосування, який за певних обставин спроможний до вибуху з утво-

ренням уражаючих факторів, обумовлених дією енергії хімічного вибуху вибухових речовин [3].

З досвіду роботи силових структур виокремлюють чотири основні категорії вибухонебезпечних предметів, що несуть в собі потенційну загрозу та великий ризик для життя і здоров'я громадян, що перебувають в зоні проведення бойових дій, а саме:

- військові бойові припаси що залишені, загублені на місцевості при переміщенні військових формувань;
- військові бойові припаси та їх залишки, які були приведені в дію, але за певних причин не вибухнули;
- інженерні бойові припаси (протитанкові, протипіхотні міни), встановлені на місцевості в бойове положення;
- саморобні вибухові пристрої виготовлені та встановлені в терористичних цілях [4].

З урахуванням вказаного, акцентуємо увагу на тому, що все це наслідки бойових дій (згідно міжнародних стандартів протимінної діяльності IMAS), але відповідно до Закону «Про протимінну діяльність в Україні», впроваджено загальний термін «вибухонебезпечні предмети» (далі - ВНП).

У контексті предмету нашої наукової роботи також вважаємо за необхідне зупинитися на ознаках, що вказують на приналежність до вибухонебезпечного предмету. Так, бойовими припасами вважаються вироби військової техніки одноразового вживання, призначені для враження живої сили супротивника: бойові частки ракет; авіаційні бомби; артилерійські боєприпаси (снаряди, міни); інженерні боєприпаси (протитанкові і протипіхотні міни); ручні гранати; стрілецькі боєприпаси (набої до пістолетів, карабінів, автоматів тощо). Крім цього існують піротехнічні засоби, до яких відносяться: патрони (сигнальні, освітлювальні, імітаційні, спеціальні); вибухові пакети; петарди; ракети (освітлювальні, сигнальні); гранати; димові шашки.

Найбільш небезпечними є саморобні вибухові пристрої, тобто пристрої, в яких застосований хоча б один елемент конструкції саморобного виготовлення. Це може бути закладений або виготовлений «кустарним» способом пристрій, який містить вибухову речовину, руйнівні, смертоносні, токсичні, запалювальні, піротехнічні матеріали або хімікати, призначені для того, щоб знищувати, калічити, відволікати або тероризувати. Водночас він може включати елементи з військових запасів, проте, як правило, виготовляється із невійськових компонентів. Ці небезпечні для життя предмети найскладніше виявити, ідентифікувати та неможливо розрядити чи перекласти в безпечний стан.

Саморобні вибухові пристрої використовують з метою проведення теракту, вбивства чи психологічного впливу на окремих людей, груп або суспільство. Часто приводяться в дію за допомогою мобільного телефону, годинникового механізму, нахильного датчику цілі та інше. Зазвичай їх маскують під знайомі предмети побуту: сумка, валіза, пакунок, коробка, іграшка, цуке-

рки, книжка тощо. Саморобні вибухові пристрої розраховані на загальні поведінкові інстинкти людини (цікавість, жадібність тощо), тому особливо небезпечні, передусім, для дітей.

Міна-пастка – це вибуховий чи невибуховий пристрій, який навмисно встановлюють для спричинення смерті або поранень внаслідок дотику до об'єкту, що здається нешкідливим, або виконання зазвичай безпечної дії. На відміну від більшості попередньо описаних загроз, які встановлюють з розрахунком, що жертва не помітить їх, міну-пастку навпаки розміщують таким чином, щоби привернути увагу та викликати бажання жертви якимось чином контактувати з нею або привести її в дію. Вважаю, що цю групу загроз доцільно включено до саморобних вибухових пристроїв, тому що частіше всього вони виготовляються кустарним способом.

Як приклад, міни-пастки на основі розвантажувальної дії встановлюють на місцевості так, щоб її не було видно (наприклад, у відкритому лунку), а на них укладається предмет, який обов'язково має викликати інтерес людини і спонукати його підняти (зброя, коробка, побутові предмети, іграшки і т.п.) або скористатися їм (транспортний засіб, телефон, гаманець і т.п.). На жаль, дуже часто такі небезпечні знахідки потрапляють в місця перебування звичайних цивільних осіб або дітей, якими керує цікавість чи просто жага заволодіти незнайомим предметом.

Отже, у зв'язку з тим, що у сучасних умовах існує реальна та велика загроза як для військовослужбовців, силових структур нашої держави, так і для цивільного населення внаслідок вчинення терористичних актів російськими окупантами. Вважаємо, що небезпека отримати травми чи загинути у разі неправильного поводження з вибухонебезпечними предметами – прямо залежить від конкретних дій людини. Відповідно дана наукова робота покликана звернути увагу, перш за все, на підвищення рівня відповідальності та поінформованості цивільного населення щодо безпеки таких предметів та основних правил безпечного поводження з ними за підтримки Національної поліції України.

До вказаного слід додати, що існує нагальна потреба у посиленні навчання населення у зазначеному вище напрямку в закладах освіти із залученням поліцейських. У свою чергу, це підвищить захищеність найбільш вразливої частини населення – молоді. Так одним із ефективних способів навчання буде перегляд навчальних фільмів та наочних презентацій. Через актуальність даної проблеми, на сьогодні окрім офіційних структур таких, як ДСНС, певні рекомендації та навчання щодо безпеки поводження із вибухонебезпечними предметами надає Національна поліція України.

Література:

1. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24.02.2022 р. № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-IX#Text> (дата звернення 13.03.2024).

2. Вибухонебезпечні предмети: які вони та що робити URL: <https://www.unicef.org/ukraine/stories/explosive-items-what-to-do> (дата звернення 13.03.2024).

3. Про затвердження Інструкції про поводження з вибуховими матеріалами в органах і підрозділах Національної поліції України та підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України: наказ МВС України від 19.08.2019 р. № 691. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1081-19#Text> (дата звернення 13.03.2024).

4. Рекомендації вибухотехнічної лабораторії державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру Міністерства внутрішніх справ України, 2015 рік. URL: http://fel2005.dp.ua/docs/doc_075.pdf (дата звернення 13.03.2024).

ПРОБЛЕМАТИКА ТА СУЧАСНІ АСПЕКТИ ВИРІШЕННЯ ПИТАННЯ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

*Дмитро Георгійович Казначаєєв,
доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки,
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5193-7176>*

*Катерина Кулик,
курсант 3 курсу Навчально-наукового інституту
права та підготовки фахівців для підрозділів
Національної поліції, Дніпропетровського
Державного університету внутрішніх справ*

Незаконна торгівля вогнепальною зброєю є серйозною проблемою, яка негативно впливає на безпеку громадян та ефективність роботи правоохоронних органів в умовах воєнного стану і може призвести до серйозних наслідків, включаючи загибель людей, тілесні ушкодження, знищення майна та інші небезпечні наслідки. Особливо гостро ця проблема постає в періоди воєнного стану, коли зброєю може отримати широке коло осіб, що може призвести до зростання злочинності та насильства [1; 2].

За даними Міністерства внутрішніх справ України, за період з 24 лютого по 31 серпня 2022 року було зареєстровано 13332 випадки незаконного обігу зброї. Це на 27% більше, ніж за аналогічний період 2021 року [3].

Боротися з незаконним обігом зброї можна кількома способами. Перший - це підвищення обізнаності населення, в тому числі організовані кампанії з інформування громадян про небезпеку незаконного обігу зброї та його наслідки для суспільства. Просвітницькі кампанії, спрямовані на підвищення обізнаності громадян про їхні права та обов'язки, а також про те, як повідом-

ляти про випадки незаконного обігу зброї, повинні проводитися широко і охоплювати всі верстви населення.

По-друге, ефективні системи моніторингу та контролю. Це вимагає впровадження сучасних технологій, таких як системи відеоспостереження і контролю доступу, для моніторингу об'єктів, де зберігається зброя і боєприпаси. Іншим важливим кроком є вдосконалення системи реєстрації та обліку зброї шляхом встановлення жорстких критеріїв та вимог до осіб, які мають право на придбання зброї [4, с. 131].

Посилення громадського контролю також є одним із важливих способів боротьби з незаконною торгівлею зброєю в умовах воєнного стану. Громадяни повинні брати активну участь у громадському спостереженні та активно співпрацювати з правоохоронними органами. Правоохоронні органи можуть допомогти, формуючи групи громадян, які взаємодіють з поліцією та іншими правоохоронними органами.

Необхідно вжити таких заходів: запровадження механізму декларування незаконної зброї та заохочення добровільної здачі незаконної зброї; посилення міжнародного співробітництва, зокрема обміну інформацією між країнами, які є транзитними пунктами для незаконного обігу зброї [5, с. 58].

Боротьба з нелегальною торгівлею зброєю потребує більшого громадського контролю. Правоохоронні органи можуть співпрацювати, формуючи групи громадян, які взаємодіють з поліцією та іншими правоохоронними органами. Необхідно також запровадити систему повідомлень про нелегальну зброю, заохочувати добровільну здачу нелегальної зброї та посилити міжнародне співробітництво, в тому числі обмін інформацією між країнами, залученими до незаконної торгівлі зброєю [6].

Незаконна торгівля зброєю є серйозною проблемою, яка негативно впливає на безпеку громадян та ефективність роботи правоохоронних органів. Для її вирішення необхідні комплексні заходи, спрямовані на забезпечення ефективного контролю над озброєннями, зменшення попиту на зброю та зміцнення правоохоронних органів.

Література:

1. Казначеев Д.Г., Поливанюк В.Д. Сучасний стан нелегального обігу вогнепальної зброї в Україні. Методологічні проблеми теорії та практики оперативно-розшукової діяльності: Збірн. матеріалів постійно-діючого семінару, 3-4 червня 2016 року. Миколаїв: ЛДУВС, 2016. С.92-96.
2. Казначеев Д.Г., Поливанюк В.Д., Клименко М.М. Актуальні питання незаконного обігу вогнепальної зброї в Україні на сучасному етапі. Актуальні питання забезпечення публічного порядку та безпеки в сучасних умовах: вітчизняний та міжнародний досвід. Матер: Міжнар. наук.-практ. конф., 17 лист. 2017 р., Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. С.170-172
3. Статистична інформація про стан злочинності та результати прокурорсько-слідчої діяльності. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/statinfo.html> (дата звернення 07.03.2024)

4. Євсєєв І.Г., Жихар Є.В. Обіг незаконної зброї: правове регулювання та виклики сучасності. *Право і безпека*. 2020. Том 28. Випуск 1. С. 126-136.
5. Блоган Ю.О. Незаконний обіг зброї як складова загрози національній безпеці: проблематика та шляхи вирішення. *Науковий Вісник*. 2021. Випуск 57. С. 56-61.
6. Казначєєв Д.Г. Шляхи запобігання нелегальному обігу зброї в Україні. Актуальні проблеми оперативно-розшукової протидії злочинам: Матеріали науково-практичного семінару, 25 травня 2016 року. – Дніпропетровськ: ДДУВС, 2016.
7. Казначєєв Д.Г., Бодирєв Д.А. Аналіз деяких проблемних питань легалізації обігу зброї в умовах воєнного стану. *Збірник наукових праць «Правовий часопис Донбасу»*. №4(81), 2022. С.181-186

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ В ПРОФЕСІЙНИЙ ДІЯЛЬНОСТІ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*Маишталер Ірина Сергіївна,
курсант 208 взводу факультету підготовки
фахівців для органів досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Ком'яга Анатолій Васильович,
старший викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки
Одеського державного університету внутрішніх справ*

В умовах воєнного стану спеціальна фізична підготовка стає ключовим елементом успішного виконання завдань сил сектору безпеки й оборони. Вона відіграє надзвичайно важливу роль у забезпеченні бойової готовності та ефективності військових підрозділів. Надзвичайні обставини вимагають від військовослужбовців не лише вміння володіти зброєю та тактичними навичками, але й високої фізичної підготовки. Сектор безпеки і оборони в Україні відіграє ключову роль у забезпеченні обороноздатності держави, захисті безпеки населення та захисті національних інтересів. Він втілює положення Стратегії національної безпеки України та має на меті захист держави від сучасних та потенційних загроз. Під сектором безпеки і оборони розуміється система органів державної влади, Збройних Сил України, правоохоронних та розвідувальних органів, спеціально призначених органів з правоохоронними функціями, оборонно-промислового комплексу, сил цивільного захисту. Їх діяльність здійснюється під цивільним демократичним контролем та згідно з законами України, спрямована на захист національних інтересів та громадян, що активно допомагають у забезпеченні національної безпеки.

На сьогодні в Україні фізична підготовка організована відповідно до нормативних актів Міністерства оборони України. Це включає наказ від 5 серпня 2021 року № 225 "Про затвердження Інструкції з фізичної підготовки в

системі Міністерства оборони України" та наказ від 28 грудня 2022 року № 452 "Про затвердження Концепції розвитку фізичної підготовки і спорту в системі Міністерства оборони України". Ці документи визначають організацію та зміст фізичної підготовки для військовослужбовців та інших категорій персоналу військових структур, що є важливим кроком у підвищенні ефективності та бойової готовності Збройних Сил України [1, 40 с].

У кінці 2022 року, з огляду на складну ситуацію, що склалася, ключовими чинниками для забезпечення територіальної цілісності, державного суверенітету та незалежності України є наявність відповідних засобів у сфері безпеки та оборони. Ці засоби є важливими для здійснення контролю над ситуацією та забезпечення переваги над потенційними загрозами, включаючи ворожі сили [2, 46 с]. Основною метою спеціальної фізичної підготовки для ефективного виконання оперативно-службових завдань у військовий період є розвиток функціональних систем організму військовослужбовця. Це забезпечує високу бойову готовність, розвиток основних фізичних якостей (сили, швидкості, витривалості) та формування військово-прикладних навичок. Крім того, вона спрямована на підвищення стійкості організму до стресових ситуацій та екстремальних умов, розвиток психологічної міцності, ініціативи та винахідливості. У цілому, ця підготовка має забезпечити готовність військовослужбовців до дій у будь-яких умовах, зокрема, у бойових ситуаціях. Під час виконання бойових завдань зазнається велике фізичне і психологічне навантаження. Військовослужбовці протягом годин, діб і навіть тижнів перебувають у граничних умовах, де потрібно демонструвати витривалість та стійкість. Це включає долаття десятків кілометрів, пересування пригнувшись, крадучись або переповзаючи, а також перетинання перешкод у різних погодних умовах. Часто доводиться швидко адаптуватися до різних ситуацій і переходити від одного виду дій до іншого, включаючи перехід від нерухомості до активного бігу чи боротьби з противником. Військовослужбовці також зобов'язані діяти швидко і сміливо, навіть під час нічних операцій, де важливе володіння різними фізичними і вольовими якостями, дотримання високої концентрації та відмінного здоров'я [3, 19-20 с].

Процес навчання військовослужбовців ґрунтується на принципах безперервності, прогресивності тренувальних ефектів, збалансованості, різноманітності та системності. Це означає поступове збільшення навантажень, постійне розширення фізичних можливостей, гармонійне поєднання рухової активності, різноманітність завдань та систематичний підхід до навчання. Важливим аспектом є те, що в умовах бойових дій головними факторами, які сприяють розвитку психічної стійкості військовослужбовців, є стресові ситуації, збільшений ризик та фізичні навантаження. Основними завданнями спеціальної фізичної підготовки є:

- покращення психологічної міцності та основних фізичних характеристик;
- зміцнення здоров'я та підвищення працездатності;
- розвиток особистих навичок та колективної взаємодії в умовах бойових операцій;

- посилення дисципліни та формування колективного духу [4, С 7].

Задля поліпшення загального рівня фізичної підготовки фахівців можливо вжити ряд таких заходів:

1. Системні тренування. Необхідно регулярно займатися фізичними вправами, такими як біг, плавання, аеробіка та силові навантаження. Головна мета тренувань - поліпшення основних фізичних якостей, таких як витривалість, сила, швидкість та гнучкість.

2. Спеціалізована підготовка. У ситуаціях воєнного стану необхідно володіти навичками та знаннями, характерними для військових операцій. Це може включати тактичні тренування, навчання роботі зі спеціальним спорядженням та надання першої допомоги на полі бою.

3. Проходження спеціалізованих курсів. Можлива співпраця зі спеціалізованими інститутами та військовими академіями для здійснення фахівцями спеціалізованих курсів з фізичної підготовки та тактичного навчання.

4. Індивідуальний підхід. Урахування індивідуальних потреб та здібностей дозволить оптимально використовувати їх потенціал. Оцінка фізичних здібностей та розробка персоналізованих тренувальних програм на основі цих даних є важливим етапом.

5. Збалансоване харчування. Необхідно дотримуватися збалансованого раціону харчування, який враховує їх фізичну активність та енергетичні потреби [5, 55 с].

Були зроблені позитивні кроки в напрямку інтеграції військової освіти в загальну систему освіти, впровадження принципу "Освіта протягом військової кар'єри" і підвищення якості військової освіти до стандартів НАТО, все ще залишається відкритим питання взаємозручності підготовки фахівців різних силових структур. Необхідно забезпечити відповідність системи спеціальної фізичної підготовки сил безпеки і оборони сучасним вимогам, враховуючи досвід бойових дій [2, 47 с]. Розвиток системи фізичної підготовки і спортивної діяльності особового складу до рівня стандартів НАТО вимагає вирішення кількох проблем. Серед них важливо забезпечити гармонізацію нормативно-правового регулювання та управлінських практик у сфері фізичної підготовки і спортивного вдосконалення особового складу з чинним законодавством та найкращими практиками країн Європейського союзу та НАТО. При цьому важливо зберегти в основі цієї системи цінності і традиції національного війська. Головні фактори, які призводять до вищезазначених проблем, полягають у тому, що система фізичної підготовки і спорту не відповідає сучасним вимогам бойової та оперативної підготовки сил. Це стосується її відповідності потребам у війнах, локальних конфліктах, антитерористичних та міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки, а також стандартам, прийнятим країнами-членами НАТО. Крім того, необхідно враховувати особливості впровадження та експлуатації нового озброєння та військової техніки. Одними з основних концептуальних напрямків модернізації

підходів до визначення фізичної підготовленості в Збройних Силах України можуть бути:

1. Розподіл фізичної підготовки на загальну та спеціальну, враховуючи потреби різних груп особового складу;
2. Запровадження виконання нормативів бойової підготовки як основи для оцінки фізичної підготовленості з урахуванням їх фізичних навантажень;
3. Проведення фізичної підготовки в складі підрозділу без розділення військовослужбовців за віком і статтю;
4. Організація щоденних ранкових занять у формі одногодинних тренувань під керівництвом командира військової частини;
5. Залишення спортивно-масової роботи для вищих військових навчальних закладів;
6. Проведення спортивних змагань з фізкультурно-психологічною реабілітацією для військових частин і органів управління;
7. Визначення єдиного тесту для оцінки загальної фізичної підготовленості [1, 41-42 с].

Таким чином, у контексті воєнного стану, спеціальна фізична підготовка набуває ключового значення для ефективного функціонування сил сектору безпеки і оборони. Роль цієї підготовки полягає в формуванні військовослужбовців, які здатні виконувати бойові завдання в умовах військових конфліктів, забезпечуючи безпеку та захист території та населення. Спеціальна фізична підготовка сприяє розвитку фізичних якостей, таких як сила, швидкість, витривалість та гнучкість, що необхідні для виконання різноманітних завдань на полі бою. Вона також сприяє формуванню психологічної стійкості, волі, ініціативи та рішучості, які необхідні для успішного вирішення стресових ситуацій під час бойових дій. Крім того, спеціальна фізична підготовка сприяє збереженню здоров'я та підвищенню працездатності військовослужбовців у складних воєнних умовах. Ця підготовка також допомагає у формуванні командного духу та взаємодії військових одиниць, що є важливим для успішного виконання спільних бойових завдань. Отже, спеціальна фізична підготовка виявляється невід'ємною складовою професійної діяльності сил сектору безпеки і оборони в умовах воєнного стану, забезпечуючи їхню готовність до виконання бойових завдань і збереження національної безпеки та обороноздатності.

Література:

1. Міністерство оборони України. Національний університет оборони України. Збірник тез доповідей VII Міжнародної науково-практичної конференції. Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України. Шлямар І.Л. Пропозиції з оптимізації організації фізичної підготовки у збройних силах України з урахуванням вимог сьогодення. Київ: 2023 494 с URL: <https://sprotyvg7.com.ua/wp-content/uploads/2023/12/перспектива-фізо.pdf> (дата звернення: 21.03.2024)

2. Міністерство оборони України. Національний університет оборони України. Збірник тез доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції. Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України. Корчагін М.В, Меленті Є.О, Балдецький А.А. Актуальні питання удосконалення спеціальної фізичної підготовки військовослужбовців сил сектору безпеки і оборони України. Київ: 2022 402 с URL: <https://nuou.org.ua/assets/documents/agenda-v-mnpsc-22-12-16.pdf> (дата звернення: 21.03.2024)

3. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Матеріали Регіональної науково-практичної конференції. Актуальні проблеми службово-бойової діяльності сил сектору безпеки і оборони України в умовах воєнного стану. Бубон В.С. Роль спеціальної фізичної підготовки під час виконання службових завдань із захисту національної державності в умовах воєнного стану. Дніпро: 2022 189 с

URL: [https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/10470/1/ конф_30.06.2022.pdf](https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/10470/1/конф_30.06.2022.pdf) (дата звернення: 21.03.2024)

4. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Випуск 4 (163). Шлямар І.Л. Аналіз організації фізичної підготовки у збройних силах провідних країн світу. Київ: 2023 С 8 URL:

https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/40421/Shljamar_208-215.pdf?sequence=1 (дата звернення: 21.03.2024)

5. Львівський державний університет внутрішніх справ. Інститут з підготовки фахівців для підрозділів національної поліції. Збірник тез доповідей учасників науково-практичного семінару. Актуальні питання фізичної та тактико-спеціальної підготовки здобувачів вищої освіти. Бобошко Богдан. Шляхи удосконалення фізичної підготовки фахівців національної поліції в умовах воєнного стану. Львів: 2023 166 с URL: https://www.lvduvs.edu.ua/uk/karta-dokumentiv/category/365-conference-2023-magazine.html?do_wnload=4966:aktualni_-pytannia-fizychnoi-ta-taktyko-spetsialnoi-pidhotovky-zdobuvachiv-vysheh-oi-osvity-zbirnyk-tez-uchasnykiv-postiino-diiuchoho-naukovo-praktychnoho-seminaru-17-lystopada-2023-roku (дата звернення: 21.03.2024)

**ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ СУЧАСНИМ ОЗБРОЄННЯМ
ТА СПЕЦІАЛЬНИМИ ТРЕНУВАЛЬНИМИ СИСТЕМАМИ ЗАКЛАДІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ
МВС УКРАЇНИ ПІД ЧАС ОРГАНІЗАЦІЇ
СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ**

*Євген Бахчеван, декан
Херсонського факультету, майор поліції
кандидат юридичних наук
Одеський державний університет внутрішніх справ*
*Володимир Мосузенко,
викладач кафедри вогневої підготовки
факультету підготовки фахівців для
підрозділів кримінальної поліції, майор поліції
Одеський державний університет внутрішніх справ*

Вміння та навички поводження з вогнепальною зброєю є обов'язковою вимогою до будь-якого поліцейського. Застосування та використання такого заходу примусу набуло важливого значення не лише для протидії злочинності чи особистої безпеки поліцейського, а й для захисту цивільного населення від агресора, колаборантів, мародерів з початком Збройної агресії РФ у лютому 2022 році.

В умовах сьогодення поліцейські разом із військовослужбовцями Збройних сил України, Територіальної оборони, Національної гвардії України та інших органів, що забезпечують безпеку та оборону країни під час воєнного стану, мають бути готові у разі необхідності застосувати і використовувати вогнепальну зброю. І постає питання: чи кожен поліцейський має навички поводження зі зброєю та її застосування? А особливо, навички поводження із сучасною стрілецькою зброєю, що перебуває на озброєнні Національної поліції України.

У зв'язку із цим особливого значення набуває якісна службово-бойова підготовка курсантів і слухачів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання МВС України. Підвищення вимог до рівня володіння вогнепальною зброєю робить актуальним питання удосконалення вогневої підготовки. Особлива увага при цьому звертається на те, наскільки якісно буде освоєний початковий рівень підготовки, оскільки від цього здебільшого буде залежати подальша служба поліцейських, та якість виконання ними службових завдань[3]. Тому удосконалення вогневої підготовки в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання МВС України сьогодні набуває особливого значення.

Відповідно до Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України [2], вогнева підготовка – це комплекс заходів, спрямований на вивчення поліцейським основ стрільби з вогнепальної зброї, правомірному її застосуванню (використанню) та вдосконалення на-

вичок безпечного поводження з нею, швидкісної та влучної стрільби по нерухомих і рухомих цілях, з різних положень, в обмежений час, в русі тощо. Таким чином зміст навчання курсантів під час вогневої підготовки має відповідати завданням:

- формування професійної установки на неухильне дотримання принципу законності при наданні допомоги громадянам і припиненні протиправних дій правопорушників із застосуванням чи використанням вогнепальної зброї;
- засвоєння здобувачами освіти суми теоретичних знань, необхідних для професійного поводження із вогнепальною зброєю;
- відпрацювання практичних навичок, умінь і прийомів, які засвідчують належний рівень вогневої підготовленості для виконання професійних завдань;
- формування вмінь, необхідних для самостійного аналізу досвіду професійної діяльності та подальшого розроблення самими поліцейськими нових методів і прийомів вогневої підготовки з урахуванням змін у службовій діяльності.

Одним із рішень удосконалення освітнього процесу для здобувачів вищої освіти з навчальних дисциплін практичної спрямованості вбачається використання маркерної зброї, яка призначена для набуття навичок і підвищення рівня вогневої та тактико-спеціальної підготовки співробітників сил сектору безпеки й оборони України та вирішує проблему ефективного та реалістичного навчання особового складу практичних навичок ухвалення рішення на відкритті та ведення вогню в ситуаціях із різним ступенем ризику й економії бюджетних коштів[4].

Ще одним рішенням щодо вдосконалення вогневої підготовки поліцейського повинно бути забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання МВС України сучасними зразками зброї, що використовуються практичними підрозділами поліції. Адже, саме за таких умов курсанти та слухачі матимуть можливість набути практичних навичок поводження із сучасною зброєю, а не тільки вивчати її матеріально-технічну частину.

Отже, враховуючи сучасні вимоги до підготовки висококваліфікованих поліцейських в ході проведення службового-бойової підготовки є необхідним використання новітніх підходів та методів в навчанні курсантів і слухачів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання МВС України, використовуючи спеціальні тренувальні системи та забезпечення навчального процесу сучасними зразками зброї, що перебуває на озброєнні Національної поліції України.

Література:

1. Закон України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 р. Верховна Рада України; Закон від 02.07.2015 № 580-VIII.
2. Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України, затвердженого наказом МВС України 26.01.2016 р. № 50.
3. Бахчеван Є.Ф., Ніколаєв О.Т. До проблеми формування підготовленості курсантів закладів вищої освіти МВС України з вогневої підготовки. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми забезпечення державної безпеки». 26.05.2023. С. 36 – 39.

4. Покайчук, В. Я., Бахчеван, Є. Ф., Мосузенко, В. Ю. Використання спеціальних тренувальних систем під час професійної підготовки кадрів поліції у закладах вищої освіти Міністерства внутрішніх справ – МАРКЕРНІ ТРЕНУВАЛЬНІ КОМПЛЕКСИ. (2023). *Морська безпека*, (2), 120-126. <https://doi.org/10.32782/msd/2023.2.18>

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

*Надтока Ярослав Юрійович,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
курсант 1 курсу, факультет підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Науковий керівник: Біліченко Валерій Віталійович,
Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ підполковник поліції
старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки*

У сучасному світі поліцейські стикаються з низкою складних викликів та загроз, які вимагають високого рівня підготовки та професійності. Підготовка поліцейських, особливо у сферах тактичної та вогневої діяльності, має бути належним чином адаптована до сучасних умов. Україна не є винятком і стикається з численними викликами в цій сфері.

Однією з найбільш актуальних проблем є сучасні терористичні та диверсійні загрози, які вимагають від поліцейських не лише високого рівня вогневої майстерності, але й стратегічного мислення та гнучкості в реагуванні на непередбачувані ситуації. Крім того, конфлікти з громадянами, необхідність застосування заходів примусу, зокрема вогнепальної зброї, також є серйозними викликами, які вимагають відповідної підготовки [1, с. 15].

У сучасних умовах, професійна спрямованість поліцейських стає ключовим фактором. Це включає в себе не лише розуміння та внутрішнє сприйняття цілей та завдань професійної діяльності, але й постійне прагнення до самовдосконалення, підвищення кваліфікації та відчуття відповідальності перед суспільством [3, с. 72]. У світлі цих викликів, розвинені країни акцентують на прикладному характері освіти для поліцейських. Це означає, що навчання має мати прямий зв'язок з реальною правоохоронною практикою та включати як теоретичну, так і практичну частини, забезпечуючи повсякденне застосування набутих знань та навичок.

Однак, однією з серйозних проблем у такій підготовці є нестача сучасного озброєння та боєприпасів. Поліцейські часто працюють з застарілим озброєнням та обмеженими ресурсами, що підвищує ризик для їхньої безпеки та ефективності дій. Недостатнє фінансування з боку держави ускладнює ситуацію та ускладнює завдання з підготовки поліцейських [4, с. 10].

Крім того, психологічна підготовка поліцейських до роботи в стресових умовах є необхідною складовою сучасної підготовки. [5,с.1] Проблема психологічної стійкості співробітника поліції вкрай актуальна останнім часом у зв'язку зі значним погіршенням криміногенної обстановки в країні, зростанням організованої злочинності, збільшенням терористичних актів, а також підвищенням корупції. Поліцейські повинні бути готові до швидкої та ефективної реакції на різноманітні небезпечні ситуації. Психологічні тренінги та підтримка психологів можуть сприяти підвищенню психологічної стійкості поліцейських. Загалом, сучасні виклики для української поліції вимагають системного підходу до підготовки, що включає в себе як матеріальну, так і психологічну підтримку, а також постійне оновлення методів та технологій навчання з урахуванням найновіших тенденцій у світі правоохоронної діяльності [2, с. 16].

У сучасних умовах, поліцейські є першою лінією оборони суспільства від різноманітних злочинів та загроз. Тактична підготовка поліцейських відіграє критичну роль у їхній здатності ефективно реагувати на складні ситуації та забезпечувати безпеку громадян. Проте, існують ряд актуальних проблем, які ускладнюють тактичну підготовку поліцейських і вимагають уваги та розв'язання [3, с. 5].

Однією з основних проблем є сучасні терористичні та диверсійні загрози, які вимагають від поліцейських спеціальної підготовки та стратегічного мислення. Спілкування з підозрюваними та навички переговорів також стають ключовими у таких ситуаціях. Другою проблемою є конфлікти з громадянами, які можуть швидко перерости у насильство. Тактична підготовка повинна включати тренування поліцейських у веденні вирішення конфліктів та мирного контролю ситуацій. Наступною проблемою є використання заходів примусу, зокрема вогнепальної зброї. Поліцейські повинні мати високий рівень вогневої майстерності та знати, коли і як використовувати вогнепальну зброю відповідно до закону та етичних стандартів.

Ще однією серйозною проблемою є недостатність професійних навичок для роботи з сучасним озброєнням та новими технологіями. З огляду на постійний розвиток злочинності та зміну способів скоювання правопорушень, поліцейські повинні постійно оновлювати свої навички та знання, щоб бути ефективними у виконанні своїх обов'язків. Нарешті, фінансові обмеження та нестача боєприпасів та сучасного озброєння також становлять серйозну перешкоду для належної тактичної підготовки поліцейських. Без відповідного обладнання та ресурсів, поліцейські ризикують своєю безпекою та ефективністю у виконанні службових обов'язків.

Отже, для вирішення цих проблем необхідно системно підходити до тактичної підготовки поліцейських, забезпечуючи їхню професійну компетентність та безпеку. Це може включати удосконалення програм навчання, забезпечення необхідним обладнанням та ресурсами, а також підвищення якості психологічної та етичної підготовки. Тільки таким чином поліцейські змо-

жуть ефективно впоратися з сучасними викликами та забезпечити безпеку та порядок у суспільстві.

Література:

1. Давигора Ю.Г. Тактична підготовка правоохоронців у контексті нової концепції діяльності Національної поліції України. 2020. С. 37
2. Литвин, Олег Миколайович, Артем Павлович Плахотний. Тактико-спеціальна підготовка працівників національної поліції України. The 5 th International scientific and practical conference “Modern problems of science, education and society”(July 17-19, 2023) SPC “Sci-conf. com. ua”, Kyiv, Ukraine. 2023. 881 p.. 2023.
3. Тимофєєв В. Актуальні проблеми тактичної та вогневої підготовки українських поліцейських в умовах воєнного стану. Матеріали конференцій МЦНД 23.06. 2023; Полтава, Україна 2023. С. 134-136.
4. Чоботько М. А. Сучасні шляхи підвищення фізичної підготовки майбутніх працівників національної поліції. Фізична культура в університетській освіті: світова практика та сучасні тренди 2023. С. 266.
5. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2021. № 3. Валерій БІЛІЧЕНКО (Основи підготовки поліцейських до дій в екстремальних ситуація)

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ МЕТОДИК У СЛУЖБОВІЙ ПІДГОТОВЦІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Олександр Трифонович Ніколаєв,

к.політ.н., доц., доцент кафедри вогневої підготовки ОДУВС

Органи правопорядку в ході збройної агресії Російської Федерації проти України зіштовхнулись із безпрецедентними викликами у своїй діяльності, на які довелося оперативно реагувати. У Комплексному стратегічному плані реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки, схваленому указом Президента України від 11 травня 2023 р. № 273/2023, зазначено, що зміни в системі органів правопорядку мають бути комплексними і стосуватися всіх аспектів їх функціонування, зокрема і підготовки високопрофесійних правоохоронців.

Система підготовки поліцейських зараз спрямована на формування професійної компетенції, необхідної для виконання службових обов'язків щодо охорони публічного порядку та забезпечення публічної безпеки. Формування компетенції в поліцейських забезпечують такі види службової підготовки, як функціональна, загальнопрофільна, тактична, вогнева, фізична, які взаємопов'язані між собою.

Для досягнення цілей службової підготовки, а також із метою підвищення професійної майстерності поліцейських важливо насамперед використовувати

ти на навчальних заняттях методи, спрямовані на вироблення та підтримання на належному рівні психофізичних якостей та рухових навичок поліцейських. Одним із найважливіших критеріїв оцінки підготовленості поліцейського до служби є здатність швидко і грамотно діяти в умовах протистояння з правопорушником. Необхідно якісно покращити зміст навчання поліцейських основам стрільби з вогнепальної зброї, правомірного її застосування (використання) та вдосконалення навичок безпечного поводження з нею, швидкісної та влучної стрільби по нерухомих і рухомих цілях, із різних положень, в обмежений час, у русі тощо.

Традиційні програми вогневої підготовки не передбачають урахування рівня кваліфікації, соціальної та психологічної компетентності поліцейського в ситуаціях, пов'язаних із застосуванням вогнепальної зброї та захистом від її застосування. Наразі програми вогневої підготовки переважно передбачають лише технології стрілецької підготовки.

Перед науково-педагогічними працівниками закладів освіти МВС постала необхідність зробити вибір: або продовжувати формувати в здобувачів освіти тільки вміння й навички володіння зброєю з метою виконання вправ курсу стрільб, або, використовуючи світовий досвід, формувати в поліцейських уміння й навички володіння зброєю в ситуаціях, що виникають у ході виконання ними службових завдань, компенсуючи недоліки освітньо-професійних програм іншими формами професійної підготовки або їх поєднанням.

Тому в теперішній час поліцейських необхідно навчати також і за допомогою методу імітації, що передбачає відтворення зовнішньої схожості з реальними подіями, предметами та явищами, абстрактне відтворення реальної дійсності. Імітація – важливий педагогічний засіб, який широко використовується в професійній педагогіці для того, щоб підготувати учнів до самостійного здобуття знань, формування умінь і навичок у різних ситуаціях, зокрема і конфліктних, розвиток імпровізаційних здібностей і вмінь діяти у мінливих ситуаціях, тренування винахідливості, фантазії, інтуїції, уміння передбачати.

Це одна з перших стадій тривалого та складного процесу формування професійної ідентичності поліцейського. При цьому педагогічні особливості імітації як сукупності методів і прийомів дозволяють:

- суттєво підвищити навчальну мотивацію здобувачів освіти у вивченні можливостей та застосуванні вогнепальної зброї;
- на основі наявних знань сформувати в здобувачів освіти компетенції, які раніше в них ніколи не могли бути реалізовані без імітації в навчальній діяльності;
- зосереджувати увагу здобувачів освіти на специфічному предметі вивчення, суттєво розширивши їхні творчі можливості.

Різноманітність завдань процесу формування професійної ідентичності поліцейського, що здійснюється за допомогою навчальної зброї (поводження, використання, застосування, захист від спроб обеззброєння), визначає цілісний підхід до професійної підготовки, в якій важливу роль відіграють дії імітацій-

ного характеру здобувачів освіти до різних типів рухів та специфічних вправ, що є запорукою успішного формування професіоналізму володіння зброєю.

Водночас слід зазначити низку недоліків, характерних для імітаційних методів навчання, а також указати на можливі шляхи їх подолання.

1. Відтворення лише зовнішнього ефекту за відсутності розуміння суті виконуваної дії. Це зумовлено тим, що виконання прийомів поводження зі зброєю не відповідає реальній службовій ситуації, в якій опиняться поліцейські. Для вирішення цієї проблеми на практичних заняттях із тактичної та вогневої підготовки необхідно створювати таку навчальну ситуацію, яка буде максимально наближена до ситуацій, які трапляються в практичній діяльності поліцейських, що дозволить здобувачам освіти самостійно залежно від ситуації застосовувати ті чи інші прийоми, а також оцінювати їх ефективність і результативність.

2. Імітація передбачає, що здобувачі освіти повинні запам'ятати і відтворити послідовні дії (наприклад, особливості стрільби з пістолета «з однієї руки», «стоячи» з двох рук, особливості стрільби з укриття). Отже, здобувачі освіти фокусують свою увагу на тому, щоб запам'ятати послідовність і не припуститися помилок у виконанні дії, а не на її тактичній значимості. Це призводить до втрати педагогічного значення навчання прийомом застосування зброї. Для вирішення цієї проблеми слід переорієнтувати здобувачів освіти із запам'ятовування послідовних дій щодо виконання прийому на його практичну значущість та доречність застосування в службовій діяльності.

3. Імітація не завжди дозволяє створювати педагогічні умови, що наближають службу підготовку до реальних ситуацій професійної діяльності. Тому в здобувачів освіти не формується адекватно орієнтовна та швидкісна основа дій. Для вирішення цієї проблеми необхідно забезпечити навчання поліцейських виконанню прийомів поводження зі зброєю, швидкості відтворення прийомів, наближених до реальних обставин їх виконання. На стадії розучування цих елементів не варто вимагати їх швидкого відтворення, необхідно добиватися їх правильності, для чого здійснювати постійний контроль за діями, що виконуються з навчальною зброєю. Під час заняття групу рекомендується ділити на частини для послідовного відпрацювання правильності «хвату» пістолета, правильного положення тіла стрільця, правильного прицілювання та оброблення спускового гачка на навчальній зброї. Відповідно від швидкості засвоєння навчального матеріалу безпосередньо залежить обсяг годин, який можна витратити на відпрацювання розучуваних дій із навчальною зброєю без використання бойового патрона, що у свою чергу сприяє переходу від розучування дій зі зброєю до вміння, а в деяких випадках і до навички їх правильного виконання.

4. Зосередженість на правильності виконання прийомів поводження зі зброєю ускладнюється відсутністю в здобувачів освіти мотивації до демонстрації точного відтворення прийому, оскільки вони погано усвідомлюють, у яких ситуаціях зможуть застосувати такі прийоми (наприклад, особливості «хватки» пістолета). Отже, здобувачі освіти повторюють дії щодо поводження зі зброєю, але не включають їх у систему виконання службових обов'язків

у різних ситуаціях взаємодії з правопорушниками. Це призводить до того, що поліцейські, отримуючи сформовану навичку, не отримують знання, в якій ситуації його можна застосувати. Водночас коли здобувач освіти запам'ятовує дії зі зброєю по командах, що подаються при стрільбі, не тільки відтворюючи порядок їх виконання з навчальної літератури, але й виконує з навчальною зброєю, це також позитивно позначається на засвоєнні матеріалу, що вивчається. Надалі при проведенні навчальних стрільб швидке, безпечне та грамотне виконання дій зі зброєю за командами дозволяє більш ефективно витрачати час, відведений для проведення практичних стрільб, передбачених програмою навчання.

Для вирішення виявлених проблем, що їх спричиняє здійснення службової підготовки на основі імітації, необхідно доповнити традиційну організацію навчального процесу новими методами підготовки на основі моделювання, які базується на аналізі службової діяльності поліцейських. Така модель повинна повністю відповідати ситуаціям, у яких опиняються поліцейські під час виконання службових обов'язків. Насамперед, моделювання складних ситуацій службової діяльності дозволить здобувачам освіти повною мірою заглибитись у їх майбутню професійну діяльність та пов'язати прийомі поведження зі зброєю з конкретними умовами правоохоронної діяльності.

Володіння зброєю – один із найважливіших компонентів професійної підготовки поліцейського. Дисципліна «Вогнева підготовка» у рамках програм професійного навчання спрямована на розвиток знань, практичних умінь, навичок умілого й ефективного застосування зброї. Крім того, найважливіше значення має вогнева підготовка поліцейських в умовах воєнного стану.

ТАКТИЧНА МЕДИЦИНА В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ІЗ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ МВС УКРАЇНИ

***Євгеній Євгенійович Проскурня,**
старший викладач кафедри тактико - спеціальної
та спеціальної фізичної підготовки
Одеський державний університет внутрішніх справ*

***Тетяна Петрівна Мох,**
викладач кафедри тактико-спеціальної
та спеціальної фізичної підготовки
Одеський державний університет внутрішніх справ*

На сьогоднішній день, в Україні точиться запекла боротьба нашого народу, за свою свободу та життя. Сили оборони України проходять крізь вогонь пекла, заради майбутнього держави. На превеликий жаль, ця боротьба забирала життя наших героїв, але найприкріша ситуація спіткає нас, коли іскри життя ще палають у тілі пораненого бійця, однак життя героя України згасає через низку таких питань, як: медикаментне забезпечення, професійна тактико-медична підготовка та медичне спорядження.

На сьогоднішній день, коли на територію України здійснено повномасштабне вторгнення, поліцейські це перші службові особи, що відправляються у дорогу за викликом, з метою надання допомоги, як цивільним особам, так і військовим ЗСУ та іншим захисникам України. На превеликий жаль сутність виклику може полягати у ліквідації наслідків збройної агресії супротивника, починаючи заявою від цивільних, про необхідність присутності поліції після здійснення ворожого ракетного обстрілу, та закінчуючи стрілецьким боєм на блок-посту, де на превелику тугу, працівники поліції стикнуться з особами, що отримали поранення. Під час добового чергування, здійснення локального патрулювання, або у момент звичайного відпочинку поза службою, завжди може виникнути необхідність надання медичної допомоги, не говорячи вже про бійців загонів особливого призначення, що виконують бойові завдання, безпосередньо на лінії зіткнення з ворогом.

Сьогодні, навички тактичної медицини мають бути одним із пріоритетів в системі професійної підготовки поліцейського. В умовах небезпечного та ворожого оточення, заходи надання першої медичної допомоги поліцейським стають визначальними для збереження життя постраждалих внаслідок воєнних дій та допомагають лікарям під час подальшої реабілітації пораненого. Поліцейський зі знаннями щодо надання медичної допомоги, з високими моральними якостями та гарними знаннями у своїй справі дійсно професійний та гідний пошани.[2]

Тактична медицина складається із надання домедичної допомоги в умовах бойових дій та тактичної екстреної медицини, наприклад, таких як протокол TCCC. Загальна мета TCCC - навчити військовослужбовців, як ефективно надавати допомогу пораненим в умовах бойових дій, запобігаючи додатковим жертвам і виконуючи поставлене бойове завдання. Три фази TCCC включають допомогу під вогнем, допомогу в польових умовах і допомогу на етапі тактичної евакуації. Враховуючи те, що Допомога пораненим в умовах бойових дій (TCCC) є стандартом надання допомоги на полі бою на догоспітальному етапі, Інструкція Міністерства оборони США за номером 1322.24, «Медична підготовка» (Medical Readiness Training), запроваджує стандартизовану підготовку з надання допомоги пораненим для всіх військовослужбовців. Ця підготовка зосереджена на здобутті навичок порятунку життя та є пристосованою до того рівня допомоги, який може надати окремий військовий.

В умовах повномасштабної війни для майбутніх поліцейських важливо володіти навичками надання домедичної допомоги в ході бойових дій як особам, що можуть постраждати в ході виконання службових обов'язків, так і цивільним особам. Формування практичних навичок з надання домедичної допомоги на догоспітальному етапі з метою усунення причини смерті, враховуючи загрози від бойових дій чи дій активного стрільця. Саме це може зменшити ризики смертності.

Тож кожен поліцейський задля забезпечення особистої безпеки та рятування життя побратимів, зобов'язаний пройти курси з підготовки бойових медиків за системою TCCC та алгоритмом MARCH.

Алгоритм MARCH є ключовим компонентом концепції TCCC (Tactical Combat Casualty Care) і використовується для встановлення пріоритетів і ке-

рування лікуванням поранених у тактичних і бойових ситуаціях. Алгоритм MARCH означає:

- М – Massive bleeding (масивний крововилив);
- А – Airways (дихальні шляхи);
- R – Respiration (дихання);
- С – Circulation (циркуляція);
- Н – Hypothermia (гіпотермія та травма голови).

Алгоритм MARCH розроблено для того, щоб допомогти медичному персоналу швидко ідентифікувати травми, які є найбільш загрозливими для життя, і в першу чергу лікувати їх, щоб стабілізувати стан пацієнта та збільшити шанси на виживання. Алгоритм використовується в поєднанні з іншими протоколами та процедурами TCCC для надання комплексної допомоги пораненому персоналу.

Першим кроком алгоритму MARCH є усунення масивної кровотечі, яка є основною причиною смертей на полі бою. Медичний персонал навчається виявляти та контролювати джерела кровотечі, такі як джгути та пов'язки, що тиснуть, перш ніж переходити до інших кроків алгоритму.

Другим кроком є оцінка та контроль дихальних шляхів пацієнта, щоб переконатися, що він може дихати належним чином. Це може включати маневри для відновлення прохідності дихальних шляхів, а саме: розгинання голови/виведення підборіддя або виведення нижньої щелепи та переведення постраждалого в стабільне бокове положення, введення назофарингеального повітропроводу, ручне та механічне відсмоктування, введення надгортанного повітропроводу, забезпечення прохідності дихальних шляхів за допомогою кріотиреотомії, а також вентиляція мішком типу Амбу з маскою.

Третій крок полягає у вирішенні будь-яких респіраторних проблем, таких як напружений пневмоторакс, який може погіршити дихання та призвести до смерті, якщо його не лікувати. Медичний персонал навчений швидко виявляти та лікувати респіраторні проблеми, щоб запобігти подальшим ускладненням.

Четвертий крок - звернення до кровообігу, що включає оцінку кровотоку пацієнта та керування ним. Це може включати внутрішньовенне введення рідини, введення ліків для покращення серцевого викиду або використання інших методів підтримки артеріального тиску та об'єму крові.

П'ятим і останнім кроком алгоритму MARCH є усунення гіпотермії та травми голови, які можуть бути звичайними у бойових і тактичних ситуаціях. Медичний персонал навчений розпізнавати гіпотермію та контролювати її, а також оцінювати та лікувати травми голови, що може бути особливо складним у середовищі високої загрози.

Загалом, алгоритм MARCH є ключовим компонентом концепції TCCC і, як було описано, покращує рівень виживання пораненого персоналу в бойових і тактичних ситуаціях.

Література:

1. TCCC - курс тактичної медицини | Tactical Combat Casualty Care.
URL: <https://tccc.org.ua/>

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СЛУХАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ІЗ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

*Євгеній Євгенійович Проскурня,
старший викладач кафедри
тактико-спеціальної та спеціальної фізичної підготовки
Одеський державний університет внутрішніх справ*

*Тетяна Петрівна Мох,
викладач кафедри тактико-спеціальної
та спеціальної фізичної підготовки
Одеський державний університет внутрішніх справ*

Фізична підготовка є одним із важливих засобів системи професійної підготовки працівників поліції для оперативно-службової діяльності, відновлення фізичних і моральних сил, прагнення до здорового способу життя, організації дозвілля, відпочинку, збереження здоров'я та формування відповідних моральних якостей. Необхідно також зазначити про недостатність належної уваги в практичних підрозділах поліції до оптимального здійснення фізичної підготовки в службовий час, що повинно забезпечувати готовність працівників поліції до несення служби, пов'язаної з постійним професійним ризиком. Ці суперечності потребують своєчасного перегляду специфіки навчальної діяльності в сфері фізичної підготовки поліцейських.

Фізична підготовка слухачів, які навчаються в закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання в системі МВС України, є невід'ємною і важливою частиною навчального процесу. Це пов'язано з тим, що на сьогоднішній день, майбутній поліцейський повинен безпомилково діяти в ситуаціях, коли потрібно точно і обгрунтовано здійснити розрахунок фізичних сил та надійність їх застосування.

Сучасний поліцейський повинен забезпечити безпеку людей, застосовуючи, у разі необхідності, достатні силові засоби та методи; здатен розрізняти ситуації небезпеки; за будь-яких обставин діяти без упереджень, керуючись етичними нормами. Аналіз практики правоохоронної діяльності засвідчує, що функціональні обов'язки поліцейського здатна виконувати людина з високим рівнем відповідальності за результати власної службової діяльності, яка володіє комплексом знань, практичних навичок і сформованих професійно-важливих рис, набутих під час спеціальної підготовки.

26 січня 2016 року Міністерством внутрішніх справ було прийнято наказ, який затвердив "Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України". Згідно з цим Положенням всю службову підготовку в органах та підрозділах МВС було розподілено на функціональну, загальнопрофільну, тактичну, вогневу та фізичну підготовку. Складовими ланками фізичної підготовки затверджено загальну фізичну підготовку та

тактику самозахисту. Загальна фізична підготовка опановується поліцейськими самостійно. Заняття із тактики самозахисту проводяться в навчальних групах за місцем служби та на навчальних зборах. Окремі елементи загальної фізичної підготовки, а саме фізичні вправи, що сприяють швидкій адаптації поліцейського до зміни навантажень, відпрацьовуються на заняттях із тактики самозахисту.

Також, згідно з цим Положенням, всіх поліцейських розподілено по категоріях та вікових групах, саме:

1) категорії:

перша - поліцейські підрозділу поліції особливого призначення;

друга - поліцейські територіального (відокремленого) підрозділу органу поліції;

третья - поліцейські органу поліції, закладу, установи поліції;

2) вікові групи:

I - чоловіки та жінки віком до 25 років включно;

II - чоловіки та жінки віком від 26 до 30 років включно;

III - чоловіки та жінки віком від 31 до 35 років включно;

IV - чоловіки та жінки віком від 36 до 40 років включно;

V - чоловіки та жінки віком від 41 до 45 років включно;

VI - чоловіки та жінки віком від 46 до 50 років включно;

VII - чоловіки та жінки віком понад 50 років.

Також передбачено, що планові навчальні заняття з фізичної підготовки проводяться з поліцейськими в робочий час упродовж усього навчального року з розрахунку для:

першої категорії - не менше 144 годин на рік (не менше 4 академічних годин на тиждень);

другої категорії - 108 годин на рік (не менше 3 академічних годин на тиждень);

третьої категорії - 72 години на рік (не менше 2 академічних годин на тиждень).

Що стосується закладів освіти із специфічними умовами навчання, то дисципліна, яка вивчається здобувачами вищої освіти має назву "Спеціальна фізична підготовка", та вважається, що опанування загальної фізичної підготовки завершено здобувачами ще до вступу до закладу вищої освіти. Також здобувачі віднесені наказом до третьої категорії, хоча більшість спеціальностей за якими здійснюється навчання в цих закладах віднесено наказом до другої категорії.

Висновок. Враховуючи якість вступників до закладів освіти із специфічними умовами навчання та відсутність належної підготовки школярів з фізичної культури, вважаю за потрібне запровадити наступні зміни до системи навчання слухачів закладів освіти із специфічними умовами навчання:

— змінити назву навчальної дисципліни зі "Спеціальної фізичної підготовки" на "Фізичну підготовку", згідно до наказу № 50, до складу якої будуть

входити загальна фізична підготовка та спеціальна фізична підготовка (тактика самозахисту);

- порівняти слухачів закладів освіти із специфічними умовами навчання (поліцейських) до другої категорії із кількістю навчальних годин 108 годин на рік (не менше 3 академічних годин на тиждень);

- запровадити приймання нормативів із загальної фізичної підготовки відповідно до таблиці нормативів другої категорії (додаток № 16 наказу № 50 МВС);

- у розрізі загальної фізичної підготовки запровадити вивчення вправ для підготовки та якісного здавання нормативів.

Література:

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02 липня 2015 р. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379.

2. Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України: Наказ МВС України від 26 січня 2016 року № 50.

3. Положення про Національну поліцію: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 877.

4. Проскурня Є.Є., Ком'яга А.В. Фізична підготовка в закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання МВС України. Правові та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 07 жовтня 2022 р.). Одеса: ОДУВС, 2022. С. 201–203.

НОРМАТИВНО - ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТА СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Олексій Іванович Ульянов,

кандидат юридичних наук, доцент,

професор кафедри вогневої підготовки, ФПФПКП

Одеського державного університету внутрішніх справ

Діяльність Національної поліції, як центрального органу виконавчої влади, врегульована Законом України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 року.

Відповідно до зазначеного закону, завданнями поліції є надання поліцейських послуг у таких сферах як: забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидії злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Разом з тим, на поліцію, як суб'єкта сектора безпеки і оборони, під час дії воєнного стану покладені і інші завдання.

Слід зазначити, що зміст правового режиму воєнного стану, порядок його введення та скасування, правові засади діяльності органів державної влади, військового командування, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій в умовах воєнного стану, гарантії прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб, визначено в Законі України «Про правовий режим воєнного стану».

Відповідно до вказаного закону, воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [1].

В умовах воєнного стану виникає нагальна необхідність внесення змін у нормативно-правовій регламентації діяльності як центральних так і місцевих органів влади.

Національна поліція, як центральний орган виконавчої влади і суб'єкт сектору безпеки і оборони не стала винятком. До нормативно-правових актів, які регулюють її діяльність, внесені зміни, щодо її повноважень під час дії воєнного стану.

Так, статтю 8 Закону України «Про Національну поліцію», доповнено частиною четвертою в якій зазначено, що під час дії воєнного стану поліція діє згідно із призначенням та специфікою діяльності з урахуванням тих обмежень прав і свобод громадян, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, що визначаються відповідно до Конституції України та Закону України "Про правовий режим воєнного стану (Закон №2123- IX від 15/03/ 2022).

Значних доповнень зазнала стаття 23 Закону України «Про Національну поліцію», що значно розширило її повноваження, а саме:

- здійснювати прийом екстрених викликів за скороченим телефонним номером 102;
- за письмовим запитом в установленому законом порядку безоплатно отримувати від органів держави та територіальних громад, юридичних осіб державної форми власності, інформацію необхідну для виконання повноважень та завдань поліції, у тому числі стосовно військовополонених, у тому вигляді та тій формі, яка зазначена в запиті. Суб'єкти, яким адресовано такий запит, зобов'язані протягом 3 днів, або в разі неможливості – протягом 10 днів, надати відповідь на запит або повідомити про причини, що перешкоджають надати таку відповідь;

- здійснювати конвоювання осіб, затриманих за підозрою в учиненні кримінального правопорушення, узятих під варту, обвинувачених або засуджених до позбавлення волі, а також охороняти їх у залі суду. Перелік установ, до яких здійснюється конвоювання, визначається МВС;
- утримувати в передбачених законом випадках в ізоляторах тимчасового тримання осіб, затриманих за вчинення кримінальних чи адміністративних правопорушень; осіб, стосовно яких застосовано запобіжний захід тримання під вартою; осіб, підданих адміністративному арешту; обвинувачених та засуджених;
- у межах компетенції здійснювати розмінування, що має оперативний характер (виявлення, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів, щодо яких є підстави вважати, що вони є предметами, знаряддями чи засобами вчинення адміністративних або кримінальних правопорушень);
- організовувати роботу з надання, позбавлення та підтвердження допуску поліцейських до проведення спеціальних вибухотехнічних робіт;
- здійснювати техніко-криміналістичне забезпечення огляду місця події, в тому числі пов'язаної з пожежами та спеціальні вибухотехнічні роботи за фактами скоєння вибухів, надходження повідомлень про виявлення вибухонебезпечних предметів, загрозу вибуху;
- здійснювати представництво та забезпечувати виконання зобов'язань України в Інтерполі та виступати як Національне центральне бюро Інтерполу;
- здійснювати співробітництво з Європолом та діяти як Національний контактний пункт між компетентними органами України та Європолом;
- організовувати взаємодію правоохоронних органів та інших державних органів України з Інтерполом та Європолом, а також компетентними органами інших держав з питань, що належать до сфери діяльності Інтерполу та Європолу;
- здійснювати збирання біометричних даних осіб;
- здійснювати адміністративний нагляд[2].

Що стосується додаткових повноважень поліції, то ст. 24 доповнено частиною другою, відповідно до якої у разі виникнення загрози державному суверенітету України та її територіальній цілісності, а також у ході відсічі збройної агресії проти України органи та підрозділи, що входять до системи поліції, відповідно до законодавства України беруть участь у виконанні завдань територіальної оборони, забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану у разі його оголошення на всій території України або в окремих місцевості (Закон № 1702-IX від 16.07.2021 введено в дію з 01.01.2022).

Розширені повноваження поліцейських щодо використання спеціальних засобів, а саме під час дії воєнного стану, у разі необхідності відбиття нападу, що загрожує життю чи здоров'ю поліцейського або іншої особи, а також усунення небезпеки у стані крайньої необхідності або при затриманні особи, яка вчинила правопорушення та/або чинить опір поліцейському, поліцейський

має право використати підручні засоби (частина п'ята статті 42 в редакції Закону № 2123-IX від 15.03.2022)[3, С.354].

На наш погляд, є потреба внесення змін до законодавчих актів щодо регулювання діяльності поліції як суб'єкта сектору безпеки і оборони. 355 Питання полягає в тому, що у Законі України «Про Національну безпеку України» [4], який визначає основи та принципи національної безпеки і оборони та розмежовує повноваження державних органів щодо забезпечення безпеки і оборони, Національна поліція визначена суб'єктом сектору безпеки і оборони, при цьому окрім того, що Національна поліція є центральним органом виконавчої влади, та виконує завдання щодо забезпечення громадської безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, надаючи послуги з допомоги особам, які потребують з певних причин такої допомоги, повноваження поліції в якості суб'єкта сектору безпеки і оборони не визначені. В свою чергу, Закон України «Про Національну поліцію» [5] не визначає її суб'єктом сектору безпеки і оборони, а відтак і не закріплює завдань в зазначеній сфері. Разом з тим, у ст. 97 зазначеного Закону передбачено надання одноразової допомоги в разі загибелі (смерті) чи втраті працездатності поліцейського в ході антитерористичної операції та здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони. Враховуючи збройну агресію РФ в Україні, із введенням воєнного стану вбачається необхідним внести зміни до вказаних законодавчих актів, а саме: - у Законі України «Про Національну поліцію» визначити поліцію суб'єктом сектору безпеки і оборони, закріпивши права та обов'язки як суб'єкта зазначеного сектору; - у Законі України «Про національну безпеку України» визначити конкретні завдання поліції як суб'єкта сектору безпеки і оборони.

Література:

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015h/ №389-VIII/ URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T150389?an=1/>
2. Про Національну поліцію: Закон України від 2.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 13.03.2024).
3. Ульянов О.І., Ніколаєв О.Т., Бахчеван Є.Ф. Правове регулювання діяльності поліції під час воєнного стану. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (до дня Національної поліції України) Кропивницький. 2022. С.353- 355.

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНО-ПРОФЕСІЙНОГО ДОСВІДУ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ТА ШЛЯХИ ПОДАЛЬШОГО ЇХ ЗРОСТАННЯ У СЛУЖБОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

***Швець Дмитро Володимирович,**
доктор юридичних наук, доцент,
ректор Одеського державного університету внутрішніх справ*

Для держави, яка веде визвольну боротьбу проти російської військової агресії питання ролі та місця правоохоронних органів є ключовим питанням забезпечення законності та правопорядку, захисту прав та інтересів громадян, соціальних груп, суспільства і країни, попередження, припинення правопорушень, застосування заходів громадського впливу до осіб, які порушили закон, консолідації нації, повоєнного відновлення України та посилення партнерської взаємодії на міжнародному рівні. Адже, в умовах воєнного стану правоохоронні органи мають бути здатними забезпечити необхідний баланс публічних і приватних інтересів, стабільність системи державного управління, належний судовий захист, права і свободи людини і тим самим мінімізувати негативні наслідки для самої людини, суспільства і держави.

Російська агресія проти України, тимчасова окупація частини її території починаючи з 2014 року та повномасштабне вторгнення у лютому 2022 р. стало, з одного боку, загрозою українській державності та перешкодою подальшого розвитку України як європейської держави, а з іншого боку, актуалізувало процеси забезпечення прав людини в умовах правового режиму воєнного стану. В цьому контексті варто дослідити проблеми дотримання суб'єктами владних повноважень принципу належного врядування в умовах воєнного стану, оскільки на сьогодні правовладдя утверджене як європейська цінність, політичний ідеал та юридична концепція.

В силу того, що в Україні тривають бойові дії, виникає необхідність аналізу ролі та місця діяльності правоохоронних органів в Україні, окресливши коло актуальних питань правового регулювання суспільних відносин та організації і забезпечення правопорядку суб'єктами правовідносин із визначенням пріоритетів і перспектив: соціально-правових та економічних проблем розвитку держави; правових аспектів протидії та запобігання корупційних правопорушень в Україні; актуальних завдань юридичної психології та професійної педагогіки; посилення ролі національно-патричного виховання молоді з урахуванням викликів сьогодення; назрілих проблем адміністративного права та адміністративного процесу, адміністративної діяльності Національної поліції України; актуальних питань криміналістики та кримінології, кримінального та кримінально-виконавчого права; своєрідності здійснення кримінального провадження та оперативно-розшукової діяльності; урахування специфіки службово-бойової підготовки поліцейських та військовослужбовців до виконання завдань в умовах воєнного стану.

Нині актуалізуються високі вимоги до моральності та особистісних цінностей всіх працівників правоохоронних органів. Позаяк, цінності це фундаментальна засада, яка увиразнює ті сенси і горизонти смислів, що транслює вповноважена державою посадова особа шляхом «охорони права, відновлення порушеного права, припинення або розгляду порушення права, його виявлення або розслідування з обов'язковим додержанням установлених у законі процедур для цієї діяльності» [7], а суспільство сповідує і активно відстоює. І ми це сьогодні активно демонструємо своєю незламністю.

О. Євдокімова [2, С. 112–114] наголошує, що професійна діяльність працівників поліції відрізняється надзвичайною різноманітністю вирішуваних завдань. Так, в діяльності правоохоронця мають місце: жорстке правове регулювання; емоційні навантаження (негативні емоції пригнічуються працівниками, а розрядка зазвичай значно відтермінована); високовартісні професійні цілі й завдання (спрямовані на ліквідацію злочинності); наявність особливих владних повноважень; професійне почуття підвищеної відповідальності за наслідки діяльності (часто є детермінантою професійного вигорання та деформацій). Відтак, правоохоронна професійна діяльність вимагає від працівників ОВС значного психоемоційного напруження, терпіння, ґрунтовних фахових знань і високої відповідальності.

Кадрова політика в Національній поліції України є складовим елементом державної кадрової політики. Наявні моделі «поліцейського менеджменту» здійснили значний еволюційний шлях – від бюрократичних, «реактивних», до сучасних гуманістичних ідей. Багато учених – поліцейстів [1, 3, 4] акцентують на складності професійної правоохоронної діяльності, вказують на те, що «поліцейському менеджменту» є притаманними специфічні психологічні особливості, зокрема:

- 1) високий рівень відповідальності та емоційна насиченість їхньої професійної діяльності;
- 2) відсутність прогнозованості більшості управлінських рішень, котрі приймаються у швидкоплинних умовах з обмеженою кількістю інформації;
- 3) значна кількість й різноманітність виконуваних оперативних задач та дій;
- 4) високий рівень детермінації виконуваних службових дій параметрами часу, специфічні організаційні умови діяльності правоохоронців у цілому;
- 5) опосередкованість реалізації управлінських дій через специфіку службових взаємовідносин в поліції;
- 6) соціотехнічний штиб управлінських дій, який вимагає врахування власне технологічних умов, соціальних, службових і технічних компонентів у процесі прийняття управлінських рішень;
- 7) певна залежність оптимальності та ефективності дій управлінця від особистих індивідуальних та психологічних особливостей;
- 8) прямо пропорційна залежність результатів діяльності управлінця від різноманітних детермінант, котрі перебувають поза межами досяжності його управлінського впливу.

Відтак, покращення кадрової роботи в органах та підрозділах Національної поліції України стає можливим шляхом реалізації низки наступних заходів:

- розроблення й удосконалення нормативно-правового підґрунтя реалізації роботи з персоналом та кадрової роботи в органах та підрозділах Національної поліції України, зокрема, шляхом розроблення та затвердження стратегічних приписів щодо запровадження єдиної кадрової політики;
- модернізації комплексної системи керування кадрами органів та підрозділів Національної поліції, запровадження новітніх підходів та методів діяльності у роботі кадрових підрозділів;
- забезпечення сталого стимулювання щодо професіоналізації працівників Національної поліції України відповідно до стратегічних програмам професійного розвитку;
- створення умов щодо обміну практичним досвідом з поліцейськими провідних держав світу;
- застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у царині кадрового забезпечення щодо формування прозорої та доступної мотиваційної системи в органах та підрозділах Національної поліції України, що сприятиме достеменній оцінці можливості кар'єрного зросту персоналу поліції [5, С. 131].

Правовий та життєвий досвід, знання правових норм, основ психологічної діяльності мають надважливе значення у роботі слідчих та інших суб'єктів правозастосування. Професійний правовий досвід В. Стратонов [6, С. 174–178] конкретизує як уміння і здатність якісно реалізовувати та застосовувати правові принципи та норми у процесі професійної діяльності. Адже для ефективності застосування норм права важливі емоційне та моральне ставлення до права, оцінка правової ситуації, переконання в необхідності застосування правової норми, цілісне ставлення до права загалом.

У процесі підготовки майбутнього правоохоронця у закладі вищої освіти МВС формуються цілісні уявлення про специфічне професійне середовище та його компоненти, змінюються та набувають змістового наповнення мотиви та цілі майбутньої професійної діяльності, розвивається професійна ідентичність та узгодження професійного «Я образу» курсанта. Тому важливою є позиція про самостійне та активне відтворення суспільних і професійних відносин під час професійного розвитку майбутнього правоохоронця, включеного в систему професійної підготовки [8]. Резюмуючи вищезазначене, підкреслимо, що високий рівень професійного правового досвіду значно економить час, необхідний для прийняття конкретного рішення.

Відтак, ціннісно-професійний досвід поліцейських, узагальнюючи їх правові компетентності, допомагає орієнтуватися у правовій інформації, здійснювати з неї відбір необхідного для правильного вирішення конкретної правової ситуації з урахуванням вимог норм матеріального і процесуального права. Відтак, ми мусимо й надалі актуалізовувати роботу в системі відомчої освіти МВС щодо посилення якості професійної підготовки і виховання май-

бутніх поліцейських, формування тих цінностей, які дадуть змогу з'явитися керівникам-лідерам нового типу за для нашої Перемоги і подальшої відбудови і розквіту України.

Література:

1. Барко В. І., Остапович В. П., Кирієнко Л. А. Структурна модель професійної управлінської компетентності керівника підрозділу Національної поліції України. *Наука і правоохорона*. 2017. № 1 (35). С. 224–230.
2. Євдокімова О. О., Ламаш І. В. Толерантність до невизначеності як ресурс саморегуляції особистості працівників поліції. Підготовка охоронців правопорядку в Харкові (1917–2017 рр.) : зб. наук. ст. і тез доп. на наук.-практ. конф. до 100-річчя підготовки охоронців правопорядку в Харкові (м. Харків, 25 листоп. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. С. 112–114.
3. Клименко І. В. Психологічні засади професійної підготовки поліцейських: монографія. Харків : Фоліо, 2018. 424 с.
4. Остапович В. П. Юридико-психологічні особливості призначення осіб на керівні посади Національної поліції України: монографія. Київ: ДНДІ МВС України, 2019. 188 с.
5. Параметри якості вищої освіти офіцерів Національної поліції за умов імперативу людиномірних сенсів (теорія і практика). Монографія. М. О. Семенишин, А. В. Семенова, І. В. Клименко та ін. Одеса: Видавництво «Юридика» 2023. 440 с. URL : <https://dspace.oduvs.edu.ua/items/ba00aae3-e0d0-4052-9d21-f764bec49e5e>, С. 131.
6. Стратонов В. М. Версії в практиці пізнавальної діяльності слідчого. *Право і безпека*. 2011. № 1 (38). С. 174–178.
7. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України: підручник / В.Т. Білоус, О.С. Захарова, В.С. Ковальський та ін.; відп. ред. В.Т. Маляренко. – Київ : Юрінком Інтер, 2007. – С. § 1 гл. 1 розд. 1.
8. Klymenko, I., Shvets, D. (2023). The uniqueness of the formation of value experience of the police officer in the process of professional training and ways of further growth in professional activities. Quality parameters of higher education officers of the National Police in the conditions of imperative human-scale values. Kharkiv: PC TECHNOLOGY CENTER, 59–77. DOI: <https://doi.org/10.15587/978-617-7319-67-1.ch4>

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СЛУЖБОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ТА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*Лисюк Ярослав Олександрович,
курсант Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

В умовах воєнного стану особиста безпека поліцейських стає пріоритетним завданням. Їхня робота пов'язана з високим ризиком для життя та здоров'я, тому вжиття заходів щодо забезпечення їхньої безпеки є необхідною умовою ефективного виконання службових обов'язків.

На думку Казначеева Д. Г. «Особиста безпека працівників поліції в наш складний час є одним з важливих чинників для успішного вирішення їхніх службових завдань, особливо в умовах виникнення надзвичайних ситуацій» [1, с. 34].

Для якісного забезпечення особистої безпеки поліцейського слід звернути увагу на такі напрямки:

Професійна підготовка, що включає в себе фізичну, вогневу, психологічну та тактичну підготовку:

Фізична підготовка – якісна фізична підготовка дозволяє поліцейському діяти швидко, рішуче та ефективно в умовах воєнної небезпеки.

Вогнева підготовка, що дає змогу поліцейському володіти зброєю без перешкод та вміння безпечно її застосовувати, що є життєво важливим для поліцейського [2, с 68].

Психологічна підготовка, що включає в себе стійкість до стресів, вміння швидко реагувати на психологічно складні ситуації та приймати правильні рішення під час воєнної небезпеки.

Тактична підготовка, тобто знання та вміння діяти в різних оперативно-тактичних ситуаціях під час воєнного стану дозволяють поліцейському мінімізувати ризики для себе та оточуючих.

2. Захисне спорядження:

По – перше, це бронежилет, шолом та інші засоби індивідуального захисту, які повинні відповідати сучасним стандартам та надійно захищати поліцейського від вогнепальної зброї, вибухів та інших загроз, що можуть трапитися з поліцейським в умовах воєнного стану.

По – друге, це наявність надійного та стійкого до перешкод зв'язку, що дозволяє поліцейському оперативно отримувати необхідну інформацію та підтримку.

3. Правова та соціальна підтримка, тобто чітке розуміння поліцейським своїх прав та обов'язків у воєнний час є запорукою законного та ефективного виконання службових обов'язків. Щодо питання соціальної підтримки, то на нашу думку, соціальна підтримка з боку держави та суспільства, гарантуван-

ня достойних умов праці та соціального пакета, психологічна допомога - все це сприяє збереженню мотивації та стійкості поліцейських.

4. Аналіз ризиків та превентивні заходи, що включає в себе:

Постійний моніторинг ситуації, оцінка ризиків та вжиття превентивних заходів, що дозволяють поліцейським мінімізувати ймовірність потрапляння в небезпечні ситуації в умовах воєнного стану.

Навчання особового складу щодо виявлення та нейтралізації вибухових пристроїв, розпізнавання підозрілих осіб та предметів, реагування на диверсійні дії тощо. Не менш важливою складовою особистої безпеки поліцейського в умовах воєнного стану є психологічна стійкість. Слід зазначити, що робота в умовах воєнного стану вимагає від поліцейських високого рівня психологічної стійкості, вміння долати стрес, зберігати спокій та тверезий розум у складних ситуаціях.

Як висновок, ми можемо зауважити, що Особиста безпека поліцейського - це не просто особиста справа кожного поліцейського, а невід'ємна складова діяльності поліції в умовах воєнного стану. Від того, наскільки ефективно поліцейські будуть захищені, залежить не лише їхнє життя та здоров'я, але й безпека всіх громадян [3, с. 58].

Література:

1. Грибан В.Г., Казначеев Д.Г., Бойко О.І. "Безпека працівників Національної поліції в умовах надзвичайних ситуацій." (2018).
2. Казначеев Д.Г.; Лісовик А.О. Особливості розвитку навиків влучної стрільби у курсантів з во з специфічними умовами навчання мвс України. 2021.
3. Балабан С.М. Забезпечення охорони праці та особистої безпеки в Національній поліції України. 2017.

ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Яровицький Ігор Романович,

*здобувач вищої освіти 3 курсу Навчально-наукового інституту
права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Науковий керівник: Тимофеев Володимир Павлович,
старший викладач кафедри вогневої підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

Всім відомо, що правоохоронні органи - це ті структури, які стоять на стражі законності та порядку в нашому суспільстві. Ми звикли довіряти їм нашу безпеку та довірявати їм важливі рішення.

Під час виконання своїх службових повноважень працівники Національної поліції України досить часто застосовують зброю, проте такі дії потребують високої кваліфікації та професійності. Захист правопорядку - одна з основних функцій правоохоронних органів. Обов'язок забезпечити безпеку

громадян від злочинних елементів лежить на плечах Національної поліції України та інших відповідних органів влади.

Застосування вогнепальної зброї - це ризикова міра, яку правоохоронці можуть вживати для захисту осіб, якщо є загроза їх життю та(або) здоров'ю чи загроза правоохоронюваним об'єктам. У передбачених законодавчих випадках, поліцейський уповноважений застосувати зброю при виконанні завдання, в якому є загроза його життю чи членів сім'ї.

Застосування вогнепальної зброї в діяльності правоохоронних органів регулюється галузевим законодавством. Правила застосування вогнепальної зброї встановлюються з метою забезпечення мінімальних наслідків для життя затриманого, який безпосередньо порушив закон. У такий спосіб, вогнепальна зброя стає ефективним засобом під час затримання осіб, які не віддаються на примирення та продовжують вчиняти кримінальні дії.

В статті 46 Закону України “Про Національну поліцію” чітко визначені умови для застосування вогнепальної зброї. У частині 5 статті 46 зазначено, що поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю тільки після попередження про необхідність припинення протиправних дій і намір використання заходу примусу, визначеного цією статтею [1].

Вогнепальна зброя має бути закріплена за поліцейським, який склав Присягу на вірність Українському народові, завершив навчання у закладі або пройшов первинну професійну підготовку і направлений для подальшого проходження служби, а також склав заліки із знання матеріальної частини зброї [2].

У застосуванні вогнепальної зброї працівниками правоохоронних органів є дві сторони. Одна з них виокремлює вогнепальну зброю, як об'єктивну загрозу життю та здоров'ю злочинця. Однак, вогнепальна зброя є гарантією захисту від злочинних посягань осіб та інтересів держави і суспільства, а також запорука особистої безпеки поліцейського. Тому важливо, щоб застосування вогнепальної зброї уповноваженими на те посадовими особами здійснювалося на основі чіткої правової регламентації і в суворій відповідності з Законом[3, с.160].

Слід зазначити, що застосування вогнепальної зброї потребує від правоохоронців високого рівня професіоналізму, сили духу, щоб запобігти можливим необдуманим рішенням у випадку можливої загрози. Навчання і тренування правоохоронців є ключовим фактором для забезпечення їхньої готовності до дій у небезпечних ситуаціях. Для підвищення рівня підготовки правоохоронців використовуються спеціальні імітаційні тренажери, які дозволяють симулювати різні ситуації, включаючи критичні.

Таким чином, визнається важливість вогнепальної зброї в діяльності правоохоронних органів. Кримінальні справи, терористичні акти та інші передумови потребують захисту громади. Забезпечення безпеки громадян є основним завданням усіх правоохоронних органів. В результаті правильного використання такої зброї Національна поліція України може значно зменшити кількість кримінальних подій і відповідати за безпеки та порядок в громадах, які вони обслуговують. Застосування вогнепальної зброї є дуже серйозним

інструментом в боротьбі з правопорушниками. Тому його застосування має бути суворо регульованим та здійснюватися тільки в критичних ситуаціях, коли на застосування інших методів боротьби немає можливості. Правоохоронці повинні пройти відповідну підготовку та мати правову підтримку з боку державної влади.

Застосування вогнепальної зброї є необхідним елементом в діяльності правоохоронних органів і сприяє забезпеченню безпеки та правопорядку в суспільстві. Однак, використання такого виду зброї повинно бути обмежене та виконуватися згідно з законодавством та професійними стандартами. Важливо, щоб правоохоронні органи також використовували альтернативні методи вирішення конфліктних ситуацій з метою зменшення вірогідності застосування вогнепальної зброї.

Література:

1. Закон України “Про Національну поліцію України” від 2 липня 2015 року. URL: https://kodeksy.com.ua/pro_natsional_nu_politsiyu/46.htm (Дата звернення 01.10.2023)
2. Інструкція із заходів безпеки при поводженні зі зброєю №70 від 1 лютого 2016 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-16#Text> (Дата звернення 03.10.2023)
3. Назаренко О.М. Актуальність використання і застосування вогнепальної зброї працівниками поліції : стаття. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d946c875-ecce-464a-8b6c-01cbea3c890c/content> (Дата звернення 28.09.2023)

СЕКЦІЯ 10. ЗАХИСТ ПРИВАТНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

ДЕРЖАВНА СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМ ОСОБАМ В УКРАЇНІ: ПРАВОВІ ПИТАННЯ

*Ірина Святославівна Андрієнко,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін ОДУВС,
кандидат юридичних наук, доцент*

В умовах військової агресії проти України особливої актуальності набуває питання визначення оптимального механізму забезпечення адресної соціальної допомоги, що покликана забезпечити підтримку найбільш вразливих верств населення. Чисельність громадян, що потрапляють у скрутне матеріальне становище постійно зростає у зв'язку з тим, що соціальні ризики, спричинені воєнними діями характеризуються високим рівнем небезпеки для життя та невідворотними фізичними та матеріальними втратами. Тому поява нового суб'єкта права соціального забезпечення – внутрішньо переміщеної особи потребує від держави створення повноцінного правового механізму з питань соціального захисту громадян.

Питанням соціального захисту внутрішньо переміщених осіб приділяється достатньо уваги науковців та практиків, водночас динамічний процес зміни законодавчих процедур пов'язаних з гарантуванням та дотриманням прав і свобод внутрішньо переміщених осіб в Україні потребує додаткових досліджень відповідних правових механізмів.

Численним законодавством передбачено різноманітні види соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. Правове регулювання соціального захисту громадян в умовах військових дій здійснюється рядом законодавчих актів, зокрема, це: Закон України «Про гуманітарну допомогу» від 22.10.1999 р. № 1192-XIV, Закон України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» від 11.12.2003 р. № 1382-IV, Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 р. № 1706-VII, Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 р. № 1207-VII, Закон України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції» від 02.09.2014 р. № 1669-VII, Закон України від 18.07.2022 р. 2417-IX «Про внесення змін до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» щодо приведення окремих його положень у відповідність до Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» та інші.

Державні соціальні допомоги особам, які з незалежних від них причин опинились у скрутному матеріальному становищі та є внутрішньо переміщені-

ними особами, є важливою складовою такого механізму. Державна соціальна допомога охоплює сукупність державних заходів щодо надання за рахунок державного та місцевих бюджетів грошових виплат, натуральної допомоги, послуг найменш соціально захищеним громадянам у випадку настання соціального ризику. Підставою для набуття права на певні види державної соціальної допомоги є соціальні ризики настання яких призводить до таких негативних наслідків як втрата фізичного та/ або матеріального характеру, які не можуть бути подолані людиною самостійно і потребують додаткової допомоги з боку держави. Водночас, особливість таких суб'єктів як внутрішньо переміщені особи полягає у тому, що у них виникнення права на соціальний захист зумовлене не лише загальнолюдськими (старість, тимчасова непрацездатність, безробіття) чи можливими професійними ризиками загального характеру (професійне захворювання), а й публічними, пов'язаними з подіями надзвичайного характеру (війни чи стихійного лиха) [1, с. 96].

Нормами діючого законодавства передбачено досить широке коло допомог вразливим верствам населення. До них традиційно відносять: державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям; державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам; щомісячну грошову допомогу малозабезпеченій особі, яка проживає разом з інвалідом I чи II групи внаслідок психічного розладу, який за висновком лікарської комісії медичного закладу потребує постійного стороннього догляду, на догляд за таким інвалідом; субсидії для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу та твердого палива тощо.

Незважаючи на те, що різні програми соціальної допомоги використовують різні критерії призначення на її отримання, всі вони направлені на підтримку мінімально необхідного рівня споживання, який гарантується встановленим у державі розміром прожиткового мінімуму. Разом з тим законодавством передбачені допомоги, суб'єктами права на які є виключно внутрішньо переміщені особи.

Щомісячна адресна допомога внутрішньо переміщеним особам на проживання є порівняно новим видом державних соціальних допомог, що запроваджений постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам» від 20 березня 2022 р. № 332 [2]. Згідно затвердженого Порядку допомога на проживання призначається для забезпечення соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб із числа незахищених верств населення та стимулювання до працевлаштування внутрішньо переміщених осіб працездатного віку.

Допомога має адресний характер та диференційований підхід і призначається на кожного члена сім'ї, відомості про якого включено до Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб. З 1 листопада 2023 р. розмір такої допомоги становить для осіб з інвалідністю та дітей - 3000 гривень; для інших осіб - 2000 гривень. Водночас допомога виплачується лише особам, які проживають в Україні та не передбачена для осіб, які перебувають за кордоном більше 30 календарних днів поспіль без обґрунтованих причин, що підтверджуються документально (обґрунтованими вважаються причини, коли людина була у службовому відрядженні чи на стажуванні, пере-

бувала на лікуванні або реабілітації, доглядала за хворою дитиною, оздоровлювала дитину та ін.); повернулися до покинутого місця проживання.

Також умовами призначення допомоги є матеріальний стан отримувача. А саме, виплата допомоги не передбачена та припинена для осіб, які: придбали новий транспортний засіб (з року випуску якого минуло менше 5 років), крім авто, які були придбані волонтерами та передані на потреби оборони країни; придбали на суму більше 100 тис. грн. земельну ділянку, квартиру, будинок (крім житла, отриманого за рахунок державного чи місцевого бюджету); мають на депозитному банківському рахунку кошти у загальній сумі більше 100 тис. грн; придбали іноземну валюту (крім валюти, отриманої від благодійних організацій або придбаної для оплати медичних, соціальних, освітніх послуг), а також банківських металів на загальну суму більше 100 тис. грн; мають у власності житло, що розташоване на інших територіях ніж тих, де ведуться активні (можливі) бойові дії або які є окупованими, якщо таке житло має площу понад 13,65 кв. м на одного члена сім'ї.

Наразі з метою оптимізації виплат та підтримки найбільш вразливих верств населення Урядом запроваджуються нові умови допомоги внутрішньо переміщеним особам. Виплати продовжуються для пенсіонерів, у яких станом на 1 січня 2024 року розмір пенсії не перевищує 9 444 грн (чотири прожиткових мінімуми для осіб, що втратили працездатність); осіб з інвалідністю I чи II групи, дітей з інвалідністю віком до 18 років, тяжкохворих дітей; дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа віком до 23 років, а також батьків-вихователів і прийомних батьків. Такий підхід має сприяти стимулюванню внутрішньо переміщених осіб працездатного віку до працевлаштування.

Одноразова грошова допомога є ще одним видом допомоги, на яку мають право внутрішньо переміщені особи. Згідно постанови Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 року № 535 «Про затвердження Порядку використання коштів, що надійшли від фізичних та юридичних осіб для надання одноразової грошової допомоги постраждалим особам та внутрішньо переміщеним особам» [3] одноразову допомогу можуть отримати постраждалі та внутрішньо переміщені особи, які перебувають у складних життєвих обставинах, що спричинені соціальним становищем, внаслідок яких особа частково або повністю не має здатності (не набула здатності або втратила її) чи можливості самостійно піклуватися про особисте (сімейне) життя і брати участь у суспільному житті. Умовою призначення даної допомоги є статус внутрішньо переміщеної особи та важкі життєві обставини, що підтвердженні відповідними документами.

Питання щодо надання одноразової грошової допомоги розглядаються комісіями, утвореними районними, районними в м. Києві держадміністраціями та виконавчими комітетами міст обласного підпорядкування. Однак, слід враховувати, що законодавство не містить встановленого розміру такої допомоги. Комісія розглядає та затверджує розміри грошової допомоги і розподіл між областями та м. Києвом. Вони залежать від наявних коштів та харак-

теру життєвих обставин внутрішньо переміщеній особі-заявника. Фінансуються вони з благодійного фонду Міністерства соціальної політики.

Отже, державні соціальні допомоги внутрішньо переміщеним особам є адресними грошовими допомогами, що надаються з метою матеріальної підтримки внутрішньо переміщених осіб та здійснюються за рахунок коштів резервного фонду державного бюджету та коштів, що надходять до державного бюджету як благодійна або міжнародна допомога. Підставою надання таких допомог є наявність статусу внутрішньо переміщеної особи, а також її майновий стан.

Література:

1. Кравченко М. В. Пріоритетні напрями забезпечення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. Сер. «Державне управління». 2016. № 3. С. 83–90.

2. Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам: постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 р. №332. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-%D0%BF> (дата звернення: 20.02.2024)

3. Порядок використання коштів, що надійшли від фізичних та юридичних осіб для надання одноразової грошової допомоги постраждалим особам та внутрішньо переміщеним особам: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 01 жовт. 2014 р. № 535. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/535-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.02.2024)

ПРАВА ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Анастасія Влад,
курсант 3-го курсу ФПФКП
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Вікторія Томіна,**
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри адміністративної
діяльності поліції ФПФППД
Одеського державного університету внутрішніх справ

Права людини в умовах війни є невід’ємною та ключовою цінністю сучасного соціуму. Вони повинні бути захищені і гарантовані як на рівні конституційних положень, так і на рівні нормативно-правового регулювання. Зважаючи на складні сучасні реалії, викликані збройною агресією росії та її повномасштабним вторгненням на українські землі, права людини підлягають виключній охороні. Зумовлено це конституційною нормою, яка визнає найвищою соціальною цінністю людину, її життя і здоров’я, честь і гідність, недоторканність і безпеку. Під час збройного конфлікту пріоритетність дотримання прав людини є не тільки ознакою високого рівня демократії та роз-

виненості суспільства, але й показником визнання особи як найвищої соціальної цінності та національного пріоритету.

Розглядаючи права людини в умовах воєнного стану, передусім, необхідно з'ясувати, що ж закладено у зміст цього явища. Юридична література та законодавство надають доволі широкий перелік визначень цього поняття. Так, законодавець називає воєнний стан «особливим правовим режимом, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» [1]. У цитованій дефініції визначено воєнний стан як основну правову підставу обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина.

Законодавство України забезпечує можливість введення воєнного стану у разі загрози національній безпеці або територіальній цілісності держави. Під час дії воєнного стану можуть бути обмежені деякі права і свободи громадян з метою забезпечення оборони країни та збереження її безпеки. Однак, ці обмеження не можуть поширюватися на всі права громадян. Згідно із ст. 6 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» в Указі Президента України про введення воєнного стану зазначається вичерпний перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану із зазначенням строку дії цих обмежень [1]. Отже, як наслідок, введення особливого правового режиму, зокрема воєнного стану, становить загрозу для основних прав і свобод людини. Проте, важливо зазначити, що в законодавстві України передбачені механізми та гарантії, які спрямовані на захист прав людини навіть в умовах воєнного стану. Також важливо відмітити, що термін застосування обмежень не може перевищувати терміну тривання надзвичайного або воєнного стану. Це означає, що після закінчення такого режиму повинна відновлюватися повна дія конституційних прав і свобод. Важливо, щоб будь-які обмеження прав людини, застосовані під час воєнного стану, були обґрунтованими, пропорційними та необхідними для досягнення легітимних цілей безпеки та захисту держави.

Держава, як учасник соціально-економічних відносин, несе відповідальність перед людиною за свою діяльність, а отже зобов'язана забезпечувати захист прав і свобод громадян, створювати умови для їх розвитку та нести відповідальність перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав та свобод людини є головним обов'язком держави незалежно від умов, навіть у воєнний стан. Отже, як бачимо, саме на державу покладається обов'язок забезпечувати права людини про, що нам говорить ст. 3 Конститу-

ції України. Виходячи з цього постулату, можна стверджувати, що під час дії правового режиму воєнного стану держава не може відмовитися від обов'язку щодо забезпечення прав людини.

У сучасній теорії прав людини, передбачено поділ прав на абсолютні та відносні, де за основу взято критерій можливості чи неможливості їх обмеження. За такого поділу абсолютними є такі права, які неможливо обмежити за жодних умов [2, с. 81]. Зазначене положення чітко реалізоване в Україні у контексті забезпечення прав людини. Згідно з ст. 64 Основного Закону держави права людини «не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України» [3]. Вказана норма наголошує на нормативній основі обмеження прав людини – Конституції України.

У ч. 2 ст. 64 Конституції України визначений перелік прав і свобод, які не можуть бути обмежені в умовах воєнного стану. До таких належать: право на рівність громадян перед законом незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних та інших ознак (ст. 24); право на громадянство та його зміну (ст. 25); право на життя (ст. 27); право на повагу до гідності особи (ст. 28); право на свободу та особисту недоторканність (ст. 29); право на індивідуальні або колективні письмові звернення до органів державної влади та місцевого самоврядування (ст. 40); право на житло (ст. 47); право на шлюб і рівні права та обов'язки в шлюбі і сім'ї (ст. 51); рівність дітей у своїх правах незалежно від походження (ст. 52); право на захист прав і свобод у людини у суді (ст. 55); право на відшкодування коштами держави або органів місцевого самоврядування матеріальної і моральної шкоди, заподіяної незаконними рішеннями органів державної влади (ст. 56); право знати свої права і обов'язки (ст. 57); закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи (ст. 58); право на професійну правничу допомогу (ст. 59), право на відмову від виконання явно злочинних розпоряджень чи наказів (ст. 60); право не притягуватися двічі до юридичної відповідальності одного виду за одне і те ж правопорушення (ст. 61); презумпція невинуватості (ст. 62); право на захист і відмову свідчити або давати пояснення чи показання щодо себе, членів сім'ї або близьких родичів, коло яких визначено законом (ст. 63) [3]. Закріплення переліку прав, які не підлягають обмеженню, навіть під час дії воєнного стану, є конституційною гарантією прав людини і громадянина. Це важливий аспект для забезпечення основних прав та свобод громадян у будь-який час. Саме повага до прав людини є запорукою державного авторитету на національному та міжнародному рівнях. Так, побудова держави на демократичних цінностях передбачає не лише проголошення, а й забезпечення прав людини в будь-яких реаліях.

В умовах збройного конфлікту право на життя як фундаментальне право людини є практично беззахисним. Пов'язано це з тим, що війна призводить

до різних форм насильства, включаючи вбивства, тілесні ушкодження, викрадення, катування, які безпосередньо порушують право на життя, гідність та недоторканність, що є особливо серйозною проблемою сьогодення. Такі дії є неприпустимими, незалежно від обставин, і підлягають суворому засудженню як порушення міжнародного гуманітарного права та прав людини. З огляду на це, першочерговим обов'язком держави є захист життя людини як найбільшої цінності кожної держави. Також згідно з міжнародним звичаєвим правом, право на життя визнається основним правом людини. Тому, очевидно, що у Конвенції це право розглядається як одне з найбільш її фундаментальних положень. У Конвенції, як і в Міжнародному пакті про громадянські і політичні права, право на життя належить до числа тих, відхилення від якого неприпустимі навіть у надзвичайних ситуаціях.

Згідно із ст. 15 Конвенції «Під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, будь-яка Висока Договірна Сторона може вживати заходів, що відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією, виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом» [4]. Показово, що війна становить загрозу життю нації, і тому Конвенція зазначає це як причину, за якої виправдовується відступ держави від виконання своїх зобов'язань. Тому лише у винятково кризових ситуаціях, які стосуються всього населення, можливе відхилення від Конвенції.

Окремо хочемо звернути увагу на гідність людини, яка, безперечно, є важливою і невід'ємною цінністю для людства [5]. Загальноприйнято, що кожна людина має право на гідне ставлення, повагу до своєї особистості та право на захист від будь-яких форм знущання, тортур чи дискримінації. Навіть у період воєнного стану, коли де-які права можуть бути обмежені, гідність людини повинна залишатися недоторканою. Міжнародне гуманітарне право, також відоме як право війни, встановлює норми та принципи, що обмежують застосування насильства та забезпечують захист гідності людини під час воєнних конфліктів. Захист гідності людини повинен гарантуватися як на законодавчому рівні, так і на рівні громадського усвідомлення.

Захист прав і свобод громадян є одним із основних обов'язків держави. Проте існують випадки, коли їх обмеження є невідворотним і повинне здійснюватися виключно у законодавчо визначений спосіб. Згідно з Конституцією України підставою для таких обмежень виступає впровадження воєнного або надзвичайного стану. До прав фізичних осіб, які можуть обмежуватися в умовах воєнного стану належать: право на недоторканність житла (ст. 30); право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31); право на невтручання в особисте і сімейне життя (ст. 32); право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань (ст. 34); право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування (ст. 38);

право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації (ст. 39); право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності (ст. 41); право на підприємницьку діяльність (ст. 42); право на працю (ст. 43); право на страйк (ст. 44); право на освіту (ст. 53) [3]. Такі обмеження необхідні для: запобігання злочинам; рятування життя людей та майна; забезпечення інтересів національної безпеки, територіальної цілісності, громадського порядку та економічного добробуту; забезпечення охорони здоров'я населення, захисту репутації, прав і свобод інших людей; запобігання розголошенню конфіденційної інформації тощо.

У сучасному світі обмеження прав і свобод людини є необхідним елементом взаємовідносин між людьми та державою. Хоча ці обмеження не завжди сприймаються позитивно, але їх здійснення має раціональні мотиви, які виражаються у захисті прав і свобод людини від свавілля, збереженні громадської безпеки тощо. Отже, обмеження основних прав і свобод людини є правомірним, цілеспрямованим применшенням потенційних можливостей особи, яке має законний, тимчасовий, суспільно необхідний характер. Фактично усі міжнародно-правові акти, якими регламентовано права та свободи людини передбачають можливість їх обмеження. У доповнення до вищезазначеного слід погодитися з думкою О. Скрипнюка, який називає обмеження прав і свобод людини режимом тимчасового загального або конкретно-індивідуального призупинення чи звуження обсягу визначених і гарантованих Основним Законом держави прав і свобод в інтересах забезпечення прав інших людей, та забезпечення національної безпеки й оборони України [6, с. 129].

Окремо зазначимо, що обмеження прав людини потрібно відмежовувати від порушення прав людини, оскільки це дві різні категорії. Обмеження прав людини відбуваються, коли держава або інші суб'єкти обмежують використання окремих прав людини в певних ситуаціях із законними цілями, такими як забезпечення безпеки, захисту громадського порядку, охорони здоров'я, а також захисту прав та свобод інших осіб або інтересів суспільства загалом. Обмеження прав людини постійно пов'язані з певними умовами і повинні бути пропорційними до об'єктивних цілей, яких вони мають досягти. Водночас, порушення прав людини завжди перебуває поза межами дозволеного.

В умовах воєнного стану захист прав людини є особливо ускладненим. Конституція України та інші нормативно-правові акти передбачають механізм, що допускає обмеження здійснення окремих прав громадян. Однак, такі обмеження повинні бути обґрунтованими, обмежені часом та ресурсами, використовуватися згідно з принципами демократії та правової держави з метою захисту інтересів суспільства, збереження громадського порядку і безпеки, а також прав і свобод інших громадян. Відповідність таких обмежень міжнародним стандартам і правам людини відіграє важливу роль у забезпеченні захисту цих прав. Враховуючи функціонування принципу верховенства права, дію Конвенції та рішення Європейського суду з прав людини сього-

дні таки вдалося сформувати усталену практику щодо визначення правомірності та виправданості обмеження прав та свобод людини.

Література:

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. №389-VIII: станом на 31 груд. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
2. Кучук А.М. Теорія держави і права. Частина 1. Теорія держави: навчально-методичний посібник. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 112 с.
3. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996, № 30, Ст. 141.
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
5. Гавриленко О.І. Дотримання конституційних прав та свобод в умовах воєнного стану. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bit-stream/123456789/10307/1/10.pdf>
6. Мельник Р.І., Чубко Т.П. Проблеми обмеження прав і свобод людини в умовах дії спеціального правового режиму. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. 2016. № 1. С. 125–134.

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ НЕВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ У ВИКОНАВЧОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Гриченко М.О.,

*студентка 4 курсу відділення підготовки студентів
денної форми навчання інституту права та безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Андрієнко І.С., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Статтею 124 Конституції України встановлено, що судові рішення є правозастосовчими актами і обов'язковими до виконання на всій території України [2]. Однак навіть це не гарантує їх належного виконання. Стан ефективності роботи органів виконавчої служби знаходиться на дуже низькому рівні у першу чергу через існуючі в Україні системні проблеми як у законодавстві, так і у правозастосовній практиці, відсутність нерозривної взаємодії суду та державних виконавців протягом усього періоду виконання рішення. Актуальною проблемою є саме невиконання судових рішень. Ця проблема є наболюючою з самого початку розбудови незалежної правової держави в Україні, проте останніми роками досягла настільки істотних масштабів, що її можна визначити без перебільшень як одну з найголовніших в судовій галузі.

У вітчизняній юридичній науці питання виконання судових рішень є новим. У різні часи його досліджували як у розрізі цивільного, так і, криміна-

льного господарського і адміністративного права. Серед авторів досліджень проблем виконання судових рішень можна виокремити таких вчених і практиків, як Білоусов Ю.В., Мітрофанов І.І., Омельченко М.П., Стадника Г.В., Фурса С.Я., Шелевер Н., Щербак С. В. та багато інших. Однак проблемні питання, які виникають при виконавчому провадженні, зокрема невиконання судових рішень не вичерпані та вимагають подальшого вивчення та аналізу.

Маємо звернутися до завершальної стадії судового провадження, а саме стадії виконавчого провадження, результатом якого є виконання судового рішення. На практиці відомі лише дві форми реалізації його виконання: добровільна та примусова. У всіх випадках виконання судових рішень виконавець зобов'язаний пересвідчитись на якій стадії перебуває виконання рішення. Серед причин невиконання судових рішень, які виникають у виконавчому провадженні маємо визначити, зокрема: відсутність належно сформованої законодавчої бази виконавчого провадження; отримання низької зарплатні державними виконавцями; високий рівень корупційних діянь; не достатній склад працівників, що є причиною великого завантаження державних виконавців; менталітет українців; відсутність механізму притягнення виконання боржника до кримінальної відповідальності [11, с. 323-328].

Так, ні в якому разі не зменшуючи значення усіх зазначених причин, вважаємо, що вагоме місце серед інших посідає відсутність належно сформованої законодавчої бази виконавчого провадження. Посилює та поглиблює значення вирішення даного питання, введенням воєнного стану в Україні.

Така проблема, як менталітет українців також є не останньою серед тих, що впливає на невиконання судових рішень у виконавчому провадженні. Згодні із думкою Г.В. Стадника, який зазначає, що менталітет наших громадян, їх не бажання платити за тими борговими зобов'язаннями, які в них виникли, або сплачувати адміністративні штрафи є причиною невиконання судових рішень у виконавчому провадженні. Науковець вказує, що це проблема в якості роботи виконавчої служби, так як саме цей орган має констатувати факт виконання й, за потреби, займатися примусовим виконанням. Щодо ситуації, яка є у наших громадян, то виходить так, що добровільно сплачується найбільше 10 відсотків боргів. Отже, за думкою вченого, це проблема також і самого суспільства, і тут потрібно змінювати менталітет громадян щодо обов'язковості виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб), а також розуміння невідворотності державного примусу щодо їх виконання» [9, с. 5-9; 8]. Л.В. Крупнова окремо звертає увагу на фактор особистого ставлення боржника до виконання рішення. Науковиця переконана, що суб'єктивне сприйняття боржником можливих наслідків невиконання рішення в добровільному порядку є надзвичайно важливим чинником. [5; с. 259; 4]. Погоджуємося з позицією Л.В. Крупнової та вважаємо, що суб'єктивне сприйняття боржника відіграє одну з визначних ролей на всіх етапах виконавчого провадження.

Суб'єктивне свідоме і несвідоме ставлення фізичної особи сторони боржника (фізичної особи-боржника або керівника юридичної особи-боржника),

неусвідомлення боржником можливих наслідків невиконання рішення та його зневажливе ставлення до статусу (прав і обов'язків) виконавців призводить до пасивної процесуальної поведінки у виконавчому провадженні, натомість на пізніх стадіях (опис, вилучення майна, виселення) зумовлює активну, агресивну, процесуально деструктивну поведінку. Таке явище є надзвичайно поширеним, однак позбавленим уваги науковців [1, с. 50].

Причинами вищезазначеної проблеми є низька правова культура та нігілізм, а також політична та економічна нестабільність, політична нетерпимість, функціонування нестабільного і суперечливого законодавства, зловживання посадовими особами своїм службовим становищем, порушення конституційних прав і свобод людини та громадянина, низький рівень правових знань в суспільстві тощо. В системі заходів подолання зокрема, правового нігілізму, в сучасних умовах, пріоритетного значення набуває науково обгрунтована державно-правова політика України, яка б відповідала демократичному розвитку нашого суспільства. А щодо підвищення рівня правової культури можливе за умови правового виховання. Правове виховання обмежується впливом на невелике коло осіб. Суттю правового виховання можна назвати те, що цей правовий інститут являє собою концепцію формування правової настанови з метою вдосконалення інформації, знань, умінь та навичок конкретної особи з урахуванням інтересів суспільства, яка в результаті тих чи інших обставин потребує право навчального впливу на власну деформовану свідомість неправомірної поведінки. Метод правового виховання обмежується конкретною особою чи групою осіб, а отже, на загальний рівень правової культури суспільства України не вплине [11, с. 327-328].

Отже, чинники, які впливають на процесуальну діяльність боржника, – це причини, що є наслідком особистого ставлення до виконавчого провадження, можливих наслідків ухилення від виконання, статусу виконавця тощо, фізичної особи, яка має визначальний вплив на дії, рішення та процесуальну поведінку особи боржника. Обставини сторони боржника – саме ті причини, з яких виконавче провадження залишатиметься малоєфективним ще дуже тривалий час, оскільки держава не здатна вплинути на них безпосередньо. Причинами формування відповідного ставлення боржника є повсюдне зневажливе ставлення до державного апарату і носіїв владних функцій, низький рівень довіри до судової гілки влади та органів виконавчої влади через популяризацію в засобах масової інформації відповідної життєвої позиції громадян, високий рівень правового нігілізму населення, неусвідомлення обов'язковості судового рішення, відсутність розуміння повноважень виконавця, незнання можливих наслідків невиконання рішення, брак поваги до статусу виконавця, а у випадку з приватними виконавцями назва професії також сприяє формуванню хибної уяви про правовий статус таких суб'єктів виконання.

Наприкінці, позначимо проблему щодо відсутності дієвого механізму притягнення до відповідальності за невиконання судових рішень. Незважаючи на те, що і Конституція України [2], й інші закони передбачають таку відповідальність, на сьогодні її фактично немає. Саме тому в новій редакції Закону України «Про виконавче провадження» [6] та Кримінальному кодексі Укра-

їни [3], й була передбачена відповідальність для фізичних осіб, що не виконують судові рішення. Проблема не в тому, що погано виконує свої обов'язки органи виконавчої служби чи окремі виконавці, а в тому, що суди виносять рішення, але відповідальності за їх невиконання на сьогодні не існує.

Отже, щодо вирішення означених проблем невиконання судових рішень, які виникають у виконавчому провадженні необхідним є подальша робота із зазначених напрямів. І хоча робота із врегулюванням соціально-економічних та правових питань невиконання судових рішень у виконавчому провадженні відбувається, однак заходи впливу та механізм регулювання можливо не достатньо ефективні, що наштовхує на подальшу необхідність реформування у сфері виконання судових рішень.

Література:

1. Боєру В. С. Структуризація причин низького рівня ефективності виконання рішень юрисдикційних органів в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 5/2020. С. 48-54.
2. Конституція України від 28 червня 1996р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. ст.141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 28.10.2023 р).
3. Кримінальний кодекс України: Закон України № 2341-III від 05.04.2001р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 28.10.2023)
4. Крупнова Л.В. Розвиток виконавчого провадження в умовах реформування системи державного управління в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. Вип. 3. С. 143–145. URL: http://www.pap.in.ua/3_2017/43.pdf.
5. Крупнова Л.В. Система виконавчого провадження в Україні: Теоретико-правові та праксеологічні аспекти : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2018. 455 с.
6. Про виконавче провадження: Закон України від 2 червня 2016 року № 1404-VIII URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19> (дата звернення 28.10.2023).
7. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів : Закон України від 2 червня 2016 № 1403-VIII Відомості Верховної Ради України. 2016. № 29. Ст. 535. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19#n506> (дата звернення 28.10.2023).
8. Стадник Г.В. Правове регулювання виконавчого провадження в Україні на сучасному етапі. Актуальні проблеми теорії і практики нотаріального, цивільного, виконавчого процесу: їх співвідношення та взаємодія / За заг. ред. д.ю.н., проф. С.Я. Фурси. Київ: ЦУЛ, 2013. 300 с.
9. Стадник Г. В. ДВС: новий статус та законодавчі новації. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 3. С. 5-9.
10. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 березня 2004 р. №1618-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 40-41,

42. ст. 492. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення 28.10.2023).

11. Шелевер Н. Проблемні питання виконавчого провадження в Україні та шляхи їх розв'язання. *Evropský politický a právní diskurz*. 2016. Sv. 3, Vyd. 2. С. 323-328.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Гривцова В.І., здобувач вищої освіти

3-го курсу ФПФODP OДУBC

Науковий керівник: **Середницька І.А.**, к.ю.н., доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін OДУBC

Воєнний стан в Україні, зокрема в контексті конфлікту на сході країни, мав і продовжує мати значний вплив, ми відчули непоправні втрати не тільки у вигляді людських життів чи пошкодження інфраструктури, страждає також навколишнє середовище. Численні втрати зазнали лісові, степові і водні екосистеми, які є домівками для беззахисних тварин. Вимирання деяких видів є наслідком не тільки знищення екосистеми, а розірвання харчових ланцюгів. Сторони конфлікту не беруть до уваги, якої шкоди вони завдають навколишньому середовищу та як довго його потрібно буде відновлювати. Людство постійно наносить шкоду тваринному світу, але це не зрівняється з тією екологічною катастрофою, яка відбувається на території нашої країни.

Національне законодавство визначає тваринний світ об'єктом правової охорони навколишнього природного середовища, це визначено в Законах України «Про охорону навколишнього природного середовища» [1], «Про тваринний світ» [2], «Про захист тварин від жорстокого поводження» [3], «Про Червону книгу України» [4], «Про мисливське господарство та полювання» [5]. В них законодавець розрізняє тварин, диких тварин, домашніх тварин, сільськогосподарських тварин, безпритульних тварин, мисливських тварин. Воєнний стан може ускладнити здійснення контролю та захисту диких тварин. Брак координації між органами охорони природи та обмежені ресурси можуть призводити до погіршення стану диких популяцій, незаконної торгівлі та зниження свідомості щодо важливості охорони тваринного світу. Також, дія такого стану може стимулювати незаконне полювання та браконьєрство. Наявність зброї, дезорганізація в охоронних структурах та економічні труднощі можуть створювати сприятливе середовище для незаконних актів полювання, особливо на рідкісні види тварин. Як повідомило Державне агентство меліорації та рибного господарства станом на 4 липня 2023 року, рибоохоронні патрулі зафіксували випадки браконьєрства на Він-

ниччині, Хмельниччині, Черкащині та Чернігівщині загальний збиток яких становить понад 829 тис. грн.[6]

У зоні введення воєнних дій та на тимчасово окупованих територіях тварини стикаються з різними загрозами, включаючи постійні обстріли, бомбардування та вибухи. Це призводить до безпосередньої втрати життя тварин, включаючи диких тварин, домашню худобу та інші види. За словами заступниці директора Департаменту аграрного розвитку Олени Дадус: «попередньо відомо про загибель понад 6 тисяч корів, близько 100 тисяч свиней, більше 4,5 мільйонів фермерських птахів. Кількість риби, які загинули, просто неможливо підрахувати, проте нам відомо про повністю знищені рибні господарства. Але це тільки орієнтовні цифри, адже про долю ще сотень тисяч тварин на промислових і приватних фермах нам нічого не відомо: із деякими фермерськими підприємцями немає зв'язку, деякі знаходяться під окупацією, деякі покинули тварин на фермах і виїхали.»[7] Військові дії мають довготривалий вплив на дику природу та природні резервати. Необхідність пересування військової техніки та будівництва об'єктів інфраструктури може призвести до порушення природних екосистем, знищення житлових місць для диких тварин та порушення розподілу ресурсів.

Станом на травень 2022 року 44% площ усіх заповідників та національних парків України знаходяться на тимчасово окупованих територіях або у зоні бойових дій. За даними Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів, до 900 природоохоронних територій сьогодні окуповані або ж на їхній території ведуться бойові дії. Один із найбільших і найвідоміших з них — Асканія-Нова.[8] Такі території охороняються Законом України «Про природно-заповідний фонд України» [9], окупація таких територій призводить до порушення природоохоронного статусу заповідників. Російська влада може здійснювати незаконну експлуатацію природних ресурсів, займати заповідні землі для власних потреб, включаючи промислові та інфраструктурні проекти, які можуть завдати шкоди екосистемам та біорізноманіттю. Повертаючись до теми браконьєрства, окупанти мають змогу незаконно вилучати та полювати на тварин з заповідників, це призводить до зменшення чисельності диких видів, включаючи рідкісні та загрожені види, а також до порушення екологічної рівноваги. Вагомою проблемою також є те, що органи контролю та нагляду з боку органів охорони природи України втрачають контроль на цими територіями. Відсутність такого контролю впливає на збільшення незаконних дій. Утрата фінансування та підтримки заповідників з боку уряду України. Це суттєво унеможливує здійснення наукових досліджень, охоронних заходів та навчання персоналу, що як наслідок, загрожують довгостроковій збереженості заповідників та їхньої біорізноманітності [10]. Реалії сьогодення призводять до ситуації яка впливає на поінформованість спеціалістів та громадськості, які в свою чергу, не мають можливості оцінити шкоду завдану екосистемі, та масштаб проблем з якими прийдеться зіштовхнутися в майбутньому.

Означені проблеми вимагають уваги та заходів з боку міжнародної спільноти та органів охорони природи. Важливо забезпечити міжнародну підтримку, наголосити на важливості збереження природи та здійснити необхідні заходи для захисту тваринного світу та його біорізноманіття. На сьогоднішній день ми повинні робити все, що в наших силах для збереження екосистеми нашої країни. Збереження заповідників, природних резерватів та інших особливо цінних місць, це включає надання фінансової підтримки, збільшення свідомості та мобілізацію громадськості для охорони цих територій, навіть під час конфлікту. Заходи, спрямовані на підтримку тварин включають в себе: розподіл їжі, води та медикаментів для поранених тварин, а також створення притулків.

Література:

1. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 р. № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
2. Про тваринний світ: Закон України від 13 грудня 2001 р. № 2894-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14#Text>
3. Про захист тварин від жорстокого поводження: Закон України від 21 лютого 2006 р. № 3447-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3447-15#Text>
4. Про Червону книгу України: Закон України від 7 лютого 2002 р. № 3055-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3055-14#Text>
5. Про мисливське господарство та полювання: Закон України від 22 лютого 2000 р. № 1478-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1478-14#Text>
6. Державне агентство України з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм. Збитки на сотні тисяч гривень: рибоохоронні патрулі полюють на браконьєрів. URL: https://darg.gov.ua/index.php?lang_id=1&content_id=12720&lp=28
7. Лук'янчук Д. Як війна вплинула на життя тварин та зо захист в Україні. Українська правда. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2023/02/24/253030/>
8. Олексій Василюк. Заповідні території під час війни. Відновити міста буде простіше, ніж природу: URL: <https://eco.rayon.in.ua/topics/514206-zapovidni-teritorii-pid-chas-viyni-vidnoviti-mista-bude-prostishe-nizh-prirodu>
9. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16 червня 1992 р. № 2456-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>
10. Середницька І.А. Деякі аспекти реалізації права людини на безпечне довкілля. Людина має право: соціально-гуманітарний дискурс у контексті реформаційних процесів в Україні Матеріали круглого столу присвяченого Всесвітньому Дню філософії 17 листопада 2022 року ОДУВС 2022 С.96 -99. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/search?query=%D0%A1%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%86.%D0%90.&spc.page>

ЗУПИНЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У ЗВ'ЯЗКУ З ПЕРЕБУВАННЯМ СТОРОНИ У СКЛАДІ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВОЗСТОСУВАННЯ

*Гріцова В.І., курсант 307-го навчального взводу
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Маковій В.П.**, к.ю.н., доцент,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ*

В сучасному світі, де військова служба та цивільні права й обов'язки взаємодіють і перетинаються, питання зупинення цивільного провадження у зв'язку зі службою у Збройних Силах України набуває особливого значення. Це вимагає уважного аналізу та розуміння складних аспектів правозастосування. У цьому контексті важливо розглянути не лише юридичні аспекти, а й соціальні та етичні виміри даної проблеми.

Зупинення провадження може впливати на рівень доступу до правосуддя для цивільних осіб, особливо у випадках, коли вони мають претензії до військовослужбовців або коли їхні права порушені в контексті військових дій. Також виникає питання про можливість забезпечення рівності перед законом та ускладнює доступ до суду, збирання доказів чи виконання рішень військовослужбовцями, що потребує спеціальних механізмів правового регулювання.

Цивільний процесуальний кодекс містить норму, що зобов'язує суд зупинити провадження у зв'язку з перебуванням сторони у складі Збройних Сил України.

Згідно з п. 2 ч. 1 ст. 251 суд зобов'язаний зупинити провадження у справі у разі перебування сторони або третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, у складі Збройних Сил України або інших утворених відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан або залучені до проведення антитерористичної операції.[1]

Дана норма визначає всього дві умови для зупинення провадження та містить імперативний обов'язок суду зупинити провадження незалежно від статусу сторони, наявності представника, стадії процесу, ціни позову, виду вимог чи інших чинників. Закон не ставить вимог і до характеру несення служби однієї зі сторін: за місцем несення служби, посадою, званням, родом військ тощо. Єдиним винятком слугує строкова військова служба, в такому випадку суд може, а не зобов'язаний зупинити провадження, відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 252 ЦПК України.

Проблемний аспект застосування статті 251 ЦПК України полягає в тому, що в кожному випадку суд трактує застосування даної статті по-різному. Так Верховний Суд сформулював позицію, за якою для зупинення провадження у справі, в матеріалах даної справи мають бути докази перебування сторони або третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмету спору у

складі Збройних Сил України. У постанові від 21.12.2022 по справі 456/2541/19 Касаційний цивільний суд Верховного Суду дійшов обґрунтованого висновку про зупинення провадження, при наданні суду витягу з наказу командира військової частини, відповідно до якого особу було визнано таким, що прибув до військової частини до складу сил та засобів оперативно-тактичного угруповання, які залучаються та беруть безпосередню участь в угрупованні об'єднаних сил для здійснення заходів із забезпечення національної безпеки та оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, з метою виконання службових (бойових) завдань на підставі бойового розпорядження. [2]

Проте, в судовій практиці є випадки, коли Верховний Суд не знаходив підстав для зупинення провадження. Так, у постанові від 09.11.2022 по справі 753/19628/17 Касаційний цивільний суд Верховного Суду встановив, що довідка про перебування на військовій службі та витяг з наказу командира військової частини про призначення на посаду командира не підтверджує наявності підстав для зупинення провадження. [3] Це рішення вказує на те, що суд вважає за необхідне представлення достатніх та переконливих доказів для зупинення провадження у справі, особливо у випадках воєнного стану.

Самі по собі довідки та накази про перебування сторони на військовій службі, не є достатнім доказом. Касаційний цивільний суд Верховного Суду визначив, що належним письмовим доказом для зупинення провадження є наказ по особовому складу на підставі відповідних документів, перелік та форма яких встановлюються Міністерством оборони України виданий у порядку п. 12 Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України, затвердженого Указом Президента України від 10 грудня 2008 року N 1153/2008. [4]

Зупинення провадження не може суперечити міжнародному законодавству й іншим нормам цивільно процесуального законодавства, так до основних засад судочинства ч. 3 статті 2 ЦПК України віднесено розумність строків розгляду справи судом, пропорційність, диспозитивність, змагальність сторін. Та відповідно до статті 12 та ч. 3 статті 13 ЦПК України кожна сторона реалізує свої процесуальні права на власний розсуд з метою досягнення бажаного процесуального результату. [1] Виходячи з цього, при вирішенні про зупинення провадження важливо зауважувати на можливість присутності сторони-військовослужбовця чи його представника та наявності об'єктивних обставин продовження провадження. Про це свідчить й судова практика Касаційного цивільного суд Верховного Суду від 15 серпня 2023 року у справі № 174/760/21. [5]

У п. 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод вказано, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру. [6] Європейський суд з прав людини вказує на те, що проце-

суальні норми призначені для забезпечення належного здійснення правосуддя та додержання принципу правової визначеності, а також на те, що особи повинні мати право очікувати на їх виконання у суді (DIYA 97 v. UKRAINE, №19164/04, § 47, ЄСПЛ, від 21 жовтня 2010 року)

Важливо розуміти, що введення воєнного стану не припиняє повноваження судів та не має впливу на процесуальні строки. Сам факт уведення на території України воєнного стану не є достатнім доказом для зупинення провадження. Виходячи з цього, врахування особистої думки сторони, яка перебуває на військовій службі, є важливим аспектом при вирішенні питання про зупинення провадження у справі. Це відображає принцип участі сторін у справі та їхнього права на самовизначення. У випадках, коли сторона настоює на розгляді справи без її участі або участі представника, суд може врахувати цю позицію при вирішенні питання про зупинення провадження. Крім того, врахування думки сторони-військовослужбовця, сприяє принципу справедливого судочинства та дотриманню прав людини. Врахування побажань військовослужбовця щодо участі у судовому процесі підвищує рівень поваги до його прав та може сприяти більш ефективному врегулюванню спірних ситуацій. Однак при цьому потрібно забезпечувати, щоб рішення суду було засновано на об'єктивних критеріях, відповідності закону та враховувало інтереси всіх сторін. Також варто вважати за доцільне законодавчо закріпити перелік документів, які суд вважатиме достатніми та належними на підставі яких він дійде висновку, що особа дійсно проходить службу у лавах Збройних Сил України. Використання судами прецедентів для застосування їх у розгляді справ дасть змогу швидшому розгляду встановлених фактів.

Література:

1. Цивільний кодекс України: офіц. текст. Київ: ВПУ, 2003 (дата звернення 11.03.2024)
2. Постанова від 20.12.2022 по справі 456/2541/19 касаційний цивільний суд Верховного Суду: вебсайт. URL: <https://opendatabot.ua/court/108026002d7fb7a73099fa993d3efbbfa6f07ea96> (дата звернення 11.03.2024)
3. Постанова від 08.11.2022 по справі 753/19628/17 касаційний цивільний суд Верховного Суду: вебсайт. URL: <https://opendatabot.ua/court/107277471a0a5f3b6940805ca4a42e3f78fdde60f> (дата звернення 11.03.2024)
4. Постанова від 28.03.2023 по справі 756/3462/20 касаційний цивільний суд Верховного Суду: вебсайт. URL: <https://opendatabot.ua/court/109933118a271c43154609c8b85b6258299c9c0a9> (дата звернення 11.03.2024)
5. Постанова від 15.08.2023 по справі № 174/760/21 касаційний цивільний суд Верховного Суду: вебсайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112896497> (дата звернення 11.03.2024)
6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) дана набрання чинності для України: 11.09.1997: вебсайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 12.03.2024)

ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА КІНОФІЛЬМУ ЯК АУДІОВІЗУАЛЬНОГО ТВОРУ

Громік Владислав Русланович,

аспірант кафедри цивільно-правових дисциплін ОДУВС

Науковий керівник: Маковій В.П., к.ю.н., доц.,

завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін ОДУВС

Після прийняття у 2017 р. Закону «Про державну підтримку кінематографії в Україні» було створено сприятливі умови для розвитку кіновиробництва. Спостерігається стрімкий розвиток вітчизняної індустрії створення аудіовізуальної продукції, який супроводжується вдосконаленням наявних і появою нових видів аудіовізуальних творів. Водночас багатоетапний процес створення, велика кількість залучених до цього осіб та різномірний характер діяльності останніх зумовлюють складність вироблення єдиного підходу до характеристики кінофільму як аудіовізуального твору.

Аудіовізуальні твори охоплюють дуже широке коло кіно-, теле- та відеотворів (незалежно від їх жанру, призначення, обсягу та виконання), розрахованих на одночасне слухове та зорове сприйняття. Переважно всі аудіовізуальні твори є органічним поєднанням різних видів мистецтв у єдине художнє ціле, яке не зводиться до суми його складових. Особливість аудіовізуального твору, що відрізняє його від інших форм творчої діяльності, полягає в тому, що він об'єднує велику кількість результатів інтелектуальної діяльності різних осіб, при цьому маючи форму єдиного цілого об'єкта та будучи результатом творчого процесу, у якому об'єднані спільні творчі зусилля режисера, сценариста, художника, оператора, композитора, а також виробничо-технічного персоналу й суб'єктів продюсерської діяльності [4].

Велика увага у вітчизняній і зарубіжній правозастосовній практиці приділяється питанням правової охорони. Водночас залишаються невизначеними елементи, пов'язані з правовою природою аудіовізуального твору. Аудіовізуальний твір є порівняно молодим об'єктом авторських прав. Історично першим його різновидом є кіно, яке з'явилося наприкінці XIX – на початку XX ст. На той час були відсутні міжнародні акти, що регламентували правову охорону кінематографічних творів. Вирішити цю проблему допомогли поправки до Бернської конвенції в 1908 р. в рамках Берлінської конференції з перегляду положень Бернської конвенції про охорону літературних та художніх творів 1886 р. Положення цієї конвенції є чинними і сьогодні. У тексті Конвенції (ст. 4, 14, 14 bis) немає терміна «аудіовізуальний твір», а йдеться про охорону кінематографічних творів. Кінофільм можна вважати різновидом аудіовізуального твору, водночас термін «аудіовізуальний твір» ширший, оскільки включає у свій зміст не лише продукт кінематографії.

Французький кодекс інтелектуальної власності серед інших мистецьких творів (14 позицій) також згадує аудіовізуальний твір: «Кінематографічні

твори та інші твори, що складаються з анімованих послідовностей зображень, зі звуком або без звуку, називаються аудіовізуальними творами» [9].

Англійський законодавець, вирішуючи аналогічну правову проблему легального визначення досліджуваного феномену, у п. 1 ст. 5В Закону про авторське право, промислові зразки та патенти від 15 листопада 1988 р. [11] використовує дещо іншу дефініцію. Аудіовізуальний твір визначається тут як «film» («фільм»), який сприймається як запис на будь-якому носії, на якому рухомі зображення можуть бути яким-небудь чином відтворені. Причому звукова доріжка, згідно з п. 2 вищезгаданої статті, є частиною фільму, але лише «для мети цієї частини» [10].

У вітчизняному законодавстві вперше термін «аудіовізуальний твір» вживається у ст. 134 Основ цивільного законодавства Союзу РСР та республік 1991 р. [5], і до нього належали кінематографічні, теле- та відеотвори.

Найбільш розгорнуте визначення аудіовізуального твору з'явилося в Законі України «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 р. [7]: це твір, що фіксується на певному матеріальному носії (кіноплівці, магнітній плівці чи магнітному диску, компакт-диску тощо) у вигляді серії послідовних кадрів (зображень) чи аналогових або дискретних сигналів, які відображають (закодовують) рухомі зображення (як із звуковим супроводом, так і без нього), і сприйняття якого є можливим виключно за допомогою того чи іншого виду екрана (кіноекрана, телевізійного екрана тощо), на якому рухомі зображення візуально відображаються за допомогою певних технічних засобів. Видами аудіовізуального твору є кінофільми, телефільми, відеофільми, діафільми, слайдофільми тощо, які можуть бути ігровими, анімаційними (мультиплікаційними), неігровими чи іншими.

У чинному Законі України «Про авторське право і суміжні права» від 1 грудня 2022 р. надано таке визначення аудіовізуального твору: твір у вигляді послідовності епізодів або кадрів зі звуком або без нього, поєднаних між собою цілісним творчим задумом, доступний для сприйняття за допомогою відповідних технічних засобів на певному виді екрана (кіно-, телеекрана тощо), на якому така послідовність кадрів утворює рухоме зображення [6].

Визначення фільму надано в Законі України «Про кінематографію»: це аудіовізуальний твір (у тому числі телевізійні серіали та їх окремі серії), що складається з епізодів, поєднаних між собою творчим задумом і зображувальними засобами, та є результатом спільної діяльності його авторів, виконавців і виробників [8].

Водночас кінофільм (у ст. 278 ЦК України ідеться саме про «кінофільм») – це складний об'єкт, який зосередив у собі декілька результатів творчої праці, що охороняються правом. Як правило, у фільмі використовуються самостійні об'єкти виключних прав, як сценарій, літературний твір, покладений в основу фільму, музичний твір (музична композиція) з текстом або без нього, художній твір, що створений спеціально для фільму або увійшов до нього, виконання ролі (наприклад, акторська гра, закадрове озвучування персонажів) тощо. У ст. 433 ЦК України, де перераховуються об'єкти авторського права, серед літературних та художніх творів (11 позицій), зокрема, згадано аудіовізуальні твори.

Згідно з визначенням, кінофільм є результатом спільної діяльності його авторів, виконавців і виробників, тобто є складним об'єктом, що включає декілька самостійних результатів інтелектуальної діяльності. На результати інтелектуальної діяльності поширюються майнові права інтелектуальної власності на твір (ст. 440 ЦК України): 1) право на використання твору; 2) виключне право дозволяти використання твору; 3) право перешкоджати неправомірному використанню твору, також і забороняти таке використання; 4) інші майнові права інтелектуальної власності, установлені законом.

Оскільки у кінофільмі об'єднано одразу декілька самостійних результатів творчої праці, на кожен із них поширюються інтелектуальні права. Суб'єктний склад правовласників включає кілька груп: 1) режисер-постановник; автор (автори) сценарію та/або текстів діалогів; автор спеціально створеного для аудіовізуального твору музичного твору з текстом або без нього; художник-постановник; оператор-постановник; 2) продюсер аудіовізуального твору – особа, яка організовує або організовує і фінансує створення, виробництво і опублікування аудіовізуального твору. Кінопродюсер є правовласником фільму, майнові права на аудіовізуальний твір переходять від авторів до продюсера з моменту створення твору. Проте продюсер може бути й автором фільму, якщо візьме участь у ньому ще і як режисер, сценарист або композитор.

Незважаючи на законодавче регулювання, питання, порушені на зорі становлення кінематографу, залишаються актуальними й сьогодні. Триває дискусія про правову природу аудіовізуального твору [1–4]: на думку одних фахівців, аудіовізуальний твір є самостійним оригінальним твором, другі – відносять аудіовізуальний твір до похідних, які використовують елементи окремих творів, треті – уважають, що аудіовізуальний твір складається з об'єктів, які входять до нього та проявляються в певному розташуванні матеріалів. Разом із цим, специфіка процесу створення аудіовізуального твору, творчий характер праці кожного з авторів із їх великою кількістю та різномірним характером внеску кожного, ускладнює правові відносини між авторами аудіовізуального твору, що потребує подальших досліджень.

Отже, кінофільм отримує правову охорону як аудіовізуальний твір, якщо має такі характеристики: 1) складається із зафіксованої серії пов'язаних між собою зображень; 2) має тематичну послідовність пов'язаних між собою кадрів; 3) може як супроводжуватися звуком, так і бути без нього; 4) сприймається за допомогою відповідних технічних пристроїв зором, а за наявності звукового супроводження – і на слух; 5) створений творчою працею авторів.

Література:

1. Бурлаков С.Ю. Поняття кінематографічного твору як об'єкта авторського права. *Наукові записки Харківського економіко-правового університету*. 2005. № 1 (2). С. 18–29.
2. Жарко О.Г. Проблемні аспекти визначення відносин співавторства в цивільному законодавстві України. *Национальный юридический журнал: теория и практика*. 2018. № 5 (33). С. 122–125.

3. Котляр А.О. Співавтори як первісні суб'єкти авторського права: окремі проблеми правової регламентації. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 11. С. 93–99.
4. Лубчук О. Суб'єкти прав інтелектуальної власності на аудіовізуальний твір. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 5. С. 35–41.
5. Основы гражданского законодательства Союза ССР и республик, утв. ВС СССР 31 мая 1991 г. № 2211-1 (утратив чинність).
6. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 1 грудня 2022 р. № 2811-IX.
7. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 13. Ст. 64 (утратив чинність).
8. Про кінематографію. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 22. Ст. 114.
9. Code de la propriété intellectuelle (version consolidée au 1 janvier 2024) Chapitre II: Oeuvres protégées – Article L112–2. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIAR_TI000039279818. Назва з екрану. Дата перегляду: 09.03.2024
10. David I. Bainbridge. Intellectual Property: Fifth Edition. London: Pearson Education, 2002. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://books.google.com.ua/books/about/Intellectual_Property.html?id=x1e-u0Y2oz8C&redir_esc=y. Назва з екрану. Дата перегляду: 09.03.2024
11. GB019EN, Copyright (Designs Patents), Act, 15.11.88. P. 12. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/13271>. Назва з екрану. Дата перегляду: 09.03.2024

ЦИВІЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ВИД ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Денисюк О.В.,
*студентка 3 курсу відділення підготовки студентів
денної форми навчання інституту права та безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Андрієнко І.С., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Цивільно-процесуальна відповідальність є надзвичайно актуальною темою в сучасному юридичному контексті. В Україні, де триває процес побудови демократичної, правової держави та продовжується судова реформа, необхідність вдосконалення цивільного судочинства та забезпечення справедливості стає важливішою ніж коли-небудь. Захист прав і свобод громадян у цивільних справах, у відповідності з Конституцією України, вимагає ефективної системи цивільно-процесуальної відповідальності. Актуальність полягає у необхідності запровадження чітких законодавчих норм та процедур для встановлення

відповідальності осіб, які порушують процесуальні правила, а також у сприянні забезпеченню об'єктивності та справедливості судового рішення.

Попередження зловживань та порушень процесуальних норм в цивільних справах, а також врахування сучасних викликів і трансформацій у правовій системі в Україні стають критичними завданнями. Дослідження цивільно-процесуальної відповідальності сприятиме створенню більш справедливого та ефективного судочинства, що відповідає вимогам правової держави.

Досліджуючи актуальні питання цивільно-процесуальної відповідальності, зокрема термінологічного визначення цього поняття заслуговують на увагу праці та позиції видатних науковців. Варто звернути увагу на думки визнаних науковців у даній сфері. Один із видатних українських процесуалістів, М. Й. Штефан, чітко визначав цивільно-процесуальну відповідальність як сукупність заходів, які законом передбачено для зміни поведінки осіб, які порушують процесуальні норми. Ці заходи можуть включати покладання на них додаткових обов'язків або позбавлення певних прав, незалежно від їх характеру, як майнового, так і особистого, у зв'язку з вчиненням певних дій або бездіяльністю в рамках цивільних процесуальних справ [1, с.290].

Інший дослідник, С. В. Васильєв, розглядає цивільну процесуальну відповідальність як застосування судом процесуального примусу та інших санкцій до учасників цивільного судочинства у відповідності з Цивільним процесуальним кодексом [2, с.106].

На думку Н.В. Батрин цивільна процесуальна відповідальність охоплює заходи процесуального примусу, які встановлені нормами цивільного процесуального права і застосовуються судом у визначеному законом порядку до осіб, які беруть участь у цивільній справі та інших учасників процесу за вчинення цивільного процесуального правопорушення. Ця відповідальність може включати позбавлення порушника певних суб'єктивних цивільних процесуальних прав або накладення на нього нових або додаткових обов'язків. Автором зауважується, що цивільна процесуальна відповідальність застосовується виключно до учасників цивільного процесу, тоді як громадяни, які порушують встановлений порядок під час засідання суду, підпадають під адміністративну відповідальність згідно із статтею 185-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення [3, с.28].

Цивільна процесуальна відповідальність застосовується до дієздатних осіб і представляє собою окремий вид юридичної відповідальності. З метою забезпечення єдності і чіткості її застосування, важливо закріпити її в цивільному процесуальному законодавстві України. Підставою для застосування заходів процесуального примусу є порушення встановлених судовими правилами, включаючи ті, які визначаються самим судом, а також випадки незаконного перешкоджання проведенню цивільного судочинства або зловживання процесуальними правами.

У юридичних дискусіях зазвичай виділяють дві основні підстави юридичної відповідальності: правову та фактичну. Правова підстава передбачає норми правових актів, які встановлюють заборони на певні види поведінки і ви-

значають юридичні наслідки для тих, хто порушує ці заборони. Фактична підстава полягає в самому факті скоєння правопорушення. Поняття цивільного процесуального правопорушення, яке використовується як основа для цивільної процесуальної відповідальності, повинно виокремлюватися з загального поняття правопорушення.

На думку І.М. Лукіної, цивільно-процесуальне правопорушення є винним діянням або бездіяльністю, яке становить суспільну небезпеку або шкоду і порушує норми цивільного процесуального права, за яке передбачені заходи цивільної процесуальної відповідальності [4, с. 268]. Склад цивільного процесуального правопорушення включає об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкта і суб'єктивну сторону. Об'єктом цивільного процесуального правопорушення виступають регулятивні цивільні процесуальні правовідносини і встановлений законом порядок здійснення правосуддя в цивільних справах. Суб'єктом цивільного процесуального правопорушення може бути будь-яка сторона цивільних процесуальних правовідносин, крім суду та його посадових осіб. З об'єктивної сторони, обов'язковими елементами будь-якого правопорушення є протиправна дія або бездіяльність, завдана шкода суспільним відносинам і наявність причинного зв'язку між ними. Суб'єктивною стороною складу цивільного процесуального правопорушення є провина правопорушника, виражена в свідомому невиконанні особою своїх процесуальних обов'язків.

Отже, цивільно-процесуальна відповідальність – це один із важливих видів юридичної відповідальності, специфічний для цивільного процесу. Вона передбачає застосування заходів процесуального примусу судом до учасників цивільних справ і інших осіб у випадках порушення встановлених процесуальних норм і правил. Цивільно-процесуальна відповідальність має ряд характерних рис, включаючи обов'язковість наявності відповідної санкції у відповідних процесуальних нормах, визначений законом порядок її застосування та виключність права суду як суб'єкта, що може застосовувати цю відповідальність.

Учасники цивільного процесу та інші особи, які можуть бути піддані цій відповідальності, повинні виконувати встановлені законом процесуальні обов'язки і утримуватися від дій, що перешкоджають проведенню справедливого судочинства. Порушення цих обов'язків може призвести до застосування заходів процесуального примусу, включаючи позбавлення суб'єктивних цивільно-процесуальних прав або покладання на порушника нових або додаткових обов'язків.

Література:

1. Штефан М. І. Цивільна процесуальна відповідальність. Підвищення ролі цивільно-правової відповідальності в охороні прав та інтересів громадян та організацій. Київ, 1988. С. 288-296.
2. Васильєв С. В. Цивільний процес України: навч. посіб. К. :Центр учбової літератури, 2013. 344 с.

3. Батрин Н. В. Юридична відповідальність у цивільному процесі. Закарпатські правові читання: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції / за заг. ред. В.І.Смоланки, Я.В.Лазура, О.Я.Рогача. Ужгород : Вид-во УжНУ "Говерла", 2015. Т.2. С. 28-31.

4. Лукіна І. М. Цивільне процесуальне правопорушення як підстава цивільної процесуальної відповідальності. *Право і Безпека*. 2012. №1. С. 267-271.

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ВЛАСНИКАМИ СОБАК БІЙЦІВСЬКИХ ПОРІД

***Валерія Олексіївна Домникова, студентка**
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Олена Володимирівна Церковна,**
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Серед підстав цивільно-правової відповідальності, поряд з протиправністю поведінки (дія чи бездіяльність) причинним зв'язком між протиправною поведінкою і заподіяною шкодою, виною особи, яка заподіяла шкоду, обов'язково виділяють наявність майнової та / або моральної шкоди.

В чинному законодавстві України всі наслідки немайнового характеру позначаються терміном «моральна шкода». Зміст цього поняття розкритий в постанові Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 року № 4 «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди», де визначено, що моральна шкода - це втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань або інших негативних явищ. [5]

Термін «моральна шкода» визначається через поняття страждання, які заподіяні фізичній особі внаслідок фізичного або психічного впливу, що спричинило погіршення або позбавлення можливостей реалізації нею своїх звичок і бажань, погіршення відносин з людьми, інші негативні наслідки морального характеру. У свою чергу, «моральний характер» означає «пов'язаний з духовним життям людини». Саме тому моральна шкода відшкодовується фізичним особам, а юридичним лише у певних випадках, визначених законом.

Відповідно до ч. 1 ст. 1187 ЦК України джерелом підвищеної небезпеки є діяльність, пов'язана з використанням, зберіганням або утриманням транспортних засобів, механізмів та обладнання, використанням, зберіганням хімічних, радіоактивних, вибухо- і вогнебезпечних та інших речовин, утриманням диких звірів, службових собак та собак бійцівських порід тощо, що створює підвищену небезпеку для особи, яка цю діяльність здійснює, та інших осіб. [1]

Виходячи з положень даної статті, варто приділити увагу питанню стосовно утримання собак бійцівських порід, адже наразі досить велика кількість

людей не надає значення тому обсягу відповідальності, який автоматично покладається на власників собак певних порід. [4]

Статтею 9 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» визначаються певні особливості щодо утримання домашніх тварин і навіть визначений мінімальний вік особи, яка має право супроводжувати домашню тварину поза місцем її утримання (14 років). Обов'язковою є наявність повідка для здійснення виходу собак та інших домашніх тварин, які можуть становити небезпеку для життя чи здоров'я людини, поза місцем постійного утримання таких тварин, а також намордника на собаках порід, що включені до Переліку небезпечних порід собак, що затверджується Кабінетом Міністрів України. [2]

Відповідно до пункту 8 Порядку і Правил проведення обов'язкового страхування відповідальності власників собак за шкоду, яка може бути заподіяна третім особам, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 9 липня 2002 року № 944 власники собак, породи яких зазначені у переліку небезпечних порід собак, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 10 листопада 2021 року №1164 (1164-2021-п), до або під час реєстрації, перереєстрації повинні в установленому порядку укласти договір обов'язкового страхування відповідальності власників собак за шкоду, яка може бути заподіяна третім особам, за формою згідно з додатком 2 до цього Порядку. У разі відсутності договору страхування реєстрація, перереєстрація собак не проводиться. [3]

Відповідно до пункту 6.3 та 6.4 Правил утримання тварин у місті Одеса Обов'язкову реєстрацію здійснює спеціально уповноважене Одеською міською радою підприємство. Обов'язковій реєстрації підлягають тварини, що належать на правах власності або інших підставах фізичним або юридичним особам і перебувають на території м. Одеси з твариною більше 30 діб, повинні зареєструвати тварину у встановленому порядку. [6]

Керуючись ч.2 ст. 1187 Цивільного кодексу України, шкода, завдана джерелом підвищеної небезпеки, відшкодовується особою, яка на відповідній правовій підставі (право власності, інше речове право, договір підряду, оренди тощо) володіє транспортним засобом, механізмом, іншим об'єктом, використання, зберігання або утримання якого створює підвищену небезпеку.

Відповідно до ст. 1194 Цивільного кодексу України особа, яка застрахувала свою цивільну відповідальність, у разі недостатності страхової виплати (страхового відшкодування) для повного відшкодування завданої нею шкоди зобов'язана сплатити потерпілому різницю між фактичним розміром шкоди і страховою виплатою (страховим відшкодуванням). Даною нормою законодавець врегулював порядок відшкодування шкоди для власників собак бійцівських порід, адже вони зобов'язані пройти реєстрацію свого домашнього улюбленця і укласти договір страхування цивільної відповідальності за шкоду, яка може бути заподіяна третім особам. [1]

Беручи до уваги положення ч.4 ст. 12 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження», можна визначити, що шкода, заподіяна особі або майну фізичної особи, а також шкода, заподіяна майну юридичної особи твариною, підлягає відшкодуванню в повному обсязі особою, яка її утримує. [2]

Провівши аналіз норм чинного законодавства України, можна дійти до висновків, що є певні види діяльності, що становлять джерело підвищеної небезпеки, до особливого виду джерела підвищеної небезпеки входять собаки бійцівських порід, перелік яких законодавчо закріплений. Власники собак визначених порід повинні дотримуватись певних вимог при вихулі своїх домашніх улюбленців і в обов'язковому порядку укласти договір страхування цивільної відповідальності за шкоду, яка може бути заподіяна третім особам. Порядок відшкодування шкоди, завданої зазначеним джерелом підвищеної небезпеки регулюється Цивільним кодексом України, Законом України «Про захист тварин від жорстокого поводження» та Порядком і Правилами проведення обов'язкового страхування відповідальності власників собак за шкоду, яка може бути заподіяна третім особам, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 9 липня 2002 року № 944.

Література:

1. Цивільний кодекс України редакція від 16.12.2023 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n5465>
2. Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження» редакція від 06.11.2023 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3447-15#Text>
3. Порядок і Правила проведення обов'язкового страхування відповідальності власників собак за шкоду, яка може бути заподіяна третім особам, затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 944 від 9 липня 2002 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/944-2002-%D0%BF#Text>
4. Перелік небезпечних порід собак, затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 1164 від 10 листопада 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1164-2021-%D0%BF#Text>
5. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 року № 4 «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95#Text>
6. Рішення Одеської міської ради № 2476-V від 05.04.2008 року «Про затвердження правил утримання тварин у м. Одесі» URL: <https://omr.gov.ua/ru/acts/council/14018/>

ПРАВО НА СУДОВИЙ ЗАХИСТ В ГОСПОДАРСЬКИХ СПРАВАХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Дришлюк Володимир Ігорович,

*к.ю.н., доцент, завідувач кафедри трудового, земельного
та господарського права інституту права та безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Побудова нових економічних відносин в Україні неминуче веде до ускладнення економічних зв'язків, запровадження часткового державного регулювання найважливіших господарських сфер та впровадження нових форм підприємницької діяльності. Такі зміни в господарських відносинах призводять

до численних суперечок між суб'єктами господарювання, що в свою чергу, змушує їх звертатися до судових органів для захисту своїх прав та законних інтересів. Такі поняття, як «захист», «захист прав», «захист прав і інтересів», «судовий захист», зустрічаються у положеннях діючого законодавства, зокрема в Конституції України (ст. 13, 24, 32, 36, 44, 46, 55, 59) [1]. Згідно зі ст. 55 Конституції України, права і свободи людини і громадянина захищаються судом, і кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності державних органів. Відповідно до Конституції України та Закону «Про судоустрій та статус суддів» в Україні діє система господарських судів, які вирішують судові спори між суб'єктами господарювання.

Господарський процесуальний кодекс України визначає право підприємств, установ, організацій, інших юридичних осіб та громадян на звернення до господарського суду для захисту своїх прав і законних інтересів.

Судовий захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання – це діяльність судових органів, спрямована на відновлення, визнання та захист порушених прав і законних інтересів суб'єктів господарювання, а також запобігання правопорушенням шляхом розгляду господарських справ.

Право на судовий захист суб'єктів господарювання реалізується через право на позов та інші процесуальні форми захисту відповідно до господарського процесуального законодавства.

Захист прав та законних інтересів суб'єктів господарювання передбачений законом і здійснюється відповідно до встановлених процедур та формальностей.

Відповідно до Закону України № 2147-19 від 03.10.2017 року про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів, в ГПК України були внесені суттєві зміни щодо організації та здійснення судочинства у господарських справах [2].

Одним із найважливіших завдань системи господарського судочинства є вирішення економічних спорів, що досягається шляхом функціонування системи господарських судів, відповідно до статті 124 Конституції України [1] та Закону України «Про судоустрій та статус суддів» [3].

Відповідно до ст. 4 Господарського процесуального кодексу України право на судовий захист забезпечується відповідно до норм ГПК України. Ніхто не може бути позбавлений можливості розгляду своєї справи в господарському суді, до компетенції якого вона входить згідно із законом. Юридичні та фізичні особи, які займаються підприємницькою діяльністю, а також інші фізичні особи, мають право звертатися до господарського суду для захисту своїх порушених, невизнаних або оскаржених прав і законних інтересів у справах, що віднесені законом до компетенції господарського суду, а також для вжиття заходів, передбачених законом, направлених на запобігання порушенням закону.

На сьогодні питання про доступ до правосуддя та забезпечення права на судовий захист набуває більшої актуальності в зв'язку із запровадженням воєнного стану в Україні внаслідок агресії російської федерації.

Численні проблеми як то: обмеження доступу до судів, ризик порушення прав людини, переміщення населення, потенційні ризики обмеження принципу незалежності судової системи актуалізує питання про вибір оптимальних та зручних для учасників процесу судових процедур.

Однією з форм реагування на такі виклики може стати запровадження спрощеної процедури розгляду господарських справ, як домінуючої форми судочинства. У порядку спрощеного позовного провадження розглядаються малозначні справи. Відповідно до ч. 5 ст. 12 ГПК України малозначними справами є: 1) справи, у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; 2) справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Спрощене провадження може зекономити ресурси на розгляд та вирішення господарських справ, як для держави так і для учасників процесу. Представляється, що внесення змін до ГПК України в частині розширення критеріїв для віднесення тієї або іншої справи до категорії малозначних та запровадження спрощеного провадження для розгляду абсолютної більшості господарських справ може вирішити проблему забезпечення права на судовий захист в умовах воєнного стану.

Література:

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991р. Відомості Верховної Ради України. 1992. №6. ст.56.
3. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 07 липня 2010 року. Відомості Верховної Ради України 2010. № 44-45. Ст. 529.

ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ БЛАГА ДИТИНИ

*Дутко А.О., доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін, к.ю.н., доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)*

Процеси політичного, економічного та соціального розвитку, повномасштабне вторгнення РФ суттєво вплинули на правове регулювання сімейних відносин. Оптимальні механізми вирішення сімейно-правових проблем сприяють створенню умов ефективної реалізації державної сімейної політики.

Особисті немайнові блага, як зазначає М.М. Мікуліна – «це блага цілісні з особою та неекономічні за змістом... до таких, що охороняються цивільним законодавством, відносять недоторканність особистого та сімейного життя, тощо» [1, с. 177]. Особисті нематеріальні блага — явища та цінності, які зда-

тні задовольняти потреби людини, невіддільні від особи і не мають економічного змісту. Нематеріальні блага є об'єктами цивільних права, тобто на них спрямовані цивільні права та цивільні обов'язки суб'єктів [2, с. 25].

Нематеріальні блага є цінністю для особи. Не можна визначити еквівалент заміни особистих немайнових благ в силу того, що вони незамінні для дитини. Більшість немайнових благ дитини є природними, такими, що виникають з моменту народження і є невіддільними від особи, а тому є невідчужуваними та такими, що не передаються.

Особисті немайнові блага дитини поділяємо на певні групи:

- особисті немайнові блага дитини, що виконують функцію забезпечення комфортних умов життєдіяльності та гарантують благополуччя;
- особисті немайнові блага дитини, які виконують функцію індивідуалізації суб'єкта;
- особисті немайнові блага дитини, які виконують функцію охорони приватного життя.

Таким чином, особисті немайнові блага дитини виконують наступні функції: 1) задоволення індивідуальних потреб; 2) індивідуалізація суб'єкта; 3) охорона приватного життя; 4) забезпечення комфортних умов життєдіяльності.

Немайнові блага взаємопов'язані як із особистими немайновими правами дитини, так і з її інтересами. Відмінність у поняттях «немайнові блага» та «особисті (немайнові) права» підтверджується основними положеннями теорії правовідносин, зокрема теорії об'єктів цивільних прав. Взаємозв'язок зазначених понять зумовлено наступним: особисті немайнові права створюють правореалізаційний механізм для використання та захисту нематеріальних благ. Співвідношення понять «немайнові блага» і «інтереси дитини» полягає в наступному: охоронюваний законом інтерес дитини являє собою прагнення (потребу) до конкретного нематеріального блага дитини (досягнення мети юридично значущих нематеріальних благ дитини). Охоронюваний законом інтерес дитини може бути досягнутий за рахунок реалізації його нематеріальних благ через правовий механізм особистих немайнових прав.

Сімейно-правовий механізм охорони та захисту особистих немайнових благ дитини відрізняється такими особливостями:

по-перше, специфікою правового статусу неповнолітнього, немайновим благам якого завдається шкода;

по-друге, специфікою сімейно-правових засобів охорони та захисту нематеріальних благ дитини. Так, сімейно-правовими способами охорони нематеріальних благ дитини є заходи, що вживаються в рамках самозахисту або ж медіація, що може здійснюватися членами сім'ї за взаємною згодою; відібрання дитини тим з батьків, хто проживає окремо від дитини, за наявності обставин, що свідчать про те, що інший не виконує батьківських обов'язків належним чином; відмова дитини від спілкування з одним з батьків чи іншими родичами, якщо таке спілкування завдає дитині страждання. До сімейно-правових засобів захисту особистих немайнових благ дитини відносяться:

встановлення батьківства; встановлення судом факту батьківства; оспорування батьківства (материнства); визначення місця проживання дитини та порядку участі у вихованні дитини того з батьків, хто проживає окремо від дитини; усунення перешкод у спілкуванні з дитиною; відібрання дитини від особи, яка утримує її не на підставі закону або рішення суду; позбавлення батьківських прав; поновлення батьківських прав; відібрання дитини при безпосередній загрозі життю дитини та її здоров'ю; скасування усиновлення та ін;

по-третє, специфікою кола суб'єктів-учасників відносин з охорони та захисту особистих немайнових благ дитини, якими є суд, органи опіки та піклування, органи РАЦС, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, прокурор, інші суб'єкти.

Отже, під юридично значимими нематеріальними благами дитини запропоновано розуміти немайнові цінності неповнолітньої особи, які відрізняються неекономічним характером, невіддільністю від особистості, нематеріальністю, необоротністю, неможливістю звернення на них стягнення. Закріплення особистих немайнових благ дитини повинно бути спрямоване на фізичний, інтелектуальний, психічний, духовний та моральний розвиток дітей.

Ефективність реформи сімейного законодавства багато в чому обумовлена своєчасним прийняттям концепції «найкращих інтересів дитини», закріплення якої як норма-принцип сімейного законодавства забезпечить правозастосовну практику ефективним правовим механізмом, що дозволяє враховувати найкращі інтереси дитини за допомогою актів щодо реалізації особистих немайнових благ дитини через призму цього принципу.

Література:

1. Мікуліна М.М. Ціннісний зміст особистих немайнових благ. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 175-178.
2. Особисті немайнові права особи: навч.посібник / за ред. А.Дутко. Львів, ЛьвДУВС, 2021. 444с.

ПЕРСПЕКТИВИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЕВТАНАЗІЇ ТА АСИСТОВАНОГО САМОГУБСТВА В УКРАЇНІ

Єр'оміна Дарина Ігорівна,

*курсант 4 курсу факультету №4 Харківського
національного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник: Шишка Наталія Віталіївна,

*к. ю. н., доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Харківського національного університету внутрішніх справ*

Кожна людина наділена непорушним правом на життя, що підкріплено Конституцією України та міжнародними правовими актами. Людина має пріоритетне право керувати власним життям, ухвалювати певні рішення та відповідати за можливі наслідки та ризики.

Проте, в рамках обговорення права на життя, виникає важливе питання про вибір смерті особами, які зіткнулися з непереборними обставинами чи страждають від нестерпних станів, коли продовження життя для них перетворюється на тягар. Так, для прикладу у 2019 році в Києві хвора на рак жінка на очах у сина викинулася з вікна багатоповерхівки. До цього вона неодноразово говорила про те, що страждає від сильного болю й хоче покінчити з цим. Зараз лише близько десяти країн світу дозволяють легально позбавити людину життя, коли про це просить вона сама або її опікуни. В Україні евтаназія заборонена. Ця ситуація порушує питання щодо можливості законодавчого врегулювання евтаназії та асистованого самогубства як шляхів для гідного завершення життя. Чи можуть вони мати місце на законодавчому рівні в Україні?

Евтаназія та асистоване самогубство є практиками, що дозволені у ряді країн, враховуючи їхнє законодавство та суспільні норми. Серед країн, де такі дії легалізовані або де існують законодавчі рамки для регулювання евтаназії та/або асистованого самогубства, варто зазначити Данію, Бельгію, Іспанію, Нову Зеландію, Францію, понад 20 штатів Америки, також Австралію, Швейцарію та Нідерланди [1]. Ці країни встановили детальні правила та критерії, за якими може бути проведена евтаназія або асистоване самогубство, з метою забезпечення гідності та зменшення страждань пацієнтів з невиліковною хворобою, що спричиняє сильний біль чи страждання. Важливим аспектом є також наявність суворого контролю та заходів безпеки, спрямованих на запобігання зловживань та забезпечення добровільного вибору пацієнта.

Евтаназія – припинення життя людини у швидкий та безболісний спосіб. Її застосовують для людей, котрі мають невиліковне захворювання й більше не хочуть терпіти біль [2].

Асистоване самогубство – це самогубство, здійснене за допомогою іншої людини. Зазвичай під цим терміном розуміють самогубство за допомогою лікаря, тобто коли самогубство відбувається за допомогою лікаря або іншого медичного працівника. Після того, як визначено, що ситуація людини підпадає під дію законів про самогубство за допомогою лікаря в даній місцевості, допомога лікаря зазвичай обмежується виписуванням рецепту на смертельну дозу лікарських препаратів [3].

В Україні будь-які дії, пов'язані з евтаназією, визнаються протизаконними. Ще у 2003 році, в ході розробки проекту Цивільного кодексу України, виникла дискусія щодо легалізації добровільної пасивної евтаназії. Однак, в результаті суспільного невдоволення, в остаточній версії Цивільного кодексу положення, що дозволяли б евтаназію, не були включені [4].

Чинний ЦК України в ч. 4 ст. 281 забороняє задовольняти прохання фізичної особи про припинення її життя. Також, ч. 7 ст. 52 Основ законодавства про охорону здоров'я України передбачає, що медичним працівникам забороняється здійснення евтаназії – навмисного прискорення смерті або умиртвіння невиліковно хворого з метою припинення його страждань.

У контексті сучасних реформаційних тенденцій у галузі цивільного законодавства, значна увагу приділяється адаптації національного правового поля

до стандартів і норм Європейського Союзу, спрямованих на підтримку процесу євроінтеграції.

Зокрема, Кабінет Міністрів України затвердив постанову від 17.07.2019 р. № 650 «Про утворення робочої групи щодо рекодифікації (оновлення) цивільного законодавства України» [5], підготовлено Концепцію оновлення Цивільного кодексу України, в якій відповідно до § 2.9. Можлива легалізація евтаназії та асистованого самогубства. Пропонується переглянути питання щодо можливості легалізації пасивної евтаназії та асистованого самогубства з урахуванням практики ЄСПЛЗ з паралельним внесенням відповідних змін до Кримінального кодексу України [6].

З цього приводу Голова ВР України Р. Стефанчук зазначив, що можливість включення пасивної евтаназії та асистованого самогубства в новий Цивільний кодекс буде розглядатися з максимальною відкритістю та залученням фахівців. Проте наразі це лише пропозиція розглянути та обговорити це питання відкрито, залучаючи фахівців, таких як медики, психологи, психіатри та інші.

Також, Р Майданик, відзначив, що з точки зору змісту право на пасивну евтаназію тісно пов'язане із правом на гідність людини. Останнє є одним з основоположних прав людини та, по суті, базисом для нормального стабільного існування суспільства на демократичних засадах. У тих випадках, коли йдеться про невиліковні хвороби, які створюють для людини стан, коли хвороба суттєво порушує її гідність, значна кількість європейських країн ідуть шляхом легалізації пасивної евтаназії. Юридична заборона – це швидше блокування, але не вирішення проблеми: чи не порушується цим право на людську гідність? У юридичній площині на рівні правового регулювання потрібно зрозуміти: настав чи не настав час саме в такий спосіб вирішувати це питання. [7].

Регулювання питань евтаназії та асистованого самогубства вимагає всебічного підходу, який включає етичні, моральні, соціальні та юридичні аспекти, з метою знайти гармонійний баланс між правом особи на автономію та непорушним правом на життя. Важливою є розробка чітких критеріїв та процедур для впровадження евтаназії або асистованого самогубства, забезпечення належного медичного супроводу, психологічної підтримки, а також вжиття заходів для недопущення зловживань і гарантування, що таке рішення є добровільним вибором особи, а не результатом зовнішнього тиску. Разом з тим, критично важливо забезпечити доступність та розвиток паліативної допомоги та підтримки для осіб з тяжкими захворюваннями, пропонуючи їм можливість проживати залишок життя з гідністю і якомога меншим дискомфортом. Розвинені паліативні служби можуть слугувати значною альтернативою для тих, хто розглядає евтаназію чи асистоване самогубство як останню можливість.

Враховуючи наведене, питання легалізації евтаназії та асистованого самогубства в Україні потребує глибокого і виваженого аналізу, щоб знайти оптимальний шлях, який би враховував як право особи на гідність у найскладніших життєвих обставинах, так і зобов'язання держави захищати життя як найвищу цінність.

Література:

1. Право на смерть. Коли в Україні дозволять евтаназію та до чого тут гроші. URL: <https://zaborona.com/pravo-na-smert-koli-v-ukrayini-dozvolyat-evtanaziyu-ta-do-chogo-tut-groshi/> (дата звернення: 5.03.2024).
2. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%95%D0%B2%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%B7%D1%96%D1%8F> (дата звернення: 9.03.2024).
3. Вікіпедія. Вільна енциклопедія URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%81%D1%83%D1%97%D1%86%D0%B8%D0%B4 (дата звернення: 9.03.2024).
4. Нікітенко Л. О., Бабик М. К. Право на евтаназію у контексті реалізації права на життя. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2021 URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/10/13.pdf> (дата звернення: 10.03.2024).
5. Про утворення робочої групи щодо рекодифікації (оновлення) цивільного законодавства України: Постанова Верховної Ради України від 17 липня 2019 р. № 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/650-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.03.2024).
6. Концепція оновлення Цивільного кодексу України. Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2020. 128 с.
7. Евтаназія у Цивільному кодексі: Стефанчук обіцяє максимально відкрити обговорення. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3179258-evtanazia-u-civilnomu-kodeksi-stefancuk-obicae-maksimalno-vidkrite-obgovorennia.html> (дата звернення: 12.03.2024).

ОСОБЛИВОСТІ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Жеребко В.Л., здобувач освіти

Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Середницька І.А.,

к.ю.н, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Одеського державного університету внутрішніх справ

Наразі велика кількість українців покинула свої домівки через вторгнення російських військ на територію нашої країни. Це викликано необхідністю забезпечення їхньої економічної стабільності та соціальної інтеграції в умовах конфлікту. Військовий конфлікт призводить до масового переміщення людей, що потребує уваги в плані працевлаштування внутрішньо переміщених осіб. Однією з ключових проблем є забезпечення їхньої трудової зайнятості та створення умов для повноцінного життя в нових умовах.

Відповідно до ст. 1 Закону № 1706-VII «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» внутрішньо переміщені особи - це особи, які є громадянами України, іноземцями або особами без громадянства, які перебувають на території України на законних підставах і мають право на постійне проживання в Україні, яких змусили залишити або покинути своє місце проживання в результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [1].

За даними Міністерства соціальної політики України, наразі кількість офіційно зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб в країні досягає 4,9 млн громадян. Згідно із законодавством, передбачено можливість працевлаштування внутрішньо переміщених осіб на загальних підставах, і це питання оголошено пріоритетним для уряду. Основну роль у реалізації державної політики з працевлаштування населення відіграють центри зайнятості. Важливо, щоб ці установи несли основне навантаження в роботі з внутрішньо переміщеними особами та шукали оптимальні рішення цієї актуальної проблеми. При зверненні внутрішньо переміщених осіб до центру зайнятості для пошуку роботи, спеціалісти центру проводять індивідуальні консультації, на яких надається інформація про доступні послуги служби зайнятості. Під час цих бесід фахівці встановлюють потреби клієнтів у майбутній роботі, пропонують скласти резюме та беруть участь у заходах, які сприяють визначенню можливостей працевлаштування. Крім того, надається інформація про актуальні вакансії. На підставі отриманих результатів розробляється індивідуальний план працевлаштування. Цей план представляє собою спільну стратегію фахівця центру зайнятості та безробітного, яка спрямована на пошук відповідної роботи або іншого виду зайнятості, включаючи тимчасову. Індивідуальний план працевлаштування може бути адаптований у випадку зміни обставин, що впливають на можливості інтеграції особи на ринок праці [2].

Особи, які мають намір знаходити роботу, можуть вести незалежний пошук вакансій на Єдиному порталі вакансій або підписатися на отримання вакансій через чат-боти у Telegram та Viber. Проте важливо зауважити, що звернення до служби зайнятості може істотно прискорити процес працевлаштування [3]. В Україні існує єдина база вакансій, яка включає пропозиції роботодавців як з державної служби зайнятості, так і з найбільших онлайн-платформ працевлаштування. Інформація про вакансії оновлюється в режимі реального часу, що дозволяє роботодавцям швидко знаходити необхідних працівників, а співробітникам - знаходити нові робочі можливості [2].

Законодавство дозволяє працевлаштування внутрішньо переміщених осіб на загальних підставах. Проте умови працевлаштування часто залежать від наявності трудової книжки. Іноді можуть виникати ситуації, коли в трудовій книжці немає запису про звільнення з попереднього місця роботи через бойові дії, а лише є запис про прийняття на роботу. Згідно із законодавством, внутрішньо переміщена особа, яка не звільнилася з роботи через бойові дії і не

може продовжувати роботу за попереднім місцем проживання, може припинити трудові відносини, надіславши нотаріально посвідчену письмову заяву про припинення працівником трудових відносин роботодавцю рекомендованим листом. Якщо неможливо припинити трудові відносини в порядку, встановленому законодавством про працю, їх можуть припинити у судовому порядку. Рішення суду, разом із трудовою книжкою, надсилається роботодавцю і є підставою для прийняття особи на основне місце роботи. Проте, до тих пір, поки працівник не звільнений за основним місцем роботи, його працевлаштування може відбуватися лише шляхом прийняття за сумісництвом та оформленням відповідного трудового договору, який може бути як строковим, так і безстроковим [5].

Переселенцю, який має намір знайти роботу на новому місці фактичного проживання, але не має можливості пред'явити оригінал трудової книжки через надзвичайну ситуацію, передбачену Кодексом цивільного захисту України або проведення антитерористичної операції на території, де він працював, забезпечено можливість отримання дубліката трудової книжки на новому місці роботи відповідно до пункту 5.6 «Інструкції щодо порядку ведення трудових книжок працівників», затвердженій наказом Міністерства праці України, Міністерства юстиції України та Міністерства соціального захисту населення України від 29.07.1993 року, № 58. З 10.06.2021 року трудова діяльність працівника реєструється в електронній формі у реєстрі застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування. У випадку відновлення доступу до трудової книжки, інформація з дубліката про періоди роботи переноситься до оригіналу. На дублікаті робиться запис: "Дублікат анульовано", який підтверджується печаткою роботодавця за останнім місцем роботи працівника, а сам дублікат передається його власнику [4].

У попередньому році держава відшкодувала роботодавцям суму у 181 мільйон гривень за працевлаштування понад 14 тисяч внутрішньо переміщених осіб. Про це повідомляє Мінекономіки. У 2023 році понад 8 тисяч роботодавців отримали компенсацію від Уряду за працевлаштування 14 400 українців, які змушені були переїхати з небезпечних регіонів країни. Загалом підприємцям було виплачено 181 мільйон гривень компенсації. За допомогою фінансового стимулювання роботодавців цією програмою сприяється швидшому працевлаштуванню внутрішньо переміщених осіб, зауважила заступниця Міністра економіки Тетяна Бережна. Також вона повідомила, що у 2024 році розмір компенсацій для тих, хто працевлаштовує переселенців, буде збільшено. З 1 січня він складатиме до 7 100 гривень на місяць, а з квітня - до 8 000 гривень. Тривалість виплати компенсації також збільшено з двох до трьох місяців, а для роботодавців, які працевлаштовують осіб з інвалідністю, вона становитиме 6 місяців. У міністерстві нагадали, що для отримання коштів роботодавець повинен укласти трудовий договір або гіг-контракт з внутрішньо переміщеною особою та подати заяву на отримання компенсації через Портал "Дія" або в паперовій формі у центрі зайнятості разом з пакетом необхідних документів [6].

Отже, аналізуючи особливості працевлаштування внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного стану, можна визначити, що ця проблема є актуальною та важливою для сучасного суспільства. Військові конфлікти та кризові ситуації створюють серйозні труднощі для тих, хто вимушений залишити своє рідне місце проживання. Основним викликом для внутрішньо переміщених осіб є забезпечення стабільного працевлаштування в нових умовах. Державні програми та компенсаційні заходи грають ключову роль у сприянні цьому процесу та покращенні економічного становища переселенців [7]. Важливо враховувати не лише економічні аспекти, але й психосоціальні потреби внутрішньо переміщених осіб, забезпечуючи їм не лише матеріальну, але й психологічну підтримку. Ефективна співпраця між державними установами, роботодавцями та громадським сектором визначає успішність інтеграції переселенців у новому оточенні. Урядові ініціативи, спрямовані на підтримку працевлаштування внутрішньо переміщених осіб, грають важливу роль у створенні умов для їхнього успішного відновлення та адаптації. Важливо продовжувати вдосконалювати та розширювати такі програми для забезпечення стабільного економічного майбутнього всіх, хто став жертвою внутрішніх конфліктів та криз.

Література:

1. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. Закон України від 20.10. 2014 № 1706-VII URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T141706?an=1> (дата звернення 10.03.2024)
2. Українська гельсінкська спілка з прав людини: Працевлаштування переселенців через центри зайнятості: з якими проблемами стикаються ВПО? Київ: 2023 URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/pratsevlashtuvannia-pereselentsiv-cherez-tsentry-zayniatosti-z-iyakymy-problemamy-stykaiutsia-vpo/> (дата звернення 10.03.2024)
3. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України: Послуги для ВПО від служби зайнятості. Київ: 2023 URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/posluhy-dlia-vpo-vid-sluzhby-zainiatosti> (дата звернення 10.03.2024)
4. Ольга Баранова. Порядок працевлаштування внутрішньо переміщених осіб. Київ: 2022. URL: https://biz.ligazakon.net/news/211084_poryadok-pratsevlashtuvannya-vnutrshno-peremshchenikh-osb (дата звернення 10.03.2024)
5. Профспілка працівників освіти і науки України: Мін'юст про працевлаштування внутрішньо переміщених осіб під час війни. Київ: 2022. URL: <https://pon.org.ua/novyny/9460-minust-pro-pratsevlashtuvannia-vnutrshno-peremishchenykh-osib-pid-chas-viiny.html> (дата звернення 10.03.2024)
6. Людмила Присяжна. У 2024 році зростуть виплати роботодавцям за працевлаштування ВПО. Київ: 2024 URL: https://biz.ligazakon.net/news/224768_u-2024-rots-zrostut-viplati-robotodavtsyam-za-pratsevlashtuvannya-vpo (дата звернення 10.03.2024)
7. Андрієнко І.С. До питання про соціальний захист внутрішньо переміщених осіб в Україні. Регулювання приватно-правових відносин в умовах воєнного стану в Україні. Матеріали міжвузівської науково-практичної кон-

ференції (Київ, 29 вересня 2022 року). Київ, Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 136-138. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/items/6dbc2219-1bc3-48b9-ac5e-b46fcd03019> (дата звернення 10.03.2024)

ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ СІМЕЙНИХ СПОРІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*Жеребко Валерія Леонідівна,
курсант 307 взводу факультету підготовки
фахівців для органів досудового розслідування
Науковий керівник: **Маковій Віктор Петрович,**
кандидат юридичних наук, доцент, завідувач
кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ*

В умовах воєнного стану розгляд сімейних спорів набуває особливого значення та має свої відмінності порівняно з мирним періодом. У зв'язку з загостреними обставинами конфліктів та нестабільністю, важливо забезпечити ефективний та швидкий розгляд таких справ, враховуючи особливості психологічного стану сторін, можливість доступу до правосуддя, а також збереження сімейних взаємин та захист прав дітей. Враховуючи складність ситуації та потреби сімей у захисті, необхідно розглядати такі спори з особливою увагою до гуманітарних аспектів та можливостей мирного врегулювання, що сприятиме збереженню стабільності та гармонії в умовах воєнного конфлікту.

В умовах воєнного стану сімейні права, що забезпечені статтями 51 та 52 Конституції України, не можуть бути піддані обмеженням. З ситуацією воєнного стану можуть бути встановлені певні особливості здійснення сімейних прав, згідно з пунктом 6 частини 1 статті 92 Конституції України, які визначають принципи регулювання праці та зайнятості, шлюбу, сім'ї, захисту дитинства, материнства та батьківства, виховання, освіти, культури та охорони здоров'я, а також екологічної безпеки. У зв'язку з тим, що деякі території України тимчасово окуповані Російською Федерацією, виникають певні труднощі у здійсненні сімейних прав. Згідно з частиною 3 статті 9 Закону України "Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України" від 15 квітня 2014 року № 1207-VII, будь-який акт, виданий органами або особами, передбаченими цією статтею, є недійсним і не має юридичної сили, за винятком документів, що засвідчують факт народження, смерті, реєстрації шлюбу особи на тимчасово окупованій території, які додаються до заяви про державну реєстрацію відповідного акта цивільного стану [1, 62-63 с].

Станом на 01 жовтня 2023 року Касаційним цивільним судом, що є частиною Верховного Суду, розглянуто невелику кількість справ за позовами про:

- визнання шлюбного договору недійсним;
- відібрання дитини;
- повернення дітей до країни постійного місця проживання;
- надання дозволу на виїзд неповнолітньої дитини за межі України;
- встановлення режиму окремого проживання за заявою подружжя;
- видачу обмежувального припису [2, 2-3 с].

У зв'язку зі збільшенням кількості спорів, пов'язаних з участю батьків у вихованні дітей, особливо актуальною стала ситуація, коли багато жінок залишають країну разом з неповнолітніми дітьми. Важливо враховувати, що згідно зі статтею 142 Сімейного кодексу України, мати та батько мають рівні права і обов'язки стосовно своєї дитини, незалежно від того, чи перебували вони у шлюбі між собою. У рішенні Верховного Суду від 29 червня 2022 року у справі №753/7395/20 було зазначено, що ні українське законодавство, ні міжнародні угоди не містять положень, які наділяли б будь-якого з батьків пріоритетним правом щодо дитини [3].

Є певні критерії правил підсудності: 1. Територіальна компетенція; 2. Спеціалізовані суди; 3. Міжнародна компетенція; 4. Підстави перенесення справи; 5. Участь дітей; 6. Практика судового розгляду. Таким чином, факт проживання дитини за кордоном, незалежно від обставин, чи була вона вивезена до подання позову щодо визначення її місця проживання чи після цього, не має впливу на рішення суду України у суперечці між батьками стосовно місця проживання дитини. Повернення дитини до України не є обов'язковою умовою для вирішення спору щодо місця її проживання між батьками. Також, факт проживання дитини за кордоном не може бути самостійною підставою для відмови у задоволенні позову про визначення місця її проживання разом з одним із батьків в Україні. Виїзд матері з дитиною за кордон у зв'язку зі спалахом повномасштабної війни не може бути розглянутий як зміна постійного місця проживання дитини. Це тимчасовий захід, спрямований на забезпечення безпеки дитини. Тому компетенція у вирішенні суперечок щодо місця проживання дитини, яка виїхала за кордон через війну, а також інших сімейних конфліктів, пов'язаних із правами дитини, лишається в сфері компетенції національних судів України [4]. Якщо взяти до уваги статтю 274 Цивільного процесуального кодексу України, то в пункті 3 частині 1 зазначено: «Судом надається дозвіл на тимчасовий виїзд дитини за межі України тому з батьків, хто проживає окремо від дитини, у якого відсутня заборгованість зі сплати аліментів та якому відмовлено другим із батьків у наданні нотаріально посвідченої згоди на такий виїзд», якщо б один із батьків мав намір розглянути справу в спрощеному позовному провадженні, то судом це було відхилено, оскільки пункт 1 частини 4 даної статті має виключення, де зазначено: «В порядку спрощеного позовного провадження не можуть бути розглянуті справи у спорах, що виникають з сімейних відносин, крім спорів про стягнення аліментів, збільшен-

ня їх розміру, оплату додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів, зміну способу їх стягнення, розірвання шлюбу та поділ майна подружжя [5].

Постанова КЦС ВС від 22 листопада 2023 року у справі № 214/5134/22 «Про позбавлення матері батьківських прав щодо малолітньої дочки та стягнення аліментів на дитину». Батько звернувся до суду з позовом та додав, що відповідачка залишила дочку на нього та виїхала в невідомому напрямку. Орган опіки та піклування надав рішення про доцільність позбавлення батьківських прав матері, посиляючись на подану нею заяву від 14 грудня 2022 року, у якій вона не заперечує проти позбавлення її батьківських прав. Суд першої інстанції, з яким погодився апеляційний суд, дійшов обґрунтованого висновку про відсутність підстав для застосування до відповідача такого крайнього заходу, як позбавлення батьківських прав, та відповідно правильно відмовив у задоволенні цієї вимоги [6, 5 с].

У випадку ж наявності судового рішення, на підставі якого стягуються аліменти, суд на підставі ч. 6 ст. 181 СК України до моменту виїзду боржника з України до держави, з якою Україна не має договорів про правову допомогу, може стягнути аліментні платежі до досягнення дитиною повноліття. За умов виїзду платника аліментів за кордон на постійне проживання, питання сплати аліментів вирішується залежно від того, чи має Україна з цією країною відповідний міжнародно-правовий договір про допомогу з цього питання, на прикладі Конвенції про стягнення аліментів за кордоном, яка забезпечує виконання відповідного рішення українського суду [7, С 146-147].

Отже, в період воєнного стану сімейні спори набули особливого значення. У зв'язку зі складністю ситуації та потребами сімей у захисті, необхідно звертати особливу увагу на гуманітарні аспекти та можливості мирного врегулювання суперечок, це сприятиме збереженню стабільності та гармонії в умовах воєнного конфлікту. Актуальним стало те, що жінки покидають країну разом з неповнолітніми дітьми, виїзд матері з дитиною за кордон у зв'язку зі спалахом повномасштабної війни не слід розглядати як зміну постійного місця проживання дитини, а як тимчасовий захід, спрямований на забезпечення безпеки дитини. Забезпечення безпеки та захисту прав учасників сімейних відносин, особливо дітей, має стати пріоритетом у роботі судових органів.

Література:

1. Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова. Збірник тез: «Актуальні проблеми здійснення та захисту сімейних прав та інтересів: виклики війни». Красницька Л.В. Проблеми здійснення сімейних прав в умовах воєнного стану. Хмельницький: 2023 120 с.

URL:<https://univer.km.ua/sites/default/files/Наукова%20діяльність/Сімейне%20пр%20Кр%20ст%202023.pdf> (дата звернення: 18.03.2024)

2. Ольга Ступак. Розгляд сімейних спорів в умовах воєнного стану: нові виклики Київ: 2023 7 с.

URL:https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_present/Rozglyad_sim_sporiv_voen_stany.pdf (дата звернення: 18.03.2024)

3. Дмитро Луц. Сімейні спори під час війни: актуальна судова практика Верховного Суду України. Київ: 2023 URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/simejni-spori-pid-chas-viyni-aktualna-sudova-praktika-verhovnogo-sudu.html> (дата звернення: 18.03.2024)

4. LexInform. Юридичні новини України. Сімейні спори в умовах воєнного стану. Джерело: Юридичний вісник України. Київ: 2024 URL: <https://lexinform.com.ua/podii/simejni-sporu-v-umovah-voennogo-stanu/> (дата звернення: 18.03.2024)

5. Цивільний процесуальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 40-41, 42, ст.492. Документ 1618-IV.

URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 18.03.2024)

6. Ольга Ступак. Вирішення сімейних спорів, що виникли в умовах воєнного стану. Київ: 2023 21 с. URL:https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/Prezentatsiia_Olha_Stupak_20_02_2024.pdf (дата звернення: 18.03.2024)

7. Маковій В.П., Медведенко С.В. Форма та зміст обов'язку батьків з утримання дитини у площині євроінтеграційних тенденцій трансформації українського законодавства. Південноукраїнський правничий часопис. 2022. № 4. С. 143-148 URL: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/4/part_2/22.pdf (дата звернення: 18.03.2024)

НАКАЗНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЯК ВИД ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Жолоб Ю. О.,

*студентка 3 курсу відділення підготовки студентів
денної форми навчання інституту права та безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Андрієнко І.С., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Вивчення історичних аспектів наказного провадження в сучасному юридичному дискурсі має велику актуальність. По-перше, це пов'язано з тим, що розуміння минулого допомагає вдосконалювати сучасну систему правосуддя. Вивчення того, як еволюціонувала процедура наказного провадження на протязі століть, дає можливість виявити як успіхи, так і помилки минулого, а також розробити ефективніші та справедливіші підходи до вирішення сучасних судових справ. По-друге, зростання інтересу до історії наказного провадження обумовлене потребою забезпечити стабільність і надійність судової системи в умовах сучасних викликів та нових технологій. Відомості про те,

як розвивалися процедури наказного провадження в різні епохи і країни, можуть допомогти адаптувати сучасні підходи до судового розгляду до поточних потреб правосуддя та громадян.

Походження спрощених форм цивільного судочинства віддавна пов'язуються зі Стародавнім Римом. У Римі існувало два основних види цивільного судочинства: позовне і наказне. Позовне судочинство було складним і тривалим процесом, який вимагав від сторін надання великого обсягу доказів. Наказне судочинство було спрощеною процедурою, яка застосовувалася в тих випадках, коли вимоги кредитора були очевидними і неоспорюваними [1, с.119].

У Стародавньому Римі наказне судочинство регулювалося Законом XII таблиць, який був прийнятий у VIII столітті до н.е. Закон XII таблиць передбачав, що кредитор, який мав на руках документ, що підтверджував його вимогу, міг звернутися до претора з клопотанням про видачу судового наказу. Претор, якщо вважав клопотання обґрунтованим, видавав наказ, який мав силу виконавчого документа.

Наказне судочинство отримало подальший розвиток в епоху Римської імперії. У цей період були прийняті законодавчі акти, які уточнили та вдосконалили процедуру наказного провадження. Зокрема, було встановлено, що наказне провадження може застосовуватися в більш широкому колі випадків, а також були визначені правила, за якими кредитор міг захиститися від необґрунтованого позову [1, с.120].

У середньовіччі наказне судочинство було поширене в багатьох країнах Європи. У цей період процедура наказного провадження була дещо спрощена, але в цілому зберігала свою суть. Наказне судочинство застосовувалося в основному до спорів про грошові суми. Кредитор міг звернутися до суду з клопотанням про видачу судового наказу, якщо він мав на руках документ, що підтверджував його вимогу. Суд, якщо вважав клопотання обґрунтованим, видавав наказ, який мав силу виконавчого документа.

У новітній час наказне судочинство отримало подальший розвиток. У цей період були прийняті законодавчі акти, які вдосконалили процедуру наказного провадження, зробивши її більш ефективною та справедливою [2, с.66].

У XIX столітті в багатьох країнах Європи були прийняті кодекси цивільного судочинства, які містили норми, що регулювали порядок наказного провадження. У цих кодексах були встановлені більш чіткі правила, за якими кредитор міг звернутися до суду з клопотанням про видачу судового наказу. Крім того, було передбачено, що відповідач має право на оскарження судового наказу.

Після проведення судової реформи в Російській імперії, яка охоплювала Лівобережну Україну, в 1864 році був прийнятий Статут цивільного судочинства. По-перше, цей Статут регулював судовий порядок для розгляду судових справ, які стосувалися суперечок або були предметом позову. Проте в квітні 1866 року до Статуту було додано Четверту книгу, що відкрила шлях до впровадження окремого спрощеного судочинства, відомого як «скорочене провадження». На практиці виявилося, що цей спрощений порядок судочинс-

тва не відповідав потребам та був занадто складним для швидкого вирішення справ, які не викликали суперечок [2, с.67].

Після подій 1917 року радянська влада внесла судовий наказ до законодавства, і ця ідея була закріплена в ЦПК УРСР 1924 року. Цей Кодекс вперше вжив термін «судовий наказ». ЦПК УСРР 1924 року не містив загального визначення окремих (неповзовних) проваджень. У пояснювальній записці до проекту ЦПК зазначалося, що окремі провадження означають розгляд справ, де немає суперечок між сторонами щодо цивільних прав, але є звернення до суду для визначення правовідносин або визнання прав. Стаття 210 проекту ЦПК передбачала можливість видачі судового наказу для простих справ, що базувалися на неоспорених документах. Ці судові накази стосувалися справ, пов'язаних зі стягненням грошей або поверненням майна, які базувалися на різних документах, таких як опротестовані векселі, акти з обов'язковим нотаріальним підписом, угоди про утримання дітей, розрахункові книжки і т. д. Судовий наказ видавався суддею безпосередньо на оригіналі документа і вимагав негайного виконання. Боржник не мав можливості подати запит на видання судового наказу, і він дізнавався про видання судового наказу через повідомлення судового виконавця. ЦПК УРСР надавав боржнику право подати клопотання про скасування судового наказу та розгляд справи в позовному порядку, замість подання касаційної скарги [2, с.68]..

Отже, історія судового наказу свідчить про те, як ця процедура розвивалася впродовж років і як вона стала важливим елементом судової системи в Російській імперії та пізніше в УРСР. Цей історичний аспект має велике значення для розуміння сучасної судової практики та розвитку сучасних методів судового розгляду справ.

Після проведення судової реформи в Україні в 2016-2017 роках наказне провадження в цивільному процесі пройшло ряд змін. Зміни включали розширений перелік вимог для видачі судового наказу. Тепер судовий наказ може бути виданий як на підставі договору, укладеного у письмовій або електронній формі, що відповідає сучасним технологіям і розширює сферу застосування наказного провадження на багато ширший спектр договірних правовідносин [3, с.327]..

Порядок скасування виданого судового наказу тепер є значно спрощеним порівняно з попереднім законодавством, і відсутність неузгодженостей у визначенні судового наказу як особливої форми судового рішення та як виду судового рішення залишилася нерозв'язаною проблемою.

Отже, наказне провадження на сьогодні розглядається як самостійний вид цивільного судочинства, альтернативний до спрощеного позовного провадження, і він відноситься до сфери стягнення грошових сум на підставі вичерпного переліку безспірних вимог у строки, визначені процесуальним законом.

Окрім того, у зв'язку з воєнним станом, коли існують об'єктивні обмеження для реалізації права на юридичний захист, наказне провадження стало ефективним інструментом судового захисту, завдяки його спрощеній проце-

дурі. У зв'язку з цим існує потреба в уніфікованій правовій позиції від Верховного Суду щодо практики застосування судового наказу в цивільному та господарському судочинстві, що сприяло б ефективності наказного провадження та вирішенню теоретичних питань щодо його визначення.

Література:

1. Труфанова Ю. Наказне провадження як спрощена форма розгляду цивільних справ. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. № 2(22). С. 119-123.
2. Шабалін А. Наказне провадження в цивільному процесі України: новий погляд. *Приватне право і підприємництво*. 2023. №22. С. 65-72.
3. Янчук О.Е. Особливості наказного провадження в цивільному судочинстві. Прикладна економіка: від теорії до практики. Матеріали доповідей учасників Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (27-28 березня 2023 р.) / відп. ред. Л. М. Горбач. Луцьк: Волинський інститут ім. В. Липинського ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2023. С.326-330.

ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЕКОЛОГІЧНІ ІНВЕСТИЦІЇ»

Журавель Алла Василівна, к.ю.н., доцент,
професор кафедри трудового,
земельного та господарського права
Інституту права та безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ

Згідно зі ст. 16, ст. 50 Конституції України[1], ст. 3 Закону України "Про національну безпеку України"[2], забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, безпечне для життя і здоров'я довкілля, захист території, навколишнього природного середовища – від надзвичайних ситуацій – один із найвищих пріоритетів та обов'язків держави.

В цілому, екологічна безпека - є важливою частиною глобальної системи життєзабезпечення. А стан навколишнього середовища, зокрема - вагомий фактор добробуту і якості життя населення та подальшого сталого розвитку кожної держави.

Сьогодні на території України існує багато невирішених екологічних проблем навколишнього середовища (не приділення підприємствами достатньої уваги екологічним принципам в своїй діяльності, збільшення кількості відходів, які потрапляють у природне середовище, забруднюють ґрунти та водойми, а також неконтрольоване використання природних ресурсів без необхідного відновлення, тощо), які суттєво загрожують безпеці держави[3]. Більш того, українське довкілля вже не один рік потерпає від воєнних дій, які завдали незворотних пошкоджень природним екосистемам, понижили й забруднили водні джерела та дику природу.

Світова практика свідчить про те, що зниження антропогенного навантаження на природу та збереження навколишнього середовища є можливими завдяки інвестуванню та впровадженню інноваційних ресурсозберігаючих технологій і технологій відтворення природних ресурсів.

За словами О.І. Вишницької, саме від якості та наявності механізму інвестування в екологічні проекти залежать стан соціально-економічного розвитку країни, рівень життя населення, можливість збереження та розвитку природного середовища та біосфери в цілому [4, с. 51].

Тому, при впровадженні та ефективній регламентації «екологічних інвестицій» розкриватимуться нові перспективи для української економіки та безпеки, що сприятимуть перешкодженню та нівелюванню існуючих в даний час кризисних економіко-екологічних явищ.

Для того, щоб зрозуміти суть категорії «екологічні інвестиції», перш за все потрібно розкрити поняття «інвестиції». Термін «інвестиції» прийнято ототожнювати з латинським «investire», що означає «облачати», «вкладати», або з англійським «investments», що означає «капітальні вкладення». Основні дефініції поняття «інвестиції» зустрічаються у різних літературних джерелах та нормативно-правових актах.

На законодавчому рівні це визначення закріплено статтею 1 Закону України «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 року № 1560-ХІІ, де зазначено, що «інвестиції» - це всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) та/або досягається соціальний та екологічний ефект [5].

Визначення «екологічних інвестицій» в законодавстві відсутнє, але активний інтерес відмічається в дослідженнях даного питання з боку науковців.

Так, Н.М. Андреева визначає, що «екологічними інвестиціями» є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, які вкладаються в народногосподарський обіг, основною метою яких є запобігання, обмеження й усунення деструктивного впливу на навколишнє природне середовище [6, с. 66].

Як зазначає В. Аніщенко, «екологічні інвестиції» повинні здійснюватися системно в часі та просторі, оскільки відновлення, поліпшення та збагачення навколишнього природного середовища є просторовим і тривалим у часі процесом [7, с. 180].

О.М. Мартинюк стверджує, що «інвестиціями природоохоронного призначення» є інвестиції, спрямовані на отримання екологічного ефекту за двома напрямками: збереження природних ресурсів і збереження навколишнього природного середовища [6, с. 67].

В.С.Тихенко наголошує, що «інвестиції в раціональне природокористування» – це сукупність законодавчо-правових, організаційно-економічних, техніко-технологічних, інтелектуальних ресурсів, які спрямовані безпосередньо на поліпшення екологічної обстановки або сприяють цьому через інші чинники [8, с. 22].

На думку С. Чиркова, «екологічні інвестиції» для стратегічного розвитку підприємств – це інвестиції, спрямовані на розвиток і модернізацію виробничо-

технологічного процесу із впровадженням або використанням інноваційних технологій виробництва та виробничо-технологічних процесів для зменшення негативної антропогенної та техногенної дії на навколишнє середовище [9].

С. К. Харічков термін «зелені інвестиції» ототожнює з терміном «екологічно орієнтовані інвестиції» за умови урахування пріоритетів розвитку, закладених у стратегії «зеленої економіки», що визначають як інвестиційні вкладення в широкий спектр екологічної і соціально-економічної спрямованості: зниження і припинення негативного антропогенного впливу на довкілля; збереження, поліпшення і раціональне використання природно-ресурсного потенціалу територій, забезпечення екологічної безпеки в країні, в результаті яких досягаються екологічні, соціальні, економічні і політичні результати [10].

Можемо узагальнити поняття «екологічні інвестиції» (на підставі аналізу означених визначень науковців), які, на нашу думку, являють собою інвестування майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, з метою отримання економічного, соціального та екологічного ефекту, які сприяють розвитку екологічних інфраструктур, а також мінімізації рівня негативного впливу на навколишнє середовище, збереження та раціонального використання природних ресурсів.

Підсумовуючи дослідження дефініції визначення «екологічні інвестиції», можна зробити висновок, що багато вчених означають та розкривають це поняття по-різному та ні універсального змісту трактування, а ні єдності визначення це поняття не має. Враховуючи, що екологічні інвестиції спрямовані на використання, охорону й відтворення умов щодо підтримки і нарощення природно-ресурсного потенціалу, а також забезпечення екологічної безпеки, значення «екологічних інвестицій» лише зростатиме, як на міжнародному, так і на державному рівні. Відсутність в нашій державі законодавчого закріплення даного поняття та детальнішої регламентації правовідносин в цій сфері ставить багато питань в практичному застосуванні екологічних інвестицій та потребує продовження досліджень в цьому напрямку. Вважаємо, що сьогодні для поліпшення стану екологічної безпеки в Україні, держава має покращити стан правового регулювання сектору «екологічного інвестування», шляхом закріплення в ст.1 Закону України «Про інвестиційну діяльність» визначення поняття «екологічні інвестиції», а також створення відповідної законодавчої бази, яка більш детально регламентуватиме відносини в сфері екологічного інвестування.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96 - ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст. 141.
2. Про національну безпеку України. Закон України від 24.11.2021, №1150-IX. Відомості Верховної Ради. 2018. № 31. ст.241.
3. Хилько М. І. Екологічна безпека України: Навчальний посібник / М.І. Хилько. К., 2017. С.71. URL: <http://www.philosophy.kiev.ua/uploads/editor/Files/Vykladachi/Hylko/Хилько%20М.І.%20Екологічна%20безпека%20України.%20Навч.%20пос..pdf>

4. Вишницька О.І. Екологічні інвестиції: сутність, класифікація, принципи та напрями реалізації /О.І. Вишницька// Вісник Сумського державного університету. 2013. Вип. 2. С. 51-58.
5. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18 вересня 1991р. №1560-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 47. Ст. 646. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>
6. Андреева Н. М. Сучасні аспекти екологізації інноваційної діяльності України в умовах трансформації вітчизняної економіки / Н. М. Андреева, О. М. Мартинюк // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2014. № 3(3). С. 65-68. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2014_3\(3\)_14.C](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2014_3(3)_14.C).
7. Аніщенко В.О. До питання щодо удосконалення теоретико-методологічних засад екологічного інвестування /В.О. Аніщенко // Актуальні проблеми економіки. 2007. № 8 (74). С. 175–183.
8. Тихенко В.С. Науково-методичний підхід до типологізації екологічних інвестицій./ В.С.Тихенко, А. Ю. Жулавський//Вісник Сумського державного університету. 2014. № 4. С. 21–28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VSU_ekon_2014_4_5.
9. Чирков С.О. Екологічні інвестиції як чинник розвитку підприємств. *Стратегічний розвиток національної економіки, регіонів і підприємств* : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Донецьк, 15–17 листопада 2012 р. Донецьк, 2012. Т. 5. С. 414-419. URL: http://www.confcontact.com/2013-kachestvo-economicnogo-rozvitku/2_chirkov.htm.
10. Харічков, С. «Зелені інвестиції» як каталізатор переходу до нового курсу розвитку економіки: міжнародні орієнтири і перспективи впровадження / С. Харічков, Н. Андреева // Економіст. 2010. № 12. С. 16–21.

ЗАХИСТ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ СПАДКОЄМЦІВ ЗАГИБЛОГО ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ

Юрій Олександрович Заїка,
*доктор юридичних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу проблем приватного права
Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України*

Цивільне право – це право мирного часу. Проте цивільне право повинно реагувати на особливості правового регулювання суспільних відносин в умовах оголошеного воєнного стану, військової агресії, масової міграції населення, зокрема і у сімейній сфері.

Підставою для виникнення правовідносин між батьками і дитиною є народження дитини від конкретних батьків. Порядок встановлення походження дитини залежить від сімейного становища жінки. Єдиною умовою визнан-

ня батьківства особи, яка перебуває у шлюбі, при народженні дитини його дружиною, є запис про реєстрацію шлюбу. Тому підставою для внесення органами реєстрації актів цивільного стану відомостей про батька дитини у запис про народження дитини є свідоцтво про шлюб батьків.

Римський юрист Павло писав: «Батько – це той, на кого вказує шлюб» [1, с. 85]. У теорії права під юридичною презумпцією традиційно розуміється закріплене в правових нормах правило, що наділяє якістю обов'язкового елемента правового регулювання ймовірне судження про наявність або відсутність певних юридичних фактів на підставі зв'язку з достовірно встановленими юридичними фактами. Презумпція батьківства – це законна презумпція на відміну від презумпцій, які фактично склалися.

Юридичне значення презумпції батьківства з часів римського права не змінилося і її зміст в українському сімейному законодавстві полягає у тому, що дружині немає потреби доказувати походження дитини, яка народилася у шлюбі. Відповідно до ч.1 ст. 122 Сімейного кодексу України (далі – СК України) дитина, яка зачата і (або) народжена у шлюбі, походить від подружжя. Дитина, яка народжена до спливу десяти місяців після припинення шлюбу або визнання його недійсним, за загальним правилом походить від подружжя.

Складові презумпції шлюбного батьківства є: а) походження дітей, які були зачаті і народжені у шлюбі; б) діти, зачаті до шлюбу, але народжені у шлюбі; в) діти, зачаті у шлюбі, але народжені після припинення шлюбу або визнанні його недійсним; г) діти, які були зачаті у шлюбі і народилися після смерті чоловіка.

Застосування презумпції батьківства спрямоване, перш за все, на захист особистих немайнових і майнових прав дитини, зокрема, права дитини мати батька. Встановлення батьківства народженої дитини є передумовою набуття нею особистих немайнових і майнових прав, зокрема, права на прізвище, батька, по-батькові, права на виховання, права на утримання, права на майно, права на спадщину та інші.

Внесений в установленому порядку запис про батьків у книзі реєстрації народжень є доказом походження дитини від конкретних осіб.

Незважаючи на те, що презумпція батьківства є правовим інструментом захисту інтересів матері і дитини, застосування презумпції батьківства може порушувати права біологічного батька дитини чи особи, яка перебуває у зареєстрованому шлюбі з матір'ю дитини, внаслідок чого на чоловіка можуть бути покладені обов'язки утримувати не його дитину, після смерті чоловіка чужа дитина набуває спадкових прав на майно особи, з якою відсутні кровні зв'язки.

З метою уникнення зловживання правом законодавець надає можливість зацікавленим особам оспорювати батьківство лише після народження дитини (ч. 3. ст. 136 СК України), що є цілком виправданим і природним, оскільки за відсутності юридичного факту, з яким особа пов'язує порушення свого права, відсутнє і право на його оспорювання.

Право оспорювати батьківство надане: а) чоловіку; б) колишньому чоловіку, якщо дитина народилася після реєстрації шлюбу матері дитини з іншою

особою; в) особі, яка не перебувала у шлюбі з матір'ю дитини, але добровільно визнала своє батьківство; г) спадкоємцям особи, яка записана батьком, якщо дитина народилася після смерті такої особи.

В основному вони продиктовані з метою захисту інтересів чоловіка матері, який не є «біологічним» батьком її дитини, наприклад, коли дитина зачата в результаті подружньої зради або за фактичного роздільного проживання осіб, шлюб яких не припинено офіційно.

Законодавець називає умови оспорування батьківства у випадках, коли дитина народиться після смерті особи, яка записана її батьком.

Так якщо у чоловіка є сумнів відносно його батьківства щодо дитини, яка має народитися, він повинен подати до нотаріуса заяву про невизнання свого батьківства. Звичайно, що такі випадки поодинокі, оскільки чоловік має можливість оспорити батьківство після народження дитини. Другий виняток стосується випадку, коли чоловік звернувся з позовом про виключення свого імені батька з актового запису про народження дитини і помер. І, нарешті, якщо через поважні причини особа не знала про те, що записана батьком дитини і померла. За таких обставин право оспорити батьківство такої особи надано її спадкоємцям першої черги, тобто, у даному випадку йдеться про батьків і дітей.

Вивчення законодавчої конструкції оспорування батьківства дає підстави для висновків, що така процедура оспорування батьківства після смерті особи, яка записана батьком, є раціональною за мирних часів де нагла смерть є поодиноким випадком. Проте в умовах оголошеного воєнного стану, коли сотні тисяч чоловіків тривалий час перебувають безпосередньо в зоні бойових дій, а мільйони жінок змушені покинути своє постійне місце проживання і перебувають поза рідних домівок, зокрема, і за межами країни, існуючий у законодавстві механізм оспорування батьківства не може ефективно працювати.

Аналіз ст. 137 СК України свідчить про те, що диспозиція статті не охоплює ситуації, коли чоловік з об'єктивних причин не міг виконати припис закону і подати заяву до нотаріуса про невизнання свого батьківства, оскільки особа, яка надалі записана батьком дитини, не знала і не могла знати про вагітність дружини [2 , с. 166].

Так у ч. 1 ст. 137 СК України передбачено спеціальну умову – подання особою, яка померла до народження дитини і записана її батьком, за життя заяви до нотаріуса про невизнання свого батьківства.

Проте захищати своє цивільне право можливо, якщо особа знає або повинна була знати про його порушення. Про вагітність дружини може не знати чоловік, дружина якого тривалий час проживає за кордоном або чоловік, який виконує свій військовий обов'язок. На жаль не всі сім'ї витримують іспит часом, про це свідчить стабільний відсоток розлучень. Вимагати від військовослужбовця, який перебуває в зоні бойових дій, звернення із заявою до нотаріуса – правило нездійсненне.

Існуючі умови оспорування батьківства не лише захищають права матері і дитини, але і надають можливість недобросовісній матері дитини зловживати своїми правами, реєструючи свого померлого чоловіка як батька наро-

дженої дитини, незважаючи на відсутність походження дитини від нього, порушуючи права інших спадкоємців, зменшуючи розмір їх частки спадщини або взагалі усуваючи їх від спадкування.

Основна проблема у демократичному суспільстві полягає у виникненні колізії не лише публічних і приватних прав (інтересів), але й прав (інтересів) приватних осіб – суб'єктів цивільних прав [3 , с. 56].

Не можна оминати увагою рішення Європейського суду з прав людини по справі Міцци проти Мальти [Mizzi – Malta] де зазначено, що практична неможливість відмовитися від батьківства із дня, коли народилася дитина, обмежує доступ особи до правосуддя [4].

Якщо особа не знала і могла знати про вагітність дружини і померла до народження дитини або особа не знала про те, що записана батьком дитини, і померла, право на оспорювання батьківства повинно бути надане її спадкоємцям за законом незалежно від черги.

Наявні сучасні медичні технології, зокрема, генетична експертиза встановлення батьківства можуть стати дієвим інструментом, який, з одного боку, дозволить виключити можливість зловживання правом з боку недобросовісної дружини, водночас, дозволить захистити інтереси родичів і спадкоємців загиблого військовослужбовця.

Література:

1. Красицька Л.В. Проблеми здійснення та захисту особистих та майнових прав батьків і дітей: монографія. К.: Ліра-К, 2014. 628 с.
2. Заїка Ю. О. Оспорювання батьківства як спосіб захисту житлових прав спадкоємців. *Приватне право і підприємництво*. 2023. Випуск 23. С.163–167.
3. Проблеми здійснення та захисту цивільних прав в умовах воєнного стану : монографія / за ред.: Є. О. Харитоновна, О. І. Харитонової, К. Г. Некіт ; упор.- укл. Ю. С. Маршук ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2023. 336 с.
4. Case of Mizzi against Malta (№ 26111/02). 12.01.2006. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/rus#%7B%22itemid%22%3A%22002-3504%22%7D>

ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТЮ СУДДІ ТА МЕДІАЦІЯ: ЗМІСТ ТА ПРИРОДА

Іванов Олександр Олександрович,

*аспірант 2-го курсу Факультету №1 ННПК
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Альтернативні способи вирішення спорів мають успішну практику застосування в багатьох країнах світу. На шляху до Європейського Союзу, Україна залучає такі процедури до своєї правової системи з метою зменшення навантаження на судову систему та спрощення вирішення деяких категорій спорів.

15 грудня 2021 року набув чинності Закон України «Про медіацію». Закон визначає правові засади та порядок проведення медіації як позасудової про-

цедури врегулювання конфлікту, принципи медіації, статус медіатора, вимоги до його підготовки та інші питання, пов'язані з цією процедурою.

Медіація проводиться за взаємною згодою сторін з урахуванням принципів добровільності, конфіденційності, нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора, самовизначення та рівності прав сторін медіації.

Також медіація має бути запропонована для вирішення спору, що виникає при соціальній роботі з сім'ями, дітьми та молоддю [1].

Процедура медіації є досить відомою процедурою вирішення конфліктів, що стосовно процедури врегулювання спору за участі судді, існують хибні думки щодо тотожності такої процедури з медіацією.

За визначенням Прушак В. Є. врегулювання спору за участю судді - переговорний, структурований та конфіденційний процес, в якому сторони спору намагаються самостійно, на добровільній основі вступити у перемовини за підтримки нейтрального неупередженого посередника – судді, що за допомогою власних професійних навичок та знань спрямовує сторони до мирного врегулювання спору [2].

Як зазначає Маковій В.П. що характеризуючи судову медіацію, необхідно вказати на наступні характеристики. Вона не є альтернативою судовій формі вирішення спору по суті, оскільки розглядається як складова процесуальної форми спору по суті, оскільки розглядається як складова процесуальної форми розгляду справи в суді. Суддя бере на себе повноваження медіатора, що не забезпечує реалізацію принципу диспозитивності процедури медіації процедури медіації при виборі медіатора, хоча в літературі існують думки про можливість залучення літературі є думки про можливість залучення третьої особи замість судді, що Сперечатися з процесуальною формою марно [3].

Формально такі процедури мають спільні характерні риси, якщо дослідити директиву Європейського парламенту та Ради ЄС 2008/52/ЄС про окремі аспекти медіації у цивільних та комерційних справах від 21.05.2008 р. подає таке визначення посередництва (медіації) - організований процес, як би він не називався, в якому дві або більше сторін намагаються добровільно досягнути вирішення свого спору за допомогою посередника. При цьому директивою не накладаються обмеження на ініціативу проведення медіації: вона може бути розпочата сторонами самостійно, бути призначена судом або бути передбаченою у законодавстві держави. Таке визначення охоплює також і проведення посередництва суддею [4].

Яковлев В. В. вивчаючи зв'язок інституту медіації із системою судочинства, враховуючи різні формати медіації щодо складу її учасників, підстав та порядку її проведення, наслідків її проведення, виділяє моделі медіації. Залежно від інтегрованості медіації у судову систему моделями медіації є позасудова та присудова. Такі види медіації мають спільні риси: порядок проведення, характер взаємодії сторін спору та медіатора. Основними відмінностями цих двох моделей медіації є їх співвідношення із судовим процесом, коло учасників такої процедури, її процесуальні наслідки [5].

З вище наведених думок можна визначити наступне. Процедура врегулювання спору за участю судді не є «судовою медіацією» та має прямі відмінності від процедури медіації, основними відмінностями є те що процедура врегулювання спору за участю судді є різновидом переговорів, що відбуваються за участю судді, який спрямовує проведення процедури для досягнення сторонами примирення.

Що стосується відмінності процедур то необхідно зауважити що процедура врегулювання спору за участю судді:

- Може проводитись виключно в рамках відкритого судового провадження;
- Процедура проводиться до початку розгляду справи по суті;
- Тривалість процедури обмежена 30 днями;
- Повторне звернення до процедури неможливо.

Медіація може проводитись як до звернення до суду, так і за наявності відкритого судового провадження.

Стосовно стадій проведення, медіація може бути проведена на будь-якій стадії судового процесу (в тому числі навіть на стадії виконання судового рішення);

Тривалість процедури визначається сторонами та залежить від їх готовності шукати взаємоприйнятне рішення;

Важливим є те, що можливість повторного звернення в рамках процедури медіації не обмежується.

Проблемним питанням виступає характеристика та спільні риси цих процедур вказують на те, що ці процедури мають, як коло схожих рис, так і відмінностей. Наразі в суспільстві існує думка, чи є необхідність запроваджувати дві схожих зовні процедури учасником якої є суддя, як регулятор таких суспільних відносин, тим самим породжувати питання про актуальність процедури медіації в цивільних спорах, як альтернативно способу вирішення конфліктів, метою якого є саме зменшення навантаження на судову систему. Чи варто застосовувати механізм обов'язкової медіації, який успішно працює в європейських країнах, який надає змогу оцінити доцільність застосування саме судової форми вирішення конфлікту?!

Існує багато систем, де медіація, а точніше **інформаційно-оціночна зустріч з медіатором (ІОЗМ)** виступає **обов'язковою передумовою (conditio sine qua non)** для ініціювання судового провадження чи розгляду справи по суті.

ІОЗМ – це перша зустріч з спеціально підготовленим сімейним медіатором, яка покликана прояснити, чи можуть поставлені питання бути вирішені без звернення до суду (тому медіація є не єдиним засобом АВС, яке обговорюється під час ІОЗМ) [6].

Фактично така процедура не є формою вирішення конфлікту по суті. Її метою є процес встановлення меж доцільності застосування судового формату вирішення спору та інформування осіб про можливість застосування альтернативних способів вирішення спору, безпосередньо медіації.

Отже, враховуючи існуючу практику, стає зрозумілим, що процедура ВСС наразі знаходиться за рамками активного суспільного визнання. Стосовно медіації існують також складнощі в активному застосуванні для вирішення спорів, які могли б вирішуватись альтернативним шляхом, але розвиток медіації має значно прогресивніший темп ніж процедура врегулювання спору за участі судді.

Висновки. Порівнюючи медіацію та врегулювання спору за участю судді, можна зробити такі висновки. Попри наявність спільних рис, врегулювання спору за участю судді не можна вважати різновидом медіації, ця процедура є самостійним видом примирних процедур, що суттєво відрізняється від медіації.

До основних відмінностей таких процедур слід віднести:

процедура врегулювання спору за участю судді

- Може проводитись виключно в рамках відкритого судового провадження;

- Процедура проводиться до початку розгляду справи по суті;
- Тривалість процедури обмежена 30 днями;
- Повторне звернення до процедури неможливо.

Медіація може проводитись як до звернення до суду, так і за наявності відкритого судового провадження.

Стосовно стадій проведення, медіація може бути проведена на будь-якій стадії судового процесу (в тому числі навіть на стадії виконання судового рішення);

Тривалість процедури визначається сторонами та залежить від їх готовності шукати взаємоприйнятне рішення;

Важливим є те що можливість повторного звернення в рамках процедури медіації не обмежується.

Також варто зазначити, що дієвим способом впровадження альтернативних способів вирішення спорів є практика застосування обов'язкової медіації, яка може визначити доцільність застосування вирішення спору в рамках судового процесу, чи навпаки зорієнтує позивачів, щодо застосування альтернативних варіантів вирішення виниклих конфліктів.

Теоретично такі процедурні зміни щодо звернення до суду, зможуть дійсно надати змогу запрацювати інституту медіації та підвищити ефективність застосування інших альтернативних способів вирішення конфліктів, в межах визначених законодавством України.

Що безумовно зможе реалізувати політику щодо зменшення навантаження на судову систему допоможе економити часу та витрат громадян на такі тяжби, і фактично розкриє й інші позитивні сторони які закладались в поза-судову форму вирішення спорів.

Література:

7. Закон про медіацію відкриває нові можливості клієнтам системи БПД. *Міністерство Юстиції*. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/zakon-pro-mediatsiyu-vidkrivae-novi-mojlivosti-klientam-sistemi-bpd> (дата звернення: 17.03.2024).

8. Прущак В. Є. Врегулювання спору за участю судді у цивільному судочинстві України: дис. докт. філос.: 81. Одеса, 2020. 192 с. (дата звернення: 17.03.2024).

9. Makovii V. Judgment mediation: essence and types. Polski Interdyscyplinary Przegląd Naukowy. 2021. № 1. Warszawa, 2021. S. 77-83.

10. Директива № 2008/52/ЄС Європейського парламенту і Ради про деякі аспекти посередництва (медіації) в цивільних та комерційних справах. 2008. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a95#Text. (дата звернення: 18.03.2024).

11. Яковлев В. В. Присудова та позасудова медіація: основні ознаки. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. «Право». 2017. Вип. 26. С. 139-151. (дата звернення: 19.03.2024).

12. Медіація у цивільних та господарських справах / Берт Маан та ін. www.pravojustice.eu. URL: <https://www.pravojustice.eu/storage/app/uploads/public/615/5ac/7a6/6155ac7a6e5a3765926585.pdf> (дата звернення: 19.03.2024).

SOME FEATURES OF THE CREDIT AGREEMENT UNDER THE CONDITIONS OF THE MARTIAL STATE

Кірсанов Олексій Володимирович,
*аспірант кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Маковій В.П.**, завідувач кафедри
цивільно-правових дисциплін ОДУВС,
кандидат юридичних наук, доцент*

Since February 24, 2022, almost all spheres of life in Ukraine have undergone significant changes and acquired new features that did not exist before. This, of course, also affected the fulfillment of credit obligations under the contract, because the legal regime of martial law added its corrections to this industry by making changes to the existing legislation and developing new legal acts regulating the content of credit obligations.

According to the Civil Code of Ukraine, under a credit agreement, a bank or other financial institution (creditor) undertakes to provide funds (credit) to the borrower in the amount and on the terms established by the agreement, and the borrower undertakes to return the loan and pay interest [1].

From this definition, we see two main obligations of the parties: firstly, it is that the creditor must grant the loan to the borrower, and secondly, it is that the borrower must return the loan amount and interest, and in case of breach of the obligation - also pay fines provided for by the current legislation of Ukraine.

However, in today's conditions, most borrowers are unable to fulfill their obligations under the loan agreement. This is due to many factors. Among them, for

example, a difficult financial situation, physical impossibility to perform actions due to being in temporarily occupied territories, receiving injuries or disabilities after serving in the Armed Forces of Ukraine.

Previously, before the beginning of the full-scale invasion of the Russian Federation on the territory of Ukraine, the legislator did not clearly provide for a legal norm regarding the release of the parties to the credit agreement from fulfilling their obligations. Thus, most banks or other financial institutions continued to charge interest, penalties, and interest to borrowers regardless of the circumstances.

The Chamber of Commerce and Industry by its letter dated February 28, 2022 No. 2024/02.0-7.1. noted that the war is a force majeure circumstance. However, recognition of the war as a force majeure did not bring any significant changes to the field of lending [2]. However, after almost 2 months of the war, the Law of Ukraine "On Amendments to the Tax Code of Ukraine and other legislative acts of Ukraine regarding the effect of norms during the period of martial law" No. 2120-IX was approved. These changes provided for the so-called "mitigating norm", which is expressed as follows: "During the period of martial law and in the 30-day period after the day of its end: citizens are released from the obligation to pay a penalty (fine, interest) and other penalty payments provided for in the credit agreement; financial institutions are prohibited from increasing the interest rate for using the loan in case of late payments (except when the interest rate change is established by the credit agreement)" [3; 4; 5].

The above-mentioned changes do not provide for a complete release from the obligation and indicate the possibility of applying different approaches to the execution of credit agreements depending on the circumstances faced by the borrower. That is, in most cases, the regulation of the specifics of the fulfillment of obligations has a dispositive nature through the discussion of additional conditions for their fulfillment. Thus, the Law does not define a clear and comprehensive list of circumstances for the application of this procedure, which prevents effective and objective application.

Also during the study, attention was paid to credit contracts for housing and cars that were destroyed during hostilities, missile strikes and other events of a full-scale invasion. In January 2023, the Verkhovna Rada of Ukraine enacted the Law "On Amendments to the Tax Code of Ukraine and Some Laws of Ukraine Regarding the Support of Borrowers Whose Property Was Destroyed or Damaged as a Result of the Russian Federation's Armed Aggression Against Ukraine," which provides for the write-off of housing loans and car for the following reasons.

With regard to housing, this is as follows: as of February 23, 2022, there is no overdue debt under such a contract; real estate was destroyed as a result of the war; the home was the only place of residence of the borrower's family; the purpose of obtaining a loan according to the contract is the acquisition, reconstruction or construction of such real estate. As for the car loan, this is: the car was destroyed due to the war and on February 23, 2022, it was the only car in the borrower's family; on February 23, 2022, the debt under such a contract was not overdue for more than 7 days [6].

With regard to credit agreements, under which the borrower is military personnel mobilized and serving in military formations, in accordance with clause 15 of Art. 14 of the Law "On the Social and Legal Protection of Servicemen and Members of Their Families" fines and fines for non-fulfillment of credit obligations are not charged to servicemen called up for military service during mobilization, for a special period, for the entire time of their service, which during the operation of the special period, took or participate in the implementation of measures to ensure national security and defense [7; 8].

In conclusion, it should be noted that there are certain changes in the legislation regarding the fulfillment of credit obligations, but it is not always worth using concessions to your advantage without particularly good reasons. In the event that an unscrupulous creditor tries to demand certain sanctions from the borrower for late payment of the loan under martial law conditions, the latter has every right to refuse this, referring to the current legislation, in order to exempt himself from responsibility and not to pay unwanted amounts of penalties or fines.

List of references:

1. Civil Code of Ukraine: Law of Ukraine dated January 16, 2003 No. 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Letter of the Chamber of Commerce and Industry of Ukraine dated February 28, 2022 №2024/02.0-7.1. URL: <https://ucci.org.ua/uploads/files/621cba543cda9382669631.pdf>
3. On making changes to the Tax Code of Ukraine and other legislative acts of Ukraine regarding the effect of norms for the period of martial law. Law of Ukraine dated 03.15.2022 №2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>
4. Makovii V.P. Classification of terms in contract law. *The contract as a universal form of legal regulation*: Mat. Ukrainian science and practice conference, Ivano-Frankivsk, April 7, 2023. Ivano-Frankivsk: PrNU, 2023. P. 39-41.
5. Bernaz-Lukavetska O.M. Problematic issues of the implementation of certain types of contracts in the conditions of martial law. *Legal scientific electronic journal*. Issue 7/2022. URL: http://www.lsej.org.ua/7_2022/128.pdf
6. On amendments to the Tax Code of Ukraine and some laws of Ukraine regarding the support of borrowers whose property was destroyed or damaged as a result of the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine. Law of Ukraine dated 01.12.2022 № 2823-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2823-20#Text>
7. On social and legal protection of servicemen and their family members. Law of Ukraine dated December 20, 1991 No. 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#n245>
8. Kirsanov O., Bernaz-Lukavetska O.M. Problematic aspects of credit agreements in Ukraine and the international space. *"Maritime safety"*. 2023. URL: <https://doi.org/10.32782/msd/2023.2.2>

СВІТОВИЙ ДОСВІД В РОЗРОБЦІ МЕХАНІЗМІВ РЕПАРАЦІЙ ТА ЙОГО РОЛЬ В УКРАЇНІ

*Кравченко А.В., курсант 307 взводу Одеського державного університету внутрішніх справ.
Науковий керівник: **Маковій В.П.**, к.ю.н., доцент,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ*

З дня початку повномасштабної війни в Україні багато механізмів та інститутів міжнародного права показали свою недієвість на практичному прикладі. Економічні, політичні, гуманістичні проблеми досі певним чином не регулюються, хоча «актуальні» доктрини ООН та Європейського союзу не змінюються та не набувають якісних правок та оновлень. Одним із таких аспектів, який повинен регулюватися на найвищому рівні є механізм виплати репарацій саме державі, яка постраждала від агресії та втратила великий відсоток економічного, енергетичного та демографічного показника.

Репарація - це відшкодування збитків, завданих однією стороною іншій. Це може включати виплату грошової компенсації, повернення майна або виконання інших дій, спрямованих на відновлення статусу-кво до пошкодження.

З точки зору міжнародного права, репарація - це форма відповідальності держави за порушення міжнародного права. Відповідно до Статуту Міжнародного Суду ООН, "держави несуть відповідальність за порушення міжнародного зобов'язання, яке їй приписується" [5, с. 102].

Коли згадується поняття «репарація» в думках людини згадується історія Німеччини ХХ століття, яка дає цікаві приклади, які, на думку багатьох вчених є корисними, але мало здійсненими в Україні. Після Першої світової Версальський договір 1919 року зобов'язав Німеччину виплатити репарації на колосальну суму – 269 мільярдів золотих марок (еквівалент 100 тисяч тонн золота!). Виплата цього боргу розтягнулася на 90 років. Останній транш у 70 мільйонів євро Німеччина перерахувала 3 жовтня 2010 року, символічно – у день 20-річчя об'єднання країни. Цікаво, що для виплати цієї суми об'єднана Німеччина 1990 року взяла кредит у 239,4 мільйона марок. Після Другої світової ситуація була складнішою. Потсдамська угода 1945 року не чітко визначала суму репарацій, натомість передбачала демонтаж та вивезення з Німеччини промислового обладнання. Радянський Союз, як найбільш постраждала сторона, отримав близько 40% цього обладнання.

Важливо розуміти, що питання репарацій після Другої світової війни було тісно пов'язане з розколом Німеччини. Західні країни згодом відмовилися від репарацій, прагнучи інтегрувати Західну Німеччину в свою політичну та економічну систему. Натомість Східна Німеччина виплачувала репарації Радянському Союзу до 1953 року [2].

Ключовим питанням для стягнення репарацій з Білорусі та Російської Федерації на користь України стає налагодження міжнародних гарантій та дієвих механізмів для судових позовів і виконання їхніх рішень.

Для успішного втілення цих намірів необхідна політична воля світового співтовариства та провідних держав, спрямована на відновлення історичної справедливості за рахунок країн-агресорів [1, с. 16].

Наразі вже зрозуміло, що такий «німецький» варіант неможливо застосувати на практиці в 21 столітті, тож потрібно розглядати існуючі механізми. Серед існуючих механізмів міждержавних репарацій можна виділити наступні:

- механізм в рамках Ради Безпеки ООН;
- механізм в рамках Міжнародного Суду ООН;
- укладення міжнародного договору.

Зазвичай, питання щодо виплати репарацій визначається в Міжнародному суді ООН та варто зазначити, що позови про репарації в суді наразі частіше стосуються не самого факту збройної агресії (порушення *jus ad bellum*), а методів та засобів ведення війни (порушення *jus in bello*). *Jus ad bellum* досліджує правомірність застосування сили, тобто визначає, чи є війна законною. *Jus in bello* ж зосереджується на правилах ведення війни, намагаючись мінімізувати страждання людей.

Останні, *jus ad bellum*, можливі лише за наявності міжнародного договору про ненапад, який передбачає юрисдикцію МС ООН.

Прикладами позовів, пов'язаних з *jus in bello*, є: Справа про геноцид (Боснія і Герцеговина проти Сербії і Чорногорії), справа про застосування Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (Грузія проти Російської Федерації), справа про юрисдикційні імунітети держави (Німеччина проти Італії за участі Греції) [3].

Хоча МС ООН підтверджував, що зобов'язання виплати репарацій існує в міжнародному праві, воно не є імперативним. Тому у вищезгаданих справах відшкодування не було присуджено. Україна ж потребує репарацій, адже економічна криза зараз сягає найвищого рівня, сильно постраждала як промислова, так і енергетична інфраструктура. Україна за 2 роки війни втратила 35% ВВП, і цей показник поки не стабілізується [4].

Важливо зазначити, що через терористичні атаки на об'єкти інфраструктури різних рівнів страждає і довкілля. Розкміючи важливість і необхідність допомоги в таких випадках ООН створила Комісію з компенсацій (UNCC), щоб допомогти країнам отримати репарації за шкоду, завдану довкіллю під час війн. Досвід роботи UNCC може бути корисним для України, адже на міжнародному рівні створюються групи моніторингу ситуації, проводиться збір та фіксація доказів шкоди, завданої суспільством [7, с. 196].

Через це в Україні майже рік тому з ініціативи уряду було створено робочу групу. Її завдання – спільно з партнерами розробити дієвий механізм виплати репарацій за збитки, завдані Росією [6].

14 листопада 2022 року Генасамблея ООН легітимізувала Міжнародний компенсаційний механізм. Найскладнішим пунктом наразі є конфіскація активів Росії. Створення та робота Реєстру збитків вже схвалені договором у Рейк'явіку 17 травня 2023 року. Проте розробка юридичної угоди та механізму передачі арештованих активів Росії на користь фонду все ще перебуває на стадії обговорення.

Україна справді буде «прецедентом» в питанні виплати репарацій в 21 столітті. Вироблення дієвої формули є багатограним дослідженням, що потребує поглиблення в історію, але одночасно керуватися сучасними аспектами міжнародного права. Важливо підкреслити, що стягнення репарацій з Білорусі та Росії є не лише питанням відшкодування збитків, завданих Україні, але й питанням відновлення історичної справедливості.

Література:

1. Ветров І., Гамула І. Формування репараційних претензій до країн-агресорів у ході війни за незалежність України. Післявоєнний світ: люди, проблеми, цінності: зб. Мат. Міжнар. На-ук.-практ. Інтернет-конфер., м. Київ, 15 квітня 2022 р. Київ, 2022. С. 15–17
2. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text (дата звернення: 12.03.2024).
3. Децик О. Демченко О. Компенсації від Росії: у якому вигляді та коли вони можуть бути. LB.ua. 2022. URL: https://lb.ua/economics/2022/04/01/511804_kompensatsii_vid_rosii_yakomu.html (дата звернення: 12.03.2024)
4. Економічна правда. Війна знищила третину ВВП України. Як зараз виглядає економіка?. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/weeklycharts/2023/05/4/699766/#:~:text=У%20квітні%20Держстат%20опублікував%20детальні,трлн%20грн%20у%202021%20році.> (дата звернення: 20.03.2024).
5. Міжнародне право : підручник. KhNUAIR :: Репозитарій ХНУВС :: Головна. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/items/1b11b954-6da2-44ec-afa2-5d97a503ae58> (дата звернення: 12.03.2024).
6. Українська правда. Український механізм репарацій: чому “німецька” формула неактуальна. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2023/06/21/7407797/> (дата звернення: 12.03.2024).
7. Чурилова Т.М. До питання відшкодування шкоди довкіллю України, завданої збройною агресією РФ. Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції: матер. III Все-укр. Наук.-метод. Конфер., м. Суми, 18 червня 2022 р. Суми, 2022. С. 195–200.

ПІДСИЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЧЕРЕЗ ВЗАЄМОДІЮ З ГРОМАДОЮ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

*Лукіяничук Максим Миколайович,
студент 2-го курсу навчання
освітнього ступеню «магістр»
ННІЗДН факультету №2*

*Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Пядишев Володимир Георгійович**,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кібербезпеки та
інформаційного забезпечення,
Одеський державний університет внутрішніх справ*

Інформаційне забезпечення завжди було кореневим важелем успішної діяльності правоохоронних органів. Цілком зрозуміло, що зі стрімким розвитком інформаційних технологій ця обставина помножилася багаторазово. Успішність діяльності правоохоронних органів завжди не в останню чергу залежала від міцного та надійного інформаційного контакту з населенням. Тому покращенню зазначеного аспекту через застосування найсучасніших технологій приділяють значної уваги, наприклад, у США.

Саме тут розроблено систему платформ, доступ до яких дозволяє обмінюватись інформацією з федеральними агентствами з метою запобігання тероризму або цілеспрямованому насильству. Ці платформи доступні для правоохоронних органів, освітян, спеціалістів із психічного здоров'я, медичних працівників, для органів влади різних рівнів: територіальних, державних, плеємінних, місцевих [1, с. 1-5]. Вся система платформа належить уряду держави. Нижче ми розглянемо приклади цих ресурсів.

Платформа: Повідомлення про порушення до Відділу громадянських прав Департамент юстиції

Зазначений Відділ Міністерства юстиції стежить за виконанням федеральних законів, що захищають осіб від дискримінації на підставі національного походження, кольору шкіри, раси, статі, інвалідності, сімейного стану, релігії, а також від втрати інших конституційних прав.

Цей ресурс інформує громадськість щодо розуміння прав, виявлення порушень прав та дії, що слід вжити, у випадку незаконної дискримінації.

Відповідальна організація: Відділ громадянських прав Міністерства юстиції США. Ключова аудиторія: громадськість. Останнє оновлення: 23.03.2023 [2, с. 1-3].

Платформа: Інформаційна мережа внутрішньої безпеки

Зазначена мережа є інструментом, що забезпечує обмін інформацією про загрози між місцевими, територіальними, державними, федеральними, пле-

мінними, міжнародними та приватними партнерами. Ця платформа – платформа Спільноти інтересів критичної інфраструктури – надає можливість представникам федерального, державного, місцевого, племінного та територіального уряду, а також приватному сектору та релігійним партнерам, для обміну інформацією, а також аналітичними результатами. При цьому партнери з правоохоронних органів можуть отримати доступ до зазначеної платформи через спеціальний мобільний застосунок HSIN Intel.

Відповідальна організація: Департамент внутрішньої безпеки.

Ключова аудиторія: Правоохоронні органи, державне, місцеве, племінне, територіальне управління. Останнє оновлення: 10.10.2023 [3, с. 1-3].

*Платформа: **Безпека у школах***

SchoolSafety.gov — це міжвідомчий веб-сайт. Він є єдиною точкою доступу для шкільних спільнот. Тут слід шукати інформацію, ресурси, а також вказівки щодо тем і можливих загроз безпеці в школі. Сайт надає членам академічної спільноти K-12 спеціальні інструменти для визначення пріоритетності дій стосовно безпеки в школах, допомагає шукати необхідні ресурси, підтримувати зв'язок з державними та місцевими посадовими особами, відповідальними за безпеку в школах, а також розробляти плани безпеки.

Відповідальні організації: Департамент охорони здоров'я та соціальних служб, Департамент освіти, Департамент юстиції, Департамент внутрішньої безпеки. Ключова аудиторія: освітяни, правоохоронні органи, послуги щодо психічного здоров'я, державне, територіальне, місцеве, племінне самоврядування. Останнє оновлення: 23.03.2023 [4, с. 2].

*Платформа: **Регіональні системи обміну інформацією***

Зазначена платформа фінансуються Конгресом США через Міністерство юстиції з питань допомоги правосуддю (BJA) для роботи як на національному, так і на регіональному рівні. Її призначення – забезпечити реагування на специфічні проблеми злочинності, зокрема, тероризм та цілеспрямоване насильство. Вона пропонує безпечний обмін інформацією та можливості комунікації, підтримку в аналітиці та розслідуванні, а також підвищення безпеки офіцерів через усунення конфліктів.

Відповідальні організації: Міністерство юстиції, Міністерство внутрішньої безпеки. Ключові аудиторії: Правоохоронні органи, державні, місцеві, племінні, територіальні органи управління. Останнє оновлення: 01.12.2023 [5, с. 2]

*Платформа: **Бюлетень Національного офісу оцінки загроз та звітності***

За допомогою цієї платформи Національний офіс з оцінки та звітності (NTER) ділиться інформацією з усіма вітчизняними партнерами стосовно запобігання цілеспрямованому насильству, а також з оцінки та боротьби з поведінковими загрозами, включаючи результати досліджень, поточні тенденції та ресурси.

Відповідальні організації: Департамент внутрішньої безпеки, Управління розвідки та аналізу. Ключові аудиторії: державний, місцевий, племінний, територіальний уряди. Останнє оновлення: 23.03.2023 [6, с. 1-3].

Платформа: Портал правоохоронних органів Федерального бюро розслідувань (LEEP)

Платформа надає веб-інструменти для розслідування та аналітичні ресурси, а мережа, яку він підтримує, не має собі рівних серед інших платформ, доступних для правоохоронних органів. Користувачі співпрацюють у безпечному середовищі, використовують інструменти для посилення своїх справ і обмінюються документами відділів. LEEP містить різноманітні служби та розміщує інформаційні листівки, маркетингові відео та сповіщення електронною поштою. Облікові записи LEEP доступні для персоналу, пов'язаного з системою кримінального правосуддя, розвідувальною спільнотою та збройними силами.

Відповідальні організації: Міністерство юстиції, Федеральне бюро розслідувань. Ключова аудиторія: Правоохоронні органи. Останнє оновлення: 01.12.2023 [7, с. 1-].

Платформа: Технічний ресурс Агентства з кібербезпеки та безпеки інфраструктури для запобігання інцидентам

Технічний ресурс Агентства з питань кібербезпеки та безпеки інфраструктури для запобігання інцидентам — це цілодобовий, безпечний онлайн-портал DHS для обміну інформацією та ресурсами для загонів з питань вибухів, служб реагування на надзвичайні ситуації, військового персоналу, урядовців, аналітиків розвідки, спеціалістів із безпеки приватного сектора та власники та оператори критичної інфраструктури. Платформа поєднує інформацію та аналіз, щоб допомогти користувачам передбачити, ідентифікувати та запобігти інцидентам із саморобними вибуховими пристроями, і доступний безкоштовно.

Відповідальні організації: Департамент внутрішньої безпеки, Агентство з кібербезпеки та безпеки інфраструктури. Ключова аудиторія: Правоохоронні органи, державна, місцева, плеємінна, територіальна адміністрації. Останнє оновлення: 23.03.2023 [8, с. 3].

Платформа: Ресурси Міністерства юстиції щодо злочинів на ґрунті ненависті.

Міністерство юстиції веде розширений перелік ресурсів, пов'язаних із злочинами на ґрунті ненависті, в інтересах правоохоронних органів, ЗМІ, прокурорів, державних службовців, дослідників, університетів/коледжів, а також груп захисту потерпілих/широкої спільноти. Ці ресурси складаються з кількох компонентів Департаменту та містять багато захищених класів.

Відповідальні організації: Міністерство юстиції. Ключова аудиторія: Громадськість. Останнє оновлення: 01.12.2023 [9, с. 2].

Література:

1. Information-Sharing Platforms. *Prevention Resource Finder*. Last Updated: 03/23/2023. Site. URL: <https://www.dhs.gov/prevention/clearinghouse-category/information-sharing-platforms> (дата звернення: 15.03.2024).

2. We uphold the civil rights of all people in the United States. *US Department of Justice. Civil Rights Division*. Last Updated: 03/23/2023. Site. URL: <https://civilrights.justice.gov/#your-rights> (дата звернення: 15.03.2024).

3. Homeland Security Information Network (HSIN). *Homeland Security. Last Updated: 10/10/2023*. Site. URL: <https://www.dhs.gov/homeland-security-information-network-hsin>. (дата звернення: 15.03.2024).

4. Find Resources to Create a Safer School. *SchoolSafety.Gov. Last Updated: 03/23/2023*. Site. URL: <https://www.schoolsafety.gov>. (дата звернення: 15.03.2024).

5. Homeland Security Information Network (HSIN). *Homeland Security. Last Updated: 10/10/2023*. Site. URL: <https://www.dhs.gov/homeland-security-information-network-hsin> (дата звернення: 15.03.2024).

6. NTER Bulletin. *Homeland Security. Last Updated: 03/23/2023*. Site. URL: <https://www.dhs.gov/publication/nter-bulletin> (дата звернення: 15.03.2024).

7. Law Enforcement Enterprise Portal (LEEP). *Law Enforcement Resources. Last Updated: 12/01/2023*. Site. URL: <https://le.fbi.gov/informational-tools/leep> (дата звернення: 15.03.2024).

8. Technical Resource for Incident Prevention (TRIPwire) Portal. Cybersecurity & Infrastructure Security Agency. Site. URL: <https://www.cisa.gov/resources-tools/resources/technical-resource-incident-prevention-tripwire-portal>. (дата звернення: 15.03.2024).

9. Hate Crimes. *Publications and Media. US Department of Justice. Last Updated: 03/23/2023*. Site. URL: <https://www.justice.gov/hatecrimes/resources>. (дата звернення: 15.03.2024).

ЗНАЧЕННЯ ТА ПРИРОДА ДЕЛІКТНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ З МАЛОЛІТНЬОЮ ТА НЕПОВНОЛІТНЬОЮ ОСОБОЮ НА СТОРОНІ ДЕЛІНКВЕНТА

Маковій Віктор Петрович,
кандидат юридичних наук, доцент
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ

Загальноприйнятим підходом у вивченні системи деліктних зобов'язань в якості підмножини зобов'язань недоговірною характеру є сприйняття їх саме як сукупності поєднаних певними родовими ознаками правовідносин, які виникають на підставі юридичної сукупності, що формалізується у якості делікту або цивільно-правового правопорушення.

У теорії права вагомою є характеристика побудови системи деліктних зобов'язань у площині триєдиного підходу до розуміння сутності делікту, що передбачає покладення в основу побудови системи деліктного права концепції генерального, сингулярного чи мішаного делікту [1, с. 59-60]. В межах вітчизняного цивільного законодавства відображена мішана модель побудови системи деліктного права, яка увібрала в себе одночасно як ознаки генерального делікту, відтвореного у положеннях ст. 1166 Цивільного кодексу Украї-

ни (надалі – ЦК України), так і сингулярного, відображеного у інших нормативних приписах глави 82 та 83 цього ж нормативно-правового акту. Особливе місце у системі норм, що формують механізм правового регулювання деліктних відносин, займають норми, що опосередковують існування зобов'язань з відшкодування шкоди, завданої малолітніми та неповнолітніми особами.

Така особливість відображена поряд з відповідним нормотворчим підґрунтям у статистичних звітностях роботи правоохоронних та судових органів. Так, у звітності діяльності Національної поліції України окреме місце приділяється питанням профілактики правопорушень серед малолітніх та неповнолітніх через виокремлення кількості як самих дітей, що ї вчинили, так і кількості та змісту правопорушень, учасниками яких стали такі особи [2]. У звіті роботи судових інстанцій відображені дані про кількість вчинених кримінальних правопорушень лише осудними фізичними особами переліку неповнолітніх осіб, до яких було застосовано кримінальне покарання. Так, у 2021 році із вказаної категорії неповнолітніх було засуджено 1695 осіб, з яких у зв'язку з вчиненням злочинів проти власності – 1210 осіб, завданням умисного тяжкого тілесного ушкодження – 31 особа, незаконним заволодінням транспортним засобом – 173 особи [3]. Разом з тим, звітні дані про роботу судів першої інстанції про розгляд справ у порядку цивільного судочинства серед справ позовного провадження в числі вимог зі спорів з деліктних зобов'язань містять вимоги щодо відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням, каліцтвом інших ушкодженням здоров'я, смертю фізичної особи, завданої незаконними діями правоохоронних та судових органів, майну фізичної або юридичної особи, внаслідок недоліків продукції, порушенням законодавства про охорону природного середовища, внаслідок дорожньо-транспортної пригоди та вчинення домашнього насильства, а категорія вимог, що мають походження із зобов'язальних відносин з відшкодування шкоди, завданої малолітніми та неповнолітніми особами, у зведених відомостях вказаної природи не відображені [4].

Наведений стан справ, вочевидь, відображає значимість офіційної статистики попередження правопорушень, вчинених вказаною категорією осіб, тільки з огляду на найбільш небезпечну їх частину кримінально-правового характеру, а питання подібної роботи у приватно-правовій площині залишається поза межами вказаної аналітики. Подібне ніяким чином не сприяє створенню та впровадженню системного підходу у питанні виховання дітей у дусі поваги до прав та інтересів інших осіб й дотримання публічного порядку з огляду на високу вірогідність проектування частини приватно-правових деліктів у публічно-правову площину.

У літературі принагідно відтворено дану категорію зобов'язань у групі деліктних правовідносин за участю осіб з вадами волі [5, с. 4]. Такий підхід має цілком слушне обґрунтування, оскільки вада або дефектність у правосуб'єктності делінквента закладена у його вольову складову, що має фізіологічне, соціальне або вікове походження. Під кутом зору предмету цього дос-

лідження маємо справу саме з віковим дефектом, сутність якого проявляється у обсягу обставин юридичного та фактичного характеру, що пов'язується з знаходженням особи в межах вікових меж, які надають можливість її ідентифікувати як малолітню (ч. 1 ст. 31 ЦК України) чи неповнолітню особу (ч. 1 ст. 32 ЦК України). Законодавець імперативно відобразив у положеннях нормативного матеріалу ст. ст. 31 та 32 ЦК України ознаки часткової та неповної цивільної дієздатності в якості виду неповної цивільної дієздатності фізичної особи саме через вікові особливості, що проявляються у здатності належним чином усвідомлювати стан соціальних обставин, у яких знаходиться така особа, який в свою чергу впливає на її здатність обирати найбільш ефективні способи здійснення відповідних прав та задоволення релевантних їм інтересів.

На думку, І.А. Коваленко відмінною рисою таких деліктних зобов'язань саме як зобов'язань із вадою волі є компенсаторний механізм наведеної вади через поєднання у складі делікту, з якого виникає наведене зобов'язання одночасно двох правопорушень: першого, вчиненого безпосередньо малолітньою або неповнолітньою особою, та другого, вчиненого батьками та іншими законними представниками цієї особи [5, с.76-77].

Даний підхід у повній мірі відтворює форму протиправної поведінки у кожному із правопорушень, де для малолітньої чи неповнолітньої особи вона представлена активною поведінкою щодо заподіяння шкоди, а для їх батьків та інших законних представників – у формі бездіяльності або неналежній діяльності щодо виховання та нагляду за такими особами. При цьому відсутність похідного правопорушення або вплив строку позбавлення батьківських прав, в межах якого простежувалася інерція виховного впливу батьків на дитину, у відповідності до змісту ст. ст. 1178, 1179, 1183 ЦК України, виключає подвійну природу делікту наведеної категорії.

Розвиваючи даний підхід С.Я. Ременяк пропонує диференціювати протиправну поведінку батьків та законних представників на таку, яка проявляється у вигляді дії або бездіяльності по відношенню до виконання обов'язків з виховання дитини та нагляду за нею, а також – у формі бездіяльності по відношенню до шкоди, що завдана дитиною, оскільки вони не чинили дій щодо відвернення заподіяння такої [6, с. 12]. Така точка зору дещо суперечить сутності виховного процесу та процесу нагляду за дитиною, які опосередковано відображені у змісті ст. ст. 1178, 1179 ЦК України, а також ст. ст. 150, 151, 152 (Сімейного кодексу України – надалі СК України).

У відповідності до ст. 12 Закону України «Про охорону дитинства» процес виховання є першоосновою розвитку особистості дитини, що взаємообумовлений іншими процесами – її навчанням та розвитком. Дана діяльність спрямовується на розвиток особистості дитини в дусі поваги до прав і свобод людини та громадянина, історичних і культурних цінностей суспільства. Наглядом є теж різновид діяльності, але вже зі спостереження, пильнування за підопічним з метою контролю його поведінки [7, с. 707]. Тобто, фактично виховання і нагляд є формою діяльності, яка охоплюється сутністю відповідної соціальної послуги.

Подібна позиція цілком слушно відображена у Державному стандарті соціальної послуги догляду та виховання дітей в умовах, наближених до сімейних, затвердженому наказом Міністерства соціальної політики України від 09 березня 2021 року № 115. Останнім таку послугу визначено як комплексну соціальну послугу, яка передбачає створення умов сімейного проживання, формування та підтримку навичок самообслуговування, побутових навичок, що впливають на соціалізацію цієї особи, виховання та розвиток індивідуальних здібностей, сприяння у отриманні освітніх, медичних, реабілітаційних та інших соціальних послуг. Наведене надає можливість говорити про якісні та кількісні характеристики такої послуги, тобто застосовувати певну аналогію в наданні відповідної цивільно-правової послуги за формою, обсягом та змістом. Тому невиконання або ненадання послуги є однією формою неналежного виконання свого обов'язку виконавцем, а виконання зобов'язання з надання такої послуги з порушенням форми, обсягу та змісту – іншою. Через це варто говорити про обидві форми неналежного виконання свого обов'язку батьків та інших законних представників щодо виховання та нагляду за дитиною як на етапі формування поведінки малолітньої чи неповнолітньої особи щодо заподіяння шкоди, так і щодо наслідків такої поведінки – заподіяної шкоди певної форми майнового чи немайнового характеру. Слушність наведеного цілком підтримана й у судовій практиці на прикладі постанови Верховного Суду у справі № 587/2134/17 від 21 травня 2020 року [8], де при поєднанні інтересів дитини та батьків пріоритет надається першим у контексті забезпечення її права гармонійний розвиток та виховання.

З викладеного маємо значимість деліктних зобов'язань з відшкодування шкоди, завданої малолітньою та неповнолітньою особою, що опосередковує потребу у визначенні відповідних організаційно-правових заходів до повноцінної реалізації ними охоронної функції. Звернена увага на змішану природу таких відносин, що вбирають елементи публічно-правового, у розрізі соціальної послуги, та приватно-правового, у розрізі за діяння компенсаторного механізму, характеру.

Література:

1. Маковій В.П. Відшкодування шкоди, завданої правоохоронними та судовими органами, в деліктному праві. *Міжгалузеві зв'язки цивільного, господарського та трудового права*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф., 28 вересня 2017 р. Кривий Ріг : ДЮІ, 2017. С. 58-61.
2. Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2021 році. URL: <http://surl.li/rpfln> (дата звернення 18.03.2024).
3. Звіт про неповнолітніх засуджених за 2021 рік. URL: <http://surl.li/rpflx> (дата звернення 18.03.2024).
4. Звіт судів першої інстанції про розгляд справ у порядку цивільного судочинства за 2021 рік. URL: <http://surl.li/rpfne> (дата звернення 18.03.2024).
5. Коваленко І.А. Цивільно-правова відповідальність осіб із вадами волі: Монографія. Київ: ФОП Маслаков, 2018. 180 с.

6. Ременяк С.Я. Відшкодування шкоди, завданої малолітніми особами за цивільним законодавством України. Автореферат дис....канд. юрид. наук-к. Одеса, 2007. 20 с.

7. Великий тлумачний словник сучасної української мови. / Гол. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

8. Постанова Верховного Суду у справі № 587/2134/17 від 21 травня 2020 р. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89509365> (дата звернення 18.03.2024).

ВИЗНАЧЕННЯ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА САМОЧИННОГО БУДІВНИЦТВА: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Світлана Степанівна Мирза,
*кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ*
Ігор Валерійович Лонюк,
*аспірант денної форми навчання
докторантури та аспірантури
Одеського державного університету внутрішніх справ*

В Україні питання самочинного будівництва набуває особливої актуальності у зв'язку з постійним розвитком міських агломерацій та збільшенням випадків несанкціонованого зведення об'єктів нерухомості. Ця проблематика ставить перед правовою системою певні завдання, пов'язані з визначенням правового статусу таких об'єктів, врегулюванням відносин між учасниками будівельного процесу та державою, а також забезпеченням балансу інтересів усіх сторін. Каталізатором збільшення випадків самочинного будівництва є мораторій на перевірки, встановлений Постановою Кабінету Міністрів України від 13 березня 2022 року № 303 «Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану» [1], що унеможливлює швидку реалізацію належного рівня контролю, а також відкладає впровадження реформ через воєнний стан.

По своїй правовій суті самочинне будівництво є правопорушенням, тому що суб'єктом такого будівництва ігноруються вимоги законодавства щодо проходження погоджувальної процедури з відповідними державними органами як на стадії землевідведення, так і при підготовці чи при проведенні забудови [2, с. 158].

У правовому аспекті самочинне будівництво визначається через протидію забезпеченню громадського порядку, захисту прав власності та землекористування, а також дотримання містобудівних норм і стандартів. Стаття 376 Цивільного кодексу України наразі відіграє ключову роль у регулюванні питань, пов'язаних із самочинним будівництвом, встановлюючи правові межі для вирішення

конфліктів, що виникають у результаті зведення об'єктів без відповідних дозволів чи на земельних ділянках, які використовуються незаконно.

Так колегія суддів Касаційного адміністративного суду вказує, що системний аналіз правових норм дає підстави дійти до висновку про те, що об'єкт слід вважати самочинним будівництвом, зокрема, за наявності хоча б однієї з таких обставин: 1) об'єкт збудований або будується на земельній ділянці, що не була відведена для цієї мети; 2) об'єкт будується без відповідного документа, який дає право виконувати будівельні роботи; 3) об'єкт будується без належно затвердженого проекту з істотними порушеннями будівельних норм і правил [3].

Тут центральну роль у визначенні самочинного будівництва відіграє земельна ділянка, як об'єкт цивільних прав, що обумовлює прямий вплив на об'єкти, розміщені на ній або пов'язані з нею. Визначальним є не тільки право власності чи користування, але й мета, для якої така земельна ділянка була відведена.

Відповідно до ч. 4, 5, 6 ст. 376 Цивільного кодексу України, власник земельної ділянки, наділений правами заперечувати проти визнання права власності за особою, яка здійснила самочинне будівництво на земельній ділянці, що не була їй відведена для цієї мети, а також вимагати в судовому порядку визнати за ним право власності на нерухоме майно, яке самочинно збудоване на земельній ділянці [4]. Самочинне будівництво розглядається через призму незаконного зведення об'єктів нерухомості, що вимагає від власника землі, на якій було здійснено будівництво, визначитися щодо майбутньої долі такого об'єкта, що є поширеним випадком, у разі будівництва на землях комунальної власності.

Зі змісту статті 39¹ Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» вбачається, що об'єкт слід вважати самочинним будівництвом, зокрема, якщо він був збудований або будується на земельній ділянці, що не була відведена для цієї мети [5].

Разом з тим, власник земельної ділянки має право використовувати її на свій розсуд відповідно до її цільового призначення (ч. 4 статті 373 ЦК України). Цільове призначення земель України покладено законодавцем в основу розмежування правових режимів окремих категорій земель (розділ II «Землі України» ЗК України), при цьому такі режими характеризуються високим рівнем імперативності, відносно свободи розсуду власника щодо використання ним своєї земельної ділянки [6].

Згідно з ч. 3 статті 375 ЦК України право на забудову власник реалізує за умови додержання архітектурних, будівельних, санітарних, екологічних та інших норм і правил, а також за умови використання земельної ділянки за її цільовим призначенням [4].

У ч. 4 ст. 26 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» зазначено, що право на забудову земельної ділянки реалізується її власником або користувачем за умови використання земельної ділянки відповідно до вимог містобудівної документації [5].

У цьому аспекті важливою є саме сукупність відповідності намірів забудови цільовому призначенню земельної ділянки та затвердженій містобудів-

ній документації, що в протилежному випадку характеризуватиме будівництво як самочинне.

За своєю правовою природою самочинне будівництво є правопорушенням, яке полягає в порушенні норм земельного законодавства, що регулює надання земельної ділянки під будівництво, та/або містобудівних норм, що регулюють проектування й будівництво. Тому особа, яка здійснила самочинне будівництво, не є його законним власником [7].

Отже, характеризуючи самочинне будівництво, варто зазначити, що сама по собі наявність дозвільних документів не є визначальною, адже декларативні принципи будівництва, що мають на меті спрощення процедури оформлення дозвільних документів на будівництво, можуть використовуватися для внесення недостовірних даних.

Так, Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду сформував позицію, що, ураховуючи положення ст. 36 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності», відповідно до якої замовник будівництва самостійно несе відповідальність за повноту та достовірність даних, зазначених у поданій ним декларації про початок виконання будівельних робіт, достатньою та необхідною правовою підставою для скасування органом архітектурно-будівельного контролю реєстрації декларації про початок виконання будівельних робіт та декларації про готовність об'єкта до експлуатації є встановлення факту наведення в ній замовником недостовірних даних, які є підставою вважати об'єкт самочинним будівництвом [3].

Під час визначення об'єкту будівництва самочинним, також досліджується відповідність проекту, а саме відповідно до ч. 7 ст. 376 ЦК України, у разі істотного відхилення від проекту, що суперечить суспільним інтересам або порушує права інших осіб, істотного порушення будівельних норм і правил, право на звернення до суду з вимогою про знесення самочинного будівництва має відповідний орган державної влади або орган місцевого самоврядування.

Водночас, під час вирішення судових справ щодо самочинного будівництва ЄСПЛ включає загалом й елемент провини держави. Зокрема, у справі *Oneryildiz v. Turkey* звертається увага, що саме держава винна у тому, що реалізуючи свої повноваження у сфері контролю за будівництвом, не припинила його, тим самим створила у забудовника ілюзію згоди з його діями і провокувала його продовжувати ці дії. У іншій справі, зокрема *Sud Fondi v. Italy*, держава видала на будівництво дозвільні документи, які згодом були скасовані, а тому й сама держава винна в їх помилковій видачі [8, с. 65]. Як показує практика, дійсно, частими є випадки порушення питання про визнання об'єкта будівництва самочинним протягом років, після початку будівельних робіт.

Таким чином, у контексті самочинного будівництва, ключовим фактором є не сам факт порушення певних норм, а його значущість для суспільства. В українському законодавстві залишаються неврегульованими строки виявлення та момент визнання об'єкта будівництва самочинним, який породжує науковий інтерес до вивчення теоретико-правових аспектів самочинного будівництва зумовлений необхідністю розробки ефективних механізмів правового регулювання, що сприятимуть нормалізації ситуації та запобіганню негативним наслідкам для суспільства та держави.

Література:

1. Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 13.03.2022 р. № 303. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 10.03.2024).
2. Терещенко В.Ю. Самочинне будівництво: цивілістичні підходи до визначення поняття. *Актуальні проблеми держави і права*. 2010. № 53. С. 157-163.
3. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 27.01.2022 р., у справі № 826/5138/18 (Україна). URL: <https://iplex360.com.ua/sud/doc?regnum=103034942&d=10> (дата звернення 10.03.2024).
4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 11.03.2024).
5. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 17.02.2011 р. № 3038-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text> (дата звернення 11.03.2024).
6. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 07.04.2020 р. у справі № 916/2791/13 (Україна). URL : <https://bit.ly/3r8fu7a> (дата звернення 10.03.2024).
7. Узагальнення судової практики вирішення цивільних справ, пов'язаних із самочинним будівництвом, реконструкцією та переплануванням об'єктів нерухомого майна: лист Апеляційного суду міста Києва від 01.01.2010 р. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://bit.ly/3B2t3cY> (дата звернення 10.03.2024).
8. Пленюк М.Д. Самочинне будівництво у практиці Європейського Суду з прав людини та України: баланс інтересів і принцип пропорційності. *Проблеми цивільного права та процесу*: матер. наук.-практ. конф., 6 квіт. 2019 р. Харків : ХНУВС, 2019. С. 63-65.

ОСОБЛИВОСТІ УСИНОВЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Світлана Степанівна Мирза,
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ
Валерія Олегівна Афанасьєва,
курсант 2-го курсу ФПФОДР
Одеського державного університету внутрішніх справ

Усиновлення дітей в умовах воєнного стану є актуальною проблемою, особливо в контексті російської агресії проти України. Ця конфліктна ситуація призвела до великої кількості сиріт, які залишилися без батьківського піклування та потребують негайного рішення для забезпечення їхнього добробуту та безпеки. Відповідно до Конвенції про права дитини, такі діти ма-

ють право на особливий захист та допомогу від держави, включаючи можливість усиновлення з урахуванням їхніх найкращих інтересів.

Ситуація в умовах воєнного стану ускладнює процес усиновлення та ставить під загрозу безпеку та інтереси дітей. Поточне законодавство потребує адаптації до особливих умов, адже інформація про термінове усиновлення та спрощені процедури, що поширюються у соціальних мережах, може призвести до зловживань та небезпеки для самої дитини [1, с. 231]. Ефективне вирішення цієї проблеми вимагає спільних зусиль держави, громадських організацій та міжнародного співтовариства. Необхідно розробити ефективні механізми для швидкого та безпечного усиновлення дітей, з урахуванням особливостей воєнного стану, зокрема механізми перевірки та контролю за потенційними усиновлювачами [2, с. 103].

Для успішного вирішення цієї проблеми також необхідно розробити спеціальні програми підтримки для усиновлювачів, які приймають дітей в умовах воєнного стану, що включають психологічну, фізичну та соціальну підтримку для дітей та усиновлювачів. З метою адаптації процедури усиновлення до умов воєнного стану, вже були внесені зміни до законодавства. Наприклад, постановою Кабінету Міністрів України від 24.05.2022 р. № 618 встановлено порядок забирання усиновленої дитини під час надзвичайного або воєнного стану, якщо дитина тимчасово евакуйована за межі країни [3]. Це спрощує процедуру та забезпечує захист дітей, які потрапили у складну ситуацію через воєнні дії.

Усиновлення дітей в умовах воєнного стану є складною проблемою, яка вимагає системного підходу та спільних зусиль всіх зацікавлених сторін. Ефективне вирішення цієї проблеми потребує швидких дій, змін у законодавстві та ефективного контролю за процесом усиновлення, забезпечуючи безпеку та інтереси дітей [4, с. 426].

У контексті постійної актуалізації процесів усиновлення дітей, особливо в умовах воєнного стану, уряд України ініціює цифрову трансформацію даного процесу. Постановою Кабінету Міністрів України від 31.05.2022 № 636 встановлено цифровізацію процесів влаштування дітей у сімейні форми виховання [5]. Це означає доопрацювання електронного банку даних щодо дітей-сиріт та потенційних усиновлювачів, сприяючи спрощенню доступу до необхідних документів та прискоренню процесу перевірки. Застосування цифрової системи сприятиме ефективному обміну інформацією між компетентними органами та спрощенню всієї процедури усиновлення.

Ця ініціатива спрямована на полегшення та прискорення процесу усиновлення в умовах воєнного стану, забезпечуючи оперативність, безпеку та інтереси дітей. Держава зобов'язана забезпечити ефективний контроль та підтримку усиновлюваних дітей, а також підтримку та надання допомоги усиновлювачам, з метою забезпечення стабільних та гармонійних умов для їхнього життя у новій сім'ї. Разом з тим, процедура усиновлення не змінилася і не може бути ні змінена, ані спрощена у воєнний час, оскільки провести належну перевірку щодо наявності рідних батьків чи родичів дитини у таких умовах складно [6, с. 117].

Згідно з офіційними поясненнями Міністерства соціальної політики України, введено можливість подачі документів для усиновлення в електронній формі через особистий кабінет на Єдиному державному вебпорталі електронних послуг. Частина документів автоматично генерується системою з різних баз даних, державних реєстрів та інформаційних систем. Крім того, документи, отримані потенційними усиновлювачами протягом процедури, автоматично відображаються у їхньому особистому кабінеті. Це спрощує та прискорює процес подачі документів, що відзначено постановою Кабінету Міністрів України від 16 серпня 2022 року № 907 [7].

Виконання цих змін спрямоване на спрощення та прискорення процедури усиновлення завдяки використанню цифрових технологій. Ці ініціативи забезпечують зручність та ефективність для потенційних усиновлювачів, роблячи процес усиновлення більш доступним та менш складним, що сприяє благополуччю майбутньому для усиновлених дітей та їхніх прийомних батьків.

Умови воєнного стану на території України призвели до обмеження, а не до повного припинення процедури усиновлення. Умови усиновлення застосовуються в регіонах, що повністю контролюються українською владою та мають функціонуючі державні органи, включаючи судові установи. Однак цей процес застосовується лише до дітей, для яких є достатньо інформації про обставини життя їхніх батьків та інших родичів. Зазвичай такі процедури стосуються дітей, які були зареєстровані до початку воєнної агресії.

У випадках, коли діти залишилися без батьківського піклування через воєнні дії, використовуються альтернативні механізми захисту, такі як тимчасове влаштування. Усиновлення цих дітей можливе лише у випадку підтвердженої інформації про смерть батьків та відсутність родичів. Проте через те, що значна частина території України все ще перебуває під окупацією, у багатьох випадках отримання підтверджуючих документів є об'єктивно неможливим.

Отже, необхідно враховувати, що ситуація з усиновленням під час воєнного стану є складною і вимагає спеціального підходу. Уряд України має зобов'язання забезпечити захист та добробут дітей, які постраждали внаслідок конфлікту, і робить все можливе, щоб забезпечити їхню безпеку та гарний майбутній.

Література:

1. Басай А. О. Особливості процедури усиновлення дітей під час воєнного стану. *Proceedings of the 1st International Scientific and Practical 164 Conference «Society and Science: Interconnection»*, November 26–28, 2022. Porto, Portugal. P. 230–232.
2. Гопанчук В. Особливості усиновлення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах воєнного стану в Україні. *Регулювання приватно-правових відносин в умовах воєнного стану в Україні: матеріали міжвуз. наук.-практ. конф.*, 29 верес. 2022 р. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 103–107.
3. Про внесення зміни до Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей: Постанова

Кабінету Міністрів України від 24.05.2022 р. № 618. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/618-2022-%D0%BF#n2> (дата звернення 10.03.2024).

4. Томляк Т.С. Найкращі інтереси дитини: усиновлення в умовах воєнного стану. Альманах права. 2022. № 13. С. 425-433.

5. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо цифровізації процесів влаштування дітей у сімейні форми виховання: Постанова Кабінету Міністрів України від 31.05.2022 р. № 636. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/636-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 10.03.2024).

6. Мирза С.С. Усиновлення у період воєнного стану: проблеми та перспективи. *Захист прав людини в Україні в умовах воєнного стану*: матеріали II-ї міжнародної науково-практичної конф., 24 червня 2022 р. Дніпро: ДДУВС. С. 117-119.

7. Про внесення змін до Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.08.2022 р. № 907. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/907-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 10.03.2024).

ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Олександра Андріївна Мошаро,
курсант 2-го курсу ФПФODP

Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Світлана Степанівна Мирза,

кандидат юридичних наук, доцент

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Одеського державного університету внутрішніх справ

У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до пункту 20 частини першої статті 106 Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану» в Україні було введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року [1].

Відповідно умови повномасштабного вторгнення російської федерації призвели до значних змін у сферах суспільних відносин, включаючи спадкові правовідносини. Це породило серйозні питання про забезпечення можливості фізичним особам здійснювати свої спадкові права, особливо у воєнний період, коли військові дії можуть створювати перешкоди для реалізації права на спадкування [2, с. 141].

Хоча спадкове право залишається сталим з великою науковою та практичною базою, однак у зв'язку з воєнним станом та потребою адаптації спадкових відносин до сучасних умов, законодавчий орган країни не вніс жодних

нововведень у Цивільний кодекс України. Реформування спадкового права під час воєнних дій здійснювалося на основі прийняття підзаконних нормативно-правових актів. Наприклад, 28 лютого 2022 року Кабінет Міністрів України ухвалив Постанову № 164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» [3], яка зупиняє перебіг строку для прийняття спадщини протягом часу дії воєнного стану, але не більше чотирьох місяців. Свідомство про право на спадщину видавалося спадкоємцям лише після закінчення цього строку. Важливо відзначити, що початкова версія постанови не містила жодних обмежень щодо строків прийняття спадщини, але з 6 березня 2022 року вона була змінена, щоб зупинити перебіг строку прийняття спадщини під час воєнного стану [2, с. 143].

До таких нововведень також відноситься введення особливостей щодо нотаріального оформлення спадщини. Так Наказом Міністерства юстиції України від 11 березня 2022 року № 1118/5 затверджено зміни до деяких нормативно-правових актів у сфері нотаріату, що передбачають можливість заведення спадкової справи за зверненням будь-якого нотаріуса України, незалежно від місця відкриття спадщини [4].

Однак існують не роз'яснені питання щодо обчислення строків прийняття спадщини у випадку, коли вона відкрита в період з 6 березня по 28 червня 2022 року, оскільки згідно з Конституцією України закони не можуть мати зворотню силу, за винятком випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи. Умови воєнного стану в Україні спонукали до внесення значних змін у спадкове право, зокрема шляхом прийняття підзаконних актів і введення особливостей щодо нотаріального оформлення спадщини [5, с. 25]. Однак існують питання, що потребують подальшої уточнення та розробки для забезпечення ефективної реалізації спадкових прав у воєнний період.

У сучасних умовах воєнного та надзвичайного стану в Україні одним із актуальних питань є забезпечення можливості реалізації права на спадкування для фізичних осіб. Національне законодавство, зокрема Закон України «Про нотаріат» від 2 вересня 1993 року, встановлює процедуру видачі свідоцтва про право на спадщину для спадкоємців у випадку спадкування майна. Згідно зі статтею 66 цього Закону, свідоцтво видається нотаріусом за місцем відкриття спадщини або, у сільських населених пунктах, посадовою особою органу місцевого самоврядування, яка вчиняє нотаріальні дії [6, с. 255].

Варто відзначити, що спадкова справа, яка була заведена в умовах воєнного або надзвичайного стану та не за місцем відкриття спадщини, передається нотаріусу за місцем її відкриття. Це передбачено Порядком вчинення нотаріальних дій та Правилами нотаріального діловодства. При цьому не враховується, чи вже настав строк видачі свідоцтва про право на спадщину, який встановлений Цивільним кодексом України, або цей строк ще триває.

Отже, в контексті сучасних подій, що відбуваються в Україні, необхідно розробляти механізми, які забезпечать можливість реалізації права на спадкування у будь-яких регіонах України. Це означає, що законодавець має приймати норми, які збережуть баланс між межами здійснення суб'єктивних

цивільних прав та обмеженнями на їх здійснення. Враховуючи складні умови воєнного конфлікту, це може вимагати введення додаткових процедур чи особливих правил для забезпечення безпеки та ефективності нотаріальних дій у цій сфері. Такий підхід до спадкових відносин в умовах воєнного стану є важливим з точки зору забезпечення правосуддя та захисту прав громадян. у цьому напрямку необхідно використовувати практику розвинених країн Європи та міжнародні стандарти з метою розробки ефективних і справедливих механізмів у цій галузі.

Література:

1. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24.02.2022 № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-IX#Text> (дата звернення 10.03.2024).
2. Баранкевич А.В. Механізм захисту спадкових прав неповнолітніх осіб в умовах воєнного стану в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Вип. 78. Ч. 1. С. 141-146.
3. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 10.03.2024).
4. Про затвердження змін до деяких нормативно-правових актів у сфері нотаріату: наказ Міністерства юстиції України від 11 березня 2022 року № 1118/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0325-22#Text> (дата звернення 10.03.2024).
5. Письменний О. Сучасні проблеми інституту нотаріату в умовах воєнного стану. *Публічне право*. 2023. № 1 (49). С. 23-30.
6. Мирза С.С., Гроздева О.О. Загальні положення спадкування в умовах воєнного стану. *Приватно-правові та публічно-правові відносини: проблеми теорії та практики*: матеріали III міжнарод. наук.-практ. конф., 6 жовтня 2023 р. Кропивницький: ДДУВС, 2023. С. 254-256.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАЦІ НЕПОВНОЛІТНІХ, ЗОКРЕМА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Нестеренко М.О.,
*курсант 3-го курсу факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Середницька І. А.,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін*

На сьогоднішній день працюючі неповнолітні мають такі ж права, як і повнолітні. Водночас вони користуються багатьма суттєвими пільгами щодо охорони праці, тривалості робочого часу, відпусток та деяких інших умов праці. Підлітки не повинні працювати у шкідливих умовах праці, на-

приклад, під землею, на теплових і атомних електростанціях, на нафтових і газових платформах, а також на інших роботах, які входять до переліку важких робіт і робіт зі шкідливими умовами праці. Крім того, підлітки не повинні брати участь у нічній, понаднормовій роботі чи роботі у вихідні дні [1]. Є деякі особливі умови, які повинні бути виконані при прийнятті підлітків на роботу. Зокрема, неповнолітня особа повинна отримати дозвіл на працевлаштування від батьків або опікуна, а також повинна бути ознайомлена з умовами праці та правами працівника.

Неповнолітні працівники мають додаткові гарантії, які можуть захистити їх від можливих надмірних навантажень та забезпечити їхню безпеку на робочому місці. Зокрема, закон передбачає обмеження часу роботи та регулювання умов праці (наприклад, неповнолітні не можуть працювати у нічний час або на висоті). Також роботодавець повинен забезпечувати неповнолітніх необхідними засобами індивідуального захисту, які забезпечать їхню безпеку на робочому місці.

Дослідивши питання про відмінність працевлаштування неповнолітніх під час військового стану хочу зазначити декілька особливостей. Робочий час для працівників віком від 16-18 років у мирний час та у військовий час залишився однаковим – 36 годин на тиждень, працівникам віком від 15-16 років (учнів віком від 14-15 років, які працюють в період канікул) – 24 години на тиждень. [2, с.2] Через те, що велика кількість дорослих чоловіків та жінок пішли до лав Збройних Сил України, тому діти допомагаючи батькам працевлаштовуються на роботу, а суб'єкт надання праці зобов'язаний надати гарні умови праці, а саме: право на відпочинок, право на відпустку, право на належні кошти, які гарантує держава, право на пенсійне забезпечення, через деякий час, при досягненні певного віку, право на лікарняний.

Є певний перелік особливих умов для працевлаштування неповнолітніх осіб, а саме:

1. Медичний огляд при прийомі на роботу і щороку до 21 року;
2. Спеціальний облік із зазначенням дати народження;
3. Заробітна плата на рівні дорослого працівника;
4. Щорічна відпустка 31 день (роботодавець може обмежити щорічну відпустку 24 календарними днями), а також додаткові навчальні відпустки;

А також зазначені додаткові гарантії, що надаються працівнику:

1. Спеціальна квота на працевлаштування;
2. Перше робоче місце надається на термін не менше 2 років;
3. Обмеження підстав для звільнення; [3]

Спеціальна квота – це додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню на роботу певних категорій осіб, включно з неповнолітніми. До них входять: випускники загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладів, які працевлаштовуються вперше, діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, особи, яким виповнилось 15 років і які за згодою одного з батьків або особи, яка їх замінює, можуть, як виняток, прийматися на роботу.

Що стосується конкретних обставин звільнення неповнолітніх, то в разі ініціативи роботодавця щодо розірвання трудового договору він повинен отримати згоду районного відділу у справах дітей. У разі ліквідації або скорочення підприємства, а також у разі невідповідності працівника даній роботі за кваліфікацією та станом здоров'я звільнення підлітка допускається лише у виняткових випадках обов'язкового працевлаштування. Водночас закон допускає розірвання трудового договору на вимогу батьків, усиновителів та піклувальників неповнолітніх і державних органів, якщо така робота завдає шкоди здоров'ю працівника або порушує його інтереси. [4]

Отже, важливо зрозуміти, що безпека та захист прав дітей є найвищим пріоритетом. Воєнний стан створює небезпечні умови для неповнолітніх, що можуть відвернутися від навчання та експлуатації на роботі. Такий контекст вимагає посилення заходів з охорони дитячих прав та забезпечення їхньої безпеки. Крім того, урядам потрібно приділити особливу увагу створенню програм і соціальних мереж підтримки для неповнолітніх, спрямованих на їхню освіту, розвиток і захист. Тільки таким чином можна забезпечити стабільну та безпечну майбутню для молодого покоління навіть у найскладніших обставинах.

Література:

1. Даниленко С.К. Середницька І.А. Робочий час в умовах військового стану. XIII Міжнародна науково-практична конференція «Правове забезпечення соціальної сфери» Одеська юридична академія 28 квітня 2023 р. С.89-93. URL: [https://dspace.oduvs.edu.ua/search? query=%D0%A1%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%86.%D0%90](https://dspace.oduvs.edu.ua/search?query=%D0%A1%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%86.%D0%90). (дата з вернення: 04.03.2024 року)
2. Салова Н.О., Права працівників під час воєнного стану, Ліга:ЗАКОН, 2022. URL: <https://oppb.com.ua/articles/prava-pracivnykiv-pid-chas-voyennogo-stanu> (дата звернення: 04.03.2024 року)
3. Кодекс законів про працю України: від 24.12. 2023 року, документ 322-08, підстава 3494-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 04.03. 2024 року)
4. Володимир. Офіційний сайт міста. Праця неповнолітніх в умовах воєнного стану, що необхідно знати, 2023. URL: <http://surl.li/qjdkc> (дата звернення: 04.03.2024 року)

ОБМЕЖЕННЯ ДЕЯКИХ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*Юрченко М.М., к.політ.н., доцент, завідувач кафедри
конституційного та міжнародного права
Одеського державного університету внутрішніх справ*

*Ніцевич А.С., старший викладач
кафедри конституційного та міжнародного права
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Права і свободи людини і громадянина є фундаментальними цінностями, які гарантують гідність, автономію та розвиток кожної особи. Вони формують основу для становлення та соціалізації індивіда, дозволяючи останньому вільно виражати свої думки, переконання та ідеї, обирати життєві цілі і способи їх досягнення. Проблематика дотримання прав людини і громадянина в умовах воєнного стану є надзвичайно складною і багатоаспектною. Воєнний стан відображає такий стан суспільства, коли країна зустрічається з великими загрозами безпеці або переживає внутрішню чи зовнішню агресію. За таких умов виникає питання, як забезпечити безпеку нації, не порушуючи основні права та свободи людей?

Держава, як учасник соціально-економічних відносин, несе відповідальність перед людиною за свою діяльність, а отже зобов'язана забезпечувати захист прав і свобод громадян, створювати умови для їх розвитку. Утвердження і забезпечення прав та свобод людини є головним обов'язком держави незалежно від умов, навіть у воєнний стан [2].

Отже, як бачимо, саме на державу покладається обов'язок забезпечувати права людини про, що зазначається в ст. 3 Конституції України. Виходячи з цього постулату, можна стверджувати, що під час дії правового режиму воєнного стану держава не може відмовитися від обов'язку щодо забезпечення та захисту прав людини [6, С. 96].

Реалії сьогодення, які пов'язані з повномасштабним вторгненням російської федерації на територію України, вказують на те, що тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 - 34, 38, 39, 41 - 44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану [1].

Розглянемо декілька видів конституційних прав, що можуть бути обмежені на період дії воєнного стану.

Забезпечення конституційних прав людини в умовах воєнного стану, чітко вказує на виявлену проблему, зокрема відсутність у чинному законодавстві деталізації механізму щодо обмеження конституційного права на свободу думки і слова, вираження поглядів і переконань, та, в свою чергу, може призвести до порушення прав і свобод людини.

Питання щодо забезпечення права учасників процесу на інформацію в умовах воєнного стану постає одним із першочергових, так як задля забезпечення безпеки усіх учасників судового процесу, інформаційні ресурси, такі як: Єдиний державний реєстр судових рішень, сервіси «Стан розгляду справ» та «Список справ, призначених до розгляду» обмежили загальний доступ. Також обмін процесуальними документами методом поштового зв'язку в багатьох випадках не віднаходить позитивного вирішення даного питання, так як велика кількість громадян була змушена покинути місце свого постійного проживання у зв'язку з російською агресією (вимушені переселенці), що унеможливило отримання процесуальних документів, і може призвести до пропуску процесуальних строків. Відповідне рішення щодо пропуску процесуальних строків буде розглядатися кожним суддею індивідуально, що може призводити до порушення прав людини. Відтак, враховуючи ситуацію, що склалася, наявність дієвого механізму забезпечення доступності до правосуддя, а також доступу до інформації, щодо стану судових справ, територіальну підсудність, постає для громадян суспільно необхідним.

Ч. 2 ст. 19 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права закріплює за кожною людиною право на вільне вираження своїх поглядів. Це право включає свободу шукати, одержувати і поширювати будь-яку інформацію та ідеї, незалежно від державних кордонів, усно, письмово чи за допомогою друку або художніх форм вираження чи іншими способами на свій вибір [3]. Міжнародні норми вищезазначеного Пакту втілені у положеннях ст. 34 Конституції України, які гарантують право кожному на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Відповідно, це право включає в себе: вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб - на свій вибір. Однак, виходячи із ч. 3 ст. 34 Основного закону це право не є абсолютним, так як може бути обмежене Законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя [1]. Аналізуючи ч. 3 ст. 34 Конституції України, підставами для обмеження вищевказаного права виступають захист інтересів національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам. Однак обмеження цього права не повинно межувати з суцільною забороною, що може призвести до тотальної дезінформації населення [2].

Виклики, які постали перед Україною у зв'язку з повномасштабним вторгненням РФ вимагають від держави гарантій права на захист життя та здоров'я людини, які можуть бути порушенні у випадку реалізації прав передбачених ст. 34 Конституції України, з одного боку, а з іншого, гарантій можливості вільно виражати свої погляди і переконання. Тобто при прийнятті норми-заборони, законодавець повинен дотримуватися балансу між можливістю

реалізації вищезазначених прав і захистом життя та здоров'я людини, які можуть бути порушенні в результаті реалізації такого права [7, С. 45].

Отже, введення правового режиму воєнного стану в межах кордонів України покладе на державу великий масив питань, щодо удосконалення Національної стратегії у сфері прав людини, задля вирішення яких необхідні дієві механізми реалізації цих прав. При прийнятті рішень держава повинна дотримуватись принципу верховенства права, як пріоритетного принципу демократичної держави, а також правового балансу при обмеженні конституційних справ і свобод людини, задля унеможливлення звуження прав та законних інтересів громадян.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. 2. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_042.
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 року. Відомості Верховної Ради. 2015. № 28. Ст. 250.
3. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16.12.1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
4. Про Національну стратегію у сфері прав людини: Указ Президента України від 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021#Text> (дата звернення: 02.08.2022).
5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями 51 народного депутата України про офіційне тлумачення положень статті 10 Конституції України : Рішення Конституційного Суду від 14.12.1999 р. № 10-рп/99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-99#n54> (дата звернення: 30.07.2022).
6. Маркович Х.М. Права і свободи людини в умовах воєнного стану: фокус пріоритетів // Конституційне, муніципальне право. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство», С. 95-99.
7. Славна О.В. Забезпечення прав і свобод людини в умовах правового режиму воєнного стану в Україні в контексті національної стратегії у сфері прав людини // Конституційне, муніципальне право. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство», С. 45-49.

ДЕЯКІ ТЕНДЕНЦІЇ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Василь Михайлович Парасюк,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії права, конституційного та
приватного права факультету № 1 Інституту з
підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Львівського державного університету внутрішніх справ*

Святослав Юрійович Кошулан,

*здобувач бакалаврського рівня вищої освіти
факультету № 1 Інституту з підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції
Львівського державного університету внутрішніх справ*

В умовах війни, яка триває в Україні, процес працевлаштування зазнав суттєвих змін і викликів, що вплинули на ринок праці в країні на різних рівнях. Військові дії, економічна нестабільність, внутрішнє переміщення населення та значні втрати інфраструктури вплинули на доступність робочих місць, створення нових вакансій, а також на умови та критерії працевлаштування. Ці обставини вимагають від українського суспільства, уряду та бізнесу знайти гнучкі рішення та адаптувати існуючі механізми працевлаштування до зміненої реальності, а також розробити нові підходи до забезпечення зайнятості населення та підтримки економіки країни.

Особливу увагу в цьому контексті заслуговує роль державних програм підтримки, ініціатив громадських організацій, а також зусиль приватного сектору, спрямованих на залучення інвестицій та стимулювання створення нових робочих місць. Важливим аспектом є також адаптація освітніх програм та курсів професійного розвитку, щоб задовольнити потреби ринку праці в нових умовах.

Актуальність теми базується на необхідності пошуку шляхів до вирішення проблем працевлаштування під час війни, на ключові виклики та можливості, які виникають перед українським ринком праці в умовах війни, головні тенденції та напрямки діяльності, що можуть сприяти стабілізації та відновленню економіки країни через ефективне використання людського потенціалу.

На даний час функціонування сфери працевлаштування в Україні ускладнилося, адже це відбувається під впливом економічної кризи та воєнного стану. Головним спеціально створеним органом, який має забезпечувати працевлаштування населення є Державна служба зайнятості. Відтак, уведений воєнний стан на території держави неодмінно уніс свої корективи у її діяльність. [1, с. 310].

Через війну спостерігається зниження зарплат, оскільки безробітних стає значно більше, ніж вакантних робочих місць. Частка населення з доходами, нижчими за фактичний прожитковий мінімум, який для працездатних осіб у 2022 році становить 2 481 грн., може досягти 70% [2, с. 2].

Ситуацію безробіття під час війни та воєнних дій варто розглядати насамперед як психотравматичну, оскільки індивід піддається дії низки потужних стресогенних факторів, пов'язаних із ситуацією втрати: повідомлення про звільнення або про падіння бомби на робоче місце (яке, як правило, раптове та викликає фрустрацію); очікування звільнення та необхідність переорієнтації життєвих цінностей, перегляду стратегічних перспектив життя; втрата фінансової складової; втрата соціального статусу, звичних зв'язків спілкування тощо [5, с. 14].

Т.О. Галайда та О.М. Житник наголошують, що фахівці припускають значне підвищення попиту уже у найближчий час на наступні професії: професійні військові, висококваліфіковані психологи, лікарі та медичні працівники, будівельники та архітектори, спеціалісти енергетичної галузі, робітники оборонної промисловості, педагоги й викладачі, представники мікропідприємництва послуг на експорт. Разом з тим, наголошується, що в умовах економічно-політичної кризи зміни дістануться абсолютно кожної сфери діяльності [1, с. 312].

Збільшення рівня зайнятості має стати центральним питанням повоєнної відбудови, реінтеграції та процесів повернення до умов миру. Політичний діалог має охоплювати поточні та довгострокові потреби ринку праці, необхідна інтегрована програма, спрямована на забезпечення прожиткового мінімуму, мінімальної заробітної плати, підтримку соціального забезпечення тощо [2, с. 3].

Війна «викривила» виробничо-господарську діяльність, що призвело до збільшення працюючих на небезпечних та низькооплачуваних роботах. Є ризик, що більшість тих, хто бажає працевлаштуватися, не можуть зробити це офіційно. Відтак, тіньовий сектор економіки, який сьогодні оцінюється у понад 41%, стає можливістю заробітку для багатьох українців. Водночас, наймані працівники стають більш вразливими внаслідок порушення трудового законодавства, порушення їх трудових прав, а також погіршення умов праці. Війна призвела до втрати значної кількості кваліфікованої робочої сили не лише через міграцію до сусідніх країн, але й через загибель (серед яких медики, юристи, вчителі, інженери, IT-спеціалісти, журналісти) [2, с. 5].

К. Романченко наголошує, що в час війни для молодих людей, які вирішили лишитись в Україні, зараз відкриті нові можливості у сфері працевлаштування, а саме: гранти від міжнародних благодійних організацій, стартап школи при закладах вищої освіти, конкурси, освітні хаби та простори. Наприклад, навчальні заклади запрошують внутрішньо переміщених українців з числа молодих осіб, які зараз проживають у містах України, на безкоштовні курси для опанування однієї із шести професій. Після завершення навчання слухачі отримують відповідні сертифікати та зможуть працевлаштуватися. Ще однією можливістю є використання онлайн навчальних платформ, наприклад, Prometheus – це найбільша платформа онлайн-курсів в Україні. Також по всій Україні є безкоштовні заняття з психологами, кар'єрні радники, тренінги зі створення резюме та пошуку роботи. Напрямок профорієнтації та підтримки у процесі

працевлаштування є важливим напрямом роботи професійних психологів, соціальних працівників, кар'єрних радників [4, С. 20-21].

Шепетюк С. наголошує, що для відновлення територій та розвитку економіки нашої країни потрібна додаткова робоча сила. Тому забезпечення задовільного рівня зайнятості молоді на сьогодні має бути одним із пріоритетних завдань розвитку держави. Адже саме молодь є найактивнішою частиною працездатного населення та демонструє, що вже тепер готова відбудовувати нашу країну. Лише з урахуванням динаміки рівня її зайнятості можна розробляти соціально-економічні прогнози розвитку країни на довготривалу перспективу. Незважаючи на дуже складну ситуацію, молодь у нашій країні має потенціал, щоб бути рушієм соціальних змін. Наразі дуже важливо, щоб у кожній громаді визначили заходи, які б могли зупинити міграцію молодих українців. Після нашої перемоги державі необхідно докласти значних зусиль для повернення молоді, розробити стратегії залучення та адаптації працівників [5, с. 78].

В умовах триваючої війни в Україні, ринок праці країни стикається з безпрецедентними викликами, що вимагають від усіх учасників – від уряду до приватного сектору і громадян – гнучкості, адаптивності та інноваційного підходу до працевлаштування та забезпечення стабільності на ринку праці. Зусилля націлені на підтримку внутрішньо переміщених осіб, адаптацію освітніх програм під потреби сучасного ринку, розвиток новітніх індустрій і технологій, а також на залучення інвестицій для створення нових робочих місць є ключовими для відновлення та розвитку економіки країни.

Програми соціального захисту та підтримки, ініціативи з перекваліфікації робочої сили, а також співпраця з міжнародними партнерами і організаціями відіграють важливу роль у мінімізації негативного впливу війни на зайнятість та забезпеченні стійкості української економіки.

Однак, попри всі виклики, ситуація також відкриває нові можливості для трансформації та модернізації економіки, стимулюючи розвиток високотехнологічних галузей, цифрової економіки, енергонезалежності та сталого розвитку. Важливо використати цей момент для створення міцної основи для майбутнього процвітання України, де кожен громадянин зможе знайти своє місце на ринку праці, реалізувати свій потенціал та сприяти стійкому розвитку країни.

Таким чином, у відповідь на складні виклики, які поставила війна, Україна демонструє стійкість та відданість ідеї відбудови та розвитку, зміцнюючи основи для майбутнього, в якому працевлаштування та зайнятість будуть ключовими елементами успіху та добробуту нації.

Література:

1. Галайда Т.О., Житник О.М. Особливості працевлаштування в умовах військового стану та у мирний час: професійно-кваліфікаційні аспекти. *Вісник Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*, 2022. С. 310-312.

2. Ринок праці в умовах війни: основні тенденції та напрями стабілізації. Аналітична записка «Центр Разумкова», Київ, 2022. 21 с.

3. Седаш А. І. Психологічні особливості переживання втрати роботи в умовах війни в Україні : кваліфікаційна робота магістра спеціальності 053 «Психологія» / наук. Керівник Г. В. Бойко. Запоріжжя : ЗНУ, 2023. 58 с.

4. Романченко К. Проблеми працевлаштування молоді з числа внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Молодь, право, бізнес: сучасні виклики та перспективи: збірник матеріалів студентського наукового форуму. м. Кропивницький, 12 травня 2023 р. Кропивницький: ДонДУВС, 2023. С. 16-22.*

5. Шепетюк С. Працевлаштування молоді у сучасних умовах. *Трансформація національної моделі фінансово-кредитних відносин: виклики глобалізації та регіональні аспекти: збірник матеріалів VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Ужгород, 1 грудня 2023 р.). Ужгород: ДВНЗ «Уж-НУ», 2023. С. 76-78.*

ЗАХИСТ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ВІЙНИ

Василь Михайлович Парасюк,

кандидат юридичних наук, доцент,

*доцент кафедри теорії права, конституційного та
приватного права факультету № 1 Інституту з*

*підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Львівського державного університету внутрішніх справ*

Софія Юрійвна Петрів,

здобувач магістерського рівня вищої освіти

Національної академії внутрішніх справ

Андрій Володимирович Хохоник,

здобувач бакалаврського рівня вищої освіти

факультету № 1 Інституту з підготовки фахівців

для підрозділів Національної поліції

Львівського державного університету внутрішніх справ

Захист навколишнього природного середовища в умовах війни в Україні ставить перед країною і міжнародною спільнотою безпрецедентні виклики. Військові конфлікти не лише несуть безпосередню загрозу для людських життів та інфраструктури, але й мають далекосяжні наслідки для екології, забруднюючи повітря, воду та землю, руйнуючи природні середовища існування та загрожуючи біорізноманіттю. Ця тема вимагає невідкладної уваги, адже збереження природного середовища є критично важливим для здоров'я людей, економічного відновлення та сталого розвитку країни в довгостроковій перспективі.

У цьому контексті, актуальними стають питання не лише негайного реагування на екологічні кризи, спричинені війною, але й розробки стратегій адаптації та відновлення пошкоджених природних систем, інтеграції екологі-

чної політики в загальнодержавні програми реконструкції та планування. Враховуючи масштаби впливу військових дій на довкілля, важливо акцентувати увагу на збереженні природних ресурсів, відновленні екосистем, зменшенні екологічного сліду та забезпеченні екологічної безпеки для майбутніх поколінь.

На сьогодні тема захист навколишнього середовища в умовах війни є дуже актуальною, оскільки війна, яку розпочала росія на території України триває вже більше 10 років і має доволі серйозний вплив на довкілля та здоров'я людей загалом.

Вплив воєнних дій на навколишнє природне середовище є надзвичайно великим, адже під час постійних обстрілів знищуються ліси, забруднюються водні ресурси, а ґрунти піддаються тяжкому забрудненню. Внаслідок обстрілів та бомбардувань страждають природні заповідники та парки і це в свою чергу призводить до втрати біорізноманіття та загрози для численних видів тварин та рослин. Крім того, воєнні дії можуть призвести до зруйнування історичних та культурних об'єктів, які також мають велике значення для багатства природи та спадщини людства.

Особливу увагу потребує розгляд юридичних аспектів захисту навколишнього середовища в умовах воєнного конфлікту. Міжнародні договори, конвенції та стандарти, такі як Гаазький Регламент 1907 року чи Гаазька конвенція про захист культурних цінностей в разі воєнного конфлікту, мають на меті захист природних ресурсів під час воєнних дій. Проте на практиці ці норми недо-тримуються, і ми повинні шукати способи покращення їх ефективності.

Відповідно до статті 50 Конституції України, кожен має право на безпеку для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена [1]. Ця стаття наголошує на важливості забезпечення безпеки життя та здоров'я людей шляхом збереження природного середовища. Також, право на вільний доступ до інформації про стан довкілля та її поширення є важливим аспектом захисту навколишнього середовища, особливо під час воєнних конфліктів, коли існує підвищений ризик для природи та здоров'я людей. Таким чином, ця стаття підтримує ідею захисту навколишнього середовища під час воєнних дій.

Науковці Х.Н. Бехруз та М.В. Грушко вважають, що захист навколишнього середовища під час воєнних конфліктів є актуальною проблемою, яка потребує негайних дій та ефективних рішень. Воєнні дії не лише призводять до людських трагедій і руйнування інфраструктури, але також мають серйозний вплив на природне середовище та природні ресурси. Використання різних видів зброї поглиблює шкоду екосистемам та здоров'ю людей. Необхідно розробити нові стратегії та міжнародні норми, які враховуватимуть сучасні виклики захисту навколишнього середовища під час воєнних конфліктів. Існуючі стандарти потребують оновлення для забезпечення комплексного та

ефективного захисту в умовах воєнного конфлікту. Необхідна спільна робота для розробки дієвих міжнародних стратегій, спрямованих на збереження екосистем під час воєнних дій та зменшення негативного впливу на навколишнє середовище [2].

У.В. Антонюк зазначає, що внаслідок військової агресії росії на території України ускладнене забезпечення конституційного права на чисте та безпечне для життя і здоров'я довкілля та пов'язаних з ним екологічних прав громадян. Ситуація у зоні бойових дій створює реальну загрозу для життя та здоров'я людей, обмежуючи їх можливість проживання в якісних та безпечних екологічних умовах. Громадяни не можуть повною мірою користуватись природними ресурсами для задоволення своїх потреб. Для відновлення стану довкілля та забезпечення безпечних умов після завершення війни необхідно вжити заходи щодо фіксації завданої шкоди, спрощення адміністративних процедур у сфері природокористування та забезпечення екологічної безпеки [3, с. 45].

Захист навколишнього природного середовища в умовах війни в Україні є вкрай важливим завданням, яке вимагає злагоджених зусиль усіх рівнів влади, громадськості, наукових кіл та міжнародної спільноти. Військові дії спричиняють значні екологічні руйнування, що можуть мати довготривалі наслідки не лише для України, а й для глобального довкілля. Тому, екологічні питання повинні бути інтегровані в загальні стратегії відновлення країни та займати одне з центральних місць у постконфліктній реконструкції.

Підсумовуючи, слід відзначити, що збереження та відновлення навколишнього природного середовища в умовах війни є складним, але життєво необхідним завданням. Воно вимагає широкого спектру дій: від моніторингу та оцінки шкоди, спричиненої екосистемам, до розробки ефективних методів їх відновлення, а також запровадження інноваційних технологій для мінімізації антропогенного впливу на довкілля в умовах військового конфлікту.

Залучення міжнародної підтримки, обмін знаннями та досвідом з країнами, які мають досвід подолання подібних викликів, а також розробка спільних проектів та програм з охорони навколишнього середовища можуть значно підсилити ефективність заходів, спрямованих на мінімізацію негативного впливу війни на природу.

У майбутньому, захист навколишнього середовища в умовах війни в Україні повинен стати прикладом комплексного підходу до розв'язання екологічних проблем, що виникають у кризових ситуаціях, і демонструвати важливість врахування екологічних аспектів у відновлювальних ініціативах та стратегіях сталого розвитку. Це стане засвідченням мудрості, відповідальності та довгострокового бачення, спрямованого на збереження природи для майбутніх поколінь.

Література:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

2. Бехруз Х. Н., Грушко М. В. Захист навколишнього середовища під час збройного конфлікту. *Академічні візії*. 2023. № 20. С. 1-8.
3. Антонюк У.В. Захист екологічних прав в Україні в умовах військової агресії. *Право та державне управління*. 2022. № 3. С. 42-47.

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ КОДИФІКАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКУ КООПЕРАЦІЮ

*Пащенко О.М.,
к.ю.н., доцент, професор кафедри
трудового, земельного та господарського права
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Сучасне аграрне законодавство не є кодифікованим. Триваючий з 1991 року нормотворчий процес, спрямований на врегулювання аграрних відносин, здійснюється без чіткого визначення мети, напрямів, принципів та етапів такого процесу, тобто безсистемно без належної науково-обґрунтованої концепції розвитку та кодифікації аграрного законодавства.

На тлі обговорення концепції «рекодифікації» (оптимізації, спрощення) цивільного та сімейного законодавства [1] на часі є питання (проблема) кодифікації чинного законодавства про сільськогосподарську кооперацію. Зазначимо, що формування цілісної та збалансованої системи аграрного законодавства, яким визначається правовий статус сільськогосподарських кооперативів є тривалим та кропітким процесом. Безупинність такого процесу є головною запорукою формування стрункої, логічно завершеної системи земельного законодавства, а також безпосередньо впливає на якість проведення кодифікаційних робіт.

Базовими правилами та умовами проведення кодифікації є сформованість нормативно-правової бази, сталість аграрного законодавства, наявність науково-обґрунтованої концепції кодифікації. Коли ми говоримо про кодифікацію, то розуміємо процес систематизації різних нормативно-правових актів з метою пошуку всіх правових норм у певній галузі, вивчення їх змісту, проведення аналізу та упорядкування цих норм в єдиному нормативному акті, в результаті чого створюється системний нормативно-правовий акт у формі кодексу.

Поштовхом до активізації розвитку законодавства про сільськогосподарську кооперацію на сучасному етапі безсумнівно стало прийняття Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» від 21 липня 2020 року (далі - Закону) [2].

На основі аналізу Закону можна виділити наступні основні відносини, які були видозмінені та справляють значний вплив на правовий статус сільськогосподарських кооперативів:

- класифікація сільськогосподарських кооперативів. Відхід від традиційної класифікації сільськогосподарських кооперативів на виробничі та обслуговуючі;

- членські відносини. Скасування обов'язкової трудової участі члена виробничого кооперативу та впровадження нового поняття «»;

- земельні відносини. На відміну від попереднього Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» в редакції від 20 листопада 2012 року [3] чинний Закон фактично не визначає особливості земельно-правового статусу сільськогосподарських кооперативів і не регламентує земельні права та обов'язки членів кооперативу (зокрема особливостей правового режиму вкладів та внесків у формі земельних ділянок, механізмів користування та розпорядження земельними ділянками, які внесені в якості вкладів та внесків до статутного капіталу та фондів кооперативу тощо);

- управлінські відносини. Фактичне нівелювання принципу «один член – один голос» через впровадження можливості пропорційного голосування члена кооперативу залежно від його участі у господарській діяльності кооперативу або частки в обороті кооперативу та корегування функцій (компетенції) загальних зборів тощо.

Зазначені новели, які влучно були охарактеризовані науковцями, як «корпоративна ін'єкція» [4], докорінно змінюють правосуб'єктність сільськогосподарських кооперативів, а також жодним чином не узгоджуються з положеннями загального Закону України «Про кооперацію» від 10 липня 2003 року. При чому про відсутність єдиного підходу до кодифікації кооперативного законодавства, а також про хаотичний характер новел свідчить той факт, що Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» від 21 липня 2020 року фактично виведений за межі системи кооперативного законодавства України. Формальним підтвердженням цього факту є зміни, які були внесені до ст. 5 Закону України «Про кооперацію» і на підставі яких «Правові, організаційні, економічні та соціальні основи функціонування сільськогосподарської кооперації, а також порядок утворення і діяльності сільськогосподарських кооперативів, сільськогосподарських кооперативних об'єднань» були штучно «виведені» за межі регулювання основного закону про кооперацію. На користь цього висновку можна також навести положення статті 4 Закону, якими дублюється система основних принципів кооперації, визначених основним Законом України «Про кооперацію» (ст. 4).

Окреслені проблеми вказують на те, що загальне і спеціальне законодавство, яким визначається правовий статус сільськогосподарських кооперативів, потребує системного і науково обґрунтованого узгодження (кодифікації).

Література:

1. Концепція оновлення Цивільного кодексу України URL: <https://drive.google.com/file/d/1ExwdnngsmvpAZJtWi836Rr6-x1quaZJQ/view>

2. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 21 липня 2020 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-20#n333>

3. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України в редакції від 20 листопада 2012 року [втратив чинність] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/469/97-вр#Text>

4. Христина Григор'єва. Законодавство про сільськогосподарську кооперацію: наслідки «корпоративної ін'єкції». Підприємництво господарство і право. 2020. № 10. С. 73-77.

НЕДІЙСНІСТЬ ПРАВОЧИНІВ

Семен Васильович Резніченко,

к.ю.н., професор, професор

кафедри цивільно-правових дисциплін ОДУВС

Руслана Сергіївна Гринишена,

студентка 2-го курсу ОДУВС

Недійсними вважаються дії суб'єктів цивільного права, які спрямовані на встановлення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків, але не призводять до бажаних юридичних результатів через невідповідність вимогам закону.

Така недійсність виникає тоді, коли дія, здавалося б, схожа на правочин, не відповідає вимогам, які ставляться до юридичного факту, що визнається правочином. З одного боку, цей правочин не є юридично байдужим фактом, оскільки він спричиняє виникнення певних наслідків для сторін, але не тих, які бажали сторони.

Основою для визнання правочину недійсним є його невідповідність вимогам закону. Це правило деталізується в спеціальних нормах, які визначають конкретні підстави і наслідки визнання правочину недійсним.

Серед підстав можуть бути дефекти суб'єктного складу (особа, що укладає правочин, не має необхідної дієздатності), дефекти волі (невідповідність волі та волевиявлення), дефекти форми, а також незаконність і/або аморальність змісту та порядку укладення правочину (ст. 203, 215 ЦКУ).

Наявність дефектів, зазначених вище, призводить до недійсності правочину, за винятком ситуацій, коли порушено вимогу щодо форми, встановленої законом. Зазвичай, порушення простої письмової форми не призводить до недійсності правочину, але може ускладнити доведення його існування. Оскільки свідчення свідків не може бути використано для доведення правочину у випадку порушення письмової форми, необхідно знаходити письмові докази, аудіо- або відеозаписи і т.д.

Стаття 215 Цивільного кодексу розрізняє правочини як нікчемні та оспорювані. Нікчемним (або "абсолютно недійсним") вважається правочин, якщо його недійсність встановлена безпосередньо законом (ч. 2 ст. 215 ЦКУ).

Такі правочини вважаються недійсними з моменту укладення, оскільки їхня недійсність визначена законом і не вимагає вирішення судом (їх часто називають "мертвонародженими"). Проте в окремих випадках, передбачених законом, навіть нікчемні правочини можуть бути визнані судом дійсними за поданням сторін чи зацікавлених осіб. Наприклад, ст. 219 ЦКУ передбачає можливість судового визнання дійсним правочину, укладеного з порушенням нотаріальної форми [1].

Існує ще одна категорія недійсних правочинів, відома як оспорювані. Вони відрізняються від нікчемних правочинів тим, що вважаються дійсними, породжуючи цивільні права та обов'язки. Однак існує можливість оскарження їх дійсності стороною або іншою зацікавленою особою у судовому порядку. Норма закону не передбачає їхньої недійсності, але сторонам чи зацікавленим особам надається право звернутися до суду із заявою про визнання такого правочину недійсним. Прикладом оспорюваного правочину є правочин, вчинений фізичною особою, обмеженою у дієздатності. Для визнання його недійсним, піклувальник повинен подати позов до суду. Суд може визнати такий правочин недійсним, якщо встановить його суперечність інтересам підопічного, його сім'ї чи осіб, які підпадають під його обов'язок утримання (згідно зі ст. 223 ЦК).

При розгляді питань про визнання правочинів недійсними, важливо враховувати постанову Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 р. № 9 "Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними". Суди повинні застосовувати норми матеріального права залежно від предмета і підстав позову та вирішувати справи на їхній основі.

Нікчемний правочин або правочин, визнаний судом недійсним, вважається таким з моменту його вчинення (згідно зі ст. 236 ЦКУ). Оскільки визначення моменту, з якого правочин стає недійсним, має вирішальне значення, важливо звернутися до труднощів, пов'язаних із визначенням цього самого моменту. Проблема полягає в тому, що Цивільний кодекс не має загального правила щодо визначення моменту вчинення правочину, що вимагає ретельного аналізу його окремих норм та суті правочину.

Деякі статті Цивільного кодексу визначають момент вчинення правочину. Наприклад, ст. 211 ЦКУ зазначає, що правочин, який потребує державної реєстрації, вважається вчиненим з моменту його реєстрації. Згідно зі ст. 212 ЦКУ, правочини з відкладальною або скасувальною умовою набувають чинності з моменту виникнення відповідної умови.

Момент набуття чинності правочином може бути вказаний в самому правочині, вказівкою на конкретну дату, подію або закінчення певного періоду часу.

Якщо момент набуття чинності правочином не вказаний у самому правочині чи законі і не впливає з його змісту та суті, припускається, що права і обов'язки сторін виникають негайно після вчинення правочину. Наприклад, у договорі купівлі-продажу може бути достатньою умовою для виникнення права власності у покупця оплата покупної ціни і передача речі.

Якщо права та обов'язки за недійсним правочином мали наступити лише у майбутньому, суд визнає його припиненим на майбутній час. Це обумовлено тим, що на момент укладання та навіть розгляду справи про визнання правочину недійсним юридичні відносини між сторонами ще не виникли.

Треба зазначити, що недійсним може бути визнано лише вже укладений правочин.

У випадках, коли сторони ще тільки перебувають на етапі переговорів і при цьому порушили закон, питання щодо юридичної значущості їхніх дій вирішується згідно з правилами, що регулюють порядок укладення правочи-

нів. Тут може йтися про визнання правочину таким, що не відбувся, компенсацію збитків тощо, але не про визнання його недійсним. Однак для визнання правочину недійсним не обов'язково, щоб він був вже виконаним. Факт виконання або невиконання укладеного правочину має значення саме для визначення наслідків його визнання недійсним. Якщо за недійсним правочином передбачалося лише майбутнє настання прав та обов'язків, то можливість їхнього настання в майбутньому виключається (згідно з ч. 2 ст. 236 ЦК). Іншими словами, якщо змісту правочину випливає, що його може бути припинено лише в майбутньому, його дія припиняється на майбутнє.

Література:

1. Дзера І. Поняття та правова природа недійсних правочинів. *Підприємство, господарство та право*. 2018. № 11. С. 21-25.
2. Тур О.Т. Недійсність правочинів, зміст яких не відповідає вимогам закону. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 10. С. 178 -181.
3. Таш'ян Р.І. Особливі підстави недійсності правочинів під час війни. *Нове українське право*. 2022. № 3. С. 49-52.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ

Валерія Максимівна Сахно, студентка

Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Олена Володимирівна Церковна,

к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Одеського державного університету внутрішніх справ

На сьогоднішній день фундаментальним показником розвитку суспільства і його соціально-економічної структури є інтелектуальна діяльність. Саме результати творчої активності, такі як твори мистецтва, наукові відкриття, винаходи, стають визначальними факторами, дозволяючи учасникам, будь то творці інтелектуальних продуктів або законні правовласники, зайняти провідні позиції в конкурентній економічній боротьбі. Цей успіх також призводить до зміцнення позицій держав, що надають відповідні умови для розкриття інтелектуального, науково-технічного і творчого потенціалу. Тому не дивно, що право інтелектуальної власності є доволі динамічною галуззю права, оскільки гнучко розвивається у відповідь на зміни в технологічній сфері.

Прийняття у 2003 році Цивільного Кодексу України стало проривним для даної галузі права, оскільки йому була відведена окрема 4 книга, де і можемо знайти чинне наразі визначення даному поняттю у статті 418, яка зазначає, що право інтелектуальної власності – це непорушне право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або інший об'єкт права інтелектуальної власності [2].

Окрім законодавчих актів, регулювання в галузі права інтелектуальної власності відбувається через підзаконні нормативно-правові акти, такі як постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, накази та розпоря-

дження Міністерств і відомств України, рішення органів місцевого самоврядування, а також накази підприємств, установ і інших організацій.

Хоча законодавство і намагається розвиватися пропорційно розвитку інформаційного суспільства, не буде перебільшенням сказати, що процес адаптації до прогресу часто займає багато часу. Так, поява і розвиток штучного інтелекту може вимагати створення додаткового розділу у сфері інтелектуальної власності, що потребує відповідного законодавчого регулювання [3, С.7].

Варто зазначити, що у вітчизняному законодавстві вже були зроблені перші кроки для впровадження законного контролю сучасних інформаційних технологій: у 2020 році Розпорядженням КМУ було схвалено Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні, яка зазначає, що штучний інтелект – це організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації. Ця ж концепція надає перелік проблем, з якими наразі стикається дана сфера, серед яких зокрема виділено відсутність або недосконалість правового регулювання штучного інтелекту [4].

Отож, стає очевидним, що штучний інтелект має потенціал суттєво вплинути на право інтелектуальної власності, оскільки він може генерувати нові твори, незалежно від галузі, а може використовуватися для створення нових форм власності, таких як комп'ютерні програми та бази даних. В такому випадку авторство в контексті творів, винаходів чи будь-яких інших результатів інтелектуальної діяльності, створених за допомогою штучного інтелекту, вимагає вдумливого розгляду, оскільки авторство традиційно передбачає творчу участь саме людини в інтелектуальній діяльності, що, своєю чергою, викликає питання про те, кому належать авторські права на результати, які виникли через використання штучного інтелекту. Відповідь на нього стає складним завданням у світі, де взаємодія між людиною та штучним інтелектом стає все більш нероздільною [5].

На нашу ж думку, важливе значення має саме доля впливу роботи штучного інтелекту на результат. Якщо нейромережа повністю генерує якийсь текст, то важко вважати його інтелектуальною власністю людини, яка дала їй таке завдання. Але ситуація може змінитися, якщо особа вносить значний внесок у створення тексту: визначає тему, дає нейромережі додаткові інструкції або редагує отриманий текст.

Відомо, що концепція нейромережі ґрунтується на навчанні, аналізі, переробленні існуючих даних для створення унікального результату, але така генерація має свої особливості, оскільки новий об'єкт не підпадає під режим похідного твору, визначення якого наведено у Законі України «Про авторське право і суміжні права». Закон зазначає, що похідний твір є результатом творчої перероблювання існуючого твору без завдання шкоди його охороні, тобто похідний твір не копіює фактичний вигляд первинного твору, а лише використовує його у процесі творчого перероблення [6]. У випадку генерації нейромережею вихідної інформації виникає питання у визначенні оригінального твору, який слугує основою для модифікації, тобто постає проблема

визначення точного джерела, яке було використано для створення нового твору, оскільки сам процес генерації важко пов'язати із конкретним вихідною працею [7, С. 26-27].

Таким чином, штучний інтелект слід розглядати як інструмент, що розширює можливості творчості, але не як засіб недобросовісного користування задля задоволення власних інтересів, що потребували б в ідеалі «людського» розуму.

Попри важливість технологічних досягнень і їх роль в суспільному розвитку, використання цифрових технологій для створення результатів інтелектуальної діяльності якоюсь мірою призводить до зниження цінності творчості людини. Те, що раніше вважалося унікальною рисою людського таланту, сьогодні може бути реалізовано машиною, підкреслюючи необхідність концептуальних змін у правовому регулюванні права інтелектуальної власності.

Література:

1. Конституція України від 01.01.2020, №254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. ст.141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
3. Світличний О.П. Право інтелектуальної власності: підручник. К.: НУ-БіП України. 2017. 356 с.
4. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
5. Клян А. Правове регулювання штучного інтелекту в Україні та світі. *GOLAW*. URL: <https://golaw.ua>.
6. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX: станом на 15.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
- 7.Штефан А.С. Авторське право і суміжні права: особливості правової охорони, здійснення та захисту: монографія (НДІ інтелектуальної власності НАПрНУ). Київ: ТОВ “НВП Інтерсервіс”. 2017. 150 с.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ УСИНОВЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*Середницька І.А., к.ю.н., доцент, доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін ОДУВС
Марола К.В., студентка 4-го курсу
факультету №1 Інституту права та безпеки ОДУВС*

30 вересня в Україні відзначається День усиновлення як важливий символ благополуччя суспільної уваги та підтримки у справах усиновлення, яке відіграє ключову роль у забезпеченні прав кожної дитини, зможе забезпечити їй не лише проживання в новому домі, а й надати психологічну підтримку, любов та можливість розвитку в стабільному сімейному середовищі.

За інформацією державної платформи «Діти війни» станом на 3 грудня 2023 року, 511 українських дітей загинули, 1152 – дістали поранення, 2230 –

зникли. 19546 дітей російський агресор депортував, повернути вдалося лише 387 [1], але всі ми розуміємо, що дані показники далеко не є остаточними. Слід зазначати, що дана статистика не містить показань, щодо даних про дітей сиріт і таких, що залишились без батьківської опіки, а таких в Україні понад 68 тисяч. Національна соціальна служба України повідомляє - під час війни без батьківського піклування залишилося понад 4,5 тисячі дітей [2].

Питання усиновлення регламентується положеннями Сімейного кодексу України та Порядком провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей.

Незважаючи на жакхливі реалії нашого часу, процес усиновлення здійснюється на загальних підставах відповідно до чинного законодавства. Не існує ніякої спрощеної процедури, яка могла б пришвидшити процес, адже це навпаки порушить найвищі інтереси дитини. Але, все-таки, інститут усиновлення зазнав певних змін від початку повномасштабної війни.

Упродовж першого місяця, коли Україна зазнала удару від країни-агресора, процедура усиновлення була призупинена, адже проблематично було дотримуватись певної послідовності дій. Усиновлення було недоступно як для українців, так і для іноземців.

Перші зміни до процедури усиновлення були внесені Постановою Кабінету Міністрів України №618 від 24 травня 2022 року [3], у якій був визначений перелік необхідних документів та порядок дій, як забрати усиновлену дитину під час введення на території України надзвичайного або воєнного стану, якщо дитина тимчасово переміщена за межі України.

Надалі були внесені зміни 31 травня 2022 року Постановою Кабміну №636 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо цифровізації процесів влаштування дітей у сімейні форми виховання» [4], завдяки якій був доопрацьований єдиний електронний банк даних, що ведеться в Єдиній інформаційно-аналітичній системі «Діти», а також Єдиного державного вебпорталу електронних послуг. Нововведення мали полегшити процес подання та отримання необхідних документів майбутнім усиновлювачам, пришвидшити процес перевірки даних, тобто спростити саму процедуру.

3 9 вересня 2022 року громадяни України мають можливість подати заявку на консультацію з усиновлення дитини на порталі «Дія», так як з'явилась нова послуга «Усиновлення» [5]. Сподіваємось, що найближчим часом можливо буде й надавати заяву на статус кандидата на усиновлення, що значно полегшить процедуру.

10 вересня 2022 року уряд вніс зміни до «Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини». Міністерством соціальної політики України було розширено підстави для надання статусу дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування, дітям, батьки яких:

— не виконують свої обов'язки з виховання та утримання дитини з причин перебування батьків на територіях, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні)/тимчасово окупованій території;

- перебувають у розшуку як зниклі безвісти за особливих обставин або визнані такими, що зникли безвісти за особливих обставин;
- є військовополоненими (перебувають у полоні держави-агресора);
- позбавлені особистої свободи (затримані, взяті у заручники) органами влади держави-агресора[6].

Водночас при отриманні статусу дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування, відповідно до зазначених вище підстав, така дитина не може бути усиновленою, але може бути влаштована до родини або особи, яка проживає самостійно і відповідає таким вимогам:

- українське громадянство;
- перебування у безпечному місці на території України;
- можливість гарантувати безпеку дитині, забезпечити її їжею, одягом, доступом до медичних, освітніх послуг відповідно до віку та індивідуальних потреб;
- фінансова спроможність забезпечувати потреби дитини;
- наявність житла, біля якого немає стратегічних чи військових об'єктів;
- наявність у помешканні місця для сну та відпочинку дитини [7; 8].

Слід зауважити, що така можливість надається дитині на період до возз'єднання її зі своєю родиною або прийняття рішення про надання дитині статусу дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування.

Отже, з початку ведення воєнного стану Уряд адаптував процедуру усиновлення до умов та реалій воєнного часу, і по сьогоднішній день намагається удосконалити та покращити інститут усиновлення, щоб забезпечити права кожної дитини [9]. Порядок усиновлення під час воєнного стану не відміняє, а лише доповнює ті статті Сімейного Кодексу України, котрі визначають цей процес у мирний час.

Література:

1. Державний портал розшуку дітей «Діти війни». URL: <https://childrenofwar.gov.ua/>
2. Усиновлення: особливості воєнного стану. *Армія INFORM* – онлайн-медіа Міністерства оборони України. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/01/08/usynovlennya-osoblyvostivoyennogo-stanu/>
3. Про внесення зміни до Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей: Постанова Кабінету Міністрів України від 24 травня 2022 р. № 618 Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/618-2022-%D0%BF#Text>
4. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо цифровізації процесів влаштування дітей у сімейні форми виховання: Постанова Кабінету Міністрів України від 31 травня 2022 р. № 636. Київ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/636-2022-%D0%BF#Text>
5. Подати заявку на консультацію з усиновлення дитини можна на порталі Дія. *Міністерство цифрової трансформації України*. URL:

<https://thedigital.gov.ua/news/podati-zayavku-na-konsultatsiyu-z-usynovlennya-ditini-mozhna-na-portali-diya>

6. Міністерство соціальної політики України. Уряд вніс зміни до Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини від 10 вересня 2022 р. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/22186.html> (дата звернення: 06.03.2023)

7. Захист прав дітей під час війни. Як прихистити дитину під час війни? URL: <https://dity.msp.gov.ua/prihistok>

8. Кондрат'єва Л. Законодавче регулювання усиновлення під час війни. 20 лютого 2023 р. CHERNIVTSI LAW SCHOOL. URL: <https://law.chnu.edu.ua/zakonodavche-rehuliuвання-usynovlennia-pid-chas-viiny/>

9. Мирза С.С. Усиновлення у період воєнного стану: проблеми та перспективи. Захист прав людини в Україні в умовах воєнного стану: матеріали II-ї міжнародної науково-практичної конференції. ДДУВС, (Дніпро, 24 червня 2022 р.). С. 117-119. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/search?query=%D0%9C%D0%B8%D1%80%D0%B7%D0%B0%20%D0%A1.%D0%A1>.

ЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Олександра Василівна Ткаченко,
курсант 4 курсу факультету № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Оксана Григорівна Бортнік,**
доцент, канд. юрид. наук., доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін факультету № 4
Харківського національного університету внутрішніх справ

Відповідно до ст. 2 ЦПК України завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Відповідні завдання та мета відображають європейські стандарти належного правосуддя з цивільних справ, якими зобов'язані керуватись Суд та учасники судового процесу. Загальні напрямки, які визначають засоби виконання завдань цивільного судочинства, є його засади (принципи). Принципи визначають сутність галузі цивільного процесуального права. Звертаючись до принципів, ми відкриваємо двері до цілісності та логічної будови цієї галузі права.

Значення принципів полягає в тому, що вони виступають як невід'ємна ланка у формуванні інструментів правосуддя в цивільних справах, несуть на собі відповідальність за забезпечення справедливості, відповідності нормам права та моральним цінностям суспільства [1, с.92]. Без дотримання принци-

пів у їх взаємозв'язку неможливо уявити ефективний цивільний процес та, як наслідок, ефективний захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави, оскільки вони надають узгодженість інститутам і нормам, визначають їхню спрямованість.

Принципи не лише визначають зміст норм цивільного процесуального права, але й створюють можливість оцінки діяльності суду та учасників цивільного судочинства з точки зору їх завданням правосуддя з цивільних справ, дотримання під час цивільної процесуальної діяльності права на справедливий суд.

Принципи є загальновизнаними та обов'язковими для будь-якого правової системи, незалежно від політичного режиму країни. Розуміння та вивчення цих принципів є надзвичайно важливими для кожного, хто цікавиться цивільним процесуальним правом, оскільки вони визначають його душу і роль у суспільстві [2, с.78]. Визначення поняття принципів цивільного процесуального права важливе і для теоретичного, і для практичного розуміння. Питання щодо їх наукового визначення та систематизації, включаючи класифікацію, характеристики окремих принципів та їх груп, залишається актуальним.

Під час розгляду теоретичних аспектів принципів цивільного судочинства важливо враховувати їх практичне значення. Принципи цивільного судочинства мають знаходити своє місце в механізмі правового регулювання, орієнтуючись на реальні потреби та ситуації у правозастосуванні. Важливо виділити та продемонструвати практичний потенціал цих принципів під час розгляду конкретних цивільних справ.

Різноманітність підходів до розуміння принципів у сфері цивільного процесуального права виникає через складність цього правового явища. Принципи права відзначаються своєю складністю і тому їх розуміння може бути різним в залежності від того, яку праворозуміння враховується: нормативне або природно-правове. Сучасний підхід до розуміння принципів має враховувати обидва ці підходи одночасно.

Значення принципів в цивільному судочинстві виявляється в їхній ролі у регулюванні здійснення процесуальної діяльності, поведінки всіх її учасників для досягнення мети цивільного судочинства.

Значення принципів можна відобразити наступним чином:

- є важливою умовою для вдосконалення чинного цивільного процесуального законодавства та роботи судів, допомагаючи виявляти прогалини та дефекти у правовому регулюванні поведінки суду і учасників судового процесу;
- сприяють правильному тлумаченню та застосуванню цивільних процесуальних норм, допомагають заповнити правові прогалини, сприяючи судам знайти адекватні рішення ;
- суди повинні керуватися принципами під час розгляду і вирішення цивільних справ, а будь-яке відхилення від них може призвести до неправомірних та необґрунтованих рішень;
- сприяють належній організації судової діяльності та правильній поведінці учасників судового процесу; в

- визначають напрямки розвитку цивільного судочинства і цивільного процесуального законодавства, відповідно до правової політики країни в сфері юстиції та судового захисту [3, с.923].

Отже, принципи цивільного процесуального права представляють собою ключові ідеї та основні правові положення, які мають визнання на міжнародному рівні та закріплені в національних нормах цивільного процесуального права. Вони є основою для розвитку галузі цивільного процесуального права, визначають характер цієї галузі. Принципи також слугують правовим орієнтиром для діяльності суду та учасників цивільного судочинства, спрямованої на виконання завдань цивільного судочинства.

Література:

1. Цивільне процесуальне право України (Загальна частина): підруч. О.В. Гетманцев, Л.А. Кондрат'єва, Л.А. Остафійчук, А.Л. Паскар, І.Ю. Татулич; за ред. О.В. Гетманцева. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022, 412 с.
2. Теоретичні проблеми цивільного процесуального права : підручник за заг. ред. М. М. Ясинка. Київ : Алерта, 2016. 734 с.
3. Кройтор В. Розвиток принципу процесуальної рівноправності сторін у цивільному судочинстві України. Liber Amicorum. Вячеслав Комаров за ред. Т. Комарової. Харків: Право, 2020. С. 922–940.

СУДОВА ПРАКТИКА У СПРАВАХ ПРО ВИТРЕБУВАННЯ МАЙНА В ПОРЯДКУ СТ.388 ЦК УКРАЇНИ

Олександр Миколайович Холод,

*аспірант кафедри трудового, земельного та господарського права
Одеського державного університету внутрішніх справ, адвокат
Науковий керівник : Володимир Ігорович Дришлюк,
к.ю.н., доцент, завідувач кафедри трудового, земельного
та господарського права інституту права та безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Правоохоронні органи відіграють визначну роль у реалізації демократичних принципів правової держави, що має практичне відображення при захисті прав та інтересів суб'єктів правовідносин, зокрема у справах щодо незаконного вилучення з володіння осіб нерухомого майна внаслідок шахрайських дій.

Так, правоохоронними органами здійснюється прийом та реєстрація заяв (повідомлень) про кримінальні правопорушення, збираються, перевіряються та оцінюються докази з метою встановлення фактичних обставин, зокрема заволодіння чужим майном шляхом обману чи зловживання довірою (шахрайство), в порядку статті 190 КК України, підроблення документів в порядку статті 358 КК України.

Встановлення фактичних обставин заволодіння чужим майном шляхом шахрайських дій не є преюдиційним фактом при розгляді цивільних справ за

позовом колишнього власника до добросовісного набувача в порядку статті 388 ЦК України. Разом з тим, встановлені правоохоронними органами фактичні обставини вибуття майна з володіння власника шляхом шахрайських дій в кримінальному провадженні мають вагоме значення для захисту прав добросовісного набувача такого майна. Саме фактичні обставини та умови за яких здійснювалось відчуження нерухомого майна в цій категорії справ входить до предмету доказування в рамках спорів щодо витребування майна у добросовісного набувача в порядку статті 388 ЦК України [1], які в наступному будуть розглядатись в порядку цивільного або господарського судочинства.

Зазначені обставини будуть мати визначальне значення для вирішення спору між добросовісним набувачем та колишнім власником майна, оскільки наразі в судовій практиці все частіше почали застосовуватись принципи закріплені у міжнародних нормах щодо необхідності пошуку судами справедливого балансу між загальним інтересом суспільства та вимогами захисту основоположних прав конкретної особи.

Так, Верховним Судом у постанові Великої Палати від 21 вересня 2022 року у справі № 908/976/19 [2] звернуто увагу на необхідність прямого застосування при вирішенні спорів статті 1 Першого протоколу до Конвенції, відповідно до якого будь-яке втручання державного органу у право на мирне володіння майном повинне бути законним. Вимога щодо законності у розумінні Конвенції вимагає дотримання відповідних положень національного законодавства та відповідності принципів верховенства права, що включає свободу від свавілля. Будь-яке втручання державного органу у право на мирне володіння майном повинне забезпечити справедливий баланс між загальним інтересом суспільства та вимогами захисту основоположних прав конкретної особи. Необхідного балансу не вдається досягти, якщо на відповідну особу буде покладено індивідуальний та надмірний тягар. Іншими словами, має існувати обґрунтоване пропорційне співвідношення між засобами, які застосовуються, та метою, якої прагнуть.

Прийняття рішення, за наслідком якого добросовісний набувач всупереч приписам статті 388 ЦК України втрачає такий статус, а відтак втрачає майно і сам змушений шукати способи компенсації своїх втрат, Верховним Судом визнається неприйнятним оскільки покладає на добросовісного набувача індивідуальний і надмірний тягар. Цілком справедливо, що не може добросовісний набувач відповідати у зв'язку з порушеннями інших осіб (продавця чи осіб, які його представляють у силу вимог закону), допущеними в межах процедур, спеціально призначених для запобігання шахрайству при вчиненні правочинів з нерухомим майном, крім випадків передбачених у статті 388 ЦК України.

Крім того, Великою Палатою Верховного Суду зверталась увага у постанові від 6 липня 2022 року у справі № 914/2618/16 [3] на те, якщо спірне майно є об'єктом нерухомості, то для визначення добросовісності його набувача, крім приписів ЦК України, слід застосовувати спеціальну норму пункту 1 частини першої статті 2 Закону України «Про державну реєстрацію речових

прав на нерухоме майно та їх обтяжень», відповідно до якої державна реєстрація речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень – офіційне визнання і підтвердження державою фактів набуття, зміни або припинення речових прав на нерухоме майно, обтяжень таких прав шляхом внесення відповідних відомостей до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. Отже, якщо добросовісна особа, тобто та, яка не знала та не могла знати про існування обтяжень речових прав на це майно або про наявність на нього речових прав третіх осіб, придбаває нерухоме майно у власність або набуває інше речове право на нього, то вона вправі покладатися на відомості про речові права інших осіб на нерухоме майно та їх обтяження (їх наявність або відсутність), що містяться у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно.

Тому за відсутності в цьому реєстрі відомостей про права інших осіб на нерухоме майно або їх обтяжень особа, яка добросовісно покладалася на ці відомості, тобто не знала і не могла знати про існування таких прав чи обтяжень, набуває право на таке майно вільним від незареєстрованих прав інших осіб та обтяжень.

Отже, вирішуючи питання про витребування спірного майна, визначальними критеріями які підлягають дослідженню є поведінка сторін правочину, зокрема добросовісність, правомірність, починаючи зі стадії, яка передує його вчиненню, про що зазначалось у постанові Великої Палати Верховного Суду від 20 липня 2022 року у справі № 923/196/20 [4].

Таким чином, розглядаючи справи щодо застосування положень статті 388 ЦК України у поєднанні з положеннями статті 1 Першого Протоколу до Конвенції, з урахуванням усіх встановлених обставин справи мають бути наявними підстави для втручання у мирне володіння майном особи, що набула це майно за відплатним договором, виходячи з принципів мирного володіння майном, а також надана оцінка тягаря, покладеного на цю особу таким втручанням. Як зазначалось у постанові Великої Палати від 14 грудня 2022 року в справі № 461/12525/15-ц [5] такими обставинами можуть бути, зокрема, підстави та процедури набуття майна добросовісним набувачем, порівняльна вартість цього майна з майновим станом особи, спрямованість волевиявлення учасників правовідносин та їх фактичні наміри щодо цього майна тощо.

Наведений огляд судової практики надає підстави стверджувати, що порушення кримінального провадження за фактом шахрайських дій не є безумовною підставою позбавлення добросовісного набувача майна і потребує встановлення фактичних обставин в кожному конкретному випадку, в тому числі з урахуванням зібраних доказів в кримінальному провадженні і подальшого судового розгляду захисту прав добросовісного набувача.

Література:

1. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]. – [Режим доступу]: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>;
2. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 21 вересня 2022 року справа № 908/976/19 [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108930841>

3. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 6 липня 2022 року справа № 914/2618/16 [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105190861>

4. Постанова Велика Палата Верховного Суду від 20 липня 2022 року справа № 923/196/20 [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105852862>

5. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 14 грудня 2022 року справа № 461/12525/15-ц [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109046336>

ПРАВО ТА ШЛЯХИ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

*Хоменко Анна Романівна,
Курсант 2 курсу факультету №4
Харківського національного
університету внутрішніх справ*

В еру цифрової трансформації та глобалізації, де віртуальний простір Інтернету пронизує всі сфери нашого життя, питання захисту персональних даних стає невідкладним. З кожним кліком, обміном повідомленням чи використанням онлайн-сервісу ми залишаємо свій електронний слід, викладаючи частину свого життя на віртуальний огляд, цим самим нашо́вхуємо себе на небезпеку. У цьому контексті дослідження захисту персональних даних у мережі Інтернет стає об'єктом серйозного вивчення.

З 1998 року в країнах Європейського Союзу була утворена єдина уніфікована система захисту персональних даних. У європейському законодавстві під захистом особистих прав суб'єктів на персональні дані розуміється впровадження комплексу, перш за все, юридичних заходів, а вже потім організаційних, режимних та технічних інструментів. Технічні заходи та засоби захисту спрямовані на гарантію безпеки самого процесу обробки персональних даних, а не лише прав суб'єктів цих даних, і розглядаються як додатковий елемент. Застосування цих заходів регулюється відповідним законодавством та міжнародними стандартами в галузі інформаційної безпеки.

Право на захист персональних даних та конфіденційність представляє собою ключовий аспект основних прав та свобод людини, що стає особливо вагомим з моменту визнання статтею 32 Конституції України права на невтручання у особисте життя. Забороняється збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, що визначені законом, та тільки в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.[2]

Право на захист персональних даних та конфіденційність особистої інформації є частиною права на недоторканість особистого життя, визначеного Цивільним кодексом України як особисте немайнове право. Це включає в

себе свободу визначення фізичною особою своєї поведінки у приватній сфері та право збереження у таємниці обставин свого особистого життя (відповідно до статей 270, 271, 301 Цивільного кодексу України). Це право є непорушним і недоступним для відмови, а також невід'ємним усієї особи.[1]

Законодавством зазначено, що поширення особистої інформації не є правомірним вчинком, наприклад Цивільний кодекс наголошує, що фізична особа має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію, але збирання, зберігання, використання і поширення інформації про особисте життя фізичної особи без її згоди не допускаються, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Фізична особа, яка поширює інформацію, зобов'язана переконатися в її достовірності.[3]

Забезпечення конфіденційності та цілісності персональної інформації набуває стратегічної важливості у контексті зростаючої кількості кіберзагроз, ідентифікаційної крадіжки та недостовірної обробки даних. Високий рівень захисту персональних даних є запорукою для створення довіри в інтернет-середовищі та розвитку цифрового економічного простору. На сьогодні існує велика кількість шахраїв, тому захист персональних даних в мережі інтернет є важливою частиною для безпечного користування. Є декілька шляхів та етапів захисту.

1. Використання шифрування. Застосування технологій шифрування дозволяє перетворювати інформацію у незрозумілий для сторонніх формат, забезпечуючи її конфіденційність під час передачі через мережу.

2. Двоетапна аутентифікація. Використання двоетапної аутентифікації додає додатковий шар захисту, вимагаючи від користувача, крім пароля, підтвердження через інший пристрій, або метод, що зменшує ризик несанкціонованого доступу.

3. Регулярні оновлення та патчі. Забезпечення постійного оновлення програмного забезпечення та встановлення необхідних патчів допомагає у закритті вразливостей, що можуть бути використані для атак.

4. Використання віртуальних приватних мереж (VPN). VPN дозволяє шифрувати трафік та приховати реальну IP-адресу, що робить складнішим відстеження та доступ до особистих даних.

5. Правильне керування паролями. Використання сильних та унікальних паролів для різних сервісів, а також їх періодична зміна, зменшує ризик несанкціонованого доступу.

6. Системи управління доступом. Застосування систем контролю доступу, які обмежують права користувачів та надають доступ лише до необхідних ресурсів.

7. Освіта та свідомість користувачів. Здійснення навчань і наголошення на свідомому використанні мережі допомагає уникнути ризиків та підвищити рівень кібергігієни серед користувачів.

У висновок можу сказати, що важливо вдосконалювати та адаптувати правові механізми для врахування стрімкого розвитку технологій та зміни

парадигми використання особистих даних. Створення гармонійного законодавчого середовища вимагає поєднання гнучкості та точності, щоб не тільки ефективно регулювати, але й сприяти інноваціям. З іншого боку, визначальним є важливість міжнародного співробітництва та розроблення стандартів, що дозволяють уникнути юридичних перешкод для захисту персональних даних на глобальному рівні. Тільки шляхом спільних зусиль можна забезпечити повагу до особистої інформації та підтримувати цифровий прогрес. Невід'ємною частиною висновку є визначення потреби у постійному моніторингу та оновленні наукових та правових підходів до захисту персональних даних, оскільки технології постійно розвиваються, а потреби суспільства еволюціонують. Тільки через неперервну рефлексію та адаптацію можемо забезпечити ефективний захист особистої інформації у вимірах сучасного цифрового часу.

Література:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV Відомості Верховної Ради України. – 2003. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 17.10.2023).
2. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 17.10.2023).
3. Закон № 383 - Закон України від 03.07.2013 р. № 383-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення системи захисту персональних даних». <https://zakon.rada.gov.ua/go/383-18?shem=ssusba> (дата звернення: 17.10.2023).

ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Олена Володимирівна Церковна,

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Уляна Сергіївна Косарь,

*студентка 4-го курсу
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Говорячи про актуальність даної теми, неможливо оспорювати той факт, що моральна шкода громадянам України внаслідок збройної агресії РФ завдається ще з 2014 року, але від 24 лютого 2022 року вона набула ще ширших масштабів. Кожному українцю, в більшій чи меншій мірі було завдано душевних страждань. Згідно зі ст. 23 Цивільного кодексу України фізичний біль і страждання, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; душевні страждання, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; душевні страждання, яких фізична особа зазнала у зв'язку із

знищенням чи пошкодженням її майна; приниження честі та гідності фізичної особи завдають їй моральної шкоди [1].

В загальному, хоч і інститут відшкодування моральної шкоди закріплений в національному законодавстві, проте його практична реалізація породжує багато проблематичних питань, які потребують більш детального регулювання. На жаль, на даний час немає чітко врегульованих та відшліфованих механізмів та алгоритмів, за допомогою яких особа може отримати відшкодування моральної шкоди саме через агресію рф. Якщо відшкодувати майнову шкоду з практичного боку можливо, то питання відшкодування моральної шкоди породжує більше запитань, аніж відповідей.

До того ж, з огляду на те, що бойові дії на території України ще тривають, постають певні труднощі щодо відшкодування шкоди у формі репарації, контрибуції та ін. Безперечно, що після перемоги України буде розпочато процес відшкодування всієї шкоди, завданої рф.

Проте, деякі механізми відшкодування моральної шкоди все ж таки висвітлені в практиці Верховного Суду України.

Перш ніж перейти до огляду практики Верховного Суду щодо відшкодування шкоди, завданої війною, варто зазначити, що право на життя врегульоване статтею 2 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Незважаючи на норми статті 2 Конвенції та триваючу вже 10 років війну, на законодавчому рівні й досі не врегульовані підстави для відшкодування шкоди, заподіяної війною, та її процедура.

Необхідно зазначити, що актуальним є питання щодо того, хто зобов'язаний відшкодовувати завдану шкоду, Україна, як гарант позитивного матеріального обов'язку чи рф, як держава-агресор. Так, у справі № 423/847/20 позивачка звернулась до суду із позовом до Держави України в особі Кабінету Міністрів України, Державної казначейської служби України про відшкодування шкоди, завданої смертю фізичної особи і пораненням. У постанові від 08 лютого 2023 року у справі № 423/847/20 Верховний Суд погодився із висновками суду апеляційної інстанції про те, що відсутні підстави для відповідальності Держави України за неналежне виконання позитивного матеріального обов'язку щодо гарантування права на життя.

У справі № 233/2082/21 позивачка також звернулась до суду з позовом до Держави Україна в особі Кабінету Міністрів України, Державної казначейської служби України про відшкодування шкоди. Судами попередніх інстанцій встановлено, що внаслідок збройної агресії позивачка була вимушена залишити місце свого постійного проживання та є внутрішньо переміщеною особою. Позивачка зазначала, що через неможливість використання власної квартири їй було завдано збитки, які вона розраховує виходячи із середньої вартості оренди подібної квартири за період неможливості користування майном на тимчасово окупованій території. Крім того, у зв'язку із необхідністю прилаштовуватись до нових умов життя, шукати додаткові кошти на оренду житла їй завдано моральної шкоди.

Проаналізувавши практику ВСУ, можна дійти висновку про те, що за завдання моральної шкоди не може бути відповідальною Україна, оскільки позивачі постраждали від дій рф.

Досить цікавою є судова практика відшкодування моральної шкоди саме шляхом подачі позовів до рф, але тут є проблематичним те, що кожна держава має та званий «судовий імунітет», який гарантується ст. 79 ЗУ «Про міжнародне приватне право».

Проте, ситуація кардинально змінилась після прийняття Верховним Судом Постанови від 14 квітня 2022 року у справі №308/9708/19. За обставинами цієї справи, жінка звернулася до суду з позовом до рф про відшкодування моральної шкоди у зв'язку із загибеллю на війні чоловіка. Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову, посилаючись на те, що рф не може бути відповідачем по справі з огляду на інститут «судового імунітету». Апеляційним судом було зупинено провадження у справі. Не погоджуючись із цією позицією, позивачка звернулася до Верховного Суду. Переглядаючи справу в касаційному порядку, Верховний Суд зазначив: «Після початку війни в Україні з 2014 року суд України, розглядаючи справу, де відповідачем визначено рф, має право ігнорувати імунітет цієї країни та розглядати справи про відшкодування шкоди, завданої фізичній особі в результаті збройної агресії рф. З огляду на те, що в Україні введено воєнний стан, у зв'язку з триваючою повномасштабною збройною агресією рф проти України, чим порушено її суверенітет, отримання згоди рф бути відповідачем у цій справі наразі є недоречним. Зупинення провадження у справі призведе до безпідставного зволікання з розглядом справи, що не сприятиме якнайкращому захисту інтересів позивача». Висновок Верховного Суду докорінно змінив судову практику. З моменту його прийняття в українських судах стрімко зросла кількість позовів проти рф. Більшість таких позовів наразі задовольняються судами [5].

Отже, в Україні на законодавчому рівні й досі не врегульовано питання відшкодування моральної шкоди, заподіяної фізичним особам внаслідок війни. У зв'язку з цим, фізичні особи змушені шукати захисту в судах, апелюючи в деяких випадках невиконанням державою обов'язків по забезпеченню їхніх прав. Міжнародні суди і трибунали також мають обмежену компетенцію і не пропонують ефективного механізму виконання рішень. Можливо, після перемоги України будуть реалізовані шляхи та способи відшкодування завданої шкоди на національному та міжнародному рівнях, але наразі дана проблема породжує більше питань, аніж відповідей.

Література:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст.23. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

3. Огляд практики Верховного Суду щодо відшкодування шкоди внаслідок війни: веб-сайт. URL: https://jurliga.ligazakon.net/ru/analytics/219512_oglyad-praktiki-verkhovnogo-sudu-shchodo-vdshkoduvannya-shkodi-vnasldok-vynilyad-praktiki-verkhovnogo-sudu-shchodo-vdshkoduvannya-shkodi-vnasldok-vyni

4. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005р. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 32. ст. 422. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>

5. Можливості та перспективи індивідуальних позовів проти рф – веб-сайт. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/mozhlyvosti-ta-perspektivi-individualnih-pozoviv-proti-rf.html>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ РОДИН ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: АНАЛІЗ СВІТОВИХ ПРАКТИК

Цюпка Дар'я,

*здобувачка вищої освіти 3-го курсу 307 взводу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування*

Сучасні воєнні конфлікти поставили перед суспільством надзвичайні виклики, зокрема щодо забезпечення соціального захисту військовослужбовців та їхніх родин. Україна, знаходячись в умовах воєнного стану, стикається з особливо складними умовами, де родини військових, що перебувають на передовій, зазнають великого стресу та ризику втрат. Війна також призводить до масової евакуації мирного населення, що потребує негайної соціальної підтримки.

Уряд України вживає багато заходів для забезпечення соціального захисту цих категорій населення, включаючи фінансову допомогу, медичне обслуговування, житлову підтримку та психологічну реабілітацію. Державні програми спрямовані на адаптацію та підготовку військовослужбовців до повернення до мирного життя.

Невід'ємною частиною ефективного соціального захисту є створення умов для успішної реінтеграції військових у цивільне життя. Це включає доступ до освіти, ринку праці та підтримку підприємництва. Забезпечення соціального захисту родин військовослужбовців не лише сприяє їхньому благополуччю, а й є важливим для забезпечення стабільності та військової готовності країни в цілому. Вирішення цієї проблеми стає надзвичайно актуальним у сучасному геополітичному контексті, де загрози безпеці вимагають зосередженого підходу до підтримки сімей військовослужбовців.

На думку І. І. Ліпатова, С. В. Белая, В. С. Васищева в умовах збройної агресії проти України одним із першочергових питань, які заслуговують на увагу є проблема соціального захисту сімей військовослужбовців у контексті воєнних дій та мобілізаційної готовності. Вчені констатують, що наявні дослідження не охоплюють усі аспекти цього питання та не забезпечують повного розуміння його сутності. Забезпечення соціального захисту сімей військо-

вослужбовців під час ведення бойових дій є критично важливим для підтримки морального та бойового духу військових. Відсутність належного захисту може спричинити низку негативних наслідків, включаючи зниження бойової готовності та збільшення психологічного дискомфорту серед військових. Тому, для забезпечення стабільності та ефективності суспільства у воєнний період, необхідне проведення детального наукового дослідження всіх аспектів соціального захисту сімей військовослужбовців з метою розроблення та впровадження ефективних стратегій підтримки українських військових та їхніх родин [1, с.106].

Як слушно зауважує А.О. Сидоренко, українське законодавство містить ряд нормативно-правових актів, що регулюють права військовослужбовців та членів їх сімей. Проте, незважаючи на існування таких законів, реальний захист прав цієї групи осіб залишається недостатнім. Наприклад, в законодавстві відсутнє чітке визначення поняття "соціальний захист членів сімей військовослужбовців" і конкретних завдань цього захисту, що ускладнює розуміння цієї проблеми. Законодавство лише гарантує соціальний і правовий захист для військовослужбовців та членів їх сімей згідно з чинними законами і нормативно-правовими актами. Однак таке законодавче закріплення не визначає чітко поняття "соціальний захист членів сімей військовослужбовців" та завдань такого захисту [2, с.71].

У порівняльно-правовому контексті слід відзначити, що міжнародно-правове регулювання соціального захисту військовослужбовців має велике значення. Основними міжнародними актами у цій сфері є Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадські і політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, Конвенція про захист прав людини й основних свобод та інші. Ці документи містять норми, що регулюють гарантії соціального захисту військовослужбовців та членів їхніх сімей під час воєнних дій.

Питання соціального захисту військовослужбовців та їх сімей активно вивчається на прикладі досвіду країн НАТО, таких як Сполучені Штати, Німеччина, Франція та інші.

В США правові засади соціального захисту сімей військовослужбовців втілюються через різноманітні програми та законодавчі акти, спрямовані на забезпечення благополуччя та добробуту військових та їхніх сімей. Ці правові механізми враховують унікальні виклики, з якими зіштовхуються військовослужбовці та їхні родини, і встановлюють механізми для забезпечення їхнього захисту та підтримки у різних життєвих ситуаціях. Наприклад, програма захисту сім'ї, яка включає у себе послуги консультування, інтервенції та навчання, спрямована на зміцнення сімейних відносин та подолання складних проблем, включаючи домашнє насильство та жорстоке поводження з дітьми. Крім того, законодавчі акти передбачають програми підтримки новоспечених батьків, які надають допомогу у створенні здорових та міцних родин для військовослужбовців і їхніх дітей. Ці правові засади встановлюються

з метою забезпечення повного спектру підтримки та захисту сімей у військовому середовищі [3].

Наприклад, у Сполучених Штатах військовослужбовцям та членам їх сімей надається 50% знижка на квитки комерційних авіаліній, автобусні та залізничні перевезення, а також на оренду номерів у готелях і автомобільного транспорту на території країни.

Комплексна система підтримки сімей військовослужбовців, реалізована через Службу соціального забезпечення армії Великобританії, ґрунтується на ретельному аналізі потреб та викликів, з якими стикаються ці сім'ї. Основними принципами цієї системи є особиста підтримка, підтримка громади, інформаційна підтримка та спільне функціонування з питань надання житлових послуг. Особиста підтримка передбачає надання професійної та конфіденційної допомоги військовослужбовцям та членам їхніх сімей з метою максимального підвищення їхнього благополуччя та ефективності військової діяльності. Підтримка громади орієнтована на створення сприятливого середовища, де сім'ї військовослужбовців можуть взаємодіяти та отримувати допомогу один від одного. Це може включати різноманітні заходи та програми, спрямовані на підтримку родинних цінностей, розвиток соціальних зв'язків та підвищення рівня співпраці між членами громади. Інформаційна підтримка, надана через HIVE (Helping Information for Everyone), забезпечує доступ до ключової інформації для сімей військовослужбовців, що допомагає їм у вирішенні різних аспектів їхнього життя, включаючи житлові питання, освіту. Спільне функціонування з питань надання житлових послуг забезпечує військовослужбовцям та їхнім сім'ям доступ до житла як під час служби, так і після неї. Це включає в себе послуги короткотермінового та постійного житла, а також підтримку в адаптації до цивільного життя [4].

У Німеччині соціальний захист включає в себе безкоштовне медичне обслуговування для військовослужбовців та їх сімей, різні види страхування, а також пільги на отримання освіти та інші соціальні пільги. У Франції військовослужбовці та їх сім'ї можуть скористатися різними видами пільг, такими як пільги на освіту, медичне обслуговування та житло [5, с.813].

У збройних силах Туреччини, більшість офіцерів мають можливість проживати у житлових приміщеннях, які належать до пільгового житлового фонду, що належить Міністерству Національної оборони. Ця програма розповсюджується на всю територію країни і має за мету забезпечення відповідних житлових умов для військовослужбовців та їх сімей. Програма пільгового житлового фонду Туреччини, яка керується безпосередньо Генеральним штабом, спрямована на будівництво, обслуговування та управління житловим фондом для військовослужбовців. Житлові будівлі знаходяться на різних територіях країни, забезпечуючи доступність житла для військового персоналу незалежно від їх місця служби. Ця програма є однією з ініціатив, спрямованих на поліпшення умов життя військовослужбовців та підтримку їхнього благополуччя. Забезпечення відповідним житлом для військових осіб визна-

ється важливим елементом у підтримці їхнього добробуту і готовності до виконання обов'язків в оборонній сфері [2, с.72].

Ці приклади свідчать про різноманітність підходів до соціального захисту військовослужбовців та їх сімей у різних країнах, а також про значення державної підтримки у забезпеченні їх потреб.

Правове регулювання соціального захисту родин військовослужбовців відображається в різних країнах світу залежно від їх законодавства та підходів до військової справи. Багато країн розробляють та впроваджують спеціальні програми та закони, що гарантують соціальний захист родинам військовослужбовців. Це включає доступ до житла, медичного обслуговування, освіти та інших соціальних послуг. Крім того, деякі держави надають підтримку у психологічній сфері, враховуючи можливі труднощі, з якими стикаються члени сімей військовослужбовців. Для України важливо розширити перелік пільг і допомоги, доступної для родин військових, шляхом удосконалення законодавства. Також потрібно посилити психологічну підтримку для цих родин через створення спеціалізованих центрів та залучення громадських організацій. Забезпечення доступу до якісної медичної допомоги та освіти для сімей військовослужбовців є також важливою складовою соціального захисту. Успішна реалізація цих заходів може покращити умови життя родин військових та сприяти підвищенню їх соціального захисту.

Література:

1. Ліпатов І.І., Белай С.В, Васищев В.С. Проблемні питання соціального захисту сімей військовослужбовців в умовах початку і ведення бойових дій. Честь і закон. 2023. № 2 №85. С. 103-108.
2. Сидоренко А.О. Правове регулювання соціального захисту членів сімей військовослужбовців: досвід зарубіжних країн. *The scientific heritage*. 2023. № 107. С. 70-73.
3. Defence and armed forces: Support services for military and defence personnel and their families. URL: <https://www.gov.uk/government/collections/support-services-for-military-and-defence-personnel-and-their-families>
4. Army Welfare Service. URL:<https://www.army.mod.uk/personnel-and-welfare/>
5. Соціально-правовий захист військовослужбовців: міжнародно-правовий аспект. Актуальні питання у сучасній науці. 2024. №1(19). С.809-816.

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Вікторія Вікторівна Черевко,
*здобувач магістерського рівня вищої освіти
факультету № 1 Інституту з підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції
Львівського державного університету внутрішніх справ*
Віталій Орестович Кучер,
*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії права, конституційного та
приватного права факультету № 1 Інституту з
підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Львівського державного університету внутрішніх справ*

В усі часи діти були, є і залишаються однією з найбільш беззахисних категорій населення. Через свою вразливість, правам дитини надають особливого значення і вони завжди перебували під особливою охороною держави. Офіційно права дитини закріплено у 1959 році Декларацією прав дитини. У 1974 році прийнято Декларацію про захист жінок і дітей в надзвичайних обставинах і в період збройних конфліктів. У листопаді 1989 року Генеральною Асамблеєю ООН прийнято Конвенцію про права дитини, до якої у 2000 році підготовлено Факультативний протокол щодо участі дітей у збройних конфліктах. Відповідно до статей 38-39 Конвенції про права дитини «...держави-учасниці повинні поважати норми міжнародного гуманітарного права, що мають відношення до дітей, та вживати всіх необхідних заходів для сприяння фізичному та психологічному відновленню й соціальної інтеграції дитини, яка є жертвою збройних конфліктів» [1]. В ст. 52 Конституції України закріплено, що «будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються законом» [2].

На жаль, попри весь законодавчий захист, діти легко піддаються навіюванню, а тому часто стають суб'єктами вербування та використання під час збройних протистоянь і локальних війн. Проблема вербування дітей до військових угруповань набула таких значних масштабів, що в 90-х р. XX ст. Генеральна асамблея ООН заснувала мандат Спеціального представника Генерального секретаря ООН із питань дітей і збройних конфліктів. Ситуація ускладнилась у XXI ст. завдяки появі сучасних озброєнь нового типу з максимальними спрощеними умовами експлуатації.

Діти, завербовані й експлуатовані терористичними та екстремістськими угрупованнями, стають жертвами насилля відразу на декількох рівнях. Під час приєднання до групи вони часто піддаються негативним соціальним впливам, крайніми формами яких є нелюдські методи вербування: рабство, сексуальна експлуатація, постійне залякування, ідеологічна обробка й психологічний тиск. Нерідко вони отримують поранення або гинуть у ході бойових дій. Водночас унаслідок свого віку й мобільного стану підліткової психіки діти можуть стати особливо небезпечними інструментами війни в руках до-

рослих, котрі їх завербували та використовують або для скоєння кримінальних злочинів, у тому числі терористичних актів, або військових злочинів, або злочинів проти людяності [3, с. 15].

Враховуючи військову агресію російської федерації питання використання дітей у збройних конфліктах є досить актуальним. Ще з 2014 року з'явилися перші свідчення про залучення дітей та підлітків до бойових дій на боці самопроголошених Донецької народної республіки та Луганської народної республіки [4, с. 59]. На окупованих територіях широко впроваджена практика демонстрації військової звитяги. Так, наприклад, представники збройних угруповань регулярно відвідують освітні заклади, де влаштовують перед дітьми «спектаклі», які імітують бойову діяльність із застосуванням рукопашного бою та стрільби зі зброї. Потім учням пропонують продемонструвати власні навички та вміння. Найкращим запропонували взяти участь у тренуваннях спецзагону військових формувань самопроголошених республік, який відпрацьовував навички проведення штурмових і наступальних операцій. Зрозуміло, що найкращих із них відібрано та зараховано до одного з підрозділів незаконних збройних формувань [3, с. 18].

Із 24 лютого 2022 року, із дня повномасштабного вторгнення росії на Україну вчинки російських військових стали ще більш абсурдними, зростає кількість виявлення Службою безпеки України випадків вербування українських дітей. Для вербування спецслужби російської федерації вдаються до використання навіть смартфон-ігор. В одному з додатків учасники мали шукати так звані «коробки» з віртуальними призами, які можна обміняти на електронні гроші. Під час проходження маршруту діти здійснювали фотофіксацію місцевості, об'єктів військової та критичної інфраструктури на території різних населених пунктів і звісно, що таким чином, ворог без відома самих дітей, використовував їх для збору інформації про розташування стратегічно важливих об'єктів [5].

Варто зауважити, що крім вищесказаного також гострою проблемою є те, що держава-агресор вивозить українських дітей на територію рф. Уповноважена президента з прав дитини Дар'я Герасимчук раніше повідомляла, що станом на кінець березня 2023 року українській владі точно відомо про понад 19,5 тисяч дітей вивезених з тимчасово окупованих територій до росії, але їх складно точно підрахувати через окупацію частини території України [6]. Так, 17 березня 2023 року Міжнародний кримінальний суд видав ордер на арешт Путіна та Львової-Белової. Їх підозрюють у незаконній депортації та переміщенні українських дітей [6].

Підсумовуючи вищесказане, слід зазначити, що на сьогоднішній день діти потребують особливого захисту від залучення у збройні конфлікти, як грубого порушення норм українського законодавства та міжнародного гуманітарного права. Нові жорстокі реалії сьогодення поставили перед нашим суспільством і державою певні виклики, вирішення яких потребує докорінних змін у державній політиці та законодавстві країни, переосмислення стратегії упередження негативних впливів на наступні покоління тривалого військово-

політичного конфлікту. Діти – це майбутнє нашої держави, це покоління, яке потребує забезпечення від загарбницьких рук ворога. Сподіваємося, що військові злочини, скоєні високопоставленими особами та військовослужбовцями РФ у відношенні дітей на території України будуть розслідувані на належному рівні, а винних буде притягнуто до відповідальності.

Література:

1. Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_021
2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii>
3. Клименко О. Залучення дітей до участі в збройних конфліктах: моделі та методи вербування (український досвід). *Соціологічні студії*, 2019. № 2 (15). С. 13–20.
4. Задніпровська О. Ю. Залучення дітей до участі у збройних конфліктах: кримінально-правовий і кримінологічний аспекти. 2017. Харків. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/> https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/16_06_2017/pdf/14.pdf
5. Укрінформ. Спецслужби РФ вербували українських дітей через ігри в смартфонах. 24.02.2022р. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3490910-specsluzbi-rf-verbuvali-ukrainskih-ditej-cerez-igri-v-smartfonah.html>
6. Суспільне новини. РФ хоче стерти українську історію, використовуючи дітей, як інструмент війни. URL: <https://suspilne.media/530049-rf-hoce-steriti-ukrainsku-istoriu-vikoristovuuci-ditej-ak-instrument-vijni-zasidanna-radbezu-oon/>

ГОТОВНІСТЬ СЛІДЧОГО ДО ВЗАЄМОДІЇ З ПОСТРАЖДАЛИМИ ВІД ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Басараб Сергій Анатолійович,

ад'юнкт кафедри юридичної психології

Національної академії внутрішніх справ;

заступник начальника відділу розслідування злочинів,

учинених в умовах збройного конфлікту ГСУ НП України, Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-8635-9183>

У зв'язку із введенням режиму воєнного стану різко змінилось суспільне життя в Україні. Щоденні обстріли мирного населення та й загалом воєнні злочини посягають на визначені статтею 3 Конституції України [1] основні цінності людини – життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканість та безпека. Відповідно, слідчим підрозділам Національної поліції доводиться працювати у напруженому та посиленому режимі, стикаючись з різнобічними ризиками, постійним перенавантаженням, що супроводжується стійким стресовим становищем. Часто доводиться перебувати під загрозою регулярних обстрілів чи

поранень, сприймати рушійні сили, безпосередньо контактувати з постраждалими від воєнних злочинів (полон, жорстоке поводження з людьми, згвалтування, тортури тощо). В той час, коли слідчий повинен бути готовий до швидкого прийняття рішень, відповідно оцінювати ситуацію та контролювати свій психологічний стан, зазначені чинники можуть впливати на якість виконання службових повноважень, зокрема, проведення слідчих (розшукових) дій, знижуючи рівень психологічної стійкості.

Діяльність слідчих підрозділів здійснюється відповідно до принципів верховенства права, законності, рівності перед законом і судом, поваги до людської гідності, забезпечення права на свободу та особисту недоторканність, недоторканності житла чи іншого володіння особи, таємниці спілкування, невтручання в приватне життя, недоторканності права власності, презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини, свободи від самовикриття та права не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї, заборони двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення, забезпечення права на захист, змагальності сторін кримінального провадження та свободи в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості, безпосередності дослідження показань, речей і документів, забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності, публічності, диспозитивності, розумності строків досудового розслідування [2].

В загальному, готовність слідчого до професійних обов'язків залежить від умов відповідності визначеним вимогам, які висуваються до їх професійної діяльності. Попри те, що до слідчого Національної поліції висуваються певні вимоги, включаючи володіння професійними навичками, високий рівень фізичної підготовки, психологічна стійкість та стресова загартованість, проблема готовності слідчого до взаємодії з постраждалими від воєнних злочинів не викликає сумнівів.

Готовність слідчого до взаємодії з постраждалими від воєнних злочинів включає в себе індивідуально-психологічні особливості та характеристики самого слідчого. Основними формами взаємодії слідчого з постраждалими від воєнних злочинів є проведення слідчих (розшукових) дій та прийняття відносно них процесуальних рішень. Тож якісний результат розслідування воєнного злочину в певній мірі буде залежати від особистісних якостей слідчого, при чому, важливе значення мають моральні, вольові, психологічні та інші характеристики.

На думку Поливанюк В. та Король К., реалії сьогодення свідчать про необхідність удосконалення готовності державних органів, зокрема органів та підрозділів Національної поліції для служби в умовах введення воєнного стану. Процес становлення правових засад, які формують модель несення служби поліцейськими в умовах війни, триває дотепер, проте загальний каркас сформований і потребує свого удосконалення відповідно до міжнародних стандартів та з урахування набутого вже досвіду [3].

Якісне навчання і професійно-психологічна підготовка поліцейських до роботи у воєнних умовах забезпечується дотриманням низки дидактичних

принципів та застосуванням спеціальних форм і методів, що відображають специфіку конкретної службової діяльності. Психологічними засобами розвитку фахівців ризиконебезпечних професій є психотренінг, психотерапія, психокорекція [4].

Кінцевим результатом психологічної підготовки є психологічна готовність поліцейського до діяльності, яка являє собою стійкий довготривалий стан особистості, який характеризується мобілізацією усіх психофізіологічних ресурсів організму, наявністю комплексу мотивів, знань, умінь, навичок та індивідуальних якостей, які забезпечують ефективність виконання певної діяльності [5].

Вважаємо, що питання психологічної підготовки необхідно вирішувати наступним чином:

- під час навчання у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, а саме, рекомендуємо ввести в освітньо-професійні програми для майбутніх слідчих освітні компоненти, засвоєння яких забезпечило б набуття вмінь з однієї сторони - справлятися з надмірним психологічним навантаженням, контролювати власний емоційний стан, протистояти умовам, що спонукають до психічних та соматичних розладів, а з іншої – налаштувати потерпілого від воєнного злочину на взаємодію для розкриття та розслідування кримінального правопорушення.

- під час безпосередньо практичної діяльності слідчих підрозділів Національної поліції, за допомогою регулярних тренінгів, практикумів та візуалізацій тощо.

Запровадження зазначених навчальних занять, на нашу думку, є вкрай актуальним як під час воєнного стану, так і після його завершення. Така потреба обумовлена отриманням знань щодо психологічних та інших особливостей осіб, які постраждали від воєнних злочинів, а також набуття слідчим вмінь щодо власної психологічної витримки та стійкості.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

2. Положення про слідчі підрозділи національної поліції України. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 06.07.2017 № 570. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#Text>.

3. Поливанюк В., Король К. Особливості діяльності підрозділів Національної поліції під час запровадження воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 6. 2022. С. 444-446. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2022/99.pdf.

4. Швець Д.В. Професійно-психологічна готовність поліцейських до роботи в умовах воєнного стану. Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану. Харків, 2022. С. 272-273. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/dbae819a-2543-47b6-a68e-bce3ef5a34bf/content>.

5. Ташматов В.А., Третьякова Т.М. Напрями системи психологічного забезпечення поліцейських в Україні. *Габітус. Соціальна психологія. Юридична психологія*. Вип. 39. 2022. С. 257-261. URL: <http://habitus.od.ua/journals/2022/39-2022/46.pdf>.

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У РОЗБУДОВІ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

*Білоусов Артем Віталійович, аспірант
Харківського національного університету внутрішніх справ
Викладач кафедри іноземних мов, факультету №4*

На сучасному етапі розвитку українського суспільства, правоохоронні органи відіграють надзвичайно важливу роль у забезпеченні громадського порядку та особистої безпеки громадян. З урахуванням постійних трансформацій в економічній, соціально-політичній та культурній сферах, що відбуваються в сучасному українському суспільстві, роль правоохоронних органів набуває особливого значення. Ці органи виконують різноманітні завдання, що включають захист прав і свобод людини та громадянина, запобігання порушенням цих прав, сприяння їх відновленню, а також виконання оперативно-службових завдань згідно з законодавством та міжнародними стандартами.

Окрім того, правоохоронні органи сприяють покращенню міжнародного співробітництва в галузі прав людини, забезпечують рівність перед законом і запобігають будь-якій формі дискримінації. Для ефективного здійснення своїх функцій, ці органи повинні мати чітко визначену спрямованість на захист та підтримку прав і свобод громадян, які закріплені у Конституції України, законах та міжнародних договорах.

Проте, варто зауважити, що реалізація цих завдань потребує не лише дії правоохоронних органів, але й співпраці з іншими державними структурами та громадськими організаціями. Тільки через спільні зусилля можна забезпечити ефективний захист прав і свобод громадян, що є одним із пріоритетів сучасного українського суспільства. Таким чином, правоохоронні органи відіграють ключову роль у забезпеченні, реалізації та захисті прав і свобод громадян, що є важливим елементом будівництва демократичної правової держави в Україні.

Важливо, щоб діяльність правоохоронних органів була прозорою, відкритою та піддавалася громадському контролю. Тільки так можна забезпечити довіру суспільства до цих інституцій і зміцнити демократичні цінності в суспільстві. Аналіз завдань і функцій, які здійснюються різними правоохоронними органами України, відображає особливу увагу, яку ці органи приділяють забезпеченню, реалізації, охороні та захисту прав, свобод і законних ін-

тересів громадян. Важливо, що вирішення цих завдань пов'язане з різноманітними аспектами, такими як особиста безпека, захист прав та законних інтересів, запобігання правопорушенням, громадська безпека та захист власності від протиправних дій.

Правоохоронні органи мають за мету задоволення потреб та інтересів кожної особи, враховуючи важливість дотримання вимог закону та підтримки правопорядку для забезпечення свободи кожного члена суспільства. Це означає, що головне завдання правоохоронних органів – це захист прав і свобод людини та громадянина в комплексі з інтересами суспільства.

Діяльність правоохоронних органів базується на принципах законності, гуманізму, поваги до особи та соціальної справедливості. Вони мають за мету забезпечення дотримання закону, захист прав та свобод громадян шляхом вжиття заходів державного примусу та підтримки реалізації законних прав та інтересів.

Конституційні норми, спрямовані на захист прав і свобод людини, вимагають від правоохоронних органів послідовно виконувати свої обов'язки з урахуванням принципу верховенства закону. Це передбачає активну роль органів у сфері правозахисту та запобігання порушенням прав людини та громадянина.

Усунення перешкод для реалізації прав та виконання обов'язків громадян – це одне з головних завдань правоохоронних органів. Вони мають сприяти відновленню порушених прав, свобод та законних інтересів, а також притягати винних осіб до юридичної відповідальності за їхні дії.

Проблема захисту прав і свобод людини стає все більш актуальною у сучасному світі, особливо в контексті стрімкого зростання злочинності та соціальних викликів. У зв'язку з цим, роль правоохоронних органів набуває ключового значення для забезпечення громадської безпеки та правопорядку.

Правоохоронні органи ведуть активну боротьбу з різноманітними видами злочинності, включаючи організовану злочинність, корупцію, торгівлю наркотиками та інші злочини. Вони не лише розслідують злочини та надають допомогу потерпілим, а й проводять профілактичну роботу з метою запобігання правопорушенням та виявленням потенційних загроз громадській безпеці.

Надання правової допомоги громадянам є ще одним важливим аспектом діяльності правоохоронних органів. Вони консультують громадян з питань права, надають юридичну підтримку та допомагають у вирішенні правових конфліктів. Співпраця з громадськими організаціями та іншими структурами також сприяє покращенню доступу до правосуддя та забезпеченню захисту прав громадян.

Загальновизначеною метою правоохоронних органів є створення сприятливих умов для життя та розвитку кожного громадянина. Це містить не лише реагування на злочини, а й активну профілактику, сприяння правозахисним ініціативам та підтримку правосуддя. Таким чином, правоохоронні органи є невід'ємною складовою системи забезпечення правопорядку та гарантування прав і свобод кожного громадянина.

Загалом, правоохоронні органи виконують різноманітні завдання та функції з метою забезпечення правопорядку та захисту прав громадянства. Їхня робота важлива для підтримки законності та стабільності в суспільстві, а також для забезпечення безпеки та благополуччя населення. Згідно з чинним законодавством України, правоохоронні органи мають забезпечувати громадянам України та всім, хто перебуває на її території, належні умови для реалізації їх прав і свобод. Це означає, що держава має гарантувати належні умови для користування правами та захищати їх від порушень. Правоохоронні органи повинні виконувати свої завдання відповідно до закону без будь-яких винятків чи неправомірних дій.

На тлі зростання злочинності, порушень громадського порядку та корупції, а також в умовах режиму антитерористичної операції та зростаючого безробіття, громадяни відчують невпевненість у здатності правоохоронних органів, особливо поліції, забезпечити нормальні умови для життя, праці та відпочинку. Це вимагає пильної уваги до вдосконалення роботи правоохоронних органів та відновлення авторитету права та законності в очах громадян.

Правоохоронні органи вирішують широкий спектр завдань, пов'язаних із захистом прав, свобод і законних інтересів громадян. Вони відіграють ключову роль у забезпеченні реальної свободи особи через забезпечення належних умов для реалізації конституційних прав і свобод громадян. Важливою є їхня роль у вирішенні правових конфліктів та підтримці законності та правопорядку в суспільстві.

Таким чином, ефективна діяльність правоохоронних органів є важливою складовою системи гарантії прав і свобод громадян. Їхня робота повинна бути спрямована на зміцнення довіри громадян до держави та забезпечення їхньої безпеки та захисту прав.

Окрім того, правоохоронні органи виконують важливу роль у підтримці громадського порядку та безпеки. Вони здійснюють патрулювання вулиць, реагують на випадки порушень громадського порядку, а також забезпечують безпеку на масових заходах та у важливих громадських місцях.

Забезпечення довіри громадян до правоохоронних органів важливо для успішного виконання їхніх функцій. Це передбачає високий рівень професіоналізму, прозорість у діяльності та відкритий діалог з громадськістю. Такий підхід допомагає залучити громадян до співпраці з правоохоронними органами, що сприяє підвищенню рівня безпеки та захисту прав.

Загалом, правоохоронні органи відіграють ключову роль у забезпеченні правопорядку та захисті прав громадянства. Їхня робота має велике значення для стабільності суспільства та забезпечення безпеки кожного громадянина.

Правоохоронні органи відіграють невід'ємну роль у забезпеченні правопорядку, захисті прав та свобод громадянства, а також у збереженні громадської безпеки та сприянні стабільності суспільства. Професіоналізм, прозорість та відкритість у їхній діяльності є важливими аспектами для забезпечення довіри громадянства до них. Співпраця з громадськістю та врахування

їхніх потреб є важливими чинниками успішного функціонування правоохоронних органів.

Для досягнення успіху в роботі правоохоронних органів важливо не лише виявлення та припинення злочинних діянь, а й активна робота з попередження проступків шляхом підвищення громадської свідомості, розвитку правової культури та виховання у суспільстві відповідального ставлення до закону.

Завдяки цілеспрямованій та комплексній роботі правоохоронних органів можна забезпечити стабільність, порядок та безпеку у суспільстві, що є важливою передумовою для ефективного розвитку країни та підвищення якості життя громадян.

Далі, ефективна діяльність правоохоронних органів вимагає постійного удосконалення законодавства, підвищення кваліфікації працівників та сприяння співпраці з громадськістю. Лише через комплексні заходи можна забезпечити ефективний захист прав і свобод громадян та підтримку правопорядку.

Також важливою є прозорість та висока моральна стандартність серед працівників правоохоронних органів, що допомагає зберегти довіру громадськості та забезпечити їхню легітимність у виконанні обов'язків.

Таким чином, розвиток системи правоохоронних органів має бути орієнтованим на потреби суспільства та спрямованим на підтримку громадянства. Це включає активну участь у соціальних програмах та ініціативах, спрямованих на підвищення рівня безпеки та благополуччя громадян.

Отже, правоохоронні органи грають важливу роль у розбудові демократичної правової держави, забезпечуючи стабільність, безпеку та захист прав і свобод громадянства. Їхня ефективна робота є ключовим елементом успішного функціонування суспільства в цілому.

Література:

1. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина: [підручник для слухачів та курсантів вузів МВС України] / за ред. І.П. Голосніченка, Я.Ю. Кондратьєва. К. : КМУЦА, 1999. – 178 с.
2. Адміністративне право України : [підручник для юрид. вузів і фак-тів] / за ред. Ю.П. Битяка. Х. : Право, 2000. 520 с
3. Ануфрієв М.І. Проблеми реалізації норм Конституції України в діяльності органів внутрішніх справ/ М.І. Ануфрієв // Конституція України – основа модернізації держави та суспільства : матер. наук. конф.(м. Харків, 21–22 червня 2001р.) / упоряд. : Ю.М. Грошевий, М.І. Панов. Х. : Право, 2001. С. 80-5.
4. Негодченко О.В. Забезпечення прав та свобод людини органами внутрішніх справ України : [монографія] / О.В. Негодченко. Д. : Поліграфіст, 2002. 416 с.

СУЧАСНИЙ СТАН НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Ізбаи Катерина Сергіївна,

кандидат юридичних наук, доцент,

*старший науковий співробітник відділу організації наукової роботи
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Вдосконалення системи державного управління міграційними процесами з урахуванням європейських та міжнародних стандартів у сфері реалізації прав людини, визначення напрямів міграційної політики є одним із головних завдань становлення правової держави.

Конституція України визначає людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпеку найвищою соціальною цінністю [1]. Низка положень щодо рівності прав іноземців та осіб без громадянства, можливість надання їм притулку, гарантування свободи пересування, вільного вибору місця проживання, права вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом, права громадян України в будь-який час повернутися в Україну, закріплено в Конституції України [1; 3, с.28].

Нормативно-правовою основою забезпеченням інституту міграції в Україні є: Конституція України, Декларація про Державний суверенітет України, Закони України: «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» (1994 р.), «Про громадянство України» (2001 р.), «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» (2012 р.), «Про імміграцію» (2001 р.), «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» (2012 р.), «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (2014 р.), «Про зовнішню трудову міграцію» (2015 р.).

Крім того, національне законодавство містить значну сукупність підзаконних актів, що регулюють міграційні процеси, а саме: постанову Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо запобігання нелегальній міграції громадян в Україну» (1998 р.), розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 року № 482-р., яким затверджено «Стратегію державної міграційної політики України на період до 2025 року», а також укази та розпорядження Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, відомчі нормативні акти та акти органів місцевого самоуправління.

Важливу роль у нормативно-правовому регулюванні міграції відіграють норми, які містяться в міжнародних договорах та угодах, які за Конституцією України є частиною національного законодавства України. Україна ратифікувала у 1997 році Європейську Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.), у 2002 році Україна приєдналася до Протоколу щодо статусу біженців (1967 р.) та Конвенції ООН про статус біженців (1951 р.), у 2007 році ратифікувала Європейську Конвенцію про правовий статус трудящих-мігрантів (1977 р.), а також низку документів Міжнародної органі-

зації праці. Варто зазначити, що наша держава є учасницею таких міжнародних документів, як Конвенція щодо статусу апатридів та Конвенція про скорочення без громадянства [4, с.26]. Зазначені конвенції складають, так звану «міжнародну хартію з міграції» і виступають в якості нормативно-правової бази, що визначає права мігрантів. Ці конвенції формують основи як міжнародного співробітництва щодо регулювання міграційних процесів, так і розробки національної політики з урахуванням міжнародних стандартів [2, с.70].

Важливим кроком у сфері нормативно-правового регулювання міграції є прийняття Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року. Стратегія розглядає реалізацію міграційної політики як системне виконання сукупності завдань і заходів з метою досягнення визначених цілей у сфері міграції, відповідно до законодавства та з урахуванням загальноприйнятих міжнародних стандартів, зокрема щодо: запобігання нелегальній міграції, легальної міграції в Україну, міграції та мобільності населення України, міжнародного захисту, зміцнення інституційних можливостей удосконалення статистичного забезпечення тощо [3, с.29].

Здійснений аналіз правового забезпечення міграції дозволяє зазначити, що держава здійснює цілеспрямований вплив на міграційні процеси шляхом запровадження системи заходів з метою покращення соціально-економічного та демографічного розвитку.

Таким чином, проаналізувавши чинне законодавство у сфері регулювання міграції в Україні встановлено, що наявність великої кількості нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у сфері міграції обумовлює необхідність приведення норм міграційного законодавства відповідно до норм міжнародних угод та договорів (міжнародних та європейських стандартів захисту прав людини) та усунення прогалин у чинному міграційному законодавстві.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-BP> (дата звернення: 11.03.2024).
2. Боднар С. Міграційна політика України та її виклики. *Правові виклики сучасності: міжнародна міграція в умовах глобалізації*: зб. матеріалів доп. учасн. І Міжнар. наук.-практ. онлайн конф. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. С. 71-73.
3. Білан А. М., Мельничук С. М. Державна міграційна політика України в умовах глобальних викликів: правові питання. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2023. Вип. 2 (102). С. 24-34.
4. Міграційне право України : підручник / за заг. ред. С.М. Гусарова. Харків : Дім реклами, 2016. 296 с.

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ КРИМІНАЛІСТИКИ

*Медведєва В.М., курсантка 3 курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування,
Одеський державний університет внутрішніх справ
Янковий М.О., к.ю.н., доцент,
професор кафедри кримінального процесу та криміналістики,
Одеський державний університет внутрішніх справ*

В умовах війни та сучасних євроінтеграційних процесів відбувається презавантаження криміналістики, пов'язане передусім із появою нових викликів та необхідністю вирішення першочергових завдань в умовах активних бойових дій на території України, формування криміналістичних знань відповідно до потреб практики. У таких умовах криміналістика покликана розробляти новітні засоби, прийоми та методи, спрямовані на протидію кримінальних правопорушень, пов'язаних з військовою агресією рф проти України та іншим злочинам в умовах війни.

У сучасних умовах найбільш актуальними, на нашу думку, напрямами подальшого розвитку криміналістики є впровадження новітніх технічних засобів і методів виявлення, фіксації та використання доказів у кримінальному провадженні, вдосконалення тактики проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, методики розслідування нових видів кримінальних правопорушень.

Застосування сучасних методів дослідження надає правоохоронним органам значних можливостей для пошуку злочинців, збирання та використання доказів під час досудового розслідування. Проте багато питань потребують належного законодавчого урегулювання, оскільки збирання зразків для дослідження, використання відомостей з відповідних баз даних тощо має відбуватися з неухильним дотриманням прав і свобод людини. Обговорення цих проблем і відповідне вдосконалення нормативно-правової бази також є вкрай важливим і начасним.

Як справедливо зазначається у відповідній криміналістичній літературі, в умовах воєнного стану фактично можна констатувати про формування нового наукового криміналістичного напрямку - воєнної криміналістики [1, с. 188].

Одним із головних завдань воєнної криміналістики постає розроблення, формування та застосування системи засобів, методів, прийомів та заходів криміналістичного забезпечення протидії вчиненню таким кримінальним правопорушенням, яке має комплексний характер та повинно охоплювати теоретико-методологічний, техніко-криміналістичний, тактико-організаційний і методико-криміналістичний напрями пошуків [2].

Так, наприклад, форматі техніко-криміналістичного забезпечення воєнної криміналістики актуалізуються наукові розробки та дослідження щодо ство-

рення та впровадження інноваційних криміналістичних продуктів, спрямованих на оптимізацію боротьби зі злочинністю у військовій сфері, документування та розслідування злочинів, пов'язаних з військовою агресією РФ проти України. До таких інноваційних продуктів можна віднести нові, розроблені або прилаштовані до завдань і потреб протидії війсьній злочинності та іншим кримінальним проявам в умовах війни, новітні техніко-криміналістичні засоби, сучасні інформаційні технології, електронні бази даних, методи фіксації, аналізу, оцінки та збору доказової інформації.

Цілком справедливо зазначають вітчизняні вчені, що сучасні реалії війни в Україні вимагають від криміналістики удосконалення, розроблення та впровадження у практику системи криміналістичних методик розслідування окремих видів кримінальних правопорушень, скоєних військовослужбовцями в умовах воєнних дій [3, с. 81-85], зокрема, розслідування самовільного залишення військової частини (місця служби) та дезертирства; розслідування ухилення від військової служби шляхом членушкодження; розслідування злочинів, скоєних військовослужбовцями щодо цивільного населення; розслідування розкрадань зброї та боєприпасів, що здійснюються військовослужбовцями; розслідування перевищення посадових повноважень, які вчиняються командирами військових частин та ін. Також слід враховувати, що загальна характеристика злочину, скоєного в умовах збройного конфлікту, впливає на розслідування та визначає його специфіку. У зазначеному контексті нами раніше було виокремлено основні негативні об'єктивні фактори, що безпосередньо корегують організацію та методику розслідування кримінальних правопорушень в умовах збройних конфліктів. Основні з них такі: швидка зміна оперативної обстановки з передислокацією військових частин та підрозділів; загибель, поранення або захоплення в полон свідків, потерпілих та підозрюваних під час бойових дій; зміна обстановки місця події внаслідок бомбардування, артобстрілу, мінометного обстрілу, захоплення противником, мінування місця події, снайперського обстрілу, засідки на комунікаціях тощо [4, с. 8].

Наразі в сучасних реаліях багато працівників слідчо-оперативних груп у складі яких - криміналісти, слідчі, прокурори, судово-медичні експерти та десять мобільних криміналістичних лабораторій, працюють на деокупованих територіях. Завдяки таким мобільним лабораторіям є реальна можливість на високому рівні швидко ідентифікувати тіла загиблих та провести аналіз будь-яких біологічних матеріалів, виявлених на місці події. Загиблих направляють до міст. Надалі, якщо тіла знаходяться у придатному для впізнання стані, їх пред'являтимуть для впізнання родичам. Велика кількість тіл знаходяться у стані, що унеможливує пред'явлення для впізнання. Тому, в цих випадках використовуються молекулярно-генетичні дослідження, що є інноваційним видом судової експертизи в Україні. Нині серед науковців є дискусії з приводу створення бази ДНК-профілів певних категорій осіб, зокрема, і військово-службовців для швидкої їх ідентифікації у разі загибелі [5].

Отже, на нашу думку, означені окремі проблемні аспекти сучасної криміналістики є дуже актуальними і вимагають негайного вирішення. Серед найбільш важливих можна виділити використання новітніх технологій, впровадження новітніх методів розслідування кримінальних правопорушень та забезпечення належного рівня професіоналізму серед криміналістів. Для успішного вирішення цих проблем необхідно постійно вдосконалювати методи роботи та надавати спеціалістам необхідні знання та інструменти. Тільки таким чином можна забезпечити ефективну боротьбу зі злочинністю та забезпечити безпеку громадян.

Література:

1. Шевчук В.М. Роль криміналістики у підвищенні ефективності розслідування військових злочинів, скоєних військовими рф на території України. *Розмаїття та інклюзивність у науковій сфері* : матеріали першої Міжн. наук.-практ. конф., Варшава. Польща. 2022. С. 187-195.
2. Коновалова В.О., Шевчук В.М. Сучасна криміналістика в умовах війни: проблеми адаптації та перезавантаження. *Сучасні дослідження у світовій науці* : матеріали п'ятої Міжн. наук.-практ. конф., Львів. 2022. С. 896-903.
3. Коновалова В.О., Шевчук В.М. Перспективні дослідження інновацій окремих криміналістичних методик. *Наукова практика : сучасні та класичні методи дослідження* : збірник наук. праць «ΛΟΓΟΣ». Європейська наукова платформа. 2021. С. 81-85.
4. Янковий М.О. Розслідування кримінальних правопорушень, вчинених військовослужбовцями під час збройного конфлікту : постановка проблеми. *Академічні візії*. Випуск 18/2023. С. 1-9.
5. Драп'ятий Б. Правове регулювання геномної інформації людини: єдність науки і практики. URL : <http://www.golos.com.ua/article/361369>

СТАНДАРТИ ДОКАЗУВАННЯ ТА ВНУТРІШНЄ ПЕРЕКОНАННЯ СУДДІ ПРИ УХВАЛЕННІ РІШЕНЬ

Сокалюк В.П.,

*аспірант кафедри міжнародного права
та галузевих правових дисциплін
Київський університет права НАНУ*

Визначено сутність, зміст та види існуючих стандартів доказування та їх вплив на внутрішнє переконання судді при розгляді справ різної юрисдикції.

Ключові слова: стандарти доказування, внутрішнє переконання, поза розумним сумнівом, переконання за більшої вірогідності, обґрунтована підозра, достатня підстава, вагоме переконання, зрозумілі та переконливі докази, перевага доказів, ясні та переконливі докази, розумний ступень достовірності, баланс імовірностей.

Sokaliuk Vs., Existing standards of proof and inner conviction of the judge when making decisions in the case. The essence, content and types of existing standards of proof and their influence on the inner conviction of a judge when considering cases of different jurisdictions are determined.

Key words: standard of proof, inner conviction, beyond a reasonable doubt, reasonable suspicion, sufficient reason or probable cause, conviction with greater probability, strong conviction, clear and convincing evidence, preponderance of the evidence, balance of probabilities, reasonable degree of credibility.

Постановка проблеми. В Цивільному процесуальному кодексі України на відміну [1] від Кримінального процесуального кодексу України [2], де частиною 2 ст.17 закріплений стандарт доказування «поза розумним сумнівом», відсутнє пряме посилання на стандарти доказування, які виступають невід'ємною частиною змагального судового процесу. Натомість, в ч.1 ст.89 ЦПК [1] присутнє таке поняття, як «внутрішнє переконання» за яким суд повинен оцінювати докази і яке деякі науковці вважають протиставленням стандартам доказування та спробою встановити штучні рамки для застосування цього принципу оцінки судом доказів. Де-які науковці, взагалі вважають «внутрішнє переконання» одним із стандартів доказування. Суттєвим недоліком оцінки доказів судом за «внутрішнім переконанням» є суб'єктивність та індивідуалізована оцінка доказів. Постають питання: чи можна виділити існуючі стандарти доказування за відповідними критеріями, яким чином можуть вплинути стандарти доказування на «внутрішнє переконання» судді при винесенні рішень у справі, чи треба закріпити у процесуальних кодексах необхідність застосування суддями відповідних стандартів доказування при ухваленні рішень?

Мета дослідження. Дана стаття присвячена аналізу існуючих стандартів доказування, які застосовуються у цивільному, кримінальному, господарському та адміністративному судочинствах та їх впливу на «внутрішнє переконання» судді при здійсненні правосуддя. Здійснена спроба класифікувати стандарти доказування за критеріями їх значення для формування внутрішнього переконання судді, а також розробити пропозиції та рекомендації з досліджуваних питань, що можуть бути втілені шляхом внесення змін до процесуального законодавства та застосовані в національній судовій практиці.

Як зазначає М.К. Треушніков, поняття «стандарт доказування», з'явилося з огляду на розмежування об'єктивної та законної (неформальної) істини як загальної мети доказування ще за радянської доктрини цивільного права. У радянському судовому цивільному процесі об'єктом пізнання була об'єктивна істина і був лише один «стандарт доказування» – внутрішнє переконання судді [3, с. 135–138], оскільки у тогочасному процесі суддя самостійно вживав усіх необхідних заходів для встановлення об'єктивної істини і був відповідальним за її повне та вичерпне встановлення. В українській цивільно-правовій доктрині з переходом до «формальної» істини та появою у зв'язку із цим штучних обмежень у доказовій діяльності, з'явилась необхідність у закріпленні «стандартів доказування». І якщо в Кримінальному про-

цесуальному кодексі України стаття 17 [2] відсилає до такої складової презумпції невинуватості, як доведення стороною обвинувачення винуватості особи поза розумним сумнівом, то Цивільний процесуальний кодекс України [1] не містить відсилок до стандартів доказування, використовуючи концепцію «внутрішнього переконання» судді. Це свідчить про існування невирішеної проблеми щодо застосування у цивільному судочинстві стандартів доказування за відсутності прямого посилання на них у цивільному процесуальному законодавстві та необхідності закріплення в ньому відповідних стандартів доказування, якими повинен буде керуватись суддя для досягнення внутрішнього переконання при винесенні судового рішення.

Стан опрацювання проблематики. Питання стандартів доказування у цивільному судочинстві досліджувалися у працях таких вчених, як І.В. Андронов, І.О.Бут, В.В.Вапнярчук, Д.О.Гетманцев, І.В.Гловюк, А.А.Павлишин, Х.Р.Слюсарчук, А.С.Степаненко, Т.В. Руда, М.К. Треушніков, С.Я. Фурса.

Виклад основного матеріалу. Проблема стандартів доказування є однією з основних в судовому процесі. В будь-якому судовому процесі позовного провадження є не менше ніж дві сторони, які мають на меті довести чи заперечити якісь обставини, на які вони посилаються для задоволення позовних вимог чи заперечення проти них. Стандарт доказування - це та ступінь достовірності наданих стороною доказів, за яких суд має визнати тягар доведення знятим чи вичерпаним, а фактичну обставину – доведеною. Разом з тим, стандарти доказування часто протиставляються принципу оцінки судом доказів за внутрішнім переконанням і тому деякі науковці вважають стандарти доказування спробою встановити штучні рамки застосування цього принципу оцінки судом доказів за внутрішнім переконанням, тоб-то на перший план ставлячи дискреційні функції судді. Де-які науковці вважають «внутрішнє переконання» окремим стандартом доказування, який тому і зафіксований у відповідних статтях ЦПК, КПК, ГПК та КАС України. Ця позиція є дискусійною, з якою тяжко погодитись з огляду на те, що «внутрішнє переконання» судді є наслідком чи результатом оцінки суддею доказів у судовому процесі і стосується саме його розумово-аналітичної діяльності при дослідженні та оцінці наданих сторонами доказів при з'ясуванні обставин справи. Саме на підставі досягнення «внутрішнього переконання» суддя приходить до висновку про те чи вважати доведеними ті обставини, на які посилається одна сторона, як на підставу своїх вимог чи навпаки – заперечень, на які посилається інша сторона. Отже, «внутрішнє переконання», як результат застосування стандарту доказування, само по собі не може бути стандартом доказування. І якщо «внутрішнє переконання» є прерогативою самого судді, то стандарти доказування є більшою мірою прерогативою сторін у справі, як суб'єктів доказування, які застосовуючи стандарти доказування для доведення своїх вимог чи заперечень, мають на меті переконати суддю у своїй правоті, тоб-то, довести суддю до психологічно-інтелектуального стану, коли «внутрішнє переконання» судді дозволить йому винести законне та справедливе рішення.

«Внутрішнє переконання» – це стан судді, в якому він є впевненим у правильності своїх висновків про належність, допустимість, достовірність і достатність доказів, а також у правильності висновку, зробленого ним на основі доказів, щодо наявності або відсутності певних фактичних обставин. Більш розлогу характеристику поняттю «внутрішнє переконання» дає Вапнярчук В.В., зазначаючи, що це отримане в передбачуваному законом порядку знання про обставини предмета процесуального доказування в конкретному провадженні, яке на думку суб'єкта доказування є достовірним, значним і достатнім (тобто придатним до доказування), яке полягає у почутті впевненості щодо сутності цього знання, виявляється в суб'єктивному (позитивному або негативному) ставленні до досліджуваних об'єктивних явищ, а також зумовлює вольову готовність діяти [4].

І.В. Андронов зазначає, що у сучасному цивільному процесуальному праві України покладення на суд обов'язку встановити об'єктивну істину та пов'язувати з нею обґрунтованість судового рішення не вбачається можливим з огляду на посилення засади змагальності судового процесу й неможливості суду проводити розслідування обставин справи за власною ініціативою [5]. Отже, у більшості цивільних справ неможливо встановити об'єктивну істину, що може залишити сумніви щодо визнання певного факту встановленим.

Як зазначає Бут І.О., стандарт доказування – це мінімальний, пороговий ступінь суб'єктивної впевненості, переконаності судді (присяжних) в істинності спірного факту, коли суд доходить або повинен доходити висновку про достатність доказів і визнання тягаря доведення виконаним; при досягненні цього порогового рівня тягар спростування переноситься на опонента, і якщо той своїми контрдоказами не знизить впевненість суду нижче рівня стандарту доказування, суд буде виходити з визнання факту встановленим [6]. Очевидно, достатніми є докази, яких згідно з законом достатньо для встановлення певного факту або усієї сукупності фактів, що обґрунтовують вимоги або заперечення сторони доти, доки існування цього факту не буде заперечене іншими доказами, як акцентує Руда Т.В. [7, с. 107]. Тобто такі докази не є безспірними, але якщо протилежна сторона не надасть належні докази для їх спростування, вони є достатніми для ухвалення рішення на користь особи, котра їх подала. На відміну від очевидної достатності, критерії задовільної достатності не встановлюються законом. Задовільна достатність застосовується при остаточній оцінці доказів у більшості цивільних справ. Задовільно достатньою є така кількість доказів, яка за результатами їх розумового зважування судом або присяжними здатна переконати у правдивості певного факту. Тобто у такому разі достатніми є докази, які можуть обґрунтувати ухвалення рішення на користь особи, котра їх подала. Це пов'язано з питанням зважування доказів [7, с. 107]. Фінальною стадією такого зважування та оцінки доказів суддею є досягнення ним внутрішнього переконання, яке дозволяє йому прийти до остаточного рішення по справі.

У сучасній науковій літературі, крім внутрішнього переконання, який на нашу думку, спірно вважати окремим стандартом доказування, можна виділити наступні стандарти доказування:

- 1.«Поза розумним сумнівом» («beyond a reasonable doubt»).
- 2.«Обґрунтована підозра» («reasonable suspicion»).
- 3.«Достатня підстава» або «ймовірна причина» («sufficient reason» or «probable cause»).
- 4.«Переконавання за більшої вірогідності» («conviction with greater probability»).
- 5.«Вагоме (тверде) переконавання» («strong conviction»).
- 6.«Зрозумілі (ясні, чіткі) та переконливі докази» («clear and convincing evidence»).
- 7.«Перевага доказів» («preponderance of the evidence»).
- 8.«Баланс імовірностей» («balance of probabilities»).
- 9.«Розумний ступень достовірності» («reasonable degree of credibility»).

Отже, внутрішнє переконавання, хоча і не визнається у вітчизняній науці окремим стандартом доказування, присутнє в діючих процесуальних кодексах щодо оцінки доказів, зокрема: в ЦПК України ч.1 ст. 89 [1], в КПК України ч.1 ст. 94 [2], в ГПК України ч.1 ст. 86 [8], в КАС України ч.1 ст. 90 [9]. В кожній із зазначених статей так чи інакше записано, що суд оцінює докази, наявні у справі, за своїм внутрішнім переконаванням, що ґрунтується на їх безпосередньому, всебічному, повному й об'єктивному дослідженні.

Необхідно погодитися із Д. Гетманцевим, що зазначені статті не містять чітких критеріїв досягнення суддею внутрішнього переконавання. Тому він вказує на необхідність застосування цих положень у взаємозв'язку із положеннями стандарту доказування «поза розумним сумнівом» в адміністративному судочинстві [10]. Необхідно визнати існування подібного становища і стосовно цивільного та господарського процесів. До речі, відповідно до ст.79 ГПК України наявність обставини, на яку сторона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, вважається доведеною, якщо докази, надані на підтвердження такої обставини, є більш вірогідними, ніж докази, надані на її спростування [8]. Отже, більш низький стандарт доказування «переконавання за більшої вірогідності» вже існує в господарському процесуальному судочинстві. Застосування стандартів доказування «поза розумним сумнівом» чи «переконавання за більшою вірогідністю доказів» для встановлення обставин, що мають значення для розгляду не тільки кримінальних справ потребує внесення відповідних змін і в цивільне процесуальне законодавство України.

1. Стандарт доказування «поза розумним сумнівом» («beyond a reasonable doubt») є кримінальним стандартом доказування, а тому самим високим стандартом, який використовується судом при вирішенні питання щодо доведеності вини особи та винесенні судового рішення. Цей стандарт доказування визначає, що відсутність розумних сумнівів має місце тоді, коли всі альтернативні пояснення наданих доказів надзвичайно малоімовірні. Як зазначає Степаненко А.С., прикладом застосування такого стандарту доказування є відмова у встановленні факту у разі суперечностей (сумнівів) у поданих стороною доказів у справі [11]. У кримінальному провадженні стандарт

доказування «поза розумним сумнівом» встановлює мету доказування, якою є достовірність як найвищий ступінь ймовірності. Досягнення чи недосягнення такого ступеня ймовірності визначається суб'єктом прийняття рішення, що має означати відсутність розумних сумнівів у суб'єкта прийняття рішення в (не) існуванні певного факту(ів). Концепції «стандарт доказування» та його виду – «поза розумним сумнівом» – властиві такі ознаки: варіативність стандарту доказування залежно від сфери застосування та предмету розгляду; тісний взаємозв'язок стандарту доказування та тягаря (обов'язку) доказування; стандарт доказування є певним критерієм (порогом) прийняття рішення для суб'єкта прийняття рішення, встановлюючи певний рівень (міру) доведеності для визнання певного факту існуючим [11, с. 12–13].

2. Стандарт доказування «обґрунтована підозра» («reasonable suspicion») також є кримінальним стандартом доказування, але більш низького рівня відносно до стандарту «поза розумним сумнівом» та вимагає встановлення можливого (ймовірного) існування певного факту чи обставини. У разі вирішення питання про застосування заходу забезпечення кримінального провадження причетність особи до вчинення кримінального правопорушення не повинна мати категоричного висновку, а свідчити лише про її можливість. Як правило цей стандарт доказування застосовується слідчими суддями при розгляді відповідних клопотань на стадії досудового розслідування. Слідчий суддя в жодному разі не повинен встановлювати причетність особи поза розумним сумнівом, втім, обґрунтована підозра має підтверджуватися конкретними фактами й обставинами, що можуть переконати об'єктивного спостерігача, тобто непрофесіонала у сфері права, в існуванні зв'язку між діями особи та подією. Такі фактичні обставини повинні бути чіткими, зрозумілими та відображеними у відповідному рішенні компетентного органу. Як зазначають Гловюк І.В. і Степаненко А.С., цей стандарт доказування відповідає на питання: «Якою мірою, до якої межі?», тобто є показником виконання стороною кримінального провадження тягаря доказування. Отже, зазначений стандарт доказування ставить питання про застосування, окрім звичного «тягаря надання доказів», також «тягаря переконання» [12].

3. «Достатня підстава» або «ймовірна причина» («sufficient reason» or «probable cause»). Цей стандарт доказування характеризується такими ознаками: відсутністю фактичного балансу або фактичної переваги ймовірностей як у кримінальному так і в цивільному провадженні; виникає на підставі встановлення «ймовірності», а не впевненості чи безсумнівності у необхідності прийняття певного рішення під час відповідного провадження; наділений змішаним «перспективно-ретроспективним» характером (запровадження стандарту доказування «достатня підстава» у вітчизняному кримінальному процесі змінює стереотипне мислення про те, що пізнання у кримінальному процесі характеризується виключно ретроспективністю, оскільки об'єктом пізнання є подія, яка відбулася в минулому); передбачає встановлення «практичної ймовірності», яка може бути досягнута не лише раціональним, але

також емпіричним (ірраціональним) способом [13, с. 19]. У США зазначений стандарт є пом'якшеним порівняно зі стандартом «перевага доказів» (що застосовується й у кримінальному судочинстві) та застосовується при отриманні дозволу на арешт або обшук [13, с. 103].

4. «Переконання за більшої вірогідності» («conviction with greater probability»), як стандарт доказування, згадувався у частині 3 статті 87 проекту Кримінального процесуального кодексу 2008 року і визначався як переконання, яке випливає із неупередженого та добросовісного розгляду всіх наданих сторонами доказів і свідчить, що висновок про існування або відсутність тієї обставини чи сукупності обставин, які доводить сторона, є більш вірогідним, ніж протилежний висновок. У частині 5 статті 110 проекту КПК Кримінального процесуального кодексу 2007 року «вагоме переконання» означало, що наявні на момент прийняття рішення докази створюють дуже велику вірогідність того, що твердження відповідає дійсності [14, с. 204].

Варто зазначити, що в даний час на розгляді Верховної Ради знаходиться законопроект № 9306-1 про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України, відповідно до якого запропоновано внесення змін в статей 79 і 80, яким у цивільному процесі запроваджується стандарт доказування – вірогідність доказів. Так, законопроектом пропонується уніфікувати норми цивільного та господарського судочинства з наступних питань: впровадження в цивільному процесі стандарту доказування «більшої вірогідності»; забезпечення можливості в цивільному процесі витребувати судом групу однотипних доказів (без зазначення індивідуальних ознак кожного документа, що витребується). Відповідно до запропонованих змін наявність обставини, на яку сторона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, вважається доведеною, якщо докази, надані на підтвердження такої обставини, є більш вірогідними, ніж докази, надані на її спростування. Питання про вірогідність доказів для встановлення обставин, що мають значення для справи, суд вирішує відповідно до свого внутрішнього переконання.

5. «Вагоме (тверде) переконання» (strong conviction) [13, с. 19] є стандартом доказування більш високого рівня ніж попередній і може застосовуватись, як правило, в кримінальних провадженнях, хоча не виключається його застосування і при розгляді цивільних справ.

6. «Зрозумілі (ясні, чіткі) та переконливі докази» («clear and convincing evidence») [15, с.100–112.] є стандартом доказування більш низького рівня, який притаманний здебільшого при розгляді цивільно-правових спорів. Суть його полягає в тому, що сторона повинна переконати присяжних (або суддю), що достовірність розглядуваного факту є імовірною, або ж викликати в них тверде переконання, що факт правдивий. Водночас усувати всі розумні сумніви цей стандарт доказування не вимагає. В нашому судочинстві може застосовуватись при розгляді адміністративних і цивільних справ, зокрема, в деліктних позовах з метою стягнення з відповідача завданих збитків, які перевищують звичайні компенсаторні, а також – у справах окремого про-

вадження. Цей стандарт становить, по суті, підвид стандарту доказування «перевага доказів» і застосовується щодо позовів, у яких суд або законодавець вирішили, що для отримання рішення на свою користь сторона повинна подати більше, ніж звичайну кількість доказів. Це може мати місце, наприклад, коли наслідки вирішення цивільної справи є набагато серйознішими, ніж звичайне матеріальне відшкодування і наближаються за своїм характером до наслідків у кримінальній справі. Тому застосування простого цивільного стандарту у таких справах викликало б істотний ризик ухвалення помилкового рішення. Прикладами справ, у яких застосовується підвищений цивільних стандарт, є справи про депортацію іноземців за зверненнями державних органів, про визнання особи недієздатною і поміщення її на примусове лікування до психіатричного закладу або позбавлення батьківських прав [7, с. 108].

7. «Перевага доказів» («preponderance of the evidence»). У юридичній літературі та судовій практиці США залежно від конкретних обставин справи розмежовують два види достатності доказів: очевидну («prima facie evidence») та задовільну достатність («satisfactory evidence»). Зазначені стандарти доказування як і попередні, широко використовуються у цивільному та господарському судочинстві і особливо в деліктних спорах. Як зазначають С.Я. Фурса та Т.В. Цюра, поняття «достатність доказів» назвати новим важко, оскільки воно має доволі широке застосування в юридичній літературі та судовій практиці. З цим поняттям пов'язується можливість оцінити певну обставину як встановлену. При цьому, в судовій практиці кожна сторона надає суду свій аналіз достатності доказів, але суд в своєму рішенні має констатувати обґрунтованість сторонами заявлених позовних вимог [16, с. 191]. Т.В. Руда зазначає, що «в юридичній літературі та судовій практиці в залежності від конкретних обставин справи розмежовують два види достатності доказів: очевидна достатність ("prima facie evidence") та задовільна достатність ("satisfactory evidence"). Очевидно достатніми є докази, яких згідно з законом достатньо для встановлення певного факту або усієї сукупності фактів, що обґрунтовують вимоги або заперечення сторони, доти, доки існування цього факту не буде заперечене іншими доказами» [7, с. 546]. Тобто такі докази не є безспірними, але якщо протилежна сторона не надасть належні докази для їх спростування, вони є достатніми для ухвалення рішення на користь особи, яка їх подала [17, с. 1220]. Наприклад, у справах про заподіяння шкоди, для доведення наявності деліктної відповідальності, позивач має довести такі обставини: а) наявність шкоди, б) протиправна поведінка заподіювача шкоди, в) причинний зв'язок між шкодою та поведінкою заподіювача, г) вина останнього. У разі підтвердження позивачем цих чотирьох обставин належними, допустимими і достовірними доказами, їх буде очевидно достатньо для того, щоб суд вирішив справу на його користь. Вказівки на те, яка кількість доказів є очевидно достатньою для певної категорії справ, містяться у нормах матеріального права. Припускаємо, що задовільно достатніми визнаються докази, які задовольняють суддю для виникнення у нього вну-

трішнього переконання для прийняття відповідного рішення. Наприклад, відповідно до законодавства штату Мічіган очевидно достатніми є докази завдання автомобілю шкоди під час його знаходження під доглядом власника гаража для доведення необережної вини власника [18, ст. 497]. Але, в даній категорії справ, не забуваємо про ст.1166 Цивільного кодексу України, де зазначено, що особа, яка завдала шкоду, звільняється від її відшкодування, якщо вона доведе, що шкоди завдано не з її вини. Таким чином, процесуальний обов'язок (тягар доказування) відповідача в суді по такій категорії справ, довести відсутність своєї вини у заподіюванні шкоди.

8.«Баланс імовірностей» («balance of probabilities»). Це найбільш розповсюджений стандарт доказування англо-саксонського права, який в даний час застосовується і в нашому судочинстві при розгляді цивільно-правових спорів. Баланс імовірностей вимагає визнавати факт доведеним тоді, коли комплекс представлених стороною доказів дозволяє судді дійти висновку про те, що спірний факт ймовірніше існує, ніж не існує. При застосуванні цього стандарту доказування слід довести, що факт швидше був, ніж не був, тобто суб'єктивна впевненість судді може бути виміряна як така, що дорівнює 51% і вище. Баланс вірогідностей оцінюється в абсолютних виразах, тому в ситуації, коли докази оцінені як 50 х 50 (позивач/відповідач), спір виграє відповідач [19].

У Великобританії баланс імовірностей розуміється саме як «р'ятівне коло для правосуддя». Відома позиція баронесси Хейл (яка в подальшому очолювала Верховний суд Великобританії) у справі про насилля над дитиною, де суддя першої інстанції у справі виявився неспроможним прийняти показання жодного зі свідків, не було інших незалежних доказів, які допомогли б йому. Тому він вважав, що суд не в змозі визначитися зі співвідношенням ймовірностей, що в даній справі будь-яке зловживання відбулося або не відбулося. Виступаючи у Палаті лордів (на час розгляду справи цей законодавчий орган виконував роль суду останньої інстанції) Бренда Хейл вказала: «Якщо судова система в цій країні регулярно опиняється в такому стані, наша система цивільного та сімейного правосуддя швидко зупиниться. У цій країні нам не потрібно документального підтвердження. Ми сильно покладаємось на усні докази, особливо тих, хто був присутнім, коли відбувалися події, що припускаються. День за днем, по всій країні, з великих і дрібних питань, судді приймають рішення, кому вірити. Вони керуються багатьма речами, включаючи притаманні їм ймовірності, будь-яку сучасну документацію чи записи, будь-які непрямі докази, які прагнуть підтримувати один виклад, а не інший, та загальне враження про характер та мотивацію свідків. Завдання складне, воно повинно бути виконано без упереджень та заздалегідь задуманих ідей... У нашій правовій системі, якщо суддя вважає більш імовірним, що щось відбулося, то це трактується як таке, що мало місце. Якщо він вважає, що це швидше за все не відбулося, тоді це трактується як таке, що не мало місця... Але, кажучи загалом, суддя здатний вирішити, де істина, без необхідності покладатися на тягар доказування» [20].

9. «Розумний ступень достовірності» («reasonable degree of credibility»)

це стандарт доказування, притаманний лише цивільно-правовим та господарським спорам. Під розумним ступенем достовірності слід розуміти, що факт є доведеним, якщо після оцінки доказів суддя переконаний, що факт скоріше відбувся, аніж не мав місце. Наприклад, при незаконному використанні торгової марки вкрай важко довести розмір доходу порушника, бо він не поспішає ділитись доказами. Альтернативою є упущена вигода, суть якої – припущення про можливий дохід, який міг би отримати правовласник, якби не дії відповідача. З одного боку є принцип повного відшкодування збитків, закріплений частиною 1 статті 1166 Цивільного кодексу України, з іншого – тягар доказування їх розміру покладено на позивача. Повне відшкодування означає, що встановивши факт завдання шкоди, суд не зможе відмовити у стягненні збитків лише посилаючись на ймовірність отримання доходу. Типовий формат упущеної вигоди при порушенні торгової марки – гіпотетичне роялті. Сама назва свідчить, що він побудований на припущенні, що відповідач добровільно звернувся б за ліцензією на торгову марку, ринкова вартість якої і буде упущеною вигодою правовласника. Отже, маємо визнати, що використання стандарту доказування «розумний ступень достовірності» – це завжди припущення, яке дозволяє визначати розмір збитків з розумним ступенем достовірності.

В постанові Верховного суду України від 14.06.2017 у справі № 923/2075/15 вказано, що апеляційний суд «відмовив у стягненні упущеної вигоди на тій лише підставі, що її розмір не може бути встановлений з розумним ступенем достовірності...»[21]. У постанові Касаційного цивільного суду від 06.11.2019 у справі № 127/27155/16 [22]. був підтверджений такий підхід. Сам факт згадки підходу «збитків із розумним ступенем достовірності» – це крок від традиційного «суд критично оцінив докази» на зустріч до відкритої аргументації із застосуванням зазначеного стандарту доказування. Отже, попри відсутність прямого законодавчого закріплення, суди використовують відповідні стандарти доказування при винесенні рішень, що свідчить про необхідність внесення відповідних змін в процесуальні кодекси для унормування зазначених стандартів з метою досягнення передбачуваності судових рішень.

Висновки. Підсумовуючи викладене можна зробити наступні висновки: відповідно до галузей процесуального права у різних випадках застосовуються різні стандарти доказування на різних стадіях судового провадження. Існують суворіші стандарти доказування, притаманні саме кримінальним провадженням, є такі, які можна застосовувати як в кримінальних справах так і в цивільно-правових спорах, господарських та адміністративних справах. Існують більш «низькі» стандарти доказування, які застосовуються виключно у цивільних справах. Крім того, окремі стандарти доказування можуть мати різне співвідношення між собою та в окремих випадках застосовуватися альтернативно або субсидіарно.

ЄСПЛ та національні суди у своїй практиці доволі часто використовують відповідні стандарти доказування при ухваленні рішень.

На даний час назріла необхідність закріплення у національних процесуальних кодексах можливості застосування відповідних стандартів доказування при ухваленні рішень, що буде позитивно впливати на «внутрішнє переконання» судді при здійсненні правосуддя.

Література:

1. Цивільний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
3. Треушников М.К. Гражданский процесс: теория и практика. Москва: Издательский Дом «Городец», 2008. 352 с.
4. Вапнярчук В.В. Теорія і практика кримінального процесуального доказування: монографія. Харків. Юрайт. 2017. 408 с.
5. Андронов І.В. Категорія «істина» та обґрунтованість судового рішення в цивільному процесі. [Електронний ресурс] / І. В. Андронов // Університетські наукові записки. - 2006. - № 3-4. - С. 204-207. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2006_3-4_29.
6. Бут І.О. Використання стандарту доказування «баланс ймовірностей» у судовій практиці. Часопис Київського університету права. 2020/4.
7. Руда Т. Критерій достатності при оцінці доказів у цивільному судочинстві України і США: порівняльно-правовий аналіз. Вісник Київського університету імені Тараса Шевченка. Серія: Юридичні науки. 2011. № 88. С. 106–110.
8. Господарський процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>.
9. Кодекс адміністративного судочинства України [Електронний ресурс] <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.
10. Гетманцев Д.О. Діалектика істини або які стандарти доведення застосовані в податкових спорах ? [Електронний ресурс] https://zib.com.ua/ua/print/134387-yaki_standarti_dovedennya_zastosovni_v_podatkovih_sporah.html.
11. Степаненко А.С. Стандарт доказування «поза розумним сумнівом» у кримінальному провадженні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса, 2017. 22 с.
12. Гловюк І.В., Степаненко А.С. Стандарт доказування «обґрунтована підозра» у кримінальному провадженні. Правова позиція. 2018. № 1 (20). С. 13–20. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/11192> (дата звернення: 12.03.2020).
13. Слюсарчук Х.Р. Стандарти доказування у кримінальному провадженні: автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.09. Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2017. 25 с.
14. Павлишин А.А., Слюсарчук Х.Р. Стандарти доказування та формування знання у кримінальному провадженні. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2015. Вип. 62. С. 199–209.
15. Вапнярчук В.В. Стандарт кримінального процесуального доказування. Вісник Національної академії правових наук України. 2015. № 1 (80). С.100–112.

16. Фурса С.Я., Цюра Т.В. Докази і доказування у цивільному процесі України: Науково-практичний посібник. (Серія: Процесуальні науки) – К.: Видавець Фурса С.Я., КНТ, 2005. – 256 с.

17. Decision of the Supreme Court of Kansas in the case of State versus Haremza, November 3, 1973 // Pacific Reporter Second, Vol. 515, Pages 1217-1224.

18. Nolan J.R., УДК 347.672 Nolan-Haley J.M. Black's Law Dictionary: Definitions of the Terms and Phrases of American and English Juris-prudence, Ancient and Modern, By Henry Campbell Black, M.A. (St. Paul, Minnesota: West Group, 1990 – Sixth Edition) – 1657 p.

19. Rhesa Shipping Co SA v Edmonds [1985] 1 WLR 948).

20. Sindell v. Abbott Laboratories, Supreme Court of California. 26 Cal.3d 588 (Cal. 1980). URL: <https://casetext.com/case/sindell-v-abbott-laboratories>.

21. Постанова Верховного Суду України від 14 червня 2017 р. у справі № 923/2075/15 [Електронний ресурс] <https://reyestr.court.gov.ua/Review/67621495>.

22. Постанова Верховного Суду від 06 листопада 2019 року у справі № 127/27155/16-ц [Електронний ресурс] <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85493488>

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ, ЩО ВИНИКАЮТЬ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Пташенко Світлана Іванівна,

*аспірант заочної форми навчання кафедри
адміністративного права та адміністративного процесу
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Проблематика адміністративно-правових відносин, що виникають і сфері соціального захисту поліцейських притаманна усім європейським державам, водночас в українському законодавстві, зазначене питання не вирішене цілком і повністю.

В наукові роботи, досліджено наукові погляди на зміст та поняття адміністративних правовідносин, які постають перед працівниками Національної поліції України та членами їхніх сімей.

Ключові слова: Національна поліція України, адміністративні правовідносини.

Досліджуючи особливості правової бази соціального забезпечення поліцейських, як складової захисту їх прав свідчить про те, що базові права людини гарантуються не тільки державного законодавства, а й нормами міжнародного права.

Працівники поліції, на сьогоднішній день, несуть службу та виконують свої обов'язки в специфічних умовах праці, тому одним з пріоритетних завдань державної політики, має бути відповідний соціальний захист працівників зазначеної категорії населення.

Як визначено, в Конституції України, Україна – соціальна держава, політика якої спрямована на створення умов, що забезпечують гідне життя і вільний розвиток людини [2]. В свою чергу, сучасна соціальна держава, має одне з головних завдань - це забезпечення гідного рівня життя громадян. Високий рівень добробуту, досягнутий завдяки високій заробітній платі та стимулюванню працівників, дозволяє збільшити ефективність праці. Це стосується й забезпеченню ефективності діяльності органів Національної поліції України. В системі державних органів Національна поліція України займає одне з ключових місць, реалізуючи правоохоронну функцію та виконуючи досить широке коло завдань щодо захисту прав і свобод громадян, тому соціальне забезпечення працівників Національної поліції України відіграє важливе значення. В межах реформування органів виконавчої влади у 2015 році, прийнята низка законодавчих актів з питань соціального забезпечення працівників правоохоронних органів, які надають змогу підвищити рівень соціального захисту поліцейських.

Державою визначається гарантована сукупність соціально-правових норм, які забезпечують надійні умови функціонування органів Національної поліції України, права та законні інтереси працівників поліції.

Правові гарантії працівників Національної поліції України, включають в себе - обов'язкове виконання законних вимог працівника поліції громадянами, недопущення втручання в діяльність працівника поліції, гарантії особистої безпеки працівника поліції, законодавче закріплення обставин, що викликають злочинність діяння працівника поліції: необхідна оборона; крайня необхідність; фізичний або психічний примус; обґрунтований ризик тощо.

Соціальні гарантії працівника Національної поліції України, які визначені законодавчо, включають:

1. **Грошове утримання (оплата праці)** – як основний засіб матеріального забезпечення і стимулювання виконання співробітником службових обов'язків. Оплата праці працівників поліції не може бути нижче мінімальної заробітної праці та становить сукупність факторів, які впливають на її кінцевий результат. До таких факторів відносяться: а) посадовий оклад; б) оклад за спеціальним званням; в) щомісячні додаткові види грошового забезпечення (підвищення посадового окладу, надбавки, доплати, які мають постійний характер); г) премії; д) одноразові додаткові види грошового забезпечення;

2. **Допомога і інші грошові виплати в зв'язку з проходженням служби і звільненням зі служби:** виплати на відрядження; матеріальна допомога; оплата, в установленому порядку, вартості проїзду залізничним, повітряним, водним та автомобільним (за винятком таксі) транспортом до місця лікування або медичного огляду і назад;

3. **Заходи соціальної підтримки для членів сім'ї співробітника, загиблого (померлого) внаслідок каліцтва чи іншого ушкодження здоров'я, отриманих у зв'язку з виконанням службових обов'язків, або внаслідок захворювання, отриманого в період проходження служби в органах Національної поліції України;**

4. **Медичне забезпечення та санаторно-курортне лікування;**

5. Страхові гарантії співробітнику і виплати з метою відшкодування шкоди, заподіяної в зв'язку з виконанням службових обов'язків;

6. До числа соціальних гарантій слід віднести і особливості пенсійного забезпечення співробітників Національної поліції України і членів їх сімей [2].

Таким чином, законодавчо закріплені гарантії правового і соціального захисту співробітників Національної поліції України спрямовані на компенсацію наявних негативних факторів службової діяльності, підвищення престижу служби в органах Національної поліції України. В цілому соціальне забезпечення працівників органів Національної поліції, передбачене законодавством є прогресивним та доволі вдалим, однак окремі положення потребують перегляду та доопрацювання, зокрема в частині розширення змісту соціальних гарантій: забезпечення доступності поліпшення житлових умов, належного медичного та реабілітаційного, соціального і пенсійного обслуговування для даної категорії працівників; ретельне вивчення співробітниками Національної поліції нормативної бази, що регулює їх соціальне обслуговування, проведення ознайомчих бесід і правових консультацій з співробітниками про їхні права на соціальне обслуговування, закріплення можливості працівниками органів Національної поліції на власний розсуд обирати вид компенсації за виконання службових обов'язків у вихідні, святкові та неробочі дні. Необхідно відзначити, що тільки повний комплекс застосовуваних заходів допоможе сформувати гідну ефективну систему соціального обслуговування співробітників поліції і забезпечити підвищення престижу служби в органах Національної поліції України. [3].

Виходячи з вищезазначеного слід констатувати, що національний законодавець закладає у підгрунтя проходження служби поліцейськими галузеві принципи трудового права, в окремих випадках копіює норми трудового законодавства у відповідному спеціальному законодавстві та відсилає в окремих питаннях проходження служби до трудового законодавства. На наш погляд, тут необхідно зробити наступний крок, а саме максимально поширити норми трудового законодавства на поліцейських.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-BP> (дата звернення: 11.03.2024).
2. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. Офіційний вісник України. 2015. № 63. Ст. 2075.
3. Про соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20 груд. 1991 р. № № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (дата звернення: 02.04.2024).

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Славінська Ірина Валеріївна,

*науковий співробітник відділу організації наукової роботи
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Забезпечення правового статусу та соціального захисту військовослужбовців набуло особливої актуальності у зв'язку з повномасштабною російською військовою агресією проти нашої держави. Ефективність реалізації прав і свобод, соціального захисту військовослужбовців залежить, у першу чергу, від досконалості законодавства, що регулює права і свободи, соціальний захист військовослужбовців та встановлює гарантії і правові механізми їх реалізації.

Боротьба за існування та розвитку України, за суверенітет, територіальну цілісність, незалежність нашої держави, вкрай важливого значення набуває створення ефективної системи оборони держави, сучасних і боєздатних Збройних Сил України. Досягнення успіху неможливе без ефективного забезпечення прав та свобод, соціального захисту військовослужбовців, створення належних умов для виконання ними своїх обов'язків щодо захисту Української держави.

Соціальний захист - це діяльність держави (в особі органів державної влади), яка спрямована на виконання соціально-захисної функції, здійснення заходів щодо підвищення рівня соціальних гарантій військовослужбовцям, забезпечення реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до особливого виду їх службової діяльності, статусу в суспільстві, підтримання соціальної стабільності у військовому середовищі. Це право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин.

Основні засади державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей визначаються Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей». Законодавство про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей базується на Конституції України і складається з цього Закону та інших нормативно-правових актів. Вказаний Закон, враховуючи важливість служби, надає ще і особливі пільги, гарантії та компенсації, які при детальному розгляді потребують правового врегулювання, як сутності поняття «соціальний захист військовослужбовців», так і джерел його реалізації.

Правовий статус військовослужбовців також регулюється підзаконними нормативно-правовими актами. До системи підзаконних нормативно-правових актів, які регулюють правовий статус військовослужбовців і видаються на основі Конституції України і Законів України, належать: укази Президента України, акти Кабінету Міністрів України, нормативні акти міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, нормативні акти місце-

вих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Нормативним актом в цій галузі є Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», який визначає систему соціального захисту ветеранів війни та членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України. Таким чином основною ознакою такого соціального захисту є його системність.

Тобто, військовослужбовцям і членам сімей військовослужбовців гарантуються заходи соціального захисту від самого початку прийняття на службу військовослужбовця та діють упродовж несення його всієї служби, тобто довічно, за винятком випадків передбачених законом [1, с.8].

Закон України «Про соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [2], встановлює систему соціального та правового захисту військовослужбовців, гарантії сприятливих умов в економічній, політичній та соціальних сферах для реалізації їх прав та обов'язків. Військовослужбовці користуються правами та свободами, що визначені Конституцією України. Проте вказаний Закон, враховуючи важливість служби, надає ще і особливі пільги, гарантії та компенсації, які при детальному розгляді потребують правового врегулювання, як сутності поняття «соціальний захист військовослужбовців», так і джерел його реалізації. Соціальний захист військовослужбовців у зв'язку з своєрідним характером служби, відповідно до Закону, забезпечує: права військовослужбовців по проходженню служби; соціальну та професійну адаптацію після проходження служби (наприклад, працевлаштування); житло; грошове забезпечення, яке включає, посадовий оклад, оклад за військовим званням, щомісячні додаткові види грошового забезпечення; продовольче, речове та інше забезпечення; право на відпустку та відпочинок; право; на оплачувану медичну допомогу та охорону здоров'я; на безкоштовну освіту; на безкоштовний проїзд; пенсійне забезпечення та додаткові грошові допомоги. Перелік прав свідчить про наявність у військових, крім загальногромадянських прав ще і особливих. Реалізація вказаних прав залежить від коштів Державного бюджету України.

Правовий статус військовослужбовця є видом спеціального правового статусу (родовим, професійним), в основі якого лежить конституційний (загальний) статус особи. Статус військовослужбовців у суспільстві визначається, насамперед, їхньою спеціальною професійною ознакою, сукупністю прав і обов'язків, пов'язаних з виконанням завдань щодо збройного захисту держави [2].

Соціальний захист військовослужбовця та правовий суттєвим чином взаємопов'язані та впливають один на одного. Первинний вплив, безперечно, має соціальний статус, який визначає значущість служби військовослужбовця у житті суспільства. Особливо така значущість багаторазово збільшується, коли суспільство знаходиться в екстраординарних умовах, в умовах небезпеки, зовнішньої агресії, збройного конфлікту. У такій ситуації соціальна значущість військовослужбовців, їхньої служби багаторазово підвищується.

Література:

1. Державні гарантії захисту соціальних прав військовослужбовців і членів їх сімей: загальний соціальний захист військовослужбовців і членів їх сімей; соціальний захист військовослужбовців і членів їх сімей в особливий період (зокрема під час воєнного стану); міжнародний аспект соціального захисту військовослужбовців (стандарті НАТО). Київ: ВД «Професіонал», 2023. 594 с.
2. Про соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20 груд. 1991 р. № № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (дата звернення: 02.04.2024).
3. Мазуренко Л.І. Основні засади державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців: нормативно-правове забезпечення. *Актуальні проблеми політики*. 2023. Вип. 71. С. 223-231.

ВХОДЖЕННЯ В ПОСАДУ ДІЛЬНИЧНОГО ОФІЦЕРА ПОЛІЦІЇ ТА ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ОФІЦЕРА ГРОМАДИ

Христофор Ярмачі,

доктор юридичних наук, професор, ОДУВС

Дільничний офіцер поліції і поліцейський офіцер громади (далі ДОП) є представниками виконавчої влади на поліцейській дільниці (далі дільниці), лицем Національної поліції, оскільки виконують свої функціональні обов'язки, постійно у поліцейському однострої, весь свій робочий час знаходяться серед людей. Від результатів діяльності інституту ДОП, найбільшого загону офіцерів поліції в державі, у значній мірі залежить стан публічного порядку та безпеки, авторитет всієї поліції серед населення.

ДОП можна вважати мікроначальником поліції на дільниці, оскільки він, відповідно до покладених на Національну поліцію завдань, здійснює різнопланові правоохоронні і соціальні функції: 1) превентивну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень; 2) виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживає у межах своєї компетенції заходів для їх усунення; 3) вживає заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень; припиняє виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення; 4) вживає заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального або адміністративного правопорушення; 5) здійснює своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події[1]; виконує інші обов'язки та завдання Національної поліції України, які покладено на ДОП. Повноваження ДОП по виконанню ним обов'язків визначено у Розділі IV «Повноваження поліції» Закону України «Про Національну поліцію», іншими законами України та підзаконним актами і, безпосередньо,

наказом МВС України від 28.07.2017 № 650 «Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад» (далі Інструкція) [2].

Правильна організація прийому, новопризначеним ДОП, поліцейської станції та поліцейської дільниці, у подальшому позитивно вплине на результати та якість його роботи щодо забезпечення публічної безпеки та порядку, профілактики і розкриття правопорушень

Прийом поліцейської станції та дільниці новопризначеним ДОП здійснюється за участі старшого ДОП та під контролем заступника начальника відділу (відділення, сектору) превенції територіального відділу поліції із складанням Акту про прийняття поліцейської станції та дільниці, який підписується усіма присутніми.

Особливу увагу необхідно приділити прийому службової документації поліцейської дільниці, а також документації (матеріали перевірки пропозицій, заяв та скарг громадян; окремі доручення керівництва; листи, які надійшли від органів місцевого самоврядування, державних установ, підприємств і організацій тощо), яка знаходилась на виконанні у ДОП, який передає поліцейську станцію;

Старший ДОП та ДОП, який передає поліцейську станцію, новопризначеному ДОП знайомлять його з особливостями дільниці (географічні, демографічні, економічні) та оперативною обстановкою на дільниці; місцями зі складною оперативною обстановкою (де збираються засуджені до відбування покарання без позбавлення волі, раніше судимі, наркомани, п'яниці, повії); про наявність громадських об'єднань правоохоронного спрямування та мешканців дільниці, схильних до надання підтримки та допомоги ДОП, громадян, від яких можна отримати оперативну інформацію та характеристику криміногенного контингенту, з них осіб, які поводять себе зухвало та можуть чинити опір працівнику поліції. Така інформація записується у робочому зошиті, оскільки у подальшому, при плануванні роботи та виконанні службових обов'язків, така інформація буде вкрай необхідною та корисною.

Акт прийому поліцейської станції підписується усіма присутніми, перед підписом ДОП повинен уважно перечитати акт, перевірити, яке майно йому передано, стан цього майна, повноту отриманої документації за описом.

До представлення ДОП органу місцевого самоврядування, керівникам підприємств, установ, організацій та громадських об'єднань йому треба ретельно готуватись та визначити питання, з якими необхідно звернутись до посадових осіб яким буде представлений (Наприклад яка необхідна допомога з боку ДОП; чи є особи, поведінка яких потребує уваги з боку поліції взагалі та ДОП, зокрема; яка думка з приводу створення громадського об'єднання з охорони публічного порядку та безпеки; як активізувати роботу громадської організації (при її наявності) та громадськості взагалі щодо їх активної участі у профілактичній роботі та охороні громадського порядку, забезпеченні дотримання положень комендантської години.

Для успішного вирішення завдань, визначених нормативно-правовими актами, ДОП у повсякденній діяльності повинен володіти оперативною інформацією про стан справ на дільниці, знати територію дільниці, її особливості, систему доріг, розташування і роботу підприємств, у тому числі: акціонерних підприємств, установ банків, поштових відділень; баз, складів, інших місць сховищ товарно-матеріальних цінностей; об'єктів дозвільної системи; лісові масиви; місця, де господарства вирощують канабіс, інші наркотиковмісні рослини, стан охорони місць їх культивування та збереження; місця, де ростуть дикі наркотиковмісні культури та інші дані.

На підготовчому етапі до вивчення населення ДОП необхідно скласти графік вивчення населення, який передбачає черговість відвідування багатоквартирних будинків та адміністративних будівель, вулиць на яких розташовані приватні будинки. Перед складанням графіка з наявної облікової документації, необхідно встановити: де проживають особи, які потребують першочергової уваги з боку ДОП (раніше судимі; кривдники; особи схильні до учинення адміністративних та кримінальних правопорушень; особи, що знаходяться у розшуку і проживали за конкретною на дільниці).

Особливе значення в організації роботи по вивченню населення дільниці відіграє встановлення контакту та налагодження довіри у спілкуванні з мешканцями, представниками громадськості, підприємств, установ та організацій.

Для того, щоб зав'язати плідне спілкування з мешканцями дільниці, треба з обережністю розпочинати спілкування з того, що мають місце вчинення крадіжок з квартир громадян та злочинів проти особи і звернутись з проханням до громадян бути обачливими; звертали увагу на підозрілих осіб або мешканців будинку, які приносять у дім або будинок валізи, речі або техніку; живуть не за статками, оскільки не працюють, пиячать, вживають наркотики; надати пропозиції, яким чином мешканцям укріпити двері квартири або будинку; встановити охоронну сигналізацію; як організувати сусідське спостереження за квартирами або будинками сусідів та за дітьми, батьки яких на роботі, особливо у період канікул; як терміново викликати поліцію; як себе поводити, коли на вулиці або у дворі з'явилися незнайомі підозрілі особи (несуть валізи, речі, прилади з будинку або квартири, намагаються відкрити двері авто або сусідньої квартири, вчиняють інші підозрілі дії).

Такий порядок початку спілкування з громадянами підвищить авторитет ДОП у громадян та сприятиме їх плідному спілкуванню, у процесі якого ДОП виконає свої завдання з вивчення мешканців будинку або вулиці, отриманні необхідної інформації. Під час прийому дільниці ДОП спілкуючись із ДОП, який передавав дільницю отримав інформацію про особливості підконтрольного контингенту (хто з них поводить себе зухвало, схильний до вчинення певної категорії злочинів або опору поліції), про представників громадськості - голів самоорганізації населення, членів вуличних та будинкових комітетів і небайдужих громадян, на допомогу яких ДОП може розраховувати.

Враховуючи усю наявну інформацію, поспілкувавшись з цього приводу зі старшим ДОП необхідно скласти графік вивчення населення, який може

змінюватися в залежності від матеріалів, що знаходяться на виконанні та завдань, які отримані від керівництва.

Готуючись до безпосереднього вивчення мешканців конкретного будинку або відповідної вулиці, ДОП необхідно проаналізувати всю інформацію, яку отримав під час прийняття поліцейської дільниці, а саме: хто є головою ОСББ або управляючої компанії будинком; хто з мешканців є представником громадськості, просто небайдужою людиною, з якою можна поспілкуватись та отримати інформацію, а також матеріали та завдання керівництва, які знаходяться у його виконанні та підлягають негайній перевірці та виконанню за певним адресом конкретного будинку або вулиці. З урахуванням викладеного саме такий будинок або вулиця обирається для вивчення населення, що дає можливість виконати завдання, що знаходяться у провадженні та паралельно вивчати жителів.

Прийшовши на конкретну адресу, за якою на виконанні у ДОП є матеріали, необхідно представити себе, як новопризначеного ДОП та з якого приводу прийшли; у ввічливій формі опитати таку особу по матеріалах, що знаходяться у Вас на виконанні. У залежності від налагодження діалогу, схильності цієї особи до спілкування, у процесі її опитування або після опитування по матеріалах справи і оформлення відповідного документа, пам'ятаючи про: захист персональних даних та відповідальність за їх розповсюдження; форми і методу оперативно-розшукового спілкування для отримання оперативної інформації; проявляючи кмітливість і винахідливість можна розповісти легенду, що мешканці сусіднього будинку розповіли, що у цьому будинку проживає раніше судимий, який пиячить і ображає сусідів; є мешканець, що вчиняє домашнє насильство або про інших осіб, які перебувають у поліції на обліку, не надаючи їх особисті дані (прізвище або ім'я, іншу інформацію) та про те, що вони знаходяться на обліку в поліції. Даєте такій особі можливість висловитись, навіть якщо вона ділиться інформацією, яка не зовсім цікавить ДОП, треба уважно слухати і у подальшому, задавши їй додаткові та уточнюючі питання, можна отримати необхідну ДОП інформацію, якою він цікавиться та інформацію про інших правопорушників. Якщо особа не обізнана в цих питаннях, доцільно спитати її, з ким з мешканців будинку можна поспілкуватись та хто більш обізнаний у цих питаннях. Спілкуватись треба і з іншими мешканцями.

Коли вивчаються мешканці будинку або вулиці за графіком, необхідно приходите до голови вуличного або будинкового комітету; голови ОСББ або управляючої компанії; відрекомендуватись та пояснити, що прийшли для знайомства та обговорення проблем правоохоронної спрямованості на вулиці або в будинку; визначити порядок організації розв'язання цих проблем і у процесі спілкування з'ясується, чи не потрібна допомога мешканцям будинку з боку поліції, і у чому така допомога полягає. Використовуючи методи оперативно-розшукової роботи, проводить збір оперативної інформації про осіб, спосіб життя і поведінка яких його цікавлять та виявляє і інших осіб, які потребують уваги з боку Національної поліції. Бажано спілкуватись з будь-якими мешканцями будинку, які схильні до спілкування та надання ін-

формації. Кожному мешканцю, з яким спілкувався ДОП, треба подякувати за спілкування, проінформувати про режим робочого часу, місце розташування станції та надати телефон для зв'язку.

За умов, коли орган самоорганізації населення не сформований, ДОП приходить у двір або на вулицю, бажано у вечірній час або у вихідний день, знаходить мешканців, які є на вулиці або у дворі і у вище визначеному порядку спілкується з громадянами. Можна надати прикмети злочинців, які розшуковуються поліцією та порядок термінового інформування поліцейських при їх появі. ДОП повинен намагатись спілкуватися з максимальною кількістю мешканців, особливу увагу приділяти пенсіонерам, особам, які не працюють, оскільки вони більше знаходяться вдома, ніж інші мешканці, не обходити увагою дітей, які теж можуть надати необхідну інформацію

ДОП, здійснюючи повсякденні свої службові обов'язки, як відповідальний та не байдужий правоохоронець, завжди повинен бути націленим на пошук і встановлення оперативної інформації, реалізація якої сприятиме виявленню та розкриттю кримінального правопорушення, розшуку і затриманню правопорушників.

Правильний та відповідальний прийом поліцейської станції та поліцейської дільниці, вміння вивчення оперативної обстановки та мешканців дільниці є підґрунтям для подальшого якісного виконання службових обов'язків та кар'єрного зростання поліцейського

Література:

1. Про Національну поліцію, прийнятий 2 липня 2015 року № 580-VII - ВР (дата звернення 14. 03. 2024) [Електронний ресурс]. URL: [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

2. Інструкція з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громади, затверджена наказом МВС України від 28.07.2017 р. №650 (дата звернення 15.03.2024.) [Електронний ресурс]. – URL: <https://ips.ligazakon.net/document/RE30909>.

ТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ МОЛОДІ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Закалик Галина Михайлівна,

*старший викладач кафедри психології,
Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»»*

*Денькович Володимир Йосипович,
магістрант, Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»»*

Незалежність України відкрила нову сторінку у своїй історії загальної та вищої освіти, яка стала на шлях якісного оновлення та провела ряд реформ, які спрямовані на розвиток самостійної, мислячої і творчої особистості.

Розвиток особистості при здійсненні навчального та виховного процесів відбувається як у нетворчій, так і власне творчій діяльності, які є взаємопов'язаними і взаємодоповнювальними, коли перша – репродуктивна або

відтворювальна є базою, на якій будується творча діяльність. Важливу роль у цьому відіграє когнітивний компонент, який лежить в основі творчої діяльності й слугує умовою для розвитку творчості.

Вважається, що творчі здібності мають розвиватися з раннього дитинства, саме у цей період йде закладання здатності дивуватися, розвивається уява, дитина починає активно фантазувати. Однак цей процес не завершується до раннього юнацького віку, коли виникає прагнення розвитку умінь знаходити розв'язок нестандартних ситуацій, націленість на відкриття нового і здатність глибокого усвідомлення власного досвіду.

Дослідженню творчості присвячена велика кількість вітчизняних і зарубіжних праць. Серед дослідників творчих здібностей та творчого потенціалу особистості можна назвати І. Зязюн, Г. Костюшко, В. Моляко, В. Рибалка, І. Волощук, Л. Руденко, І. Мурашко, J. Guilford, E. Torrance та інших. Значна частина робіт засвідчує, що розвиток творчих здібностей та формування творчого потенціалу, здатність до їх самореалізації має найвищий свій рівень в юнацькі роки.

У сучасному соціально-культурного просторі творча особистість постає головною постаттю, здатною до вирішення важливих завдань суспільного життя. Її життя – це не звичайне функціонування, а здійснення певних змін та перетворень світу та задоволення потреб суспільства. Від того наскільки вона інтелектуально розвинена, гармонійна та духовно здатна до творчості, залежить її особистий життєвий шлях і доля спільноти, в якій вона живе та творить.

Жодна особистість не народжується творцем, але маючи творчі задатки, формуючи та розвиваючи їх, є здатною стати тою чи тим, хто буде створювати культурні та національні здобутки.

Тобто особистість сама створює себе творчою і за підтримки соціального середовища та культурного простору формує власну культурну та національну ідентичність. Лише творча особистість утверджує певні суспільні ідеали, моральні та духовні цінності у ставленні до інших та в особистій самоактуалізації.

Творчість за своєю природою має непересічну й не залежну від суспільної цінності значущість продукту. Вона сприяє зростанню особистості творця та має опосередкований вплив на все суспільство. Творчість дає потенційні можливості творчої самореалізації для будь-якої особистості. Вона взаємопов'язана із особистісною креативністю та здатністю до самоактуалізації людини [3, с. 28]. Творчість багатогранна, а її різні сторони відбиваються в таких поняттях як: творчі здібності, творчі можливості, творче мислення, творчий потенціал, творча активність, творче ставлення, творча діяльність, творча праця, що об'єднані у творчій особистості. Тривалий час у творчості вбачали найбільш повно виражений прояв духу людини. Хоча й вважалося, що творчість як феномен взагалі не піддається науковому аналізу.

З огляду на це необхідно розглянути творчий потенціал особистості та його структуру.

Формування творчого потенціалу особистості є важливою психологічною проблемою і його суть полягає у стимулюванні людської діяльності, що забезпечує успішну реалізацію людського ресурсу [2, с. 6]. Як наголошує ав-

тор, творчий потенціал при цьому дає можливість активізації творчих можливостей особистості. Загалом етимологія потенціалу визначається як можливість здійснювати щось, а відповідно говорячи про творчий потенціал особистості, то мається на увазі реалізацію творчих можливостей людини як її ресурсу. Відповідно творча людина – це потенційно здатна до творчості особистість, не обговорюючи масштабів, обсягу чи часу здійснення або ж втілення цієї здатності.

Творчий потенціал – це унікальна здатність індивіда до концентрування уваги на об'єкті сприймання, що впливатиме на силу, з якою окремі його властивості будуть діяти на органи відчуття, а також ефективність активізації тимчасових нервових зв'язків [1, с. 636]. Для особистості стає спостережливість як особливість сприймання. Без неї не відбуватиметься творчий процес, вона сприяє тому, що людина зауважує в об'єкті сприймання найнепомітніші, але суттєві деталі, які дають змогу сформулювати проблему, яку потрібно розв'язання. Спостережливість є опорою особистості в творчому процесі. Творчий потенціал розглядається як її здатність оптимально і цілісно сприймати об'єкт або явища дійсності і як єдине ціле, і як окремі його складові компоненти.

У структурі творчого потенціалу особистості одне із чільних місць відводиться уяві. При створенні уявного образу, людина завжди використовує власний попередній досвід для аналізу та виокремлення певних структурних елементів з подальшим комбінуванням з них нової конфігурації, відповідно до свого задуму. Ймовірним є й цілком випадкове створення нового образу – на цій основі відбувається значна частина відкриттів. Якщо особистість володіє багатою уявою, то вона здатна сформувати глибинні зв'язки між окремими компонентами, що дає можливість створення нового продукту творчості. У продуктуванні нової ідеї бере участь певна кількість побічних продуктів об'єктної дії. Тому творчий потенціал індивіда обов'язково повинен представлятися не лише в уяві, але й мимовільній пам'яті, яка має бути рухливою і точною.

Серед структурних компонент творчого потенціалу виокремлюють мислення. За твердженням J. P. Guilford [5], для творчості мислення має мати такі ознаки, як швидкість, гнучкість, оригінальність і точність. При чому для продуктивної творчості необхідне логічне мислення, що дає можливість сформулювати проблемну ситуацію, проаналізувати що є наявне, а що потребує удосконалення, тобто відкрити існуючі суперечності між даною ситуацією та кінцевою метою. Однак для творчого потенціалу важливим є й розвиненість інтуїтивного мислення. Нова ідея часто є результатом перетину двох незалежних змінних, що дає поштовх стрибку думки, спрямованій на подолання психологічного бар'єру. Його здійснення можливе тільки на інтуїтивному рівні. Для особистості з творчим мисленням характерним є самотійне мислення, а це вироблення такої риси характеру як сміливість. Творча особистість має бути схильною піддавати сумніву розв'язок ситуації. Сформулювати задачу і знайти проблему, яку необхідно вирішити – це зробити виклик певним авторитетам, які можуть вважати, що запропоновані ними розв'язки

вичерпні й інших просто не може існувати. Тільки смілива й в міру розвинена особистісна здатна піддати критиці відомі результати, не прийняти на слово чиясь ідею, а за допомогою власної допитливості, гнучкості мислення та прагненню перевірити певну достовірність – ось шлях до продуктивної творчості. Лише так вона може запропонувати особисті розв'язки, які можуть бути більш досконалими та ефективними [4, с. 143].

Тобто, людина, яка володіє певними потенціями або можливостями розкривається у власній творчості, а творчість декларується невід'ємною складовою її діяльності.

Творчий потенціал є ресурсом особистості, що може використовуватися нею у творчому процесі. Його особливості є багатограними і потребують вивчення.

Мета даного дослідження – вивчити особливості прояву творчого потенціалу в осіб юнацького віку.

У діагностиці використано тест «Творчий потенціал», що дає можливість оцінити рівень прояву творчого потенціалу особистості та методика «Діагностика особистісної креативності» (О.С.Тунік), що дає можливість виявити такі якості та властивості особистості як: допитливість, уява, готовність до складності вирішування завдань, схильність до ризику.

У дослідженні брали участь сорок студентів, які навчалися в Українській академії друкарства за спеціальностями «Інформаційні системи та технології видавничо-поліграфічних процесів», «Графічний дизайн та мистецтво книги» та «Книжкова та станкова графіка, реставрація». Серед досліджуваних двадцять дівчат і двадцять хлопців. Вік досліджуваних – 16,5-17,8 років.

Дослідження показало, що респонденти в основному володіли середнім (78%) та високим (10%) рівнем творчого потенціалу і незначна частина (12%) мала нижчий за середній рівень творчого потенціалу.

Водночас, для респондентів характерний середній рівень прояву таких якостей як допитливість – це 65% (35% дівчат та 30% хлопців) респондентів, прояв творчої уяви – 67,5% (32,5% і 35% хлопців), схильність до ризику – 70% (32,5% дівчат і 37,5% хлопців) та прагнення до складності вирішуваних завдань – 55% (порівну дівчат і хлопців – по 27,5%). Високий рівень прояву досліджуваних якостей спостерігався у 27,5% (12,5% дівчат і 15% хлопців) респондентів за допитливістю; у 10% респондентів, серед яких усі дівчата, – за уявою; у 15% (5% дівчат і 10% хлопців) – за показником ризику і в 20% (у 10% дівчат і 10% хлопців) – за здатністю до вирішення складних завдань.

Поряд із цим низькою здатністю до допитливості володіли – 7,5% (2,5% дівчат і 5% хлопців) респондентів; уяви – 22,5% (7,5% дівчат і 15% хлопців) та за схильністю до вирішення складних завдань – 25% (12,5% дівчат і 12,5% хлопців). Відповідно низький рівень щодо схильності до ризику виявлено у 15% респондентів – це 12,5% дівчат і 2,5% хлопців.

Тобто для сучасної молоді характерними були здатність до збору інформації з питань, які їх цікавили, або, якщо надані дані стосовно проблеми, викликали сумнів. Вони достатньо спостережливі та здатні помічати зміни, що

відбувалися довкола них. Такі особистості відкриті до нових ідей. Більшість виявляла готовність змінити власну думку при обговоренні проблеми або на основні опрацювання даних. Допущену помилку вони сприймали спокійно і готові її виправити. Для них невдача не сприймалася як застереження, а як виклик, тому потрібно не здаватися, а бути готовим далі здійснювати пошук аж до повного вирішення проблеми. Респонденти вбачали інтерес у будь-якій справі, яку їм пропонувалося і бралися за неї, навіть якщо вона виглядала абсурдною. Вони вірили у власні сили та впевнені у собі.

Для осіб із високим та середнім рівнем прояву творчих якостей характерна гнучкість у спілкуванні, що знаходить свій позитивний зв'язок з швидшим досягненням успіху у діяльності і підтверджується також тим, що цей фактор позитивно впливає на їх психологічне благополуччя.

Вони у постійних пошуках нових шляхів та способів вирішення завдань, при цьому їм властиве творче мислення. Вони полюбили вивчати нові речі, шукали різні можливості для пізнання світу: вивчали книги, здатні впроваджувати ігри, цікавилися мистецтвом та створювали щось нове, чим ділилися зі своїми друзями. Їм цікаво довідуватися якомога більше і пізнавати нове.

Респонденти є активними суб'єктами діяльності з добре розвинутою уявою. Вони здатні створювати розповіді про якість фантазійні місцевості, у яких не бували й ніколи не бачили. Вони легко уявляли певну проблему і те як її могли вирішувати інші та порівнювати із тим як би самі її вирішували. Їм властива мрійливість – щодо різних місць, де б хотіли побувати, і щодо речей та явищ, з якими не зустрічалися. Їх сприйняття світу відмінне, порівняно із тим як сприймають інші або зображуване у творах мистецтва. Вони бачать у них щось незвичне, часто переживаючи подив з приводу різних ідей і подій.

Такі творчі особистості орієнтовані на пізнання складних явищ. Вони проявляли інтерес до складних речей та ідей, тоді як прості – їх практично мало цікавили. Це призводило до того, що їм більше властива постановка перед собою важких завдань і при цьому вивчення проблеми відбувалося самостійно, без сторонньої допомоги. Вирішення завдань відбувалося з великим натхненням, ентузіазмом та наполегливістю, що давало можливість досягати мети. Частина з них відзначала, що для рішення проблеми необхідні складні шляхи, ніж це може здаватися на перший погляд.

Однак, респонденти по різному відносилися до ризику. Одні – готові відстоювати власні ідеї, не звертаючи увагу на реакцію інших. Вони ставили перед собою високі цілі і прагнули робити спроби їх здійснити. Вони настільки захоплювалися справами, що допускали можливість помилок і провалів. Водночас, частина вважала, що помилки у їхній справі – недопустимі. У вивченні нових речей чи ідей такі респонденти не піддавалися ні чужому впливу, ні не допускали чийсь думки, вважаючи, що це їх власність. Натхненні ідеєю вони не звертали увагу на те, як до цього віднесуться однолітки, викладачі чи батьки. Їх несхвалення – ще більше підбадьорювало, вони воліли мати шанс ризикнути, щоб дізнатися, що з цього вийде, аніж переживати застій.

Отже сучасна молодь – це активні творчі особистості з достатнім творчим потенціалом, який вони здані використовувати у творчості.

Література:

1. Лукановська А. В. Творчий потенціал особистості: структурні компоненти. *Проблеми сучасної психології: збірник наукових праць КПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України*. 2010. Вип. 8. С. 630-644.
2. Моляко Валентин. Творчий потенціал людини як психологічна проблема. *Психологія*. 2007. № 4. С. 6-10.
3. Моляко В. О., Музика О. Л. Здібність, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень. Житомир: Рута. 2006. 320 с.
4. Овсянецька Л. Творчий потенціал людини: соціально-психологічна парадигма. *Соціальна психологія*. 2004. № 2 (4). С. 140-145.
5. Guilford J. P. 1967. Creativity: yesterday, today, tomorrow. *Journal of Creative Behavior*. 1967. Vol. Pp. 3-14.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СФОРМОВАНOSTІ ОБРАЗУ Я ТА ІДЕНТИЧНОСТІ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

*Закалик Галина Михайлівна,
старший викладач кафедри психології,
Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»»
Карпа Оріся Володимирівна, магістрант,
Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»»*

Процес соціалізації підлітка є важливим етапом розвитку, оскільки у ньому відбувається його ідентифікація, що сприяє формуванню ідентичності. Цей процес є запуском формування його самоідентифікації, що призводить до завершеності «образу Я» особистості.

Для індивіда важливим є визначитися у своїх атрибутах. Тим самим він виявляє себе самого, свою самість. У функціональному плані самість – це прасуб'єктна інстанція, яка фіксує факт самостійного буття як сутнісного, його співвіднесення зі світом. У такий спосіб конститується ідентичність особистості для самої себе в різних ситуаціях життєздійснення. Це усвідомлення «Я» як продукту саморозгортання, самовиявлення і прояву самості, що становить вищий рівень її розвитку.

Активно сформовані й збережені психічні уявлення про себе включають глобальні і специфічні, свідомі та несвідомі якості особистості. Семантична та епізодична пам'ять сприяють формуванню «Я», яке є тим єдиним конструктом, що включає у себе усвідомлені особистістю знання, якою вона є зараз, а також минулі і можливі у майбутньому образи Я. Самопізнання дає можливість більшою чи меншою мірою зіставити власні погляди про себе з поглядами інших.

В. О. Татенко наголошує, що «психічне, душевне, духовне, так само як тілесне і плотське, є сутнісними атрибутами єдиної субстанції, ім'я якої Людина» [3, с. 22]. Тобто образи Я різноманітні, а їх представлення світу може бути позитивним і негативним, важливим, певним та стабільним [4]. Особистість є тим продуктом проксимальних і дистальних соціальних сил, їх агентом, який активно формує своє власне Я [8].

Вивчення узагальненого «образу Я» дає можливість виявити певні закономірності його формування та показати як особистість себе сприймає на основі фізичного, матеріального, соціального та духовного Я. Водночас W. B. Swann та M. D. Buhrmester, розширюють рамки власного Я особистості і наголошують, що вона є суб'єктом, який сприймає, мислить і пізнає; котрий виконує функцію відчуття світу і реагує на нього, створюючи при цьому ментальні уявлення та спогади [7]. Таке «Я» і є ідентичністю, у якій ми визначаємо себе як багатогранний, динамічний і безперервний у часі набір психічних саморепрезентацій. Різноманітні ситуації можуть викликати різні динамічні аспекти «Я» в різний час, що піддаються змінам у формі уточнень, виправлень і переоцінок [6].

На наш погляд, умови війни можуть вносити свої корективи у формуванні Я-образу та відтворювати певні психологічні закономірності, тому дане дослідження має свою актуальність.

Дослідження проводилося на базі Наконечнянського ЗЗСО І-ІІІ ступенів Яворівської міської ради Львівської області. У ньому брали участь 36 школярів підліткового віку, з них 20 дівчат та 16 хлопців. В діагностиці використано методику «Хто я?» (М. Кун, Т. Макпартленд), дані якої порівнювалися з результатами методики «Вивчення особистісної ідентичності» (Л. Б. Шнейдер).

Результати показали, що найвищі позитивні показники у підлітків були за «фізичне Я» – у 92% досліджуваних, що вказувало на їхню портитивну підготовку, задоволеність від власної фігури/статури. «Діяльне Я» та «рефлексивне Я» позитивно схарактеризували 86% досліджуваних. Для цих досліджуваних важливе значення мали певні компетенції, якими вони володіли та заняття й інтереси, значущі для них: це кмітливість, уміння користуватися комп'ютерними програмами», добре володію столярними інструментами, участь у волонтерській діяльності для хлопців та в'язання, вишивання, догляд за домашніми тваринками і квітами», вправність у випіканні солодощів. Однак 14% опитаних не назвали жодної характеристики, яка б могла бути віднесена до «діяльного Я». Стосовно «рефлексивного Я», то респонденти відзначали «добрий», «хороший», «порядний», «сумлінна», «ввічлива», «доброзичлива» тощо. Очевидно, що до цього «Я» можна віднести й такі описи як: «розумний», «здібна», «кмітлива» «творча». Описуючи себе з точки зору інтелектуальних здібностей, особистість рефлектує стосовно себе. Необхідно зазначити, що з цього приводу Н. М. Токарева зазначає, що «рефлексивне Я» є способом поєднання функціонального або вітального Я з особистісною сис-

темою ціннісних орієнтацій і є тим компонентом психологічної структури особистості, що дає поштовх до варіативності індивідуального розвитку та становлення особистості підлітка [5, с. 292].

Дещо нижчі позитивні показники були стосовно «соціального Я», яке схвально оцінювали 72% респондентів, які відзначали в описі «товариський/люблю дружити», «надійна подруга», «допомагаю», «роблю найкраще...», «люблю бути в компанії». Однак, 28% не вказали жодного пункту в описі, який можна було б віднести до «соціального Я».

Соціальне Я для цих опитаних є досить об'ємним, бо показує як особистість бачить себе у цьому середовищі – у вузькому сімейному («син», «донька», «брат/сестра», «онук/онучка») і загалом – у значно ширшому шкільному, серед певної громади чи навіть народу, держави: «учень», «друг», «товариш», «українець/українка», «патріот своєї держави», «волонтер», «...для народу України» тощо. «Соціальне Я» є важливою складовою Я-концепції, оскільки виступає передумовою і наслідком соціального життя. Вказує на взаємостосунки з оточенням і є сукупністю якостей людини, які відомі цьому соціальному оточенню і дають чіткі уявлення особистості про себе саму. І це зовсім не обов'язково, що б ці «Я» говорили за особистість з однаковою силою голосу, але це є той соціальний образ-Я людини як об'єкта соціальної взаємодії [1, с. 9]. Соціальне Я відтворює характер соціальної взаємодії, вказує на соціальні ролі людини і вказує на оцінку з боку соціального середовища.

«Соціальне Я» виступає модальністю образу-Я, показником самооцінки та поведінки людини, а через уявлення «дзеркального іншого» вказує на її ролі, статуси й цінності. Через соціальне Я виступає цілісна сукупність соціальних ідентифікацій, що формуються у соціально-психологічних взаємних стосунках і взаємодіях, вказує на рівень адаптованості особистості до соціального середовища [2, с. 73].

У учасників дослідження мало описів «матеріальне Я». хоча й з них можна було виділити у 53% позитивне ставлення до того чим вони володіли, нехай навіть відносно: «будинок», «квартира», «власна кімната», «дача» чи реально: «велосипед», «мопед». Поряд із цим як 47% не вказали жодного опису.

Щодо «перспективного Я», то 69% вбачали у ньому позитивні тенденції у майбутньому «я стану студентом», «буду співачкою», «відомою танцівницею», «комп'ютерним генієм», «лікарем», «бізнесменом», «водієм», «футболістом збірної України», «блогером» тощо. Такі описи вказують на цілеспрямованість і подальшу життєву перспективу в аспекті сформованості ідентичності, що виконує важливу екзистенціальну і цільову функції. Однак для 31% респондентів ця тенденція перебуває ще у нерозвиненому вигляді і вони не бачать свого майбутнього.

Необхідно відзначити про достатньо слабе вираження «комунікативного Я» у 28% респондентів, які відзначали «маломовний», «замкнута», «уникаю/не люблю компаній, де потрібно говорити», «не умію гарно висловлюватися». Це одночасно й вказує на негативну сторону соціального Я.

Поряд із цим, у щонайменше 11% опитаних, виражене «проблемне Я», що виражалось у таких описах як: «почуваюся дискомфортно серед однолітків», «конфліктую», «наражаюся на небезпеку» тощо.

Яскравим підкріпленням щодо прояву особистісної характеристики є результати дослідження за методикою «Визначення особистісної ідентичності» (Л. Б. Шнейдер).

Отримані дані вказували на те, що у 89% досліджуваних нема ще чітко сформованої або «досягнутої ідентичності». У 44% респондентів спостерігалася дифузна ідентичність та мораторій. Для дифузії як етапу ідентичності характерне, що підліток ще не пережив кризу і він не готовий до прийняття важливих рішень. А для мораторію характерне перебування зараз в стані кризи, але підліток не має явних проявів чи бажань її прожити, тому не зрозуміло, яким шляхом він піде.

Тільки 11% респондентів виявляли досягнуту позитивну ідентичність – це стан, коли підлітки пройшли стадію кризи і вони вже чітко обрали для себе життєву дорогу, певну ідеологію та цінності. Репрезентацією досягнутої ідентичності є цілком позитивне ставлення підлітка до самого себе та позитивного оцінювання власних якостей.

У них стабільний і позитивний зв'язок із соціумом та відзначається повна координація механізмів ідентифікації і відокремлення.

Для 17% респондентів виділено тимчасовий статус ідентичності – псевдоідентичність. Така ідентичність свідчить, що не відбулося цілковитої сформованості, але й не спостерігаються процеси кризового періоду. Псевдоідентичність – стабільне і повне заперечення своєї унікальності або, навпаки, її амбітне підкреслення, а також порушення механізмів ідентифікації, коли спостерігається відокремлення в сторону гіпертрофованості. Це свідчить про порушення тимчасової зв'язності життя, яка призводить до ригідності Я-концепції. Підліток має ознаки хворобливого неприйняття критики на власну адресу і проявляє низьку рефлексію. В окремих випадках псевдоідентичність трактують як гіперідентичність унаслідок тотального поглинання статусом чи роллю, спрямованістю на інший об'єкт або суб'єкт. Це настає за високої позитивної оцінки власних якостей і одночасного порушення довірчих, гнучких взаємозв'язків із соціумом. У підлітка виникає прагнення досягти мети будь якими засобами.

У 28% респондентів відзначалася передчасна ідентичність – це високі показники авторитарності й низькі показники самостійності. Цей вид ідентичності виникає в тих випадках, коли людина взагалі не робила жодних незалежних життєвих виборів. Її ідентичність не усвідомлюється, а швидше за все це варіант нав'язаної ідентичності. Її формування може бути зумовлене у випадку наслідування певного ідеалу або ж неформальною групою, до якої належить підліток. При цьому може спостерігатися «підлаштування» батьками власної дитини під свої бажання і цілі. Це спостерігається у випадку високої конформності людини.

У підлітка з передчасним статусом ідентичності не відбуваються процеси перебудови внутрішньої картини світу, йде зрушення Я-концепції. Однак застереженням є те, що цей статус може бути тимчасовим періодом, який згодом перейде у кризовий стан.

Для 31% респондентів характерною була дифузна ідентичність. Цей статус ідентичності свідчить про те, що у таких підлітків немає стійких цілей, а цінності і переконання не перебувають в активному формуванні. Тобто цей статус можна назвати передкризовим. Значна частина респондентів мають саме такий статус, очевидно, через величезний потік нової інформації, що запускає у свідомості процеси розширення кругозору, переосмислення старих парадигм світобачення. У разі подальшого розвитку початих процесів саморозвитку, збагачення внутрішньої картини світу підлітка, він може перейти в інший статус ідентичності – мораторій.

За результатами даного дослідження у цьому кризовому статусі ідентичності перебувало – 13% респондентів. За мораторію як статусу ідентичності підліток знаходиться в стані кризи ідентичності й активно намагається її вирішити, шляхом тестування різних альтернативних варіантів, що може породжувати високий рівень тривожності.

Отримані дані є свідченням того, що досліджувані перебували у різних статусах ідентичності, що є відображенням поступовості розвитку Я-концепції особистості. Тобто як формування образів Я, так і особистісна ідентичність ще не завершені.

Література:

1. Агаркова А. І. Соціальне «Я» як складова Я-концепції: теоретичний аналіз основних підходів у сучасній психології. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*. 2017. Вип. 5(1). С. 7-12.
2. Жигайло Н. І., Шибрук О. В. Проблема феномену та структури «Я-концепції» особистості в контексті поглядів вітчизняних і зарубіжних дослідників. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Психологія і педагогіка*. 2014. Вип. 26. С. 70-74.
3. Татенко В. О. Сучасна психологія: теоретично-методологічні проблеми: *навч. посіб.* К. : Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк». 2009. 288 с.
4. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. Київ: Либідь. 2003. 376 с.
5. Токарева Н. М. Розвиток рефлексивного мислення як передумова особистісного становлення підлітка. *Актуальні проблеми психології. Т. 12. Психологія творчості*. Вип. 15. Ч. 2. С. 291-299.
6. Diehl M., Youngblade L. M., Hay E. L., Chui H. The development of self-representations across the life span. In K. L. Fingerman, C. A. Berg, J. Smith, Antonucci T. C. (Eds.) *Handbook of life-span development*. New York: Springer. 2011. Pp. 611–646.
7. Swann W. B., Buhrmester M. D. Self as functional fiction. *Social Cognition*. 2012. Vol. 30. Pp. 415–430.
8. Talaifar Sanaz, Swann William. Self and Identity. *Oxford Research Encyclopedia. Psychology*. March 2018. – URL: <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190236557.013.242>

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ

*Медведенко Н.В., к.ю.н.,
старший науковий співробітник ВОНР
Одеський державний університет внутрішніх справ*

Світова та національна статистика правопорушень у сфері безпеки руху та експлуатації транспорту свідчить про доволі високий рівень небезпеки та найбільшу кількість порушень саме у сфері автомобільного транспорту, порівняно з сферами залізничного, водного та повітряного транспорту. Швидке зростання протягом останніх десятиріч кількості автомобілів, пасажирських та вантажних перевезень, щільний трафік на дорогах, неготовність до такого зростання мережі автомобільних доріг і магістралей призводить до зростання кількості правопорушень і дорожньо-транспортних пригод (далі – ДТП).

Статистика Департаменту патрульної поліції України, Офісу Генерально-го прокурора фіксує зростання кількості правопорушень в даній сфері.

Зокрема дані Департаменту патрульної поліції України за 2021-2023 роки свідчать про зростання в більшості областей країни показників по кількості ДТП (на 26,9% загалом по країні), по кількості загиблих в наслідок ДТП (на 9,4% загалом по країні) та травмованих осіб (на 27,5%) [1].

Питання реалізації безпекових ініціатив у сфері автомобільного транспорту має міждисциплінарний характер, адже потребує залучення фахівців різних спеціальностей: будівництва та цивільної інженерії, публічного управління та адміністрування, психології, соціології, економіки, медицини, права та міжнародного права, інформаційних технологій. Зазначене свідчить і про необхідність системного, комплексного підходу до його вирішення.

Враховуючи що наша країна поступово та планомірно, крок за кроком іде євроінтеграційним курсом, слід приділити пильну увагу європейському досвіду щодо забезпечення безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також визначити потрібні кроки на шляху вдосконалення діяльності щодо підвищення рівня безпеки на транспорті в Україні.

Законодавство ЄС про безпеку дорожнього руху є розвернутим та докладним і складається з Директив, Рекомендацій, Рамкових рішень, Резолюцій, Висновків щодо різних категорій питань в даній сфері, зокрема: водійських посвідчень; правозастосування у сфері безпеки дорожнього руху; алкоголю, наркотиків та медицини; професійних водіїв та їх навчання; умов праці та їх перевірки; тахографів; атестації водіїв третіх країн; транспортних засобів, затвердження їх типу та нагляду за ними; реєстрації транспортних засобів; технічного контролю; ременів безпеки та інших утримуючих систем вразливих користувачів; шин; дзеркал сліпих зон; пристроїв обмеження швидкості; ваги та

розмірів; перевезення небезпечних вантажів; дорожньої інфраструктури; екстерених викликів; збору даних про нещасні випадки та одиниць виміру.

Європейська комісія розробляє загальну стратегію та політичний напрямок Європейського Союзу. Питаннями у транспортній сфері, зокрема і щодо забезпечення безпеки дорожнього руху опікується Генеральний директорат з питань мобільності та транспорту ЄС (Directorate-General for Mobility and Transport EU) [2].

Наразі в ЄС активно впроваджується в життя стратегія Vision Zero метою якої є звести смертність на дорогах до нуля до 2050 року [3]. Генеральний директорат з мобільності та транспорту ЄС управляє Європейською обсерваторією з безпеки дорожнього руху (European Road Safety Observatory – ERSO).

ERSO надає надійні та порівняльні дані про ДТП, проводить поглиблений аналіз та готує інформацію про тенденції, практику та політику безпеки дорожнього руху в ЄС.

База доказів, що складається зі статистичних звітів, профілів країн, тематичного аналізу та ключових показників ефективності, має важливе значення для оцінки прогресу щодо зниження рівня смертності та тяжкості травм на дорогах ЄС; визначення та кількісного оцінювання проблем безпеки дорожнього руху; розробки та оцінки ефективності заходів безпеки дорожнього руху як на рівні ЄС так і на національному рівні; сприяння обміну досвідом між країнами.

Європейською обсерваторією з безпеки дорожнього руху в своїй діяльності значною мірою спирається на CARE, базу даних Співтовариства, щодо ДТП, які призвели до смерті або травм. Дана база забезпечує високий рівень дезагрегування, тобто поділу та врахування показників за різними критеріями, всіх дорожньо-транспортних пригод у країнах-членах ЄС та країнах Європейської Асоціації вільної торгівлі (EFTA) з початку 1990-х років.

ERSO є частиною мережі регіональних обсерваторій безпеки дорожнього руху (RSO), та є глобальним форумом даних, політики та практики безпеки дорожнього руху. Вона сприяє співпраці між існуючими регіональними RSO, а саме ERSO, OISEVI (Іберо-Америка), ARSO (Африка), APRSO (Азія та Тихоокеанський регіон), WBRSO (Західні Балкани) та майбутньою EaPRSO (Східне партнерство).

ERSO підтримується Національним технічним університетом Афін (National Technical University of Athens – NTUA), Інститутом досліджень безпеки дорожнього руху (Institute for Road Safety Research - SWOV) у Нідерландах та Піклувальною радою з безпеки дорожнього руху (Kuratorium für Verkehrssicherheit – KFV), Австрія [3].

У жовтні 2021 року розпочав своє втілення Глобальний план дій ООН на 2021 - 2030 роки з безпеки дорожнього руху, метою якого є зменшення смертності та травматизму внаслідок ДТП на 50% до 2030 року Global Plan of action for the 2021 – 2030 Decade of Action for road safety [4]. Підхід «Безпечна система» є ключовим для Десятиліття дій і визнає, що автомобільний транс-

порт є складною системою і тому безпека є для неї визначальною; люди, транспортні засоби та дорожня інфраструктура повинні взаємодіяти таким чином, щоб забезпечити високий рівень безпеки. «Безпечна система» направлена на передбачення і врахування людських помилок; використання таких конструкцій доріг і транспортних засобів, які забезпечать запобігання смерті або серйозним травмам; мотивування суб'єктів, відповідальних за проектування і утримання доріг, виробництво транспортних засобів і керування програмами безпеки, розділяти відповідальність за безпеку з учасниками дорожнього руху, щоб у разі аварії шукати шляхи вирішення проблеми в рамках всієї системи, не покладаючи провини виключно на водія або інших учасників дорожнього руху.

Глобальний план дій ООН на 2021 -2030 роки з безпеки дорожнього руху встановлює позицію, що транспортна система повинна забезпечувати відсутність смертності або серйозних травм, і безпека не повинна ставитися під загрозу заради інших факторів, таких як вартість або прагнення до скорочення часу перевезення пасажирів чи вантажів.

На сьогодні в ЄС продовжується впровадження Європейської стратегії кооперативних інтелектуальних транспортних систем (C-ITS) – ініціатива для кооперативної, пов'язаної та автоматизованої мобільності.

Кооперативні інтелектуальні транспортні системи (C-ITS) дозволяють учасникам дорожнього руху і диспетчерам обмінюватися інформацією і використовувати її для координації своїх дій. В основі C-ITS лежать технології, які дозволяють транспортним засобам встановлювати контакт один з одним і з транспортною інфраструктурою. Датчики транспортного засобу фіксують інформацію навколо нього та передають її водію і іншим учасникам руху, то ж всі частини транспортної системи можуть обмінюватися інформацією. Зокрема щодо потенційно небезпечних ситуацій (екстремне гальмування, затор), інформації від дорожньої інфраструктури (рекомендація щодо оптимальної швидкості). Зазначене впливає на прийняття рішень водієм, або транспортним засобом (наприклад, авто марки Tesla).

Законодавство та безпекові заходи ЄС спрямовані на уніфікацію для країн учасників вимог, норм, відповідальності в сфері безпеки дорожнього руху для її покращення, і недопущення тяжких наслідків.

Для України на сьогодні в сфері забезпечення безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту головним є активне продовження розпочатих системних реформ, а врахування практики використання європейською спільнотою низки безпекових ініціатив, розробка на їх підґрунті своїх стратегій допоможе досягнути поставленої мети.

Література:

1. Статистика ДТП в Україні. Департамент патрульної поліції. URL: [https:// patrolpolice. gov.ua/statystyka/](https://patrolpolice.gov.ua/statystyka/) (дата звернення: 20.03.2024).
2. Mobility & Transport - Road Safety. *European Commission*. Official site. URL: https://road-safety.transport.ec.europa.eu/index_en (дата звернення: 20.03.2024).

3. Vision Zero. Our goal is to reduce road deaths to zero by 2050 *European Commission*. Official site. URL: https://road-safety.transport.ec.europa.eu/index_en (дата звернення: 20.03.2024).

4. Global Plan of action for the 2021 – 2030 Decade of Action for road safety URL: https://cdn.who.int/media/docs/default-source/documents/health-topics/road-traffic-injuries/global-plan-for-road-safety.pdf?sfvrsn=65cf34c8_35&download=true (дата звернення: 21.03.2024).

5. An EU strategy on cooperative, connected and automated mobility. *European Commission*. Official site. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_16_3933 (дата звернення: 21.03.2024).

АНТИКОРУПЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНЕ ОБМЕЖЕННЯ ПОСТСЛУЖБОВОГО ХАРАКТЕРУ

*Процюк Едуард Олександрович,
аспірант кафедри адміністративної діяльності поліції
(Одеський державний університет
внутрішніх справ, м. Одеса, Україна)*

Пункт “е” ч. 2 ст. 12 Конвенції ООН проти корупції та ст. 26 Закону України “Про запобігання корупції” передбачають існування групи постслужбових антикорупційних заборон для публічних службовців, серед яких є заборона: “розголошувати або використовувати в інший спосіб у своїх інтересах інформацію, яка стала їм відома у зв’язку з виконанням службових повноважень, крім випадків, встановлених законом” (п. 2 ч. 1 ст. 26) [1].

Цитований припис формалізує ключові параметри застосування відповідного обмеження:

1. *Форми забороненої активності*, до яких належить і розголошення інформації (тобто, її передання стороннім, неуповноваженим, особам або розміщення у вільному доступі, що дозволяє ознайомлення із нею необмеженого кола сторонніх осіб), і використання інформації в інший спосіб у своїх власних інтересах (особисте оперування нею з метою отримання майнової чи немайнової вигоди). Для останньої важливою є наявність/втілюваність “своїх інтересів” ексслужбовця, що може безпосередньо проявлятися у задоволенні його особистісних переваг чи опосередковано через блага для пов’язаних із колишнім функціонером фізичних і юридичних осіб. У цьому аспекті М.І. Хавронюк цілком слушно прив’язує контекстне розуміння “своїх інтересів” до сутнісного об’єму розкритої у ст. 1 Закону України “Про запобігання корупції” категорії приватного інтересу [2, с. 222], визначаючи описовий нормативний зворот через більш доктринально-офіційно розроблений засіб.

2. *Предмет забороненої активності*: інформація, яка стала відомою у зв’язку з виконанням службових повноважень. Тобто, це інформація, яка: а) існувала на момент здійснення особою публічно-владних функцій; б) була

набута особою під час реалізації таких функцій; в) була набута у зв'язку з виконанням службових повноважень. Не можуть розглядатись в якості предмету постслужбового антикорупційно-інформаційного обмеження фактичні дані, що виникли після припинення публічної служби або хоча й існуючі раніше, але отримані після такого припинення, або існуючі під час служби, але отримані не у зв'язку із реалізацією відповідної посадової компетенції (наприклад, випадково почуті розсуди/судження колег про їх поточні справи, про особисті відносини, припущення відвідувачів про ймовірнісні події). Як вказують І.П. Кушнір, О.М. Царенко та С.І. Царенко, поширення інформації посадовою особою можливо на законних підставах у разі, коли інформація стала відомою не у зв'язку із виконанням посадових обов'язків [3, с. 250]. Водночас, зазначені вчені, посилаючись на зміст ст.ст. 11 і 12 Кодексу поведінки державних службовців (Рекомендації КМРС, 2000), стверджують: “Державний службовець не повинен використовувати інформацію, яку він може отримати під час або внаслідок своєї роботи, неналежним чином” [3, с. 250]. Підтримуючи судження про неетичність розголошення/використання інформації, здобутої “під час” публічної служби, все ж констатуємо, що Рекомендація № R (2000) 10 Комітету Міністрів державам-членам Ради Європи щодо кодексів поведінки державних службовців вказує публічним функціонерам з належною конфіденційністю застосовувати “всю інформацію і документи, надані йому чи їй у зв'язку з або в результаті його чи її працевлаштування” (ст. 11), встановлюючи темпоральний критерій “під час працевлаштування” лише відносно обов'язку повідомляти компетентні органи щодо доказів/повідомлень/підозр про неправомірну чи злочинну поведінку (ч. 5 ст. 12) [4]. Саме тому ми трактуємо постслужбове антикорупційно-інформаційне обмеження з акцентом на отриманість інформації “у зв'язку” з виконанням службових обов'язків (а не просто під час перебування у статусі службовця).

3. *Узагальнено-абстрактне допущення винятків*: “крім випадків, встановлених законом”. Що це за винятки, чи існують вони взагалі? У антикорупційному законодавстві зустрічаються випадки, коли абстрактне посилання на нормативну базу не знаходить свого конкретно-прикладного втілення. Так, ч. 2 ст. 53-5 Закону України “Про запобігання корупції” закріплює процедуру розкриття інформації про викривача у разі “якщо законом дозволяється” це здійснювати без його згоди, але Національне агентство з питань запобігання корупції роз'яснює, що “закон не передбачає випадків, у яких може здійснюватися процедура розголошення інформації про викривача або інформації, яка може ідентифікувати його особу без згоди викривача” [5, с. 4]. Аналізована ж ситуація інша, оскільки ст. 29 Закону України “Про інформацію” закріплює умови розголошення інформації з обмеженням доступом: якщо вона є суспільно необхідною, тобто є предметом суспільного інтересу, і право громадянськості знати цю інформацію переважає потенційну шкоду від її поширення (інформація, яка свідчить про загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності України, забезпечує реалізацію конституційних прав,

свобод і обов'язків, свідчить про можливість порушення прав людини, введення громадськості в оману, шкідливі екологічні та інші негативні наслідки діяльності/бездіяльності фізичних або юридичних осіб тощо) [6].

Охарактеризовані позитивістські складові постслужбової антикорупційно-інформаційної заборони не вичерпують її сутнісних ознак, що додатково формуються засобами класичної методології юриспруденції:

1. Системний аналіз дозволяє дійти висновку про те, що не будь-яка інформація, отримана навіть “у зв'язку з виконанням службових повноважень”, є предметом розглядуваного обмеження. Адже ст. 43 Закону України “Про запобігання корупції” зобов'язує чинних функціонерів (і деяких квазіфункціонерів) публічного сектору не розголошувати і не використовувати в інший спосіб “конфіденційну та іншу інформацію з обмеженим доступом, що стала їм відома у зв'язку з виконанням своїх службових повноважень”. Якщо вид охоронюваних даних уточняється щодо діючих службовців, то (виходячи із логіки основного антикорупційного закону і застосованого у ньому способу розподілу тематичного навантаження [7, с. 102-103]) стосовно колишніх владних агентів заборона тим більше не може встановлюватися відносно всього обсягу отриманої “у зв'язку з виконанням службових повноважень” інформації. Це дозволяє звужувально трактувати п. 2 ч. 1 ст. 26 Закону України “Про запобігання корупції” і стверджувати, що він стосується лише інформації з обмеженим доступом (конфіденційної, таємної, службової), набутої у зв'язку з реалізацією ретроспективної публічної влади. Відкрита інформація, що розміщена у вільному доступі (або підлягає такому розміщенню за своїми критеріями), становить суттєву складову отримуваних/аналізованих/ синтезованих чиновниками відомостей і допустима для використання в особистих інтересах останніми після припинення їх служби. Підтвердження цієї тези знаходимо в наукових роботах, присвячених як вітчизняному законодавству [3], так і зарубіжній антикорупційній практиці [8, с. 31].

2. Застосування формально-логічного інструментарію дає можливість загалом погодитись із позицією Національного агентства з питань запобігання корупції [9, с. 69] та українських правників [2, с. 221; 8, с. 99-102] щодо тривалості досліджуваного постслужбового обмеження: заборона діє безстроково. Оскільки її тривалість, на відміну від двох інших складових групи постслужбових обмежень, нормативно не обмежується, то (йдучи від протилежного) — є постійною. Разом з тим, антикорупційно-інформаційна заборона покликана забезпечувати режими конфіденційної, службової та таємної інформації. Якщо ж така інформація-режим (навіть “особливої важливості” — ст. 13 Закону України “Про державну таємницю”) має темпоральну межу, то забезпечувальний її антикорупційний засіб мусить корелювати з останньою та стає лише умовно “безстроковим”. Перевірці окресленої гіпотези, а також пізнанню ступеня юрисдикційної гарантованості антикорупційно-інформаційного обмеження постслужбового характеру будуть присвячені подальші пошуки автора.

Література:

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/page> (дата звернення: 13.03.2024).
2. Науково-практичний коментар до Закону України “Про запобігання корупції” / Наук. ред. Хавронюк М.І. К.: Ваїте, 2018. 472 с.
3. Кушнір І.П., Царенко О.М., Царенко С.І. Когнітивний аналіз незаконного використання інформації у контексті правопорушення, пов’язаного з корупцією. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 249-252.
4. Рекомендація № R (2000) 10 Комітету Міністрів державам-членам Ради Європи щодо кодексів поведінки державних службовців. 10 с. URL: https://archives.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/Rekomend_poved_DS.pdf (дата звернення: 13.03.2024).
5. Щодо забезпечення права викривача на конфіденційність та анонімність: Роз’яснення НАЗК від 24.02.2021 № 4. 11 с. URL: <https://wiki.nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2021/03/Rozyasnennya-4-vid-24.02.21.pdf> (дата звернення: 13.03.2024).
6. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 13.03.2024).
7. Процюк Е.О. Антикорупційне постслужбове обмеження представництва: сутність, дилеми трактування, прикладні межі. *Юридичний бюлетень*. 2023. Вип. 30. С. 100-109.
8. Лупу А.К. Адміністративно-правове забезпечення дотримання антикорупційних обмежень в публічній службі України: дис. ... канд. юрид. Наук: 12.00.07 / ПВНЗ “Університет сучасних знань”, Західноукраїнський національний університет МОН України. Київ, 2020. 214 с.
9. Методичні рекомендації щодо застосування окремих положень Закону України “Про запобігання корупції” стосовно запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, дотримання обмежень щодо запобігання корупції: НАЗК № 2 від 12.01.2024. 138 с. URL: <https://wiki.nazk.gov.ua/category/konflikt-interesiv/> (дата звернення: 13.03.2024).

ПСИХОЛОГІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ АГРЕСІЇ ЯК ДЕСТРУКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Шувар Наталія Мирославівна,

к.б.н., магістр психології, доцент кафедри психології,

Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»»

Батракова Ганна Анатоліївна,

магістрант, Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»»

У сучасних реаліях, як ніколи протягом історії незалежної України, можливі різноманітні порушення розвитку осіб раннього юнацького віку.

Розвиток особистості, процес її індивідуалізації є доволі складним і важливого значення набуває у період раннього юнацького віку. У цей період вона прагне виокремитися із собі подібних індивідів, показати свою унікальність та неповторність – це основна суть закладена у ряд понять, зокрема таких як саморозвиток, самовираження, самопрезентація, самосвідомість, самореалізація, що об'єднуються у поняття самоактуалізована особистість.

Якщо ж існують певні перешкоди у досягненні цього унікального феномену, або порушена спрямованість, то науковці вважають, що настає деструктивність цього процесу.

Сам термін «деструктивність» означає знищення, реструктуризацію чогось в особистості, що спричинює руйнівний вплив на неї чи на зовнішній світ, який її оточує.

Часто в особистості з'являються деструктивні переживання, що об'єднують достатньо велику групу проявів – деструктивні думки, деструктивні ідеї чи переконання, що реалізуються у деструктивній поведінці особистості і проявляються у побудові деструктивних стосунків чи взаємовідносинах, хоча природа їх виникнення може бути різною. М. J. Callan, А. С. Kay та R. J. Dawtry відзначають, що деструктивні думки є саморуйнівними і відповідна поведінка видається дивною, якщо її розглядати у світлі поширеного погляду, що люди фундаментально орієнтовані на максимізацію прагнень до відчуття задоволення та одночасною мінімізацією до сприйняття болю. Це супроводжується сприйняттям себе якомога позитивніше. Однак таке ставлення до себе не може пояснити самопоразки та самодеструкції. Виявляється, що при проживанні невдач, втратах, нанесенні шкоди, проживанні страждань, у людини виникають небажані, зовсім некорисні, саморуйнівні дії з несподіваними негативними наслідками [7].

Виокремлюють також деструктивну поведінку з її зовнішніми та внутрішньоособистісними проявами, яка може бути пов'язана із попереднім життєвим досвідом особистості чи зумовлену станом психічного здоров'я, такими як депресія або тривога, що призводять до саморуйнівної поведінки.

Проявами зовнішньо деструктивної поведінки є [3, с. 358]: умисне заподіяння фізичних збитків іншим людям, зокрема побої, хуліганство, крадіжки, вбивство; моральне приниження інших – участь у булінгу (цькуванні), про-

вокування конфліктів; порушення соціальних норм – це шкільні прогули або відмова від навчання, втеча із дому, бродяжництво, агресивна поведінка, обман; вандалізм – псування неживих предметів, пам'яток культури, історії, витворів мистецтва чи індивідуальних пам'яток – надгробків, графіті – настінні малюнки, нанесені без дозволу, які псують фасади чи малюнки непристойного характеру; жорстокість, проявлена до тварин – знущання, тортури, омертвлення; екоцид – нанесення збитків об'єктам природи: підпали, забруднення природного середовища, знищення тварин; лихослів'я – вживання нецензурної лексики, яку підліток використовує у громадських місцях, по відношенню до дорослих чи ровесників.

Другий тип – внутрішньо деструктивний, спрямований на саморуйнацію та дезінтеграцію власної особистості, описана як саморуйнівна деструктивна поведінка і її прикладами може бути вживання психоактивних речовин та нанесення шкоди власному здоров'ю або завдання шкоди собі через суїцидальні спроби чи дії [2, с. 7].

Тобто різноманіття цих порушень достатньо широке, підпадає під опис девіантної, делінквентної, адиктивної, агресивної видів поведінки, прояви якої можуть не носити патологічного характеру чи бути патологізованими, та мати негативні наслідки як на процес соціалізації особистості, так і на формування її Я-концепції.

Вивчення проявів агресії як деструктивної поведінки особистості має важливе значення в умовах війни в Україні.

У дослідження брали участь особи раннього юнацького віку проводилося на базі Стрийського молодіжного центру Стрийської міської ради (м. Стрий Львівської області). Серед досліджуваних двадцять осіб (дванадцять дівчат та вісім хлопців) – молоді люди без виявлених ознак деструктивної поведінки та двадцять осіб (шість дівчат і чотирнадцять хлопців) – молоді люди з виявленими ознаками деструктивної поведінки. Вік досліджуваних – від 15,8 до 17,2 років. Необхідно зазначити, що до другої підгрупи віднесено осіб, які у бесіді зізнавалися, що схильні до проявів різних форм девіантної поведінки, зокрема уживання алкоголю, «легких» наркотиків, прояви агресивної поведінки та комп'ютерної залежності. На момент проведення дослідження в окремих учасників виявлено стан проживання негативних емоцій та схильність до конфліктності.

З метою діагностики проявів видів агресії у респондентів використано опитувальник «Визначення рівня агресивності» (А. Басс, Е. Дарки).

Результати показали, що для значної частини респондентів властиві ті чи інші прояви агресії. При чому більш вираженими агресивні прояви були серед досліджуваних дослідної групи. Зокрема, схильність до фізичної агресії виявили 40% респондентів (10% контрольної групи і 30% – з дослідної). Тобто такі особи за певних обставин здатні до застосування фізичної сили проти іншої людини. Непряма агресія властива 25% респондентам (8% з контрольної і 17% – з дослідної групи), які могли спрямовувати свої дії непрямо на іншу особу, а з використанням неявних, прихованих або замаскованих спосо-

бів (обмовляння, ігнорування, пасивний опір або організована змова). У значної частини респондентів виявлено ознаки вербальної агресії – до неї мали схильність 73% опитаних (32% з числа контрольної та 41% із числа дослідної групи). Ці особи виражали негативні почуття у формі крику і навіть вереску. Крім цього вони могли висловлювати погрози та прокляття на адресу інших. Їхні вербальні атаки – це прояв висловлюваних образ, критики та різких зауважень, що мали означати контроль над діями інших, вияв влади над ними або такі висловлювання мали на меті заподіяння шкоди. Висловлені ними словами могли провокувати конфлікти, або використовувалися як засоби атаки чи залякування, замість спроби зрозуміти співрозмовника чи знайти конструктивний шлях до вирішення проблеми.

До роздратування вдавалися 57% респондентів (15% з контрольної групи і 42% – з дослідної), які проявляли негативні почуття при найменшому збудженні, що свідчило про їхню запальність та грубість.

Негативізм як форму прояву агресії виявлено у 48% респондентів (10% з контрольної і 38% – з дослідної групи). Це прояв агресії, що характеризується відмовою приймати позитивний підхід до ситуацій. Такі особи намагалися виразити негативні емоції або думки, через активне висловлювання критики, скарги та образи інших. Негативізм може виявлятися як у формі песимізму – постійного очікування негативних результатів і відмови повірити в позитивні перспективи. Це може бути й критика, коли постійно наголошується на недоліках, помилках чи невдачах інших, замість підтримки та позитивного підходу.

Поряд із цими негативними характеристиками можна назвати наявність почуття образи, що було характерним для 44% респондентів (12% з числа контрольної і 32% – з числа дослідної групи). Образа як форма агресії, вказує на те, що особа здатна використовувати вплив чи навіть застосувати свою силу для заподіяння шкоди, приниження або нанесення ушкоджень іншій людині. Агресор старається у такий спосіб упокорити іншу людину, застосовуючи вербальні або психологічні атаки, образи чи інші форми зневаги – грубі слова, глузування, погрози, будь-які інші спроби, які знецінюють іншу людину.

Найменший прояв виявлено у респондентів за шкалою підозрілості – 21% від числа досліджуваних (3% з контрольної і 18% – з дослідної групи). Підозрілість як форма агресії може бути спричинена психологічними чи емоційними проблемами в особистості, що найчастіше виникають у міжособистісних відносинах і носять соціальний характер. Хоча її причини можуть бути різними, так само як і прояв. Підозрілість не завжди виявляється відкрито і агресивно. Вона може проявлятися у постійній обороні, недовірі до навколишнього середовища та переконанні у тому, що інші люди або ситуації можуть бути загрозою для власної безпеки і благополуччя. Тому особистість займає позицію активної оборони як захист себе від потенційних загроз, навіть якщо вони не існують в реальності. Це може бути і як відмова у довірі, коли людина відмовляється від співпраці з іншими людьми, а також як відмова приймати допомогу або пораду від інших. Підозрілість може проявля-

тися й у важчій формі – постійній підозрі щодо намірів інших людей. Такі особи вперто переконані, що люди мають приховані мотиви або наміри. Це може призводити до ворожнечі в міжособистісних відносинах.

Підозрілість може обернутися в атаку на інших, коли агресія виявляється напругою, оскільки оточення чи конкретна особа обвинувачуються у намірі вчинити щось небезпечно і що буде становити загрозу. По відношенню до такого оточення можуть здійснюватися вербальні атаки, звинувачення або навіть фізична агресія. Підозрілість викликає відмову від компромісів або згоди з іншими, оскільки можлива угода може бути небезпечною.

Як зазначають учені, будь яка форма прояву агресії може бути породжена різними факторами, серед яких можна виділити такі як: соціальні проблеми, зокрема недостатньою соціальною підтримкою, конфліктами в сімейному оточенні, проблемами із самоідентифікацією та пошуком місця в соціальному середовищі [1]; певні економічні негаразди – нестабільністю у фінансовому забезпеченні, що може спричинювати відчуття безперспективності та незадоволеності своєю життєвою ситуацією [4]; психологічні та емоційні проблеми, переживання стресу, тривоги, депресії, наявність низької самооцінки чи проблеми з міжособистісними стосунками [5]; внаслідок навчіння [6].

К. М. Sharma та Р. Marimuthu відзначають, що причинами можуть бути психологічні проблеми, синдром дефіциту уваги та гіперактивність, відчуття самотності, порушення настрою. Факторами ризику молодіжної агресії можуть слугувати негативний досвід дитинства, прояви фізичного насильства в дитинстві або насильство до будь кого із членів сім'ї. Серед молоді агресія може бути спровокована такими факторами як зловживання психоактивними речовинами (алкоголь, наркотичні засоби, тютюн), негативним впливом середовища однолітків, академічними порушеннями, впливом телебачення, інтернету та ЗМІ [8, с. 51].

Зараз молодь перебуває у зоні інформаційного перенасичення масмедійних технологій та соціальних мереж, які несуть негативний вплив на споживачів і можуть підсилювати роздратування молодих людей. Взаємодія цих факторів може у ще більшій мірі спричинювати і посилювати роздратування та негативні емоції серед молоді.

Роздратування може мати соціокультурний контекст – те напруження, яке переживає увесь український народ від ворожої агресії РФ, а також загострені культурні та етнічні проблеми, породжена ще більше нерівність між прошарками населення має свій негативний прояв.

За шкалою почуття провини виявлено 60% осіб (40% з контрольної групи і 20% – з дослідної групи). Це почуття є швидше емоційною реакцією на відчуття вини або невдачі, що виникають як переживання через власну поведінку, дії або вчинки. Однак, в окремих випадках воно може призводити до агресивної поведінки, особливо якщо це неадекватне реагування при вирішенні певної ситуації. Прояви почуття провини як форми агресії можуть бути у вигляді самокритики або самозвинувачення за помилки і невдачі, що призво-

дить до внутрішньої агресії та негативного ставлення до себе. Це може бути прояв у формі пасивно-агресивної поведінки, коли особа відчує провину, але не може виразити свої почуття напруму. Тоді можуть використовуватися такі методи, як мовчазна непокора, ухилення від обов'язків або недбале їх виконання. Провина може виявлятися й у виправданні, тобто людина не бере на себе відповідальність за дії, а шукає собі виправдання або звинувачує інших за свої проблеми, що погіршує стосунки.

Однією із форм такої поведінки є самопошкодження – це найекстремальніші випадки, коли почуття провини може призвести до понівечень, суїцидальних думок або навіть до дій, що закінчуються трагічно і обірвати життя молодій людині.

Т. М. Титаренко та співавтори наголошують, що у несприятливих умовах життя у дівчат аутоагресія є вищою як у хлопців, вони більше схильні до проявів фізичної, вербальної чи непрямой агресії [4]. Тому важливо зрозуміти, що почуття провини не завжди призводить до агресії, але може впливати на поведінку людини та взаємовідносини з іншими. Ця емоційна реакція або конкретна дія потребує уваги та дбайливого ставлення як до себе, так і стосовно інших.

Дане дослідження показало вираженість агресивних проявів поведінки в осіб юнацького віку та потребує психологічного супроводу, що буде показано у подальшій роботі.

Література:

1. Журавльова Л. Коломієць Т., Шмиглюк О. Психологічні особливості міжособистісної взаємодії в юнацькому віці. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки*. 2020. Вип. 9 (54). С. 38–68.
2. Профілактика деструктивної поведінки підлітків: *навчально-методичний посібник*/ під заг. ред. Т. В. Журавель, Ю. М. Удовенко. Київ. 2022. 145 с.
3. Профілактика негативних явищ у молодіжному середовищі/ Соціальна педагогіка: *підруч.* / за ред. А. Й. Капської. К. 2009. С. 357–360.
4. Титаренко Т. М., Лепіхова Л. А., Кляпець О. Я.. Формування в молоді настанов на здоровий спосіб життя. Київ: Міленіум. 2006. 124 с.
5. Чухрій І. В. Психологічні особливості емоційних переживань осіб юнацького віку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. 2022. № 6. С. 54–58.
6. Bandura Albert. The social learning theory of aggression. *The War System*. Routledge. 2019. Pp. 141–156.
7. Callan M. J., Kay A. C., Dawtry R. J. Making sense of misfortune: Deservingness, self-esteem, and patterns of self-defeat. *Journal of Personality and Social Psychology*. 2014. Vol. 107(1). P. 142–162.
8. Sharma M. K., Marimuthu P. Prevalence and Psychosocial Factors of Aggression Among Youth. *Indian J Psychol Med*. 2014 Jan-Mar; Vol. 36(1). Pp. 48–53. doi: 10.4103/0253-7176.127249

ПРОФЕСІЙНІ ЯКОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Назар Шміло,

аспірант Західноукраїнського національного університету

ORCID — <https://orcid.org/0009-0009-4639-6526>

Правоохоронні органи відіграють основну роль у забезпеченні правопорядку та безпеки в державі. Питання статусу та вимог до працівників правоохоронних органів є особливо актуальним в період збройної агресії та повномасштабного вторгнення росії на територію України, оскільки всередині держави, як показала практика є досить багато тих людей, які хочуть нажитися на стражданні та біді інших, а також є й колаборанти, які можуть співпрацювати з ворогом. Більше того, в період військового стану правоохоронні органи поряд із виконанням своїх основних функцій, перелік яких передбачено законом України «Про Національну поліцію», виконують і інші функції, пов'язані із рятуванням життя людей, наданням їм допомоги одразу ж після повітряної атаки зі сторони ворога. Ну і звичайно, в структурі окремих правоохоронних органів створені зведені загони, які виконують функції відсічі збройної агресії. Така ситуація вимагає від правоохоронців бути максимально підготовленими та готовими будь-що прийти на допомогу громадянам.

У зв'язку із цим, претенденти на службу в цих органах повинні мати ряд професійних якостей, які дозволять їм ефективно виконувати свої обов'язки та забезпечувати безпеку громадян. Спробуємо проаналізувати окремі з них.

Перш за все, кандидати в правоохоронці повинні володіти моральними якостями, які дозволять їм професійно виконувати свої обов'язки. Вони мають бути дисциплінованими, чесними та відданими своїй професії. Правоохоронці мають дотримуватись високих стандартів етики та моралі, тому що вони є прикладом для інших громадян.

Другим важливим аспектом є знання законів та правил, які регулюють діяльність правоохоронних органів. Майбутні правоохоронці повинні оволодіти знаннями в галузі правоохоронної діяльності, щоб належно забезпечувати громадський порядок та безпеку. Крім того, необхідним є і набуття навичок у сфері у практичній й сфері правозастосування, що допоможе правоохоронцям правильно та безпомилково оформлювати всі необхідні процесуальні документи та приймати законні рішення. Як доцільно зауважує О. М. Цільмак, для формування та розвитку професійно-психологічної готовності курсантів до правоохоронної діяльності, необхідно поєднувати теоретичне та практичне навчання. На сучасному етапі навчання слід забезпечувати комплексну інтегральну підготовку студентів, використовуючи міждисциплінарні зв'язки на конкретних навчальних заняттях, щоб сформувати в них найвищий рівень професійно-психологічної готовності до правоохоронної діяльності [1, с. 334].

Третім важливим аспектом є вміння працювати в команді. Правоохоронні органи є яскравим прикладом командної роботи, де для того, аби виконати поставлені завдання, необхідно співпрацювати зі всіма представниками правоохоронної системи, а також налагодити співпрацю та взаєморозуміння всередині колективу. У своїх дослідженнях науковці наголошують на тому, що мотиваційний, емоційно-вольовий, пізнавальний і регуляторний компоненти є основою структури психологічної готовності поліцейського до роботи зі злочинцями. Серед них важливими є такі як професійна та правова переконаність, цивільно-правова активність, обов'язковість та відповідальність, стійкість, витривалість психіки, емоційно-вольова стійкість до впливу негативних психогенних факторів служби, здатність до активних та рішучих дій (сильна воля), висока дисциплінованість, упевненість у собі, товаришах та командирах, непримиренність до злочинності [5, с. 122].

Четвертий важливий аспект - це здатність приймати правильні та законні рішення в стресових ситуаціях. Правоохоронці зазвичай знаходяться в стресових ситуаціях, які вимагають швидкого та правильного прийняття рішень. Майбутні працівники правоохоронних органів повинні мати вміння зберігати холоднокрівність та працювати ефективно в умовах високого ризику.

П'ятим важливим аспектом є здатність до навчання та постійного самовдосконалення. Правоохоронні органи постійно змінюються, тому майбутні працівники повинні бути готові до навчання та засвоєння нових знань. Вони мають бути відкриті до нових технологій та методів роботи, щоб забезпечити ефективну діяльність правоохоронних органів.

Професійні якості майбутніх працівників правоохоронних органів є важливими для забезпечення безпеки та правопорядку в суспільстві. Моральні якості, знання законів, вміння працювати в команді, здатність приймати рішення в стресових ситуаціях та здатність до навчання та самовдосконалення - це ключові вимоги до майбутніх працівників правоохоронних органів, які мають бути розвинуті та підтримувані на протязі всієї професійної діяльності.

Крім того, важливо сказати, що зараз ЗВО, які здійснюють підготовку майбутніх правоохоронців відходять від традиційних методів навчання, що дозволяє в майбутньому отримати гарний результат у вигляді професійних охоронців правопорядку. Про це говорять і науковці. Так, В.В. Сокуренько правильно висловив свою думку, що традиційні методи підготовки поліцейських не забезпечують необхідну якість та професійну компетентність кваліфікованих кадрів поліції. Це призводить до об'єктивної суперечності між зростаючими вимогами суспільства до діяльності поліції та традиційною системою їх підготовки [4].

Отже, для підвищення якості діяльності правоохоронних органів необхідно звернути увагу на психологічну підготовку співробітників. Головна мета такої підготовки полягає в формуванні готовності працівників діяти професійно, ефективно та з високою працездатністю у будь-яких умовах службової діяльності. Оскільки оперативно-службова діяльність ставить особливі вимоги до кадрів, спеціальна увага повинна бути приділена розвитку емоційно-

вольової стійкості та психологічної надійності співробітників під час впливу стресових факторів [5].

У підсумку можна сказати, що професійні якості майбутніх працівників правоохоронних органів мають важливе значення для забезпеченні ефективної та безпечної служби. Саме ті якості курсантів, які були нами досліджені є надзвичайно важливими для роботи у правоохоронній системі, та в першу чергу повинні бути притаманні майбутнім правоохоронцям. Крім того, вдосконалення підготовки майбутніх працівників правоохоронних органів у напрямку психологічної підготовки є одним з ключових та перспективних напрямків розвитку цієї галузі.

Література:

1. Цільмак О. М. Психологічна структура слідчої діяльності. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. 2012. No 2 (1). С. 330-337.
2. Меднікова Г.І. Психолого-педагогічний супровід становлення особистісної зрілості студентів. Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія. Вип. 54. Х.: ХНПУ, 2016. С. 164-174.
3. Барко В. В., Барко В. І., Остапович В. П. Професійна психологічна підготовка поліцейських Національної поліції України. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2018. Випуск 2. Том 1. С. 176–181.
4. Сокурченко В. В. Перспективні напрями оптимізації процесу відбору кандидатів на навчання до закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що готують поліцейських. Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України : збірник наукових праць. Матеріали конференції (м. Харків, 24 травня 2018 р.). Харків : ХНУВС, 2018. С. 44–47.
5. Топоркова І. В. Психологічна готовність поліцейських у роботі зі злочинцями. Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України : збірник наукових праць. Харків : ХНУВС, 2018. С. 120–123.
6. Євдокімова О. О. Специфіка формування психологічної стійкості у поліцейських у процесі професійної підготовки. Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України : збірник наукових праць. Харків : ХНУВС, 2018. С. 63–66.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ – НАУКОВЦІВ ЯК СУБ'ЄКТІВ ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ІЗ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

*Косаревська Ольга Віталіївна,
старший науковий співробітник ВОНР
Одеського державного університету внутрішніх справ
кандидат педагогічних наук, доцент
Луков В'ячеслав Андрійович,
курсант 2 курсу ФПФОДР*

В сучасних умовах загострення військової агресії з боку РФ важливим елементом професійної підготовки майбутніх фахівців – правоохоронців виступає національно-патріотичне виховання як система спільних взаємопов'язаних управлінських дій суб'єктів організації освітнього, виховного та наукового процесу по формуванню у здобувачів вищої освіти патріотичної професійно-правової свідомості.

Національна система патріотичного виховання молоді уособлює в собі : культурно-історичний, морально-етичний, військово-патріотичний та громадянсько-правовий напрями, що регулюються національним законодавством, а саме:

- Закон України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року №1556-VII;
- Закон України «Про основні засади молодіжної політики» від 27.04.2021 р., № 1414- IX;
- Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження національної та громадянської ідентичності» від 13 грудня 2022 року № 2834 – IX;
- Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 15.06.2023 №499 «Про організацію виконання Плану заходів із реалізації Концепції військово-патріотичного виховання Міністерства внутрішніх справ України та центральних органів виконавчої влади» тощо» [1,2,3,4].

Аналіз наукових публікацій в галузі юридичної, педагогічної, психологічної, управлінської та військової науки в сфері проблематики національно-патріотичного виховання здобувачів вищої освіти в період режиму воєнного стану в Україні, якою опікуються автори: Я.В. Анастасова, З.А. Дмитрук, А.М. Жук, Г.В. Звірянський, В.В. Крикун, А.В. Мусієнко, Т.В. Чорна, О.В. Федорченко, О.Ю. Шломін та інші, дає підставу узагальнити основні аспекти сучасних досліджень.

1) Розвиток національної гуманітарної освіти як базису у формуванні системи ціннісних орієнтацій, національної та громадянської ідентичності.

2) Огляд виховних патріотичних ініціатив закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання з формування активної громадянської позиції здобувачів вищої освіти.

3) Удосконалення змістовної та практичної складової освітнього процесу закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання з державно-правових та тактико спеціальних дисциплін.

4) Сприяння формуванню патріотичних ділових якостей та професійних компетенцій у розвитку особистості здобувачів вищої освіти.

Також слід констатувати, що в сучасній науковій думці окремо не розглядалась роль науково-дослідної роботи, що здійснюється здобувачами вищої освіти як окремий фактор національно-патріотичної складової в процесі формування професійно-правової свідомості майбутніх фахівців правоохоронної діяльності під час їх навчання в закладах вищої освіти сектору безпеки та оборони, яка, на наш погляд, є дуже актуальною. Тому, в нашому дослідженні ми розглядаємо форми і методи організації науково-дослідної роботи здобувачів першого «бакалаврського» та другого «магістерського» рівнів освіти – членів наукових осередків (гуртків) при кафедрах вищу як самостійний вид менторської діяльності та взаємодії суб'єктів процесу управління науково-дослідною роботою в Одеському державному університеті внутрішніх справ в напрямку національно-патріотичного виховання.

Основними знаковими компонентами у формуванні професійно-правової свідомості майбутніх правоохоронців в умовах глобалізаційних процесів та ескалації військової агресії рф, на наш погляд, слід наголосити:

- оборонну свідомість;
- інформаційний патріотизм;
- засвоєння етичного коду нації;
- мотивацію до саморозвитку та виконання громадянського обов'язку

спротиву агресору рф при захисті інтересів Батьківщини.

Руйнівні наслідки війни: людські жертви, фізичні та моральні страждання людей, масштабні знищення інфраструктури та цивільних об'єктів визивають в серцях молодих людей не тільки обурення а й свідомий поштовх до: самоосвіти, залучення до заходів патріотичного спрямування, пошуку наукових підходів до зміцнення обороноздатності нашої держави, підтримання славетних традицій козатства та героїчних дій сучасних військовослужбовців ЗСУ та НПУ. Неможливо не погодитись з думкою автора Н. Ю. Чупринової, яка наголошує, що «патріотизм є базисом для збереження національної ідентичності, а ідентичність забезпечує консолідацію політичної нації що є запорукою міцї держави» [6, С. 90-98].. Згідно ЗУ «Про вищу освіту» організаційною формою залучення здобувачів бакалаврського та магістерського рівнів освіти до науково-дослідної роботи під час їх навчання у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання виступають наукові товариства

студентів, курсантів, слухачів, аспірантів, ад'юнктів та молодих вчених вищів - як частина системи громадського самоврядування, діяльність яких спрямована на пошук та розвиток здібної до науково-дослідної та іншої творчої діяльності молоді на засадах: добровільності, колегіальності, відкритості, свободи наукової творчості, органічного поєднання науково-дослідної роботи з навчальним процесом.

Основною ланкою наукових товариств здобувачів вищої освіти та молодих вчених є наукові гуртки при кафедрах вищу, які створюються на підставі відповідних установчих документів (положень).

Основними суб'єктами – менторами процесу організації науково-дослідної роботи здобувачів вищої освіти під час їх навчання в закладах вищої освіти із специфічними умовами виступають керівники наукових осередків (гуртків курсантів, студентів, слухачів), співробітники відділу організації наукової роботи та інші суб'єкти зворотного зв'язку, а саме: керівництво навчального закладу, співробітники відділення соціально-гуманітарної роботи відділу кадрового забезпечення та відділу міжнародних зв'язків, куратори навчальних груп (взводів), тому науково-дослідну роботу слід розглядати у поєднанні освітньої та виховної складових професійної підготовки майбутніх правоохоронців-науковців.

Проведений нами аналіз діяльності 16 наукових гуртків курсантів, студентів та слухачів магістратури Одеського державного університету внутрішніх справ в період 2023-2024 рр. доводить доцільність використання наступних форм та методів організації науково-дослідної роботи в сфері національно-патріотичного виховання.

По-перше, проведення тематичних засідань наукових гуртків з презентацій культурної спадщини українського народу, славетних козацьких традицій виховання захисників держави, поваги до української мови, державної символіки (що взагалі впливає на всю гуманітарну сферу національної безпеки держави) сприяє не тільки формуванню ціннісно-світоглядної складової збереження національної ідентичності а й розвитку морально-патріотичних цінностей майбутніх фахівців правоохоронної сфери при підготовці здобувачами вищої освіти наукових публікацій: доповідей, тез, статей.

По-друге, особиста участь членів наукових осередків у загально-університетських культурно-виховних та спортивних заходах (в рамках поза аудиторної роботи з патріотичного виховання), спрямованих на вшанування національної пам'яті ветеранів ЗСУ та НПУ героїв-захисників під гаслами: «Незламні», «Сильні Україні» є запорукою формування у здобувачів вищої освіти свідомого громадянського обов'язку – потреби у слугуванні інтересам своєї державі у боротьбі з агресором рф по збереженню територіальної цілісності та національного «Коду нації».

По-третє, залучення здобувачів вищої освіти до розробки новітніх стратегій шляхом підготовки наукових конкурсних робіт як, наприклад, у сфері:

- удосконалення фізичної, психологічної та вогневої підготовки курсантів;

- вирішення проблемних питань оснащення споруд цивільного захисту громадян під час воєнного стану;
- дій працівників поліції в умовах воєнного стану у забезпеченні правопорядку та особистої безпеки громадян тощо, буде сприяти формуванню оборонної свідомості та можливості реалізації здобувачами вищої освіти набутих в процесі навчання необхідних професійних компетенцій в тактико-спеціальній, фізичній та психологічній підготовці.

По-четверте, організація дієвої взаємодії здобувачів вищої освіти з міжнародними та національними модераторами: інвесторами, громадськими організаціями по формуванню демократичного партнерства під час залучення членів гуртків в інноваційних молодіжних проектах, як, наприклад, участь у молодіжній інноваційній програмі «UPSHIFT», яка реалізується Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) за сприянням ГО «Потрібні тут» в сфері вирішення актуальних проблем сьогодення: досягнення високої культури у позитивній комунікації молоді з різних регіонів України, з метою консолідації єдиної української політичної нації; розробки шляхів удосконалення існуючої системи надання гуманітарної допомоги військовослужбовцям та населенню, яке опинилось в складних умовах за рахунок збройного конфлікту з РФ в період «гібридної війни» тощо, що буде сприяти розвитку у молодих науковців критичного мислення, особистої ініціативи й творчості, «командного духу» науковців-дослідників.

Таким чином, ми дійшли наступних висновків:

1. Науково-дослідна діяльність майбутніх правоохоронців-науковців відіграє значну роль у професіональному становленні особистості під час навчання у ЗВО із специфічними умовами навчання та сприяє підвищенню рівня їх професійно-правової свідомості.

2. Національно-патріотична складова професійно-правової свідомості майбутнього правоохоронця-науковця являє собою систему особистісних морально-етичних цінностей, переконань у збереженні історичної і соціальної пам'яті української нації, цільових установ для активної громадянської та дослідницької позиції у напрямку укріплення сектору безпеки і оборони України, в захисті законних прав та інтересів громадян, з метою зміцнення національної ідентичності. Критичне мислення майбутнього правоохоронця у сфері протидії ворожій російській пропаганді виступає як фактор «інформаційного патріотизму».

3. Посилення вектору національно-патріотичного виховання майбутніх правоохоронців-науковців сприяє формуванню таких патріотичних якостей як: мужність, особиста ініціативність, впевненість в своїх діях, критичне мислення та стресостійкість в екстремальних ситуаціях і готовність до викликів військового стану, а саме уособлювання себе як захисника українського народу.

Література:

1. Конституція України: Закон України прийнятий на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. URL:
2. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 року №1556-VII. URL
3. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності: Закон України від 1 січня 2023 року. URL
4. Про основні засади молодіжної політики: Закон України від 27 квітня 2021 року. URL:
5. Патріотичне виховання в освіті та соціальній роботі : уроки минулого та сучасний погляд : матеріали міжвузів. наук. – практ., конф. (Хмельницький, 22 лютого 2024 року). Хмельницький : ПП «А.В. Царук», 2024. 277 с.
6. Чупрінова Н.Ю. Загальнонаціональна ідентичність модерної української нації в умовах глобального світу. Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політичні студії. 2020. №28. С. 90 – 98.

СПЕЦИФІЧНІ ПРИНЦИПИ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Братель Сергій Григорович,
*перший проректор Одеського державного університету внутрішніх
справ кандидат юридичних наук, професор*

Вчені-адміністративісти, досліджуючи адміністративної юрисдикції, одностайні в тому, що її принципи мають такі ознаки: по-перше, вони визначені як основні положення, ідеї, що характеризують зміст адміністративного права; по-друге, відповідно до цих принципів формується й функціонує система та зміст окремої галузі права; по-третє, визначають напрями та механізми адміністративно-правового регулювання суспільних відносин; по-четверте, складають основу для закріплення адміністративно-правових норм та виступають орієнтирами розвитку адміністративного права; по-п'яте, на цих принципах базується адміністративна діяльність суб'єктів публічної адміністрації з метою забезпечення прав і свобод та законних інтересів осіб, нормального функціонування громадянського суспільства та держави; по-шосте, викликають формування нових інститутів [1, с. 184].

Специфічні принципи властиві провадженню у справах про адміністративні правопорушення:

1) рівності учасників провадження. Розгляд справи про адміністративне правопорушення здійснюється на засадах рівності учасників процесу перед законом і органом, посадовою особою, який розглядає справу, всіх громадян незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переко-

нань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мови та інших обставин (стаття 248 КУпАП). Виконання вказаного принципу покладається на суб'єкт, який здійснює провадження, та реалізується через об'єктивне вирішення справи по суті;

2) оперативність розгляду. Справи про адміністративні правопорушення розглядаються з прийняттям рішення по суті у чітко визначені строки, передбачені статтею 277 КУпАП. Стаття 263 КУпАП вимагає дотримання строків адміністративного затримання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, яке не може тривати більш як три години. Не менш важливим є терміни, протягом яких здійснюється оголошення постанови по справі про адміністративне правопорушення, а копія постанови протягом трьох днів вручається або висилається особі, щодо якої її винесено (стаття 285 КУпАП). Відповідно до статті 289 КУпАП передбачено строки оскарження постанови по справі про адміністративне правопорушення протягом десяти днів з дня її винесення. Окреме місце займають строки виконання постанов про накладення адміністративних стягнень: постанова про накладення адміністративного стягнення у вигляді попередження оголошується негайно після прийняття рішення по справі (статті 285, 306 КУпАП); постанова про накладення штрафу у разі сплати його на місці вчинення правопорушення виконується негайно (статті 258, 309 КУпАП).

3) економічність розгляду справ про адміністративні правопорушення. Цей принцип забезпечується винесенням постанови на місці вчинення правопорушення, у випадках, передбачених законодавством, що забезпечує економію часу;

4) безперервність. Цей принцип означає, що адміністративна юрисдикційна діяльність поліцейського здійснюється цілодобово (без урахування вихідних, святкових днів) стосовно забезпечення прав і свобод людини, юридичних осіб, інтересів суспільства та держави від протиправних посягань.

Принципи провадження в справах про адміністративні правопорушення містять процесуальні дії щодо вирішення справ про адміністративні правопорушення. Розуміння сутності кожного з вищевказаних принципів, надасть можливість їх реального втілення у процесі здійснення провадження в справах про адміністративні правопорушення.

Література:

1. Ізбаш К.С. Принципи взаємодії Національної поліції з громадськістю в правоохоронній діяльності. *Юридичний бюлетень*. 2023. № 30. С. 181-187.

ЗАХИСТ ІНТЕРЕСІВ ПОТЕРПІЛОГО ЯК СКЛADOVA СПРАВЕДЛИВОГО СУДОЧИНСТВА

*Тесленко Ірина Олександрівна,
аспірантка,*

*Харківський національний університет внутрішніх справ
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-2622-0289>*

Допустимість доказів є невід'ємною складовою справедливого кримінального судочинства, яка зобов'язує учасників процесу діяти відповідно до процедур, норм і правил, встановлених кримінальним процесуальним законодавством, не допускаючи їх порушень. При цьому з практичної точки зору важливо розуміти, що не будь-яке процесуальне порушення має однозначно тягнути за собою визнання доказу недопустимим, адже потрібно з'ясовувати суть та вплив кожного конкретного порушення на забезпечення справедливості кримінального судочинства в цілому та можливість доведення вини особи у вчиненні кримінального правопорушення.

Серед науковців та практиків точиться багато обговорень з приводу необхідності неухильного дотримання прав обвинуваченого, встановлених КПК України. При цьому в багатьох випадках всі забувають про існування не менш важливого учасника кримінального провадження – потерпілого, який очікує від держави покладеного на неї обов'язку, а саме: забезпечення належного розслідування вчиненого щодо потерпілого кримінального правопорушення, встановлення особи, винної в його вчиненні, проведення справедливого судового розгляду з метою притягнення винної особи до кримінальної відповідальності, відновлення на скільки це можливо порушених прав потерпілого, отримання ним справедливої сатисфакції тощо. Однак, на сьогодні на рівні з підозрюваним, обвинуваченим потерпілий не захищений належним чином кримінальним процесуальним законодавством.

У положенні ч. 1 ст. 55 КПК України законодавець розтлумачив, хто може бути потерпілим у кримінальному провадженні, при цьому він не віднесений до відповідної категорії осіб у кримінальному процесі. Зокрема, глава 3 КПК України має назву «Суд, сторони та інші учасники кримінального провадження», в якій параграф перший регулює питання щодо суду та підсудності, другий – сторони обвинувачення, третій – сторони захисту, п'ятий – інших учасників кримінального провадження, а четвертим параграфом окремо виділений потерпілий та його представник. У ст. 56 КПК України передбачено права потерпілого як протягом всього кримінального провадження, так і його окремих стадій (досудового розслідування або судового розгляду). Однак, за відсутності належної правничої допомоги потерпілому наскільки реалістич-

ною та дієвою є його активна участь в кримінальному процесі та ефективне забезпечення його прав питання достатньо складне.

За приписами КПК України сторона обвинувачення (прокурор, слідчий, дізнавач) формально є «захисником» прав потерпілого, але на практиці це достатньо умовно, оскільки дії зазначених осіб не направлені на досягнення спільної з потерпілим мети (на відміну від обвинуваченого та його захисника у глобальному розумінні). З однієї сторони, дійсно, відповідно до ст. 58 КПК України потерпілого у кримінальному провадженні може представляти представник - особа, яка у кримінальному провадженні має право бути захисником. Однак, якщо подивитися на це з іншої сторони, то не кожен потерпілий має фінансову спроможність залучити представника, який зможе забезпечити реалізацію його прав у кримінальному провадженні.

Здійснивши аналіз п. 3 ч. 3 ст. 42 КПК України, можна побачити, що законодавець деталізував право підозрюваного, обвинуваченого мати захисника, зокрема, щодо зустрічей із ним незалежно від часу, дотриманням умов, що забезпечують конфіденційність спілкування, на отримання правової допомоги захисника за рахунок держави у випадках, передбачених КПК та/або законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги, в тому числі у зв'язку з відсутністю коштів для оплати такої допомоги. Водночас, щодо потерпілого подібних вимог КПК України не містить, а передбачена можливість мати представника не є запорукою наявності в особи такої спроможності.

Складовими безоплатної вторинної правничої допомоги є захист, здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правничу допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; складення документів процесуального характеру (ч. 2 ст. 13 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу»). Згідно цього Закону безоплатна вторинна правнича допомога - вид державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя. При цьому, право на безоплатну вторинну правничу допомогу, згідно до ст. 14 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу», встановлено для певних категорій осіб у певних процесуальних питаннях, а для потерпілих тільки у випадку якщо вони є потерпілими від кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості, катування або жорстокого поводження під час воєнних дій чи збройного конфлікту - на правничі послуги, передбачені пунктами 2 і 3 частини другої статті 13 цього Закону, у кримінальних провадженнях, розпочатих за фактом вчинення таких кримінальних правопорушень (п. 23 ч. 1 ст. 14 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу»). Внесення цього пункту до Закону є суттєвим зрушенням у напрямку надання належної правничої допомоги потерпілим у кримінальному процесі, однак, не дивлячись на важливість захисту потерпілих від воєнних злочинів, не менш важливим є захист і інших осіб, які зазнали будь – якого впливу на їх життя внаслідок вчинення щодо

них, їх майна, прав та свобод кримінального правопорушення. Тож, поступове розширення категорій осіб, які мають забезпечуватись державою належними правничими послугами для можливості ефективної реалізації ними прав у кримінальному процесі є шляхом до створення рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя, задекларованих ст. 13 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу».

Для підвищення «якості» самопредставництва потерпілого в кримінальному процесі потрібен вплив певного часу та запровадження державних програм, направлених на підвищення обізнаності громадян щодо їх прав у кримінальному провадженні, зокрема, мова йде про забезпечення загальної правової грамотності та обізнаності громадян. Тож, у питаннях доказування вчинення кримінального правопорушення певною особою потерпілий перебуває в прямій залежності від ефективності діяльності органів досудового розслідування та прокуратури. Саме останні мають забезпечити дотримання всіх процесуальним процедур для невідворотності та обов'язковості покарання винних осіб за вчинене протиправне діяння. Однак, потерпілий не має реальної можливості будь-яким чином впливати на рух кримінального процесу, зокрема, збирання доказів, проведення ефективного розслідування, дотримання інших вимог КПК України при збиранні доказів, хоча допущені помилки напряду впливають на права потерпілого і можливість отримання ним за наслідками процесу захисту від держави у вигляді встановлення та покарання винної у вчиненні кримінального правопорушення особи, справедливої сатисфакції, тощо. Як бачимо, вже з моменту подання заяви про вчинення кримінального правопорушення у питаннях можливості досягнення завдань кримінального провадження потерпілий перебуває в повній залежності від сторони обвинувачення.

У справах приватного обвинувачення тягар доказування у кримінальному провадженні взагалі може бути перекладений на потерпілого, зокрема, у разі відмови прокурора від обвинувачення. У такому випадку потерпілий фактично має перейняти на себе відповідну роль сторони обвинувачення. Однак, постає цілком логічне питання: чи має він відповідні ресурси для цього та чи виконано при цьому буде державою її позитивний обов'язок щодо ефективного розслідування кримінального правопорушення?

Тонка межа та необхідність балансу це той стан, у якому має перебувати учасники кримінального процесу, які є «інструментами» держави у дотриманні прийнятих на себе зобов'язань за Європейською конвенцією з прав людини, ратифікованою Україною. Тим часом, важливим питанням є дотримання прав не тільки обвинуваченої особи, як ключового учасника кримінального процесу, а й потерпілого, який очікує від держави допомоги. Наразі доцільним є запровадженням обов'язкової правничої допомоги таким особам, які зможуть кваліфіковано представляти потерпілого на всіх стадіях кримінального провадження, здійснювати контроль за дотриманням його інтересів. Ця правнича допомога має надаватись особі безоплатно, нарівні з обвинува-

ченим (підозрюваним), оскільки не забезпечення цього може призводити до фактичного порушення її прав, а отже й не виконання обов'язку держави по захисту прав потерпілої від кримінального правопорушення особи. Введення обов'язкового представлення потерпілої особи захисником може надати нової якості як кримінальному процесу в цілому, так і всебічному розгляду справи, встановленню обставин, збиранню доказової бази, її допустимості, та як наслідок, сприяти ефективному правосуддю та забезпеченню справедливості судового процесу не тільки стосовно обвинуваченого, а і потерпілого, як особи, яка потребує додаткового захисту з боку держави.

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО	3
---------------------	---

СЕКЦІЯ 1.

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ: ПРІОРИТЕТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Григорєцька І. І. ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НА МОРІ ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ.....	5
Кобко Є. В. ДО ПИТАННЯ ПРО НОВІ ФОРМИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ІНСТИТУТУ ВИКРИВАЧІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	9
Кобко Р. В. ДО ПИТАННЯ ПРО НОВІ ФОРМИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	12
Колб Р. О., Дучимінська Л. М. ДЕЯКІ ШЛЯХИ ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ЩО МАЮТЬ МІСЦЕ У ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ.....	15
Костенко А. Д., Шерстюк Г. М. ПРАВОВІ ЧИННИКИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ РІШЕНЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ В СИСТЕМУ ДЖЕРЕЛ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА	18
Кострицький І. Л. ОСОБЛИВОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ КОМЕРЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ: НОВІТНІ АСПЕКТИ ЗАКОНОДАВСТВА	20
Магновський І. Й. ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА СУЧАСНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ ...	23
Пирожик О. В., Колб О. Г. ЗАХИСТ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ДЕРЖАВНОЇ – ОДИН ІЗ ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У СЬОГОДЕННІ	27
Посторонка І. ВИЗНАЧЕННЯ І РОЗУМІННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ВИМІРУ МУНІЦИПАЛІЗМУ	29
Федіна Н. В., Бурнадз К. Є. ВАЖЛИВИЙ НАПРЯМОК ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В ПИТАННІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ	34

Федіна Н. В., Овдійчук Д. Е.

НАПРЯМКИ РЕФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ..... 37

Янчук Н. Д.

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ЮРИДИЧНИХ ДИСЦИПЛІН В СВІТЛІ РЕФОРМУВАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ 40

СЕКЦІЯ 2.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ТА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУ, АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Аносенков А. А., Мукоїда Р. В.

СКАНДИНАВСЬКА МОДЕЛЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПОРЯДКУ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ МАСОВИХ ЗАХОДІВ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ВТІЛЕННЯ ДЕМОКРАТИЧНИХ ПРИНЦИПІВ У ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ 44

Антоненко О. А.

ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ..... 47

Крикун В.В., Берендсєва А.І.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 50

Бугай М.В.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПЛАТФОРМ СПІЛЬНОГО ДОСТУПУ ДО ІНФОРМАЦІЇ 54

Галунько В. В

ПОВНОВАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ 56

Желяскова Н., Галунько В. М.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ У ВЗАЄМОДІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ 58

Калаянов Д.П.

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІЦІЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЗА РІЗНИХ УМОВ 60

Капуляк В. П.

ПРОФІЛАКТИКА ПРАВОПОРУШЕНЬ У ДИТЯЧОМУ СЕРЕДОВИЩІ 63

Купцов М.В.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ..... 66

Леженцова А. С., Галунько В. М.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ 69

Любчик В.Б. ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПОРТАТИВНИЙ ВІДЕОРЕЄСТРАТОР»	71
Мазур А., Галунько В.М. ПРИТЯГНЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УКРАЇНІ ДО ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	74
Нікітін А.А. МІЖНАРОДНА БЕЗПЕКА ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	76
Пишна А. Г., Вдовиченко О. М. ЩОДО РЕФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ ПРАВОПОРЯДКУ ЯК ЧАСТИНИ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ.....	79
Підлубний О. Л. ВЗАЄМОДІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПОРЯДКУ	82
Поворознік А.В. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ	84
Романов О. Д., Нікітін А.А. ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ У СФЕРІ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	87
Смірнов М. О., Шерстюк Г. М. ДИСЦИПЛІНАРНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЯК ІНСТИТУТ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА.....	91
Сухарєва А.О., Барба В.Є. ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ.....	93
Дробишевська В.В., Сухарєва А.О. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ БЕЗПЕКИ ТА ОХОРОНИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	96
Боксгорн А., Терлецький В. СТАНДАРТИЗАЦІЯ ЯК СПОСІБ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ПОВОДЖЕННЯ З КОРМАМИ.....	99
Цвігун А. В. Галунько В.М. ПРОФІЛАКТИКА ПРАВОПОРУШЕНЬ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ	103
Шаповалов І.І. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ВІЙСЬКОВИХ АДМІНІСТРАЦІЙ В УКРАЇНІ.....	105
Шерстюк Г. М., Пипенко О. Ю. ОСОБЛИВОСТІ ДИСЦИПЛІНАРНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ПОЛІЦЕЙСЬКИХ.....	108

Ширшикова Р. М., Круть А. В. ВЗАЄМОДІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ПО ОХОРОНІ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПОРЯДКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	110
Доскевич В. Г. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ПРИВАТНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ	113
Талпа П. В. ДЕЯКІ ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ СЛУЖБИ СУДОВОЇ ОХОРОНИ	117
Щігинська В. М. ДЕЯКІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМУ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	120

СЕКЦІЯ 3. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Вакаренкова М., Галуцько В. М. КОРУПЦІЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	124
Галуцько О.В. КОРУПЦІЙНІ ПРОЯВИ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ.....	126
Дідик В. В., Антоненко О. А. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ.....	128
Зайцев О. Л. ЗАХИСТ ПРАВ ЗАМОВНИКІВ ШЛЯХОМ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПЕРЕВІРКИ ДІЛОВИХ ПАРТНЕРІВ ПРИ УКЛАДАННІ ДОГОВОРІВ ЗАКУПІВЛІ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ	130
Зенченко В. В., Галуцько В. М. КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО.....	133
Катеринчук І. П. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ	136
Чернов М. М. АНТИКОРУПЦІЙНЕ ЗАКОНОДАВСТВО: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ	139

СЕКЦІЯ 4.
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ
НАРКОЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Джумак А. В. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН ТА ЇХ АНАЛОГІВ	141
Собко Г. РЕАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ ПОВ'ЯЗАНІ З ОБРАННЯМ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ	146
Щирська В. С. ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ АБО УТРИМАННЮ МІСЦЬ ДЛЯ НЕЗАКОННОГО ВЖИВАННЯ, ВИРОБНИЦТВА ЧИ ВИГОТОВЛЕННЯ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ	149
Янкова Л. Ю. ОЦІНКА НАЯВНИХ СТРАТЕГІЙ, ПРАКТИК ТА ВИКЛИКІВ ЗАСТОСУВАННЯ КОНТРОЛЬОВАНОЇ ПОСТАВКИ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ РЕЧОВИН У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ	153
Ярмак В.Х. ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН	156

СЕКЦІЯ 5.
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ
ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Албул С. В. ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ: ДО ПИТАННЯ НОВЕЛІЗАЦІЇ ПРАВОВОЇ ДЕФІНІЦІЇ	159
Андрєєв І.П. ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ЗАХИСТ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	162
Вільська Є.Р., Собко Г.М.	

I-FAMІЛІА, ЯК ГЛОБАЛЬНА БАЗА ДАНИХ ДЛЯ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ В ДІЯЛЬНОСТІ ІНТЕРПОЛУ	165
Волошанівська Т. В. СИСТЕМА ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ФРАНЦІ	167
Григорашенко О. В. ЗАЛУЧЕННЯ ФАХІВЦІВ НА ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ	170
Долженков О. Ф., Єліферов О. Б. ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	173
Донець А. І., Єгоров С. О. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ДОКУМЕНТУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ ЗБРОЇ, ВЧИНЕНИХ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ	176
Єрмоленко Д. О., Щурат Т. Г. АКТУАЛЬНІСТЬ ПРИНЦИПІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	180
Жук І. В., Єгоров С. О. НАПРЯМИ ВЗАЄМОДІЇ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ З ОРГАНАМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ У ПРОТИДІЇ РОЗБОЯМ, ЩО ВЧИНЮЮТЬСЯ ОРГАНІЗОВАНИМИ ЗЛОЧИННИМИ ГРУПАМИ	183
Колодій Д. В. ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЛЯ ПОЧАТКУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЗА ФАКТАМИ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ	186
Костенко Ю. О. ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРАДІЖОК З КВАРТИР	189
Поляков Є. В., Туренко Н. С. ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ АНАЛІЗУ ЗНАЧНИХ ОБ'ЄМІВ ДАНИХ В ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	193
Саркісян В. Г. РЕЗУЛЬТАТИ ВИКОРИСТАННЯ НЕГЛАСНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ СТРАТЕГІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ В ЯКОСТІ ДОКАЗІВ	197
Семенченко І. Ю. ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ	

ДЕПАРТАМЕНТУ СТРАТЕГІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ З ОРГАНАМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ПІД ЧАС ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З НАДАННЯМ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ	200
Тарасенко В. Є. ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ	204
Щурат Т. Г. СУЧАСНІ НАПРЯМИ ВІДОМЧОГО КОНТРОЛЮ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	208

СЕКЦІЯ 6. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА ТА КРИМІНОЛОГІЇ

Бобчинський П.М., Конопельський В.Я. АНАЛІЗ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ НОРМ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ. 162 КК УКРАЇНИ ТА Ч. 3 СТ.185 КК УКРАЇНИ, Ч. 3 СТ. 186 КК УКРАЇНИ, Ч. 3 СТ.187 КК УКРАЇНИ: ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ВІДМЕЖУВАННЯ	212
Гуменюк А. В., Чекмарьова І. М. КВАЛІФІКАЦІЯ СТВОРЕННЯ НЕЗАКОННИХ ВОЄНІЗОВАНИХ АБО ЗБРОЙНИХ ФОРМУВАНЬ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДЛЯ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ	215
Дідик В. В., Кулик Л. М. ПЕРІОДИЗАЦІЯ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ У ПЕРІОД ВСТАНОВЛЕННЯ РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ	219
Дмитрієнко Ю. С., Конопельський В. Я. РОЛЬ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ЗАПОБІГАННІ ПРОТИПРАВНІЙ ПОВЕДІНЦІ ЗЛОЧИННИХ АВТОРИТЕТІВ У МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ	221
Жеребко В. Л., Янкова Л. Ю. ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ГАЛУЗІ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА	223
Жеребко В. Л., Кулик Л. М. ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ЯК ОСНОВНА СКЛАДОВА КРИМІНОЛОГІЇ	227
Коваль І.І., Конопельський В. Я. ВИПРАВЛЕННЯ ТА РЕСОЦІАЛІЗАЦІЯ ЗАСУДЖЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІХ: ДОСВІД ДЕЯКИХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН	230

Колб О. Г., Топчій О. В. СУТНІСТЬ І ЗМІСТ СУЧАСНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ.....	234
Конопельський В. Я. УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ У ВИПРАВЛЕННІ ТА РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ	237
Копотун І. М., Бусел А. О. РОЗШИРЕННЯ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ – РЕАЛЬНА ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ.....	239
Крохмаль Н. В., Собко Г. СТАН ЗАКОНОДАВЧОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ НАСИЛЬНИЦЬКИХ КРИМІ- НАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА НЕДОТОРКАНОСТІ.....	241
Огородник А. О., Кулик Л. М. ПРИТЯГНЕННЯ ДО ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АГРЕСОРА РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 2014-? РОКІВ	245
Меркулова В.О. ОБСТАВИНИ, ЯКІ МАЮТЬ ВПЛИВАТИ НА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ДОРОЖНЬОГО РУХУ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	248
Огородник А.О., Щирська В. С. ОСНОВА КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ : ЗВ’ЯЗОК МІЖ СКЛАДОМ ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА КРИМІНАЛЬНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ	253
Резніченко Г.С. ПРОБЛЕМИ ПРОГРЕСИВНОЇ СИСТЕМИ ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ СТОСОВНО ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ЖІНОК.....	255
Саїнчин С.О. ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ДОКУМЕНТООБІГ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	258
Серпіонова В. А., Чекмарьова І. М. КВАЛІФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ОСОБИ.....	260
Суліма К. В., Чекмарьова І. М. КВАЛІФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ’Я ОСОБИ.....	264
Топчій В. В., Ковальчук В. С. ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ЗАКРІПЛЕННЯ У ЧИННОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ	

ІНСТИТУТУ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ.....	267
Форос Г., Цюпка Д. ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД ДО АНАЛІЗУ КРИМІНАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ: ПОЄДНАННЯ ГЕОПРОСТОРОВОГО АНАЛІЗУ, СОЦІАЛЬНОЇ МЕРЕЖЕВОЇ АНАЛІТИКИ ТА КІБЕРІНТЕЛЕКТУ	268
Церкуник Л. В. ОКРЕМІ НАПРЯМИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ ТА ЗАХИСТУ ЖЕРТВ ЗЛОЧИНІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	272
Шелегон Ю., Чекмарьова І. КВАЛІФІКАЦІЇ ТА ВІДМЕЖУВАННЯ КОНТРАБАНДИ ВІД СУМІЖНИХ ЗЛОЧИНІВ	275
Явтушенко А. М., Конопельський В. Я. ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ВСТАНОВЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО НАГЛЯДУ ЗА ЧЛЕНАМИ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ УГРУПУВАНЬ В УКРАЇНІ	279

СЕКЦІЯ 7. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛІСТИКИ ТА ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Будяченко О.М. КРИЗА ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ ЯК ЧИННИК РИЗИКУ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СХИЛЬНОСТІ ДО ПРОТИПРАВНОЇ ПОВЕДІНКИ ...	282
Іванов О. О. ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТЮ СУДДІ ТА МЕДІАЦІЯ: ЗМІСТ ТА ПРИРОДА	285
Ком'яга А. В. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛІСТИКИ ТА ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ.....	289
Лук'яненко А. С. ПРАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ БАЛІСТИЧНИХ ОБЛІКІВ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ	293
Сашуріна О. Ю. ВПЛИВ СТРЕСУ НА ПСИХІЧНИЙ ТА ФІЗИЧНИЙ СТАН УКРАЇНЦІВ В УМОВАХ ВІЙНИ	295

СЕКЦІЯ 8.
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ:
ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Тарасенко Л. Б.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ СИСТЕМИ МВС В УМОВАХ ВІЙНИ	298
---	-----

СЕКЦІЯ 9.
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ПІДГОТОВКИ
ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ТА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО ВИКОНАННЯ
ЗАВДАНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Бакулін Д.О.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ПРАЦІВНИКАМИ ПОЛІЦІЇ В США	302
---	-----

Баранов С. О.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОПОРЯДКУ НА ДЕРЖАВНОМУ КОРДОНІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДІЇ РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ	304
--	-----

Батюк О. В.

ДОЦІЛЬНІСТЬ СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ПІДГОТОВКА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ЗА СТАНДАРТАМИ КРАЇН НАТО	309
--	-----

Вайда Т.С.

ЗАСТОСУВАННЯ РЯТУВАЛЬНИКОМ НАДГОРТАННОГО ПОВІТРОВОДУ ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРОХІДНОСТІ ДИХАЛЬНИХ ШЛЯХІВ У ПОРАНЕНОЇ ОСОБИ (НА ПРИКЛАДІ ТАКТИЧНОЇ МЕДИЦИНИ)	312
--	-----

Бабенко О. С., Тимофєєв В. П.

ВЗАЄМОДІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ДЕРЖАВНОЮ ПРИКОРДОННОЮ СЛУЖБОЮ	317
--	-----

Головко В. М., Трішин К. О.

НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ СИСТЕМИ МВС УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	319
--	-----

Залєвська І.

ОКРЕМІ ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОБІЗНАНОСТІ НАСЕЛЕННЯ ПРИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНИХ ПРЕДМЕТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	322
--	-----

Казначеев Д. Г., Кулик К. ПРОБЛЕМАТИКА ТА СУЧАСНІ АСПЕКТИ ВИРІШЕННЯ ПИТАННЯ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ	325
Машталер І. С., Ком'яга А. В. РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	327
Бахчеван Є., Мосузенко В. ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ СУЧАСНИМ ОЗБРОЄННЯМ ТА СПЕЦІАЛЬНИМИ ТРЕНУВАЛЬНИМИ СИСТЕМАМИ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ МВС УКРАЇНИ ПІД ЧАС ОРГАНІЗАЦІЇ СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ.....	332
Надтока Я. Ю., Біліченко В. В. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ	334
Ніколаєв О. Т. ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ МЕТОДИК У СЛУЖБОВІЙ ПІДГОТОВЦІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ	336
Проскурня Є. Є., Мох Т. П. ТАКТИЧНА МЕДИЦИНА В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ІЗ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ МВС УКРАЇНИ.....	339
Проскурня Є. Є., Мох Т. П. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СЛУХАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ІЗ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ	342
Ульянов О. І. НОРМАТИВНО - ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТА СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	344
Швець Д. В. ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНО-ПРОФЕСІЙНОГО ДОСВІДУ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ТА ШЛЯХИ ПОДАЛЬШОГО ЇХ ЗРОСТАННЯ У СЛУЖБОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	348
Лисюк Я. О. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СЛУЖБОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ТА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	352
Яровицький І. Р., Тимофєєв В. П. ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ.....	353

СЕКЦІЯ 10.

ЗАХИСТ ПРИВАТНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Андрієнко І. С. ДЕРЖАВНА СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМ ОСОБАМ В УКРАЇНІ: ПРАВОВІ ПИТАННЯ.....	356
Влад А., Томіна В. ПРАВА ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ	359
Гритенко М.О., Андрієнко І.С. ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ НЕВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ У ВИКОНАВЧОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	364
Гривцова В.І., Середницька І.А. ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	368
Гривцова В.І., Маковій В.П. ЗУПИНЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У ЗВ'ЯЗКУ З ПЕРЕБУВАННЯМ СТОРОНИ У СКЛАДІ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВОЗСТОСУВАННЯ	371
Громік В. Р., Маковій В.П. ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА КІНОФІЛЬМУ ЯК АУДІОВІЗУАЛЬНОГО ТВОРУ	374
Денисюк О.В., Андрієнко І.С. ЦИВІЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ВИД ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	377
Домникова В. О., Церковна О. В. ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ВЛАСНИКАМИ СОБАК БІЙЦІВСЬКИХ ПОРІД.....	380
Дришлюк В. І. ПРАВО НА СУДОВИЙ ЗАХИСТ В ГОСПОДАРСЬКИХ СПРАВАХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	382
Дутко А.О. ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ БЛАГА ДИТИНИ	384
Єрсьміна Д. І., Шишка Н. В. ПЕРСПЕКТИВИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЕВТАНАЗІЇ ТА АСИСТОВАНОГО САМОГУБСТВА В УКРАЇНІ	386
Жеребко В.Л., Середницька І.А. ОСОБЛИВОСТІ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ	389
ОСІБ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	
Жеребко В. Л., Маковій В. П. ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ СІМЕЙНИХ СПОРІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	393

Жолоб Ю. О., Андрієнко І.С. НАКАЗНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЯК ВИД ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ	396
Журавель А. В. ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЕКОЛОГІЧНІ ІНВЕСТИЦІЇ».....	399
Заїка Ю. О. ЗАХИСТ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ СПАДКОЄМЦІВ ЗАГИБЛОГО ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ	402
Іванов О. О. ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТЮ СУДДІ ТА МЕДІАЦІЯ: ЗМІСТ ТА ПРИРОДА	405
Кірсанов О. В., Маковій В.П. SOME FEATURES OF THE CREDIT AGREEMENT UNDER THE CONDITIONS OF THE MARTIAL STATE.....	409
Кравченко А.В., Маковій В.П. СВІТОВИЙ ДОСВІД В РОЗРОБЦІ МЕХАНІЗМІВ РЕПАРАЦІЙ ТА ЙОГО РОЛЬ В УКРАЇНІ	412
Лукіянчук М. М., Пядишев В. Г. ПІДСИЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЧЕРЕЗ ВЗАЄМОДІЮ З ГРОМАДОЮ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	415
Маковій В. П. ЗНАЧЕННЯ ТА ПРИРОДА ДЕЛІКТНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ З МАЛОЛІТНЬОЮ ТА НЕПОВНОЛІТНЬОЮ ОСОБОЮ НА СТОРОНІ ДЕЛІНКВЕНТА	418
Мирза С. С., Лонюк І. В. ВИЗНАЧЕННЯ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА САМОЧИННОГО БУДІВНИЦТВА: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	422
Мирза С. С., Афанасьєва В. О. ОСОБЛИВОСТІ УСИНОВЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	425
Мошаро О. А., Мирза С. С. ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	428
Нестеренко М.О., Середницька І. А. ОСОБЛИВОСТІ ПРАЦІ НЕПОВНОЛІТНІХ, ЗОКРЕМА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	430
Юрченко М.М., Ніцевич А.С. ОБМЕЖЕННЯ ДЕЯКИХ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	433
Парасюк В. М., Кошулап С. Ю. ДЕЯКІ ТЕНДЕНЦІЇ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	436
Парасюк В. М., Петрів С. Ю., Хохоник А. В. ЗАХИСТ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ВІЙНИ	439

Пашенко О.М.	
ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ КОДИФІКАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКУ КООПЕРАЦІЮ	442
Резніченко С. В., Гринишена Р. С.	
НЕДІЙСНІСТЬ ПРАВОЧИНІВ	444
Сахно В. М., Церковна О. В.	
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСТНІСТЬ	446
Середницька І.А., Марола К.В.	
ДЕЯКІ АСПЕКТИ УСИНОВЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ...	448
Ткаченко О. В., Бортнік О. Г.	
ЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА	451
Холод О. М., Дришлюк В. І.	
СУДОВА ПРАКТИКА У СПРАВАХ ПРО ВИТРЕБУВАННЯ МАЙНА В ПОРЯДКУ СТ.388 ЦК УКРАЇНИ.....	453
Хоменко А. Р.	
ПРАВО ТА ШЛЯХИ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ	456
Церковна О. В., Косарь У. С.	
ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	458
Цюпка Д.	
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ РОДИН ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: АНАЛІЗ СВІТОВИХ ПРАКТИК	461
Черевко В. В., Кучер В. О.	
ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ	465
Басараб С. А.	
ГОТОВНІСТЬ СЛІДЧОГО ДО ВЗАЄМОДІЇ З ПОСТРАЖДАЛИМИ ВІД ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ	467
Білоусов А. В.	
РОЛЬ ТА МІСЦЕ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У РОЗБУДОВІ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ	470
Ізбаш К. С.	
СУЧАСНИЙ СТАН НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ	474
Медведєва В.М., Янковий М.О.	
ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ КРИМІНАЛІСТИКИ	476
Сокалюк В.П.	
СТАНДАРТИ ДОКАЗУВАННЯ ТА ВНУТРІШНЄ ПЕРЕКОНАННЯ СУДДІ ПРИ УХВАЛЕННІ РІШЕНЬ	478
Пташенко С. І.	
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ, ЩО ВИНИКАЮТЬ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ	489

Славінська І. В.	
СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	492
Ярмак Х.	
ВХОДЖЕННЯ В ПОСАДУ ДІЛНИЧНОГО ОФІЦЕРА ПОЛІЦІЇ ТА ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ОФІЦЕРА ГРОМАДИ	494
Закалик Г. М., Денькович В. Й.	
ТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ МОЛОДІ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	498
Закалик Г. М., Карпа О. В.	
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СФОРМОВАНОСТІ ОБРАЗУ Я ТА ІДЕНТИЧНОСТІ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	503
Медведенко Н.В.	
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ	508
Процюк Е. О.	
АНТИКОРУПЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНЕ ОБМЕЖЕННЯ ПОСТСЛУЖБОВОГО ХАРАКТЕРУ	511
Шувар Н. М., Батракова Г. А.	
ПСИХОЛОГІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ АГРЕСІЇ ЯК ДЕСТРУКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ	515
Шміло Н.	
ПРОФЕСІЙНІ ЯКОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ	520
Косаревська О.В., Луков В.А.	
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ – НАУКОВЦІВ ЯК СУБ'ЄКТІВ ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ІЗ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ.....	523
Братель С.Г.	
СПЕЦИФІЧНІ ПРИНЦИПИ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ.....	527
Тесленко І.О.	
ЗАХИСТ ІНТЕРЕСІВ ПОТЕРПІЛОГО ЯК СКЛАДОВА СПРАВЕДЛИВОГО СУДОЧИНСТВА.....	529

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У РОЗБУДОВІ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Матеріали

XVI Міжнародної науково-практичної
інтернет-конференції

29 березня 2024 року

Підписано до друку 25.03.2024. Формат 60х84/16. Папір офсетний.

Гарнітура «TimesNewRoman»/ Друк цифровий.

Ум. друк .арк. 31,9

Видавництво ОДУВС

м. Одеса, вул. Успенська, 1

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3507 від 25.06.2009 р.